www.e-rara.ch

Testamentum Novum ex Des. Erasmi Rot. versione, ac postrema eiusdem recognitione

Erasmus, Desiderius

Basileae, [1570]

Universitätsbibliothek Basel

Shelf Mark: FG IX2 84

Persistent Link: https://doi.org/10.3931/e-rara-264

www.e-rara.ch
Die Plattform e-rara.ch macht die in Schweizer Bibliotheken vorhandenen Drucke online verfügbar. Das Spektrum reicht von Büchern über Karten bis zu illustrierten Materialien – von den Anfängen des Buchdrucks bis ins 20. Jahrhundert.

e-rara.ch provides online access to rare books available in Swiss libraries. The holdings extend from books and maps to illustrated material – from the beginnings of printing to the 20th century.

e-rara.ch met en ligne des reproductions numériques d'imprimés conservés dans les bibliothèques de Suisse. L'éventail va des livres aux documents iconographiques en passant par les cartes – des débuts de l'imprimerie jusqu'au 20e siècle.

e-rara.ch mette a disposizione in rete le edizioni antiche conservate nelle biblioteche svizzere. La collezione comprende libri, carte geografiche e materiale illustrato che risalgono agli inizi della tipografia fino ad arrivare al XX secolo.

Nutzungsbedingungen Dieses Digitalisat kann kostenfrei heruntergeladen werden. Die Lizenzierungsart und die Nutzungsbedingungen sind individuell zu jedem Dokument in den Titelinformationen angegeben. Für weitere Informationen siehe auch [Link]

Terms of Use This digital copy can be downloaded free of charge. The type of licensing and the terms of use are indicated in the title information for each document individually. For further information please refer to the terms of use on [Link]

Conditions d'utilisation Ce document numérique peut être téléchargé gratuitement. Son statut juridique et ses conditions d'utilisation sont précisés dans sa notice détaillée. Pour de plus amples informations, voir [Link]

Condizioni di utilizzo Questo documento può essere scaricato gratuitamente. Il tipo di licenza e le condizioni di utilizzo sono indicate nella notizia bibliografica del singolo documento. Per ulteriori informazioni vedi anche [Link]

F G IX² 84.

Catalog

TESTAMENTVM NOVVM

ex

DES. ERASMI ROT.

verſione, ac poſtrema eiuſdem recognitione:

Capitum breuiſsimis argumentis, & concinnis in verſus diſtinctionibus, necnon fidiſsimis S. Scripturæ citatis teſtimoniis ornatum.

BASILEAE,

CIↃ. IↃ. LXX.

BIBL. PUBL.
BASILEENSIS

DILECTO FILIO ERASMO ROTERODAMO ſacræ theologiæ profeſſori, Leo Papa decimus.

Dilecte fili ſalutem, & Apoſtolicam benedictionem. Valde nos delectarũt lucubrationes tuæ in Teſtamẽtum nouum iampridem editæ: non tã quia noſtro nomini dicatæ fuerant, quàm quòd non vulgari, ſed noua & inſigni quadam eruditione præſtabant, omniúmq; doctorum calculo plurimùm laudabantur. Quas nuper à te recognitas, & pluribus additis annotationibus locupletatas illuſtratáſq; fuiſſe certiores facti, nõ mediocriter gauiſi fuimus, ex prima illa editione, quæ abſolutiſſima videbatur, coniecturam faciẽtes, qualis hæc futura, quantúmve boni ſacræ theologiæ ſtudioſis, ac orthodoxæ fidei noſtræ ſit allatura. Macte igitur iſtius animi tui eſto, ac publicæ vtilitati ſtudens, operi tam ſancto, vt in lucem exeat, ſedulò inuigila. Dignam quidem tot laborũ mercedem ab ipſo Deo relaturus: à nobis verò meritam commendationem, & cunctis Chriſti fidelibus perpetuam laudem conſequuturus. Datum Romæ apud ſanctum Petrum, ſub annulo piſcatoris, die X. Septembris, M. D. XVIII. Põtificatus noſtri anno VI.

DES. ERASMVS ROTERODAMVS PIO Lectori S. D.

TOties iam dictum, ob quorũdam calumnias mihi & hîc repetendũ, optime Lector, hac verſione nõ damnari mihi vulgatã editionẽ, qua nunc vtitur eccleſia Romana, ſed vt illa ſit emẽdatior, magiſq; perſpicua. quod in Græcorum codicibus habebatur, id à me bona fide redditum: qui ſi quando variant, ibi nos veterem orthodoxorum interpretationem ſecuti ſumus: aut vbi cætera paria ſunt, id prætulimus quod cũ Latinis codicibus conſentiret. Hoc in præſentia monuiſſe viſum eſt ſatis. Qui plura deſiderat, legat apologiam, quam magno operi præfiximus, ac faceſſat calumnia. Legamus igitur ardentibus ſtudiis Euangelium, ſed nõ tãtùm legamus, verùm etiam viuamus. Euangelium pacis dictum eſt à propheta: cauendum ne noſtro vitio nobis ſit Euangelium diſcordiæ. Non eſt aliud, non eſt nouũ. Vnum & idem eſt Euangeliũ: quod vt omnibus eſt proditum, ita conuenit vt omnes in hoc conſentiamus. Huc igitur nos invicem cohortemur, vt ſimus verè filij patris qui in cælis eſt, vtq; Dominus IESVS, ſuos germanos diſcipulos agnoſcat: qui eſt benedictus in ſecula. Amẽ.

Noui

NOVI TESTAMENTI

PARS PRIOR CONTINET

Euangelium ſecundum

Matthæum,	fol.1.fac.1
Marcum,	55,1
Lucam,	90,2
Iohannem:	148,2
&	
Acta Apoſtolorum.	191,1

PARS POSTERIOR

Epiſtolas:

S.Pauli ad Romanos I.	fol.10,fac.2
Ad Corinthios I.	37,2
Ad Corinthios II.	61,2
Ad Galatas I.	78,2
Ad Epheſios I.	87,2
Ad Philippenſes I.	96,2
Ad Coloſſenſes I.	103,1
Ad Theſſalonicenſes I.	109,1
Ad Theſſalonicenſes II.	114,2
Ad Timotheum I.	118,1
Ad Timotheum II.	124,2
Ad Titum I.	129,2
Ad Philemonem I.	132,2
Ad Hebræos I.	134,2

S.Iacobi I. 153,1
S.Petri I. 160,1
S.Petri II. 167,1
S.Iohannis I. 171,2
S.Iohannis II. 177,2
S.Iohannis III. 178,2
S.Iudæ I. 180,1
&
Apocalypſin. 181,2

ELENCHVS CAPITVM EVANGELII SECVNdum Matthæum.

1 *GEnealogia Chriſti.*
2 *De Magis, & pueris interfectis.*
3 *Primus Iohānes prædicauit regnū cœlorū.*
4 *De tentatione Chriſti.*
De vocatione Petri, Andreæ, & filiorum Zebedæi.
De beatitudinibus.
5 *Cum proximo non contendendum.*
Non mœchandum.
Vxorem non repudiandam.
Non iurandum.
Iniuriam patienter tolerandam.
Diligendos eſſe inimicos.
6 *De eleemoſyna, oratione, ieiunio.*
De contemnenda terrenorum cura.

7 *Quo-*

7 *Quomodo nullum condemnare liceat.*
Petendum eſſe.
Cauendos eſſe pſeudoprophetas.
8 De *leproſo.*
De *Centurione.*
De *ſocru Petri.*
De *dæmoniacis curatis.*
De *adoleſcente ſequi iuſſo.*
De *ſedata tempeſtate maris.*
De *dæmoniis in porcos eiectis.*
9 De *paralytico.*
De *Matthæo.*
De *Chriſto cum publicanis ſumente cibum.*
De *filia archiſynagogi.*
De *muliere ſanguinis profluuio laborãte.*
De *duobus cæcis.*
De *muto dæmoniaco.*
10 *Inſtruit duodecim Apoſtolos, dans illis poteſtatem curandi.*
11 De *diſcipulis à Iohanne miſsis.*
12 De *diſcipulis ſabbatho vellẽtibus ſpicas.*
De *ſanata manu arida.*
De *dæmoniaco, cæco & muto.*
De *requirentibus ſignum.*
De *matre & fratribus.*
13 *Parabolæ ſeminantis, & regni cælorum.*
14 De *Iohanne & Herode.*
De *quinq; panibus & duobus piſcibus.*
De *ambulante Ieſu ſuper mare.*

15 *De tranſgreſſione præcepti Dei propter conſtitutiones humanas.*
De Cananæa.
De turbis ſanatis.
De ſeptem panibus.
16 *De fermento Phariſæorum.*
De interrogatione apud Cæſaream.
De hortatione Petri, ne Ieſus, etc.
17 *De transformatione Chriſti.*
De lunatico.
De exigentibus didrachma.
De quærentibus, quis maior.
18 *De offendiculo abiiciendo.*
De centum ouibus parabola.
De correptione proximi.
De poteſtate ligandi, ſoluendíq;.
De eo qui debebat decies mille talenta.
De interrogantibus, an liceret diuortium facere.
19 *De diuite interrogante Ieſum.*
De mercede conductis operariis.
20 *De filiis Zebedæi.*
De duobus cæcis.
21 *De aſina & pullo.*
De cæcis & claudis.
De ficu quæ exaruit.
De principibus ſacerdotum interrogantibus Dominum.
De duobus filiis parabola.
De vinea.

22 *De vocatis ad nuptias.*
De cenſu Cæſaris.
De Sadducæis.
De legis doctore Chriſtum interrogante.
De quæſtione Domini.
23 *Deploratio ſcribarum & phariſæorum.*
24 *De conſummatione, die & hora.*
25 *De decem virginibus.*
De his qui talenta acceperunt.
De adventu Chriſti.
26 *De ea quæ vnxit Dominum.*
De paſchate.
De typo myſtico.
De proditione Iudæ, Caiapha.
Negatio Petri.
27 *De præſide Pilato.*
De pœnitentia Iudæ.
De tormẽtis & pœnis Ieſu, & morte eius.
De petitione corporis Domini, et ſepulchri cuſtodibus.
De Chriſti reſurrectione.
28 *De ſepulchri cuſtodibus, teſtibus reſurrectionis.*
Quomodo ſe præbuit Ieſus videndum mulieribus & apoſtolis in Galilæa.

CAPITA EVANGELII SEcundum Marcum.

1 DE *Iohãne Baptiſta Chriſtum baptizante in Iordane.*

De vocatione Petri, Andreæ, & filiorum Zebedæi.
De dæmoniaco.
De ſocru Petri.
De curatis à variis morbis.
De leproſo.
2 De paralytico.
De publicano filio Alphæi.
De Ieſu conveſcente publicanis.
De diſcipulis vellentibus præ fame ſpicas ſabbatho.
3 De habente manum aridam.
De Apoſtolorum electione, data illis varia poteſtate.
De matre & fratribus.
4 De ſemine, parabola.
De increpatione aquarum.
5 De legione dæmoniorum.
De filia archiſynagogi.
De muliere ſanguinis profluuio laborãte.
6 Quomodo Chriſtus miſit Apoſtolos curatum varios morbos.
De Herode & Iohanne.
De quinq; panibus, & duobus piſcibus.
7 De ambulatione in mari.
De diſcipulis illotis manibus prandentibus.
De tranſgreſsione præcepti Dei.
De Syrophœniſſa.
De ſabbatho.

8 De ſeptem panibus.
De quærentibus ſignum.
De fermento Phariſæorum.
De cæco.
De interrogatione in Cæſarea.
De dehortatione Petri.
9 De transformatione Domini.
De lunatico.
De diſputatione, quis eſſet maior.
10 De offendiculo tollendo.
De divortio.
De diuite interrogante Ieſum.
De filiis Zebedæi.
De Bartimæo.
11 De pullo
De ficu, quæ exaruit.
De eiectis è templo nũmulariis.
De fiducia erga Deum.
De obliuione iniuriarum.
De principibus & ſenioribus ſacerdotũ, qui Dominum interrogabant.
12 De vinea.
De cenſu dando Cæſari.
De Sadducæis.
De ſcriba.
De interrogatione Domini.
Cauendos eſſe hypocritas.
De vidua paupercula.
13 De conſummatione.
De die & hora.

14 *De ea quæ Dominum vnxit vnguento.*
De paſchate.
Chriſti captiuitas.
Negatio Petri.
De his quæ domino Ieſu apud ſummũ ſacerdotem irrogata ſunt.
15 *De his quæ ſub Pilato præſide paſſus eſt.*
De morte.
De petitione corporis Domini.
De ſepultura.
16 *De Chriſti reſurrectione.*
Quibus poſt mortem apparuit viuus.
Quomodo diſcipulis commiſit Euangelij prædicationem.

CAPITA EVANGELII SEcundum Lucam.

1 *DE parentibus Iohãnis Baptiſtæ, eiúſque natiuitate.*
Salutatur Maria ab angelo.
Viſitatur Elizabeth à Maria.
De cenſu totius orbis.
2 *De partu Mariæ.*
De paſtoribus.
De Simeone.
De Anna propbetiſſa.
3 *Ieſus inventus eſt in medio doctorum.*
Iohannes prædicat baptiſmum pœnitentiæ.

De his qui Iohannem interrogabant.
De Herode & Iohanne.
De baptiſmo Chriſti.
De genealogia Chriſti.
4 *De ieiunio & tentatione Chriſti.*
Ieſus ductus in montem, ſubtraxit ſe Iudæorum conſpectui.
De dæmoniaco.
De ſocru Petri.
5 *De curatis à variis morbis & dæmoniis.*
De captura piſcium.
De leproſo.
De paralytico.
De Leui publicano.
De Ieſu prandente cum publicanis.
Cur diſcipuli Iohannis ieiunent, Chriſti verò non.
6 *Diſcipuli ſpicas vellũt ſabbato præ fame.*
De habente manum aridam.
De Apoſtolorum electione.
De beatitudinibus.
Diligendos eſſe inimicos.
Cum proximo non contendendum.
Quòd proximum condemnare nõ liceat.
7 *De ſeruo Centurionis.*
De filio viduæ.
De diſcipulis à Iohanne miſsis.
De ea quæ vnxit Dominum vnguento.
8 *De eo qui ſementem faciebat, parabola.*

De matre & fratribus.
De increpatione aquarum.
De legione.
De filia archiſynagogi.
De muliere ſanguinis profluuio laborãte.
9 De duodecim Apoſtolis, & poteſtate illis data.
Audiuit Herodes de Ieſu.
De quinq; panibus & duobus piſcibus.
De interrogatione Domini.
De transformatione Chriſti.
De lunatico.
De diſputatione, quis eſſet maior.
De eo qui prohibitus fuit ab Apoſtolis eiicere dæmonia.
Prohibet, ne petant vindictã ob id quòd non recepti ſint hoſpitio.
10 De deſignatis ſeptuaginta.
De quæſtione legiſperiti.
De eo qui inciderat in latrones.
De Martha & ſorore eius Maria Magdalena.
11 De oratione.
De habente dæmonium mutum.
De muliere, quæ de turba vocem extulit.
De his, qui petebant ſignum.
De Phariſæo, qui Dominũ invitauerat.
De deploratione ſcribarum.
12 De fermento Phariſæorum.
De eo, qui volebat diuiſam hæreditatem.

De eo cuius ager ferax fuit.
De terrenorum cura deſpicienda.
Fugiendam auaritiam.
De ſeruo vigili.
Cum proximo non contendendum.
13 *De Galilæis, & iis qui in Siloë.*
De ficu quæ fructum non protulit.
De muliere, quæ habebat ſpiritum infirmitatis.
De grano ſinapis, & fermento, parabola.
De eo, qui quærebat, an pauci eſſent, qui ſalutem conſequerentur.
De iis, qui dicebãt Ieſu de inſidiis Herodis.
14 *De hydropico.*
Non amandos primos accubitus.
Pauperes ad prandium vocandos potiùs, quàm amicos.
De invitatis ad cœnam.
De ædificatione turris, parabola.
15 *De centum ouibus, parabola.*
De filio peregrè profecto in regionem longinquam.
16 *De diſpenſatore iniquo.*
Ne apicem quidem à lege periturum.
Divortium non eſſe licitum.
De diuite & Lazaro.
17 *De offendiculo.*
Fratri remittendum delictum.
De fiducia erga Deum.
De decem leproſis.

Ieſus interrogatus, quando regnum Dei *veniat.*

18 *Semper orandum.*

De *iudice iniquo.*

De *Phariſæo & publicano.*

Puerorum eſt regnum Dei.

De *diuite qui interrogabat* Ieſum.

De *cæco.*

19 De *Zacchæo.*

De *decem ſeruis qui minas acceperant.*

De *pullo aſinæ.*

Deflet Ieſus *Hieroſolymam.*

Eiicit Ieſus *ementes & vendentes.*

20 De *ſenioribus quærentibus* Ieſum, *qua poteſtate hæc faceret.*

De *vinea.*

De *his qui Chriſto inſidiabantur occaſione cenſus.*

De *Sadducæis negantibus reſurrectionẽ.*

De *interrogatione* Domini *adverſus Phariſæos.*

21 De *vidua quæ minuta obtulerat.*

De *conſummatione.*

Prædicit Ieſus *interitum Hieroſolymæ.*

De *ſignis.*

De *paſchate.*

22 De *contendentibus, quis maior.*

Captiuitas Chriſti.

Ducitur Ieſus *ad principem ſacerdotum.*

23 *Ducitur ad Præſidem Pilatum.*

Con-

Contemptus Herodis.
De mulieribus Dominum plangentibus.
Crucifigitur Chriſtus.
Sepultura Chriſti.
24 Mulieres viſitant ſepulchrum.
De Petro currente ad ſepulchrum.
De peregrinis in Emaus.
Ieſus in medio diſcipulorum.
Aſcendit Ieſus in cœlum.

CAPITA EVANGELII ſecundum Iohannem.

1 TEſtimoniũ Iohãnis Baptiſtæ de Chriſto
Interrogatur Iohannes, num ipſe ſit Chriſtus.
De Andrea, Simone Petro, Philippo, & Nathanaële vocatis.
2 De nuptiis in Cana.
De eiectis è templo.
De eo quod dixit, Deſtruite tẽplum hoc.
3 De Nicodemo & Ieſu.
Ieſus & Iohannes baptizant.
Quæſtio de purificatione.
4 De muliere Samaritana.
De filio reguli.
5 De eo qui trigintaocto annos tenebatur morbo.
Iudæi quærunt interficere Chriſtum.
6 De quinque panibus & duobus piſcibus.

Seceſsit Ieſus à turbis,ne deligeretur in re-
De ambulatione in mari. (*gem.*
Sequitur turba Ieſum nauiculis.
De turba quærente ſignum.
De pane cæleſti.
Diſcipulorum multi deſciuerũt à Chriſto.
Sententia Petri de Chriſto.
7 *Ieſus clàm aſcendit ad diem feſtum.*
Mirantur Iudæi Chriſtum ſcire literas, quas non didicerat.
Diſſenſio turbæ de Ieſu.
Contendunt principes cum miniſtris & Nicodemo.
8 *De muliere adultera.*
De interrogãtib. Ieſum,quem ſe eſſe dice-
Interrogant Ieſum de patre eius. (*ret.*
Promittitur à Ieſu libertas ſe ſequentibus.
De his qui dicebant Ieſum habere dæmonium.
Tentant Iudæi in Chriſtum iácere lapides,eo quòd ſe præfert Abrahæ.
9 *De cæco à natiuitate, & inter hunc & Phariſæos diſceptatio.*
10 *De paſtore bono & mercenario.*
Ieſus interrogatur in porticu deambulãs.
11 *De Lazaro reſuſcitato.*
Conſilium pontificum & Phariſæorum de Ieſu apprehendendo.
12 *Maria vngit pedes Ieſu.*
De aſella.

De

De Græcis interrogantibus Philippum.
Auditur à turba vox è cælo.
13 Lauat Ieſus pedes diſcipulorum.
Exit Iudas proditurus Chriſtum.
Inculcat Ieſus vt invicem ſe diligant,
Quærit Petrus Chriſtum, quò vadat.
14 Thomas queritur ſe neſcire, quò vadat Ieſus.
Iudas Thaddæus interrogat Ieſum.
Promittit diſcipulis conſolatorē Chriſtus.
15 De vite vera, agricola, & palmitibus.
Præcipit Deus mutuam dilectionem.
16 Prædicit Chriſtus diſcipulis, quæ ventura ſunt ipſis.
Paracletus arguet mundum.
De eo, quod dixit, Puſillū & videbitis me.
Patrem daturum eſſe, quicquid petitum fuerit per nomen Ieſu.
17 Oratio Ieſu ad patrem pro illis, quos ſibi delegit.
18 Proditur Ieſus.
Sternuntur in terram Iudæi verbo Chriſti.
Amputat auriculam Petrus.
Ducitur Ieſus ad Annam, ad Caiaphā, inde ad Pilatum.
19 Damnatur morte crucis Dominus.
De ſtantibus iuxta crucem.
Sepelitur corpus Domini.
20 Reſurrectio Domini.

Mariæ Magdalenæ primùm, dehinc apo-ſtolis cõgregatis poſt reſurrectionem præbet ſe videndum Chriſtus.

21 *Petro & aliis piſcãtibus apparet Ieſus ad mare Tiberiadis.*

Dicitur Petro: Paſce oues meas.

FINIS.

Lectori Chriſtiano.

P*Agellas ſequentes ne tibi vacuas daremus, Chriſtiane lector, adiũximus Symbolum quod Apoſtolicũ vocãt, ex quo olim catechumeni inſtituebantur. Præterea etiam quatuor illorum vniuerſalium Conſiliorum quas vocant πίστεος ἐκθέσεις, velvti Euangelicæ doctrinæ ſummas: quibus etiam celebre illud Athanaſij ſymbolũ, vt Niceni expoſitionem, inſeruimus.*

SYMBOLVM APO-*ſtolorum.*

CRedo in Deum Patrem omnipotentem, creatorem cæli & terræ: & iñ Ieſum Chriſtum Filium eius vnicum, Dominum noſtrum: qui conceptus eſt è Spiritu ſancto, natus ex

Ma-

Maria virgine: paſſus ſub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & ſepultus: deſcendit ad inferos: tertia die reſurrexit ex mortuis: aſcendit in cælum, ſedet ad dexteram Dei patris omnipotentis: inde venturus ad iudicandum viuos & mortuos.

Credo in Spiritum ſanctum: credo ſanctam Eccleſiam catholicam, ſanctorum communionẽ, remiſsionem peccatorum, carnis reſurrectionem, vitam æternam. Amen.

FIDEI CONFESSIO EDITA *in ſynodo Nicena.*

CRedo in vnũ Deum Patrẽ omnipotentem, creatorem cæli & terræ, viſibilium omniũ & inviſibilium: & in vnũ Dominum IESVM Chriſtũ, Filium Dei vnigenitum, ex Patre natum ante omnia ſecula: lumen de lumine: Deum verum de Deo vero: genitum, non factum, cõſubſtantialem Patri: per quẽ omnia facta ſunt. Qui propter nos homines & propter noſtram ſalutem deſcendit de cælis: & incarnatus eſt de Spiritu ſancto &

Maria virgine, & homo factus eſt: crucifixúſque pro nobis ſub Pontio Pilato, paſſus, & ſepultus eſt. Et reſurrexit tertia die ſecũdum Scripturas, & aſcẽdit in cælos, & ſedet à dextris Patris. Et iterum vẽturus eſt cum gloria iudicare viuos & mortuos: cuius regni non erit finis. Et in Spiritum ſanctũ, qui loquutus eſt per Prophetas. In vnam ſanctam, catholicam & Apoſtolicã Eccleſiam. Cõfiteor vnũ baptiſma in remiſsionẽ peccatorum. Expecto reſurrectionẽ mortuorum, & vitam venturi ſeculi.

Conſtãtinopolitana autẽ Synodus prima, præterquam quòd Nicenam Synodũ ſanciuit, hanc etiam particulam contra Macedoniũ & Pneumatomachos, Poſt illa verba, Et in Spiritum ſanctũ, *addidit,* Dominum, viuificãtem, qui ex Patre & Filio procedit: qui cum Patre & Filio ſimul adoratur & glorificatur.

Sym-

SYMBOLVM SANCTI *Athanaſij.*

QVicunque vult ſaluus eſſe, ante omnia opus eſt vt teneat catholicam fidem: quam niſi quiſque integrã inviolatámque ſeruauerit, abſq; dubio in æternũ peribit. Fides autem catholica hæc eſt, vt vnũ Deũ in trinitate, & trinitatem in vnitate veneremur: neq; cõfundentes perſonas, neque ſubſtantiã ſeparantes. Alia eſt enim perſona Patris, alia Filij, alia Spiritus ſãcti. Sed Patris, & Filij, & Spirit⁹ ſãcti vna eſt diuinitas, æqualis gloria, coęterna maieſtas: qualis Pater, talis Filius, talis Spiritus ſanctus. Increatus Pater, increatus Filius, increatus Spiritus ſanctus: immẽſus Pater, immẽſus Filius, immẽſus Spiritus ſãctus: æternus Pater, æternus Filius, æternus Spiritus ſanctus. Et tamẽ nõ tres æterni, ſed vnus ęternus: ſicvt nõ tres increati, neç tres immẽſi, ſed vnus increatus, & vnus immenſus. Similiter omnipotẽs Pater, omnipotens Filius, omnipotens Spiritus ſanctus: & tamẽ nõ tres omnipotẽtes, ſed vnus omni-

potens. Ita Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus ſanctus: & tamē nō tres dij, ſed vnus eſt Deus. Ita Dominus Pater, Dominus Filius, Dominus Spiritus ſanctus: & tamē nō tres Domini, ſed vnus eſt Dominus. Quia ſicvt ſigillatim vnamquanque perſonam Deum ac Dominum confiteri Chriſtiana veritate compellimur, ita tres Deos aut Dominos dicere, catholica religione prohibemur. Pater à nullo eſt factus, nec creatus, nec genitus: Filius à Patre ſolo, eſt non factus, nec creatus, ſed genitus: Spiritus ſanctus à Patre & Filio, non factus, nec creatus, nec genitus, ſed procedēs. Vnus ergo Pater, non tres patres: vnus Filius, non tres filij: vnus Spiritus ſanctus, nō tres ſpiritus ſancti. Et in hac trinitate nihil prius aut poſterius, nihil maius aut minus, ſed totæ tres perſonæ coæternæ ſibi ſunt & coæquales. Ita vt per omnia (ſicvt iam ſuprà dictum eſt) & vnitas in trinitate, & trinitas in vnitate veneranda ſit. Qui vult ergo ſaluus eſſe, ita de trinitate ſentiat.

Sed

Sed neceſſarium eſt ad æternã ſalutem vt incarnationẽ quoque Domini noſtri IESV Chriſti fideliter credat. Eſt ergo fides recta, vt credamus & confiteamur: quòd Dominus noſter IESVS Chriſtus Dei Filius, Deus & homo eſt: Deus eſt ex ſubſtãtia Patris ante ſecula genitus, & homo ex ſubſtãtia matris in ſeculo natus. Perfectus Deus, perfectus homo, ex anima rationali & humana carne ſubſiſtens. Aequalis patri ſecundum diuinitatem, minor Patre ſecundum humanitatem. Qui licet Deus ſit & homo, non duo tamẽ, ſed vnus eſt Chriſtus: vnus autem non cõverſione diuinitatis in carnem, ſed aſſumptione humanitatis in Deum: vnus omnino nõ confuſione ſubſtãtiæ, ſed vnitate perſonę. Nã ſicvt anima rationalis & caro, vnus eſt homo: ita Deus & homo vnus eſt Chriſtus. Qui paſſus eſt pro ſalute noſtra, deſcẽdit ad inferos, tertia die reſurrexit à mortuis. Aſcẽdit ad cælos, ſedet ad dexterã Dei Patris omnipotentis: vnde venturus eſt iudicare viuos & mortuos. Ad cuius

adventum omnes homines reſurgere habẽt cum corporibus ſuis, & redditurı ſunt de factis propriis rationem. Et qui bona egerunt, ibunt in vitam æternam: qui verò mala, in ignem æternum. Hæc eſt fides catholica, quá niſi quiſque fideliter firmitérque crediderit, ſaluus eſſe non poterit.

EPHESINAE SYNODI

DETERMINATIONES Iſtis anathematiſmis à Cyrillo Alexandrino conceptæ.

I. Siquis non confitetur Deum eſſe veraciter Emmanuel, & propterea Dei genitricẽ, ſanctã virginem, (peperit enim ſecũdum carnem, carnem factum Dei Verbum, ſecũdum quod ſcriptum eſt, Verbum caro factũ eſt) anathema ſit.

II. Siquis non confitetur, carni ſecundum ſubſtantiam vnitum Dei Patris Verbum, vnúmque eſſe Chriſtũ cum propria carne, eundem ſcilicet Deum ſimul & hominem, anathema ſit.

III. Siquis in vno Chriſto diuidit ſub-

ſubſtantias poſt vnitaté,ſola eos connexione coniungés, eámque quæ ſecundũ carnis dignitaté fit, vel etiam auctoritatem & poteſtaté, ac non potius conventu qui per vnitatem factus eſt naturalem, anathema ſit.

IIII. Siquis in perſonis duabus, vel ſubſtantiis eas voces quæ in Apoſtolicis ſcriptis continentur & Euangelicis, diuidit, vel quæ de Chriſto dicuntur à ſanctis, vel ab ipſo: aliquas quidé ex his, velvt homini, qui prçter Dei verbum ſpecialiter intelligatur, aptauerit, illas autem tãquam dignas Deo, ſoli Dei Patris Verbo deputauerit, anathema ſit.

V. Siquis audeat dicere, hominem Chriſtum θεοφόρον, id eſt deiferum, ac non potius Deum eſſe veraciter, dixerit, tanquam Filium per naturam, ſecũdum quod Verbum caro factum eſt, & cõmunicauit, ſimiliter vt nos, carni & ſanguini, anathema ſit.

VI. Siquis dicit, Deum eſſe vel Dominum Chriſti Dei Patris verbum, & non magis eundem ipſum confitetur Deum ſimul & hominem, pro-

pterea quòd Verbũ caro factum eſt, ſecundum Scripturas, anathema ſit.

VII. Siquis velvt hominẽ, Ieſum operante Deo Verbo dicit adiutum, & vnigeniti gloriam, tanquam alteri præter ipſum exiſtenti, tribuit, anathema ſit.

VIII. Siquis audet dicere aſſumptum hominem coadorandum Deo Verbo, & conglorificandum & connuncupandum Deum, tanquam alterum cum altero, (nam *con* ſyllaba ſuperadiecta hæc cogit intelligi) ac nõ potius vna ſupplicatione veneratur Emmanuel, vnámque eí glorificationem dependit, iuxta quod Verbum caro factum eſt, anathema ſit.

IX. Siquis vnũ Dominum IESVM Chriſtum glorificatum dicit à Spiritu ſancto, tãquam qui aliena virtute per eum vſus fuerit, & ab eo acceperit efficaciam contra immundos ſpiritus, poſſe & corã hominibus diuina ſigna perficere, ac non potius proprium fatetur eius Spiritum per quẽ diuina ſigna expleuit, anathema ſit.

X. Pontificem & Apoſtolum confeſsio-

feſsionis noſtræ factum eſſe Chriſtũ, diuina Scriptura commemorat. obtulit enim ſemetipſum pro nobis in odorem ſuauitatis Deo & Patri. Siquis ergo Pontificem & Apoſtolum noſtrum dicit factum non ipſum Dei Verbum, quando caro factum eſt, & homo iuxta nos homines, ſed velvt alterum præter ipſum ſpecialiter hominẽ ex muliere: aut qui dicit quòd pro ſe obtuliſſet ſemetipſum oblationem, & non potius pro nobis ſolis, (non enim eguit oblatione qui peccatum omnino neſciuit) anathema ſit.

XI. Siquis non confitetur, carnem Domini viuificatricem eſſe & propriam ipſius Verbi Dei Patris, ſed velvt alterius præter ipſum, coniuncti eidem per dignitatem, aut quaſi diuinam habentis habitationem, ac non potius viuificatricem eſſe, quia facta eſt propria Verbi cuncta viuificare valentis, anathema ſit.

XII. Siquis non confitetur Dei Verbum paſſum carne, crucifixum carne, & mortem carne guſtaſſe, fa-

ctúmque primogenitum ex mortuis ſecundum quod vita eſt, & viuifica tor vt Deus, anathema ſit.

CONFESSIO FIDEI IN CHALCEDONENSI *ſynodo edita.*

SAnctos itaque Patres ſequentes, vnum & eundem confitemur Filium Dominum noſtrũ IESVM Chriſtum, & cõcorditer docemus omnes: perfectum in diuinitate, & eundem perfectum in humanitate: verum Deũ & verum hominem, eundem ex rationali anima & corpore: coëſſentialem Patri ſecundum diuinitatem, & coëſſentialem nobis ſecundum humanitatem, per omnia nobis ſimilem, dempto peccato: ante ſecula genitum ex Patre ſecundum diuinitatem, poſtremis verò diebus propter nos & propter noſtram ſalutem, ex Maria virgine & deipara, ſecundum humanitatem: vnum & eundem IESVM Chriſtum Filium Dei Dominum & vnigenitum in duabus natu-

ris

ris, incōfuſè, incōnvertibiliter, indiuulſè & inſeparabiliter manifeſtatū: haudquaquam differentia naturarū propter vnitatem ſublata, ſed magis vtriuſque naturæ (in vnam perſonam & vnam hypoſtaſin concurrentis) proprietate ſeruata: non vt in duas perſonas bipartiatur aut diuidatur, ſed vt ſit vnus & idem Filius vnigenitus, Deus Verbū & Dominus noſter IESVS Chriſtus: ſicvt de illo olim Prophetæ vaticinati ſunt, & ipſe nos Chriſtus inſtruxit, ac Patrum noſtrorum ſymbolum tradidit.

FINIS.

VITA S. MATTHAEI.

HIERONYMVS IN CATAlogo ſcriptorum Eccleſiaſticorum.

Matthæus, qui & Leui, ex publicano Apoſtolus, primus in Iudæa propter eos qui ex circunciſione crediderant, Euangelium Chriſti Hebraicis literis verbiſq; compoſuit. Quod quis poſtea in Græcum tranſtulerit, non ſatis certum eſt. Porrò ipſum Hebraicum habetur vſq; hodie in Cæſarienſi bibliotheca, quam Pamphilus martyr ſtudioſiſſimè confecit. Mihi quoq; à Nazaræis, qui in Berrhœa vrbe Syriæ hoc volumine vtuntur, deſcribendi facultas fuit. In quo animaduertendum, quòd vbicunq; Euangeliſta, ſiue ex perſona ſua, ſiue ex perſona Domini ſaluatoris, veteris ſcripturæ teſtimoniis vtitur, non ſequatur Septuaginta trãſlatorum auctoritatem, ſed Hebraicã. è quibus illa duo ſunt:

Ex Aegypto vocaui filium meum.

&: Quoniam Nazaræus vocabitur.

San-

SANCTVM

IESV CHRISTI
EVANGELIVM
ſecundum
MATTHÆVM.

CAPVT I.

1 *Genealogia Ieſu Chriſti, qui eſt Meſsias*
ille promiſſus Patribus. 18 *Natiuitas.*

LIBER *generationis IE- * *Luc.* 3,
SV Chriſti filij Dauid, filij 24
Abraham. †Ge.21,2
2 †Abraham genuit Iſaac. * Ge. 25,
*Iſaac autem genuit Iacob. 24
†Iacob autẽ genuit Iudam †Ge. 29,
& fratres eius. 35
3 *Iudas autem genuit Phares, & Zaram è *Gen.38,
Thamar. † Phares autem genuit Eſrom. E- 27
ſrom autem genuit Aram. †1 *Pa*.2,5
4 Aram autem genuit Aminadab. Amina- *Rut*.4,18
dab autem genuit Naaſſon. Naaſſon autem * 1. Reg.
genuit Salmon. 16, 1: &
5 Salmon autem genuit Booz è Rachab. 17,12
Booz autem genuit Obed è Ruth. Obed au † 2 Reg.
tem genuit Ieſſe. 12,24
6 *Ieſſe autem genuit Dauid regẽ. †Dauid * 3 Reg.
aũt rex genuit Solomonem, ex ea quæ fue- 11,43
rat [vxor] Vriæ. 1 *Pa*.3,10
7 *Solomon autem genuit Roboam. Ro-

boam autem genuit Abia. Abia autem ge-
nuit Aſa.
8 Aſa autem genuit Ioſaphat.Ioſaphat au-
tẽ genuit Iorã . Ioram autẽ genuit Hoziam.
9 Hozias autem genuit Ioatham. Ioatham
autem genuit Achaz. Achaz autem genuit
Ezeciam.
*4. Reg. 10 *Ezecias autẽ genuit Manaſſe.†Manaſ-
20,21 ſes autem genuit Amon.Amon autẽ genuit
† *Pa*.3, 13 Ioſiam.
†;4. Reg. 11 *Ioſias autem genuit Iechoniam & fra-
21,18 tres eius in exilio Babylonico.
* 4.Reg. 12 Porrò poſt exilium Babylonicum, † Ie-
23,34 conias genuit Salathiel.* Salathiel autem
2. *Par*. genuit Zorobabel.
36,4 13 Zorobabel autẽ genuit Abiud. Abiud
† 1 *Pa*.3, autem genuit Eliacim . Eliacim autem ge-
17 nuit Azor.
*1.*Eſd*.3, 14 Azor autẽ genuit Sadoc. Sadoc autem
2,8:*et*5,2 genuit Achin.Achin autem genuit Eliud.
15 Eliud autem genuit Eleazar.Eleazar au
tem genuit Matthan.Matthan autem genuit
Iacob.
16 Iacob autem genuit Ioſeph maritũ Ma-
rię,ex qua genitus fuit IESVS ille qui dici
tur Chriſtus.
17 Vniuerſæ itaq; generationes ab Abra-
ham vſq; ad Dauid generationes quatuor-
decim: & à Dauid vſque ad demigrationem
Babylonicã , generationes quatuordecim:
& à demigratione Babylonica vſq; ad Chri-
ſtum,generationes quatuordecim.

18 ¶ IESV verò Chriſti natiuitas ſic ha-
bet:* Quũ mater enim eius Maria deſponſa Luc.1,27
eſſet Ioſeph, priuſquam congreſsi fuiſſent,
deprehenſa eſt grauida è Spiritu ſancto.
19 Porrò Ioſeph maritus eius, quoniam e-
rat iuſtus, & nolebat illam* infamare, voluit Deu. 24,
clanculum ab ea divertere. 1
20 Hæc autem quum is in animo verſaret,
ecce angelus Domini in ſomnis viſus eſt illi,
dicens, Ioſeph fili Dauid, ne metuas adiun-
gere tibi Mariam vxorem tuam. nam quod
in illa conceptum eſt, à Spiritu ſancto pro-
fectum eſt.
21 Pariet autem filiũ, * & vocabis nomen Luc. 1, 31
eius IESVM:* is enim ſaluum faciet popu * Act. 4,
lum ſuum à peccatis ſuis. 12
22 (Porrò totum hoc factum eſt, vt perfi-
ceretur id quod dictum fuerat à Domino
per Prophetam ita loquentem,
23 *Ecce virgo erit prægnans, & pariet fi- Eſa. 7,
liũ, & vocabũt nomen eius Emmanuel: quod 14
ſi quis interpretetur, ſonat Nobiſcũ Deus.)
24 Excitatus autem Ioſeph à ſomno, fecit
vt iniunxerat ſibi angelus Domini: & adiũ-
xit ſibi vxorem ſuam.
25 Et non cognouit eam, donec peperiſſet
filium ſuum primogenitum, & appellauit no
men eius IESVM.

CAPVT II.

1 *Magi, primitiæ gentium, Chriſtũ adorãt.*
13 *Angeli monitu Ioſeph cum Ieſu & ma-*

tre fugit in Aegyptum. 16 Herodes pueros occidit. 19 Angeli iuſſu Ioſeph ex Aegypto rediens, 23 venit Nazareth.

C. 1 QVum * autẽ natus eſſet Ieſus in Beth-
Luc, 2, 6 leem [ciuitate] Iudæę, temporibus He-
rodis regis, ecce Magi ab Oriente acceſſe-
runt Hieroſolyma,
2 Dicentes, Vbi eſt ille qui natus eſt rex
Iudæorum? vidimus enim illius ſtellam in
Oriente, & acceſsimus vt adoremus eum.
3 Auditis autem his, Herodes rex turbatus
eſt, & tota Hieroſolymorum [vrbs] cũ illo.
4 Et convocatis omnibus Pontificibus &
Scribis populi, percõtatus eſt eos vbi Chri-
ſtus naſceretur.
5 At illi dixerunt ei, in Bethleem Iudææ: ſic
enim ſcriptum eſt per Prophetam,
Mich. 5, 2 6 *Et tu Bethleem terra Iuda, nequaquam
Ioh. 7, 42 minima es inter principes Iuda: ex te enim
mihi proditurus eſt dux, qui gubernaturus
eſt populum meum Iſrael.
7 Tunc Herodes clã acceŕſitis Magis, ac-
curatè perquiſiuit ab illis quo tempore ſtel
la apparuiſſet.
8 Et iuſsis ire in Bethleem dixit, Profecti
illuc accuratè inquirite de puero: vbi verò
inveneritis, renuntiate mihi, vt & ego ve-
niam & adorem illum.
9 At illi audito rege profecti ſunt, & ecce
ſtella quam viderant in Oriente, præcede-
bat illos, donec progreſſa ſtaret ſupra [lo-
cum]

eum]in quo erat puer.
10 Quum autem vidiſſent ſtellam , gauiſi
ſunt gaudio magno valde.
11 Et ingreſsi domum, invenerũt puerum
cum Maria matre eius : & proſtrati adora-
uerunt illum : & apertis theſauris ſuis obtu-
lerũt illi munera , aurum & thus & myrrhã.
12 Et oraculo admoniti in ſomnis ne re-
verterentur ad Herodem , per aliam viam
reverſi ſunt in regionem ſuam.
13 ¶ Digreſsis autem illis,ecce angelus Do
mini apparet in ſomnis Ioſeph, dicens, Sur-
ge,& aſſume puerum ac matrem illius, & fu
ge in Aegyptum , & eſto illic donec dixero
tibi : futurum eſt enim vt Herodes quærat
puerum ad perdendum eum.
14 Ille verò excitatus, aſſumpſit puerum &
matrem eius noctu,& ſeceſsit in Aegyptum.
15 Et fuit illic vſque ad obitum Herodis:vt
perficeretur quod dictum fuerat à Domi-
no per Prophetam dicentem, *Ex Aegypto *Oſe. 11,1*
vocaui filium meum.
16 ¶ Tum Herodes vbi vidit ſibi illuſum C. 2
fuiſſe à Magis , indignatus eſt vehementer:
ac miſsis [ſatellitibus] interfecit omnes pue
ros qui erant Bethleem & in omnibus fini-
bus Bethleemiticis, quotquot eſſent bimuli
& minores,iuxta tẽpus quod exactè cogno-
uerat ex Magis.
17 Tunc perfectum eſt, quod dictum fue-
rat ab Hieremia propheta,quum ait,
18 *Vox in Rhama audita eſt,lamentatio, *Ier.31, 15*

ploratus & fletus multus: Rachel plorans filios ſuos,& noluit conſolationem admittere,propterea quòd non ſint.
19 ¶ Cæterùm defuncto Herode,ecce Angelus Domini in ſomnis apparet Ioſeph in Aegypto,
20 Dicens,Surge,& aſſume puerum & matrem eius, & vade in terram Iſrael: defuncti ſunt enim qui quærebant animam pueri.
21 At ille ſurgens aſſumpſit puerum & matrem illius,& venit in terram Iſrael.
22 Verùm quum audiſſet Archelaum regnare in Iudæa, loco Herodis patris ſui, timuit illuc abire: ſed oraculo admonitus in ſomnis,ſeceſsit in partes Galilææ.
23 Ac profectus habitauit in ciuitate quæ vocatur Nazareth : vt impleretur quod dictum fuerat per Prophetas, Nazaræus vocabitur.

CAPVT III.

1 Iohānis Baptiſtæ in deſerto Iudææ, pœnitentiam, & adventum Christi prædicantis, 4 veſtitus & victus: 6 item & baptiſmus. 13 Chriſtus baptizatur, 17 & vox è cœlis auditur.

C. 3 Mar.1, 4 Luc.3,3 IN* diebus autem illis accedit Ioannes Baptiſta,prædicans in deſerto Iudææ,
2 Dicénſque,Pœnitentiā agite [vitæ prioris]:in propinquo eſt enim regnū cęlorum.
3 Nam hic eſt ille de quo dixit Eſaias propheta

pheta, qui ait, *Vox clamantis in deſerto, *Eſa. 40,3*
Parate viam Domini, rectas facite ſemitas *Mar. 1, 3*
eius. *Luc. 3, 4*
4 *Ipſe verò Iohãnes habebat indumẽtum *Ioh. 1, 23*
ſuum è pilis camelorũ, & zonam pelliceam **Marc. 1,*
circum lumbos ſuos: porrò cibus illius erãt 6
locuſtæ & mel ſylueſtre.
5 *Tunc egreſſa eſt ad illum Hieroſoly- *Marc. 1, 5*
ma & tota Iudæa, totáque regio [vndique *Luc. 3, 7*
finitima] Iordani.
6 Et baptizabantur in Iordane ab illo, cõ-
fitentes peccata ſua.
7 Quum vidiſſet autem multos ex Phari-
ſæis & Sadducæis venientes ad baptiſmum
ſuũ, dixit illis, *Progenies viperarũ, quis vo- **Infr. 23,*
bis ſubmonſtrauit vt fugeretis à vẽtura ira? 33
8 Facite igitur fructus qui deceant pœni-
tentiam. †*Iohã. 8,*
9 Et ne ſitis hac mente, vt dicatis intra vos 39
ipſos: †Patrem habemus Abrahã. dico enim *Act. 13,*
vobis quòd poſsit Deus facere vt ex lapidi-
bus his filij ſurgant Abrahamo. 26
10 Iam verò & ſecuris ad radicem arbo- **Infr. 7,*
rũ poſita eſt. *omnis igitur arbor quæ non 19
facit fructum bonum, exciditur, & in ignem † *Mar. 1,*
mittitur. 8
11 †Ego quidem baptizo vos aqua ad pœ- *Luc. 3, 16*
nitentiam: at ille qui poſt me venturus eſt, *Ioh. 1, 26*
fortior me eſt: cuius non ſum idoneus vt cal *Act. 1, 5:*
ceamenta portem: ipſe vos baptizabit Spi- *& 11, 16:*
ritu ſancto & igni. *& 19, 4.*
12 * Cuius ventilabrum in manu ipſius, & **Lu. 3, 18*

repurgabit aream ſuam, & congregabit tri-
ticum ſuum in horreum, paleam autem ex-
vret igni inextinguibili.

Marc. 1,9 13 ¶ *Tũc accedit Ieſus à Galilæa ad Ior-
Luc. 3,22 danem ad Iohãnem vt baptizaretur ab illo.
14 At Iohãnes prohibebat illũ, dicẽs, Mihi
opꝰ eſt vt abs te baptizer, & tu venis ad me?
15 Reſpondens autem Ieſus dixit ad illum,
Omitte nũc: ſic enim decet nos vt complea-
mus omnem iuſtitiam. Tunc omittit illum.
16 Et bapt[illegible]atus Ieſus aſcendit protinus
ab aqua: & ecce aperti ſunt illi cæli, & vidit
Spiritum Dei deſcendentem tanquam co-
lumbam, & venientem ſuper ipſum.
2 Pet. 1, 17 Et ecce vox de cælis, dicens, *Hic eſt fi-
17 lius meus dilectus, in quo mihi bene com-
Col. 1,13 placitum eſt.

CAPVT IIII.

1 *Chriſto tentato,* 11 *poſt diabolum Scripturis convictum, inſeruiunt Angeli.*
12 *Chriſtus in Galilæam rediens,* 17 *&* 23 *prædicat pœnitentiam & regnum Dei.* 18 *Vocat apoſtolos, ſcilicet Petrũ & Andreã:* 21 *itẽ Iacobũ & Iohãnẽ.* 23 *Sanat infirmos.*

Marc. 1, 12 TVnc *Ieſus ſubductus fuit in deſertum à
Spiritu, vt tentaretur à diabolo.
Luc. 4,1 2 Et quum ieiunaſſet dies quadraginta ac
noctes quadraginta, tandem eſuriit.
3 Et quum acceſiſſet ad eum ille qui ten-
tat, dixit, Si filius es Dei, iube vt lapides hi,
panes fiant.

4 At

4 At ille reſpondens dixit, Scriptum eſt,
*Non ſolo pane victurus eſt homo, ſed *Deut.* 8,3
omni verbo quod egreditur per os Dei.
5 Tunc aſſumit illum diabolus in Sáctam
ciuitatem, & ſtatuit eum ſuper pinnaculum
templi:
6 Dicítque illi, Si filius es Dei, præcipita
te deorſum. nam ſcriptum eſt,* Angelis ſuis *Pſ.* 90, 11
mandaturus eſt de te, ac manibus tollẽt te,
nequãdo impingas in lapidem pedẽ tuum.
7 Dixit illi Ieſus, Rurſum ſcriptum eſt,
*Non tentabis Dominum Deum tuum. *Deut,* 6,
8 Rurſum aſſumit illum diabolus in mon 16
tem excelſum valde, & commonſtrat ei o-
mnia regna mundi, & gloriam illorum:
9 Et dicit illi, Hæc omnia tibi dabo, ſi pro
ſtratus adoraueris me.
10 Tunc dicit illi Ieſus, Abi ſatana: ſcri-
ptum eſt enim, *Dominum Deum tuum a- *Deut,* 6,
dorabis, & illum ſolum coles. 13: & 10,
11 Tunc omittit illum diabolus: & ecce 20
angeli accedebant ac miniſtrabant ei.
12 ¶ *Quum audiſſet autem Ieſus quòd *Marc.* 1,
Iohãnes traditus eſſet, ſeceſsit in Galilæam. 14
13 Et relicta Nazareth, profectus habita- *Lu.* 4,14
uit in Capernaum, quæ eſt [ciuitas] mariti- *Ioh.* 4,43
ma in finibus Zabulon & Nephthalim:
14 Vt impleretur quod dictum fuerat per
Eſaiam prophetam, dicentem,]
15 *Terra Zabulon & terra Nephthalim *Eſa*,9,1
[iuxta] viam maris, vltra Iordanem, Galilæa
Gentium.

16 Populus qui ſedebat in tenebris, vidit
lucem magnam: & qui ſedebant in regione
& vmbra mortis, lux orta eſt eis.
C. 4 17 * Ex eo tempore cœpit Ieſus prædica-
Mar. 1,15 care, & dicere, Reſipiſcite: inſtat enim re-
gnum cælorum.
18 ¶ Ambulãs autem Ieſus iuxta mare Ga-
Marc. 3, lilææ, vidit duos fratres,* Simonem qui vo-
16 cabatur Petrus, & Andream fratrem eius,
iacientes rete in mare. nã erant piſcatores.
19 Et dicit illis, Sequamini me, & faciam
vos piſcatores hominum.
20 At illi, relictis illico retibus, ſequuti
ſunt illum.
21 Et progreſſus illinc, vidit alios duos fra
tres,* Iacobũ [filium] Zebedæi, & Iohãnem
Marc. 3, fratrem eius in naui cum Zebedæo patre
17 ſuo, ſarcientes retia ſua: & vocauit eos.
22 At illi protinus relicta naui & patre ſuo,
ſequuti ſunt eum.
23 ¶ Et circumibat totam Galilęam Ieſus,
docens in ſynagogis illorum, ac prædicans
euangelium regni, & ſanans omnem mor-
bum & omnem languorem in populo.
24 Et dimanauit fama illius in totam Sy-
riam: & adduxerunt ad illum omnes malè
affectos, variis morbis ac torminibus con-
ſtrictos, & dæmoniacos, & lunaticos, & pa-
ralyticos: ſanauítque illos.
25 Et ſequutæ ſunt eum turbæ multæ à Ga
lilæa ac Decapoli & Hieroſolymis & Iudęa,
& à [regionibus] trans Iordanem [ſitis].

CAP.

CAPVT V.

3 Qui beati. 13 Apoſtoli ſal terræ, 14 & lux mundi. 17 Christus, vt legẽ impleret, venit. 19 Mandatorum Christi impletio. 21 Sexti præcepti Non occides, expoſitio. 27 Septimi præcepti Non mœchaberis, 31 & divortij legis, interpretatio. 33 Tertij præcepti de Iurando, explicatio. 38 Talionis lex ſublata. 43 Proximi diligendi præcepto, inimici etiam comprehenduntur: 48 & quæ perfectio vera.

QVum vidiſſet autem turbas, aſcendit C. 5.
in montem: & quum conſediſſet, acceſ
ſerunt ad illum diſcipuli eius.
2 Et poſtquam aperuiſſet os ſuum, docebat illos, dicens,
3 *Beati pauperes ſpiritu, quoniã illorum Lu.6,20
eſt regnum cælorum.
4 *Beati qui lugent, quoniam ipſi conſo- Luc.6,21
lationem accipient. Eſ.61,2,3
5 †Beati mites: quoniam ipſi hæreditatem †Pſa.36,
accipient terræ. 11
6 *Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam: *Eſa.65,
quoniam ipſi ſaturabuntur.
7 Beati miſericordes: quoniam ipſi miſeri- 9
cordiam conſequentur.
8 †Beati mundo corde: quoniã ipſi Deum Pſa.24,4
videbunt.
9 Beati pacifici: quoniam ij filij Dei vocabuntur.
10 *Beati qui perſequutionem patiuntur 1 Pet.3,14

propter iuſtitiam:quoniam illorum eſt re-
gnum cælorum.
1. Pet. 4, 14 11 * Beati eſtis quũ probra iecerint in vos,
& inſectati fuerint,et dixerint omne malum
verbũ adverſus vos, mentiẽtes propter me.
12 Gaudete & exultate, quoniam merces
veſtra multa eſt in cælis:ſic enim perſequu-
ti fuerunt Prophetas qui fuerunt ante vos.
Marc. 9, 50 13 ¶ * Vos eſtis ſal terrę. quòd ſi ſal infatu-
atus fuerit, quo ſalietur? ad nihil valet vltrà,
Luc. 14, 34 niſi vt proiiciatur foras, & conculcetur ab
hominibus.
14 Vos eſtis lux mundi. non poteſt oppi-
dum abſcondi ſupra montem ſitum.
Marc. 4, 21 15 * Neq; accendunt lucernam, & ponunt
illam ſubter modiũ,ſed ſuper candelabrum:
Lu. 8,16: & 11, 33 & lucet omnibus qui ſunt in domo.
16 * Sic luceat lux veſtra coram homini-
** 1.Pet.2, 12* bus,vt videant veſtra bona opera, glorifi-
céntque Patrem veſtrum qui eſt in cælis.
17 ¶ Ne exiſtimetis quòd venerim ad de-
ſtruẽdam Legem, aut Prophetas: [imò] non
veni vt deſtruam,ſed vt compleam.
Lu.16,17 18 *Amen quippe dico vobis, donec præ-
tereat cælum & terra, iota vnum, aut vnus
apex non præterierit ex Lege,quoad omnia
facta fuerint.
Iac.2,10 19 *Quiſquis igitur ſoluerit vnũ ex man-
datis hiſce minimis,& docuerit ſic homines,
minimus vocabitur in regno cælorũ. quiſ-
quis autem fecerit & docuerit, hic magnus
vocabitur in regno cælorum.

20 Di-

20 Dico enim vobis,niſi* abvndauerit ve- Lu. 11,39
ſtra iuſtitia plus quàm Scribarum & Phari-
ſæorum, non poſsitis ingredi in regnum cæ
lorum.
21 ¶ Audiſtis quòd dictum ſit veteribus,
*Non occides: quiſquis autem occiderit, Ex. 20,13
obnoxius erit iudicio.
22 At ego dico vobis, quòd quiſquis ira- Deu. 5,17
ſcitur fratri ſuo temere, obnoxius erit iu-
dicio: quicunque verò dixerit fratri ſuo,
racha, obnoxius erit concilio: quiſquis au-
tem dixerit, fatue, obnoxius erit gehennæ
incendio.
23 Itaq; ſi obtuleris munus tuum ad aram,
& illic recordatus fueris quòd frater tuus
habet aliquid adverſum te:
24 Relinque illic munus tuum coram al-
tari, & abi, priùs reconcilieris fratri tuo, &
tum veniens offer munus tuum.
25 * Habeto benevolentiam cum adverſa- Lu. 12, 58
rio tuo citò, dum es in via cum illo: nequã-
do te tradat adverſarius iudici, & iudex te
tradat miniſtro, & in carcerem coniiciaris.
26 Amen dico tibi, non exibis illinc, do-
nec perſolueris extremum quadrantem.
27 ¶ Audiſtis quòd dictum fuerit antiquis,
*Non committes adulterium.
28 At ego dico vobis, quòd quicunque a- Ex. 20,14
ſpexerit vxorem [alterius] ad concupiſcen- * Inf. 18,
dum eam, iam adulterium cum ea commiſit 8
in corde ſuo. Marc, 9,
29 *Quòd ſi oculus tuus dexter obſtacu- 47

lo tibi fuerit, erue illum, & abiice abs te: ex-
pedit enim tibi vt pereat vnum membro-
rum tuorum, ac non totum corpus tuum
coniiciatur in gehennam.
30 Et ſi dextera tua manus obſtiterit ti-
bi, amputa eam, & proiice abs te: expedit e-
nim tibi vt pereat vnum membrorum tuo-
rum, ac non totum corpus tuum coniicia-
tur in gehennam.
31 ¶ Dictum eſt autem, * Quicunque re-
Inf 19, 7 pudiauerit vxorem ſuam, det illi libellum di-
Deu. 24, vortij.
1 32 At ego dico vobis, quòd quiſquis repu-
Mar. 10, diauerit vxorem ſuam, niſi cauſa ſtupri, effi-
4 cit vt illa ſit adultera: & quicunque repu-
Luc. 16, diatam duxerit, adulterium committit.
28 33 ¶ Rurſum audiſtis quòd dictum fuerit
1. *Cor.* 7, antiquis, † Nō peierabis, ſed perſolues Do-
10 mino ea quæ iuraueris.
†*Exo.* 20, 34 At ego dico vobis, ne iuretis omnino:
neque per cælum, quia thronus Dei eſt:
Leui. 19, 35 Neque per terram, quia ſubſellium eſt
12 pedum illius: neque per Hieroſolyma, quo-
niam ciuitas eſt Magni regis:
Deu. 5, 11 36 Neque per caput tuum iurabis, pro-
**Iac.* 5, 12 pterea quòd non potes vnum pilum, album
†*Exo.* 21, aut nigrum facere.
24 37 *Sed erit ſermo veſter, Eſt eſt, nō non:
Leui. 24, porrò quod vltra hæc [adiungitur], ex ma-
20 lo proficiſcitur.
Deut. 19, 38 ¶ Audiſtis quòd dictū fuerit, † Ocu-
21 lum pro oculo, & dentem pro dente.

39 At ego dico vobis,* Ne reſiſtatis malo: Luc.6,29
ſed quiſquis impegerit alapam in dexteram Rō.12,17
tuam maxillam, obverte illi & alteram: 1. Cor. 6,
40 Et ei qui te velit in ius trahere, ac tu- 4
nicam tuam tollere, permitte illi & pallium:
41 Et qui te adegerit ad miliarium vnum,
abito cum illo duo.
42 *Petenti abs te dato, & cupientem mu Deu.15,8
tuum accipere abs te, ne averſeris.
43 ¶ Audiſtis ꝙ dictum ſit,* Diliges pro- *Leu.19,
ximum tuū, & odio habebis inimicū tuum. 18
44 At ego dico vobis, †Diligite inimicos † Luc. 6,
veſtros, bene precemini devouentibus vos: 72
benefacite iis qui vos odio proſequuntur:
* & orate pro iis qui lædunt & inſectantur *Luc.23,
vos:
45 † Vt ſitis filij Patris veſtri qui eſt in cæ- 34
lis: quia ſolem ſuum exoriri ſinit ſuper ma- Act.7,60
los ac bonos, & pluuiam mittit ſuper iuſtos 1. Cor. 4,
& iniuſtos. 13
46 Nam ſi dilexeritis eos qui diligūt vos, †Luc. 6,
quod præmium habetis? nónne & Publicani 35
idem faciunt?
47 Et ſi complexi fueritis fratres veſtros
tantùm, quid eximium facitis? nónne & Pu-
blicani ſic faciunt?
48 Eritis igitur vos perfecti, quemadmo-
dū Pater veſter qui eſt in cęlis, perfect⁹ eſt.

CAPVT VI.

1 *Eleemoſyna.* 5 *Preces.* 16 *Ieiunium.*
19 *Theſauri.* 22 *Lucerna corporis oculus.*

24 *Domini duo.* 25 *Perverſa ſolicitudo*
victus & veſtitus tollenda, 33 *& quæren-*
dum regnum Dei, eiúſque iuſtitia.

ATtendite ne eleemoſynam veſtram præ
ſtetis coram hominibus, quò ſpectemi-
ni ab illis: alioqui præmium non habetis a-
pud Patrem veſtrum qui eſt in cælis.
Rō. 12,8. 2 * Itaque quum præſtas eleemoſynam,
ne tubis canatur ante te, quemadmodū hy-
pocritæ faciunt in conciliabulis, & in vicis,
vt glorificentur ab hominibus. amen dico
vobis, habent mercedem ſuam.
3 Cæterùm tu quum præſtabis eleemoſy
nā, neſciat ſiniſtra tua qd facit dextera tua:
4 Vt ſit eleemoſyna tua in occulto: & Pa-
ter tuus qui videt in occulto, ipſe reddet ti-
bi in propatulo.
5 ¶ Et quum oraueris, non eris quemad-
modum hypocritæ. nam illi ſolent in con-
ciliabulis & in angulis platearum ſtantes
orare, quò conſpicui ſint hominibus. amen
dico vobis, quòd habent mercedem ſuam.
6 Tu verò quum oras, introito in concla-
ue tuum, & occluſo oſtio tuo, ora Patrem
tuum qui eſt in occulto: & Pater tuus qui vi
det in occulto, perſoluet tibi in propatulo.
7 Verùm orantes ne ſitis multiloqui, ſicut
Ethnici. putāt enim fore vt ob multiloquiū
ſuum exaudiantur.
8 Ne igitur efficiamini ſimiles iſtorum: no
uit enim Pater veſter quibus rebus opus ſit
vobis,

vobis,priuſquam petatis ab illo.
9 Ad hũc ergo modũ orate vos,*PATER Luc.11,2
NOSTER QVI es in cælis,ſanctificetur
nomen tuum.
10 Veniat regnum tuum. Fiat voluntas
tua, quemadmodum in cælo, ſic etiam in
terra.
11 Panem noſtrum quotidianum da nobis
hódie.
12 Et remitte nobis debita noſtra, ſicvt &
nos remittimus debitoribus noſtris.
13 Et ne inducas nos in tentationem: ſed
libera nos à*malo. Quia tuum eſt regnum, Inf.13,19
& potentia,& gloria in ſecula.Amen.
14 *Proinde ſi remiſeritis hominibus er- Mar.11,
rata ſua, remittet & vobis Pater veſter cæ- 25
leſtis. Eccli.28,
15 Quòd ſi nôn remiſeritis hominibus er- 2
rata ſua, nec Pater veſter remittet errata
veſtra.
16 ¶ Porrò quũ ieiunaueritis, ne ſitis vel-
vti hypocritæ tetrici: obſcurant enim fa-
cies ſuas, quò perſpicuum ſit hominibus i-
pſos ieiunare.amen dico vobis,habent mer
cedem ſuam.
17 Tu verò quũ ieiunas, vnge caput tuum,
& faciem tuam laua:
18 Ne conſpicuum ſit hominibus te ieiu-
nare,ſed Patri tuo,qui eſt in occulto: & Pa
ter tuus qui videt in abdito, reddet tibi in
propatulo.
19 ¶ Ne reponatis vobis theſauros in terra,

vbi ærugo & tinea corrumpit, & vbi fures
perfodiunt ac furantur.
Luc.12,33 20 * Sed recōdite vobis theſauros in cęlo,
1.Tim.6, vbi neque ærugo, neque tinea corrumpit,
19 & vbi fures non perfodiunt, neq; furantur.
21 Nam vbi fuerit theſaurus veſter, illic e-
rit & cor veſtrum.
22 ¶ *Lucerna corporis eſt oculus: ſi igitur
Luc.11,34 oculus tuus ſimplex fuerit, totum corpus
tuum lucidum erit.
23 Quòd ſi oculus tuus malus fuerit, to-
tum corpus tuum tenebroſum erit. Ergo ſi
lumen quod eſt in te, tenebræ ſunt, ipſæ te-
nebræ quantæ?
Luc.16,13 24 ¶* Nemo poteſt duobꝰ dominis ſerui-
re: aut enim hunc habebit odio, & alterum
diliget: aut huic adhærebit, & alterum ne-
gliget: non poteſtis Deo ſeruire & mam-
monæ.
Pſ. 54,23 25 ¶ * Propterea dico vobis, ne ſitis ſoliciti
Lu.12, 22 animæ veſtræ quid eſuri ſitis, aut bibituri:
Philip.4, neque corpori veſtro, quibus indumentis
6 vſuri. Nónne anima pluris eſt quàm cibus,
& corpus pluris quàm indumentum?
1 Tim. 6, 26 Vertite oculos ad volatilia cæli: quia
8 non ſerunt, neque metunt, neque conve-
1 Pet. 5,7 hunt in horrea: & Pater veſter cæleſtis alit
illa. nónne vos longè præcellitis illa?
27 Quis autem ex vobis ſolicitè cogitan-
do poteſt addere ad ſtaturam ſuam cubi-
tum vnum?
28 Ac de indumento quid ſoliciti eſtis? co
gno-

gnoſcite lilia agri quomodo creſcant: non
laborant,neque nent.
29 Attamen dico vobis, ne Solomonem
quidem in vniuerſa gloria ſua ſic amictum
fuiſſe vt vnum ex his.
30 Quòd ſi gramẽ agri,quod hodie quum
ſit, cras in clibanum mittitur, Deus ſic ve-
ſtit: ánnon multo magis vobis [id faciet ô]
parum fidentes?
31 Ne ſitis igitur ſoliciti,dicentes,Quid e-
demus,aut quid bibemus, aut quibus ope-
riemur?
32 Nam omnia iſta Gentes exquirunt. no
uit enim Pater veſter cæleſtis, quòd opus
habeatis his omnibus.
33 Quin potiùs quærite primùm regnum
Dei,& iuſtitiam eius,& hæc omnia adiiciẽ-
tur vobis.
34 Ne ſitis igitur ſoliciti in craſtinũ. nam
craſtinus dies curam habebit ſuiipſius.ſuf-
ficit ſua diei afflictio.

CAPVT VII.

1 Non iudicandũ de proximo. 6 Non dandum ſanctum canibus. 7 Precantes impetrant. 12 Scripturæ ſumma. 13 Porta anguſta & lata. 15 Pſeudoprophetæ. 24 Domui ſuper petram, vera pietas aſsimilatur: 26 & ficta, domui ſuper arenam. Lu. 6, 37 Rom. 2, 1

NOlite* iudicare,ne iudicemini. 1. Cor. 4,
2 Quo enim iudicio iudicatis, eo iu- 3

Marc. 4, dicabitur de vobis: *& qua menſura meti-
24 mini, ea metientur vobis [alij].
Luc. 6,38 3 Cur autem vides feſtucam [quæ eſt] in
oculo fratris tui, trabem autem [quæ eſt] in
oculo tuo non animadvertis?
Lu. 6,41 4 *Aut quomodo dices fratri tuo, Sine ex-
imam feſtucam ex oculo tuo: & ecce tra-
bes in oculo tuo?
5 Hypocrita, eiice priùs trabem ex oculo
tuo, & tum perſpicies vt eximas feſtucam ex
ocùlo fratris tui.
6 ¶ Ne detis quod ſanctum eſt canibus,
nec ꝓieceritis margaritas veſtras ante por-
cos: nequando [hi] conculcent eas pedibus
ſuis, & [illi] verſi [in vos] lacerent vos.
Inf. 21,22 7 ¶ * Petite & dabitur vobis: quærite, &
Marc. 11, invenietis: pulſate, & aperietur vobis.
24 8 Quiſquis enim petit, accipit: & quicun-
Lu. 11, 9 que quærit, invenit: & pulſanti aperietur.
Iohã. 14, 9 An quiſquam eſt veſtrum homo, qui, ſi
13: & 16, filius eius petierit panem, lapidem daturus
24 ſit illi?
Iac. 1,6 10 Aut ſi piſcem petierit, num ſerpentem
porriget illi?
11 Si vos igitur quum ſitis mali, noſtis do-
* Luc. 6, na bona dare filiis veſtris: quanto magis
31 Pater veſter qui eſt in cælis, dabit bona, ſi
poſtuletis ab ipſo?
Tob. 4, 12 ¶ * Omnia igitur quæcũque volueritis
16 vt faciant vobis homines, ſic & vos facite
† Luc. 13, illis. hæc enim eſt Lex & Prophetæ.
24 13 ¶ † Introite per arctam portam: quo
niam

niam lata eſt porta & ſpatioſa via quæ abdu
cit in exitium, multíque ſunt qui ingrediun
tur per illam.
14 Quoniam anguſta eſt porta & ſtricta
via,quæ abducit ad vitam : & pauci ſunt qui
inveniunt illam.
15 ¶ Cauete verò vobis à pſeudopmphe-
tis,qui veniunt ad vos in veſtitu ouium, ſed
intrinſecus ſunt lupi rapaces.
16 A fructibus ipſorũ agnoſcetis eos.*nun *Luc.* 6,
quid colligunt de ſpinis vuam,aut de tribu- 43,44
lis ficus?
17 Sic omnis arbor bona fructus bonos
facit: putris autẽ arbor fructus malos facit.
18 Non poteſt arbor bona fructus malos
facere : neque arbor putris fructus bonos
facere.
19 * Omnis arbor quæ non facit fructum *Sup.*3,10
bonum, exciditur & in ignem coniicitur.
20 Igitᵉ ex fructibus ipſorũ agnoſcetis eos.
21 *Non quiſquis dicit mihi,Domine Do *Rom.*2,13
mine,introibit in regnum cælorum:ſed qui *Iac.*1, 22
fecerit voluntatẽ Patris mei qui in cælis eſt.
22 Multi dicent mihi in illo die, Domine
Domine, nónne per nomen tuum prophe-
tauimus, & per nomen tuum dæmonia eie- **Inf.* 25,
cimus, & per nomen tuum multas virtutes 41
præſtitimus? *Luc.* 13,
23 Ac tum confitebor illis,*Nunquam no 25, 27
ui vos : †diſcedite à me qui operamini ini- †*Pſ.* 6, 9
quitatem.
24 ¶*Omnis igitur qui audit ex me ſer- **Luc.* 6,

 47

mones hos,& facit eos, adſimilabo illum vi-
ro prudenti, qui ædificauit domum ſuam ſu
per petram.
25 Et deſcendit imber, & venerunt flumi-
na,& flauerunt venti,& irruerũt in domum
illam: & non eſt proſtrata. fundata enim fue
rat ſuper petram.
26 Et omnis qui audit à me ſermones hos,
& non facit eos, aſſimilabitur viro fatuo,
qui ædificauit domum ſuam ſuper arenam:
27 Et deſcendit imber, & venerunt flumi-
na, & flauerunt venti, & impegerunt in do-
mum illam: & deiecta eſt, & fuit ruïna illius
magna.
Marc. 1, 22 28 *Et factum eſt, vt quum finiſſet Ieſus
ſermones hos, obſtupuerint turbæ ſuper
Luc. 4,32 doctrina illius:
29 Docebat enim eos velut habens aucto-
ritatem,& non ſicut Scribæ.

CAPVT VIII.

2 Leproſus purgatur. 5 Centurionis fides cõmendatur, 13 & puer ſanatur. 14 Socrus Petri, 16 & multi alij ſanãtur. 19 Scriba Chriſtum ſequi volẽs. 21 Diſcipulus patrem priùs ſepelire cupiens. 23 Chriſtus, nauicula periclitante, 26 tempeſtatem ſedat. 28 Duo dæmoniaci curantur, 32 & dæmones in porcos abeunt.

QVum deſcendiſſet autem de monte, ſe-
quutæ ſunt eum turbæ multæ:

2 *Et ecce leproſus accedẽs adorauit eum, *Marc.* 1,
dicens,Domine,ſi velis, potes me mundare. 40
3 Protenſáque manu tetigit illum Ieſus, *Luc.* 5,12
dicens:Volo,mũdus eſto:ac protinus mun-
data fuit illius lepra.
4 Et dicit illi Ieſus,Vide ne cui dixeris:ſed
abi, oſtende teipſum ſacerdoti, & *offer *Leu.*14,4
munus quod iuſsit [offerri] Moſes in teſti-
monium ipſis. C. 7
5 ¶ * Porrò quum ingreſſus fuiſſet Ieſus *Luc.*7,1
Capernaum,adiit eum Centurio, obſecrãs
eum,
6 Et dicens,Domine,famulus meus decũ-
bit domi paralytic⁹, ac grauiter diſcruciat.
7 Et dicit illi Ieſus, Ego quum venero,
medebor illi.
8 Et reſpondens Centurio dixit, Domi-
ne,non ſum idoneus vt tectum meum ſub-
eas,imò tantùm dic verbum, & ſanabitur fa
mulus meus.
9 Nam & ego ſum homo, [alterius] po-
teſtati ſubditus,& habeo ſub me milites, &
dico huic,Vade,& vadit:& alteri,Veni,& ve
nit:& ſeruo meo,Fac hoc,& facit.
10 Hæc autem quum audiſſet Ieſus,ad-
miratus eſt, & ait ſequentibus [ſe], Amen
dico vobis, ne in Iſrael quidem tantum fi-
dei reperi.
11 Dico autẽ vobis,quòd multi ab Orien-
te & Occidente venturi ſunt,& accumbent
cum Abraham & Iſaac & Iacob in regno
cælorum:

*Inf.*22, 13 12 Filij verò regni eiicientur * in tenebras
extremas: illic erit ploratus & ſtridor den-
tium.
13 Et dixit Ieſus Centurioni, Abi,& quem-
admodum credis,ita fiat tibi. Et ſanatus eſt
famulus eius in hora illa.
C. 8 14 ¶ * Et quum veniſſet Ieſus in domum
*Mar.*1,29 Petri,vidit ſocrum illius in lecto decumben
*Luc.*4,38 tem,& febricitantem:
15 Tetigítque manum illius, & reliquit il-
lam febris: & ſurrexit,ac miniſtrauit illis:
C. 9 16 † Quum autem appetiſſet veſpera, ad-
duxerunt illi dæmoniacos multos: & eiecit
*Mar.*1, 31 ſpiritus verbo, omnéſque malè habentes ſa
*Lu.*4,40 nauit:
17 Vt impleretur quod dictum erat per
*Eſa.*53,4 Eſaiam prophetam,quum ait,* Hic infirmi-
1.*Petr.* 2, tates noſtras ſuſcepit, & morbos portauit.
24. 18 † Quum vidiſſet autem Ieſus turbas
† *Lu.*9,7 multas circum ſeſe,iuſsit vt abirent in vlte-
riorem [ripam].
19 ¶ Et quũ adiſſet vnus Scriba, dixit ei,
C. 10 Præceptor,ſequar te quocunque abieris.
20 Et dicit illi Ieſus, Vulpes foueas ha-
bent,& volucres cæli nidos: at Filius homi-
nis non habet vbi caput reclinet.
21 ¶ Alius autem de [numero] diſcipulo-
rum ſuorum dixit ei,Domine,permitte mi-
hi priùs vt abeam,& ſepeliam patrẽ meum.
22 At Ieſus dixit illi, Sequere me, & ſine
vt mortui ſepeliant mortuos ſuos.
C. 11 23 ¶ *Et quum eſſet ingreſſus nauim, ſe-
quuti

quuti ſunt eum diſcipuli ſui: *Mar. 4,
24 Et ecce motus magnus factus eſt in ma 31
ri, adeò vt nauis operiretur à fluctibus: ipſe Luc. 8, 22
verò dormiebat.
25 Et accedentes diſcipuli excitauerunt
illum, dicẽtes, Domine, ſerua nos: perimus.
26 Et dicit illis, Quid timidi eſtis, exigua
præditi fiducia? Tũc excitat⁹ increpauit vẽ-
tos et mare: & facta eſt tranquillitas magna.
27 Homines verò admirabantur, dicẽtes,
Qualis eſt hic, quia venti quoque & mare
obediunt illi?
28 ¶ *Et quum veniſſet ad vlteriorem ri- C. 12
pam, in regionem Gergeſenorum, occurre
runt ei duo dæmoniaci, è monumẽtis egreſ Mar. 5, 1
ſi: erant autem ſæui ſupra modum, adeo vt Lu, 8, 26
nemo poſſet tranſire per viam illam.
29 Et ecce vociferabant, dicentes, Quid
[rei] nobis tecum eſt Ieſu fili Dei? veniſti
huc ad cruciandum nos ante tempus?
30 Erat autem procul ab illis grex porco
rum multorum paſcens.
31 Dæmones verò rogabant eum, dicen-
tes, Si eiicis nos, permitte nobis vt demigre-
mus in gregem porcorum.
32 Et ait illis, Abite. illi verò egreſsi abie-
runt in gregem porcorum: & ecce fereba-
tur totus grex porcorum per præceps in
mare, & perierunt in aquis.
33 Porrò qui paſcebant, aufugerunt, & di
greſsi in ciuitatem, renuntiauerunt omnia,
& quid accidiſſet dæmoniacis.

34 Et ecce tota ciuitas exiuit in occur-
ſum Ieſu: & quum vidiſſent illum, roga-
bant vt decederet è finibus ipſorum.

CAPVT IX.

*2 Paralyticus ſanatur 9 Matthæus vo-
catur, 10 & Chriſtus Phariſæis ſe quòd cũ
peccatoribus edat reprehendentibus reſpon-
det: 14 & Iohãnis diſcipulis, quare ſui non
ieiunent. 18 & 23 Primatis filia ſuſcitatur.
20 Mulier à fluxu ſanguinis ſanatur. 27 Cæ
cis duobus viſus redditur. 32 Mutus dæmo-
niacus ſanatur. 35 Chriſtus vbique prædi
cans & ſanans ægrotos, 37 oſtendit, meſ-
ſis quanta, & quot operarij.*

ET ingreſſus nauem, traiecit, ac venit in
ſuam ciuitatem.

C. 13 2 * Et ecce adduxerunt illi paralyticum
Mar. 2,3 in lecto decumbentem: quúmque vidiſſet
Luc. 5,18 Ieſus fidem illorum, dixit paralytico, Bono
animo eſto fili, remittũtur tibi peccata tua.
3 Et ecce quidam è Scribis dicebant intra
ſeſe, Hic blaſphemat.
4 Et quum vidiſſet Ieſus cogitationes il-
lorum, dixit, Quare vos cogitatis mala in
cordibus veſtris?
5 Vtrũ enim eſt facilius, dicere, Remittun
tur tibi peccata: an dicere, Surge, & ambula?
6 Vt autem ſciatis quòd poteſtatem ha-
beat Filius hominis in terra remittendi pec
cata: (tunc dicit paralytico,) Surge, tolle
tuum lectum, & abi in domum tuam.

7 Et

7 Et ille ſurrexit, abiitque domum ſuam.
8 Turbæ verò quæ viderant, admiratæ
ſunt, & glorificauerunt Deum qui dediſſet
poteſtatem talem hominibus.
9 ¶ * Et præteriens Ieſus illinc, vidit ho- C. 14
minem deſidẽtem ad telonium, Matthæum Marc. 2,
nomine: dicítque ei, Sequere me. Atque is 14
ſurgens ſequutus eſt eum. Luc. 5, 27
10 Et factum eſt vt ipſe accumberet in il-
lius ædibus, & ecce multi publicani & pec-
catores, qui venerant, ſimul accubuerunt
cum Ieſu & diſcipulis illius.
11 Quúmque [id] vidiſſent Phariſæi, dixe-
runt diſcipulis eius, Cur cum publicanis &
peccatoribus ſumit cibũ præceptor veſter?
12 At Ieſus vbi audiuit, dixit illis, Non o-
pus habẽt hi qui validi ſunt, medico, ſed qui
malè habent.
13 Quin poti⁹ ite, & diſcite quid ſit [illud],
*Miſericordiam volo, & nõ ſacrificiũ. non Oſe. 6, 7
enim veni ad vocandum iuſtos, ſed † pecca- Inf. 12, 7
tores ad pœnitentiam. † 1 Tim.
14 ¶ Tunc adeũt eum diſcipuli Iohannis, 1, 15
dicẽtes, * Quam ob cauſam nos & Phariſæi * Mar. 2,
ieiunamus plerunque, diſcipuli verò tui 18
non ieiunant? Luc. 5, 33
15 Et dixit illis Ieſus, Num poſſunt filij
Sponſi lugere, quandiu cum illis eſt Spon-
ſus? Venient autem dies quum tolletur ab
eis Sponſus, & tunc ieiunabunt.
16 Nullus autem immittit aſſumentũ pan
ni rudis in veſtẽ veterem: aufert enim ſup-

plementum illius à veſtimento,& peior ru-
ptura ſit.
17 Neque mittunt vinum nouum in vtres
veteres:alioqui rumpuntur vtres, & vinum
effunditur,& vtres pereunt:ſed mittunt vi-
num nouum in vtres nouos, & vtraque ſi-
mul ſeruantur.
C.15 18 ¶ * Hæc quũ illis loqueretur, ecce pri-
Mar.5,22 mas quidam venit,& adorauit eum, dicens,
Luc.8,41 Filia mea modò defuncta eſt:ſed veni,& im
pone manum tuam ſuper illam:& viuet.
19 Et ſurgens Ieſus ſecutus eſt eum, ac
diſcipuli illius.
C.16 20 (Et ecce mulier quæ ſanguinis proflu-
uio laborauerat duodecim annos,accedens
à tergo, tetigit fimbriam veſtimenti illius.
21 Dicebat enim intra ſeſe, Si tantùm teti-
gero veſtimentum illius,ero ſalua.
22 At Ieſus conuerſus vt vidit illam, di-
xit, Confide filia, fides tua ſaluam te fecit.
Et ſalua facta fuit mulier à tempore illo.)
23 ¶ Et quum veniſſet Ieſus in ædes pri-
matis, vidiſſétq; tibicines & turbam tumul-
tuantem,
24 Dicit illis,Secedite: non enim mortua
eſt adoleſcentula, ſed dormit. Et deride-
bant illum.
25 Quum autem fuiſſet eiecta turba, in-
trogreſſus tenuit manum illius: & ſurrexit
adoleſcentula.
26 Et emanauit rumor hic in totam ter-
ram illam.

27 ¶ Et

27 ¶ Et quum diſcederet illinc Ieſus, ſe- C. 17
quuti ſunt illum duo cæci, clamantes, ac di-
centes, Miſerere noſtri, fili Dauid.
28 At quum veniſſet in ædes, adierunt il-
lum cæci: & dicit illis Ieſus, Creditis me
hoc poſſe facere? Dicũt illi, Etiam Domine.
29 Tunc tetigit oculos illorum, dicens,
Iuxta fidem veſtram fiat vobis.
30 Et aperti ſunt illorum oculi: & inter-
minatus eſt illis Ieſus, dicens, Videte ne-
quis ſciat.
31 At illi quum abiiſſent, diuulgauerunt
famam illius in tota terra illa.
32 ¶ *Illis autẽ egredientibus, ecce addu- C. 18
xerũt illi hominem mutum, dæmoniacum.
33 Et eiecto dæmonio, loquutus eſt mu- *Inf.* 12, 22
tus: & admiratæ ſunt turbæ, dicentes, Nun- *Lu.* 11, 14
quam apparuit ſic in Iſrael.
34 At Phariſæi dicebant,* Per principem *Infr.* 12,
dæmoniorum eiicit dæmonia. 24
35 † Et circumibat Ieſus ciuitates omnes *Mar.* 3, 22
ac vicos, docẽs in ſynagogis illorum, & præ *Luc.* 11, 15
dicans Euangelium regni, & ſanans omnem †*Mar.* 6,
morbũ & omnem languorem in populo. 6
36 ¶* Quum vidiſſet autem turbas, affectu *Lu.* 13, 22
miſericordiæ tactus eſt erga illos, quòd eſ- **Mar.* 6,
ſent deſtituti ac diſperſi velut oues non ha- 34
bentes paſtorem.
37 Tunc dicit diſcipulis ſuis, †Ipſa quidem † *Lu.* 10,
meſsis copioſa, cæterùm operarij pauci. 2
38 Rogate igitur dominum meſsis vt ex- *Ioh.* 4, 35
trudat operarios in meſſem ſuam.

CAPVT X.

*1 & 8 Cum gratia dæmoniacos & infir-
mos curandi, apoſtoli duodecim, 2 qui hîc
nominantur, 5 ad euangelizãdum Iudæis
mittuntur, & præceptis inſtruũtur. 7 Sum-
ma euãgelij. 9 Abiiciẽdæ miniſtris Verbi ſo-
licitudines eos remoraturæ. 11 Receptis ipſis,
aut non, quid agendum. 16 Sub cruce vt ſe
gerent. 32 Confitendum publicè verbũ Dei.
34 Euangelij prædicationi diſsidia ciuilia
coniuncta. 37 Omnia ſine exceptione, a-
morĩ Dei poſtponẽda. 40 Recipientis alios
propter Christum, 42 merces certa.*

C. 19 ET *acceſſitis duodecim diſcipulis ſuis,
Mar. 3, 15 dedit eis poteſtatem adverſus ſpiritus
Luc. 9, 1 immũdos, vt eiicerent eos, & ſanarent quẽ-
vis morbum & quemvis languorem.
2 (¶Porrò duodecim Apoſtolorũ nomi-
na ſunt hæc: Primus, Simon, qui vocatur Pe-
trus: & Andreas frater eius: Iacobus [filius]
Zebedæi, & Iohannes frater eius.
3 Philippus, & Bartholomæus: Thomas, &
Matthæus, [qui fuerat] publicanus: Iacobus
[filius] Alphæi: & Lebbæus cognomento
Thaddæus:
4 Simon Cananæus, & Iudas Iſcariotes,
qui & prodidit illum.)
5 Hos [numero] duodecim emiſit Ieſus,
quibus præceperat, dicẽs, In viam Gentium
ne abieritis, & in ciuitatem Samaritanorum
ne ingrediamini.

6 Sed ite potiùs* ad oues perditas domus *Act.13,*
Iſrael. *46*
7 ¶ Profecti autē prędicate,dicētes,*Ap- **Luc.9,2*
propinquauit regnum cælorum.
8 ¶ Infirmos ſanate,leproſos mūdate,mor
tuos ſuſcitate,dæmonia eiicite:gratuitò ac-
cepiſtis,gratuitò date.
9 ¶* Ne poſsideatis aurū, neq; argētum, *Mar.6,8*
neque æs in crumenis veſtris. *Luc. 9,3:*
10 Neque peram ad iter, neque binas tu- *& 22,35*
nicas, neque calceamenta, neque virgam.
*nam dignus eſt operarius cibo ſuo. *Luc.10,7*
11 ¶† Sed in quācunq; ciuitatē,aut vicum *1 Tim. 5,*
fueritis ingreſsi, exquirite quis in ea ſit di- *18*
gnus:atque illic manete donec exeatis.
12 Quum autem intrabitis domum, ſaluta- *† Lu.10,*
te illam: *8*
13 Et ſi quidem fuerit domus digna,veniat
pax veſtra ſuper illā:ſin minùs fuerit digna,
pax veſtra ad vos revertatur.
14 * Et quicunque nō exceperit vos, ne- *Mar.6,11*
que audierit ſermones veſtros, exeuntes ex *Luc.9,5*
ædibus,aut ciuitate illa,† excutite puluerē *Act 13,*
pedum veſtrorum.
15 Amen dico vobis, tolerabilius erit ter- *51: & 18,*
ræ Sodomorum & Gomorrhæorum in die *6*
iudicii,quàm ciuitati illi.
16 ¶* Ecce ego emitto vos velut oues in *Luc. 10,3*
medio luporū. eſtote igitur prudētes velv-
ti ſerpentes,& ſimplices ſicvt columbæ.
17 Cauete autem ab[illis] hominibus:tra-
dent enim vos in concilia, & in conciliabu-

lis ſuis flagris cædent vos.
18 Quin & ad principes ac reges ducemini
propter me, in teſtimoniũ ipſis ac Gentibus.
Marc. 13, 19 *At quum tradiderint vos, ne ſitis ſoli-
11 citi quomodo aut quid loquamini: dabitur
Luc, 12, 11 enim vobis in illa hora quid loquamini.
20 Non enim vos eſtis illi loquentes, ſed
Spiritus Patris veſtri qui loquitur in vobis.
Lu. 21, 16 21 *Tradet autem frater fratrẽ in mortem,
& pater filium: & inſurgẽt filij adverſus pa-
rentes, & morte afficient eos.
22 Et eritis odio habiti ab omnibus pro-
Marc. 13, pter nomen meum: *verùm qui ſuſtinuerit
13 vſque ad finem, hic ſaluus fiet.
Lu. 21, 19 23 Quum autem perſequuti vos fuerint in
ciuitate hac, fugite in aliam. Amen enim di-
co vobis, non perambulaueritis omnes ciui
tates Iſraeliticas, quin iam venerit Filius ho
minis.
Lu. 6, 40 24 *Nõ eſt diſcipulus ſupra præceptorem,
Ioan. 13, neque ſeruus ſupra dominum ſuum.
16: & 15, 25 Sufficit diſcipulo vt ſit ſicvt præceptor
20 ipſius: & vt ſeruꝰ ſit ſicvt dominus ipſius. *ſi
**Infr.* 12, ipſum Patremfamiliâs vocauerunt Beelze-
24 bul, quanto magis domeſticos illius?
†*Mar.* 4, 26 Ne igitur metuatis eos. †Nihil enim eſt
22 tectum, quod non ſit retegendum: & nihil
Lu. 8, 27: occultum, quin futurum ſit vt ſciatur.
& 12, 2 27 Quod dico vobis in tenebris, dicite in
luce: & quod in aurem auditis, prædicate
in tectis.
28 Et ne metuatis vobis ab his qui occidũt
cor-

pus, animam autem non poſſunt occidere:
ſed metuite magis illũ qui poteſt & animam
& corpus perdere in gehennam. † 1 Reg.
29 Nónne duo paſſerculi minuto aſſe væ- 14,45
neunt:& vnus ex illis non cadet in terram *Act.* 27,
ſine Patre veſtro? 34
30 Veſtri verò etiam †pili capitis omnes **Mar.* 8,
numerati ſunt. 38
31 Ne igitur metuatis:vos pluris eſtis quàm *Lu.*9,26:
multi paſſerculi. & 12,8
32 ¶* Omnis igitur qui cõfitebitur me co 2 *Tim.* 2,
ram hominibus, confitebor & ego illum co 12
ram Patre meo qui eſt in cælis. †*Luc.*12,
33 Porro quiſquis negauerit me coram 51
hominibus, negabo eum & ego coram Pa- * *Mich.*
tre meo qui eſt in cælis.
34 ¶†Ne arbitremini ꝙ venerim ad mit- 7,6.
tendum pacem in terram: non veni vt mit- †*Lu.*14,
terem pacem,ſed gladium. 26
35 * Nam veni vt diſsidere faciam homi- **Inf.* 16,
nem adverſus patrem ſuum,& filiam adver- 24
ſus matrem ſuam, & ſponſam adverſus ſo- *Marc.* 8,
crum ſuam: 34
36 Et inimici hominis [erunt ij qui ſunt] *Lu.*9,23:
domeſtici ipſius. & 14,27
37 ¶† Qui amauerit patrẽ aut matrem ſu †*Inf.* 16,
pra me,non eſt me dignus: & qui amauerit 25
filium aut filiã ſupra me,non eſt me dignus. *Mar.*8,35
38 * Et qui non accipit crucem ſuam, ac *Lu.*9,24:
ſequitur me,non eſt me dignus. & 17,33
39 †Qui invenerit animam ſuam, perdi- *Ioh.*12,25
turus eſt eam:& qui perdiderit animã ſuam,

mea cauſa, inveniet eam.

Lu.10,16 40 ¶ * Qui recipit vos, me recipit: & quĩ
Ioh.13,20 me recipit, recipit eum qui miſit me.

41 Qui recipit Prophetam in nomine Prophetæ, mercedem Prophetæ accipiet: & qui recipit iuſtum in nomine iuſti, mercedem iuſti accipiet.

Marc. 9, 41 42 * Et quicunque ad bibendum dederit vni ex puſillis his poculum [aquæ] frigidæ tantùm nomine diſcipuli: amen dico vobis, non perditurus eſt mercedem ſuam.

CAPVT XI.

2 Diſcipulis Iohãnis 3 de Meſsia quærentibus 4 reſpondet Chriſtus. 7 Chriſti de Iohanne teſtimonium. 16 Iudæorum pueris in foris ſedentibus aſsimilatorũ, 18 de Iohanne, 19 & Chriſto opinio. 20 Quòd ſcelerum non pœniteat, exprobratur ciuitatibus. 25 Euangelium revelatum paruulis.

ET factum eſt quum finem feciſſet Ieſus mandãdi duodecim diſcipulis ſuis: progreſſus eſt illinc vt doceret & prædicaret in ciuitatibus illorum.

C. 20 2 * Iohannes autem quum audiſſet in car
Luc.7, 18 cere facta Chriſti, miſsis duobus ex diſcipulis ſuis,

3 Dixit illi, Tu es ille qui venturus eſt, an alterum expectamus?

4 Et reſpondens Ieſus dixit illis, Ite, & renuntiate Iohanni ea quæ auditis & videtis:

Eſa.35,5 5 * Cæci viſum recipiunt, & claudi ambulant,

lant, leproſi mundantur, & ſurdi audiunt,
mortui excitantur, * & pauperes lætum ac- *Eſa. 61,1*
cipiunt euangelij nuntium.
6 Et beatus eſt quiſquis non fuerit offen-
ſus per me.
7 ¶ * Euntibus autem illis cœpit Ieſus di- *Lu. 7,24*
cere turbis de Iohanne, Quid exiſtis in de-
ſertum vt videretis? num arundinem quæ
agitatur à vento?
8 Age quid exiſtis vt videretis? num homi
nem mollibus veſtibus amictum? ecce qui
mollia geſtant, in domibus regum ſunt.
9 At quid exiſtis videre? num Prophetam?
certè dico vobis, & excellentiorē Propheta:
10 Hic eſt enim de quo ſcriptum eſt, * Ec- *Mala. 3,1*
ce ego mitto nuntium meum ante faciem *Mar. 1,2*
tuā, qui præparaturus eſt viā tuam ante te. *Lu. 7,27*
11 Amen dico vobis, non exortus fuit in-
ter eos qui naſcuntur è mulieribus, maior
Iohanne Baptiſta. attamen is qui minor eſt
in regno cælorum, maior illo eſt.
12 Porro à diebus Iohannis Baptiſtæ v-
ſque ad hunc diem, regnum cælorum vim
patitur, & violenti rapiunt illud.
13 * Nam omnes Prophetæ, & ipſa Lex v- *Lu. 16,16*
ſque ad Iohannem prophetauerunt.
14 Et ſi vultis recipere, * ipſe eſt Elias ille *Mal. 4,5*
qui venturus erat.
15 Qui habet aures ad audiendum, au-
diat.
16 ¶ * Sed cui aſsimilabo generationem *Luc. 7,31*
hanc? Similis eſt pueris qui ſedent in foris,

& acclamant ſodalibus ſuis,
17 Ac dicunt, Tibia cecinimus vobis, &
non ſaltaſtis: lugubria cecinimus vobis, &
non planxiſtis.
18 Venit enim Iohannes nec edens,nec bi-
bens,& aiunt,Dæmonium habet.
19 Venit Filius hominis edens ac bibens,
& dicunt,En hominem comedonem & vini
potorem,publicanis amicum ac peccatori-
bus.Et iuſtificata eſt Sapientia à filiis ſuis.
Lu.10,13 20 ¶ * Tunc cœpit exprobrare ciuitati-
bus,in quibus editæ fuerant plurimę virtu-
tes ipſius, quòd [ſcelerum] eas non pœni-
tuiſſet:
21 Væ tibi Chorazin, væ tibi Bethſaidan:
quoniam ſi in [vrbe] Tyri aut Sidonis factæ
fuiſſent virtutes quæ factæ ſunt in vobis, o-
lim in ſacco & cinere [ſcelerum ſuorum] pœ
nitentiam egiſſent.
22 Attamen dico vobis,Tyro & Sidoni to
lerabilius erit in die iudicij quàm vobis.
23 Et tu Capernaum quæ es vſque ad cæ-
lum exaltata, vſque ad inferos detraheris:
quoniam ſi in Sodomis editæ fuiſſent vir-
tutes quæ editæ ſunt in te, manſiſſent vſque
ad hodiernum diem.
24 Veruntamen dico vobis quòd Sodo-
mis tolerabiliꝰ erit in die iudicij quàm tibi.
Lu.10,21 25 ¶ * In illo tempore reſpondens Ieſus
dixit,Gratias ago tibi Pater,domine cæli &
terræ, quòd abſconderis hæc à ſapientibus
& prudentibus,& revelaris ea paruulis.

26 Cer-

26 Certè Pater, quia ſic fuit bona volun-
tas apud te.
27 * Omnia mihi tradita ſunt à Patre meo: Iohã.3,35
*& nemo nouit Filium, niſi Pater: neque Pa *Iohă.6,
trem quiſquam nouit, niſi Filius, & cuicun- 46
que voluĕrit Filius revelare.
28 Venite ad me omnes qui laboratis, &
onerati eſtis, & ego refocillabo vos.
29 Tollite iugum meum ſuper vos, & di-
ſcite à me: quòd mitis ſim & humilis corde,
† & invenietis requiem animabus veſtris. Iere.6,16
30 * Iugum enim meum cõmodum eſt, & *1 Ioh.5,
onus meum leue eſt. 3

CAPVT XII.

1 Diſcipuli ſpicas vellunt. 10 Arida manus ſanatur. 22 Ob dæmoniacum, cæcum & mutum curatum, 24 Phariſæos blaſphemantes 25 convincens Chriſtus, 31 blaſphemiæ grauitatem, 36 & rationem omnis dicti otioſi reddendam, docet. 38 Scribis & Phariſæis ſignum petĕtibus, 39 non, niſi Ionæ, datur: 43 & de ſpiritu immundo domum, qua exierat, repetente. 46 Parentes & fratres Chriſti.

IN* illo tempore ibat Ieſus ſabbatis per ſe- Mar.2,23
getes: diſcipuli verò illius eſuriebant, & Luc.6,1
cœperunt vellere ſpicas, & comedere.
2 At Phariſæi quum vidiſſent, dixerunt il- Deut.23,
li, Ecce, diſcipuli tui faciunt * quod non li- 25
cet facere in ſabbato. *1 Reg.
3 *Ille verò dixit eis, Non legiſtis quid fe- 21,6

cerit Dauid, quum eſuriret ipſe, & ij qui e-
rant cum illo?
4 Quomodo ingreſſus ſit in domum Dei,
& panes propoſitionis ederit: quos ipſi non
licebat edere, neque iis qui cum illo erant,
Ex. 29,33 *niſi ſacerdotibus ſolis?
Leu. 8,32: 5 Aut non legiſtis in Lege, †quòd ſabba-
& 24,9 tis ſacerdotes in templo ſabbatum propha-
† Num. nant, & crimine vacant?
28,9 6 Dico autem vobis quòd templo maior
eſt hoc in loco.
Oſe. 6,7 7 Quòd ſi ſciretis quid ſit, *Miſericordiã
volo, & non ſacrificium: nequaquam con-
demnaſſetis inſontes.
8 Nam dñs eſt & ſabbati Filius hominis.
C. 21 9 ¶ *At progreſſus illinc, venit in ſynago
Mar. 3,1 gam illorum:
Luc. 6,6 10 Et ecce homo erat manum habens ari-
dã: & interrogabant illum, dicentes, Licétne
ſabbatis curare? vt accuſarent eum.
11 At ille dixit eis, Quis erit ex vobis ho-
mo, qui habebit ouem vnam: & ſi ea incide-
rit ſabbatis in foueam, nónne apprehendet
eam & eriget?
12 Quanto igitur præſtãtior eſt homo o-
ue? Licet igitur ſabbatis beneficio afficere.
13 Tunc dicit homini, Extende manum
tuam. Et is extendit: ac reſtituta eſt ſanitati,
ſicvt altera.
14 ¶ Porro Phariſæi egreſsi ceperũt cõſi-
liũ adverſus eũ, quomodo illum perderent.
15 At Ieſus vbi nouiſſet, ſeceſsit illinc: ſe-

cutæq;

cutæque ſunt eum turbæ multæ, & ſanauit
eos omnes.
16 Et interminatus eſt illis ne ſe facerent
manifeſtum:
17 Vt compleretur quod dictum erat per
Eſaiam prophetam, qui ait,
18 * Ecce ſeruus meus quem elegi: dilectus *Eſa*, 42, 1
meus, in quo ſibi bene complacuit anima
mea ponam Spiritum meum ſuper illum, &
iudicium Gentibus annuntiabit:
19 Non contendet, neq; clamabit, neque
audiet quiſquam in plateis vocem eius.
20 Arundinem comminutā non confrin-
get, & linum fumigans non extinguet: do-
nec eiiciat ad victoriam iudicium.
21 Et in nomine illius Gentes ſperabunt.
22 ¶ * Tunc adductus eſt ad eum qui dæ- C. 22
monio agitabatur, cæcus & mutus: & ſana- *Lu*. 11, 14
uit illum, ita vt cæcus ac mutus & loquere-
tur & cerneret.
23 Et obſtupuerunt omnes turbæ, dice-
bántque, Num hic eſt ille filius Dauid?
24 At Phariſæi quum audiſſent, dicebant,
* Hic nō eiicit dæmonia, niſi præſidio Beel- *Sup*. 9,
zebul principis dæmoniorum. 34
25 ¶ Ieſus autē quū ſciret cogitationes il- *Mar*. 3, 22
lorum, dixit illis, Omne regnū diviſum ad- *Lu*. 11, 17
verſus ſeſe, deſolatꝛ: & omnis ciuitas, aut do
mus diviſa adverſus ſeipſam, non ſtabit.
26 Et ſi ſatanas ſatanam eiicit, adverſus ſe-
ipſum diviſus eſt: quomodo igitur ſtabit re-
gnum illius?

27 Et ſi ego præſidio Beelzebul eiicio dæmonia, filij veſtri cuius præſidio eiiciunt? propterea ipſi iudicabunt de vobis.
28 Quòd ſi Spiritu Dei ego eiicio dæmonia, ergo pervenit ad vos regnum Dei.
29 Alioqui quomodo poteſt aliquis intrare domum potentis, & vaſa illius diripere, niſi priùs vinxerit potẽtem, & tunc domum illius diripiet?
30 Qui non eſt mecum, adverſum me eſt: & qui non congregat mecum, ſpargit.
Marc. 3, 28 Lu. 12, 10 1 Ioh. 5, 13
31 *Propterea dico vobis, Omne peccatum & convitium remittetur hominibus: at convitium in Spiritum non remittetur hominibus.
32 Et quicunque dixerit verbum adverſus Filium hominis, remittetur illi. Qui autem dixerit adverſus Spiritum ſanctum, non remittetur ei, neque in præſenti ſeculo, neque in futuro.
33 Aut facite arborem bonam, & fructum eius bonum: aut facite arborem vitioſam, & fructum illius vitioſum: nam è fructu arbor agnoſcitur.
Lu. 6, 45
34 Progenies viperarum quomodo poteſtis bona loqui, quum ſitis mali? *ſiquidem ex abvndantia cordis os loquitur.
35 Bonus homo è bono theſauro cordis expromit bona: & malus homo ex malo theſauro depromit mala.
36 Sed dico vobis quòd de quocunque verbo otioſo quod loquuti fuerint homines,

nes, redditurí ſunt rationem in die iudicij.
37 Nam ex dictis tuis iuſtificaberis, & ex
dictis tuis condemnaberis.
38 ¶ Tunc interrogauerũt [eum] quidam
è Scribis ac Phariſæis, dicẽtes, *Præceptor, C. 23
volumus ex te ſignum videre. Inf. 16, 2
39 At ille reſpondens dixit illis, Genera- Lu. 11, 29
tio praua & adultera ſignum quærit, & ſi- 1 Cor. 1,
gnum non dabitur illi, niſi ſignum Ionæ 22
Prophetæ.
40 *Quemadmodum enim fuit Ionas in Ion. 2, 1
vẽtre ceti tribus diebus ac tribus noctibus:
ſic erit filius hominis in corde terræ tribus
diebus & tribus noctibus.
41 Viri Niniuitæ ſurgent in iudicio cum
generatione hac, & condemnabunt eam,
*quòd ipſi reſipuerint ad prædicationẽ Io Ion. 3, 5
nę: & ecce plus quàm Ionas eſt in hoc loco.
42 *Regina auſtri ſurget in iudicio cum 3 Reg. 10,
generatione hac, & cõdemnabit eam, quòd 1
venerit à finibus terræ ad audiendam ſapi- 2 Par. 9, 1
entiam Solomonis: & ecce plus quàm Solo-
mon eſt in hoc loco.
43 *Quum autem immundus ſpiritus ex- Lu. 11, 24
ierit ab homine, perambulat per arentia lo-
ca, quærens requiem: & non invenit.
44 Tunc dicit, Revertar in domũ meam Heb. 6,
vnde exiui. Et quum venit, reperit [eam] va 4: & 10,
cantem, & ſcopis purgatam, atque ornatam. 26
45 Tunc abit, & adiungit ſibi ſeptem alios
ſpiritus ſceleratiores ſe, & ingreſſus inha- 2 Petr. 2,
bitat illic: * & fiunt poſtrema hominis illius, 20

peiora primis, ſic erit & generationi huic
perverſæ.
Mar.3,31 46 ¶ * Quum autem adhuc loqueretur
Luc,8,20 turbis, ecce mater & fratres eius ſtabant fo-
ris, quærentes ei loqui.
47 Dixit autem illi quidam, Ecce mater
tua & fratres tui foris ſtant, quærentes tibi
loqui.
48 At ille reſpondens dixit ei qui ſibi re-
nuntiauerat, Quæ eſt mater mea, aut qui
ſunt fratres mei?
49 Et protenſa manu ſua in diſcipulos ſu-
os, dixit, Ecce mater mea & fratres mei.
50 Quiſquis enim fecerit voluntatem Pa-
tris mei qui eſt in cælis, ipſe meus frater &
ſoror & mater eſt.

CAPVT XIII.

3 & 18 Parabola ſeminantis. 10 & 34 Cur in parabolis loquutus Chriſtus. 24 & 36 Parabola Zizaniorum: 31 Grani ſinapis: 33 Fermenti: 44 Theſauri abſconditi: 45 Margaritæ: 47 & 49 Verriculi iacti in mare. 54 Chriſti à Nazaræis non ſuſcepti exemplo, 57 propheta non, niſi in patria ſua, expers honoris.

Mar. 4,1 IN* die verò illo egreſſus Ieſus è domo, ſe-
Luc.8, 4 dit iuxta mare.
2 Et congregatæ ſunt ad illum turbæ mul
tæ, adeo vt ipſe nauim ingreſſus ſederet: &
vniuerſa turba in litore ſtabat.
3 Ac dicebat illis multa per ſimilitudines,
dicens,

dicens: Ecce, exiit qui ſeminabat, ad ſemi- C. 24.
nandum.
4 Et quum ſeminaret, alia quidem ceci-
derunt iuxta viam, & venerunt volucres, ac
devoraucrunt ea.
5 Alia verò ceciderunt in [loca] ſaxoſa, v-
bi non habebant multum terræ: & protinus
exorta ſunt, propterea quòd non haberent
profunditatem terræ.
6 Quum autem exortus eſſet ſol, exvſta
ſunt: & quia nō habebant radicē, exaruerūt.
7 Alia rurſus ceciderunt in ſpinas, & in-
ſurrexerunt ſpinæ & ſuffocauerunt ea.
8 Alia verò ceciderunt in terram bonam,
& dederunt fructum: aliud quidem centu-
plum, aliud verò ſexagecuplum, aliud verò
trigecuplum.
9 Qui habet aures ad audiendum, audiat.
10 ¶ Et adeuntes diſcipuli dixerunt illi,
Quare per parabolas loqueris illis? *Inf. 25.
11 At ille reſpondens dixit eis, Vobis da- 29
tum eſt noſſe myſteria regni cælorum: illis †Eſa. 6.
autem non eſt datum. 9
12 *Quiſquis enim habet, dabitur illi, & red Marc. 4.
detur abvndantior: quiſquis autem non ha 12
bet, etiam illud quod habet, tolletur ab eo. Luc. 8, 10
13 Propterea per parabolas loquor illis, Iohā. 12.
quia videntes non vident, & audientes non 40
audiunt, nec intelligunt. Act. 28.
14 Et completur in illis prophetia Eſa- 26
iæ quæ dicit, †Auribus audietis, & non intel Rō. 11, 8
ligetis: & videntes videbitis, & nō cernetis.

15 Incraſſatum eſt enim cor populi huius,
& auribus grauiter audierunt, & oculos
ſuos occluſerunt: ne quando videant ocu-
lis,& auribus audiant, & corde intelligant,
& convertantur,& ſanem illos.
16 Veſtri verò beati ſunt oculi,quia vidēt:
& aures veſtræ,quia audiunt.
Luc.10, 17 *Amē enim dico vobis,quòd multi Pro-
24 phetæ & iuſti deſiderauerunt videre quæ
videtis, & non viderunt: & audire quæ au-
ditis,& non audierunt.
Marc. 4, 18 ¶* Vos igitur audite parabolam ſemi-
25 nantis.
Luc.8,11 19 Quum quivis audit ſermonem regni,
& non intelligit,venit ille malus, & rapit id
quod ſeminatum eſt in corde illius: hic eſt
qui iuxta viam ſeminatus fuit.
20 At qui in petricoſa ſemen iactum ex-
ceperat,hic eſt qui verbum audit, ac proti-
nus cum gaudio accipit illud:
21 Verùm nō habet radicem in ſemetipſo,
ſed temporarius eſt: porrò quum inciderit
afflictio, aut perſequutio propter ſermo-
nem,continuò offenditur.
22 At qui in ſpinas ſemen exceperat, hic
eſt qui verbum audit: & cura ſæculi huius
deceptióque diuitiarum ſuffocat ſermo-
nem,& infrugifer redditur.
23 Cæterùm qui in terram bonam exce-
pit ſemen,hic eſt qui ſermonem audit & in-
telligit, qui denique fructum quoque red-
dit ac facit, alius quidem centuplum, alius
verò

verò ſexagecuplũ, alius verò trigecuplum.
24 ¶* Aliam parabolã propoſuit eis, di- *Marc. 4,*
cens.Adſimilatum eſt regnum cælorum ho- 26
mini ſeminanti bonum ſemen in agro ſuo.
25 * Sed dormientibus hominibus venit *Sap.2,24*
illius inimicus,& ſeminauit zizania inter tri
ticum,abiſtque.
26 Quum autem germinaſſet herba,& fru
ctum feciſſet, tunc apparuerunt & zizania.
27 Accedentes autem ſerui patrisfamiliâs,
dixerũt illi,Domine, nónne bonnm ſemen
ſeminaueras in tuo agro? vnde igitur habet
zizania?
28 Ille verò dixit illis,Inimicus homo hoc
fecit. Serui autem dixerunt illi, Vis igitur
abeamus,& colligamus ea?
29 At ille dixit,Non:ne dum colligitis zi-
zania,eradicetis ſimul cum illis & triticum.
30 Sinite pariter creſcere vtraque vſque
ad meſſem: & in tempore meſsis dicam meſ-
ſoribus,Colligite primùm zizania, & colli-
gate ea in faſciculos ad combvrendum ea:
triticum verò cõgregate in horreũ meum.
31 ¶* Aliam parabolam propoſuit eis,di- *Marc. 4,*
cens, Simile eſt regnum cælorum grano ſi- 30
napis, quod acceptum homo ſeminauit in *Luc,13,18*
agro ſuo:
32 Quod minimum quidem eſt omnium
ſeminum:cæterùm vbi excreuerit, maximũ
eſt inter olera, & fit arbor ,adeò vt veniant
volucres cæli, & nidulentur in ramis illius.
33 ¶* Aliam parabolam dixit illis,Simile *Lu.13,20*

eſt regnum cælorum fermento, quod acce-
ptum mulier abſcondidit in farinæ ſatis tri-
bus, donec fermentaretur totum.
Marc. 4, 34 *Hæc omnia loquutus eſt Ieſus per pa
rabolas ad turbas, & ſine parabola nihil lo-
33 quutus eſt illis:
35 Vt compleretur quod dictum fuerat
Pſa. 77, 2 per Prophetam, qui ait, * Aperiam in para-
bolis os meum, eructabo abſcondita à con-
ſtitutione mundi.
36 ¶ Tunc dimiſsis turbis, venit in do-
mum Ieſus, & acceſſerunt ad illum diſcipu-
li eius, dicentes, Explica nobis parabolam
zizaniorum agri.
37 At ille reſpondens dixit illis Qui ſemi-
nat bonum ſemen, eſt filius hominis.
38 Ager autem, eſt mundus. Porro bo-
num ſemen, ij ſunt filij regni: zizania verò
ſunt filij illius mali.
39 Inimicus autem qui ſeminat ea, eſt dia-
Ioël. 3, 13 bolus. *Meſsis verò, cõſummatio ſeculi eſt.
Apoc. 14, Meſſores autem, angeli ſunt.
15 40 Sicvt igitur colliguntur zizania, & i-
gni combvruntur: ſic erit in conſummatio-
ne ſeculi huius.
41 Mittet filius hominis angelos ſuos, &
colligent è regno illius omnia offendicula,
& eos qui patrant iniquitatem:
42 Ac mittent illos in caminum ignis: ibi
erit ploratus, ſtridórque dentium.
Sap. 3, 7 43 *Tũc iuſti fulgebũt vt ſol in regno pa-
Dan. 12, 3 tris ſui. Qui habet aures ad audiẽdũ, audiat.

44 ¶ Rur-

44 ¶ Rurſum ſimile eſt regnum cælorum
theſauro abſconſo in agro: quem repertum
homo abſcõdidit: & prę gaudio quod habet
ſuper eo, abit, & omnia quæcunque habet,
vendit, ac mercatur agrum illum.
45 ¶ Rurſum ſimile eſt regnũ cælorũ homi
ni negotiatori quęrẽti pulchras margaritas:
46 Qui quum inveniſſet vnam pretioſam
margaritam, abiens vẽdidit omnia quæ poſ-
ſidebat. & mercatus eſt illam.
47 ¶ Rurſum ſimile eſt regnum cælorum
verriculo iacto in mare, & ex omni genere
contrahenti.
48 Quod quum impletum fuiſſet, ſubdu-
xerunt in litus, & ſedentes collegerunt quæ
bona ſunt, in vaſa: quæ verò mala, foras ab-
iecerunt.
49 Sic futurum eſt in conſummatione ſe-
culi: venient angeli, & ſegregabunt malos
de medio iuſtorum,
50 Et mittent eos in caminum ignis: illic
erit ploratus & ſtridor dentium.
51 ¶ Dicit illis Ieſus, Intellexiſtis hæc o-
mnia: Dicunt illi, Etiam Domine.
52 At ille dixit illis. Propterea omnis Scri-
ba doctus ad regnum cælorũ ſimilis eſt ho-
mini patrifamiliâs, qui depromit è theſauro
ſuo noua & vetera.
53 Et factum eſt, vt quum finiſſet Ieſus ſer
mones hos, digrederetur illinc.
54 ¶ * Et quũ veniſſet in patriam ſuã, do- *Mar. 6, 1*
cuit eos in ſynagoga illorum: ita vt ſtupe- *Lu. 4, 16*

rent,ac dicerent, Vnde huic ſapientia hæc
& virtutes?
55 Nónne hic eſt ille fabri filius?nónne ma
Ioh.6,42 ter eius vocatur Mariam,* & fratres eius Ia-
cobus & Ioſes & Simon & Iudas?
56 Et ſorores illius nónne omnes apud
nos ſunt?vnde igitur huic hæc omnia?
57 Et offendebãtur ſuper eo. Ieſus autem
Mar.6,4 dixit illis, *Non eſt propheta expers hono-
Lu.4,24 ris,niſi in patria ſua & domo ſua.
Iohã. 4, 58 Et non edidit illic virtutes multas pro-
44 pter incredulitatem illorum.

CAPVT XIIII.

1 Herodis ob iudicium de ſe, 3 Iohanne vincto, 10 & capite trũcato, 13 ſecedit Ieſus in deſertum. 17 Quinque panibus & piſcibus duobus ſaturantur 5000. viri. 23 Chriſtus orat. 24 Apoſtoli iactati fluctibus. 30 Petrus periclitatur. 36 Fimbria veſtimenti Chriſti plurimi ſanati.

C. 25 IN*illo tempore audiuit Herodes tetrar-
cha famam Ieſu:
Marc. 6,
2 Et dixit famulis ſuis, Hic eſt Iohannes
14 Baptiſta,is ſurrexit à mortuis,& ideo virtu-
Luc.9,7 tes agunt in illo.
*Mar.6, 3 *Nam Herodes ceperat Iohannem &
17 vinxerat, ac poſuerat in carcere, propter
Luc.3,19 Herodiadem vxorem Philippi fratris ſui.
4 Dicebat enim illi Iohannes, Non licet
tibi habere eam.
5 Et quum vellet eum occidere, metue-
bat

bat multitudinem : * propterea quòd illum *Inf.21,26*
ceu Prophetam habebant.
6 Quum autem celebraretur natalis Herodis,ſaltabat filia Herodiadis in medio: & placuit Herodi.
7 Vnde cum iureiurando pollicitus eſt ſe daturum illi quicquid peteret.
8 At illa priùs inſtructa à matre ſua, Da mihi,inquit,hîc in patina caput Iohãnis Baptiſtæ.
9 Et indoluit rex : attamen propter iuſiurandum & eos qui ſimul accumbebant,iuſſit [ei] dari:
10 Et miſsis[carnificibus]amputauit caput Iohannis in carcere:
11 Et allatũ eſt caput eius in patina,datúmque eſt puellæ:atq; [illa] obtulit matri ſuæ.
12 Et acceſſerunt diſcipuli eius,& ſuſtulerunt corpus,ac ſepelierunt illud: abierúntque,& renuntiauerunt Ieſu.
13 * Id quum audiſſet Ieſus, ſeceſsit illinc *Marc. 6,*
in naui ad deſertum locum ſeorſim. † Et *32*
quum audiſſent turbæ, ſequutæ ſunt illum *Luc.9,10*
itinere pedeſtri ab vrbibus. *†Iohã.6*
14 Et egreſſus Ieſus vidit multam turbam, *2*
& tactus eſt affectu miſericordiæ erga illos,ſanauítque ex illis qui malè valebant.
15 ¶ Porrò quum appetiſſet veſpera,adierunt eum diſcipuli ipſius,dicentes,Deſertus *C. 26*
eſt locus,& hora iam præteriit: dimitte turbas vt abeant in vicos,& emant ſibi cibaria.
16 At Ieſus dixit illis, Non eſt illis neceſſe

vt abeant,date illis vos quod edant.
Mar.6,38 17 At illi dicunt ei, * Nō habemus hîc niſi
Luc.9, 13 quinq; panes & duos piſces .
Iohã. 6,5 18 Ille verò dixit, Afferte mihi illos huc.
19 Et iuſsis turbis diſcumbere ſuper gra-
mina,ſumptíſque quinque panibus ac duo-
bus piſcibus,ſublatis in cælum oculis,bene-
dixit: & quum fregiſſet, dedit diſcipulis pa-
nes,diſcipuli verò turbis.
20 Et comederũt omnes, & ſaturati ſunt:
& ſuſtulerunt quod ſuperfuerat de fragmẽ-
tis,duodecim cophinos plenos.
21 Porro qui comederant,fuere viri fer-
me quinquies mille , præter mulieres ac
pueros.
22 ¶ Et ſtatim compulit Ieſus diſcipulos
ſuos vt conſcenderent nauim , & præcede-
rent ſe in [ripam] vlteriorem,donec dimiſiſ-
ſet turbas.
23 Ac dimiſsis turbis, aſcendit in montem
C. 27 ſolus,ad orandum. * Quum autem adve-
niſſet veſpera,ſolus erat illic.
Marc.6, 24 Cæterùm nauis iam in medio maris e-
46 rat, & affligebatur ab vndis:nam ventus e-
Luc.6, 12 rat adverſus.
Ioh. 6,16 25 Quarta autem noctis vigilia,abiit ad il
los Ieſus,ambulans ſuper mare.
26 Et vbi viderũt eum diſcipuli ſuper ma-
re ambulantem,turbati ſunt, dicentes, Spe-
ctrum eſt:ac præ metu exclamauerunt.
27 Sed ſtatim loquutus eſt illis Ieſus, di-
cẽs,Bono animo eſte:ego ſũ,ne terreamini.
28 Re-

28 Reſpõdẽs aũt illi Petrus dixit: Domine,
ſi tu es, iubeto me ad te venire ſuper aquas.
29 At ille dixit, veni. Et quum deſcendiſ-
ſet è naui Petrus, ambulabat ſuper aquas vt
iret ad Ieſum.
30 Cæterùm quum videret ventum vali-
dum, territus eſt: & quum cœpiſſet demer-
gi, clamauit, dicens, Domine ſerua me.
31 Continuò autem Ieſus, extenta manu,
apprehendit eum, & dixit illi, Exigua fidu-
cia prædite, cur hæſitabas?
32 Et quũ eſſent ingreſsi nauim, conquie-
uit ventus.
33 Porro qui erant in naui, acceſſerunt &
adorauerunt eũ, dicentes, Verè Dei filius es.
34 Et quum traieciſſent, venerunt in ter-
ram Gennezareth. *Mar. 6, 53*
35 ¶ * Et quũ agnouiſſent illum viri loci
illius, emiſerunt [nuntios] in totam vndique
finitimam regionem illam: & obtulerunt il-
li omnes malè habentes.
36 Et obſecrabant eum vt tantùm tange-
rent fimbriam veſtimẽti ipſius: & quotquot
tetigerunt, ſalui facti ſunt.

CAPVT XV.

2 Diſcipuli ob manus nõ lotas reprehenſi, excuſantur. 22 Chananææ filia, matris intercedẽtis pro ipſa 28 fide ſanatur. 39 Curatis variis languoribus, 34 ſeptem panibus & paucis piſciculis, 37 ſaturantur 38 4000 viri.

C.28 TVnc * accedunt ad Ieſum qui ab Hiero-
ſolymis [venerant], Scribæ, & Phariſæi,
Marc.7,1. dicentes,
2 Quare diſcipuli tui tranſgrediuntur tra
ditionem ſeniorum? non enim abluunt ma-
nus ſuas quum edunt panem.
3 At ille reſpondẽs dixit eis, Quare & vos
trãſgredimini præceptum Dei, propter tra-
ditionem veſtram?
4 * Nam Deus præcepit, dicens, Honora
Ex,20,12: & 21,17 patrem & matrem. Et, † Qui maledixerit pa
tri aut matri, morte moriatur.
Deut.5, 16: et 27, 16 5 Vos autem dicitis, Quicunque dixerit
patri aut matri, Quicquid doni à me [pro-
fecturum erat], id in tuum vertitur com-
Eph.6, 2 modum.
†Exo,21, 17 6 Et non honorabit patrem ſuum aut ma
trem ſuam: & irritum feciſtis præceptum
Leu.10,9 Dei propter traditionem veſtram.
Pro.20,20 7 Hypocritæ, rectè de vobis prædixit E-
ſaias, dicens,
8 * Appropinquat mihi populus hic ore
Es. 29,13 ſuo, & labiis me honorat, cæterùm cor eo-
Mar.7, 6 rum procul abeſt à me.
9 Sed fruſtra me colunt, docentes doctri-
nas præcepta hominum.
Mar.7,15 10 * Et advocatis ad ſe turbis, dixit eis, Au-
dite & intelligite.
11 Non quod ingreditur in os, impurat ho
minem: ſed quod egreditur ex ore, hoc im-
purum reddit hominem.
12 Tunc accedentes diſcipuli eius, dixerũt
illi,

illi, Noſti Phariſæos audito ſermone iſto of
fenſos fuiſſe?
13 At ille reſpondens ait, *Omnis planta- *Ioh. 15, 2*
tio quam non plantauit Pater meus cæle-
ſtis, eradicabitur.
14 Omittite illos, *duces ſunt cęci cæcorũ. *Lu. 6, 39*
porrò ſi cæcus cæco dux fuerit, ambo in
foueam cadent.
15 Reſpondens autem Petrus dixit ei, *E- *Mar. 7, 17*
diſſere nobis parabolam iſtam.
16 Ieſus autem dixit, Adhuc & vos intelli-
gentia caretis?
17 Nondũ intelligitis, quòd quicquid in-
greditur in os, in aluum abit, & in ſeceſſum
eiicitur?
18 At ea quæ proficiſcuntur ex ore, ex i-
pſo corde egrediuntur, & illa impurum red
dunt hominem
19 Nam ex corde exeũt *cogitationes ma *Gen. 6, 8: & 8, 21*
læ, cædes, adulteria, ſtupra, furta, falſa teſti-
monia, conuitia.
20 Hæc ſunt quæ impurum reddunt ho-
minem: cæterùm illotis manibus capere ci-
bum, non coinquinat hominem.
21 ¶ Et digreſſus illinc Ieſus, ſeceſsit in par C. 29
tes Tyri & Sidonis.
22 *Et ecce mulier Chananæa quæ à fini- *Marc. 7, 24*
bus illis venerat, clamabat ad illum, dicens,
Miſerere mei Domine fili Dauid: filia mea
miſerè à dæmonio agitatur.
23 Ille verò non reſpondit ei quicquam.
Et accedentes diſcipuli eius rogabãt illum,

dicentes,Amitte illã:nam clamat poſt nos.
24 At ille reſpõdens dixit, Non ſum miſ-
Sup.10,6 ſus,* niſi ad oues perditas dom⁹ Iſraëliticę.
Lu.19,10 25 Illa verò venit,& adorauit eum, dicẽs,
Iohã.10,3 Domine,ſuccurre mihi.
26 At ille reſpondens dixit, Nõ eſt hone-
ſtum ſumere panẽ filiorum, & obiicere ca-
tellis.
27 Hæc autem reſpondit,Certè Domine:
etenim catelli edunt de micis quæ cadũt de
menſa dominorum ſuorum.
28 Tunc reſpõdens Ieſus dixit illi,O mu-
lier,magna eſt fides tua:fiat tibi ſicvt vis. Et
ſanata fuit filia eius ex eo tempore.
C.30 29 ¶ Et progreſſus illinc Ieſus, venit iu-
xta mare Galilææ, & conſcenſo monte ſe-
debat illic.
30 Et acceſſerunt ad eum turbæ multæ,
Eſai. 35,5 * ducentes ſecum claudos, cæcos, mutos,
Luc.7, 22 mutilos, & alios multos: & abiecerunt eos
ad pedes Ieſu: & ſanauit eos:
31 Adeo vt turbæ miratæ ſint, quum vide-
rent mutos loqui, mutilos eſſe ſanos, clau-
dos ambulare, cæcos videre: & glorifica-
bant Deum Iſraël.
C.31 32 * Ieſus autem vocatis ad ſe diſcipulis
Marc, 8,1 ſuis dixit, Miſeret me turbæ, propterea ꝙ
iam triduum perſeuerant apud me, & non
habent quod edant: & dimittere eos ieiu-
nos nolo,ne deficiant in via.
33 Dicunt ei diſcipuli eius, vnde nobis in
ſolitudine panes tam multi, vt ſaturemus
tur-

turbam tantam?
34 Et dicit illis Ieſus, Quot panes habe-
tis? At illi dicunt, Septem, & paucos piſci-
culos.
35 Et iuſsit turbas diſcumbere in terra.
36 Et ſumpſit [illos] ſeptē panes ac piſces:
& poſtquam gratias egiſſet, fregit, dedítq;
diſcipulis ſuis: diſcipuli verò turbæ.
37 Comederúntque omnes, & ſaturati
ſunt: & ſuſtulerunt quod ſupererat fragmē-
torum, ſeptem ſportulas plenas.
38 At ij qui comederant, erāt quater mil-
le viri, præter mulieres & pueros.
39 Et dimiſsis turbis, conſcendit nauim,
venítque in fines Magdala.

CAPVT XVI.

4 Signum Ionæ. 6 Fermentum Phariſæorum. 12 Fermentū pro doctrina. 13 Opinio populi de Chriſto, 15 & Apoſtolorū. 17 Fides à Deo. 18 Petra. 19 Claues. 21 Prædicit Chriſtus mortem ſuam. 24 Abnegatio ſui, & crux. 25 Perdere, vel ſeruare animam ſuam.

ET * aggreſsi Phariſæi vnà cum Saddu- *Suprà 12,*
cæis, tentantes rogabant eum vt ſignum *39*
è cælo oſtenderet ſibi. *Mar. 8, 11*
2 At ille reſpondens dixit eis, Quum ve- *Lu. 12, 54*
perit eſſe veſpera, dicitis, Serenitas [erit]: nā
rubet cælum.
3 Et mane, Hodie tempeſtas: rubet enim
cælum triſte. Hypocritæ, faciem cæli ſcitis

diiudicare, ſigna verò temporum non pote-
Sup. 12, ſtis?
39 4 † Natio praua & adultera ſignum re-
*Ion. 2, 1 quirit, & ſignum nõ dabitur ei, niſi * ſignum
† Mar. 8, Ionæ prophetæ. Et relictis illis abiit.
14 5 ¶ † Et quum veniſſent diſcipuli eius in
Luc. 12, 1 vlteriorem [ripam], per obliuionem non
ſumpſerant panes.
C. 32 6 Ieſus autem dixit illis, Videte & cauete
à fermento Phariſæorum & Sadduceorum.
7 At illi reputabant intra ſeſe, dicentes,
Panes non ſumpſimus.
8 Quod vbi cognouit Ieſus, dixit illis,
Quid cogitatis intra voſipſos, ô parum fi-
dentes, quòd panes non ſumpſeritis?
9 Nondum intelligitis, neque memoria
Sup. 14, tenetis * quinque illos panes, [quum homi-
17 nes eſſent] quinquies mille, & quot cophi-
Ioh. 6, 9 nos ſuſtuleritis?
† Sup. 15, 10 † Neque ſeptem illos panes, [quum ho
34 mines eſſent] quater mille, & quot ſportas
acceperitis?
11 Quî fit vt non intelligatis, me non de
pane dixiſſe vobis illud, vt caueretis à fer-
mento Phariſæorum & Sadducæorum?
12 Tunc intellexerunt quòd non iuſsiſſet
cauere à fermẽto panis, ſed à doctrina Pha-
riſæorum & Sadducæorum.
C. 33 13 ¶ * Quum veniſſet autem Ieſus in par-
Marc. 1, tes Cæſarææ, [eius quæ cognominatur] Phi-
27 lippi, interrogauit diſcipulos ſuos, dicens,
Luc. 9, 18 Quem me dicunt homines eſſe Filium il-
lum

lum hominis?
14 Illi verò dicebant. Alij quidem Iohan-
nem Baptiſtam, alij verò Eliam, alij verò Ie-
remiam, aut vnũ [de numero] Prophetarũ.
15 Dicit illis, At vos quem me dicitis eſſe?
16 Reſpondẽs autem Simon Petrus, dixit,
*Tu es Chriſtus ille filius Dei viuentis. *Ioh. 6, 69*
17 Et reſpondens Ieſus dixit illi, Beatus es
Simõ bar-Iona: quia caro & ſanguis nõ re-
velauit tibi, ſed Pater meus qui eſt in cælis.
18 At ego [viciſsim] tibi dico,* quòd tu es *Ioh. 1, 42*
Petrus, & ſuper hãc petrã ædificabo meam
eccleſiam: & portæ inferorum non valebũt
adverſus illam.
19 * Et dabo tibi claues regni cælorum: & *Ioh. 20, 21*
quicquid alligaueris in terra, erit alligatum
in cælis: & quicquid ſolueris in terra, erit ſo
lutum in cælis.
20 Tunc edixit diſcipulis ſuis, ne cui dice-
rent quòd ipſe eſſet Ieſus Chriſtus.
21 ¶ Ex eo tempore cœpit Ieſus indicare
diſcipulis ſuis quòd oporteret ipſum abire
Hieroſolymam, ac multa pati à ſenioribus
& Principibus ſacerdotum & Scribis, & oc-
cidi, & tertio die reſuſcitari.
22 Et quum abduxiſſet eum Petrus, cœpit **Sup. 10,*
illũ increpare, dicens, Propitius tibi ſis Do- *38*
mine, nequaquam erit tibi hoc.
23 At ille converſus dixit Petro, Abi poſt *Marc. 8,*
me ſatana, obſtaculo es mihi: quia non ſapis *34*
ea quæ ſunt Dei, ſed ea quæ ſunt hominum. *Luc. 9, 23:*
24 ¶ Tũc Ieſus dixit diſcipulis ſuis,* Si quis *& 14, 27*

vult poſt me venire, abneget ſemetipſum, &
tollat crucem ſuam, ac ſequatur me.
Sup. 10, 25 * Qui enim voluĕrit animam ſuam ſer
39 uare, perdet eam: rurſus qui perdiderit ani-
Mar. 8, 35 mam ſuam mea cauſa, inveniet eam.
Lu. 9, 24: 26 Quid enim prodeſt homini, ſi totum
& 17, 33 mundum lucratus fuerit, animæ verò ſuæ
Ioh. 12, 25 iacturam fecerit? aut quid dabit homo, cu-
ius permutatione redimat animam ſuam?
27 Futurum eſt enim vt Filius hominis ve
niat in gloria Patris ſui cum angelis ſuis,
Pſa. 61, 12 * & tunc reddet vnicuiq; iuxta facta ipſius.
Rom. 2, 6 28 † Amen dico vobis, ſunt quidam hîc
†*Mar.* 9, 1 ſtantes, qui non guſtabunt mortem, donec
Luc. 9, 27 viderint Filium hominis venientem in re-
gno ſuo.

CAPVT XVII.

2 Transformatio Chriſti. 5 Audiendus Chriſtus. 11 Elias. 12 & 22 Paſſionem ſuam prædicit Chriſtus. 13 Io. Baptiſta. 15 Lunaticus ſanatur. 17 & 20 Infidelitas Apoſtolorum. 20 Fidei vis. 21 Oratio & Ieiuniū. 24 Tributū ſoluit Chriſtus.

C. 34 ET * poſt dies ſex, aſſumit Ieſus Petrum
Marc. 9, 1 ac Iacobum & Iohannem fratrem eius,
Luc. 9, 28 & ſubducit illos in montem excelſum ſe-
orſum,
2 Transformatúſq; eſt coram illis: & ſplē-
duit facies eius, ſicvt ſol: veſtimenta autem
illius facta ſunt candida ſicvt lumen.
3 Et ecce conſpecti ſunt illis Moſes & E-
lias

lias cum illo colloquentes.
4 Reſpondens autẽ Petrus dixit Ieſu,Do-
mine,bonũ eſt nos hîc eſſe: ſi vis, faciamus
hîc tria tabernacula, tibi vnum,& Moyſi v-
num,& Eliæ vnum.
5 * Adhuc eo loquẽte, ecce nubes lucida Sup.3,17
obvmbrauit illos: & ecce vox è nube, quæ 2Pet.1,17
dicebat,Hic eſt filius meus dilectus, in quo
mihi bene complacitum eſt,ipſum audite.
6 Et quum hæc audiſſent diſcipuli,proci-
derunt in faciem ſuam, & territi ſunt vehe-
menter.
7 Et accedens Ieſus tetigit illos, dixítque,
Surgite,& ne timeatis.
8 Vbi verò ſuſtuliſſent oculos ſuos,nemi-
nem videbant,niſi Ieſum ſolum.
9 Et quum deſcenderent de monte, prę-
cepit illis Ieſus, dicens, Ne cui dixeritis vi-
ſionem,donec Filius hominis à mortuis re-
ſurgat.
10 * Et interrogauerũt eum diſcipuli ſui, Marc. 9,
dicentes, Cur igitur Scribæ dicunt,† quòd 11,12
Eliam oporteat venire priùs? † Sup. 11,
11 Ieſus autem reſpondens,dixit illis,Elias 14.
quidem veniet priùs,& reſtituet omnia. Mal. 4, 5
12 Cæterùm dico vobis, Eliam iam veniſ-
ſe,& non agnouerunt eum: ſed fecerunt in
eo quæcunque voluẽrunt: ſic & Filius ho- * Mar.9,
minis paſſurus eſt ab illis. 14
13 Tunc intellexerunt diſcipuli,quòd de Luc.9,37
Iohanne Baptiſta dixiſſet ipſis.
14 ¶ * Et quũ veniſſent ad turbã, acceſsit C.35

ad eum homo quidam, flectens genua illi,
dicénſque,
15 Domine miſerere filij mei, quoniam lunaticus eſt, & miſerè affligitur: nã ſæpe cadit in ignem, & ſæpe in aquam.
16 Et obtuli eũ diſcipulis tuis, nec potuerunt eum ſanare.
17 Reſpondens autem Ieſus dixit, O natio incredula & diſtorta, quovſq; tandẽ ero vobiſcũ? vſquequo patiar vos? adducite mihi illum huc.
18 Et increpauit illud Ieſus, & exiit ab eo dęmoniũ, & ſanatus eſt puer à tempore illo.
19 Tunc accedentes diſcipuli ad Ieſum ſeorſum, dixerunt, Quare nos non potuimus eiicere illud?
20 Ieſus autem dixit illis, Propter incre-
Luc. 17, 6 dulitatem veſtram: * amen quippe dico vobis ſi habeatis fidem ſicvt granum ſinapis, dicetis mõti huic, demigra hinc illuc: & demigrabit: neque quicquam impoſsibile erit vobis.
21 Sed hoc genus non egreditur, niſi per deprecationem & ieiunium.
Inf. 20, 17 22 ¶ * Quum autẽ verſaretur in Galilæa,
Mar. 9, 31 dixit illis Ieſus, Futurum eſt vt Filius homi-
Luc. 9, nis tradatur in manus hominum:
44: & 23 Et occidẽt eum, ac tertio die reſurget.
24, 7 Et mœrore affecti ſunt vehementer.
C. 36. 24 ¶ Quum autem veniſſent in [oppidum] Capernaum, acceſſerunt qui didrachma ſolent accipere, ad Petrum, dixeruntque,

que, Præceptor veſter num ſoluit didrachma?
25 Dicit, Etiam. Et quum ingreſſus fuiſſet in domum, prævenit illum Ieſus, dicens, Quid tibi videtur Simon? Reges terrę à quibus accipiunt tributa aut cenſum? à filiis ſuis, an ab alienis?
26 Dicit illi Petrus, Ab alienis. Ait illi Ieſus, Ergo liberi ſunt filij.
27 Verùm ne ſimus illis offendiculo, profectus ad mare, mitte hamum, & cum piſcē qui prodierit primus, tolle: & aperto ore illius, invenies ſtaterem: acceptū eum da illis pro me & te.

CAPVT XVIII.

1 Maximus in regno Dei. 5 Suſcipere puerulum. 6 Scandalizare. 7 Scandala. 9 Oculi erutio. 10 Angeli. 12 Ouis perdita. 15 Correptio fratris. 17 Excōmunicatio. 20 Duo, vel tres congregati in nomine Chriſti. 21 & 35 Fratri reſipiſcēti ſemper parcendum. 23 Parabola regis rationem cum ſeruis ſuis conferentis.

IN* illo tempore acceſſerunt diſcipuli ad C. 37
Ieſum, dicentes, Quis maximus eſt in re- Mar. 9, 33
gno cælorum? Lu. 9, 46
2 Et accerſitum ad ſe puerum Ieſus ſta- *Inf. 19,
tuit in medio illorum. 44
3 Et dixit, Amen dico vobis, * niſi con- 1 Cor. 14,
verſi fueritis, & efficiamini ſicvt pueri, non 20
ingrediemini in regnum cælorum.

4 Quiſquis igitur demiſerit ſemetipſum, ſicvt eſt puer iſte, hic eſt ille maximus in regno cælorum.

5 Et qui receperit vnum puellum talem in nomine meo, me recipit.

Marc. 9, 42 Luc. 17, 1 6 * Qui autem offenderit vnum de puſillis iſtis qui in me credũt, expedit ei vt ſuſpendatur mola aſinaria in collum eius, ac demergatur in profundum maris.

7 Væ mundo ab offendiculis. Neceſſe eſt enim vt veniant offendicula: veruntamen væ homini per quem offendiculum venit.

Sup 5, 30 Marc. 9, 43 8 * Quòd ſi manus tua, vel pes tuus obſtaculo eſt tibi, abſcinde eum, & proiice abs te: bonum eſt tibi ad vitam ingredi claudum, aut mutilum, potius quàm duas manus, vel duos pedes habentem, mitti in ignem æternum.

9 Et ſi oculus tuus offendit te, erue eum, & proiice abs te: bonum eſt tibi vt luſcus intres in vitam, potius quàm vt duos oculos habens mittaris in gehennam ignis.

10 ¶ Videte ne contemnatis vnum ex his
Pſa. 34, 8 puſillis: dico enim vobis, * quòd angeli eorum in cælis ſemper vident faciem Patris mei qui in cælis eſt.

Lu. 19, 10 11 * Venit enim Filius hominis ſeruare quod perierat.

C. 38 Luc. 15, 4 12 * Quid vobis videtur? ſi fuerint alicui homini centum oues, & errauerit vna ex eis, nónne relictis nonagintanouem in montibus, vadit, & quærit eam quæ errauerat?

13 Et

13 Et ſi contigerit vt inveniat eam, amen
dico vobis, gaudet ſuper ea magis, quàm
ſuper nonagintanouem quæ non errauerunt.
14 Sic non eſt volũtas coram Patre veſtro
q in cælis eſt vt pereat vnus de puſillis iſtis.
15 ¶* Porrò ſi peccauerit in te frater tuus, Leu. 19,
vade,& argue eum inter te & ipſum ſolum: 17
ſi te audierit, lucratus eſt fratrem tuum. Eccli. 19,
16 Sin verò te non audierit,adhibe tecum 13
adhuc vnum,aut duos: vt † in ore duorum, Luc. 17,3
aut trium teſtium conſiſtat omne verbum. Iac. 5,18
17 Quòd ſi non audierit eos, dic eccleſiæ: †Deu. 17,
quòd ſi eccleſiam non audierit,* ſit tibi vel- 6: & 19,
vt ethnicus & publicanus. 15
18 † Amen dico vobis,quæcunque alligaueritis ſuper terram,erunt ligata in cælo: & Ioh. 8, 17
quæcunque ſolueritis ſuper terram, erunt 2 Cor. 13,
ſoluta in cælo. 1
19 Rurſum dico vobis,quòd ſi duo ex vo- Heb. 10,
bis conſenſerint ſuper terram, de omni re 28
quamcunque petierint,fiet illis à Patre meo *1 Cor. 5,
qui in cælis eſt. 9
20 Vbi enim ſunt duo,vel tres congregati 2 Theſ. 3,
in nomine meo,ibi ſum in medio eorum. 14
21 ¶ Tunc accedens Petrus ad eum,dixit, †Ioh. 20,
Domine,quoties peccabit in me frater meus, 23
& remittam ei?* num vſque ſepties? *Luc. 17,
22 Dicit illi Ieſus, Non dico tibi,vſque ſe- 4
pties,ſed vſq; ſeptuagiesſepties.
23 † Ideo adſimilatum eſt regnum cælo- C. 39
rum homini regi, qui voluit cõferre ratio- Luc. 17, 4

nem cum ſeruis ſuis.
24 Et quum cœpiſſet cõferre, oblatus eſt
ei vnus qui debebat ei decem milia talen-
torum.
25 Cæterùm quum is non eſſet ſoluendo,
iuſsit eum dominus venundari, & vxorem
eius, & liberos, & omnia quæ habebat, ac fie-
ri ſolutionem.
26 Prócidens autem ſeruus ille, adorabat
eum dicens, Domine, eſto patiens erga me,
& omnia tibi reddam.
27 Miſertus autem dominus ſerui illius,
abſoluit eum, & æs alienum remiſit ei.
28 Egreſſus verò ſeruus ille, invenit vnum
de conſeruis ſuis, qui debebat ſibi centum
denarios: & iniecta in eum manu, obtorto
collo trahebat, dicens, Solue quod debes.
29 Et prócidens conſeruus eius rogabat
eum, dicens, Eſto patiens erga me, & omnia
reddam tibi?
30 At ille nolebat: ſed abiit, & coniecit
eum in carcerem, donec redderet debitum.
31 Porro quum vidiſſent cõſerui eius quæ
fiebãt, indoluerũt valde, & venerũt, aperue-
rúntq; domino ſuo omnia quæ facta fuerãt.
32 Tunc accerſiuit illum dominus ſuus, &
ait illi, Serue ſceleſte, totum debitum illud
remiſi tibi, quum obſecraſſes me.
33 Nónne oportuit & te miſereri conſer-
ui tui, ſicvt & ego tui miſertus eram?
34 Et iratus dominus eius, tradidit eum
tortoribus, quoadvſque redderet totum
quod

quod debebatur ſibi.
35 Sic & Pater meus cæleſtis faciet vobis,
ſi non remiſeritis ſuo quiſq; fratri ex cor-
dibus veſtris delicta illorum.

CAPVT XIX.

*2 Sanantur infirmi. 3 & 7 Divortij li-
bellus. 12 Eunuchi. 13 Pueruli oblati.
17 Bonus Deus. Mãdata ſeruanda. 21 Per-
fectus. 23 Diues. 26 Salus à Deo. 29 Re-
linquere omnia, & Chriſtum ſequi.*

ET * factum eſt, quum conſummaſſet Ie- *Mar.10, 1*
ſus ſermones hos, demigrauit à Galilęa,
& venit in fines Iudææ trans Iordanem.
2 Et ſequutæ ſunt eum turbæ multę, & ſa-
nauit eos ibi.
3 Et acceſſerunt ad eum Phariſæi, tentan- C. 40
tes eum, & dicentes ei, Licétne homini di-
vortium facere cum vxore ſua, qualibet ex
cauſa?
4 Qui reſpondens ait eis, An non legi-
ſtis, * quòd is qui fecit ab initio, maſculũ & *Gen.2,27*
feminam fecit eos?
5 Et dixit, * Propterea deſeret homo pa- *Gen.2,24.*
trem & matrẽ, & adglutinabitur vxori ſuæ, *1. Cor.6,*
& erunt duo in carnem vnam. *16*
6 Itaque iam non ſunt duo, ſed vna ca- *Eph.5, 31*
ro. Quod ergo Deus copulauit, homo ne
ſeparet.
7 ¶ Dicũt illi, * Cur ergo Moſes iuſsit da *Deu.24,1*
re libellum repudij, ac dimittere eam?

8 Ait illis,Moſes ad duritiam cordis veſtrī
permiſit vobis repudiare vxores veſtras:cę
terùm ab initio non fuit ſic.

Sup.5, 32 9 Dico autem vobis,* quòd quicunq; re-
Marc.10, pudiauerit vxorem ſuam, niſi ob ſtuprū,&
11 aliam duxerit, is committit adulterium. Et
Lu.16, 18 qui repudiatam duxerit, is adulterium cō-
1.Cor. 7, mittit.
11 10 ¶ Dicūt ei diſcipuli eius,Si ad iſtū mo-
dum habet cauſa hominis cum vxore, nō
expedit contrahere matrimonium.

11 Qui dixit illis, Nō omnes capaces ſunt
huius dicti,ſed ij quibus datum eſt.

12 Sunt enim eunuchi, qui de matris vte-
ro ſic nati ſunt:& ſunt eunuchi,qui facti ſūt
eunuchi ab hominibus:& ſunt eunuchi,qui
ſeipſos caſtrauerunt propter regnum cæ-
lorum.Qui poteſt capere,capiat.

Sup.18,3 13 ¶ * Tūc oblati ſunt ei pueri,vt manus
Mar.10 13 eis imponeret & oraret:diſcipuli autem in-
Lu. 18,15 crepabant eos.

14 Ieſus verò ait eis, Sinite pueros, & ne
prohibeatis eos ad me venire:talium eſt e-
nim regnum cælorum.

15 Et quum impoſuiſſet eis manus,abiit il-
linc.

C. 41 16 ¶ * Et ecce vnus accedens ait illi, Ma-
Marc.10, giſter bone, quid boni faciam vt habeā vi-
17 tam æternam?
Luc.18,18 17 Qui dixit ei,Cur me vocas bonū? nul-
lus eſt bonus,niſi vnus, nempe Deus.quòd
ſi vis ad vitam ingredi,ſerua mandata.

18 Di-

18 Dicit illi, Quæ? Ieſus autem dixit,* Nõ Ex.20,13
facies homicidium. Non cõmittes adulte-
rium. Non facies furtum. Non falſum dices
teſtimonium.
19 Honora patrem & matrem: & Diliges
proximum tuum vt teipſum.
20 Dicit illi adoleſcens, Omnia hæc ſer-
uaui à iuuentute mea: quid adhuc mihi
deeſt?
21 Ait illi Ieſus, Si vis perfectus eſſe, vade,
vende quæ habes, & da pauperibus, & ha-
bebis theſaurũ in cælo: & veni, ſequere me.
22 Quum audiſſet autem adoleſcens eum
ſermonem, abiit triſtis: erat enim habens
poſſeſsiones multas.
23 ¶ Ieſus autẽ dixit diſcipulis ſuis, Amen
dico vobis, diues difficilè intrabit in regnũ
cælorum.
24 Et iterum dico vobis, facilius eſt ca-
melum per foramen acus tranſire, quàm di-
uitem in regnum Dei ingredi.
25 Auditis autem his diſcipuli, expauerũt
valde, dicẽtes, Quis ergo poteſt ſaluus fieri?
26 Intuitus autem illos Ieſus, dixit illis, A-
pud homines hoc impoſsibile eſt: apud De-
um autem omnia poſsibilia ſunt.
27 * Tunc reſpondens Petrus dixit ei, Ec- Marc.10,
ce nos reliquimus omnia, & ſequuti ſumus 28
te: quid ergo erit nobis? Lu.18,28
28 Ieſus autem dixit illis, Amen dico vo-
bis, quòd vos qui ſequuti eſtis me in rege-
neratione, quum ſederit Filius hominis in

Lu.22,30 ſede maieſtatis ſuæ, * ſedebitis & vos ſuper
ſedes duodecim, iudicantes duodecim tri-
bus Iſrael.
29 Et omnis, qui reliquerit domos, aut fra
tres, aut ſorores, aut patrem, aut matrem,
aut vxorẽ, aut filios, aut agros, propter no-
men meum, centuplũ accipiet, & vitæ æter-
næ ſortietur hæreditatem.
Inf.20,16 30 * Multi autem primi erunt nouiſsimi,
Mar. 10, & nouiſsimi primi.
31

CAPVT XX.

Luc.13,30 *1 Operarij conducuntur in vineã. 15 Oculus malignus. 18 Paſsionem ſuam prædicit Chriſtus. 20 Zebedæi filij. 22 Calix. 28 Miniſter noſter Chriſtus. 30 Cæci duo ſanati.*

C.42 NAm ſimile eſt regnum cælorum homi-
ni patrifamiliâs, qui exiit primo ſtatim
diluculo ad conducendos operarios in vi-
neam ſuam.
2 Conventione autem facta cum opera-
riis in ſingulos dies denario, miſit eos in vi-
neam ſuam.
3 Et egreſſus circiter horam tertiam, vi-
dit alios ſtantes in foro otioſos.
4 Et illis dixit, Ite & vos in vineã, & quod-
cunq; iuſtum fuerit, dabo vobis.
5 Illi autem abierunt. Rurſum autem ex-
iit circiter ſextam & nonam horam, & fe-
cit ſimiliter.
6 Circa vndecimam verò exiit, & inve-
nit alios ſtantes otioſos, ac dicit illis, Cur

hîc

hîc ſtatis totum diem otioſi?
7 Dicunt ei, Quia nemo nos cõduxit. Di-
cit illis, Abite & vos in vineam, & quicquid
fuerit iuſtum, accipietis.
8 Quum autẽ veſpera facta eſſet, dicit do-
minus vineæ procuratori ſuo, Voca opera-
rios, & redde illis mercedem: incipiens à po
ſtremis vſque ad primos.
9 Et quum veniſſent qui circa vndecimã
horã venerant, acceperunt ſinguli denariũ.
10 Venientes autẽ[&]primi, arbitrati ſunt
quòd plus eſſent accepturi: & acceperunt i-
pſi quoq; ſinguli denarium.
11 Et quum accepiſſent, murmurabant ad-
verſus patremfamiliâs,
12 Dicentes, Hi nouiſsimi vnam horam
fuerunt in opere, & illos pares nobis feci-
ſti, qui portauimus pondus diei & æſtum.
13 At ille reſpondens vni eorum, dixit, A-
mice, non facio tibi iniuriam: nónne dena-
rio pactus es mecum?
14 Tolle quod tuum eſt, & abi: volo autẽ *Sup.19,
huic nouiſsimo dare, ſicvt & tibi. 30
15 An non licet mihi quod volo, facere in Marc.10,
rebus meis? An oculus tuus malus eſt, quòd 31
ego bonus ſim? Lu.13, 30
16 * Sic nouiſsimi erunt primi, & primi, †Inf. 22,
nouiſsimi. † multi enim ſunt vocati, pauci 14
verò electi.
17 ¶ * Et aſcendens Ieſus Hieroſolyma, *Mar.10
aſſumpſit duodecim diſcipulos ſuos ſolos 32
in via, & ait illis, Luc.18,31

18 Ecce cõſcendimus Hieroſolyma, & Fi-
lius hominis tradetur principibus Sacerdo-
tum ac Scribis, & condemnabunt eũ morte,
Ioh. 18, 32 19 * Et tradent eũ Gentibus ad illudendũ,
& flagellandum, & crucifigendum, & tertia
die reſurget.
C. 43 20 ¶ * Tunc acceſsit ad eum mater filiorũ
Marc. 10, 35 Zebedæi cum filiis ſuis, adorans & petens
aliquid ab eo.
21 At ille dicit ei, Quid vis? Ait illi, Dic vt
ſedeant hi duo filij mei, vnus ad dextrã tuã,
& alter ad ſiniſtram in regno tuo.
22 Reſpondens autem Ieſus dixit, Neſcitis
quid petitis: poteſtis bibere poculum, quod
ego bibiturus ſum: & baptiſmate quo ego
baptizor, baptizari? Dicunt ei, Poſſumus.
23 Ait illis, Poculum quidem meum bibe-
tis, & baptiſmate quo ego baptizor, bapti-
zabimini: ſedere autem ad dexteram meam
& ſiniſtram meam, non eſt meum dare, ſed
iis [cõtinget] quibus paratũ eſt à Patre meo.
24 ¶ Et quum audiſſent decem, indigna-
ti ſunt de duobus fratribus.
Marc. 10, 41 25 Ieſus autẽ vocauit eos ad ſe, & ait, * Sci-
tis quòd principes Gentium dominentur il-
Lu. 22, 25 lis: & qui magni ſunt, poteſtatem exerceant
in eas.
26 Non ita erit inter vos: ſed quicunque
voluerit inter vos magnus fieri, ſit veſter
miniſter:
27 Et qui voluerit inter vos primus eſſe,
ſit veſter ſeruus.

28 * Sic-

28 * Sicvt Filius hominis non venit vt ſi- Philip.2,
bi miniſtraretur, ſed vt ipſe miniſtraret,vt- 7
que daret animam ſuam redemptionẽ pro
multis.
29 ¶* Et egrediẽtibus illis ab Iericho,ſe- C. 44
quuta eſt eum turba multa. Mar. 10,
30 Et ecce duo cæci ſedentes iuxta viam, 46
quum audiſſent quòd Ieſus trãſiret, clama- Lu.18,35
uerunt,dicentes, Domine,miſerere noſtri,
fili Dauid.
31 Turba autem increpabat eos vt tace-
rent:at illi magis clamabant dicentes,Miſe-
rere noſtri domine fili Dauid.
32 Et ſtetit Ieſus,& vocauit eos,& ait,Quid
vultis vt faciam vobis?
33 Dicũt illi,Domine, vt aperiantur ocu-
li noſtri.
34 Miſertus autem [eorum] Ieſus, tetigit
oculos eorum: & confeſtim viſum recepe-
runt oculi illorum,& ſecuti ſunt eum.

CAPVT XXI.

2 Aſina adducitur, 7 cui Chriſtus in-ſidens 10 Ieruſalẽ ingreditur, 12 vbi vẽ-dentes templo eiicit. 13 Orationis domus. 19 Ficus arefacta. 25 Baptiſmus Iohan-nis. 31 Qui voluntatem Dei faciãt. 32 Pu-blicani. Meretrices. 33 Vinea Dei, Iudæi. 38 Filius occiſus ab agricolis. 42 Lapis an-gularis Chriſtus.

C.45
ET* quum appropinquaſſent Hieroſo- Mar.11,1
lymis,& veniſſent Bethphage ad mon- Lu.19,29

tem Oliuarum, tunc Ieſus miſit duos diſci-
pulos,
2 Dicens eis, Ite in caſtellum quod con-
tra vos eſt, & ſtatim invenietis aſinam alli-
gatam, & pullum cum ea: ſoluite, & adduci-
te mihi.
3 Et ſi quis vobis aliquid dixerit, dicite,
Dominus his opus habet: & confeſtim emit-
tet eos.
4 Hoc autem totum factum eſt, vt adim-
pleretur quod dictum eſt per Prophetam,
dicentem,
Eſa,62,11 5 Dicite filiæ Sion, * Ecce rex tuus venit
Zach.9,9 tibi manſuetus, & ſedens ſuper aſinã & pul-
Ioh.12,15 lum filium ſubiugalis.
6 Euntes autem diſcipuli fecerunt, ſicvt
præceperat illis Ieſus.
7 Et adduxerunt aſinum & pullum, & im-
poſuerũt ſuper eos veſtimenta ſua, & [eum]
ſuper illa collocarunt.
8 Plurima autem turba ſtrauerunt veſti-
menta ſua in via: alii verò cædebant ramos
de arboribus, & ſternebant in via.
9 Porro turbæ quæ præcedebant & quæ
ſequebantur, clamabãt, dicentes, Hoſanna
Filio Dauid: benedictus qui venit in nõmi-
ne Domini: Hoſanna in altiſsimis.
10 Et quũ intraſſet Hieroſolyma, cõmo-
ta eſt vniuerſa ciuitas, dicens, Quis eſt hic?
Mar.11,11 11 Turbæ autem dicebant, Hic eſt Ieſus il-
Lu 19,45 le propheta à Nazareth Galilææ.
Iohã.2,13 12 ¶ * Et intrauit Ieſus in templum Dei,
&

& eiiciebat omnes * vēdentes & ementes in Deut.14,
templo: menſáſq; nummulariorum, & ca- 25
thedras vendentium columbas evertit. † Eſa.56,
13 Et dixit eis, Scriptū eſt, † Domus mea, 7
domus deprecationis vocabitur,* at vos fe * Ier.7,11
ciſtis illam ſpeluncam latronum.
14 † Et acceſſerunt ad eum cæci & claudi C. 46
in templo, & ſanauit eos. † Mar.11,
15 ¶ Quum vidiſſent principes Sacerdo- 17
tum & Scribæ mirabilia quæ fecerat, & pue Luc.19,
ros clamantes in templo, & dicētes, Hoſan- 46
na filio Dauid: indignati ſunt,
16 Et dixerunt ei, Audis quid iſti dicunt?
Ieſus autem dicit eis, Quidni? nunquam le-
giſtis, * Ex ore infantium & lactētium per- Pſal. 8, 3
feciſti laudem?
17 Et relictis illis exiit è ciuitate in Betha-
niam, & diverſatus eſt illic.
18 ¶ Mane autem revertens in ciuitatem, C. 47
eſuriit.
19 * Et quum vidiſſet fici arborem vnam Marc. 11,
in via, venit ad eam, & nihil invenit in ea, 13
niſi folia tantùm: & ait illi, Ne poſthac ex
te fructus naſcatur in æternum· & arefacta
eſt continuò ficus.
20 Et eo viſo diſcipuli mirati ſunt, dicen
tes, Quomodo continuò exaruit ficus?
21 Reſpondens autem Ieſus ait eis, Amen
dico vobis, ſi habueritis fidem, & non hæſi-
taueritis, nō ſolùm hoc [quod áccidit] ficui
facietis, verùm etiam ſi monti huic dixeri-
tis, Tollere, & proiice te in mare: fiet.

22 * Et omnia quæcunq; petieritis in de-
precatione credentes, accipietis.
C.48 23 ¶ † Et quum veniſſet in templum, ac-
*Sup.7,7 ceſſerũt ad eum docentem, principes Sacer-
Marc.11, dotũ & Seniores populi, dicentes, Qua au-
24 ctoritate hæc facis? & quis tibi dedit iſtã au-
Iohã.15,7 ctoritatem?
1.Iohã. 3, 24 Reſpondens autem Ieſus, dixit eis, In-
22 terrogabo vos & ego quiddam, quod ſi di-
†Mar.11, xeritis mihi, & ego vobis dicam qua aucto-
27 ritate hæc faciam.
Luc. 20,1 25 Baptiſmus Iohãnis vnde erat? è cælo, an
ex hominibus? At illi cogitabant apud ſe, di
centes, Si dixerimus, E cælo: dicet nobis,
Quare ergo non credidiſtis illi?
26 Sin autem dixerimus, Ex hominibus:
Sup. 14,5 timemus turbam: * omnes enim habent Io-
Marc. 6, hannem vt Prophetam.
20 27 Et reſpondentes Ieſu, dixerunt, Neſci-
mus. Ait illis & ipſe, Nec ego dico vobis
qua auctoritate hæc faciam.
C.49 28 ¶ Quid autẽ vobis videtur? Homo ha-
bebat duos filios: & accedens ad priorem,
dixit, Fili, vade hodie operare in vinea mea.
29 Ille autem reſpõdens ait, Nolo: poſtea
verò pœnitentia motus, abiit.
30 Accedens autem ad alterum, dixit ſi-
militer. At ille reſpõdens ait, Ego domine:
& non abiit.
31 Vter è duobus fecit quod voluit pa-
ter? Et dicunt ei, Prior. Dicit illis Ieſus,
Amen dico vobis, quòd publicani & me-
retrices

retrices præcedunt vos in regnum Dei.
32 Venit enim ad vos Iohannes per viam
iuſtitiæ, & non credidiſtis ei: publicani autẽ
& meretrices crediderunt ei. Vos autẽ quũ
vidiſſetis, non fuiſtis commoti pœnitentia
poſtea, vt crederetis ei.
33 ¶ * Aliam parabolam audite: Homo C. 50
quidam erat paterfamiliâs, qui plantauit *Eſa.* 5, 1, 5
vineam, & ſepem circundedit ei: & fo- *Ier.* 2, 21
dit in ea torcular, & ædificauit turrim, & *Mar.* 12, 1
locauit eam agricolis, ac peregrè profe- *Luc.* 20, 9
ctus eſt.
34 Quum autem tempus fructuũ appro-
pinquaſſet, miſit ſeruos ſuos ad agricolas, vt
acciperent fructus ipſius.
35 Et agricolæ apprehenſis ſeruis eius, a-
lium ceciderunt, alium occiderunt, alium
verò lapidauerunt.
36 Iterum miſit alios ſeruos plures priori-
bus: & fecerunt illis ſimiliter.
37 Nouiſsimè autem miſit ad eos Filium
ſuum, dicens. Reverebuntur Filium meum.
38 Agricolæ autem viſo Filio dixerũt in-
tra ſe, * Hic eſt hæres, venite occidamus eũ, *Inf.* 26,
& occupemus hæreditatem eius. 21: & 27,
39 Et apprehenſum eum eiecerunt ex vi- 2
nea, & occiderunt. *Ioh.* 11, 53
40 Quum ergo venerit Dominus vineæ,
quid faciet agricolis illis?
41 Aiunt illi, Mali quũ ſint, malè perdet il
los: & vineam ſuam locabit aliis agricolis,
qui reddent ei fructum temporibus ſuis.

42 Dicit illis Ieſus, Nunquam legiſtis in
Pſal. 117, 22 Scripturis, * Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli. A Domino factum eſt hoc, & eſt mirabile in oculis noſtris?
Act. 4,11
Rō. 9,33
1. Pet. 2,7
43 Ideo dico vobis, auferetur à vobis regnū Dei, & dabitur gēti faciēti fructus eius.
Eſa. 8, 14. 44 * Et qui ceciderit ſuper lapidem iſtū, confringetur: ſuper quem verò ceciderit, conteret eum.
45 Et quum audiſſent principes Sacerdotum ac Phariſæi parabolas eius, cognouerunt quòd de ſe diceret.
46 Et quærentes illi manus iniicere, timuerunt turbas, quoniam tanquā Prophetam eum habebant.

CAPVT XXII.

2 Nuptiarum parabola. 9 Gentiū vocatio. 11 Veſtis nuptialis, fides. 16 De cenſu Cæſaris, 23 & de reſurrectione interrogatur Chriſtus. 32 Deus, Deus viuentium 36 Mandatum maximum. 37 Dilectio Dei, 39 & Proximi. 42 Interrogat Ieſus Phariſæos de Meſsia.

C. 51 ET * reſpondens Ieſus iterū dixit eis per
Lu. 14,16 parabolas, & ait,
Apo. 19,9 2 Simile factum eſt regnum cęlorum homini regi, qui fecit nuptias filio ſuo:
3 Et emiſit ſeruos ſuos, vt vocarent invitatos ad nuptias: & nolebant venire.
4 Rurſus emiſit alios ſeruos, dicens, Di-

citē

tite invitatis, Ecce prãdium meum paraui,
tauri mei & altilia mactata ſunt, & omnia
parata, venite ad nuptias.
5 Illi autẽ neglexerunt, & abierunt: alius
in villam ſuam, alius verò ad negotiatio-
nem ſuam.
6 Reliqui verò tenuerunt ſeruos eius, &
contumeliis affectos occiderunt.
7 Rex autem quum audiſſet, iratus eſt: &
miſsis exercitibus ſuis, perdidit homicidas
illos, & ciuitatem illorum ſuccendit.
8 Tunc ait ſeruis ſuis, Nuptiæ quidẽ pa-
ratæ ſunt, ſed qui invitati erant, non fue-
runt digni.
9 Ite ergo ad exitus viarum, & quotcunq;
inveneritis, vocate ad nuptias.
10 Et egreſsi ſerui eius in vias, congrega-
uerunt omnes quotquot invenerũt, malos
pariter ac bonos: & impletę ſunt nuptię diſ-
cumbentibus.
11 Ingreſſus autem rex vt videret diſcũ-
bentes, vbi vidit illic hominem non veſtitũ
veſte nuptiali,
12 Ait illi, Amice, quomodo huc intraſti,
non habens veſtem nuptialem? At ille ob-
mutuit.
13 Tunc dixit rex miniſtris, Ligatis pedi-
bus & manibus eius, mittite eũ in tenebras
exteriores: * ibi erit fletus & ſtridor den-
tium. *Sup.8,12.*
14 Multi enim ſunt vocati, pauci verò *& 13,42*
electi. *Inf.25,30*

C. 52 15 ¶* Tunc abeuntes Phariſæi cõſilium
Marc.12, ceperunt, vt illaquearent eum in ſermone.
13 16 Et ad illum emittũt diſcipulos ſuos cũ
Lu.20,26 Herodianis, dicẽtes, Magiſter, ſcimus quòd
verax ſis, & viã Dei in veritate doceas, neque
cures quenquã: non enim reſpicis perſonam hominum.
17 Dic ergo nobis, quid tibi videtur? Licet
cenſum dare Cæſari, an non?
18 Cognita autem Ieſus malitia eorũ, ait,
Quid me tentatis, hypocritæ?
19 Oſtendite mihi numiſma cenſus. At illi
obtulerunt ei denarium.
20 Et ait illis, Cuius eſt imago hæc, & inſcriptio?
Rõ.13,7 21 Dicunt ei, Cæſaris. Tunc ait illis,* Reddite
ergo quæ ſunt Cæſaris, Cæſari: & quæ
ſunt Dei, Deo.
22 Et his auditis, mirati ſunt: & omiſſo eo
abierunt.
C. 53 23 ¶* In illo die acceſſerunt ad eum Sadducæi,
Marc.12, (qui dicunt non eſſe reſurrectionẽ)
& interrogauerunt eum,
19 24 Dicẽtes, Magiſter, Moſes dixit, †Siquis
Lu.20,27 mortuus fuerit non habens filium, vt ducat
Act.23, 8 frater eius vxorem illius, & ſuſcitet ſemen
†Deu.25, fratri ſuo.
5 25 Erant autem apud nos ſeptem fratres:
& primus vxore ducta defunctus eſt, ac nõ
habens ſemen, reliquit vxorẽ ſuã fratri ſuo.
26 Similiter ſecundus & tertius, vſque ad
ſeptimum.

27 No-

27 Nouiſsimè autem omnium defuncta
eſt & mulier.
28 In reſurrectione ergo, cuius è ſeptē il-
lius erit vxor? omnes enim habuerunt eam.
29 Reſpondens autem Ieſus ait illis, Erra-
tis, neſcientes Scripturas, neque virtutem
Dei.
30 In reſurrectione enim neq; matrimo-
nium contrahunt, neq; elocantur: ſed ſunt
ſicvt angeli Dei in cælo.
31 De reſurrectione verò mortuorum nō
legiſtis, quod vobis dictum eſt à Deo, qui
ait,
32 * Ego ſum Deus Abraham, & Deus I- *Exo,3, 6.*
ſaac, & Deus Iacob? Deus nō eſt Deus mor-
tuorum, ſed viuentium.
33 Et quum audiſſent turbæ, obſtupuerūt
de doctrina eius.
34 ¶ * Phariſæi autē quū audiſſent quòd *Marc. 12,*
obthuraſſet os Sadducæis, convenerunt in 28
vnum:
35 Et interrogauit eum vnus ex eis Legis C.54.
doctor quiſpiam, tentans eum, & dicens,
36 Magiſter, quod eſt mandatum magnū
in Lege?
37 Ait illi Ieſus, * Diliges Dominū Deum *Deut.6,5* *Lu.10, 27*
tuum ex toto corde tuo, & in tota anima
tua, & in tota mente tua.
38 Hoc eſt primum & magnum manda- **Leu.19,*
tum. 18
39 Secūdum autem ſimile eſt huic, * Dili- *Marc. 12,*
ges proximum tuum perinde atq; teipſum. 31

40 In his duobus mandatis tota Lex & Prophetæ pendent.

C.55 41 ¶ * Congregatis autẽ Phariſæis, interrogauit eos Ieſus,

Marc.12,35 42 Dicens, Quid vobis videtur de Chriſto? cuius filius eſt? Dicunt ei, Dauid.

Lu.20,41 43 Ait illis, Quomodo ergo Dauid in ſpiritu vocat eum Dominum, dicens,

Pſa.109,2 44 * Dixit Dominus Domino meo, Sede à dextris meis: Donec ponã inimicos tuos ſubſellium pedum tuorum?

45 Si ergo Dauid vocat eum Dominum, quomodo filius eius eſt?

46 Et nemo poterat ei reſpondere quicquam, neque auſus fuit quiſquam ex eo die eum amplius interrogare.

CAPVT XXIII.

2 Scribæ docentes populum legem Moſis, quales. 5 Phylacteria. Fimbriæ. 7 Salutationes. 8 Fratres. 9 Pater. 10 Miniſter. 13 Claudere regnum cælorum. 14 Comedere domos viduarũ. 15 Proſelytus. 16 Iurare per templũ. 23 Decimare mentham. 25 Purgare exteriorem poculi partẽ. 27 Sepulchra dealbata. 33 Serpentes. Viperæ. 37 Gallina.

C.56 TVnc Ieſus loquutus eſt ad turbas & ad diſcipulos ſuos,

2Eſd.8,4 2 Dicens,* In cathedra Moſis ſedent Scribæ & Phariſæi:

3 Omnia ergo quæcunque iuſſerint vos ſer-

ſeruare, ſeruate & facite: ſecundum verò o-
pera eorum nolite facere: dicunt enim, &
non faciunt.
4 ¶ * Colligāt enim onera grauia, diffici- Lu.11,46
liáque portatu, & imponunt in humeros ho act.15,10
minum: cæterùm digito ſuo nolunt ea mo-
uere.
5 ¶ Omnia verò opera ſua faciunt in hoc
vt ſpectentur ab hominibus, dilatant autem
*phylacteria ſua, & magnificant fimbrias Num. 15,
palliorum ſuorum. 38
6 † Amántque primos accubitus in cœnis, Deu.6, 8
& primo ſedere loco in conciliis, † Mar.12
7 *Et ſalutationes in foro, & vocari ab ho- 38
minibus Rabbi. Lu .11,43
8 ¶ Vos autem nolite vocari Rabbi: vnus et 20,46
eſt enim magiſter veſter, nempe Chriſtus: *Iac 3,1
omnes autem vos fratres eſtis.
9 † Et patrem nolite vocare vobis in ter- †Mala.1,
ra: vn⁹ eſt enim Pater veſter, qui in cælis eſt. 6
10 Nec vocemini magiſtri: vnus enim ve-
ſter eſt magiſter, nempe Chriſtus.
11 * Qui maximus eſt veſtrum, erit mini- Luc.14,
ſter veſter. 11: & 18,
12 Qui autem ſe exaltauerit, humiliabitur: 14
& qui ſe humiliauerit exaltabitur. † Luc.11,
13 ¶ Væ autē vobis Scribæ & Phariſæi hy- 52
pocritæ, quia clauditis regnum cælorum *Mar.12,
ante homines: † vos enim non intratis, neç 40
adueniēntes ſinitis intrare. Luc. 20,
14 ¶ * Væ vobis Scribę & Phariſęi hypo- 47
critę, quia comeditis domos viduarū, ſdque

prætextu prolixæ precationis: propter hoc
grauiùs puniemini.
15 ¶Væ vobis Scribę & Phariſæi hypocri-
tæ, quia circumitis mare, & aridã, vt faciatis
vnum proſelytum: & quum fuerit factus, fa
citis eum filium gehēnæ duplo magis quàm
vos [eſtis].
16 ¶ Væ vobis duces cæci, qui dicitis, Qui-
cunq; iurauerit per templũ, nihil eſt: qui au-
tem iurauerit per aurum templi, reus eſt.
17 Stulti & cæci : vtrũ enim maius eſt, au-
rum, an templum quod ſanctificat aurum?
18 Et quicunque iurauerit per altare, ni-
hil eſt: quicunque autem iurauerit per do-
num quod eſt ſuper illud, reus eſt.
19 Stulti ac cæci: vtrum enim maius eſt, do
num, an altare quod ſanctificat donum?
20 Qui ergo iurauerit per altare, iurat per
ipſum & per omnia quæ ſuper illud ſunt.
21 * Et qui iurauerit per templum, iurat
3 Reg. 8, per illud & per eum qui habitat in ipſo.
13 22 Et qui iurauerit per cælũ, iurat per thro
2 Par. 6, num Dei, & per eum qui ſedet ſuper illum.
2 23 ¶ * Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypo-
† Luc. 11, critæ, quia decimatis menthã & anethum &
42 cyminum, & reliquiſtis quæ grauiora ſunt
Legis, iudicium & miſericordiam ac fi-
dem : hæc oportuit facere, & illa non o-
mittere.
24 Duces cæci, excolantes culicem, came-
lum autem glutientes.
Luc. 11, 39 25 ¶ * Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypo-
critæ,

critæ, quia purgatis exteriorem poculi patinæque partem: cæterùm intus plena ſunt rapina & intemperantia.
26 Phariſæe cæce, purga priùs quod eſt intra poculum & patinam, vt & exteriores horum partes puræ reddantur.
27 Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ, quia ſimiles eſtis ſepulchris dealbatis, quæ foris quidem apparent ſpecioſa, intus verò plena ſunt oſsibus mortuorum, omnique ſpurcitia.
28 Sic & vos foris quidem apparetis hominibus iuſti, intus autem pleni eſtis fictione & iniquitate.
29 ¶ Væ vobis Scribę & Phariſæi hypocritæ, quia ædificatis ſepulchra Prophetarum, & ornatis monumenta iuſtorum:
30 Et dicitis, Si fuiſſemus in diebus patrũ noſtrorum, non fuiſſemus ſocij eorum in ſanguine Prophetarum.
31 Itaque teſtimonio eſtis vobiſmetipſis, quòd filij ſitis eorum qui Prophetas occiderunt.
32 Vos quoque implete menſurã patrum veſtrorum.
33 Serpentes, progenies viperarum, quomodo effugietis iudicium gehennæ?
34 Ideo ecce ego mitto ad vos Prophetas & Sapientes & Scribas, & illorum aliquot occidetis crucifigetiſque, & illorum nonnullos flagellabitis in ſynagogis veſtris, & perſequemini de ciuitate in ciuitatem:

35 Vt veniat ſuper vos omnis ſanguis iu-
ſtus, qui effuſus eſt ſuper terram, * à ſangui-
Gen. 4,8 ne Abel iuſti vſque ad ſanguinem Zachariæ
Heb. 11.4 filij Barachiæ, † quem occidiſtis inter tem-
† 2 Par. plum & altare.
24,22 36 Amen dico vobis, venient hæc omnia
ſuper generationem iſtam.
Lu. 13,34 37 ¶ † Ieruſalē, Ieruſalē, quæ occidis Pro-
phetas, & lapidas eos qui ad te miſsi ſunt:
quoties volui cōgregare filios tuos, * quē-
4 Eſd. 1, admodum gallina congregat pullos ſuos
30 ſub alas, & noluiſtis?
38 Ecce relinquitur vobis domus veſtra
deſerta.
39 Dico enim vobis, haudquaquam me
videbitis poſthac, donec dicatis, Benedictus
qui venit in nomine Domini.

CAPVT XXIIII.

1 Deſtructio templi. 3 Signa aduentus Christi. 12 Iniquitas. 23 Pſeudochriſti. 29 Signa conſummationis ſeculi. 31 Angeli. 32 Ficus. 37 Tempora Noë. 42 Vigilandum. 45 Seruus.

Mar. 13,1 ET * egreſſus Ieſus diſcedebat à templo,
Luc. 21,5 & acceſſerunt diſcipuli eius, vt oſtende-
rent ei ſtructuras templi.
2 Ieſus autem dixit illis, Nónne videtis hęc
omnia? Amen dico vobis, * nō relinquetur
Luc. 19, hîc lapis ſuper lapidem, qui non deſtruetur.
44 3 ¶ Sedente autem eo in monte Oliua-
C. 57 rum, acceſſerunt ad eum diſcipuli ſecretò,
di-

dicentes, Dic nobis,quando hæc erunt? &
quod ſignum adventus tui, & conſumma-
tionis ſeculi?
4 Et reſpondens Ieſus dixit eis, * Videte Ephe.5,6
ne quis vos ſeducat:
5 Multi enim venient in nomine meo, di-
centes,Ego ſum Chriſtus: multóſq; ſeducēt.
6 Audituri enim eſtis bella, & rumores
bellorum: videte ne turbemini: oportet e-
nim omnia fieri,ſed nondum eſt finis.
7 Conſurget enim gens contra gentem,
& regnum contra regnum: & erunt peſtilen
tiæ & fames, & terræmotus variis locis.
8 Hæc autem omnia,initia ſunt dolorum.
9 *Tunc tradent vos in afflictionem, & Sup. 10,
occídent vos, & eritis inviſi cunctis genti- 17
bus propter nomen meum. Iohā. 16,
10 Et tunc offendiculum patientur multi: 2: & 25,
& alius alium invicem tradent, ſéque odio 20
habebunt invicem. Lu.21, 12
11 Et multi pſeudoprophetæ ſurgent, ac
ſeducent multos.
12 Et quoniam abvndabit iniquitas, refri-
geſcet charitas multorum.
13 ¶ Qui autem perſeueraucrit vſq; ad fi-
nem,hic ſaluus erit.
14 Et prædicabitur hoc Euangelium re-
gni in vniuerſo orbe in teſtimonium omni- *Mar.13,
bus gentibus: & tunc veniet conſummatio. 14
15 ¶ * Quum ergo videritis abominatio- Lu.21,20
nem deſolationis, quæ dicta eſt † à Daniele †Dan. 9,
propheta,ſtantem in Loco ſancto: (qui le- 27

git,intelligat:)
16 Tunc qui in Iudæa ſunt, fugiant ad
montes.
17 Qui in tecto, non deſcendat vt tollat
quicquam de domo ſua:
18 Et qui in agro,non revertatur vt tollat
veſtes ſuas.
19 Væ autem prægnantibus & lactantibus
in illis diebus.
20 Orate autem vt non fiat fuga veſtra
hyeme,neque ſabbato.
21 Erit enim tunc afflictio magna, qualis
non fuit ab initio mundi ad hoc vſque tem-
pus,neque fiet.
22 Et niſi decurtati fuiſſent dies illi, non
fieret ſalua omnis caro: ſed propter electos
decurtabuntur dies illi.
Marc. 13, 23 ¶ *Tunc ſi quis vobis dixerit,Ecce hic
21 Chriſtus,aut illic,nolite credere.
Lu. 17, 23 24 Surgent enim pſeudochriſti & pſeu-
dopropheteæ,& dabunt ſigna magna & pro-
digia: ita vt in errorem inducantur, ſi fieri
poſsit,etiam electi.
25 Ecce prædixi vobis.
26 Si ergo dixerint vobis, Ecce in deſerto
eſt:nolite exire.Ecce in penetralibus,nolite
credere.
27 Sicvt enim fulgur exit ab Oriente, &
apparet vſque in Occidentem: ita erit ad-
ventus Filij hominis.
Lu. 17,37 28 *Vbicunque enim fuerit cadauer, illic
congregabuntur & aquilæ.
29 ¶ * Sta-

29 ¶ *Statim autem poſt afflictionem die- *Eſa.13,10*
rum illorum, ſol obſcurabitur, & luna non *Eze.32,7*
dabit lumen ſuum, & ſtellæ cadent de cælo, *Ioel.2.31*
& virtutes cælorum commouebuntur. *& 3,15*
30 Et tunc apparebit ſignum Filij homi- *Marc.13,*
nis in cælo: & tunc plangent omnes tribus 24
terrę, † & videbunt Filium hominis venien- *Lu.21,25*
tem in nubibus cæli cum virtute & gloria †*Dã.7,*
multa. 13
31 *Et mittet angelos ſuos cum tubæ vo- *Zac.12,13*
ce magna, & congregabunt electos eius à *Apo.1,7*
quatuor ventis, à ſummis cęlorum vſque ad *1 Cor.*
terminos eorum. 15,52
32 ¶ Ab arbore autẽ fici diſcite ſimilitudi- *1 Theſ.4,*
nem: quum iam ramus eius tener fuerit, & 16
folia fuerint enata, ſcitis ꝙ propè ſit æſtas.
33 Ita & vos, quum videritis hæc omnia,
ſcitote quòd propè ſit in foribus.
34 Amen dico vobis, non præteribit ætas
hæc, donec omnia iſta fiant.
35 *Cælum & terra præteribunt, verba au *Marc.13,*
tem mea non præteribunt. 32
36 ¶ Cæterùm de die illo & hora nemo C. 58
ſcit, ne angeli quidem cælorum, niſi Pater
meus ſolus.
37 Sed ſicvt [erant] dies Noe, ita erit & ad-
ventus Filij hominis.
38 *Sicvt enim erant in diebus, qui præ- *Gen.7,5*
ceſſerunt diluuium, edentes & bibentes, *Lu.17,26*
contrahentes matrimonium, & nuptum dan *2 Pet.3,*
tes, vſque ad eum diem quo intrauit Noe 20
in arcam:

39 Et non cognouerunt, donec veniſſet
diluuium, & ſuſtuliſſet vniuerſos: ita erit &
adventus Filij hominis.

Lu.17,35 40 ¶ *Tunc duo erũt in agro, vnus aſſu-
1 Theſ.4, mitur, & alter relinquitur:
17 41 Duæ molentes in mola, vna aſſumitur,
& altera relinquitur.

**Mar.13,* 42 ¶ * Vigilate ergo, quia neſcitis qua ho
35 ra dominus veſter venturus ſit.

†*Luc.12,* 43 † Illud autem ſcitote, ſi ſciſſet paterfa-
39 miliâs qua hora fur venturus fuiſſet, vigilaſ-
1 Theſ.5, ſet vtique, & non ſiuiſſet perfodi domum
2 ſuam.

Apoc.16, 44 Ideo & vos eſtote parati: quia qua ho
18 ra nõ putatis, ea Filius hominis vẽturus eſt.

**Luc.12,* 45 *Quiſnam eſt fidelis ſeruus & prudẽs,
42 quem præfecit dominus famulitio ſuo, vt
det illis cibum in tempore?

46 Beatus ſeruus ille, quem quum venerit
dominus eius, inveneri ſic facientem.

47 Amen dico vobis, ſuper omnia bona
ſua conſtituet eum.

48 Quòd ſi dixerit ſeruus ille malus in cor
de ſuo, Cunctatur dominus meus venire:

49 Cœperítque percutere cõſeruos, imo
edere & bibere cum ebriis:

50 Veniet dominus ſerui illius in die quo
non expectat, & hora quá ignorat.

Sup. 13, 51 Et diſſecabit eum, partémque eius po-
41 net cum hypocritis: * Illic erit ploratus &
Inf.25, 33 ſtridor dentium.

CAPVT XXV.

1 *Virgines expectantes ſponſum.* 13 *Vigilandũ.* 14 *Talenta ſeruis tradita.* 24 *Seruus nequam.* 30 *Extremum iudiciũ quale.* 41 *Maledicti.*

TVnc ſimile fiet regnum cælorũ decem virginibus, quæ ſumptis lãpadibus ſuis, exierunt in occurſum ſponſo. C. 59
2 Quinque autem ex eis erant fatuæ, & quinque prudentes.
3 Quæ erant fatuæ, acceptis lampadibus ſuis, non ſumpſerant oleum ſecum.
4 Prudentes verò ſumpſerant oleum in vaſis ſuis vnà cum lampadibus.
5 Tardante verò ſponſo, dormitauerunt omnes, ac dormierunt.
6 Porro medio noctis clamor factus eſt, Ecce ſponſus venit, exite obviam ei.
7 Tunc ſurrexerunt omnes virgines illæ, & apparauerunt lampades ſuas.
8 Fatuæ autem prudentibus dixerunt, Date nobis de oleo veſtro, quia lampades noſtræ extinguuntur.
9 At reſponderunt prudentes, dicentes, Nequaquam, ne nõ ſufficiat nobis & vobis: ſed ite potiùs ad eos qui vendunt, & emite vobiſipſis.
10 Porro dum irent emptum, venit ſponſus: & quæ paratæ erant, intrauerunt cum eo ad nuptias: clauſáq; eſt ianua.
11 Poſtea verò veniunt & reliquæ virgi-

nes,dicentes,Domine,Domine,aperi nobis.
Sup. 24, 12 At ille reſpondens ait, Amen dico vo-
43 bis,non noui vos.
Marc. 13, 13 *Vigilate itaque,quia neſcitis diem, ne-
33 que horam,in qua Filius hominis veniet.
C. 60 14 ¶ † Sicvt enim homo quidam peregrè
proficiſcens,vocauit ſeruos ſuos,& tradidit
†*Luc. 19,* illis bona ſua:
12 15 Et huic quidem dedit quinque talenta,
alij autem duo, alij verò vnum: vnicuique
ſecundum propriam facultatem: & profe-
ctus eſt ſtatim.
16 Abiit autem qui quinque talenta acce-
perat,& negotiatus eſt per ea, & cõfecit al-
tera quinque talenta.
17 Similiter & qui duo acceperat,lucratus
eſt & ipſe altera duo.
18 Qui autem vnũ acceperat, abiens fodit
in terram, & abſcondit pecuniã domini ſui.
19 Poſt multum verò temporis venit do-
minus ſeruorum illorum,& ponit rationem
cum eis.
20 Et accedens is qui quinque talenta ac-
ceperat, attulit altera quinque talenta, di-
cens,Domine, quinq; talẽta tradidiſti mihi:
ecce,altera quinq; talẽta lucrat⁹ ſum per ea.
21 Ait illi dominus eius, Euge ſerue bone
& fidelis: ſuper pauca fuiſti fidelis, ſuper
multa te conſtituam: intra in gaudium do-
mini tui.
22 Accedens autem & qui duo talenta ac-
ceperat, ait, Domine, duo talenta tradidiſti
mihi,

mihi. ecce, alia duo lucratus ſum per ea.
23 Ait illi dominus eius, Euge ſerue bone
& fidelis: ſuper pauca fuiſti fidelis, ſuper
multa te conſtituã: intra in gaudiũ dñi tui.
24 Accedens autem & qui vnum talẽtum
acceperat, ait, Domine, noueram te quòd
homo durus ſis, metens vbi non ſeminaſti,
& inde congregans vbi non ſparſiſti:
25 Ac territus abij, abſcondíque talentum
tuum in terra: ecce habes quod tuum eſt.
26 Reſpondens autem dominus eius dixit
ei, Serue male & piger, ſciebas quòd metam
vbi non ſeminaui, & congregem illinc vbi
non ſparſi:
27 Oportuit ergo te cõmittere pecuniam
meam menſariis, & veniens ego recepiſſem
vtique quod meum eſt, cum vſura.
28 Tollite itaque ab eo talentum, & date
ei qui habet decem talenta. *Sup. 13, 12*
29 * Omni enim habenti dabitur, & abun *Marc. 4,*
dabit: qui verò non habet, etiam id quod ha *25*
bet, auferetur ab eo. *Lu. 8, 18:*
30 Et inutilem ſeruum eiicite †in tenebras *& 19, 26*
exteriores: illic erit fletus & ſtridor dentiũ. *C. 61*
31 ¶ Quum autem venerit Filius hominis
in gloria ſua, & omnes ſancti angeli cum eo, †*Sup. 8,*
tunc ſedebit ſuper ſedem gloriæ ſuæ: *12: & 22,*
32 Et congregabũtur ante eum omnes gen *13*
tes, & ſeparabit eos, alteros ab alteris, ſicut
paſtor ſegregat oues ab hœdis:
33 Et ſtatuet oues quidem à dextris ſuis,
hœdos autem à ſiniſtris.

34 Tunc dicet rex his qui à dextris ſibi e-
runt, Venite benedicti Patris mei, poſsidete
regnum paratum vobis ab exordio mundi.
Eſa. 58,7 35 * Eſuriui enim, & dediſtis mihi edere:
Eze. 18,7 ſitiui, & dediſtis mihi bibere: hoſpes erã, &
collegiſtis me:
Eccli. 7, 36 Nudus, & operuiſtis me: * infirmus, &
viſitaſtis me: in carcere eram, & veniſtis ad
39 me.
37 Tunc reſpondebunt ei iuſti, dicentes,
Domine, quando te vidimus eſurientem, &
pauimus? aut ſitientem, & dedimus tibi po-
tum?
38 Quando autem te vidimus hoſpitem, &
collegimus te? aut nudũ, & cooperuimus te?
39 Aut quando te vidimus infirmum, aut
in carcere, & venimus ad te?
40 Et reſpondens rex dicet illis, Amen di-
co vobis, quatenus feciſtis vni de his fratri-
bus meis minimis, mihi feciſtis.
41 ¶ Tunc dicet & his qui à ſiniſtris erũt,
Pſa. 6,9 *Diſcedite à me maledicti in ignem æter-
Sup. 7,23 num, qui paratus eſt diabolo & angelis eius.
Lu. 13,27 42 Eſuriui enim, & non dediſtis mihi ci-
bum: ſitiui, & non dediſtis mihi potum.
43 Hoſpes eram, & non collegiſtis me: nu
dus, & non operuiſtis me: infirmus, & in car
cere eram, & non viſitaſtis me.
44 Tunc reſpondebunt ei & ipſi, dicen-
tes, Domine, quando te vidimus eſuriẽtem,
aut ſitientem, aut hoſpitem, aut nudum, aut
infirmum, aut in carcere, & non miniſtraui-

mus tibi?
45 Tunc reſpondebit illis, dicens, Amen
dico vobis, quatenus non feciſtis vni de mi-
nimis his, nec mihi feciſtis.
46 *Et ibunt hi in ſupplicium æternum: Dan.12,2
iuſti verò in vitam æternam. Ioh. 5, 29

CAPVT XXVI.

3 Conſilium ſacerdotum contra Chriſtũ. 7 Chriſto caput vngitur. 14 Illum vendit Iudas. 26 Inſtitutio Cœnæ. 34 & 69 Petri abnegatio. 38 Triſtis Chriſtus. 47 Oſculo proditur. 57 Ad Caiaphã ducitur. 64 Fatetur ſe Chriſtum. 67 Conſpuitur.

ET* factum eſt quum conſummaſſet Ie- Mar.14,1
ſus ſermones hos omnes, dixit diſcipulis Luc.22,1
ſuis,
2 Scitis quòd poſt biduum Paſcha fit, & Fi-
lius hominis traditur vt crucifigatur.
3 ¶* Tunc congregati ſunt principes Sa- Iohã.11,
cerdotum & Scribæ & Seniores populi in 47
atrium principis Sacerdotum, qui diceba-
tur Caiapha:
4 Et conſilium inierunt, vt Ieſum dolo ca
perent, & occiderent.
5 Dicebant autem, Non in die feſto, ne
tumultus fiat in populo. C. 62
6 ¶* Quum autem Ieſus eſſet in Betha- Mar. 14,
nia in domo Simonis leproſi,
7 Acceſsit ad eum mulier, habens alaba- 3
ſtrum vnguenti pretioſi, & effudit ſuper ca- Ioh. 11, 2.
put ipſius recumbentis. & 12,3

8 Videntes autem diſcipuli indignati ſunt, dicentes, Ad quid perditio hæc?
9 Potuit enim iſtud vnguentum venundari magno, & dari pauperibus.
10 Eo autem cognito Ieſus ait illis, Quid moleſti eſtis mulieri? opus enim bonum operata eſt erga me.
Deut. 15, 11 11 * Nam ſemper pauperes habebitis vobiſcum, me verò non ſemper habetis.
12 Quod enim hæc vnguentum hoc miſit ſuper corpus meũ, ad ſepeliẽdum me fecit.
13 Amen dico vobis, vbicunque prædicatum fuerit hoc euangelium in toto mundo, hoc quoque quod hæc fecit, narrabitur in memoriam ipſius.
Marc. 14, 10 14 ¶ * Tunc abiit vnus de duodecim, qui dicebatur Iudas Iſcariotes, ad principes Sacerdotum,
Luc. 22, 3
15 Et ait illis, Quid vultis mihi dare, & ego vobis tradam illum? At illi conſtituerunt ei triginta argenteos.
Mar. 14, 12 16 *Et ex eo tempore quærebat opportunitatem vt eum traderet.
Luc. 12, 8
C. 63 17 ¶ Cæterùm primo die azymorũ acceſſerunt diſcipuli ad Ieſum, dicentes ei, Vbi vis paremus tibi ad edendum Paſcha?
18 At ille dixit, Ite in ciuitatem ad quemdam, & dicite ei, Magiſter dicit, Tempus meum propè eſt, apud te facio Paſcha cum diſcipulis meis.
19 Et fecerunt diſcipuli, ſicvt conſtituit illis Ieſus, & parauerunt Paſcha.

20 * Veſpere autem facto, diſcumbebat *Mar.* 14,
cum duodecim. 18
21 Et edentibus illis dixit, Amen dico vo- *Lu.*22,14
bis, quòd vnus veſtrum me proditurus eſt. *Ioh.*13,21
22 Et mœſti redditi vehementer, cœpe-
runt ſinguli dicere ei, Num ego ſum, Do-
mine?
23 At ipſe reſpondēs ait, Qui intinxit me-
cum manum in catino, hic me proditu-
rus eſt.
24 Filius quidem hominis vadit, * ſicyt *Pſ.* 40,10
ſcriptum eſt de illo: Væ autem homini illi, *Ioh.*13,18
per quem Filius hominis proditur: bonum
erat ei, ſi natus non fuiſſet homo ille.
25 Reſpondens autem Iudas qui tradidit
eum, dixit, Num ego ſum, Rabbi? Ait illi, Tu
dixiſti.
26 ¶ * Veſcētibus autem eis, accepit Ieſus C. 64
panem, & quum egiſſet gratias, fregit, dedít- 1 *Cor.* 11,
que diſcipulis: & ait, Accipite, comedite, 24
hoc eſt corpus meum.
27 Et accepto poculo, gratiis actis, dedit il-
lis, dicens, Bibite ex hoc omnes:
28 Hic eſt enim ſanguis meus, qui eſt No-
ui teſtamenti, qui pro multis effunditur in
remiſsionem peccatorum.
29 Dico autem vobis, Non bibam poſthac
ex hoc fructu vitis vſque in diem illū, quum
illum bibam vobiſcum nouum in regno Pa
tris mei.
30 Et quum hymnum cecinissent, exierūt
in montem Oliuarum.

Mar. 14, 31 ¶* Tunc dicit illis Ieſus, Omnes vos
27 offendiculum patiemini mea cauſa in nocte
Iohã. 16, hac:ſcriptum eſt enim, † Percutiam paſto-
30:& 18, rem, & diſpergentur oues gregis.
8 32 Poſtquam autem reſurrexero,* præce-
† *Zach.* dam vos in Galilæam.
33 Reſpondens autem Petrus ait illi, Etſi
13,7 omnes offendiculum paſsi fuerint tua cau-
* *Marc.* ſa, ego tamen nunquam offendiculum pa-
14,28:& tiar.
16,7 34 Ait illi Ieſus, † Amen dico tibi, quòd in
† *Ioh.* 13, hac nocte ante quàm gallus cantet, ter me
38 negabis.
35 Ait illi Petrus, Etiamſi oportuerit me
mori tecum, non te negabo. Similiter & o-
mnes diſcipuli dixerunt.
Mar. 14, 36 ¶* Tunc venit Ieſus cum illis in villam
32 quæ dicitur Gethſemane, & dixit diſcipulis,
Lu. 22,39 Sedete hîc, donec vadam & orem illic.
37 Et aſſumpto Petro & duobus filiis Ze-
bedæi, cœpit affici dolore & mœſtitudine.
38 Tunc ait illis Ieſus, Mœſta eſt anima mea
vſque ad mortem: manete hîc, & vigilate
mecum:
39 Et progreſſus puſillum, prócidit in fa-
ciem ſuam, orans, ac dicens: Pater mi, ſi poſ-
ſibile eſt, tranſeat à me calix iſte: verunta-
men non ſicvt ego volo, ſed ſicvt tu.
40 Et venit ad diſcipulos, & reperit eos
dormientes, & dicit Petro: Adeo non po-
tuiſtis vna hora vigilare mecum?
41 Vigilate & orate, vt ne intretis in ten-
tatio-

tationem: ſpiritus quidem promptus eſt, at
caro infirma.
42 Rurſus altera vice abiit, & orauit, di-
cens, Pater mi, ſi nõ poteſt hoc poculũ trãſ-
ire à me, niſi bibam illud, fiat voluntas tua.
43 Et venit, & reperit eos iterum dormiẽ-
tes: erant enim oculi eorum grauati.
44 Et relictis illis, iterum abiit, & orauit
tertiò, eundem ſermonem dicens.
45 Tunc venit ad diſcipulos ſuos, & dicit
illis, Dormite iam & requieſcite: ecce appro
pinquauit hora, & Filius hominis traditur in
manus peccatorum.
46 Surgite, eamus: ecce appropinquauit
qui me tradit.
47 ¶ * Adhuc eo loquente, ecce Iudas v- C. 65
nus de numero duodecim venit, & cum eo Mar. 14,
turba multa cum gladiis & fuſtibus, [miſſi] 43
à principibus Sacerdotum & Senioribus po Luc. 22,
puli. 47
48 Is verò qui prodebat eum, dedit illis ſi- Ioh. 18, 3
gnum, dicens, Quencunque oſculatus fue-
ro, ipſe eſt: tenete eum.
49 Et confeſtim accedens ad Ieſum, dixit,
Aue rabbi. Et oſculatus eſt eum.
50 Dixítque illi Ieſus, Amice, ad quid a-
des? Tunc acceſſerunt, & manus iniecerunt
in Ieſum, & ceperunt eum.
51 ¶ Et ecce vnus ex his qui erant cum Ie-
ſu, extendẽs manum, exemit gladium ſuum,
& percutiens ſeruum principis Sacerdotum,
amputauit auriculam eius.

Gen. 9,6 52 Tunc ait illi Ieſus, * Converte gladium
Apoc. 13, tuum in locum ſuum: Omnes enim qui acce
21 perint gladium, gladio peribunt.
53 An putas, quòd non poſſum nunc roga
re patrem meum, & exhibebit mihi plus,
quàm duodecim legiones angelorum?
Eſa. 53,10 54 Quomodo ergo implebũtur* Scriptu-
ræ, quòd ſic oportet fieri?
55 In illa hora dixit Ieſus turbis, Tãquam
ad latronem exiſtis cum gladiis & fuſtibus
ad comprehendendum me: quotidie apud
vos ſedebam docens in templo, & non me
cepiſtis.
Lamen. 56 Hoc autem totum factum eſt,* vt com
4.20 plerentur ſcripturæ Prophetarum. Tunc di
ſcipuli omnes relicto eo fugerunt.
Mar. 14, 57 † At illi comprehenſum Ieſum duxerũt
53 ad Caiapham principem Sacerdotum, vbi
Lu. 23,54 Scribæ & Seniores convenerant.
Ioh. 18,14 58 Petrus autem ſequebatur eum procul
vſque ad atrium principis Sacerdotum: &
ingreſſus intrò, ſedebat cum miniſtris, vt vi-
deret finem.
Mar. 14, 59 * Principes autem Sacerdotum & Se-
55 niores, & totum concilium quærebant fal-
ſum teſtimonium contra Ieſum, vt morti
eum traderent:
60 Et non inveniebãt: etiam quum multi
falſi teſtes acceſsiſſent, non inveniebant.
Nouiſsimè autem venerunt duo falſi teſtes,
Ioh. 2, 19 61 Et dixerũt, Hic dixit,* Poſſum deſtruere
templum Dei, & in triduo ædificare illud.

62 Et

62 Et ſurgens princeps Sacerdotum, ait il-
li, Nihil reſpondes? cur iſti adverſum te teſti
monium dicunt?
63 Ieſus autem tacebat. Et reſpondens
princeps Sacerdotum ait illi, Adiuro te per
Deum viuentem, vt dicas nobis, an tu ſis
Chriſtus filius Dei.
64 Dicit illi Ieſus, Tu dixiſti: veruntamen
dico vobis, amodo videbitis *Filium homi- *Supr.* 16,
nis ſedentem à dextris virtutis, & venientem 17
in nubibus cæli. 1 *Theſ.* 4,
65 Tunc princeps Sacerdotum diſcidit ve 14
ſtimenta ſua, dicens, Proloquutus eſt bla- Rõ. 14, 10
ſphemiã: quid inſuper egemus teſtibus? Ec-
ce, nunc audiſtis blaſphemiam eius.
66 Quid vobis videtur? At illi reſponden-
tes dixerunt, Reus eſt mortis.
67 *Tunc expuerunt in faciem eius, & co *Eſa.* 50, 6
laphis eum ceciderunt: alij autem palmas in
faciem eius dederunt,
68 Dicẽtes, Vaticinare nobis Chriſte, quis
eſt qui te percuſsit?
69 ¶ *Petrus verò ſedebat foris in atrio: *C.* 66
& acceſsit ad eum vna ancillula, dicens, Et tu *Mar.* 14.
cum Ieſu Galilæo eras. 66
70 At ille negauit coram omnibus, dicẽs, *Lu.* 22, 55
Neſcio quid dicas.
71 Quum autem exiſſet in veſtibulum, vi- *Ioh.* 18, 25
dit eum altera [ancilla] & ait his qui erant i-
bi, Et hic erat cum Ieſu Nazareno.
72 Et iterum negauit cum iureiurando,
Non noui hominem.

73 Et poſt puſillum acceſſerunt qui ſtabãt,
& dixerunt Petro, Verè & tu ex illis es: nam
[&] loquela tua te manifeſtum facit.
74 Tunc cœpit execrari, & iurare quòd
non noſſet hominem. Et continuò gallus
cantauit.
75 Et recordatus eſt Petrus verbi Ieſu, qui
dixerat ei, Prius quàm gallus cantet, ter me
negabis. Et egreſſus foras fleuit amaré.

CAPVT XXVII.

2 *Pilato vinctus traditur Ieſus.* 5 *Iudas
ſeipſum ſtrangulat.* 19 *Vxor Pilati.* 21 *Ba-
rabbas petitur.* 24 *Pilatus lauat manus.*
29 *Christus ſpinis coronatur:* 34 *crucifigi-
tur:* 39 *conuitiis inceſsitur:* 50 *emittit
ſpiritum:* 60 *ſepulchro imponitur:* 66 *cu-
ſtoditur à militibus.*

Mar.15,1 MAne * autem facto, conſilium inierunt
Luc.22, omnes principes Sacerdotum & Se-
66 niores populi adverſus Ieſum, vt eum morti
Iohã. 18, traderent.
28 2 Et vinctum eum adduxerunt, & tradi-
derunt Pontio Pilato præſidi.
C. 67 3 ¶ Tunc videns Iudas qui eum prodide-
rat, quòd damnatus eſſet, pœnitentia du-
ctus retulit triginta argenteos principibus
Sacerdotum & Senioribus,
4 Dicens, Peccaui, prodens ſanguinem in-
noxium. At illi dixerunt, Quid ad nos? tu
videris.
5 Et proiectis argenteis in templo, receſ-
ſit,

ſit,& abiens*laqueo ſe ſuſpendit. Act.1, 18
6 Principes autem Sacerdotum acceptis
argenteis dixerunt, Non licet eos mittere
in corbanam,quia pretium ſanguinis eſt.
7 Conſilio autem inito, emerunt ex illis
agrum figuli,in ſepulturam peregrinorum:
8 Quapropter vocatus eſt ager ille,*A- Act.1, 19
ger ſanguinis,vſque in hodiernum diem.
9 Tunc impletum eſt quod dictum eſt per
Hieremiam prophetam,dicentem,*Et acce Zac.11,12
perunt triginta argenteos pretium æſtima-
ti,quem æſtimatum emerunt à filiis Iſrael:
10 Et dederunt eos in agrum figuli, ſicvt
conſtituit mihi Dominus.
11 ¶ *Ieſus autem ſtetit ante Præſidem, & Mar.15,2
interrogauit eum Præſes,dicens, Tu es rex Luc.23,3
Iudæorum?Dicit illi Ieſus,Tu dicis. Ioh.18,33
12 Et quum accuſaretur à Principibus Sa-
cerdotum & Senioribus,nihil reſpondit.
13 Tunc dicit illi Pilatus,Non audis,quàm
multa adverſum te dicunt teſtimonia?
14 Et non reſpondit ei ad vllum verbum,
ita vt miraretur Præſes vehementer.
15 ¶ In feſto autem cõſueuerat Preſes tur-
bæ dimittere vnum vinctũ,quem voluiſſent.
16 Habebat autem tũc vinctum inſignem,
qui dicebatur Barabbas.
17 Congregatis ergo illis, dixit Pilatus,
Vtrum vultis dimittam vobis,Barabbam, an
Ieſum qui dicitur Chriſtus?
18 Sciebat enim, quòd propter invidiam
tradidiſſent eum.

19 Sedente autem illo pro tribunali, miſit
ad eum vxor eius, dicens, Nihil tibi cum iu-
ſto illo: multa enim paſſa ſum hodie in ſo-
mnis propter eum.
Marc. 15, 20 *Principes autem Sacerdotum & Se-
11 niores perſuaſerunt turbis, vt peterent Ba-
Lu. 23, 18 rabbam, Ieſum verò perderent.
Iohã. 18, 21 Reſpondens autem Præſes ait illis, Vtrũ
40 vultis vobis è duobus dimittam? At illi dixe-
Act. 3, 14 runt, Barabbam.
22 Dixit illis Pilatus, Quid igitur faciam
Ieſu, qui dicitur Chriſtus? Dicunt ei omnes,
Crucifigatur.
23 Præſes autem ait, Quid enim mali fecit?
At illi magis clamabant, dicentes, Crucifi-
gatur.
24 Videns autem Pilatus, quòd nihil pro-
ficeret, ſed magis tumultus fieret, accepta
aqua abluit manus coram populo, dicens,
Innocens ego ſum à ſanguine huius iuſti:
vos videritis.
25 Et reſpondens vniuerſus populus dixit,
Sãguis eius ſuper nos & ſuper filios noſtros.
26 Tunc dimiſit illis Barabbam: Ieſum au-
tem flagellatum tradidit vt crucifigeretur.
Marc, 15, 27 ¶ *Tunc milites Præſidis ſuſcipientes
16 Ieſum in prætorio, congregauerunt ad eum
Ioh. 19, 1 vniuerſam cohortem.
28 Et quum exuiſſent eum, circundederũt
ei chlamydem coccinam,
29 Et coronam de ſpinis contextam im-
poſuerunt ſuper caput eius, & harundinem
in

in dexterã eius: & genu flexo ante eum, illu-
debant ei, dicentes, Aue rex Iudæorum.
30 Et quum expuiſſent in eum, acceperũt
harundinem, & percutiebant caput eius.
31 Et poſtquam illuſiſſent ei, exuerũt eum
chlamyde, & induerunt eum veſtimẽtis ſuis,
& adduxerunt eum vt crucifigerent.
32 *Exeuntes autem invenerũt hominem *Marc.* 15,
Cyrenæum, nomine Simonem: hunc adege- 21
runt vt tolleret crucem eius. *Lu.* 23, 26
33 ¶ † Et venerunt in locum qui dicitur † *Marc.*
Golgotha, quod eſt Caluariæ locus. 15, 22
34 Et dederunt ei acetum bibere cum fel- *Lu.* 23, 33
le mixtum: & quum guſtaſſet, noluit bibere. *Ioh.* 19, 16
35 ¶ * Poſtquam autẽ crucifixerunt eum, * *Marc.*
diviſerunt veſtimenta eius, ſortem mittẽtes: 15, 24
vt impleretur, † quod dictũ eſt per Prophe- † *Pſal.* 21,
tam: Diviſerunt ſibi veſtimẽta mea, & ſuper 19
veſtimentum meum miſerunt ſortem.
36 Et ſedentes ſeruabant eum ibi.
37 Et impoſuerunt ſuper caput eius cau-
ſam ipſius ſcriptam, HIC EST IESVS
REX IVDAEORVM.
38 ¶ Tunc crucifiguntur cum eo duo la-
trones, vnus à dextris, & alter à ſiniſtris.
39 ¶ Prætereuntes autem convitia iacie-
bant in eum, mouentes capita ſua,
40 Et dicentes, *Tu ille qui deſtruebas tẽ- *Ioh.* 2, 19
plum, & in triduo ædificabas, ſerua temet-
ipſum: ſi filius Dei es, deſcende de cruce.
41 Similiter & principes Sacerdotum illu-
dentes cum Scribis & Senioribus, dicebant,

42 Alios ſeruauit,ſeipſum non poteſt ſer-
uare:ſi rex Iſrael eſt,deſcendat nunc de cru
ce,& credemus ei.
43 *Confidit in Deo: liberet eum nunc,ſi
Sap.2,18 vult eum:dixit enim,Filius Dei ſum.
Pſal.21,9 44 Idipſum autem & latrones qui cruci-
fixi erant cum eo,exprobrabant ei.
45 ¶ A ſexta autem hora tenebræ factæ
ſunt ſuper vniuerſam terrã,vſque ad horam
nonam.
46 Et circa horam nonam clamauit Ieſus
voce magna, dicens, Heli heli, lama ſaba-
chthani? hoc eſt, Deus meus, deus meus,
cur deſeruiſti me?
47 Quidam autem illic ſtantium, quum
audiſſent,dicebant,Eliam vocat iſte.
Pſ. 69,22 48 Et continuò currens vnus ex eis,*quũ
acceptam ſpongiam impleſſet aceto, impo-
ſuit arundini,dabátque ei vt biberet.
49 Cæteri verò dicebant, Sine, videamus
an veniat Elias liberaturus eum.
50 Ieſus autem quum iterum clamaſſet vo
ce magna,emiſit ſpiritum.
2 Para.3, 51 Et ecce, * velum templi ſciſſum eſt in
14 duas partes,à ſummo vſque ad imum:& ter-
ra mota eſt,& petræ ſciſſæ ſunt,
52 Et monumenta aperta ſunt: & multa
corpora ſanctorum qui dormierant, ſurre-
xerunt:
53 Et egreſsi è monumentis poſt reſurre-
ctionem eius,venerunt in Sanctã ciuitatem,
& apparuerunt multis.

54 Cen-

54 Centurio verò, & qui cum eo erant cu
ſtodientes Ieſum, viſo terræ motu & his quæ
facta fuerant, timuerunt valde, dicentes, Ve-
rè filius Dei erat iſte.
55 Erant autem ibi mulieres multæ è lon-
ginquo ſpectãtes, quæ ſequutæ fuerant Ie-
ſum à Galilæa, miniſtrantes ei:
56 Inter quas erat Maria Magdalene, &
Maria Iacobi & Ioſe mater, & mater filio-
rum Zebedæi.
57 ¶ * Quum autem veſpera facta eſſet, ve- C. 68
nit homo diues ab Arimathæa, nomine Io- *Marc.* 15,
ſeph, qui & ipſe diſcipulus erat Ieſu. 42
58 Hic acceſsit ad Pilatũ, ac poſtulauit cor *Lu.* 23, 50
pus Ieſu. Tunc Pilatus iuſsit reddi corpus. *Ioh.* 19, 38
59 Et quum accepiſſet corpus Ioſeph, in-
voluit illud ſindone munda,
60 Poſuítque illud in monumẽto ſuo no-
uo, quod exciderat in petra: & advoluto ſa-
xo ingenti ad oſtium monumenti, abiit.
61 Erat autem ibi Maria Magdalene & al-
tera Maria, ſedentes contra ſepulchrum.
62 Poſtera autem die quæ ſequitur Para-
ſceuen, convenerũt principes Sacerdotum
& Phariſæi ad Pilatum,
63 Dicentes, Domine, recordati ſumus,
quòd impoſtor ille dixit adhuc viuens, Poſt
tres dies reſurgo.
64 Iube ergo muniri ſepulchrũ vſq; in diẽ
tertiũ. nequando veniant diſcipuli eius, & fu
rentur eum, dicántq; plebi, Surrexit à mor-
tuis: & erit nouiſsimꝰ error peior illo priore.

65 Ait illis Pilatus, Habetis cuſtodiam: ite,
munite ſicut ſcitis.
66 Illi autem abeuntes munierunt ſepul-
chrũ, obſignato lapide, adhibitis cuſtodib⁹.

CAPVT XXVIII.

1 *Mulieres ſepulchrum adeũt.* 2 *Angelus.*
9 *Chriſtus cõſpicitur à mulieribus.* 19 *Mit-*
tit Apoſtolos ad prædicandum.

Mar. 16, 6 Ioh. 20, 11
VEſpera* autẽ Sabbatorũ, quæ luceſcit in
vnã ſabbatorum, venit Maria Magdalene
& altera Maria, vt viderent ſepulchrum.
2 Et ecce terræ motus factus eſt magnus:
angelus enim Domini deſcendit de cælo, &
accedens devoluit lapidem ab oſtio, ſede-
bátque ſuper eum.
3 Erat autem aſpectus eius ſicut fulgur, &
veſtimentum eius candidum ſicvt nix.
4 Pręe timore autem eius concuſſi ſunt cu
ſtodes, & facti ſunt velvt mortui.
5 Reſpondens autem angelus, dixit mulie
ribus, Nolite timere vos: ſcio enim, quòd Ie-
ſum qui crucifixus eſt, quæritis.
6 Non eſt hîc: ſurrexit enim ſicvt dixit, Ve
nite, videte locũ vbi poſitus erat Dominus.
7 Et citò eũtes dicite diſcipulis eius, quòd
ſurrexit à mortuis: & ecce præcedit vos in
Galilæam: ibi eum videbitis: ecce dixi vobis.
8 Et digreſſæ celeriter à monumẽto cum
timore & gaudio magno, currebant vt re-
nuntiarent diſcipulis eius. ¶ Quũ autẽ iſſent
ad renuntiandum diſcipulis eius,

9 Et ecce Ieſus occurrit illis dicens, Aue-
te. Illæ autem acceſſerunt & tenuerunt pe-
des eius,& adorauerunt eum,
10 Tunc ait illis Ieſus,Nolite timere : ite,
renuntiate fratribus meis, vt eant in Gali-
læam,& ibi me videbunt.
11 ¶ Quæ quũ abiſſent, ecce quidã è cuſto
dibus venerũt in ciuitatẽ, ac renuntiauerũt
principibꝰ Sacerdotũ omnia quæ acciderãt.
12 Et congregati cũ Senioribus, cõſilio ha
bito,pecuniã copioſam dederunt militibus,
13 Dicentes,Dicite quòd diſcipuli eius no
cte venerint,& furati ſint eum vobis dor-
mientibus.
14 Et ſi hoc auditũ fuerit ſub Præſide, nos
perſuadebimus ei, & ſecuros vos faciemus.
15 At illi accepta pecunia fecerunt ſicvt
erant edocti· & diuulgatus eſt hic ſermo a-
pud Iudæos vſque in hodiernum diem.
16 ¶ Vndecim autẽ diſcipuli abierũt in Ga
lilæam,in montẽ vbi conſtituerat illis Ieſus.
17 Et quum vidiſſent illum, adorauerunt
eum:quidam autem dubitauerunt.
18 Et accedẽs Ieſus loquutꝰ eſt eis,dicẽs,*Da Heb. 2,8
ta eſt mihi omnis poteſtas in cęlo & in terra.
19 †Euntes ergo docete omnes gẽtes, ba- † Marc.
ptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spi 16,15
ritus ſancti:
20 Docentes eos ſeruare omnia quæcun-
que præcepi vobis. Et ecce ego vobiſcum
ſum omnibus diebus vſque ad conſumma-
tionem ſeculi.

VITA SANCTI MARCI.

HIERONYMVS IN CATAlogo ſcriptorum Eccleſiaſticorum.

Marcus diſcipulus & interpres Petri, iuxta quod Petrum referentem audierat, rogatus Romæ à fratribus, breue ſcripſit Euangelium. Quod cùm Petrus audiſſet, probauit, & eccleſiæ legendum ſua auctoritate edidit, ſicvt Clemens in ſexto Hypotypoſeō libro ſcribit. Et Papias Hieroſolymitanus epiſcopus meminit huius Marci, & Petrus in epiſtola prima, ſub nomine Babylonis figuraliter Romam ſignificans: Salutat vos quæ in Babylone cum electa, & Marcus filius meus. Aſſumpto itaq; Euangelio, quod ipſe confecerat, perrexit Aegyptũ, & primus Alexandriæ Chriſtum annuntians, conſtituit eccleſiã tantæ doctrinæ & vitæ cõtinentiæ, vt omnes ſectatores Chriſti ad exemplũ ſui cogeret. Deniq; Philo diſertiſsimus Iudæorum, videns Alexandriæ primã eccleſiam adhuc Iudaizantem, quaſi in laudẽ gentis ſuæ, librũ ſuper eorum converſatione ſcripſit: & quomodo Lucas narrat, Hieroſolymæ credentes omnia habuiſſe communia. ſic ille quod Alexãdriæ ſub Marco fieri doctore cernebat, memoriæ tradidit. Mortuus eſt autem octauo Neronis anno, & ſepultus Alexãdriæ, ſuccedẽte ſibi Aniano.

SAN

SANCTVM
IESV CHRISTI
EVANGELIVM
ſecundum
MARCVM.

CAPVT I.

4 Iohannis baptizantis, & prædicantis pœnitentiam, 6 veſtitus & victus. 9 Baptizatur Ieſus: 13 tentatur: 14 prædicat Euangelium: 16 vocat Apoſtolos: Simonem & Andream, 19 item Iacobum & Iohannem: 21 & 39 docet in ſynagogis: 23 ſanat dæmoniacũ, 30 ſocrum Petri, 32 multos infirmos, 40 & leproſum.

INITIVM euangelij IE-
SV Chriſti filij Dei,
2 Sicvt ſcriptũ eſt in Pro-
phetis, *Ecce ego mitto nũ *Mala.3,1*
tiũ meũ ante faciẽ tuam, qui
præparabit viã tuã ante te.
3 *Vox clamantis in deſerto, Parate viam *Eſa.40,3*
Domini, rectas facite ſemitas eius. *Luc. 3,4*
4 †Baptizabat Iohãnes in deſerto, prædi- *Ioh.1,15*
cans baptiſmum pœnitẽtiæ in remiſsionem *†Mat.3,1*
peccatorum.
5 *Et egrediebantur ad eum tota Iudæa *Matt, 3,5*
regio, ac Ieroſolymitæ, & baptizabantur o-
mnes ab illo in Iordane flumine, confiten-

tes peccata ſua.
6 Erat autem Iohãnes veſtitus pilis came-
Leu.11,22 li,& zona pellicea circa lumbos ſuos: * ve-
ſcebatúrque locuſtis ac melle ſylueſtri:
Mat.3,12 7 * Et prædicabat dicens,Venit is qui for
Luc.3, 16 tior eſt me, poſt me, cuius non ſum idoneus
Ioh.1,27 vt procumbens ſoluam corrigiam calcea-
mentorum.
Act. 1, 5: 8 * Ego quidem baptizaui vos aqua: ille
2,4: 11, verò baptizabit vos Spiritu ſancto.
16:19,4 9 ¶ † Et factum eſt in diebus illis,venit Ie
†Matt.3, ſus à Nazareth Galilææ, & baptizatus eſt à
14 Iohanne in Iordane.
Luc. 3, 21 10 Et ſtatim quum aſcenderet ex aqua,vi
Ioh.1,33 dit diffindi cælos, & ſpiritum,quaſi colum-
bam,deſcendentem ſuper illum.
11 Et vox facta eſt de cælis,Tu es ille filius
meus dilectus, in quo mihi bene complaci-
tum eſt.
Mat.4,1 12 ¶ *Et cõtinuò Spiritus illum expellit in
Luc.4,1 deſertum.
13 Et erat illic in deſerto dies quadragin-
ta,& tentabatur à ſatana: erâtque cum feris,
& angeli miniſtrabant illi.
Mat.4,12 14 ¶ * Poſtquam autem comprehenſus eſ
†Luc.4, ſet Iohãnes,† venit Ieſus in Galilæam,prædi
14 cans euangelium regni Dei,
Ioh.4,43 15 Et dicens,Impletum eſt tempus, inſtât-
†Mat.4, que regnum Dei: reſipiſcite,& credite euan
18 gelio.
Luc.5,2 16 ¶ *Quum ambularet autẽ iuxta mare
Galilææ, vidit Simonem & Andream fra-

trem

trem eius,iaciẽtes retia in mare: erant enim
piſcatores.
17 Et dixit eis Ieſus.Sequamini me, & fa-
ciam vt efficiamini piſcatores hominum.
18 Ac protinus relictis retibus ſuis,ſequuti
ſunt eum.
19 Et progreſſus illinc puſillum, vidit Ia-
cobum filiũ Zebedæi, & Iohannẽ fratrem
eius, qui & ipſi in naui reconcinnabãt retia.
20 Statímque vocauit illos: & illi relicto
patre ſuo Zebedæo in naui cũ mercenariis,
ſequuti ſunt eum. *Matt.* 4,
21 ¶ * Et ingrediuntur Capernaum, & ſta 13
tim ſabbatis ingreſſus in ſynagogã docebat. *Luc.* 4, 31
22 †Et ſtupebant ſuper doctrina eius: erat †*Mat.* 7,
enim docens eos, tanquam auctoritate præ 28
ditus,& non ſicvt Scribæ. *Luc.* 4, 32
23 Et erat in ſynagoga eorum homo obno C. 1
xius ſpiritui immundo,& exclamauit,
24 Dicens.Ah quid rei nobis tecum eſt,Ie
ſu Nazarene? veniſti ad perdendum nos? no
ui te quis ſis, [nimirum] ille Sanctus Dei.
25 Et increpauit illum Ieſus,dicẽs, Obmu-
teſce,& exi ab homine.
26 Et quum diſcerpſiſſet eum ſpiritus im-
mundus,exclamaſſétque voce magna, exiit
ab eo.
27 Et obſtupuerunt omnes, ita vt conqui
rerent inter ſe,dicentes, Quid eſt hoc? quæ
doctrina noua hæc? quia cum auctorita-
te etiam ſpiritibus immundis imperat, & o-
bediunt ei.

28 Emanauit autem fama eius ſtatim in
totam vndique regionẽ Galilææ finitimam.
C. 2 29 ¶ *Et protinus è ſynagoga egreſsi, vene
runt in domum Simonis & Andreæ cum Ia-
Mat. 2, cobo & Iohanne.
14 30 Socrus autem Simonis decumbebat fe
Luc. 4, 32 bricitans: & continuò dicunt ei de illa.
31 Et accedens erexit eam, apprehenſa ma
nu eius: & reliquit eam febris illico, ac mi-
niſtrabat eis.
C. 3 32 Veſperi verò, quum occidiſſet ſol, affe-
rebant ad eum omnes malè habentes, & qui
à dæmoniis agitabantur.
33 Et ciuitas tota congregata erat ad o-
ſtium.
34 Et ſanauit multos qui ægrotabant va-
riis morbis: & dæmonia multa eiiciebat, &
non ſinebat loqui dæmonia, quòd ipſum
noſſent.
35 Et mane multa adhuc nocte quum ſur-
rexiſſet, egreſſus eſt, & abiit Ieſus in deſer-
tum locum, ibíque orabat.
36 Et proſequutus eſt eum Simon, & qui
cum illo erant:
37 Et quum inveniſſent eum, dicunt ei, O-
mnes te quærunt.
38 Et ait illis, Eamus in proximos vicos, vt
Matt. 8, 2 & ibi prædicem: in hoc enim egreſſus ſum.
Luc. 5, 12 39 Et prædicabat in ſynagogis eorum, in
tota Galilæa, & dæmonia eiiciebat.
C. 4 40 ¶ *Et venit ad eũ leproſus, deprecans
eum, eíque ad genua áccidens, ac dicens il-
li,

li, Si vis, potes me mundare.
41 Ieſus autem miſertus, protenſa manu,
tetigit illum, & dicit ei, Volo: mundus eſto.
42 Et quum dixiſſet, ſtatim diſceſsit ab eo
lepra, & mundatus eſt.
43 Et comminatus ei, ſtatim emiſit illum,
44 Dicitque ei, Vide ne cui quicquã di-
cas: ſed abi, teipſum oſtẽde ſacerdoti, & of-
fer pro emũdatione tui,* quæ præcepit Mo Leuit.14.
ſes, in teſtimonium illis. 4
45 At ille egreſſus cœpit prædicare mul-
ta, & divulgare ſermonẽ, ita vt iam nõ poſ-
ſet Ieſus manifeſtè introire in ciuitatẽ, ſed
foris in deſertis locis erat: & veniebant ad
eum vndiq;.

CAPVT II.

3 *Paralyticus adductus,* 5 *remiſsis ſibi pec
catis,* 11 *ſanatur.* 14 *Matthæus vocatur.*
16 & 17 *Peccatores.* 19 *Spõſus.* 20 *Ieiunia
& afflictiones prædicuntur.* 23 *Diſcipuli
ſabbato ſpicas vellunt.* 26 *Panes propo-
ſitionis.*

ET* iterum intrauit Capernaũ poſt dies C.5
aliquot: & auditum eſt quòd in domo Matt.9,1
eſſet.
2 Et protinus cõgregati ſunt multi, adeo
vt iam non caperent eos nec illa loca quæ
erant circa ianuam: & loquebatur eis ſer-
monem. Luc.5,18
3 * Et veniunt ad eum ferẽtes paralyticũ,
qui à quatuor portabatur.

4 Et quum non poſſent appropinquare
illi præ turba, nudauerunt tectum ædium in
quibus erat: perfoſſóque tecto, [funibus]
demittunt grabbatum, in quo paralyticus
decumbebat.
5 Quum autem vidiſſet Ieſus fidem illorũ,
ait paralytico, Fili, remittuntur tibi peccata
tua.
6 Erant autem illic quidam de Scribis ſe-
dentes, & cogitantes in cordibus ſuis,
7 Quid hic ſic loquitur blaſphemias?
Iob 14, 4 † Quis poteſt remittere peccata, niſi ſolus
Eſa. 43, 25 Deus?
8 Et protinus vbi cognouiſſet Ieſus ſpiri-
tu ſuo, quòd ſic cogitarent intra ſeſe, dicit
illis, Quid iſta cogitatis in cordibus veſtris?
9 Vtrum eſt facilius, dicere paralytico,
Remittuntur tibi peccata: an dicere, Surge,
& tolle grabbatum tuum, & ambula?
10 Vt autem ſciatis quòd Filius hominis
habet poteſtatem in terra remittendi pec-
cata, (ait paralytico)
11 Tibi dico, Surge, ac tolle grabbatum
tuum, & abi in domum tuam.
12 Et ſtatim ſurrexit, ſublatóque grabba-
to egreſſus eſt in conſpectu omnium: adeo
vt ſtupeſcerent omnes & glorificarent De-
um, dicentes, Nunquam ſic vidimus.
C.6 13 ¶ * Et egreſſus eſt rurſus ad mare: o-
mniſq; turba veniebat ad eum, ac docebat
Matt. 9, 9 eos.
Luc. 5, 27 14 Et quum præteriret Ieſus, vidit Leui
Alphæi

Alphæi [filium], ſedentem ad telonium, &
ait illi, Sequere me: iſque ſurgens ſequutus
eſt eum.
15 Et factum eſt, quum accumberet in do
mo illius, multi etiam publicani & peccato-
res ſimul diſcumbebant cum Ieſu & diſcipu-
lis eius: erant enim multi, qui ſequuti fue-
rant eum.
16 Et Scribæ ac Phariſæi quum vidiſſent
eum capientem cibum cum publicanis &
peccatoribus, dicebāt diſcipulis eius, Quid
eſt quòd cum publicanis & peccatoribus e-
dit ac bibit?
17 Hoc audito Ieſus ait illis, Non opus ha
bent qui bene valent, medico, ſed qui malè
habent: non veni ad vocandum iuſtos,
* ſed peccatores ad pœnitentiam. 1. Tim. 1, 15
18 ¶ † Et diſcipuli Iohānis ac Phariſæorū
ieiunabant: veniúntque & dicunt illi, Qua- †Matt. 9, 14
re diſcipuli Iohannis & Phariſæorum ieiu-
nant, tui autem diſcipuli non ieiunant? Luc. 5, 33.
19 Et ait illis Ieſus, Num poſſunt filij tha-
lami nuptialis in quo cum illis ſponſus eſt,
ieiunare? Quandiu habent ſecum ſponſum,
non poſſunt ieiunare.
20 Venient autem dies, quum auferetur
ab eis ſponſus, & tunc ieiunabunt in illis
diebus.
21 Et nemo aſſumentum panni rudis aſ-
ſuit veſtimento veteri: alioquin aufert ſup-
plementū eius nouum à veteri, & peior ſciſ-
ſura fit.

22 Et nemo mittit vinum muſtum in vtres
veteres: alioqui diſrumpit vinum muſtum
vtres, & vinum effunditur, & vtres pereunt:
ſed vinum muſtum in vtres nouos mitti de-
bet.

Mat.12, 1 23 ¶ * Et áccidit vt tranſiret ſabbatis per
Luc.6, 1 ſegetes, & cœperunt diſcipuli eius inter viã
vellere ſpicas.

24 Et Phariſæi dicebant ei, Ecce, cur fa-
ciunt ſabbatis quod non licet?

1. *Reg.21, 6* 25 Et ipſe ait illis, Nũquam legiſtis,* quid
fecerit Dauid, quum opus haberet, & eſu-
riret ipſe, & qui cum eo erant?

26 Quomodo ingreſſus ſit in domum Dei
ſub Abiathar principe Sacerdotum, & pa-
nes propoſitionis comederit, quos non li-
Ex.19, 33 cet edere, * niſi Sacerdotibus: & dederit e-
Leu.8, 31: & 24, 9 tiam iis qui ſecum erant.

27 Et dicebat illis, Sabbatum propter ho-
minem factum eſt, non homo propter ſab-
batum.

28 Itaque dominus eſt Filius hominis, eti-
am ſabbati.

CAPVT III.

*1 Areſacta manus ſanatur. 6 Phari-
ſæi cum* Herodianis *conſiliũ ineunt. 10 Ta-
ctu Chriſti ſanantur multi, 11 cui conſpe-
cto prócidunt dæmones. 14 Apoſtolorum
duodecim ad euangelizandũ mittendorum,
16 nomina. 24 Regnum adverſus ſeſe par-
titum.*

titum. 29 Blaſphemia in Spiritum ſanctum. 33 Parentes Chriſti.

ET * introiuit iterum in ſynagogam, & C.7
erat ibi homo arefactam habens ma- Mat.12,9
num. Luc.6,6
2 Et obſeruabant eum, an ſabbatis ſanatu-
rus eſſet eum, vt accuſarent illum.
3 Et ait homini habenti manum arefactã,
Surge in medium.
4 Et dicit illis, vtrùm licet ſabbatis bene-
facere, an malefacere? animã ſeruare, an oc-
cidere? At illi tacebant.
5 Et quum circunſpexiſſet eos cum iracũ-
dia, condoleſcens ſuper cæcitate cordis eo-
rum, dicit homini, Extende manum tuam:
& extendit, & reſtituta eſt manus illius ſana,
vt altera.
6 Egreſsi verò Phariſæi, ſtatim vnà cum
Herodianis conſilium inibant adverſus eũ,
vt illum perderent.
7 ¶ Ieſus autem cum diſcipulis ſuis ſeceſ-
ſit ad mare: & ingens multitudo à Galilæa
ſequuta eſt eum,
8 Et ab Iudæa, & ab Hieroſolymis, & ab I-
dumæa, & trans Iordanem: & qui circa Ty-
rum habitabãt ac Sidonẽ, [hominum] mul-
titudo magna: qui quum audiſſent quæ fa-
ciebat, venerunt ad eum.
9 Et iuſsit diſcipulis ſuis, vt nauicula ſibi
deſeruiret propter turbam, ne ipſum pre-
merent:

10 Multos enim ſanauerat, ita vt irruerēt
in eum, quò illum tangerent, quotquot af-
fligebantur.
11 Et ſpiritus immundi quum illum vidiſ-
ſent, procidebant ei, & clamabant, dicentes,
Tu es filius Dei.
12 Et vehementer interminabatur eis, ne
ſe manifeſtum facerent.
C.8 13 ¶ * Et aſcendit in montem, ac vocabat
Mat.10,1 ad ſe quos voluit ipſe: & venerunt ad eum:
Inf 6,7 14 Et fecit vt duodecim eſſent ſecum, & vt
Luc 9,1 emitteret eos ad prædicandum,
15 Vtq́; haberent poteſtatē ſanandi mor-
bos, eiiciendíq; dæmonia.
16 Et impoſuit Simoni nomen Petrus,
17 Et Iacobum [filium] Zebedæi, & Iohan-
nem fratrem Iacobi, & impoſuit eis nomina
Boanerges, quod eſt, filij tonitrui:
18 Et Andream & Philippum, & Bartholo
mæum, & Matthæum & Thomam, & Iaco-
bum Alphæi [filium] & Thaddæum & Simo-
nem Cananæum,
19 Et Iudā Iſcarioten, qui & prodidit illū.
20 ¶ Et veniunt in domum, & convenit i-
terum turba, ſic vt nō liceret illis vel panes
edere.
21 Et quum audiſſent qui ad illum attine-
bant, exierunt vt manus iniicerent in eum:
Matt.9, dicebant enim, In furorem verſus eſt.
34. & 12, 22 ¶ Et Scribæ qui ab Hieroſolymis de-
24 ſcenderant, dicebant, Beelzebul habet, &
Lu.11, 14 * per principē dæmoniorū eiicit dæmonia.

23 Et ad ſe vocatis eis, in parabolis dice-
bat illis, Quomodo poteſt ſatanas ſatanam
eiicere?
24 Et ſi regnum adverſus ſeſe diviſum fu-
erit,non poteſt ſtare regnum illud.
25 Et ſi domus contra ſemetipſam diviſa
fuerit,non poteſt ſtare domus illa.
26 Et ſi ſatanas inſurrexit adverſus ſemet-
ipſum ac diviſus eſt,non poteſt ſtare,ſed fi-
nem habet.
27 Non poteſt quiſquã vaſa fortis.ingreſ-
ſus in domum illius,diripere,niſi priùs for-
tem alligauerit,& tunc domũ eius diripiet.
28 * Amen dico vobis, Omnia remittẽtur *Matt.* 12,
filiis hominum peccata,& convitia quibuſ- 31
cunque conviciati fuerint: *Lu.* 12, 10
29 At qui convitium dixerit in Spiritum 1. *Iohã.* 5,
ſanctum,non habet remiſsionem in ęternũ, 16
ſed obnoxius eſt æterno iudicio.
30 Dicebant enim, Spiritum immundum
habet.
31 ¶ * Et veniunt mater eius & fratres, & *Matt.* 12,
foris ſtantes miſerunt ad eum qui evoca- 46
rent eum. *Luc.* 8, 19
32 Et ſedebat turba circa eum: dicúntque
ei, Ecce, mater tua & fratres tui foris quæ-
runt te.
33 Et reſpondit eis,dicens, Quæ eſt mater
mea & fratres mei?
34 Et quum circumſpexiſſet in circuitu
circum ſe diſcipulos ſedentes,ait:Ecce ma-
ter mea,& fratres mei.

35 Qui enim fecerit voluntatem Dei, hic
frater meus & ſoror mea & mater eſt.

CAPVT IIII.

3 & 14 Parabola ſeminantis. 11 Parabolis quare vtatur Chriſtus. 21 Lucerna. 26 Sementis iacta in terram. 31 Granum ſinapis. 38 Chriſtus dormit in puppi: 39 obiurgat ventos, marique imperat.

Mat. 13, 1 ET* iterum cœpit docere iuxta mare, &
Luc. 8, 4 congregata eſt ad eum turba multa, ita
vt nauim ingreſſus, ſederet in mari, & tota
turba iuxta mare in terra erat.

2 Et docebat eos per parabolas multa, &
dicebat illis in doctrina ſua:

C. 9 3 Audite, ecce exibat ſeminator ad ſeminandum:

4 Et áccidit inter ſeminãdum, aliud quidem cecidit ſecus viam, venerúntque volucres cæli & comederunt illud.

5 Aliud verò cecidit ſuper petroſa, vbi nõ habuit terram multam, & ſtatim exortũ eſt, quòd non haberet altitudinem terræ.

6 Sole autem exorto, æſtu affectum eſt, & eo quòd non haberet radicem, exaruit.

7 Et aliud cecidit in ſpinas, & ſuccreuerunt ſpinę, ac ſuffocauerunt illud, & fructũ non dedit.

8 Et aliud cecidit in terram bonã, & dabat fructum emergentem atque creſcentẽ: & afferebat vnum triginta, & vnum ſexaginta, & vnum centum.

9 Ac dicebat illis, Qui habet aures ad au-
diendum, audiat.
10 ¶ Quum autē cœpiſſet eſſe ſolus, inter-
rogauerunt eum hi qui circum illum erant
cum duodecim, de parabola.
11 Et dicebat eis, Vobis datū eſt noſſe my-
ſterium regni Dei: illis autē qui foris ſunt,
per parabolas omnia fiunt:
12 * Vt videntes videant, & non cernant: *Eſa.* 6, 9
& audientes audiant, & non intelligant: ne *Matt.* 13,
quando convertantur, & remittantur eis 14
peccata. *Luc.* 8, 10
13 ¶ Et ait illis, Neſcitis parabolā hanc? & *Ioh.* 12, 40
quomodo omnes parabolas cognoſcetis? *Act.* 28,
14 Seminator ille, ſermonem ſeminat. 26
15 Alij autem ſunt qui iuxta viam [ſemen *Rō.* 11, 8
excipiunt], vbi ſeminatur ſermo: & quum
audierint, confeſtim venit ſatanas, & aufert
ſermonem qui ſeminatus eſt in cordibus
eorum.
16 Et alij ſunt ſimiliter, qui in petroſa ſe-
men excipiunt: qui quum audierint ſermo-
nem, ſtatim cum gaudio accipiunt illum,
17 Et non habent radicem in ſe, ſed tem-
porarij ſunt: deinde coorta afflictione, aut
perſecutione propter ſermonem, confeſtim
offenduntur.
18 Et alij ſunt qui in ſpinas ſemen exci-
piunt: hi ſunt qui ſermonem audiunt,
19 Et ſolicitudines ſeculi huius, ac * de- 1. *Tim.* 6,
ceptio diuitiarum, cæterarúmque rerum 17
cupiditates introeuntes ſuffocant ſermo-

nem,ac redditur infructifer.
20 Et alij ſunt qui in terram bonam ſemẽ
exceperunt,qui audiunt ſermonem & ſuſci-
piunt : & fructificant [ita vt]aliud [granum
adferat]triginta,aliud ſexaginta,aliud cen-
tum.
Matt.5,1 21 ¶* Et dicebat illis,Num lucerna incẽ-
Lu.8,16: ditur,vt ſubter modium ponatur,aut ſubter
& 11,33 lectum?nónne vt ſuper candelabrum pona-
tur?
Matt.10, 22 * Nõ eſt enim quicquam occultũ,quod
26 non manifeſtetur : neque fuit ſecretum,ſed
Lu.8, 17: vt in propatulum veniat.
& 12,2 23 Siquis habet aures ad audiendum, au-
diat.
24 ¶ Et dicebat illis,videte quid audiatis:
Matt.7,2 * qua menſura metimini, eadem vobis fiet
Luc.6,38 admenſio,& adiicietur vobis qui auditis.
25 * Qui enim habet dabitur illi:& qui nõ
Matt. 13, habet,etiam quod habet,auferetur ab eo.
12: & 25, 26 ¶ Et dicebat, Sic eſt regnum Dei,quẽ-
29 admodum ſi homo iaciat ſemen in terram.
Lu.8,18: 27 Ac dormiat,atque exurgat [ille] nocte
& 19,26 ac die : ſegéſque germinet, ac ſurgat in altũ
dum neſcit ille.
28 Vltrò enim terra fructificat, primùm
herbam,deinde ſpicam,deinde plenum fru-
mentum in ſpica.
29 Quum autẽ productus fuerit fructus,
ſtatim mittit falcem, quoniam adeſt meſ-
Mat.13,31 ſis.
Luc.13,19 30 ¶* Et dicebat, Cui adſimilabimus re-
gnum

gnum Dei,aut qua collatione conferemus
illud?
31 [Eſt] ſicvt granum ſinapis, quod quum
ſeminatum fuerit in terra, minus eſt omni-
bus ſeminibus quæ ſunt in terra:
32 Et quum ſeminatum fuerit, exurgit,&
fit maius omnibus oleribus: & facit ramos
magnos, ita vt poſsint ſub vmbra eius aues
cæli nidificare.
33 * Et talibus multis parabolis loqueba- *Matt.* 13,
tur eis ſermonem,provt poterant audire. 34
34 Sine parabola verò nō loquebatur eis:
ſeorſim autem diſcipulis ſuis exponebat o-
mnia.
35 ¶ * Et ait illis in die illo quum facta eſ- C.10
ſet veſpera,Trāſeamus in vlteriorem ripā. *Mat.*8,23
36 Et dimiſſa turba, aſſumunt eū ita vt e- *Luc.*8, 22
rat in naui: ſed & aliæ nauiculæ erāt cū illo.
37 Et oritur procella venti magna, & flu-
ctus irruebant in nauim, ita vt illa iam im-
pleretur.
38 Et erat ipſe in puppi ſuper ceruical dor
miens.& excitant eum,dicūntq; illi, Præce-
ptor,non eſt tibi curæ quòd perimus?
39 Et excitatus increpauit ventum,dixítq;
mari,Tace, obmuteſce.Et conquieuit ven-
tus,factáque eſt tranquillitas magna.
40 Et ait illis,Quid timidi eſtis adeo? quî
fit vt non habeatis fiduciam? Et timuerūt ti-
more magno,dicebántque inter ſeſe, Quiſ-
nam hic eſt, quia & ventus & mare obedi-
unt ei?

CAPVT V.

2 Dæmoniacus ſanatur. 6 Dæmon agnoſcens Chriſtum. 9 Legio dæmoniorum 13 in porcos intrat. 22 Iari filia (25 Muliere à fluxione ſanguinis, 26 non medicorũ opera, 29 ſanata, 34 ſed fide.) 35 mortua, 41 ſuſcitatur.

C. 11 ET * venerunt traiecto mari in regio-
Matt. 8, nem Gadarenorum.
28 2 Egreſſóque ei de naui, ſtatim occurrit
Luc. 8,26 è monumentis homo ſpiritui obnoxius immundo,
3 Qui domicilium habebat in monumentis, & neque catenis quiſquam poterat eum ligare,
4 Propterea quòd quum ſæpe compedibus & catenis vinctus fuiſſet, diſcerptæ eſſent ab illo catenæ, & compedes eſſent cóminutę: neque quiſquam valuiſſet eum domare.
5 Et ſemper die ac nocte in montibus & in monumentis erat clamans, & concídens ſeipſum lapidibus.
6 Quum vidiſſet autem Ieſum eminus, cucurrit & adorauit eum:
7 Et clamans voce magna dixit, Quid mihi tecũ eſt, Ieſu fili Dei Altiſsimi? adiuro te per Deum, ne me torqueas.
8 (Dicebat enim illi, Exi ſpiritus immunde ab homine.)
9 Et interrogabat eum, Quod tibi nomẽ

eſt?

eſt? Et reſpondit, dicens ei, Legio mihi nomen
eſt: quia multi ſumus.
10 Et deprecabatur eum multùm, ne ſe
emitteret extra regionem.
11 Erat autem ibi iuxta montes grex porcorum
magnus paſcens.
12 Et deprecabantur eum omnes dæmones,
dicentes, Mitte nos in porcos, vt in eos
introeamus.
13 Et permiſit eis ſtatim Ieſus: & egreſsi
ſpiritus immundi, ingreſsi ſunt in porcos: &
ferebatur grex per præceps in mare, (erāt
autem ferme bis mille) & ſuffocati ſunt in
mari.
14 Porro qui paſcebant porcos, fugerūt,
& renuntiauerunt in ciuitatem, & in agros:
& egreſsi ſunt ad videndū quid eſſet quod
acciderat:
15 Et veniūt ad Ieſum, & vident illum qui
à dæmonio vexabatur, ſedentem ac veſtitū,
& ſanæ mentis, qui habuerat Legionem: &
timuerunt.
16 Et narrauerunt illis qui viderant, qualiter
accidiſſet ei qui dæmonium habuerat,
& de porcis.
17 Et rogare cœperunt eum vt diſcederet
de finibus ipſorum.
18 Et quum ingreſſus eſſet nauim, rogabat
illum qui fuerat à dæmonio correptus,
vt eſſet cum illo.
19 Ieſus autem non permiſit eum, ſed ait
illi, Abi in domum tuam ad tuos, & annun-

tia illis, quanta tibi Dominus fecerit, & mi-
ſertus ſit tui.
20 Et abiit, & cœpit prædicare in Deca-
poli, quanta ſibi feciſſet Ieſus: & omnes mi-
rabantur.
21 ¶ Et quum traieciſſet Ieſus naui rurſus
in vlteriorem ripam, convenit turba multa
ad eum, & erat circa mare.
C. 12 22 * Et ecce, venit quidã principum ſyn-
Matt. 9, 18 agogæ, nomine Iairus: & quum vidiſſet eũ,
prócidit ad pedes eius:
Luc. 8, 41 23 Et deprecabatur eum multùm, dicens,
Filiola mea in extremis eſt: [oro] vt venias
& imponas illi manus, vt ſalua ſit, & viuet.
24 Et abiit cum illo, & ſequebatur eũ tur-
ba multa, & comprimebant eum.
C. 13 25 (¶ Et mulier quædã quę fuerat obno
xia profluuio ſanguinis annos duodecim:
26 Fuerátque multa perpeſſa à complu-
ribus medicis, & inſumpſerat omnia ſua, ne-
que quicquam adiumenti ſenſerat, ſed ma-
gis in deterius v nerat:
27 Quum audiſſet de Ieſu, venit in turba
à tergo, & tetigit veſtimentum eius.
28 Dicebat enim, Si vel veſtiméta eius te-
tigero, ſalua ero.
29 Et confeſtim ſiccatus eſt fons ſangui-
nis eius, & ſenſit corpore quòd ſanata eſſet
ab eo flagello.
30 Et ſtatim Ieſus in ſemetipſo cognoſcẽs
virtutem ex ſeſe prodiſſe, converſus in tur-
ba aiebat, Quis tetigit veſtimenta mea?
31 Et

31 Et dicebãt ei diſcipuli ipſius, Vides tur-
bam vndique prementem te, & dicis, Quis
me tetigit?
32 Et circunſpiciebat, vt videret eam quæ
hoc fecerat.
33 Mulier verò timens & tremens, ſciens
quod factum eſſet in ſe, venit & áccidit ei,
dixítque ei omnem veritatem.
34 Ille autem dixit ei, Filia, fides tua te ſer-
uauit, vade cum pace, & eſto ſana à flagello
tuo.)
35 Adhuc eo loquente veniunt à princi-
pe ſynagogæ, qui dicerẽt, Filia tua mortua
eſt, quid vltrà vexas magiſtrum?
36 Ieſus autem protinus audito ſermone
qui dicebatur, ait principi ſynagogæ, Ne
metuas, tantummodo crede.
37 Et non permiſit vt quiſquam ſe ſeque-
retur, præter Petrum & Iacobum, & Iohan-
nem fratrem Iacobi.
38 Et venit in domum principis ſynagogę,
vidétque tumultum, ac flentes & eiulantes
multúm.
39 Et ingreſſus ait illis, Quid tumultua-
mini & ploratis? puella non eſt mortua, ſed
dormit.
40 Et irridebant eum. Ipſe verò eiectis o-
mnibus, aſſumit patrem & matrem puellę &
eos qui cum ipſo erãt, & ingreditur eò, vbi
puella erat iacens.
41 Et apprehẽſa manu puellæ, ait illi, Ta-
litha cumi, quod eſt, ſiquis interpretetur,

Puella (tibi dico) ſurge.
42 Et confeſtim ſurrexit puella,& ambu-
labat:erat enim annorum duodecim·& ob-
ſtupuerunt ſtupore magno.
43 Et præcepit illis vehementer, ne quiſ-
quam id ſciret:& iuſsit vt daretur illi quod
ederet.

CAPVT VI.

1 Prædicantis Chriſti à ſuis in patria contempti teſtimonio, 4 propheta non,niſi in patria ſua,expers honoris. 6 Incredulitas Nazarenorum. 7 Apoſtolis cum auctoritate in ſpiritus immundos, miſsis, 8 dantur mandata: 13 qui eiiciunt dæmonia,& vngunt ægrotos oleo. 14 Iudicium Herodis de Chriſto. 17 Iohannes quare coniectus in carcerem: 27 decollatus: 29 ſepultus. 30 Apoſtoli reverſi à prædicatione. 34 Chriſtus docet in deſerto. 38 Quinque panibus & duobus piſcibus 42 ſaturantur 44 5000 viri. 48 Apoſtoli vexantur in mari. 56 Sanantur infirmi tactu veſtimenti Chriſti.

Math.13, 54 ET* egreſſus eſt illinc,venitque in patri-
Luc.4,16 am ſuam, & ſequũtur eum diſcipuli ſui.
2 Quúmq; adeſſet ſabbatum.cœpit in ſyn-
agoga docere: multique audientes obſtu-
puerunt, dicentes, Vnde huic hæc? & quæ
eſt ſapientia quæ data eſt illi? & virtutes ta-
les per manus eius efficiuntur?

3 Nónne

3 Nónne hic eſt faber ille, filius Mariæ,
frater Iacobi & Ioſe & Iudę & Simonis? nón
ne & ſorores eius hîc nobiſcum ſunt? Et of-
fendebantur per eum.
4 Dicebat autem illis Ieſus,* Nō eſt Pro- *Iohan.4,*
pheta contemptus, niſi in patria ſua, & inter 44
cognatos, & in familia ſua.
5 Et non poterat ibi virtutem vllam ede-
re, niſi quòd paucos infirmos impoſitis ma-
nibus ſanauit.
6 Ac mirabatur propter incredulitatem
eorum: & * obambulabat per vicos vndiq; *Mat.9,35*
circumiacentes, docens. *Luc.13,22*
7 ¶ * Et accerſit duodecim, cœpítque eos C. 14
emittere binos, ac dabat illis poteſtatē ad- *Mat,10,1*
verſus ſpiritus immundos. *ſup.3. 14*
8 Et præcepit illis ne quid tollerent in vi- *Luc.9,1*
am, niſi virgam tantùm: non peram, non pa-
nem, non in zona æs.
9 Sed calcearētur * ſandaliis, & ne induc- *Act.12, 8*
rentur binis tunicis.
10 Et dicebat eis, Vbicunque introiéritis
in domū, illic manete donec exeatis illinc.
11 * Et quicunque nō receperint vos, ne- *Matt.10,*
que audierint vos, exeuntes illinc, † excuti- 14
te puluerē qui eſt ſub pedibus veſtris, in te- *Luc.9,5*
ſtimonium illis. amen dico vobis, tolerabi- † *Act. 13,*
lius erit Sodomis aut Gomorrhis in die iu- 51: *et* 18,6
dicii, quàm ciuitati illi.
12 Et egreſsi prædicabant vt reſipiſcerēt:
13 Et dæmonia multa eiiciebāt,* & vnge- *Iac.5,14*
bant oleo multos ægros, & ſanabant.

C.15 14 ¶ * Et audiuit rex Herodes, (innotue-
Mat.14,1 rat enim nomen eius)dicebátq;,Iohãnes il-
Luc.9,7 le qui baptizabat, reſurrexit à mortuis,&
propterea virtutes agunt in illo.
15 Alij dicebant, Elias eſt, alij verò dice-
bant, Propheta eſt, vel tanquam vnus ex
Prophetis.
Luc.3, 19 16 * Quum audiſſet autem Herodes, ait,
Cui ego præcídi caput, Iohannes iſte eſt:i-
pſe ſurrexit à mortuis.
17 Nam ipſe Herodes miſsis[ſatellitibus],
manus iniecerat in Iohannem, & vinxerat
eum in carcere,propter Herodiadem vxo-
rem Philippi fratris ſui: quia duxerat eam
vxorem.
Leu.18, 18 Dicebat enim Iohannes Herodi ,* Nõ
16 licet tibi habere vxorem fratris tui.
19 Herodias autem inſidiabatur illi, vo-
lebátque occidere eum:nec poterat.
20 Herodes enim metuebat Iohannem,
ſciens eum virum iuſtum ac ſanctum,& ob-
ſeruabat eum: auditóq; eo multa faciebat,
& libenter eum audiebat.
21 Et quum dies opportunus accidiſſet,
quum Herodes in natalitiis ſuis cœnam fa-
ceret primatibus ac tribunis & primoribus
Galilææ:
22 Quúmque introiſſet filia ipſius Hero-
diadis, ac ſaltaſſet, placuiſſétq; Herodi ac
ſimul accumbentibus,rex ait puellæ,Pete à
me quod vis,& dabo tibi:
23 Et iurauit illi, Quicquid à me petieris,
dabo

dabo tibi, vſq; ad dimidium regni mei.
24 At illa egreſſa dixit matri ſuæ, Quid petam? Illa verò dixit, Caput Iohannis Baptiſtæ.
25 Et ingreſſa ſtatim cum feſtinatione ad regem, petiuit, dicens, Volo vt protinus des mihi in lance caput Iohannis Baptiſtæ.
26 Et dolore affectus rex, propter iuſiurandum, eóſq; qui ſimul accumbebant, noluit eam reiicere.
27 Et cõfeſtim rex miſſo ſpiculatore, iuſſit inferri caput eius. At ille abiit, ac decollauit eum in carcere:
28 Et attulit caput eius in lance, & dedit illud puellæ: & puella dedit illud matri ſuę.
29 Quo audito diſcipuli eius venerunt, & ſuſtulerunt cadauer eius, poſuerúntque illud in monumento.
30 ¶ * Et congregantur Apoſtoli ad Ieſum, & renuntiauerũt ei omnia, & quæ egiſſent, quæq; docuiſſent. *Luc.9,10*
31 Et ait illis, Venite vos ſoli ſeorſim in deſertum locum, & requieſcite puſillum: erãt enim qui venirent & abirent multi: ac ne cibum quidem capere vacabat.
32 * Et abiit in deſertum locum nauigio ſeorſim. *Matt,14,13*
33 Et viderunt eos abeuntes turbæ, & agnouerunt eum multi: & itinere pedeſtri ex omnibus ciuitatibus concurrerunt illuc, & prævenerunt eos, convenerúntque ad illum. *Luc,9,10*

C.16 34 * Et egreſſus vidit turbam multam Ie-
Matt. 9, ſus, & affectu miſericordiæ tactus eſt erga
36: et 14, eos: quia erant velut oues non habentes pa-
14 ſtorem: & cœpit illos docere multa.
Luc. 9, 11 35 † Et quum iam multum diei præteriſ-
† Matth. ſet, acceſſerunt ad illum diſcipuli eius, dicẽ-
14, 15 tes, Deſertus eſt locus, & iam multum tem-
poris effluxit:
36 Dimitte illos vt abeant in circumiacẽ-
tes villas ac vicos, emántque ſibi panes: nam
quod edant, non habent.
37 At ille reſpõdens ait illis, Date illis vos
quod edant. Et dixerunt ei, Euntes emamus
ducẽtis denariis panes, & demus illis quod
edant?
38 At ille dicit eis, Quot panes habetis? ite
Matt. 14, & videte.* Et quum cognouiſſent, dicunt,
Luc. 9 19 Quinque, & duos piſces.
17 39 Et præcepit illis vt accumbere facerent
Ioh. 6, 9 omnes, diſtributis conuiuiis in viridi gra-
mine.
40 Et diſcubuerunt diviſi in viridaria
centeni & quinquageni.
41 Et quum accepiſſet quinque panes ac
duos piſces, ſublatis in cælum oculis bene-
dixit, ac fregit panes: dedítq; diſcipulis ſuis
vt apponerent illis: & duos piſces diviſit o-
mnibus.
42 Et comederũt omnes, & ſaturati ſunt.
43 Et ſuſtulerunt fragmentorum duode-
cim cophinos plenos: & de piſcibus.
44 Erant autem qui comederant, circi-

ter

ter quinque millia virorum.
45 ¶ Et ſtatim coegit diſcipulos ſuos cõ-
ſcendere nauim, vt præcederent tranſmiſ-
ſo [mari] Bethſaidam, dum ipſe dimitteret
turbam.
46 Et quum dimiſiſſet eos, abiit in mon-
tem ad orandum.
47 * Et quum veſpera adveniſſet, erat na- C.17
uis in medio mari, & ipſe ſolus in terra. Matt.14,
48 Vidítque eos laborantes in remigan- 23
do: (erat enim ventus contrarius eis.) at Ioh.6, 16
circa quartam vigiliam noctis venit ad eos,
ambulans ſuper mare, & volebat præterire
eos.
49 At illi vt viderunt eum ambulantẽ ſu-
per mare, putauerunt ſpectrum eſſe, & ex-
clamauerunt.
50 Omnes enim videbant eum: & cõtur-
bati ſunt: & ſtatim loquutus eſt cum eis, di-
xítque eis, Confidite, ego ſum: ne terrea-
mini.
51 Et aſcendit ad illos in nauim, & cõquie-
uit ventus: & vehemẽter ſupra modum in-
tra ſeſe ſtupebant & admirabantur.
52 Non enim intellexerant de panibus: e-
rat enim cor eorum obcæcatum.
53 ¶ * Et quum traieciſſent, venerunt in Matt.14,
terram Gennezareth, & applicuerunt in 34
portum.
54 Quúmque egreſsi eſſent de naui, con-
tinuò agnouerunt eum.
55 Ac percurrẽtes totam vndique regio-

nem illam, cœperunt in grabbatis eos qui
malè habebant circunferre, quum audiſ-
ſent eum illic eſſe.
56 Et quocunque introiſſet in vicos, aut
in ciuitates, aut in villas, in plateis ponebãt
infirmos, & deprecabantur eum vt vel fim-
briam veſtimenti eius tangerent: & quot-
quot tangebant eum, ſalui fiebant.

CAPVT VII.

2 Apoſtoli comedentes illotis manibus, reprehenduntur. 4 Phariſæorum doctrina de lotionibus. 6 Hypocritæ. 8 Præcepta hominũ, præceptis Dei præferuntur. 10 Parentes honorandi. 15 Quæ ſint, quæ verè coinquinant hominẽ. 25 Chananæa orat pro dæmoniaca filia. 32 Surdus mutus ſanatur.

C.18 ET* conueniunt ad eum Phariſæi, & qui-
Mat,15,2 dam de Scribis qui venerant Hieroſo-
lymis:
2 Et quum vidiſſent quoſdam ex diſcipu-
lis eius cõmunibus manibus (id eſt, illotis)
edere panes, incuſabant.
3 Nam Phariſæi & omnes Iudæi, niſi cre-
brò lauerint manus non capiunt cibum, te-
nentes inſtituta maiorum.
4 Et à foro [venientes] niſi loti fuerint, nõ
comedunt. Et alia multa ſunt quæ ſuſcepe-
runt ſeruanda: nempe lotiones poculorum
& vrceorum & æramentorum & lectorum.
5 Deinde interrogant eũ Phariſęi & Scri-
bæ,

bæ, Quare diſcipuli tui non ambulant iux-
ta ritum [traditum] à maioribus: ſed illotis
manibus edunt panem?
6 At ille reſpondens dixit eis, Bene vati-
cinatus eſt Eſaias de vobis hypocritis: ſicvt
ſcriptum eſt,* Populus hic labiis me hono- *Eſa.29,*
rat, cor autem eorum longè eſt à me: 13
7 In vanum autem me colunt, docentes
doctrinas, præcepta hominum.
8 Nam omiſſo præcepto Dei, tenetis cō-
ſtitutionem hominum: ablutiones vrceorū
& poculorū: aliáq; ſimilia his facitis multa.
9 Et dicebat illis, Bene reiicitis præceptū
Dei, vt conſtitutionem veſtram ſeruetis.
10 Moſes enim dixit,* Honora patrē tuū *Ex.20,12*
& matrem tuam: & † Qui maledixerit pa- *Deu.5,16*
tri vel matri, morte moriatur. *Eph.6,2*
11 Vos autem dicitis, Si dixerit homo pa- *†Ex.21,*
tri vel matri, Corban, (quod eſt donum) 17
quodcunq; ex me, in tuum cedet commo- *Lev.20,9*
dum. *Pro.20,*
12 Et præterea non ſinitis eum quicquam 20
facere patri ſuo aut matri ſuæ,
13 Et irritum facitis verbum Dei per con-
ſtitutionem veſtram quam tradidiſtis: & ſi-
milia huiuſmodi multa facitis.
14 ¶* Et quum advocaſſet ad ſe totam *Matt.15,*
turbam, dicebat illis, Audite me omnes, & 10
intelligite.
15 Nihil eſt extra hominē introiens in eū,
quod poſſit eū inquinare: ſed quæ de homi
ne procedūt, illa ſunt quę inquināt hominē.

16 Si quis habet aures ad audiendum, audiat.

17 Et quum introiſſet in domum, ſemotus à turba, interrogabãt eum diſcipuli eius de ſimilitudine.

18 Et ait illis, Adeo & vos intelligẽtia caretis? nondum intelligitis quòd omne foris introiens in hominem, non poteſt eum inquinare?

19 Quia non intrat in eius cor, ſed in ventrem: & in ſeceſſum exit, repurgans omnes eſcas.

20 Dicebat autem, Quod ab homine exit, illud inquinat hominem.

Gen. 6, 5: & 8, 21 21 * Ab interioribus enim de corde hominum malæ cogitationes procedũt, adulteria, ſtupra, homicidia,

22 Furta, auaritiæ, fraudes, dolus, impudicitia, malus oculus, cõvitia, ſuperbia, ſtultitia.

23 Omnia hæc mala ab internis procedũt, & inquinant hominem.

Matt. 15, 21 24 ¶ * Et inde ſurgens abiit in confinia Tyri ac Sidonis: & ingreſſus domum, neminem voluit ſcire: nec potuit latêre.

C. 19 25 Mulier enim ſtatim vt audiuit de eo, cuius filiola habebat ſpiritum immundum, venit & áccidit ad pedes eius:

26 (Erat enim mulier Græca, Syrophœniſſa genere:) & rogabat eum vt dæmoniũ eiiceret de filia ſua.

27 Ieſus autem dixit illi, Sine priùs ſaturari

rari filios:non eſt enim honeſtũ ſumere pa-
nem filiorum,& proiicere catellis.
28 At illa reſpõdit & dicit illi, Etiam Do-
mine : nam catelli quoque comedunt ſub
menſa de micis filiorum.
29 Et ait illi,Propter iſtum ſermonem va-
de:exiit dæmonium à filia tua.
30 Et quum abiſſet in domum ſuam,repe-
rit dæmonium exiſſe, & filiam iacentem ſu-
per lectum.
31 ¶ Et rurſum, egreſſus de finibus Ty- C. 20
ri ac Sidonis,venit ad mare Galilæę per me-
dios fines Decapolis.
32 Et adducunt ei ſurdum, impeditæ'que
linguæ: & deprecantur eum vt imponat illi
manum.
33 Et quum apprehendiſſet eum de turba
ſeorſim,miſit digitos ſuos in auriculas eius:
& ſputo emiſſo tetigit linguam eius:
34 Ac ſuſpiciens in cælum, ingemuit,& ait
illi,Ephphatah,quod eſt,Aperire.
35 Et ſtatim apertę ſunt eius aures,& ſolu-
tum eſt vinculum linguæ eius, ac loqueba-
tur rectè.
36 Ac præcepit illis ne cui dicerent: ſed
quo magis ille eis præceperat, hoc potiùs
amplius prædicabant.
37 Et ſupra modum ſtupebant, dicentes,
* bene omnia fecit:& ſurdos facit audire,& *Gen.1,31*
mutos loqui. *Eccli. 39, 21*

CAPVT VIII.

5 Septem panibus & paucis piſciculis 8 ſaturantur 9 4000 viri. 11 Iudæi ſigna quærunt. 15 Cauendum à doctrina Phariſæorum. 22 Cæcus ſanatur. 28 Varia populi opinio de Chriſto. 29 Apoſtolorum de Chriſto confeſsio. 31 Prædicit mortem ſuam Chriſtus. 33 Petrus, ſatan. 35 Animam ſuam ſeruare, vel perdere. 38 Erubeſcere Chriſtum.

C.21 Matt. 15, 32

IN* diebus illis, quũ turba admodũ multa eſſet, nec haberent quod manducarẽt: accerſitis ad ſe Ieſus diſcipulis ſuis, ait illis:

2 Miſericordia tangor erga turbam: quia iam triduo manent apud me, nec habent quod edant:

3 Et ſi dimiſero eos ieiunos in domũ ſuã, deficient in via: quidam enim ex eis è longinquo venerunt.

4 Et reſponderunt ei diſcipuli ſui, Vnde iſtos quis poterit hîc ſatiare panibus in ſolitudine?

5 Et interrogauit eos, Quot panes habetis? Illi verò dixerunt, Septem.

6 Et præcepit turbæ diſcumbere ſuper terram: & acceptis ſeptem panibus, quũ gratias egiſſet, fregit, dedítq; diſcipulis ſuis vt apponerent: & appoſuerunt turbæ.

7 Et habebant piſciculos paucos: & quum benedixiſſet, iuſsit apponi & hos.

8 Con-

8 Comederunt autem, & ſaturati ſunt, ac
ſuſtulerunt quæ ſuperfuerant, fragmento-
rum ſeptem ſportas.
9 Erant autem qui comederant, ferme
quater mille, & dimiſit illos.
10 ¶* Et mox ingreſſus in nauim cũ diſci Matt. 15, 19
pulis ſuis, venit in partes Dalmanutha.
11 † Et egreſsi ſunt Phariſæi, cœperúnt- † Matth. 16, 1
que diſputare cum illo, quærentes ab eo ſi-
gnum è cælo, tentantes eum.
12 Et quum ingemuiſſet ſpiritu ſuo, dicit,
Cur generatio hæc ſignum quærit? amen
dico vobis, ſi dabitur generationi huic ſi-
gnum. Matt. 16, 4
13 ¶ * Et relictis illis, ingreſſus rurſus na-
uim, abiit, traiecto [lacu]. † Matth. 16, 5
14 † Et obliti fuerant ſumere panes, nec
præter vnũ panem habebant ſecum in naui.
15 Ac præcepit illis, dicens, * Videte, caue- C. 22
te à fermento Phariſæorum & à fermento Matt. 16, 6
Herodis.
16 Et diſputabant inter ſeſe, dicentes, Pa-
nes non habemus.
17 Et eo cognito Ieſus dicit illis, Quid diſ-
putatis quòd panes non habetis? nondum
animadvertitis, nec intelligitis? adhuc ob-
cæcatum habetis cor veſtrum?
18 Oculos habentes non cernitis? & aures
habentes, non auditis? & non meminiſtis?
19 * Quũ quinq; panes fregiſſem in homi Ioh. 6, 11
num quinq; millia, quot cophinos fragmẽ-
tis plenos ſuſtuliſtis? Dicunt ei, Duodecim.

20 Quum autem ſeptem in quatuor mil-
lia, quot ſportas ex reliquiis fragmẽtorum
tuliſtis? Illi verò dixerunt, Septem.
21 Et dixit illis, Quî fit vt non intelligatis!
C.23 22 ¶ Et venit Bethſaidam, & adducunt il-
li cæcũ, & obſecrant eum vt illum tangeret.
23 Et apprehenſa manu cæci, eduxit illum
extra vicum: & quum expuiſſet in oculos
illius, impoſuiſſétque illi manus, interroga-
uit eum, ſi quid videret.
24 Et recepto viſu dicebat, Video homi-
nes: quoniã velut arbores cerno ambulãtes.
25 Deinde rurſum impoſuit manus ſuper
oculos illius, & fecit vt viſum reciperet: &
reſtitutus eſt, ac denuo videbat dilucidè o-
mnes.
26 Et dimiſit illum in domum ſuam, dicẽs,
Neque in vicum ingrediaris, neq; dixeris
cuiquam in vico.
C.24 27 ¶ *Et egreſſus eſt Ieſus & diſcipuli illius
Matt.16, in vicos Cæſareæ [quę cognominatur] Phi-
13 lippi, & in via interrogauit diſcipulos ſuos,
Luc.9,19 dicens illis, Quem me dicunt homines
eſſe?
28 Illi verò reſponderunt, Iohannem Ba-
ptiſtam, & alij Eliam, alij rurſus vnũ de nu-
mero Prophetarum.
29 Et ipſe dicit ill's, At vos quem me di-
citis eſſe? Reſpondens autem Petrus dicit
illi, Tu es ille Chriſtus.
30 Et interminatus eſt eis ne cui dicerent
de ſe.

31 ¶Et cœpit docere eos quòd oporteret
Filium hominis multa pati, & reprobari à
Senioribus, ſummíſq; Sacerdotibus ac Scri-
bis, & occídi: & poſt tres dies reſurgere.
32 Et apertè ſermonem loquebatur. Et ap-
prehendit illum Petrus, cœpítque increpa-
re eum.
33 At ille converſus, & intuitus diſcipulos
ſuos, increpauit Petrum, dicens, Abi poſt
me ſatana: quoniam nõ ſapis quæ Dei ſunt,
ſed quæ ſunt hominum.
34 ¶ Et quum ad ſe vocaſſet turbam vnà
cum diſcipulis ſuis, dixit illis, * Quicunque Mat.10,
vult ſequi me, abneget ſemetipſum, & tollat 38: & 16,
crucem ſuam, ac ſequatur me. 24
35 † Nam quiſquis voluerit animam ſuam Luc.9,23:
ſeruare, perdet eam: quiſquis autem perdi- & 14,27
derit animam ſuam cauſa mea & Euangelij, † Mat.10
hic ſeruabit eam. 39 & 16,
36 Quid enim profuerit homini, ſi lucra- 25
tus fuerit mundum totum, & animæ ſuæ ia- Lu,9,24:
cturam fecerit? & 17,33
37 Aut quid daturus eſt homo, quo repẽ- Ioh.12,25
ſet animam ſuam? * Mat.18,
38 * Quencunque enim puduerit mei ac 33
meorum ſermonum in generatione hac a- Lu.9 26:
dultera & peccatrice, pudebit illius & Filiũ 12,8
hominis, vbi venerit in gloria Patris ſui cũ
Angelis ſanctis.

CAPVT IX.

2 Transfiguratio Chriſti. 7 Chriſtus

audiendus. 11 *De Elia, & Io. Baptiſta* 17 *& 25 Dæmoniacus ſurdus & mutus ſanatur.* 23 *Fides omnia poteſt.* 31 *Prædicit Chriſtus mortem ſuam.* 34 *Quis maior inter Apoſtolos.* 36 *Chriſtus puerum accipit in vlnas.* 42 *Scandalizare.* 50 *Sal. Pax.*

Matt.16,28 ET * dicebat illis, Amen dico vobis, ſunt
quidam inter eos qui hîc ſtant, qui non
Luc.9,27 guſtabunt mortem, donec viderint regnũ
Dei veniſſe cum virtute.
C. 25 2 * Ac poſt dies ſex aſſumit Ieſus Petrum
Mat.17,1 & Iacobum & Iohannem, & ſubducit eos in
Luc.9,28 mõtem excelſum ſeorſim ſolos: & transformatus fuit coram illis.
3 Et veſtimenta illius facta ſunt ſplendida,
candida valde velvti nix, quâm candida facere non poteſt fullo ſuper terram.
4 Et conſpectus eſt illis Elias cum Moſe,
colloquebantúrque cum Ieſu.
5 Et reſpondens Petrus dicit Ieſu, Rabbi,
bonum eſt nos hîc eſſe: & faciamus tabernacula tria, tibi vnum, & Moſi vnum, & Eliæ vnum.
6 Non enim nouerat quid loqueretur: erant enim expaucfacti.
7 Et facta eſt nubes, quæ obvmbrauit illos. Et venit vox è nube, dicens, Hic eſt filius meus dilectus, ipſum audite.
8 Et repente quum circumſpexiſſent, nõ
amplius viderunt quenquam, ſed ſolum Ieſum [ſeſſe] ſecum.

9 * Por

9 * Porro quum deſcenderent de monte, *Matt.17,*
præcepit illis ne cui dicerent ea quæ vide- *9*
rant, niſi quũ Filius hominis à mortuis re-
ſurrexiſſet.
10 Ac verbum hoc tenuerunt apud ſeſe,
inter ſe diſputantes quid eſſet hoc quod di-
xerat, E mortuis reſurgere.
11 Et interrogabant illum, dicentes, Quid
eſt quod Scribæ dicunt, * Eliam oportere *Mal.4,5*
venire priús?
12 Ille veró reſpõdens dixit illis, Elias qui-
dem vbi venerit priùs, reſtituit omnia: (&
* quemadmodum ſcriptum eſt de Filio ho- *Eſa.53, 4*
minis, vt multa patiatur, & contemnatur.)
13 Verùm dico vobis, Eliam veniſſe, (& fe-
cerunt illi quæcunque voluērunt,) * ſicvt *Mal.4, 5*
ſcriptum erat de illo.
14 ¶ * Et quum veniſſet ad diſcipulos *Matt. 17,*
[ſuos], vidit turbam multam circum illos, &
Scribas diſputantes cum eis. *14*
15 Et protinus vniuerſa turba quum vidiſ- *Luc.9, 38*
ſet eum, obſtupuit: & accurrentes ſalutaue-
runt eum.
16 Et interrogauit Scribas, Quid diſputa-
tis inter vos?
17 Et reſpondens vnus è turba, dixit, Præ- C.26
ceptor, adduxi filium meum ad te, haben-
tem ſpiritum mutum:
18 Et quandocunq; eum corripuerit, Iace
rat eum: atq; ille ſpumat, ac ſtridit dentibus
ſuis, & areſcit. Et dixi diſcipulis tuis vt eiice
rent: & non potuerunt.

19 At ille reſpondens ei dicit, O natio in-
credula, quovſque apud vos ero? quovſque
patiar vos? Adducite illum ad me.
20 Et adduxerunt illum ad eum. At viſo
illo, cõtinuò ſpiritus diſcerpebat eũ, & pro-
lapſus in terram, voluebatur ſpumans.
21 Et interrogauit patrem illius, Quantũ
temporis eſt quòd hoc áccidit ei? At ille di-
xit, A puero.
22 Et frequenter illum & in ignem abie-
cit & in aquas, quò perderet eũ. Age, ſiquid
potes, ſubveni nobis, miſertus noſtri.
23 Ieſus autem dixit ei, Illud ſi potes cre-
dere: omnia poſsibilia credenti.
24 Et confeſtim exclamans pater pueri
cum lachrymis dixit, Credo Domine, ſuc-
curre incredulitati meæ.
25 Quum vidiſſet autem Ieſus, quòd tur-
ba ſimul accurreret, increpauit ſpiritum
immũdum, dicens illi, Spiritus mute & ſur-
de, ego tibi impero: Exi ab eo, & ne poſthac
ingrediaris in illum.
26 Et quum clamaſſet ſpiritus, multúmq;
diſcerpſiſſet eum, exiuit: & factus eſt tan-
quam mortuus, adeo vt multi dicerẽt, Mor-
tuus eſt.
27 At Ieſus, correpta manu illius, erexit
eum: & ille ſurrexit.
28 ¶ Et quum eſſet ingreſſus domum, di-
ſcipuli illius interrogabant eũ ſeorſim, Cur
nos non quiuimus eiicere illum?
29 Et dixit illis, Hoc genus nulla re poteſt
exire,

exire, niſi per deprecationem & ieiunium.
30 ¶ * Et illinc digreſsi, iter fecerunt per Matt. 17,
Galilæam: nec volebat vt quiſquam ſciret. 22
31 Docebat enim diſcipulos ſuos, & dice- Lu 9, 22
bat illis, Filius hominis traditur in manus
hominum: & occident eum, & occiſus, tertio
die reſurget.
32 At illi ignorabant quod dixerat, & ti-
mebant eum interrogare.
33 ¶ * Et venit Capernaum: & quum ve- C. 27
niſſet in domum, interrogauit illos, Quid Mat. 18, 1
in itinere inter vos diſputabatis?
34 At illi ſiluerunt: nam inter ſe diſputa- Lu. 9, 46
uerant inter viam, quis eſſet maior.
35 Et quum conſediſſet, accerſiuit duode-
cim, & dicit illis, Si quis vult primus eſſe, is
erit omnium poſtremus & omniũ miniſter.
36 Atque arreptum puerum ſtatuit in me-
dio illorum: & quum cepiſſet illum in vlnas
ſuas, dixit illis,
37 Quiſquis vnum ex talibus pueris rece-
perit nomine meo, me recipit: & quicũque
me recipit, non me recipit, ſed eum qui mi-
ſit me.
38 ¶ * Reſpondit autem ei Iohannes, di- Lu. 9, 49
cens, Præceptor, vidimus quendam nomi-
ne tuo eiicere dæmonia, nec ſequitur nos:
& prohibuimus illum, propterea quòd non
ſequitur nos.
39 At Ieſus ait Ne prohibeatis illum. * Nul 1 Cor. 12,
lus enim eſt qui ſi fecerit virtutem per no- 3
men meum, poſsit citò malè loqui de me.

40 Qui em̃ nõ eſt adverſus nos, ꝓ nobis eſt.
Matt.10, 42 — 41 *Quiſquis enim ad bibendum dederit
vobis calicem aquæ nomine meo, quòd ſitis
Chriſti, amen dico vobis, nequaquam per-
diturus eſt mercedem ſuam.
Matt.18, 6 — 42 *Et quiſquis offenderit vnum ex puſil
lis qui cõfidunt in me, melius foret illi ſi cir-
Luc.17,1 — cundaretur ſaxum molare circa ceruicem
eius, & abiiceretur in mare.
Matth.5, 29; 18,8 — 43 *Et ſi tibi fuerit obſtaculo manus tua,
amputa illã: bonum eſt tibi, mutilũ ad vitam
ingredi, potius quàm duas manus habẽtem
abire in gehennã, in ignẽ inextinguibilem:
Eſ.66,24 — 44 *Vbi vermis illorum non moritur, &
ignis non extinguitur.
45 Et ſi pes tu⁹ fuerit tibi obſtaculo, amputa
illum: bonum eſt vt ingrediaris ad vitã clau
dus, potius quàm duos pedes habens mitta-
ris in gehennam, in ignem inextinguibilem:
46 Vbi vermis illorum non moritur, & i-
gnis non extinguitur.
47 Et ſi oculus tuus tibi obſtaculo eſt, erue
illum: bonum eſt tibi vt luſcus introeas in
regnum Dei, potius quàm vt duos oculos
habens mittaris in gehennam ignis:
48 Vbi vermis eorum non moritur, & i-
gnis non extinguitur.
Leui.2,13 — 49 Nam omnis homo igne ſalietur:* & o-
mnis victima ſale ſalietur.
Mat.5,13 — 50 *Bona res eſt ſal: cæterùm ſi ſal inſulſus
Lu.14,34 — fuerit, per qd ipſũ cõdietis? Habete in vobiſ-
ipſis ſalẽ, & pacẽ habete inter vos invicem.

Cap.

CAPVT X.

*2 De dimittẽda vxore. 13 Paruuli Chri-
ſto offeruntur. 17 Diues Chriſtum interro-
gat quomodo poſsideatur vita æterna. 28 A-
poſtoli relinquẽtes omnia propter Chriſtum.
32 Chriſtus prædicit mortem ſuam. 35 Filio-
rum Zebedæi petitio. 46 Bartimæus cæcus
ſanatur.*

ET * quum inde ſurrexiſſet, venit in fines Mat. 19, 1
Iudææ per [regionem quæ eſt] vltra Ior-
danem: & cõueniunt rurſum turbæ ad illũ,
& ſicvt conſueuerat, rurſum docebat eas.
2 Et adeuntes Phariſæi interrogabant il- C. 28
lum, Licétne viro vxorem repudiare? tentã-
tes illum.
3 At ille reſpondens dixit illis, Quid vobis
præcepit Moſes?
4 At illi dixerunt, * Moſes permiſit libel- Deu. 24,
lum repudij ſcribere, ac dimittere. 1
5 Et reſpondens Ieſus dixit illis, Ad duri-
tiam cordis veſtri ſcripſit vobis præceptum Gen. 1, 27
iſtud. Matt. 19,
6 Cæterùm ab initio creationis * maſcu-
lum & feminam fecit illos Deus. 4
7 Propter hoc relinquet homo patrem † Gen. 2,
ſuum & matrem, & adhærebit vxori ſuæ, 24
8 † Et fient duo caro vna. Itaq; iam nõ ſunt 1 Cor. 6,
duo, ſed vna caro. 16
9 * Quod igitur Deus copulauit, homo Epeſ. 5, 31
ne ſeparet. * 1 Cor.
10 Et in domo rurſum diſcipuli illius eadẽ 7, 10

de re interrogauerunt illum.
Matt. 5, 11 Et dicit illis,*Quicunque repudiauerit
32:19,9 vxorem ſuam,& duxerit aliam, adulterium
Lu.16,18 committit adverſus illam.
1 Cor. 7, 12 Et ſi mulier repudiauerit virum ſuum,
10 & nupſerit alteri,adulterium committit.
†Matth. 13 ¶ † Et attulerunt ad illum pueros, vt
tangeret illos: diſcipuli verò increpabãt eos
19,13 qui adducebant.
Lu. 18,15 14 Quum vidiſſet autem Ieſus, indignatus
eſt,& dixit illis, Sinite pueros venire ad me,
ne prohibete illos: talium enim eſt regnum
Dei.
15 Amen dico vobis, quicunque non acce-
perit regnum Dei tanquam puer, haudqua-
quam ingredietur in illud.
16 Et quum cepiſſet illos in vlnas, impoſi-
tis manibus ſuper illos,benedixit eis.
C. 29 17 ¶ Et quum exiret in viam, *accurrit
Mat. 19, quidam,ac genua flexit illi, & interrogabat
16 eum,Præceptor bone,quid faciam,vt vitam
Lu. 18,18 æternam poſsideam?
18 Ieſus autem dixit illi, Cur me dicis bo-
num?nemo bonus,niſi vnus,nempe Deus.
19 Præcepta noſti, Ne committas adulte-
Ex.20,15 riũ, *Ne occidas, Ne fureris, Ne falſum te-
ſtimonium dicas, Ne fraudes, Honora pa-
trem tuum & matrem.
20 At ille reſpondẽs dixit illi, Præceptor,
hæc omnia ſeruaui ab adoleſcentia mea.
21 Ieſus autem intuitus illum, dilexit eum,
& dixit illi,Vnum tibi deeſt:abi,quæcunque
habes

habes vende, & da pauperibus, & habebis
theſaurum in cælo: & veni, ſequere me, ſub-
lata[in humeros]cruce.
22 At ille moleſtia affectus propter ſer-
monem, diſcedebat mœrens: habebat enim
poſſeſsiones multas.
23 Et quum circũſpexiſſet Ieſus, dicit di-
ſcipulis ſuis, Quàm difficulter hi qui pecu-
nias habent, in regnum Dei intrabunt.
24 Diſcipuli verò obſtupuerunt ſuper ver
bis illius. At Ieſus rurſum reſpondens dicit
illis, Filij, quàm difficile eſt eos qui fiduciã
habent in pecuniis, regnum Dei ingredi.
25 Facilius eſt camelum per foramen acus
ingredi, quàm diuitem in regnum Dei in-
gredi.
26 Illi verò ſupra modum admirati ſunt,
dicẽtes intra ſeſe, Et quis poteſt eſſe ſaluus?
27 Intuitus autem Ieſus illos, dicit, Apud
homines impoſsibile, ſed non apud Deum:
nam omnia poſsibilia ſunt apud Deum.
28 ¶ *Et cœpit Petrus dicere illi, Ecce re- *Matt.*19,
liquimus omnia, & ſequuti ſumus te. 27
29 Reſpondens autem Ieſus dixit, Amen *Lu.*18,28
dico vobis, Nullus eſt qui reliquit domum,
aut fratres, aut ſorores, aut patrem, aut ma-
trem, aut vxorẽ, aut liberos, aut agros mea
cauſa & Euangelij,
30 Quin recipiat centupla nunc in tempo
re hoc, domus, & fratres, & ſorores, & ma-
tres, & liberos, & agros, cum perſecutioni-
bus: ac in ſeculo venturo vitam æternam.

Matt.19, 30 31 *Multi autem primi, erunt poſtremi: & poſtremi, primi.
Lu. 13,30 32 ¶ †Erant autem in via aſcendentes Hie-
† Matth. 20,17 roſolymam, & præcedebat illos Ieſus: erántque paueſacti, & ſequentes timebant: & aſ-
Lu. 18, 31 ſumptis Ieſus rurſum duodecim, cœpit illis dicere quæ ſibi eventura eſſent,
33 Ecce aſcendimus Hieroſolymam, & Filius hominis tradetur principibus Sacerdotum & Scribis: & condemnabunt eum ad mortem, & tradent illum Gentibus,
34 Et illudent illi, & flagellabunt eum, & inſpuent in illum, & occident eum: & tertia die reſurget.
C.30 35 ¶ * Et accedũt ad eũ Iacobus & Iohan-
Mat. 20, 20 nes filij Zebedæi, dicentes, Præceptor volumus vt quicquid petierimus, facias nobis.
36 Ille verò dixit eis, Quid me vultis facere vobis?
37 Illi verò dixerunt ei, Da nobis vt vnus tibi à dextris, & alter tibi à ſiniſtris ſedeamus in gloria tua.
38 Ieſus autem dixit illis, Neſcitis quid petatis: poteſtis bibere poculum quod ego bibo, & baptiſmate quo ego baptizor, baptizari?
39 At illi dixerunt ei, Poſſumus. Ieſus autem dixit illis, Poculum quidem quod ego bibo, bibetis, & baptiſmate quo ego baptizor, baptizabimini.
40 Cæterùm ſedere mihi à dextris ac ſiniſtris, non eſt meum dare: ſed his [continget]

qui-

quibus paratum eſt.
41 Et quum audiſſent decem, cœperũt indignari de Iacobo & Iohãne.
42 Ieſus autem quum vocaſſet eos ad ſe,
dicit illis,*Scitis quòd qui videntur impera- Lu. 21,25
re gentibus, dominium exercent adverſus
illas:& qui magnates ſunt inter eas,poteſtatem exercent in illas.
43 Verùm non ſic erit inter vos: ſed quicunque voluërit ex vobis fieri magnus inter vos,erit miniſter veſter:
44 Et quicunque voluërit ex vobis eſſe primus,erit omnium ſeruus.
45 Nam & Filius hominis non venit vt ſibi miniſtraretur. ſed vt ipſe miniſtraret, ac daret animam ſuam redemptionem pro multis.
46 ¶ Et veniunt Hiericho:*quũmq; egre- C. 31
deretur ab vrbe Hiericho, ac diſcipuli illius Mat. 20,
& turba copioſa, filius Timæi Bartimæus 29
cæcus ſedebat iuxta viam mendicans. Lu. 18,35
47 Et quum audiſſet quòd Ieſus Nazarenus eſſet,cœpit clamare, & dicere, Fili Dauid Ieſu,miſerere mei.
48 Et increpabant illum multi vt taceret: at ille multo magis clamabat,Fili Dauid, miſerere mei.
49 Et ſtetit Ieſus,ac iuſsit illum vocari: & vocant cæcum,dicentes illi, Bono animo eſto,ſurge:vocat te.
50 Ille verò abiecto pallio ſuo,ſurrexit & venit ad Ieſum.

51 Et reſpondens dicit illi Ieſus, Quid vis
faciam tibi? Cæcus autem dixit ei, Rabboni,
vt viſum recipiam.
52 Ieſus autem dixit illi, Abi, fides tua ſal-
uum te reddidit: & protinus recepit viſum,
& ſequebatur Ieſum in via.

CAPVT XI.

7 Chriſtus vectus aſello, 11 ingreditur Ieruſalem. 13 Ficus infructuoſa maledicitur. 15 Eiiciuntur templo vendentes & ementes. 23 Virtus fidei. 24 Fides orationis. 25 Peccata fratri remittenda. 28 Sacerdotes petunt, qua auctoritate Chriſtus faciat, quæ facit. 30 Baptiſmus Iohãnis vnde.

C. 32 ET* quum appropinquāt Hieroſolymis
Mat. 21,1 ad Bethphage & Bethaniam iuxta mon-
Lu. 19,29 tem Oliuarũ, emittit duos è diſcipulis ſuis,
2 Et dicit illis, Abite in vicum qui contra
vos eſt: & ſtatim ingredientes in illum, inve-
nietis pullum alligatum, ſupra quem nullus
hominum ſedit: ſoluite eum, & adducite.
3 Et ſi quis vobis dixerit, Cur facitis hoc?
dicite, quòd Dominus eo opus habet: & con
tinuò illum mittet huc.
4 Abierunt autem, & invenerunt pullum
alligatum iuxta ianuam foris in bivio: & ſol
uunt illum.
5 Et nonnulli eorum qui illic ſtabant, di-
cebant illis, Quid facitis ſoluentes pullum?
6 At illi dixerũt eis, quemadmodum præ-
ceperat Ieſus: & ſinebant illos.

7* Et

7 *Et adduxerunt pullum ad Ieſum: & in- Ioh.12,14
iecerunt illi veſtiméta ſua: ſedítq; ſuper illú.
8 Multi verò veſtimenta ſua ſternebant
in viam: alij verò frondes incidebant ex ar-
boribus, & ſternebant in viam.
9 Et qui præcedebant, quíque ſequeban-
tur, clamabant, dicentes, Hoſanna, benedi-
ctus qui venit in nomine Domini:
10 Benedictum quod venit regnum in no
mine Domini patris noſtri Dauid: Hoſanna
in altiſsimis.
11 * Et ingreſſus eſt Hieroſólymam Do- Matt. 21,
minus, & in templum: & quum circunſpe- 20
xiſſet omnia, iámque tempus eſſet veſperti-
num, egreſſus eſt Bethaniam cú duodecim. Lu.19,45
12 ¶ * Et poſtero die quum exiſſent Be- C. 33
thania, eſuriit.
13 Quúmque vidiſſet arborem fici procul, Matt. 21, 18
habentem folia, veniebat ſi videlicet inven-
turus eſſet aliquid in illa: & quum veniſſet
ad illam nihil invenit, niſi fólia: non enim e-
rat tempus ficorum.
14 Et reſpondens Ieſus dixit ficui, Ne poſt-
hac ex te in æternum quiſquam fructum e-
dat, & audiebant diſcipuli illius,
15 Veniúntque Hieroſolymam. Et ingreſ-
ſus Ieſus in templum, cœpit eiicere eos qui
vendebant & emebant in templo, & menſas
argentariorum, & ſellas vendentium co-
lumbas ſubvertit.
16 Et non permiſit vt quiſquam deporta-
ret vas per templum.

17 Et docebat dicẽs illis, Nónne ſcriptum
Eſa.56,7 eſt, *Domus mea, domus precationis voca-
bitur omnibus gentibus? † Vos autem feci-
Iere. 7,11 ſtis eam, ſpeluncam latronum.
18 Et audierunt Scribæ, principéſq; Sacer
dotum, & quærebãt quomodo illum eſſent
perdituri: timebãt enim eum, quòd tota tur-
ba admirabatur doctrinam illius.
19 Et quum veſpera [iam] eſſet, egreſſus
eſt [Ieſus] è ciuitate.
Matt.21, 20 *Et mane prætereũtes, viderunt ficum
19 exaruiſſe radicitus:
21 Et recordatus Petrus dicit illi, Rabbi,
ecce ficus illa quam execratus es, exaruit.
22 Et reſpondens Ieſus dicit illis, Confidi-
te Deo.
23 Amen dico vobis, quòd quicunque di-
xerit monti huic, Tollaris, ac mittaris in ma
re: & non hæſitauerit in corde ſuo, ſed cre-
diderit fore quæ dixerit, erit illi quicquid
dixerit.
Mat.7,7 24 * Propterea dico vobis, Quæcunque
Luc.11,9 orantes petitis, credite quòd accipitis, &
erunt vobis.
C.34 25 * Et quũ ſteteritis orantes, remittite ſi-
Matt. 6, quid habetis adverſus aliquẽ: vt & Pater ve-
14 ſter qui in cælis eſt, remittat vobis delicta
† Matt. veſtra.
21,14 26 Quòd ſi vos nõ dimiſeritis, nec Pater vẽ
Luc.20,1 ſter qui in cælis eſt, dimittet peccata veſtra.
C.35 27 ¶ †Et veniũt rurſus Hieroſolymam: &
quum ambularet in templo, veniũt ad illum
prin-

principes Sacerdotũ, & Scribæ & Seniores,
28 Et dicunt illi, Qua auctoritate hæc facis?& quis tibi dedit auctoritatem iſtam, vt iſta facias?
29 Ieſus autem reſpondẽs dixit illis, Quærã à vobis & ipſe quiddam, & reſpõdete mihi: & dicã vobis, qua auctoritate hæc faciã.
30 Baptiſmus Iohannis vtrùm è cælo erat, an ex hominibus?reſpondete mihi.
31 Et cogitabant apud ſe, dicentes, Si dixerimus, E cælo: dicet, Cur igitur non credidiſtis illi?
32 At ſi dixiſſent. Ex hominibus: timebant populum: omnes enim habebant Iohannem quòd verè Propheta fuiſſet.
33 Et reſpondentes dicunt Ieſu, Neſcimus. Et Ieſus reſpondens dicit illis, Nec ego dicam vobis qua auctoritate hæc faciam.

CAPVT XII.

1 De vinea agricolis locata. 10 Chriſtus, lapis reprobatus à Iudæis. 14 De tributo dando Cæſari. 18 Sadducæi negantes reſurrectionem. 28 Primum mandatum. 33 Dilectio Dei & proximi, præponitur ſacrificiis. 35 Chriſtus, filius Dauidis. 38 Cauendum à Scribis & Phariſæis. 42 Vidua paupercula quadrantem mittens in gazophylacium.

Eſa. 5, 1 Iere. 2, 21 Matt. 21, 33 Lu. 20, 9

C. 36

ET* cœpit illis per parabolas loqui: vineã plãtauit homo. & circũdederat ſepẽ, & fodeat lacũ, & ædificauerat turrim, & elocaue

rat eam agricolis: & peregrè profectus eſt.
2 Et miſit ad agricolas, quū opportunum
eſſet, ſeruum, vt ab agricolis acciperet de
fructu vineæ.
3 At illi arreptum illum ceciderunt, ac re-
miſerunt vacuum.
4 Et rurſum miſit ad illos alium ſeruum:
& illi cõiectis in eum ſaxis comminuerunt
illi caput, & remiſerunt contumeliis affe-
ctum.
5 Et rurſum alium miſit: & illum occide-
runt: multóſque alios, hos quidem cæden-
tes, illos verò occidentes.
6 Itaque quum vnum adhuc haberet fi-
lium ſuum dilectum, miſit etiam illum ad il-
los poſtremum, dicens, Reverebūtur filium
meum.
7 Illi verò agricolæ dicebāt inter ſeſe, Hic
eſt hæres: venite occidamus eum, & noſtra
erit hæreditas.
8 Et arreptum illum occiderunt, & eiece-
runt è vinea.
9 Quid igitur facturus eſt Dominus vi-
neæ? Veniet, & perdet agricolas, & dabit vi-
neam aliis.
Pſ.118, 12 10 An ne hanc quidem Scripturam legi-
Eſ.28, 16 ſtis, * Lapidem quem reprobauerunt ij qui
Matt.21, ædificabant, hic factus eſt in caput anguli:
42 11 A Domino factum eſt hoc, & eſt admi-
Act. 4, 11 rabile in oculis noſtris?
Rō.9, 33 12 Et quærebant eum comprehendere, &
1 Pet.2, 8 metuebant turbam: ſciebant enim quòd ad-
verſus

verſus ipſos parabolam dixiſſet. Et relicto
illo abierunt.
13 ¶ * Ac mittunt ad illum quoſdam è Pha C. 37
riſæis & Herodianis, vt eum captarent ſer- Matt. 22,
mone.
14 Illi verò quum veniſſent, dicunt ei, Præ 15
ceptor, ſcimus quòd verax es, & non curas Lu. 20, 20
quemquam: non enim reſpicis perſonam
hominum, ſed cum veritate viam Dei doces.
Licet cenſum Cæſari dare, an non? demus,
an non demus?
15 Ille verò ſciens illorum ſimulationem,
dixit illis, Quid me tẽtatis? Afferte mihi de-
narium vt videam.
16 Illi verò attulerunt. Et dicit eis, Cuius
eſt imago hæc & inſcriptio? Illi verò dixe-
runt ei, Cæſaris.
17 Et reſpondens Ieſus dixit illis, * Reddi Rõ. 13, 7
te quę ſunt Cæſaris, Cæſari: & quę Dei ſunt,
Deo. Et admirati ſunt de eo.
18 ¶ * Et veniunt Sadducæi ad illum, qui C. 38
dicunt non eſſe reſurrectionem: interroga- Matt. 22,
uerúntque eum, dicentes,
19 Præceptor, * Moſes ſcripſit nobis, ſi cu- 24
ius frater moriatur, ac relinquat vxorem, Lu. 22, 27
& liberos non relinquat: vt accipiat frater †Deu. 25,
eius vxorem illius, & ſuſcitet ſemen fratri 5
ſuo.
20 Septem fratres fuerunt: ac primus ac-
cepit vxorem, iſque moriens non reliquit
ſemen.
21 Et ſecundus accepit illam, ac mortuus

eſt, & nec ipſe reliquit ſemen: & tertius ſi-
militer.
22 Et acceperunt eam ſeptem, nec reli-
querunt ſemen. Poſtrema verò omniũ mor-
tua eſt & vxor.
23 In reſurrectione igitur quum reſurre-
xerint, cuius illorum erit vxor? nam ſeptem
habuerunt eam vxorem.
24 Et reſpondens Ieſus dixit eis, An non
propterea erratis, quòd neſciatis Scripturas,
neque virtutem Dei?
25 Quum enim à mortuis reſurrexerint,
neque contrahunt matrimonium, neque
nuptum dantur, ſed ſunt velut angeli qui in
cælis ſunt.
26 Cæterũ de mortuis, quòd reſuſcitãtur, non
legiſtis in libro Moſis, quomodo in rubo lo
Exo. 3,6 quutus ſit illi Deus, dicens, *Ego ille Deus
Matt. 22, 32 Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Iacob.
27 Non eſt Deus mortuorum, ſed Deus
viuentium: vos igitur multùm erratis.
28 ¶ *Et quũ acceſſiſſet quidã è Scribis, &
C. 39 audiſſet eos ſimul diſputantes, videretq́; quòd
Matt. 22, 35 bene reſpondiſſet eis, interrogauit illum,
Quod eſt primum omnium præceptum?
29 Ieſus autem reſpondit illi, Primum o-
Deu. 6,4 mnium præceptum eſt, *Audi Iſrael, Domi-
nus Deus noſter, Dominus vnus eſt:
30 Et diliges Dominum Deum tuũ ex to-
to corde tuo, & ex tota anima tua, & ex to-
ta mente tua, & ex totis viribus tuis. Hoc eſt
primum præceptum.

31 Et

31 Et ſecũdum ſimile hoc eſt,* Diliges pro- Leu.19,
ximum tuũ vt teipſum. Maius his aliud præ- 18
ceptum non eſt. Matt.22,
32 Et dixit illi Scriba, Bene præceptor cum 39
veritate dixiſti, quòd vnus ſit Deus, & non Rõ.13,9
ſit alius præter illum: Gal.5,14
33 Quódque Diligere eum ex toto corde, Iac.2,8
& ex tota intelligentia, & ex tota anima, &
ex totis viribus: ac diligere proximum vt ſe-
ipſum: plus ſit quàm vniuerſa holocautoma
ta & victimæ.
34 At Ieſus quũ videret ꝙ cordatè reſpõdiſ
ſet, dixit illi, Haud longè abes à regno Dei.
Et nemo poſt illa audebat illũ interrogare.
35 ¶ *Et reſpondens Ieſus dicebat, docens C. 40
in templo, Quomodo dicunt Scribæ, Chri- Matt.22,
ſtum eſſe filium Dauid? 42
36 Nam ipſe Dauid dixit afflatus Spiritu Lu.20,41
ſancto, *Dixit Dominus Domino meo, Se- *Pſ.109,
de à dextris mihi: Donec poſuero inimicos 3
tuos ſcabellum pedum tuorum.
37 Ipſe ergo Dauid vocat eum Dominũ: &
vnde filius eius eſt? Et pleraque turba au-
diebat illum libenter.
38 ¶ *Et dicebat illis in doctrina ſua, Ca- Mat.23,6
uete à Scribis, qui amant ſtolati obambula- Luc.11,
re, & [amant] ſalutationes in foris, 43: 20,45
39 Primáſque ſellas in congregationibus, † Matt.
& primos accubitus in cœnis. 23,14
40 † Qui devorant domos viduarũ & ſub Luc. 20,
prætextu longas faciunt preces: iſti accipiẽt 47
grauiorem damnationem.

C. 41 41 ¶* Et quũ ſederet Ieſus ex adverſo ga-
Luc.21,1 zophylacij, ſpectabat quomodo turba mit-
teret æs in gazophylacium, & multi diuites
mittebant multa.
42 Et venit quædam vidua pauper, miſit-
que minuta duo, quod eſt quadrans.
43 Vocatíſque ad ſe diſcipulis ſuis, dicit
illis, Amen dico vobis quòd vidua hæc pau-
per plus miſit, quàm omnes qui miſerunt in
gazophylacium.
44 Nam omnes ex eo quod ipſis ſupere-
rat, miſerunt: at hæc è penuria ſua omnia
quæcunque habebat, miſit, totam ſubſtan-
tiam ſuam.

CAPVT XIII.

*2 & 14 Deſtructio Ieruſalem. 6 Pſeu-
dochriſti. 9 Perſecutiones propter Euange-
lium. 10 Euangelium prædicandum omni-
bus Gentibus. 22 Falſa miracula. 26 De
adventu Chriſti ad iudicium. 33 Vigilan-
dum. Orandum.*

Mat.24,1 ET* quum exiret è templo, dicit illi qui-
Luc.21,5 dam è diſcipulis illius, Præceptor, vide
quales lapides, & quales ſubſtructiones.
Lu.19,44 2 Et Ieſus reſpondens ait illi, *Vides has
magnas ſubſtructiones? non relinquetur la-
pis ſuper lapidem qui non diruatur.
3 Et quum ſederet in monte Oliuarum è
C. 42 regione templi, interrogabant illum ſecre-
tò Petrus & Iacobus & Iohãnes & Andreas,
4 Dic nobis quando hæc erunt, & quod
ſignum

ſignum[eſt]quando hæc omnia ſint conſum
manda.
5 At Ieſus reſpondens illis, cœpit dicere,
*videte ne quis vos fallat. Ephe.5,6
6 Multi enim venient in nomine meo, di- 2 Theſ.2.
centes,Ego ſum [Chriſtus], multóſque de- 3.
cipient.
7 Quum autem audieritis bella & rumo-
res bellorum, ne turbemini: oportet enim
fieri: at nondum eſt finis.
8 Inſurget enim gens adverſus gentem,&
regnum adverſus regnũ:& erunt terræ mo-
tus in ſingulis locis, & erũt fames ac turba-
tiones,initia dolorum hæc.
9 Sed cauete vos vobis:tradent enim vos
in concilia & in ſynagogas:cędemini,& ſub
præſidibus ac regibus ducemini propter
me,in teſtimonium illis.
10 Et apud omnes gentes oportet priùs
prædicari Euangelium.
11 *Quum autem duxerint vos tradentes, Matt.10,
ne præcogitetis quid dicturi ſitis, neq; me- 19
ditemini: ſed quicquid datum fuerit vobis Lu.12,11:
in illa hora, hoc loquamini: non enim eſtis 21,14
vos qui loquimini,ſed Spiritus ſanctus.
12 Traditurus eſt autem frater fratrem in
mortem, & pater filium: & inſurgent filij
adverſus parentes,ac morte afficient eos.
13 Et eritis odio habiti ab omnibus pro-
pter nomen meum: ſed qui perſeuerauerit Mat. 24.
vſque ad finem,hic ſaluus erit. 15
14 *Porro quũ videritis abominationem Lu.21,20

Dã,9,27 deſolationis (de qua dictum eſt à * Daniele
propheta) ſtantem, vbi non oportet: (qui le
gerit, intelligat) tũc qui fuerint in Iudęa, fu-
giant ad montes.
15 Qui verò fuerit in tecto, ne deſcendat
in domum, nec ingrediatur vt quicquã tol
lat è domo ſua.
16 Et qui fuerit in agro, ne revertatur ad
ea quæ reliquit à tergo, ad tollendum pal-
lium ſuum.
17 Væ autem prægnantibus & lactantibus
in illis diebus.
18 Sed orate ne fiat fuga veſtra hyeme:
19 Erunt enim dies illi [talis] afflictio, qua-
lis non fuit à primordio rerum cõditarum,
quas condidit Deus, vſque ad hoc tempus,
nec futura eſt.
20 Et niſi Dominus abbreuiaſſet dies,
haudquaquam ſalua fuiſſet vniuerſa caro:
ſed propter electos quos elegit, abbreuia-
uit dies.
Mat. 24, 21 * Ac tum ſi quis vobis dixerit, Ecce hîc
23 Chriſtus, ecce illic, ne credatis.
Luc.21, 8 22 Exorientur enim pſeudochriſti, & pſeu
doprophetæ, & edent ſigna ac prodigia ad
decipiendum ſi fieri poſsit, etiam electos.
23 Vos autem cauete: ecce, prædixi vobis
omnia.
Eſa.13,10 24 * Cæterùm in illis diebus poſt afflictio-
Eze.32, 7 nem illam ſol obtenebrabitur, & luna non
Ioe.2,10, dabit ſplendorem ſuum,
31: & 3,15 25 Et ſtellæ cæli décident, & virtutes quæ
in

in cælis ſunt,concutientur.
26 Et tunc videbunt Filium hominis venientem in nubibus cum poteſtate multa & gloria.
27 *Et tunc mittet angelos ſuos, & aggre- *Mat.24,*
gabit electos ſuos à quatuor ventis, à ſum- *31*
mo terræ vſque ad ſummum cæli.
28 A ficu verò diſcite ſimilitudinem: quum ramus eius iam tener fuerit,produxerítque folia,ſcitis quòd propè ſit æſtas.
29 Sic & vos quum hæc videritis fieri, ſcitote quòd propè ſit in foribus.
30 Amẽ dico vobis,quòd nõ præteribit generatio hęc,donec omnia hęc facta fuerint.
31 Cælum & terra præteribunt, ſed verba mea non præteribunt.
32 Cæterùm de die illo ac tempore nemo C. 43
nouit, ne angeli quidem qui in cælo ſunt, nec ipſe Filius,ſed ſolus Pater.
33 *Cauete,vigilate & orate:neſcitis enim *Mat. 24,*
quando tempus ſit. *42*
34 Sicvt homo qui peregrè agit relicta domo ſua, dedítque ſeruis ſuis poteſtatem, ac ſuum cuique opus, & ianitori mandauit vt vigilaret.
35 Vigilate igitur: (neſcitis enim quando dominus domus venturus ſit:ſero,an medio noctis,an in gallicinio,an diluculo.)
36 Ne quum venerit repente,offendat vos dormientes.
37 Cæterùm quæ dico vobis, omnibus dico,Vigilate.

CAPVT XIIII.

*1 Conſilium Sacerdotum contra Chri-
ſtũ. 3 Mulier vngens caput Chriſti vnguen
to. 10 Iudas cum Sacerdotibus paciſcitur,
12 Paſchæ præparatio. 22 Inſtitutio Cœnæ.
27 Scandalizati Apoſtoli. 32 Chriſtus in
horto. 44 Iudas oſculo prodit Chriſtum.
47 Malcho auricula amputatur. 50 Fugiũt
Apoſtoli. 53 Chriſtus corã Caiapha. 56 Fal-
ſa teſtimonia contra Chriſtum. 62 Se Meſ-
ſiam fatetur Chriſtus: 65 conſpuitur, &
colaphis cæditur. 68 Petri negatio.*

Mat. 26, ERat*autem Paſcha, & Azymorum dies
2 [futuri] poſt biduum: & quærebãt ſum-
Luc. 22,1 mi Sacerdotes & Scribę quomodo eum per
dolum comprehenſum occiderent.
2 Dicebant autem, Non in die feſto, ne tu-
multus fiat populi.
C. 44 3 * Et quum eſſet Bethaniæ in domo Simo
Mat. 26, nis leproſi, accumbente eo, venit mulier ha
6 bens alabaſtrum vnguenti nardi piſticæ pre
Ioh. 12, 1 tioſæ: & comminuto alabaſtro effudit illi
in caput.
4 Erant autem quidam qui indignaren-
tur apud ſeſe, ac dicerent, Ad quid perditio
hæc vnguenti?
5 Nam poterat hoc vendi pluris quàm tre
centis denariis, ac dari pauperibus, & infre-
muerunt adverſus illam.
6 At Ieſus dixit, Sinite illam, cur illi mole-
ſti eſtis? bonum opus operata eſt erga me.

7 Sem-

7 Semper enim pauperes habetis vobiſ-
cum:& quandocunque volueritis, poteſtis
illis benefacere: me verò non ſemper ha-
betis.
8 Quod potuit, hæc fecit: prævenit vt vn-
geret meum corpus ad ſepulturam.
9 Amen dico vobis, vbicunque prædica-
tum fuerit Euangelium hoc in toto mun-
do: etiam hoc quod fecit hæc, dicetur in me
moriam ipſius.
10 ¶ * Et Iudas Iſcariotes vnus è duode- Mat. 26,
cim, abiit ad ſummos ſacerdotes, vt prode- 14
ret cum illis. Luc. 22, 4
11 Quo audito, illi gauiſi ſunt, & polliciti
ſunt ei pecuniam ſe daturos, & quærebat
quomodo opportunè illum traderet.
12 ¶ * Ac primo die azymorum, quum pa C. 45
ſcha immolarent, dicunt illi diſcipuli ſui, v- Mat. 26,
bi vis vt abeamus, & paremus vt edas 17
paſcha? Lu. 22, 7
13 Et emittit duos è diſcipulis ſuis, & dicit
illis, Ite in ciuitatem: & occurret vobis ho-
mo hydriam fictilem aquæ plenam baiulãs:
ſequimini illum.
14 Et quocunq; ingreſſus fuerit, dicite pa
trifamiliâs, Magiſter dicit, vbi eſt diverſoriũ
vbi paſcha cum diſcipulis meis edam?
15 Et ille vobis oſtẽdet tricliniũ magnum,
ſtratum, paratum: illic parate nobis.
16 Et exierunt diſcipuli eius, & venerunt
in ciuitatem, & repererunt quemadmodum
dixerat illis: parauerúntque paſcha.

C. 46 17 * Et quum veſpera iam eſſet, venit cum
Mat. 26, duodecim.
20 18 Et quum accumberent, ederéntque, di-
xit Ieſus, Amen dico vobis, vnus ex vobis
Lu.22,14 proditurus eſt me, qui edit mecum.
Ioh.13, 21 19 At illi cœperunt eſſe mœſti, ac dicere
illi ſingulatim, Num ego? & alius, Num ego?
Lu.22,21 20 Ille verò reſpondens dixit illis, * Vnus
è duodecim qui intingit mecum in cati-
num.
Pſ.40,10 21 * Filius quidem hominis vadit, ſicut ſcri
Act. 1,16 ptum eſt de illo: ſed væ homini illi per quem
Mat. 26, Filius hominis proditur: bonum erat illi, ſi
24 natus non fuiſſet homo ille.
† Matth. 22 † Et edentibus illis, ſumpto Ieſus pane,
26,26 quum benedixiſſet, fregit & dedit illis, ac
1 Cor. 11, dixit, Sumite, comedite: hoc eſt corpus
24 meum.
23 Et accepto poculo, quum gratias egiſ-
ſet, dedit illis: & biberunt ex eo omnes:
24 Et dixit illis, Hic eſt ſanguis meus No-
ui teſtamenti, qui pro multis effunditur.
25 Amen dico vobis, poſthac non bibam
de fructu vitis, vſque ad diem illum, quum
illum bibero nouum in regno Dei.
26 Et quum hymnum dixiſſent, exierunt
in montem Oliuarum.
Ioh.16,32 27 ¶ Et dicit illis Ieſus, * Omnes offendi-
culum patiemini propter me in nocte hac:
Zac.13,7 quia ſcriptum eſt, † Percutiam paſtorem, &
diſpergentur oues.
Inf.16,7 28 * Sed poſteaquam reſurrexero, præce-
dam

dam vos in Galilæam.
29 Petrus autem dicit illi, Etiam ſi omnes
offendiculum paſsi fuerint, at non ego.
30 *Et dicit illi Ieſus, Amē dico tibi quòd Lu.22,34
hodie in nocte hac, prius quàm bis gallus Ioh.13,38
cecinerit ter abnegabis me.
31 At ille vehementiùs dicebat, Imo ſi me
oportuit commori tibi, non te abnegabo.
Similiter autem & omnes dicebant.
32 * Et veniunt in locum, cuius nomen Mat. 26,
Gethſemani: & dicit diſcipulis ſuis, Sedete 36
hîc, donec digreſſus orauero. Lu.22,39
33 Et aſſumit Petrum & Iacobum & Iohā-
nem ſecū: cœpitque expaueſcere & angi.
34 Et dicit illis, Dolore afficitur anima
mea vſque ad mortem: manete hîc, & vi-
gilate.
35 Et progreſſus paululum, proſtratus eſt
in terram: & orauit vt ſi poſsibile eſſet, trāſ-
iret à ſe hora:
36 Et dicebat, Abba, Pater, omnia poſsibi-
lia ſunt tibi, aufer poculum à me hoc: verū-
tamen non quid ego velim, ſed quid tu.
37 Et venit, & offendit eos dormiētes, di-
citque Petro: Simon, dormis? non potuiſti v-
nam horam vigilare?
38 Vigilate, & orate, ne veniatis in tenta-
tionem: ſpiritus quidem promptus, at caro
infirma.
39 Et rurſum digreſſus orabat, & eundem
dixit ſermonem.
40 Et reverſus offendit illos rurſum dor-

mientes: erant enim oculi eorum grauati,
neque ſciebant quid illi reſponderent.
41 Et venit tertiò, dicítque illis, Dormite
poſthac & requieſcite. Sufficit, venit hora:
ecce traditur Filius hominis in manus pec-
catorum.
42 Surgite, eamus: ecce, qui prodit me, ap
propinquat.
Matt. 26, 47 43 ¶ *Et continuò adhuc eo loquente, ac-
cedit Iudas, (qui erat vnus è duodecim,) &
Luc. 22, 47 cum illo turba multa cũ gladiis & fuſtibus à
ſummis Sacerdotibus & Scribis & Senioribus.
Ioh. 18, 3 44 Dederat autem is qui prodebat eum,
commune ſignum illis, dicens, Quencunque
oſculatus fuero, is eſt: comprehẽdite illum,
& abducite cauté.
45 Et quum veniſſet, protinus accedit ad
illum, dicítque ei, Rabbi, rabbi: ac deoſcula-
tus eſt eum.
46 Illi verò iniecerũt in illum manus ſuas,
& comprehenderunt eum.
47 Vnus autem quiſpiam aſtantium edu-
cto gladio percuſsit ſeruum ſummi Sacerdo
tis, & amputauit eius auriculam.
48 Et reſpondens Ieſus dixit illis, Tanquã
ad latronem exiſtis cum gladiis ac fuſtibus
ad comprehendendum me.
49 Quotidie eram apud vos in tẽplo do-
cens, & non comprehendiſtis me: ſed [iſta
fiunt] vt impleantur Scripturæ.
50 Et relicto illo, omnes fugerunt.
51 ¶ Et vnus quiſpiã adoleſcẽtulus ſeque-
batur

batur illum, circumamictus ſindone ſuper
nudum: & comprehenderunt illum adole-
ſcentuli.
52 Ille verò relicta ſindone, nudus effugit
ab illis.
53 ¶ *Et abduxerũt Ieſum ad ſummũ Sacer *Mat.* 26,
dotem: & conveniunt cum illo omnes ſum- 57
mi Sacerdotes & Seniores & Scribæ. *Lu.* 22, 54
54 Et Petrus eminus ſequebatur illum, do *Ioh.* 18, 13
nec [veniſſet] in atrium ſummi Sacerdotis,
& erat ſedens vnà cum miniſtris, & calefie-
bat ad lumen.
55 *Summi verò Sacerdotes & totum con *Mat.* 26,
cilium quærebant adverſus Ieſum teſtimo- 59
nium, vt morti traderent eum: nec invenie-
bant.
56 Nam multi falſum teſtimonium dixe-
rant adverſus illum, nec erant ſatis idonea
teſtimonia.
57 Et quidam aſſurgebant, & falſum teſti-
moniũ ferebant adverſus illum, dicentes,
58 Nos audimus eum dicentem, *Ego di- *Ioh.* 2, 19
ruam templum hoc, quod eſt manibus fa-
ctum: & tribus diebus aliud ſine manibus fa
ctum extruam.
59 Et ne ſic quidem ſatis idonea erant te-
ſtimonia illorum.
60 Et ſurgens ſummus Sacerdos in me-
dium, interrogabat Ieſum, dicens, Non re-
ſpondes quicquam? quid iſti adverſum te di
cunt teſtimonia?
61 At ille tacebat, neq; quicquam reſpon-

debat. Rurſum ſummus Sacerdos interroga
uit, & dicit illi, Tu es ille Chriſtus filius Be-
nedicti?

Mat. 24, 30 62 Ieſus autem dixit, Ego ſum, & * videbi-
tis Filium hominis ſedentem à dextris virtu
tis, & venientem in nubibus cæli.

63 Summus autem Sacerdos dilaceratis
veſtibus ſuis, dixit, Quid præterea opus ha-
bemus teſtibus?

64 Audiſtis blaſphemiam: quid vobis vi-
detur? Illi verò omnes condemnauerunt
eum eſſe reum mortis.

65 Et cœperunt quidam cõſpuere in eum,
& obvelare faciem illius, & colaphis eum cæ
dere: & dicere illi, Diuina. Ac miniſtri ala-
pas illi impingebant.

C. 47 66 ¶ *Et quũ eſſet Petrus in atrio inferiùs,
Mat. 26, 69 venit vna ancillarum ſummi Sacerdotis,
67 Quúmque vidiſſet Petrum calefacien
Lu. 22, 55 tem ſe, intuita illum, dicit, Et tu cum Naza-
Ioh. 18, 16 reno Ieſu fuiſti.

68 At ille negauit, dicens, Non noui: ne-
que ſcio quid dicas. Et exiuit foras in veſti-
bulum, & gallus cecinit.

Mat. 26, 71 69 *Et ancilla quum vidiſſet eum, rurſum
cœpit dicere his qui aſtabãt, Hic ex illis eſt.

†Luc. 22, 58 70 At ille rurſum negabat. †Ac paulopòſt
iterum, qui aſtabant, dicebant Petro, verè
Ioh. 18, 25 ex illis es: nam & Galilæus es, & loquela
tua convenit.

71 At ille cœpit execrari ac deierare, Non
noui hominem iſtum de quo dicitis.

72 *Et

72 Et iterum gallus cecinit: *recordatúſque eſt Petrus verbi quod dixerat illi Ieſus, Prius quàm gallus cecinerit bis, abnegabis me ter, cœpítque flere. Mat. 26, 75 Ioh. 13,38

CAPVT XV.

1 De his quæ Chriſtus ſub Pilato præſide paſſus eſt. 11 Barabbas Chriſto præfertur. 15 Chriſtus traditur à Pilato vt crucifigatur: 17 ſpinis coronatur: 19 conſpuitur, & irridetur. 21 Simon Cyrenæus portat crucem Chriſti. 27 Chriſtus crucifigitur inter duos latrones: 29 conuitiis afficitur: 36 aceto potatur: 37 expirat: 46 ſepelitur à Ioſeph.

ET* confeſtim diluculo conſilio inito ſummi Sacerdotes cum Senioribus & Scribis, ac toto conſeſſu, vinctum Ieſum abduxerunt tradiderúntque Pilato. Mat. 27,1 Lu. 22,66 Iohã. 18, 28

2 Et interrogauit eum Pilatus, Tu es ille rex Iudæorum? At ille reſpondens dixit illi, Tu dicis.

3 Et accuſabant eum ſummi Sacerdotes de multis.

4 *Pilatus autem rurſus interrogauit illum, dicens, Non reſpondes quicquam? ecce quàm multa adverſus te teſtantur. Mat. 27, 13 Ioh. 18,33

5 Ieſus autem deinde nihil reſpondit: adeo vt admiraretur Pilatus.

6 Ceterùm in feſto dimittebat illis vnum vinctum, quencunque poſtulaſſent.

7 Erat autem qui dicebatur Barabbas,

qui cum ſeditionis auctoribus fuerat vin-
ctus, qui per ſeditionẽ cædem patrauerat.
8 Et quum acclamaſſet turba, cœpit flagi
tare [vt faceret] quemadmodum ſemper fe-
cerat ipſis.
9 Pilatus autem reſpondit eis, dicens, Vul
tis dimittam vobis regem illum Iudæorum?
10 Sciebat enim quòd propter invidiam
tradidiſſent illum ſummi Sacerdotes.
11 Summi verò Sacerdotes concitauerunt
turbam vt potiùs Barabbam dimitteret i-
pſis.
12 Pilatus autem reſpondens rurſum ait
illis, Quid igitur vultis faciam ei quem dici-
tis regem Iudæorum?
13 At illi rurſum clamauerunt, Crucifige
iſtum.
14 Pilatus autem dicebat illis, Quid enim
mali fecit? At illi vehementiùs clamauerunt,
Crucifige eum.
15 Pilatus verò volens turbæ facere ſatis,
dimiſit illis Barabbam: & tradidit Ieſum fla-
gellatum, vt crucifigeretur.
16 ¶ Milites autem abduxerunt eum in-
trò in atrium, quod eſt prætorium: & con-
vocant totam cohortem.
17 Et induunt illum purpura, & circum-
ponunt ei contextam ſpinis coronam.
18 Et cœperunt ſalutare illum, AVE rex
Iudæorum.
19 Et verberabant illius caput arundine,
& inſpuebant in illum, & poſitis genibus
ado-

adorabant illum.
20 Et quum illuſiſſent ei, exuerunt eum
purpura,& induerunt illũ veſtibus propriis:
& educunt eum,vt crucifigerent eum.
21 *Et coegerunt prætereuntem quẽdam *Matt.27,*
Simonem Cyrenenſem, (qui veniebat ex a- *32*
gro,patrem Alexandri & Ruffi,) vt tolleret *Lu.23,26*
crucem eius.
22 *Et ducunt eum in Golgotha locum: *Mat. 27,*
quod eſt,ſi interpreteris,Caluariæ locus. *33*
23 Et dederunt illi bibere myrrhatum vi- *Lu. 23, 33*
num,ſed ille non ſumpſit. *Ioh.19,17*
24 †Quúmque crucifixiſſent eum,partiti *† Matth,*
ſunt veſtimenta eius, mittentes ſortem ſu- *27,35*
per illa,quis quid tolleret. *Luc.23,33*
25 Erat autem hora tertia· & crucifixerũt *Ioh.19,23*
eum.
26 Et erat inſcriptio cauſę illius inſcripta:
REX IVDAEORVM.
27 Et cum eo crucifigunt duos latrones:
vnum à dextris & alterum à ſiniſtris eius.
28 Et impleta eſt Scriptura quæ dicit,* Et *Eſa.53,12*
cum iniquis deputatus eſt.
29 Et qui præteribant, convitiabantur il-
li,mouentes capita ſua,ac dicentes,Væ* qui *Ioh. 2, 19*
demoliris templum, & in tribus diebus ex-
truis:
30 Serua teipſum,& deſcende de cruce.
31 Similiter & ſummi Sacerdotes illuden-
tes inter ſeſe cũ Scribis,dicebant, Alios ſer-
uauit,ſeipſum ſeruare non poteſt.
32 Chriſtus ille rex Iſrael deſcendat nunc

de cruce, vt videamus, & credamus. Et qui
crucifixi fuerant cum illo, probra iaciebãt
in eum.
33 Quum verò facta eſſet hora ſexta, tene-
bræ ortæ ſunt ſuper totam terram vſque ad
horam nonam.
34 Et hora nona clamauit Ieſus voce ma-
Pſal. 21,1 gna, dicens *Eloi, Eloi, lama ſabachthani?
Mat. 27, 46 quod eſt, ſi quis interpretetur, Deus meus,
Deus meus, cur me deſeruiſti?
35 Et quidam aſtantium quum audiſſent,
dicebant, Ecce Eliam vocat.
Pſ. 68,22 36 Accurrit autem quidã,* & impleta ſpõ-
gia aceto, impoſitáque arundini, porrexit il-
li potum, dicens, Sinite, videamus an ventu-
rus ſit Elias ad deponendum eum.
37 Ieſus autem emiſſa voce magna expi-
rauit.
38 Et velum templi ſciſſum eſt in duas par
tes, à ſummo vſque ad imum.
39 Quum vidiſſet autem Centurio, qui a-
ſtabat ex adverſo illi, quòd ſic emiſſo cla-
more expiraſſet, dixit, Verè homo hic, filius
erat Dei.
Matt. 27, 55 40 *Erãt autem & mulieres è longinquo
ſpectantes, inter quas erat Maria Magdale-
ne, & Maria Iacobi parui & Ioſe mater, &
Salome:
Luc. 8,2 41 Quæ etiam quum eſſet in Galilæa,* ſe-
quutæ fuerant illum, & miniſtrauerant ei:
aliæque complures quæ ſimul aſcenderant
cum eo Hieroſolymam.

42 ¶ *Et

42 ¶ * Et quum iam veniſſet veſpera, C. 48
(quoniam erat paraſceue, quæ præcedit ſab Matt.27,
batum.)
43 Venit Ioſeph [ortus] ex ciuitate Arima 57
thæa, honeſtus ſenator, qui & ipſe erat ex- Lu.23,50
pectans regnum Dei: & ſumpta audacia in- Iohā. 19,
greſſus eſt ad Pilatum, & petiit [ab eo] cor- 38
pus Ieſu.
44 Pilatus autem admiratus eſt ſi iam mor
tuus eſſet: & accerſito ad ſe Centurione, in-
terrogauit illum an iamdudum mortuus
fuiſſet.
45 Et [re] cognita ex Centurione, donauit
corpus ipſi Ioſeph.
46 Et is mercatus ſindonem, depoſitum
eum involuit ſindoni, depoſuítque in mo-
numento quod erat exciſum è petra: & ad-
voluit lapidem ad oſtium monumenti.
47 At Maria Magdalene & Maria Ioſe ſpe
ctabant vbi poneretur.

CAPVT XVI.

1 Mulieres accedunt ad ſepulchrum, 6 quibus Angelus Chriſti reſurrectionē nar rat. 9 Chriſtus apparet Mariæ Magdalenæ, 12 duobus rus proficiſcentibus, 14 & vndecim Apoſtolis vnà: 15 quibus miſsis ad prædicandum, 19 aſſumitur in cælum.

ET* quū præteriſſet ſabbatū, Maria Mag- Luc. 24,1
dalene & Maria Iacobi & Salome eme- Ioh. 20,1
runt aromata, vt venirent & vngerent eum.
2 Et ſummo diluculo diei primi ſabbato-

rum veniunt ad monumentum, exorto
ſole:
3 Dicebántque inter ſeſe, Quis revoluet
nobis lapidem ab oſtio monumenti?
4 Et quum reſpexiſſent, vident lapidem
eſſe revolutum: nam erat magnus valde.
Mat. 28,1 5 * Et ingreſſæ in monumentum, viderũt
Ioh. 20,12 adoleſcentem ſedentem à dextris, amictum
ſtola candida: & expauerunt.
6 At ille dicit eis, Ne expaueſcatis: Ieſum
quæritis Nazarenum, qui fuit crucifixus:
ſurrexit, non eſt hîc: ecce locus, vbi poſue-
rant illum.
7 Sed abite, dicite diſcipulis eius & Petro,
quòd ille præcedit vos in Galilæã: illic eum
Mat. 26, videbitis, * ſicvt dixit vobis.
32 8 Et abeuntes citò fugerunt à monumen-
Sup. 14, to: habebat enim illas tremor & ſtupor, ne-
28 que cuiquam quicquam dicebant: timebãt
enim.
9 Quum ſurrexiſſet autem Ieſus mane,
Ioh. 20, primo die ſabbati, * apparuit primùm Ma-
16 riæ Magdalenæ, † de qua eiecerat ſeptem
† *Lu.* 8,2 dæmonia.
10 Illa profecta renuntiauit iis qui cum
illo fuerant, lugentibus ac flentibus.
11 Et illi quum audiſſent quòd viueret, ac
viſus eſſet ab illa, non crediderunt.
Luc. 24, 12 Poſt hæc autem * duobus ex ipſis am-
15 bulantibus apparuit in alia forma, eunti-
bus rus.
13 Et illi abierunt ac renuntiarunt reli-
quis:

quis: nec his [illi] crediderunt.
14 ¶* Poſtea diſcumbētibus illis vndecim Lu.24,36
apparuit, & exprobrauit [illis] increduli- Ioh.20,19
tatem ſuam, & cordis duritiem: quòd his
qui ipſum vidiſſent reſuſcitatum, non cre-
didiſſent.
15 Et dicebat eis,*Ite in mundum vniuer- Matt.28,
ſum, & prædicate Euangelium omni crea- 19
turæ.
16 Qui crediderit, & baptizatus fuerit,
ſaluus erit:* qui verò non crediderit, con- Iohā.12,
demnabitur. 47
17 Porro ſigna eos qui crediderint, hæc
ſubſequentur,*Per nomen meum dęmonia Act.16,18
eiicient.† linguis loquentur nouis: †Act.2,4.
18 *Serpētes tollent: & ſiquid lethale bi- & 10,46
berint,nō nocebit eis:† ſuper ægrotos ma- *Act.28,
nus imponent,& bene habebunt. 5
19 ¶* Itaq; Dominus quidem poſtquam † Act.28,
loquutus fuiſſet eis, receptus eſt in cælum: 8
& conſedit à dextris Dei.
20 Illi verò egreſsi prædicauerunt vbi- *Luc.24,
que, † Domino cooperante,& ſermo 51
nem confirmante per ſigna † Heb.2,
ſubſequentia. 4

VITA SANCTI LVCAE, PER DIVVM HIEronymum.

LVcas medicus Antiochenſis*, vt eius ſcripta indicant,Græci ſermonis non ignarus fuit, ſectator apoſtoli* Pauli*, & omnis peregrinationis eius comes, ſcripſit* Euangelium *: de quo idem* Paulus*,* Miſimus*, inquit,cum illo fratrem,cuius laus eſt in* Euãgelio *per omnes eccleſias.* Et ad Coloſſenſes*:* Salutat *vos* Lucas *medicus chariſsimus.* Et *ad* Timotheum *:* Lucas *eſt mecum ſolus.* Aliud *quoq; edidit volumen egregiũ, quod titulo* Πράξεις ἀποστόλων *prænotatur, cuius hiſtoria vſque ad biennium* Romæ *commorantis* Pauli *pervenit, id eſt, vſq; ad quartum* Neronis *annum.* Ex *quo intelligimus, in eadem vrbe librum eſſe compoſitum.* Igitur περίοδον Pauli *&* Teclæ*, & totam baptiZati* Leonis *fabulam, inter apocryphas ſcripturas computamus.* Quale *enim eſt, vt indiuiduus comes* Apoſtoli*, inter cæteras eius res, hoc ſolum ignorauerit?* Sed *&* Tertullianus *vicinus eorum temporum, refert presbyterum quendam in* Aſia σπουδαστὴν *apoſtoli* Pauli*, con victum apud* Iohannem*, quòd auctor eſſet libri, & confeſſum ſe hoc* Pauli *amore feciſſe, & ob id excidiſſe.* Quidam

dam ſuſpicantur, quotieſcunq; in epiſtolis ſuis Paulus dicit: iuxta Euangelium meum, de Lucæ ſignificare volumine: et Lucam non ſolùm ab apoſtolo Paulo didiciſſe Euangelium, qui cum Domino in carne non fuerat, ſed à cæteris apoſtolis, quod ipſe quoque in principio ſui voluminis declarat, dicens: Sicvt tradiderũt nobis, qui à principio ipſi viderunt, & miniſtri fuerunt ſermonis. Igitur Euãgelium ſicvt audierat, ſcripſit. Acta verò Apoſtolorũ ſicvt viderat, compoſuit. Vixit octoginta & quatuor annos, vxorem non habens. Sepultus eſt Conſtantinopoli, ad quam vrbem viceſimo Conſtantini anno, oſſa eius cum reliquiis Andreæ apoſtoli tranſlata ſunt de Achaia.

SANCTVM
IESV CHRISTI
EVANGELIVM.
ſecundum
LVCAM.
CAPVT I.

1 Præfatur Lucas. 13 Zacharias & Elizabeth. 15 Iohānes, qualis futurus. 20 Zacharias incredulus, mutus efficitur. 26 Angelus miſſus ad Mariam, 28 eam ſalutat, 31 & annuntiat Chriſti natiuitatē. 39 Maria viſitat Elizabeth. 46 Canticum Mariæ. 57 Natiuitas Iohannis Baptiſtæ. 68 Cāticum Zachariæ. 76 Iohannis officium.

QVONIAM cōplures ag-
greſsi ſunt contexere nar-
rationem earum, quæ in-
ter nos certiſsimæ fidei
ſunt, rerum,
2 Sicuti tradiderunt no-
bis hi qui ab initio ſuis oculis viderant, ac
pars aliqua fuerant eorum quæ narrabant:
3 Viſum eſt & mihi, vt cūctis ab initio ex-
acta diligentia perveſtigatis, deinceps tibi
ſcriberem, optime Theophile:
4 Quò agnoſcas eorum, de quibus edo-
ctus fueras, certitudinem.

ERAT in diebus Herodis regis Iudææ,
ſacerdos quidam nomine Zacharias, de
* vice Abia: & vxor illius de filiabus Aaron: 1.Par.24,
& nomen eius Elizabeth. 10
6 Erãt autem iuſti ambo coram Deo, verſantes in omnibus præceptis & iuſtificationibus Domini irreprehenſibiles.
7 Nec erat illis proles, eo quòd eſſet Elizabeth ſterilis, & ambo provectę iam eſſent ætatis.
8 Factum eſt autem quum is ſacerdotio fungeretur in ordine vicis ſuę coram Deo,
9 Secundum conſuetudinem functionis ſacerdotalis: ſors illi obvenit vt odores incenderet, ingreſſus in templum Domini:
10 * Et omnis multitudo populi precaba Leu. 16,
tur foris, † tempore thymiamatis. 17
11 Apparuit autem illi angelus Domini, †Ex.30,8
ſtans à dextris altaris in quo thymiamata ſolent adoleri.
12 Et Zacharias turbatus eſt eo viſo, ac timor irruit ſuper eum.
13 Ait autem ad illum angelus, Ne timeas Zacharia: quoniam exaudita eſt deprecatio tua, vxórq; tua Elizabeth pariet tibi filium, & * vocabis nomen eius Iohannem. Inf.eod.
14 Et erit gaudiũ tibi & exultatio, & mul- 63
ti ſuper eius natiuitate gaudebunt.
15 Erit enim magnus coram Domino, & vinum ſicerámque nõ bibet: & Spiritu ſancto replebitur iam inde ab vtero matris ſuæ,

Mal. 4,5 16 * Multóſque filiorum Iſrael convertet
Matt.11, ad Dominum Deum ipſorum.
14 17 † Et ipſe præcedet ante illum cum ſpi-
† Mat.3,1 ritu & virtute Eliæ, * vt convertat corda
* Mal.4, patrum in filios, & inobedientes ad prudẽ-
6 tiam iuſtorum: vt paret Domino plebẽ per-
fectam.
18 Et dixit Zacharias ad angelum, Quo ar-
gumento iſtuc cognoſcam? ego enim ſum
ſenex, & vxor mea provectæ ætatis eſt.
19 Ac reſpondens angelus dixit ei, Ego
ſum Gabriel, qui aſtiti in conſpectu Dei:
miſſúſque ſum vt loquar ad te, & hęc tibi lę-
ta nuntiem.
20 Et ecce futurum eſt vt ſis tacitus, nec
fari poſsis ad eum vſque diem quo hæc fiãt:
eo quòd nõ credidiſti verbis meis, quæ im-
plebuntur in tempore ſuo.
21 Et erat populus expectans Zachariam,
& mirabantur quòd moraretur in templo.
22 Egreſſus autem non poterat loqui il-
lis: & cognouerunt quòd viſionẽ vidiſſet
in templo. Et ipſe innuebat illis, permanſit-
que mutus.
23 Et accidit, vt impleti ſunt dies officij
eius, abiit in domum ſuam.
24 Poſt hos autẽ dies concepit Elizabeth
vxor eius, & occultabat ſe menſibus quin-
que, dicens,
25 Sic mihi fecit Dominus in diebus qui-
bus me reſpexit, vt auferret probrum meũ
inter homines.

26 ¶ In menſe autem ſexto miſſus eſt an-
gelus Gabriel à Deo in ciuitatem Galilææ,
cui nomen Nazareth,
27 * Ad virginem deſpõſam viro, cui no- *Mat.1,18*
men erat Ioſeph, de domo Dauid: ac nomẽ
virginis Maria.
28 Et ingreſſus angelus ad eam dixit, Aue
gratioſa, Dominus tecum, benedicta tu in-
ter mulieres.
29 Illa verò quum vidiſſet, turbata eſt ſu-
per oratione eius: & cogitabat, qualis eſſet
illa ſalutatio.
30 Et ait angelus ei, Ne timeas Maria: na-
cta es enim gratiam apud Deum.
31 * Ecce concipies in vtero & paries fi- *Eſa.7,14*
lium, † ac vocabis nomen eius IESVM. *† Matt.1,*
32 Hic erit magnus, & Filius Altiſsimi vo- *21*
cabitur. Et dabit illi Dominus Deus ſedem *Inf.2,21*
Dauid patris ipſius,
33 * Regnabítque ſuper domum Iacob in *Dã.7,14,*
æternum, & regni eius non erit finis. *27*
34 Dixit autem Maria ad angelum, Quo- *Mich.4,7*
modo erit iſtud, quandoquidem virum nõ
cognoſco?
35 Et reſpondens angelus dixit ei, Spiritus
ſanctus ſuperveniet in te, & virtus Altiſsimi
obvmbrabit tibi. Quapropter & quod na-
ſcetur ſanctum, vocabitur Filius Dei.
36 Atque ecce Elizabeth cognata tua, &
ipſa concepit filium in ſenectute ſua: & hic
menſis eſt ſextus illi quæ dicebatur ſteri-
lis:

37 Quia non erit impoſsibile apud Deum
omne verbum.
38 Dixit autem Maria, Ecce ancilla Domini, fiat mihi ſecundum verbum tuum. Ac
diſceſsit ab illa angelus.
39 ¶ Exurgens autem Maria in diebus his
abiit in montana cum feſtinatione in ciuitatem Iuda,
40 Et intrauit in domum Zacharię, ac ſalutauit Elizabeth.
41 Et factum eſt, vt audiuit ſalutationem
Mariæ Elizabeth, ſaliit infans in vtero eius.
Et repleta eſt Spiritu ſancto Elizabeth,
42 Exclamauítque voce magna, & dixit,
Benedicta tu inter mulieres, & benedictus
fructus ventris tui.
43 Et vnde hoc mihi vt veniat mater Domini mei ad me?
44 Ecce enim vt facta eſt vox ſalutationis tuæ in auribus meis, exultauit præ gaudio infans in vtero meo.
45 Et beata quæ credidit: quoniam perficientur ea quæ dicta ſunt ei à Domino.
46 ¶ Et ait Maria, Magnificat anima mea
Dominum:
47 Et exultauit ſpiritus meus, in Deo ſeruatore meo.
48 Quia reſpexit ad humilitatem ancillæ
ſuæ: ecce enim ex hoc beatam me dicent
omnes generationes.
49 Quia fecit mihi magnifica qui potens
eſt: & ſanctum nomen eius.

50 Et

50 Et miſericordia eius in progeniem & progeniem, timentibus ipſum.
51 * Præſtitit robur per brachium ſuum: Eſa.51, 9
† diſperſit ſuperbos cogitatione cordis i- †Pſ.32,10
pſorum. Eſa.29,15
52 Detraxit potentes de ſedibus: & eve-
xit humiles.
53 * Eſurientes impleuit bonis: & diuites Pſa.33, 11
dimiſit inanes. 1. Reg. 2,
54 † Suſcepit Iſrael puerum ſuum, vt me- 5
mor eſſet miſericordiæ: †Eſa. 30,
55 * (Sicvt locutus eſt ad Patres noſtros, 18: 41, 8:
[nimirum] Abrahamo, & ſemini eius) in æ- & 54, 5
uum. Iere.31, 3,
56 Manſit autem Maria cum illa circitèr & 20
menſibus tribus: & reverſa eſt in domum *Gen.17,
ſuam. 19: & 22,
57 ¶ Elizabethæ verò impletum eſt tem- 16
pus pariendi: & peperit filium.
58 Et audierunt vicini & cognati eius, Pſ. 131, 11
quòd magnificè Dominus miſericordia ſua
vſus eſſet erga illam: † & gratulabantur ei. Sup.eod.
59 Et factum eſt in die octauo, venerunt 14
ad circuncidendum puerum, & vocabant
eum nomine patris ſui, Zachariam.
60 Et reſpondens mater eius dixit, Ne-
quaquam: ſed vocabitur Iohannes.
61 Et dixerunt ad illam, Nemo eſt in co-
gnatione tua, qui vocetur iſto nomine.
62 Innuebant autem patri eius, quid vel-
let vocari eum.
63 Iſque poſtulatis tabellis ſcripſit, dicens,

Sup.eo.13 * Iohannes eſt nomen eius, & admirati ſunt
vniuerſi.
64 Apertum eſt autem os eius illico, &
lingua eius,& loquebatur laudans Deum.
65 Et pervaſit timor omnes vicinos eorũ,
& per omnem montanam regionem Iudææ
divulgabantur omnia verba hæc.
66 Et poſuerunt omnes qui audierant,in
corde ſuo,dicentes, Quidnã puer hic erit?
& manus Domini erat cum illo.
67 Et Zacharias pater eius repletus eſt Spi
ritu ſancto,prophetauítque,dicens,
Mat.1,21 68 *Laudandus Dominus Deus Iſrael:qa
Inf. 2,30 viſitauit & fecit redemptionẽ populo ſuo.
69 * Et erexit cornu ſalutis nobis, in do-
Pſ.131,17 mo Dauid pueri ſui:
70 * Sicvt loquutus eſt per os ſanctorum,
Pſ.73,12: qui à ſeculo fuerunt,Prophetarum ſuorũ,
131,17 71 [Fore vt]†ſeruaremur ab inimicis no-
†Ier.23,6 ſtris,& de manu omnium qui oderunt nos:
& 30,10 72 Vt vteretur miſericordia erga patres
noſtros,ac memor eſſet teſtamẽti ſui ſancti:
73 [Præſtarétq;] * iuſiurandum quod iu-
Gẽ.22,16 rauit ad Abraham patrem noſtrum:
Ier.31,33 74 Ac daret nobis,vt ſine timore, de ma-
Heb.6,13 nu inimicorum noſtrorũ liberati, ſeruire-
& 17 mus ipſi,
75 * Cum ſanctitate & iuſtitia coram ipſo
1.Pet.1,15 cunctis diebus vitæ noſtræ.
76 Et tu puer, Propheta Altiſsimi voca-
beris: præibis enim ante faciem Domini,
ad parandum vias eius:

77 Ad

77 Ad dandam ſcientiam ſalutis populo
ipſius per remiſsionem peccatorum eius:
78 Per viſcera miſericordiæ Dei noſtri,
quibus viſitauit nos * Oriens ex alto:
79 Vt illuceſceret his qui in tenebris & Mal. 4, 2
vmbra mortis ſedebant, ad dirigendos pe- Zach. 3,
des noſtros in viam pacis. 9: et 6, 12
80 Puer autem creſcebat & corrobora-
batur ſpiritu: & erat in deſertis donec ve-
niret dies, quo oſtendendus erat apud I-
ſraëlitas.

CAPVT II.

1 Cenſetur tota terra ab Auguſto. 7 Naſcitur Chriſtus. 14 Canticum Angelorum. 21 Chriſtus circunciditur. 22 Mariæ purgatio. 20 Simeon ſuſcipit Chriſtum. 29 Canticum Simeonis. 36 Anna propheti ſſa. 40 Puer Chriſtus. 46 Ieſus cum doctoribus diſputat: 48 quæritur à parentibus.

FActum eſt autem in diebus illis, exiit de- C. 1
cretum à Cæſare Auguſto, vt cenſeretur
totus orbis.
2 Hæc deſcriptio prima facta eſt præſide
Syriæ Cyrenio.
3 Et ibant omnes vt profiterētur, in ſuam *Iohā. 7,
quiſque ciuitatem. 41
4 Aſcendit autem & Ioſeph à Galilæa, de †Mich. 5,
ciuitate Nazareth, in Iudæam, * in ciuitatē 2
Dauid quæ vocatur † Bethlehem: eo quòd Matt. 2, 6
eſſet de domo & familia Dauid,

5 Vt profiteretur cum Maria deſponſa ſi-
bi vxore, quæ erat prægnans.
6 Accidit autem quum eſſent ibi, comple-
ti ſunt dies pariendi.
7 Et peperit filium ſuum primogenitum,
ac faſciis eum involuit, reclinauítque eum
in præſepi, quòd non eſſet eis locus in di-
verſorio.
C.2 8 ¶ Et paſtores erant in regione eadem
vigilãtes, & excubantes excubias nocte ſu-
per gregem ſuum.
9 Et ecce angelus Domini aſtitit illis, &
claritas Domini circunfulſit illos: & timue-
runt timore magno.
10 Et dixit illis angelus, Ne timeatis: ecce
enim annuntio vobis gaudium magnum,
quod futurum eſt toti populo:
11 Quia natus eſt vobis hodie Seruator,
qui eſt Chriſtus Dominus, in ciuitate Da-
uid.
12 Et hoc vobis ſignum, Invenietis infan-
tem faſciis involutum, poſitum in præſepi.
13 Et ſubitò facta eſt cum angelo multitu-
do militię cæleſtis, laudantium Deum & di-
centium,
14 GLORIA IN Altiſsimis Deo, ac in
terra pax, in hominibus bona voluntas.
15 ¶ Et factum eſt vt diſceſſerunt ab eis
angeli in cælũ, & homines paſtores loque-
bantur inter ſeſe, Tranſeamus iam Bethle-
hem vſq;, & videamus hoc quod audiuimus
accidiſſe, quod Dominus aperuit nobis.

16 Et venerunt feſtinantes, & invenerunt
Mariam & Ioſeph, & infantem poſitum in
præſepi.
17 Quum vidiſſent autem, divulgauerunt
de verbo quod dictum erat ipſis de puero
hoc.
18 Et omnes qui audierunt, mirati ſunt de
his quæ dicta erant à paſtoribus ad ipſos.
19 Porro Maria conſeruabat omnia ver-
ba hæc, conferens in corde ſuo.
20 Et reverſi ſunt paſtores, glorificantes
ac laudantes Deum ſuper omnibus quæ au-
dierant & viderant, ita vt dictum fuerat i-
pſis.
21 ¶ * Et poſtquam conſummati ſunt dies Gē 17, 12
octo vt circūcideretur puer, † vocatum eſt Lev.12, 3
nomen eius IESVS, quod vocatū erat ab † Matt.1,
angelo prius quàm in vtero conciperetur. 21
22 ¶ Et poſteaquā completi fuiſſent dies Sup.1, 31
purgationis eorum * ſecūdum legem Mo- Ioh.7, 22
ſi, adduxerunt eum Hieroſolymam, vt ſiſte- *Lev. 12,
rent eum Domino. 6
23 Sicvt ſcriptum eſt in lege Domini, † O- † Ex, 13, 2
mne maſculinum adaperiens vuluam, ſan- Nū. 8, 16
ctum Domino vocabitur:
24 Et vt darēt hoſtiam, * ſecundum quod Lev.12, 8
dictum eſt in lege Domini, par turturum,
aut duos pullos columbarum.
25 ¶ Et ecce, homo erat Hieroſolymis, cui C.3
nomen Simeon: & homo iſte, iuſtus ac pius,
expectans conſolationem Iſrael, & Spiri-
tus ſanctus erat ſuper eum.

26 Et reſponſum acceperat à Spiritu ſan-
cto, non viſurum ſe mortem, niſi priùs vide-
ret Chriſtum Domini.
27 Et venit per Spiritum in templum. Et
quum inducerent puerum Ieſum parentes,
vt facerent ſecundum conſuetudinem Le-
gis, pro eo,
28 Ipſe quoq; accepit eum in vlnas ſuas,
& laudauit Deum, ac dixit:
29 Nunc dimittis ſeruum tuum, Domine,
ſecundum verbum tuum in pace:
30 Quia viderunt oculi mei ſalutare tuũ,
31 Quod paraſti ante faciem omnium po-
pulorum:
32 Lumen ad revelationem Gentium, &
gloriam plebis tuæ Iſrael.
33 Et erat pater & mater eius mirantes ſu-
per his quæ dicebantur de illo.
34 Et benedixit illis Simeon, & dixit ad
Eſa.8, 14 Mariam matrem eius, * Ecce poſitus eſt hic
Rõ.9, 32 in ruinam & in reſurrectionem multorum
1.Pet.2, 8 in Iſrael, & in ſignum cui contradicitur:
35 (Quin & tuam ipſius animam penetra-
bit gladius) vt retegantur ex multis cordi-
bus cogitationes.
C.4 36 ¶ Et erat Anna prophetiſſa, filia Pha-
nuel, de tribu Aſer: hæc proceſſerat in mul-
tam ætatem, & vixerat cum viro annis ſe-
ptem à virginitate ſua:
37 Et hæc vidua annorũ ferme octoginta
quatuor, quæ nõ diſcedebat de tẽplo, ieiu-
niis ac deprecationib⁹ ſeruiẽs nocte ac die.

38 Et

38 Et hæc, eadem hora ſuperveniens, vi-
ciſsim confitebatur Domino, & loqueba-
tur de illo omnibus qui expectabant redē-
ptionem Hieroſolymis.
39 Et vt perfecerunt omnia ſecūdum Le-
gem Domini, reverſi ſunt in Galilæam, in
ciuitatem ſuam Nazareth.
40 Puer autem ſuccreſcebat, corrobora-
batúrque ſpiritu, & implebatur ſapientia: &
gratia Dei erat ſuper illum.
41 Et ibant parentes eius quotannis Hie-
roſolymam * in die feſto Paſchæ. *Ex.23,15: 34,17 Deu.16,1*
42 ¶ Et quū factus eſſet annorum duode-
cim, aſcendentibus illis Hieroſolymam ſe-
cundum conſuetudinem diei feſti:
43 Conſummatiſque diebus quum redi-
rent illi, remanſit puer Ieſus Hieroſolymis,
& non cognouerunt parentes eius.
44 Cæterùm rati illum eſſe in comitatu,
venerunt itinere diei, & requirebant eum
inter cognatos & inter notos.
45 Et quum non inveniſſe t eum, reverſi
ſunt Hieroſolymam, quærentes eum.
46 Et áccidit poſt triduum, invenerunt il-
lum in templo ſedētem in medio doctorū,
audientem illos, & interrogantem eos.
47 * Stupebāt autem omnes qui eum au-
diebāt, ſuper intelligentia & reſponſis eius. *Matt.17, 28 Mar.1,22*
48 Et viſo eo admirati ſunt: & dixit ma-
ter eius ad illum, Fili, cur feciſti nobis ſic? *Inf.4,32*
ecce, pater tuus & ego dolentes quærebamus te. *Ioh.7,15.*

49 Et ait ad illos, Quid eſt quod quære-
batis me? an neſciebatis quòd in his quę Pa-
tris mei ſunt, oportet me eſſe?
50 Et illi non intellexerũt ſermonem quẽ
loquutus eſt ipſis.
51 Et deſcendit cum eis, venítque Na-
zareth, erátque ſubditus illis, mater autem
eius conſeruabat omnia verba hæc in cor-
de ſuo.
52 Et Ieſus proficiebat ſapientia & ætate,
& gratia apud Deum atque homines.

CAPVT III.

*3 Iohannes hortatur ad reſipiſcentiam.
16 Teſtimonium ipſius de Chriſto. 20 Herodes illum in carcerem includit. 21 Chriſtus baptizatur. 23 Catalogus maiorum Chriſti.*

C.5 ANno autem decimoquinto imperij Ti-
berij Cæſaris, Pontio Pilato præſide Iu-
dææ, tetrarcha verò Galilææ Herode, Phi-
lippo autem fratre eius tetrarcha Iturææ, &
Trachonitidis regionis, & Lyſania Abile-
nes tetrarcha:
Act.4,6 2 *Sub Pontificibus Anna & Caiapha: fa-
ctum eſt verbum Domini ſuper Iohannem
Zachariæ filium in deſerto.
Matt.3,1 3 *Et venit in omnem regionem finitimã
Mar.1,4 Iordani, prædicans baptiſmum pœnitentiæ
in remiſsionem peccatorum:
Eſa.40,3 4 Sicvt ſcriptum eſt in libro Sermonum
Ioh.1,23 Eſaiæ prophetæ dicentis, * Vox clamanti

in deſerto, Parate viam Domini, rectas facite ſemitas eius.
5 Omnis vallis implebitur, & omnis mõs & collis reddetur humilis: & fient quæ obliqua ſunt, directa, & aſpera [vertentur] in vias planas:
6 Et videbit omnis caro ſalutare Dei.
7 ¶ Dicebat ergo ad turbas quæ exibant
vt baptizarentur ab ipſo,* Progenies vipe- *Mat, 3, 7*
rarum, quis ſubmonſtrauit vobis vt fugeretis à ventura ira?
8 Facite ergo fructus dignos pœnitentia: & ne cœperitis dicere intra voſipſos, Patrẽ habemus Abrahamũ. Dico enim vobis, potens eſt Deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahamo.
9 Iam verò & ſecuris ad radicem arborũ poſita eſt: omnis ergo arbor nõ faciẽs fructum bonum, exciditur, & in ignem coniicitur.
10 Et interrogabant eum turbæ, dicentes, C.6
Quid ergo faciemus?
11 Reſpondens autem dicit illis,* Qui ha- *Iac.2, 15*
bet duas tunicas, impertiat non habenti: & *1.Iohã. 3,*
qui habet eſcas, ſimiliter faciat. *17.*
12 ¶ Venerunt autem & publicani vt baptizarentur, & dixerunt ad illum, Magiſter quid faciemus?
13 At ille dixit ad eos, Nequid amplius quàm quod cõſtitutum eſt vobis, exigatis.
14 ¶ Interrogabant autem eum & milites, dicentes, Et nos quid faciemus? Et ait illis,

Ne quem cõcutiatis,ne quem calumniemi-
ni,& contenti eſtote ſtipendiis veſtris.
15 ¶ Expectante autem populo, & cogi-
tãtibus omnibus in cordibus ſuis de Iohan-
ne, num ipſe eſſet ille Chriſtus:
16 Reſpondit Iohannes, dicens vniuerſis,
Mat.3,11 *Ego quidem aqua baptizo vos: ſed veniet
Marc.1,8 fortior me, cuius non ſum dignus ſoluere
Ioh.1,26 corrigiã calceamentorum: ipſe vos bapti-
Act 1,5: zabit Spiritu ſancto & igni,
& 11,16: 17 †Cuius ventilabrum in manu ipſius,&
& 19,4 purgabit aream ſuam, & congregabit triti-
†*Matt.3,* cum in horreum ſuum: paleas autem com-
12 bvret igni inextinguibili.
18 Multa quidem & alia exhortans Euan-
gelizabat populo.
Mat.14,3 19 ¶* Herodes autẽ tetrarcha, quũ cor-
Mar.6,17 riperetur ab illo de Herodiade vxore fra-
tris ſui, déque omnibus malis quæ faciebat
Herodes,
20 Adiecit & hoc ſuper omnia, & inclu-
ſit Iohannem in carcerem.
Matt.3,13 21 ¶† Factum eſt autem quum baptizare-
Marc.1,9 tur omnis populus, vt & Ieſu baptizato &
Ioh.2,32 orante, apertum ſit cælum,
22 Ac deſcendit Spiritus ſanctus corpora-
li ſpecie quaſi columba in ipſum: & vox de
cælo facta eſt, quæ diceret, Tu es filius ille
meus dilectus, in te complacitum eſt mihi.
23 ¶ Et ipſe Ieſus incipiebat eſſe ferme an-
norum triginta, vt putabatur filius Ioſeph,
qui fuit filius Heli,

24 Qui fuit Matthat, qui fuit Leui, qui fuit
Melchi, qui fuit Iannæ, qui fuit Ioſeph,
25 Qui fuit Mattathiæ, qui fuit Amos, qui
fuit Naum, qui fuit Eſli, qui fuit Naggæ,
26 Qui fuit Maath, qui fuit Mattathiæ, qui
fuit Semei, qui fuit Ioſeph, qui fuit Iuda,
27 Qui fuit Iohãna, qui fuit Rheſa, qui fuit
Zorobabel, qui fuit Salathiel, qui fuit Neri,
28 Qui fuit Melchi, qui fuit Addi, qui fuit
Coſam, qui fuit Elmadam, qui fuit Er,
29 Qui fuit Ioſe, qui fuit Eliezer, qui fuit
Ioram, qui fuit Mattatha, qui fuit Leui,
30 Qui fuit Simeon, qui fuit Iuda, qui fuit
Ioſeph, qui fuit Ionam, qui fuit Eliacim,
31 Qui fuit Melea, qui fuit Mainam, qui
fuit Mattatha, qui fuit Nathan, qui fuit Da-
uid,
32 Qui fuit Ieſſæ, qui fuit Obed, qui fuit
Booz, qui fuit Salmon, qui fuit Naaſſon,
33 Qui fuit Aminadab, qui fuit Aram, qui
fuit Eſron, qui fuit Phares, qui fuit Iudæ,
34 Qui fuit Iacob, qui fuit Iſaac, qui fuit
Abrahæ, qui fuit Tharæ, qui fuit Nachor,
35 Qui fuit Saruch, qui fuit Ragau, qui fuit
Phaleg, qui fuit Heber, qui fuit Sale,
36 Qui fuit Cainan, qui fuit Arphaxad,
qui fuit Sem, qui fuit Noe, qui fuit Lamech,
37 Qui fuit Mathuſala, qui fuit Henoch,
qui fuit Iared, qui fuit Mahalaleel, qui fuit
Cainan,
38 Qui fuit Henos, qui fuit Seth, qui fuit
Adam, qui fuit Dei.

CAPVT IIII.

1 De tentatione & ieiunio Chriſti. 16 Docet in Nazareth magna omnium admiratione. 24 Propheta in patria docens contemnitur. 33 Dæmoniacus ſanatur: 38 ſocrus Petri: 40 & infirmi. 41 Dæmones confitentur Chriſtum.

C.7 IEſus * autem plenus Spiritu ſancto,re-
Mat.4,1 greſſus eſt à Iordane,& actus eſt per Spi-
Mar.1,12 ritum in deſertum.
2 Ac diebus quadraginta tẽtabatur à diabolo, nihilque comedit in diebus illis: & conſummatis illis,deinde eſuriit.
3 Dixit autẽ illi diabolus, Si filius es Dei, dic lapidi huic vt panis fiat.
4 Et reſpõdit ad illum Ieſus,dicens, Scri-
Deut.8,3 ptum eſt, * Non pane ſolo viuet homo,ſed
Mat,4,4 omni verbo Dei.
5 Et ſubduxit illum diabolus in montem excelſum, & oſtendit illi omnia regna orbis terræ in puncto temporis.
6 Et ait illi diabolus, Tibi dabo poteſtatẽ hanc vniuerſam & gloriam illorũ: quia mihi tradita ſunt, & cuicunque volo, do illam.
7 Tu ergo ſi adoraueris provolutus coram me,erunt tua omnia.
8 Et reſpondens Ieſus dixit illi, Abi poſt
Deu,6,13 me ſatana: ſcriptum eſt enim, * Adorabis
& 10,20 Dominum Deum tuum, & illum ſolum coles.

9 Et duxit illum Hieroſolymam, ſtatuítq; eum ſuper pinnam templi, & dixit illi, Si filius Dei es, mitte teipſum hinc deorſum.
10 Scriptum eſt enim,* quòd angelis ſuis mandabit de te, vt ſeruent te: *Pſa.90,11* *Mat.4,10*
11 Et in manibus tollent te, ne offendas ad lapidem pedem tuum.
12 Et reſpondens Ieſus ait illi, Dictum eſt, * Non tentabis Dominum Deum tuum. *Deu.6,16*
13 Et conſummata omni tentatione, diabolus receſsit ab illo, vſque ad tempus.
14 ¶ Et reverſus eſt Ieſus virtute Spiritus in Galilæam: & fama exiit per vniuerſam regionem de illo.
15 Et ipſe docebat in ſynagogis eorum, & glorificabatur ab omnibus.
16 * Et venit Nazareth, vbi erat nutritus, & intrauit ſecundum conſuetudinem ſuam die ſabbatorum in ſynagogam: & ſurrexit vt legeret. *Matt.13,54* *Marc.6,1* *Ioh.4,43*
17 Et traditus eſt illi liber Eſaiæ prophetæ: & vt explicuit librum, invenit locum vbi ſcriptum erat,
18 *Spiritus Domini ſuper me, propterea quòd vnxit me, ad euangelizandum pauperibus miſit me, vt ſanem contritos corde, *Eſai.61,1*
19 Vt prædicem captiuis remiſsionem, & cæcis viſum, vt emittam confractos per remiſsionem, vt prędicem annum Domini acceptum.
20 Et complicato libro reddidit miniſtro, ac reſedit: & omnium in ſynagoga oculi

erant defixi in eum .
21 Cœpit autem dicere ad illos, Hodie impleta eſt hæc ſcriptura in auribus veſtris.
22 Et omnes teſtimoniũ illi dabant, & mirabantur ſuper gratia ſermonum, qui procedebant ex ore ipſius, dicebántque, Nónne hic eſt filius Ioſeph?
23 Et ait illis, Omnino dicetis mihi hanc ſimilitudinem, Medice cura teipſum: quæcunque audiuimus facta in Capernaum, fac & hîc in patria tua.
Iohan.4, 44 24 Ait autem, Amen dico vobis, * Nemo Propheta acceptus eſt in patria ſua.
† 3. Reg. 17,9 Iac,5, 17 25 Sed in veritate dico vobis, † multæ viduæ erant in diebus Eliæ in Iſrael, quando clauſum eſt cælum annis tribus & menſibus ſex, quum facta eſſet fames magna per omnem terram:
26 Et ad nullam illarum miſſus eſt Elias, niſi in Sarepta Sidoni ad mulierem viduã.
4. Reg.5, 14 27 Et* multi leproſi erant in Iſrael ſub Eliſæo propheta: & nemo eorum mundatus eſt, niſi Naaman Syrus.
28 Et repleti ſunt omnes in ſynagoga ira, hæc audientes:
29 Et inſurrexerunt, eiecerúntque illum è ciuitate, & duxerunt illum vſque ad ſupercilium montis, (ſuper quem ciuitas illorum erat ædificata) vt præcipitarent eum.
30 Ipſe autem tranſiens per medium illorum ibat.
31 ¶ Et deſcendit Capernaum ciuitatem

Gali-

Galilææ,* ibíque docebat illos ſabbatis. Mat.4,13
32 † Et ſtupebant ſuper doctrina eius, Mar.1,21
quia cum poteſtate coniunctus erat ſermo
ipſius.
33 * Et in ſynagoga erat homo habens ſpi- C.8
ritum dæmonis immundi: & exclamauit vo-
ce magna, dicens, †Matt.7,
34 Eia, quid tibi nobiſcum eſt, Ieſu Naza- 28
rene? veniſti ad perdendum nos? Scio te qui Mar.1,22
ſis, Sanctus ille Dei. * Mar.1,
35 Et increpauit illum Ieſus, dicens, Ob- 23
muteſce, & exi ab eo. Et quum proieciſſet il
lum dæmonium in medium, exiit ab illo, ni-
hilque illi nocuit.
36 Et factus eſt pauor ſuper omnes: & col-
loquebantur inter ſeſe, dicentes, Quis ſer-
mo hic eſt? quia cum auctoritate ac poteſta
te imperat immundis ſpiritibus, & exeunt.
37 Et divulgabatur fama de illo in omnem
locum vndiq; finitimæ regionis.
38 ¶ * Quum ſurrexiſſet autẽ Ieſus de ſyn- C.9
agoga, introiuit in domum Simonis: ſocrus Mat.8,14
autẽ Simonis tenebatur febri magna, & ro- Mar.1,30
gauerunt illum pro ea.
39 Et aſtans ſupra illã, increpauit febrim,
& febris dimiſit illam: ſtatímq; ſurgens mi-
niſtrabat illis.
40 ¶ Quum autem ſol occideret, omnes C.10
qui habebant infirmos morbis variis, duce-
bant illos ad eum: at ille ſingulis manus im-
ponens, ſanabat eos.
41 ¶ * Exibãt autem & dęmonia à multis, Mar.1,34

clamantia ac dicentia, Tu es Chriſtus ille fi-
lius Dei. Et increpans non ſinebat ea loqui,
quòd ſciebant ipſum eſſe Chriſtum.
42 ¶ Facto autem die egreſſus ibat in de-
ſertum locum: & turbæ quærebant eum, &
venerunt vſque ad ipſum, & detinebant il-
lum ne diſcederet ab eis.
43 Quibus ille ait, Et aliis ciuitatibus o-
portet me euangelizare regnum Dei: nam
in hoc miſſus ſum.
44 Et prædicabat in ſynagogis Galilææ.

CAPVT V.

*3 Chriſtus docet è nauigio. 6 De captu-
ra piſcium. 12 Leproſus ſanatur. 16 In
deſerto orat Chriſtus. 18 Paralyticus ſa-
natur. 27 Vocatur Matthæus. 35 Ieiu-
nia & afflictiones Apoſtolorum poſt aſcen-
ſionem. 36 Parabola panniculi noui ve-
ſtimenti non immittendi in vetus veſti-
mentum, 37 & vini noui non iniiciendi
in vtres veteres.*

Matt. 4, 18 FActum* eſt autem quum turba immine-
ret ei vt audiret verbum Dei, & ipſe ſta-
Mar. 1, 16 bat iuxta ſtagnum Geneſareth,
2 Et vidit duas naues ſtantes ad ſtagnum:
piſcatores autem deſcenderant ex illis, &
abluebant retia.
3 Ingreſſus autem in vnā nauiū, quæ erat
Simonis, rogauit eum, vt à terra abduceret
puſillum: & ſedens docebat de naui turbas.
C. 11 4 ¶ Vt ceſſauit autē loqui, dixit ad Simo-
nem

nem, Duc in altum, & laxate retia veſtra in
capturam.
5 Et reſpondens Simon dixit illi, Præce-
ptor, per totam noctem laborãtes nihil ce-
pimus, tamen tuo iuſſu laxabo rete.
6 Et quum hoc feciſſent, concluſerunt pi-
ſcium multitudinem copioſam: rumpeba-
tur autem rete eorum.
7 Et annuerunt ſociis qui erant in altera
naui, vt venirent, & adiuuarent ipſos: & ve-
nerunt, atque impleuerunt ambas naues, ita
vt mergerentur.
8 Quod quum vidiſſet Simon Petrus, ácci
dit ad genua Ieſu, dicens, Diſcede à me Do-
mine, quia homo peccator ſum.
9 Stupor enim circundederat eum, & o-
mnes qui cum illo fuerant, ſuper captu pi-
ſcium, quem ceperant:
10 Similiter autem Iacobum & Iohãnem
filios Zebedæi, qui erant ſocij Simoni. Et ait
ad Simonem Ieſus, Ne metuas: poſthac ho-
mines capies.
11 Et ſubductis in terram nauibus, relictis
omnibus ſequuti ſunt eum.
12 ¶ * Et áccidit, quum eſſet in quadã ci- C.12
uitate, & ecce vir plenus lepra, quúmque Matt.8,2
vidiſſet Ieſum, proſtratus in faciem, roga- Marc,1,
uit eum, dicens, Domine, ſi vis, potes me mũ 40
dare.
13 Et protenſa manu tetigit eum, dicens,
Volo: mundus eſto. Et confeſtim lepra diſ-
ceſsit ab illo.

14 Et ipſe præcepit illi ne cuiquam dice-
ret: Sed vade, [inquit], oſtende teipſum ſa-
*Leu.*14,4 cerdoti,& offer pro emũdatione tui,* quẽ-
admodum præcepit Moſes, in teſtimoni-
um illis.
15 ¶ Pervagabatur autem magis rumor
de illo,& conveniebant turbæ multæ vt au-
dirent, & ſanarentur per illum ab infirmi-
tatibus ſuis.
16 Ipſe autem agebat in ſeceſſu in deſer-
tis,& orabat.
17 ¶ Et factum eſt quodam die,& ipſe do-
cebat,eràntque Phariſæi ſedentes ac Legis
doctores, qui venerant ex omni caſtello
Galilææ & Iudææ & Hieruſalem: & virtus
Domini aderat ad ſanandum eos.
C.13 18 * Et ecce viri portantes in lecto homi-
*Matt.*9,2 nem qui erat paralyticus, & quærebant eũ
*Marc.*2,3 inferre & ponere ante illum.
19 Et non invenientes qua parte illum in-
ferrent,præ turba,aſcenderunt ſuper tectũ,
ac per tegulas demiſerunt eum cum lectu-
lo in medium ante Ieſum.
20 Quorum fidem vt vidit,dixit illi, Ho-
mo,remittuntur tibi peccata tua.
21 Et cœperunt cogitare Scribæ & Phari-
ſæi,dicentes,Quis eſt hic qui loquitur blaſ-
phemias?Quis poteſt remittere peccata,ni-
ſi ſolus Deus?
22 Vt cognouit autem Ieſus cogitationes
eorum,reſpondens dixit ad illos, Quid co-
gitatis in cordibus veſtris?

23 Vtrum

23 Vtrum eſt facilius, dicere, Remittun-
tur tibi peccata: an dicere, Surge, & ambu-
la?
24 Vt autē ſciatis quòd Filius hominis ha-
bet poteſtatem in terra remittendi peccata,
(ait paralytico) Tibi dico, ſurge, tolle lectū
tuum: & vade in domum tuam.
25 Iſque confeſtim ſurg ns corā illis, tol-
lebat in quo iacuerat, abiítq; in domū ſuam
glorificans Deum.
26 Et ſtupor corripuit omnes, & glorifi-
cabant Deum: & repleti ſunt timore, dicen-
tes, Vidimus incredibilia hodie.
27 ¶ * Et poſt hæc exiit: ac vidit publica- C.14
num nomine Leui, ſedentem ad telonium, Mat. 9, 9
& ait illi, Sequere me. Marc. 2,
28 Atque is relictis omnibus, ſurgens ſe- 14
quutus eſt eum.
29 Et fecit ei conuiuium magnum Leui in
domo ſua: & erat turba multa publicano-
rum & aliorum, qui cum illis accumbe-
bant.
30 Et murmurabant Scribæ & Phariſæi
adverſus diſcipulos eius, dicentes, Quare
cū publicanis & peccatoribus editis & bi-
bitis?
31 Et reſpondens Ieſus dixit ad illos, Non * 1. Tim.
egēt qui ſani ſunt medico, ſed qui malè ha-
bent. 1, 15
32 * Non veni ad vocādum iuſtos, ſed pec- † Mat. 9,
catores ad pœnitentiam. 14
33 ¶ † At illi dixerūt ad eū, Quare diſcipu- Mar. 2, 18

li Iohannis ieiunant frequenter,& obſecrationes faciunt,ſimiliter & Phariſæorum:tui verò edunt & bibunt?

34 Quibus ipſe ait, Num poteſtis facere vt filij thalami,dum cum illis eſt ſponſus,ieiunent?

35 Venient autem dies & quum ablatus fuerit ab illis ſponſus, tunc ieiunabunt in illis diebus.

36 ¶ Dicebat autem & ſimilitudinem ad illos, Nemo immiſſurã noui veſtimenti immittit in veſtimẽtum vetus: alioquin & nouum rumpit,& veteri non convenit immiſſura ex nouo.

37 Et nemo mittit vinum nouum in vtres veteres: alioqui rumpet vinũ nouum vtres, & ipſum effundetur,& vtres peribunt.

38 Sed vinum muſtum in vtres nouos mittendum eſt,& vtraq; conſeruantur.

39 Et nemo qui biberit vetus, ſtatim vult nouum: dicit enim,Vetus melius eſt.

CAPVT VI.

1 Diſcipuli ſpicas vellunt ſabbato. 6 De habẽte manum aridam. 13 Apoſtolorum electio, 14 & nomina. 20 De beatitudinibus, 24 & maledictionibus. 27 Inimici diligendi. 37 Nõ iudicandũ. 38 Mẽſura. 39 Cæcus cæci ductor. 40 Diſcipulus. Magiſter. 41 Feſtuca. Trabs. 48 Domui ſuper petram, vera pietas, 49 & domui ſuper arenam, ficta aſsimilatur.

1 Ac-

ACcidit * autem vt in ſabbato ſecundo- *Mat.12,1*
primo tranſiret per ſata: ac vellebant *Mar,2,23*
diſcipuli eius ſpicas,edebántque, confricã-
tes manibus.
2 Quidam autem Phariſæorum dicebant
illis, Quid facitis,quod non licet facere in
ſabbatis?
3 Et reſpondens Ieſus ad eos dixit, * Ne 1.*Reg*.21,
hoc quidem legiſtis quod fecit Dauid, quũ 6
eſuriſſet ipſe & qui cum illo erant:
4 Quomodo intrauit in domum Dei, &
panes propoſitionis ſumpſit,edítque,ac de-
dit etiam his qui ſecum erant: quos non li-
cet edere,* niſi tantùm ſacerdotibus? *Ex*,29,32
5 Et dicebat illis,Dominus eſt Filius ho- *Lev*.8,31:
minis etiam ſabbati. *&* 24,9
6 ¶ Factum eſt autem & in alio ſabbato, C.15
vt intraret in ſynagogã,ac doceret:* & erat *Matt*. 12,
ibi homo,& manus eius dextera erat arida. 10
7 Obſeruabãt autem eum Scribæ ac Pha- *Marc*.3,1
riſæi, an in ſabbato ſanaturus eſſet:vt inve-
nirent,vnde accuſarent eum.
8 Ipſe verò ſciebat cogitationes eorũ, &
ait homini qui habebat manum aridã, Sur-
ge,& ſta in medio.Ille verò ſurgens ſtetit.
9 Ait igitur ad illos Ieſus, Interrogabo
vos,vtrùm licet ſabbatis benefacere,an ma-
lefacere:animam ſeruare,an perdere?
10 Et circũſpectis omnibus illis, dixit ho-
mini,Extende manum tuam.Ille autem fe-
cit: & reſtituta eſt manus eius ſana,ſicvt al-
tera.

11 Ipſi autem repleti ſunt amentia, & col-
loquebantur inter ſeſe, quidnã facerẽt Ieſu.
12 ¶ Factum eſt autem in illis diebus, exiit
in montem ad orandum, erátque pernoctãs
in deprecatione Dei.
C.16 13 * Et quum dies factus eſſet, vocauit di-
*Mat.*10,1 ſcipulos ſuos, & elegit duodecim ex ipſis,
*Mar.*3,13 quos & Apoſtolos nominauit:
& 6,7 14 Simonem, quem & nominauit Petrum,
Inf. 9,1 & Andream fratrem eius: Iacobum, & Iohã-
nem: Philippum, & Bartholomæum:
15 Matthæum, & Thomam: Iacobum Al-
phæi [filiũ], & Simonẽ, qui vocatur Zelotes:
16 Et Iudam Iacobi, & Iudam Iſcarioten,
qui idem fuit proditor.
17 ¶ Et deſcendens cum illis, ſtetit in lo-
co campeſtri, turbáque diſcipulorum eius,
& multitudo copioſa plebis ex omni Iudæa
& Ieruſalem & à maritima Tyro & Sidone,
qui venerant vt audirent eum, & ſanarẽtur
à morbis ſuis:
18 Et qui vexabantur à ſpiritibus immun-
* *Mat.* 5, dis: & ſanabantur.
2 19 Et omnis turba quærebat eum tange-
† *Eſa.*65, re: quia virtus ab illo exibat, & ſanabat o-
13 mnes.
C.17 20 * Et ipſe attollens oculos ſuos in diſci-
* *Eſa.*61, pulos, dicebat, Beati pauperes, quia veſtrũ
3 & 7 eſt regnum Dei.
† *Mat.*5, 21 †Beati qui eſuritis nunc, quia ſaturabi-
mini.* Beati qui fletis nunc, quia ridebitis.
11 22 † Beati eritis quum vos oderint homi-
nes,

nes,& ſeparauerint vos, & exprobrauerint,
& eiecerint nomen veſtrum tanquam ma-
lum,propter Filium hominis.
23 Gaudete in illo die & exultate : ecce
enim merces veſtra multa eſt in cælis: ſe-
cundum hæc enim faciebant Prophetis pa-
tres eorum.
24 * Veruntamē væ vobis diuitibus, quia *Am.6,1*
habetis conſolationem veſtram. *Eccli.31,8*
25 † Væ vobis qui ſaturati eſtis: quia eſu- †*Eſa. 65,*
rietis.Væ vobis qui ridetis nunc:quia luge- 23
bitis & flebitis.
26 Væ vobis quum laudauerint vos omnes
homines:ſecundū hæc enim faciebant pſeu-
doprophetis patres eorum.
27 ¶ * Sed vobis dico,qui auditis,Diligi- *Matth.5,*
te inimicos veſtros : benefacite his qui vos 44
oderunt.
28 Benedicite maledicentibus vobis:& o-
rate pro calumniantibus vos.
29 * Percutienti te in maxillam, præbe & *Mat.5,39*
alteram : † & ab eo qui aufert tibi pallium, †*1 Cor.6,*
etiam tunicam noli prohibere. 7
30 Omni autem exigenti abs te,tribue:&
ab eo qui aufert quæ tua ſunt,ne repoſcas.
31 * Et prout vultis vt faciant vobis homi *Tob.4,16*
nes,vos quoq; facite illis ſimiliter. *Mat.7,12*
32 † Et ſi diligitis eos qui vos diligūt,quæ †*Mat, 5,*
vobis eſt gratia? nā & peccatores eos à qui- 46
bus diliguntur,diligunt.
33 Et ſi benefeceritis his qui vobis benefa
ciūt,quæ vobis eſt gratia?ſiquidē & peccato
res hoc faciunt.

*Deu.*15,8 34 * Et ſi mutuũ dederitis à quibus ſpera-
*Matth.*5, tis vos recepturos,quæ gratia eſt vobis? nã
42 & peccatores peccatoribus dant mutuum,
vt recipiant paria.
*Matth.*5, 35 * Quinimo diligite inimicos veſtros,
& benefacite,& mutuũ date, nihil inde ſpe-
44 rantes:& erit merces veſtra multa, † & eri-
† *Mat.* 5, tis filij Altiſsimi : quia ipſe benignus eſt er-
45 ga ingratos ac malos.
36 Eſtote ergo miſericordes, ſicvt & Pa-
ter veſter miſericors eſt.
*Matt.*7,1 37 * Nolite iudicare, & nõ iudicabimini:
nolite condemnare, & nõ condemnabimi-
ni:remittite & remittetur vobis.
38 Date,& dabitur vobis: menſuram bonam
& confertam & concuſſam atque exvndan-
*Mat.*7, 2 tem dabunt in ſinum veſtrũ: * eadem quip-
*Marc.*4, pe menſura qua metimini, metientur alij
24 vobis.
†*Mat.*15, 39 ¶ Dicebat autẽ illis ſimilitudinẽ, † Nũ-
14 quid poteſt cæcus cæcum ducere? nónne
ambo in foueam cadunt?
*Matt.*10, 40 * Non eſt diſcipulus ſupra magiſtrũ
24 ſuum: perfectus autem omnis erit ſicvt ma-
*Ioh.*13,16 giſter ipſius.
& 15,20 41 † Quid autẽ vides feſtucam in oculo
† *Mat.*7, fratris tui,trabem autem quę in oculo pro-
3 prio eſt,non animadvertis?
42 Aut quomodo potes dicere fratri tuo,
Frater, ſine eiiciam feſtucam quæ in oculo
tuo eſt,ipſe in oculo tuo trabem non vidẽs?
Hypocrita, eiice primùm trabem ex oculo
tuo,

tuo, & tunc perſpicies vt eiicias feſtucam
quæ eſt in oculo fratris tui.
43 *Non eſt enim arbor bona, quæ facit Matt. 7,
fructum malum: neque arbor mala, faciens 17
fructum bonum.
44 *Vnaquæq; enim arbor ex fructu ſuo Matt. 12,
cognoſcitur. †Neque enim è ſpinis colligũt 33
ficus: neque è rubo vindemiant vuam. † Mat. 7,
45 Bonus homo ex bono theſauro cordis 16
ſui profert bonum: & malus homo ex malo
theſauro cordis ſui profert malum: ex abvn-
dantia enim cordis loquitur os eius.
46 *Quid autem vocatis me, Domine, Do Matt. 7,
mine: & non facitis quæ dico? 21
47 Quiſquis venit ad me, & audit ſer- Rõ. 2, 13
mones meos, & facit eos: oſtendam vobis Iac. 1, 22
cui ſimilis ſit.
48 Similis eſt homini ædificanti domum,
qui fodit in altum, & poſuit fundamen-
tum ſuper petram: invndatione autẽ facta,
illiſum eſt flumen domui illi, & non potuit
eam mouere: fundata enim erat ſuper petrã.
49 Qui autem audiuit & non fecit, ſimilis
eſt homini qui ædificauit domum ſuam ſu-
per terram abſque fundamento, in quam il-
liſus eſt fluuius: & continuò cecidit, & facta
eſt ruina domus illius magna.

CAPVT VII.

2 De ſeruo Centurionis. 9 Fides Centurionis. 14 Filius viduæ ſuſcitatur in Nain. 19 Diſcipuli Iohãnis miſsi ad Chri

*ſtum, quærũt, num ipſe ſit Meſsias. 24 Chri-
ſti de Iohanne teſtimonium. 32 Iudæorum
pueris in foris ſedentibus aſsimulatorũ 33 o-
pinio de Io. Baptiſta, 34 & Chriſto. 38 Pec-
catrix rigat pedes Ieſu.*

C. 18 Mat. 8, 5 QVum* autem conſummaſſet omnia ver
ba ſua audiente populo, intrauit Ca-
pernaum.
2 Centurionis autem cuiuſdam ſeruus
malè habens, agebat animam, qui illi erat
charus.
3 Quum audiſſet autem de Ieſu, miſit ad
eum ſeniores Iudæorum, rogans eum vt ve-
niret & ſeruaret ſeruum ſuum.
4 At illi quum veniſſent ad Ieſum, roga-
bant eum ſtudioſè, dicentes, Dignus eſt vt
hoc illi præſtes:
5 Diligit enim gentem noſtram, & ſyna-
gogam ipſe ædificauit nobis.
6 Ieſus autem ibat cum illis Et quum iam
non lõgè abeſſet à domo, miſit ad eum Cen-
turio amicos, dicens ei, Domine, noli vexa-
ri: nõ enim ſum dignus vt ſub tectum meum
intres:
7 Quapropter nec meipſum ſum dignum
arbitratus vt venirem ad te: ſed dic verbo,
& ſanabitur puer meus.
8 Nam & ego homo ſum ſub poteſtate
conſtitutus, habens ſub me milites: & dico
huic, Vade, ac vadit: & alteri, Veni: ac venit:
& ſeruo meo, Fac hoc, ac facit.

9 Au-

9 Auditis autem his Ieſus miratus eſt eum,
& converſus ſequenti ſe turbæ dixit, Dico
vobis, ne in Iſrael quidem tantam fidem in-
veni.
10 Et reverſi qui miſsi fuerãt in domum,
repererunt ſeruum qui languerat,ſanum.
11 ¶ Et factum eſt,deinceps ibat in ciuita- C. 19.
tem quæ vocatur Nain,& ibant cum illo di-
ſcipuli eius multi,turbáque copioſa.
12 Quum autem appropinquaret portæ
ciuitatis, ecce defunctus efferebatur, filius
vnicus matris ſuæ,& hæc vidua erat, & tur-
ba ciuitatis multa cum illa.
13 Quam quum vidiſſet Dominus, miſe-
ricordia motus ſuper eam, dixit illi, Noli
flere.
14 Et acceſsit,tetigítque loculum. Porro
qui portabant, ſubſtiterunt: & ait, Adole-
ſcens,tibi dico,ſurge.
15 Et reſedit qui erat mortuus,& cœpit lo
qui,& dedit illum matri ſuæ.
16 Accepit autem omnes timor, & glo-
rificabant Deum, dicentes, Propheta ma-
gnus ſurrexit inter nos, & Deus viſitauit
plebem ſuam.
17 Et exiit hic rumor in vniuerſam Iudæã
de eo,& omnem finitimam regionem.
18 ¶ * Et nuntiauerunt Iohanni diſcipuli C. 20
ipſius de his omnibus. Mat.11,2
19 Et convocauit duos de diſcipulis ſuis
Iohannes, miſitque ad Ieſum, dicens, Tu es
qui venturus es,an alium expectamus?

20 Quum autem veniſſent ad eum viri, di-
xerunt, Iohannes Baptiſta miſit nos ad te, di
cens, Tu es ille qui venturus erat, an alium
expectamus?
21 In eadem autem hora multos ſanauit à
morbis ac plagis & ſpiritibus malis, & cæcis
multis donauit viſum.
22 Et reſpondens dixit illis, Euntes renun-
tiate Iohanni quæ vidiſtis & audiſtis, quòd
cæci vident, claudi ambulant, leproſi mun-
dantur, ſurdi audiunt, mortui reſurgunt,
pauperibus annuntiatur Euangelium.
23 Et beatus eſt quicunq; nō fuerit offen-
ſus per me.
24 ¶ Et quum diſceſsiſſent nuntij Iohan-
nis, cœpit de Iohāne dicere ad turbas, Quid
exiſtis in deſertum vt videretis? arundinem
vento agitari?
25 Sed quid exiſtis viſuri? hominem mol-
libus veſtimentis indutum? ecce, qui veſtitu
ſplendido veſtiuntur, & in deliciis agunt, in
aulis regum ſunt.
26 Sed quid exiſtis ad videndum? Prophe-
tam? Vtique dico vobis, & plus quàm Pro-
phetam.
Mala. 3,1 27 Hic eſt de quo ſcriptum eſt, *Ecce mit-
to angelum meū ante faciem tuam, qui præ-
parabit viam tuam ante te.
28 Dico enim vobis, maior inter natos mu
lierum Propheta Iohanne Baptiſta nemo
eſt: attamen qui minor eſt in regno Dei, ma
ior eſt illo.

29 Et

29 Et omnis populus audiẽs,& publicani iu
ſtificauerũtDeũ,baptizati baptiſmoIohãnis.
30 Phariſæi autem & Legis periti conſi-
lium Dei ſpreuerunt adverſus ſemetipſos,
non baptizati ab eo.
31 *Ait autem Dominus, Cui ergo ſimiles *Matt.* 11,
dicam homines generationis huius,& cui ſi- 16
miles ſunt?
32 Similes ſunt pueris ſedentibus in foro,
& acclamantibus inter ſe,ac dicẽtibus: Can-
tauimus vobis tibiis,& non ſaltaſtis: cecini-
mus vobis lugubria,& non ploraſtis.
33 Venit enim Iohannes Baptiſta neque
edens panem,neque bibens vinum: & dici-
tis,Dæmonium habet.
34 Venit Filius hominis edens ac bibens,
& dicitis,Ecce homo edax,& vini potor, a-
micus publicanorum ac peccatorum.
35 Et iuſtificata eſt Sapientia à filiis ſuis o-
mnibus.
36 ¶ Rogabat autem illum quidam è Pha C. 21
riſæis,vt caperet cibum cum ipſo: & ingreſ-
ſus domum Phariſæi,accubuit.
37 Et ecce mulier quæ fuerat in ciuitate
peccatrix, vt cognouit quòd accubuiſſet in
domo Phariſæi, attulit alabaſtrum vnguẽti:
38 *Stánſque ad pedes eius à tergo, flenѕ *Marc.* 15.
lachrymis cœpit rigare pedes eius, & capil- 40
lis capitis ſui extergebat, & deoſculabatur *Ioh.* 20, 11
pedes eius,& vnguento vngebat.
39 Videns autem Phariſæus, qui vocaue-
rat eum,ait intra ſe,dicens, Hic ſi eſſet pro-

pheta, ſciret vtique, quæ & qualis eſt mulier quæ tangit ipſum: quia peccatrix eſt.

40 Et reſpondens Ieſus dixit ad illũ, Simõ, habeo quiddam quod tibi dicam. At ille ait, Magiſter, dic.

41 Duo debitores erant cuidam creditori: vnus debebat denarios quingentos, & alter quinquaginta.

42 Quum autem illi non eſſent ſoluendo, condonauit vtriſque. Horum igitur dic, vter eum plus diliget?

43 Reſpondẽs Simõ dixit, Exiſtimo quòd is cui plus condonauit. At ille dixit ei, Rectè iudicaſti.

44 Et conuerſus ad mulierem, dixit Simoni, Vides hanc mulierem? intraui in domum tuam, aquam pedibus meis non dediſti: hæc autem lachrymis rigauit pedes meos, & capillis capitis ſui exterſit.

45 Oſculũ mihi nõ dediſti: hæc autẽ ex quo intraui, nõ ceſſauit deoſculari pedes meos.

46 Oleo caput meum non vnxiſti: hæc autem vnguento vnxit pedes meos.

47 Propter quod dico tibi, Remittuntur peccata eius multa, quoniã dilexit multùm: cui autem minus remittitur, is minus diligit.

48 Dixit autem ad illam, Remittuntur tibi peccata.

49 Et cœperunt qui ſimul accumbebant, dicere intra ſe, Quis eſt hic qui etiam peccata remittit?

50 Dixit autem ad mulierem, Fides tua te

ſaluam

ſaluam fecit, vade cum pace.

CAPVT VIII.

2 Mulieres miniſtrãtes Chriſto de facultatibus ſuis. 5 & 11 Parabola ſeminantis. 10 Apoſtolis data cognitio myſteriorum regni Dei. 16 Lucerna. 19 Mater & fratres Chriſti. 24 Chriſtus vẽtis imperat. 27 De Legione. 37 Gadareni Chriſtum reiiciunt. 41 Iairi filia, (43 Muliere à fluxione ſanguinis ſanata,) 54 ſuſcitatur.

ET factum eſt deinceps, & ipſe iter faciebat per ſingulas ciuitates & caſtella, prædicans & annuntians regnum Dei, & duodecim cum illo:

2 Simúlque mulieres aliquæ, quæ erant
ſanatæ à ſpiritibus malis & infirmitatibus;
Maria quæ vocatur Magdalene, * de qua Marc.16,
ſeptem dæmonia exierant, 9

3 Et Iohanna vxor Chuzæ procuratoris
Herodis, & Suſanna, & aliæ multæ quæ mi-
niſtrabant ei de facultatibus ſuis.

4 ¶ * Quum autẽ turba plurima conveni- Mat.13,3
ret, & è ſingulis ciuitatibus properarent ad Mar. 4,2
eum, dixit per ſimilitudinem:

5 Exiit qui ſementem faciebat, ad ſeminan C. 22
dum ſemen ſuum: & inter ſeminandum aliud
cécidit circa viam, & conculcatum eſt, & vo
lucres cæli comederunt illud.

6 Et aliud cécidit ſuper petrã, & enatum
aruit, quia non habebat humorem.

7 Et aliud cécidit inter ſpinas, & ſimul e-

natæ ſpinæ ſuffocauerunt illud.
8 Et aliud cécidit in terram bonam, & e-
natum fecit fructum centuplum. Hæc dicẽs
clamabat, Qui habet aures ad audiendum,
audiat.
9 Interrogabant autem eum diſcipuli e-
ius, dicentes, quæ eſſet iſta parabola.
10 At ille dixit, Vobis datum eſt noſſe my-
ſteria regni Dei, cæteris autem per parabo-
Eſa.6,9 las: * vt videntes non videant, & audientes
Matt. 13, non intelligant.
14 11 Eſt autem hæc parabola, † Semen, eſt ſer
Marc. 4, mo Dei.
12 12 Qui autem iuxta viam, hi ſunt qui au-
Iohã. 12, diũt, deinde venit diabolus, & tollit ſermo-
nem de corde eorum, ne credẽtes ſeruẽtur.
40
Act. 28, 13 Nam qui ſuper petram, ij ſunt qui quum
audierint, cum gaudio ſuſcipiũt ſermonem:
26 & hi radices non habent: qui ad tempus cre
Rõ. 11, 8 dunt, & in tempore tentationis recedunt.
†*Mat.* 13, 14 Quod autem in ſpinas cécidit, hi ſunt
18 qui audierunt, & à ſolicitudinibus & diui-
Marc. 4, tiis ac voluptatibus vitæ euntes ſuffocantur,
15 nec referunt fructum.
15 Quod autem in bonam terram, hi ſunt
qui in corde honeſto ac bono audientes
ſermonem retinent, & fructum afferunt per
patientiam.
16 * Nemo verò quum lucernam accẽde-
Mat. 5,15 rit, operit eam vaſe, aut ſubter lectũ ponit:
Mar. 4,21 ſed ſuper candelabrum ponit, vt intrantes
Inf 11,33 videant lumen.

17 *Non

17 * Non eſt enim occultum quod non Mat. 10,
manifeſtum ſit futurum: nec abſconditum, 26
quod non ſit cognoſcendum & in propatu- Marc. 4,
lum venturum. 22
18 Videte ergo quomodo audiatis: †quiſ Inf. 12,2
quis enim habet, dabitur illi: & quicunque †Mat.13,
non habet, etiam quod putat ſe habere, au- 12. 25, 29
feretur ab illo. Mar. 4,
19 ¶* Venerunt autem ad illum mater & 25
fratres eius, & non poterant adire eum præ Inf.19,
turba. 26
20 Et nuntiatum eſt illi, dictúmque, Ma- * Matt.
ter tua & fratres tui ſtant foris, volentes te 12,46
videre.
21 Qui reſpondens, dixit ad eos, Mater Marc. 3,
mea & fratres mei hi ſunt qui ſermonẽ Dei 31
audiunt, ac faciunt illum.
22 ¶* Factum eſt autem quodam die, & i- C. 23
pſe aſcendit in nauim, ac diſcipuli eius, & Matt. 8,
ait ad illos: Traiiciamus in vlteriorẽ ripam 23
ſtagni, ac ſoluerunt. Marc. 4,
23 Cæterùm nauigantibus illis, obdormi- 36
uit, & ingruit procella venti in ſtagnum: &
complebantur, ac periclitabantur.
24 Accedentes autem ſuſcitauerunt eum,
dicentes, Præceptor, præceptor, perimus.
At ille experrectus increpauit ventum ac
tempeſtatem aquæ: & ceſſauerunt, factáque
eſt tranquillitas.
25 Dixit autem illis, Vbi eſt fides veſtra? Ti
mentes autem mirati ſunt inter ſe, dicentes,
Quis, putas, hic eſt, quia ventis quoque & a-

Matt. 8, quæ imperat, & obediunt ei.
28 26 *Et nauigauerunt ad regionem Gada-
Mar. 5, 1 renorum, quæ eſt contra Galilæam.
27 ¶ Et quum de naui egreſſus eſſet ad ter
C. 24 ram, occurrit illi vir quidam è ciuitate, qui
habebat dæmonium in temporibus multis,
& veſtimento non induebatur, neque in do
mo manebat, ſed in monumentis.
28 Is vt vidit Ieſum, & exclamaſſet, prócidit
ante illum, ac voce magna dixit, Quid mihi
rei tecum eſt Ieſu fili Dei altiſsimi? obſecro
te ne me torqueas.
29 Præcipiebat enim ſpiritui immundo vt
exiret ab homine: frequenter enim corri-
puerat illum, & vinciebatur catenis, & com-
pedibus cuſtodiebatur: & ruptis vinculis a-
gebatur à dæmonio in deſerta.
30 Interrogauit autem illum Ieſus, dicẽs,
Quod tibi nomen eſt? At ille dixit, Legio:
quia intrauerunt dæmonia multa in eum.
31 Et rogauerunt illum ne imperaret ipſis
vt in abyſſum irent.
Matt. 8, 32 *Erat autem ibi grex porcorũ multorũ
30 paſcentium in mõte: & rogabãt eum vt per-
Mar. 5, 11 mitteret ipſis in illos ingredi: & p̄miſit illis.
33 Exierunt ergo dæmonia ab homine, &
intrauerunt in porcos: & impetu abiit grex
per præceps in ſtagnum, & ſuffocatus eſt.
34 Porro vt viderũt quod acciderat, ij qui
paſcebant, fugerunt, rumorémque nuntia-
uerunt in ciuitatem ac villas.
35 Exierunt autem vt viderent quod fa-

ctum erat, & venerunt ad Ieſum, & invenerunt hominem ſedentem, à quo dæmonia exierant, veſtitum, ac ſana mente, ad pedes Ieſu: & timuerunt.
36 Nuntiauerunt autem illis etiam qui viderant, quomodo ſanus factus eſſet is qui agitabatur à dæmonio.
37 Et rogauerunt illum omnis multitudo Gadarenorum vt diſcederet ab ipſis, quia magno timore tenebantur: ipſe autem conſcenſa naui reverſus eſt.
38 Rogauerat enim illum vir à quo dæmonia exierant, vt cum eo eſſet: ſed ablegauit eum Ieſus, dicens,
39 Redi in domum tuam, & narra quæcũque tibi fecerit Deus. Et abiit per totam ciuitatem, prædicans quæcunque ſibi feciſſet Ieſus.
40 ¶ Factum eſt autem quum rediret Ieſus, excepit illum turba: nam omnes expectabant eum.
41 *Et ecce, venit vir cui nomen Iaïrus, & ipſe princeps ſynagogæ erat, accidítque ad pedes Ieſu, rogans eum vt intraret in domum ſuam: C. 25 Matt. 9, 18 Marc. 5, 22
42 Quoniam vnica filia erat ei fere annorũ duodecim, & hæc moriebatur. (¶Verùm inter eundum, turbæ coarctabant eum.
43 * Et mulier quæ erat obnoxia profluuio ſanguinis ab annis duodecim, quæ in medicos impenderat omnem ſubſtantiam, nec ab vllo potuerat curari, C. 26 Matt. 9, 20 Mar. 5, 25

44 Acceſsit retro, & tetigit fimbriam ve-
ſtimenti eius: & confeſtim ſiſtebatur fluxus
ſanguinis eius.
45 Et ait Ieſus, Quis eſt qui me tetigit? Ne-
gantibus autem omnibus, dixit Petrus, & qui
cum illo erant, Præceptor, turbæ te cõſtrin
gunt & affliĉtant, & dicis, Quis me tetigit?
46 Et dixit Ieſus, Tetigit me aliquis: nam
ego noui virtutem à me exiſſe.
47 Videns autem mulier, quòd non latuiſ
ſet, tremens venit, ac prócidit ante pedes e-
ius: & ob quam cauſam tetigiſſet eum, indi-
cauit ei coram toto populo, & quemadmo
dum confeſtim ſanata fuiſſet.
48 At ipſe dixit ei, Confide filia, fides tua
te ſeruauit: vade cum pace.)
49 Adhuc illo loquente, venit quidam à
domo principis ſynagogæ, dicens ei, Mor-
tua eſt filia tua, noli vexare magiſtrum.
50 Ieſus autem audito hoc verbo, reſpon
dit patri puellæ, Noli timere, crede tantùm,
& ſalua erit.
51 Et quum veniſſet in domum, non per-
miſit intrare [ſecum] quenquam, niſi Petrum
& Iacobum & Iohannem, & patrem ac ma-
trem puellæ.
52 Flebant autem omnes & plangebant il-
lam. At ille dixit, Nolite flere: non eſt mor-
tua [puella], ſed dormit.
53 Et deridebant eum, ſcientes quòd mor
tua eſſet.
54 Ipſe autem eieĉtis foràs omnibus, ap-
prehenſa

prehenſa manu eius clamauit, dicens, Puel-
la, ſurge.
55 Et reverſus eſt ſpiritus eius, & ſurrexit
continuò: ac iuſsit illi dari cibum.
56 Et ſtupuerunt parẽtes eius. At ille præ-
cepit eis ne cui dicerent quod factum erat.

CAPVT IX.

*2 Mittuntur Apoſtoli ad prædicandum.
7 & 19 Opinio vulgi de Chriſto. 13 De
quinq; panibus & duobus piſcibus. 20 Cõ-
feſsio Apoſtolorum. 23 Chriſtum ſequi.
29 Trãsformatio Chriſti. 35 Chriſtus au-
diendus. 45 Lunaticus ſanatur. 46 Con-
tentio Apoſtolorũ de primatu. 49 Quidam
eiiciens dæmonia in nomine Chriſti, & eum
non ſequens. 53 Samaritani nolunt Chri-
ſtum recipere. 55 Vindicta prohibita. 57, C. 27
59, 61 De tribus Chriſtum ſequi volentibus, Mat. 10, 1
ſed diverſis rationibus.* Mar. 3, 13:

CONvocatis † autem [Ieſus] duodecim, & 6, 7
dedit illis poteſtatem & auctoritatem * Matt,
ſuper omnia dęmonia, & vt morbos ſanarẽt. 10, 7
2 *Et miſit illos vt prædicarent regnum † Matt.
Dei, & ſanarent infirmos. 10, 9
3 † Et ait ad illos, Ne quid tuleritis in viã, Mar. 6, 8
neque virgam, neque peram, neque panem, * Matt.
neque pecuniam, neque binas tunicas ha- 10, 14
beatis. Mar. 6, 11
4 Et in quancunque domum intraueritis, Inf. 10, 11
illic manete, atque illinc exeatis.
5 *Et quicunque non receperint vos, ex- Act. 13, 51

euntes de ciuitate illa, etiam puluerem è pe
dibus veſtris excutite, in teſtimonium ad-
verſus illos.
6 Egreſsi autem circumibant per caſtel-
la, euangelizantes & curantes vbique.
Mat. 14, 1 7 ¶ *Audiuit autem Herodes tetrarcha
omnia quæ fiebant ab eo, & hæſitabat: eo
Marc. 6, 14 quòd diceretur à quibuſdam, quòd Iohan-
nes ſurrexiſſet à mortuis:
8 A quibuſdam verò, quòd Elias apparuiſ
ſet: ab aliis autem, quòd Propheta quiſpiam
ex antiquis ſurrexiſſet.
9 Et ait Herodes, Iohannem ego decolla-
ui: quis eſt autem iſte, de quo ego talia au-
dio? Et quærebat videre eum.
Marc. 6, 30 10 ¶ *Et reverſi apoſtoli narrauerunt illi
quæcunque fecerant. †Et aſſumptis illis ſe-
† Matth. 14, 13 ceſsit ſeorſum in locum deſertum ciuitatis
quæ vocatur Bethſaida.
Marc. 6, 11 11 Quod quum cognouiſſent turbæ, ſe-
quutæ ſunt illum: & excepit eos, & loque-
batur illis de regno Dei, & eos qui curatio-
ne indigebant, ſanabat.
C. 28 12 Dies autem cœperat declinare: & acce-
dentes duodecim dixerunt illi, Dimitte tur
bas, vt euntes in caſtella villáſq; vicinas di-
vertant, & inveniant eſcas: quia hîc in loco
Matt. 14, 16 deſerto ſumus.
13 Ait autẽ ad illos, *vos date illis q̃d edãt.
Marc. 6, 38 At illi dixerũt, †Non ſunt nobis plures quã
quinq; panes, & duo piſces. niſi nos eamus
†Ioh. 6, 9 & emamus in omnem hunc populum eſcas.

14 Erant autem fere viri quinquies mille.
Ait autem ad diſcipulos ſuos, Facite illos diſ
cumbere in ſingulo quoq; diſcubitu quin-
quagenos.
15 Atque ita fecerunt: & fecerunt omnes
diſcumbere.
16 Acceptis autem quinque panibus &
duobus piſcibus, ſublatis in cælum oculis
benedixit illis, & fregit, diſtribuitque diſci- † *Matth.*
pulis, vt apponerent turbæ.
17 Et comederunt omnes, & ſaturati ſunt: 16,13
& ſublatũ eſt quod ſuperfuit illis, fragmen- *Marc.* 8,
torum cophini duodecim. 27
18 ¶ †Et factum eſt, quũ ſolus eſſet orans, C. 29
erant cum illo & diſcipuli, interrogauitque
illos, dicens, Quem me dicunt eſſe turbæ?
19 At illi reſponderũt & dixerũt, Iohannẽ *Matth.
Baptiſtam: alij autem Eliam: alij verò, quòd 17,23
propheta quiſpiam de antiquis ſurrexit. *Mar.* 8,31
20 Dixit autem illis, Vos autem quem me †*Mat.* 10,
eſſe dicitis? Reſpondens Simon Petrus dixit, 38: 16,24.
Chriſtum Dei. *Marc.* 8,
21 At ille comminatus illis, præcepit ne 24
cui dicerent hoc, dicens, *Inf.* 14,
22 * Oportet Filium hominis multa pati, 27
& reprobari à Senioribus & principibus Sa * *Matt.*
cerdotum & Scribis, & occidi, & tertia die 10,39: &
reſurgere.
23 † Dicebat autem ad omnes, Si quis vult 16,25
poſt me venire, abneget ſemetipſum, & tol- *Mar.* 8,35
lat crucem ſuam quotidie, & ſequatur me. *Inf.* 17,33
24 *Qui enim voluerit animam ſuã ſaluam *Ioh.* 12,25

facere,perdet illam : qui verò perdiderit a-
nimam ſuam propter me, is ſaluam faciet
*Inf.*12,9 illam.
Mat. 10, 25 Quid enim proficit homo, ſi lucretur
vniuerſum mundum, ſe autem ipſum per-
33 dat,aut iacturam ſuiipſius faciat?
Marc. 8, 26 *Nam quem mei meorúmque ſermo-
38 num puduerit,huius & Filium hominis pu-
2 *Tim.*2, debit, quum venerit in maieſtate ſua & Pa-
12 tris,ſanctorúmque angelorum.
† *Matt.* 27 †Dico autem vobis verè, ſunt quidam
16,28 hîc ſtantes,qui non guſtabunt mortem,do-
Mar. 9,1 nec videant regnum Dei.
C. 30 28 ¶* Factum eſt autem poſt hæc verba
**Matth.* fere diebus octo,& aſſumpſit Petrum & Io-
hannem & Iacobum, & aſcendit in mõtem
17,1 vt oraret.
*Mar.*9,2 29 Et facta eſt dum oraret, ſpecies vultus
eius alia, & veſtitus eius candidus [ac] re-
fulgens.
30 Et ecce duo viri loquebantur cum il-
lo,qui erant Moſes & Elias:
31 Qui viſi in maieſtate, dicebant exceſ-
ſum eius quem completurus erat Hieroſo-
lymis.
32 Petrus verò & qui cum illo erant, gra-
uati erant ſomno : experrecti autem vide-
runt maieſtatem eius, & duos viros qui ſta-
bant cum illo.
33 Et factum eſt quum deſcenderent ab
illo,ait Petrus ad Ieſum,Præceptor, bonum
eſt nos hîc eſſe: & faciamus tria tabernacu-

la,

la,vnum tibi, & vnum Moſi, & vnum Eliæ:
neſciens quid diceret.
34 Hæc autem illo loquente, facta eſt nu-
bes,& obvmbrauit eos: timuerūt autem in-
trantibus illis in nubem.
35 Et vox facta eſt de nube, dicens, *Hic Mat.3,17
eſt Filius meus dilectus,ipſum audite. 2 Pet. 1,
36 Et dum fieret vox,inventus eſt Ieſus ſo- 17
lus, & ipſi tacuerunt, & nemini dixerunt in
illis diebus quicquam ex his quæ viderant.
37 ¶ * Factum eſt autem in ſequenti die C. 31
deſcendentibus illis de monte, occurrit illi Matt.17,
turba multa.
38 Et ecce,vir de turba exclamauit, dicēs, 14
Magiſter,obſecro te, reſpice ad filiū meum, Marc. 9,
quia vnicus eſt mihi: 17
39 Et ecce ſpiritus apprehendit eum,& ſu-
bitò clamat,& diſcerpit eum cum ſpuma, &
vix diſcedit ab eo,dilanians eum.
40 Et rogaui diſcipulos tuos vt eiicerent
illum,& non potuerunt.
41 Reſpondens autem Ieſus dixit,O natio
infidelis & perverſa, vſquequò ero apud
vos,ac patiar vos?Adduc huc filium tuum.
42 Quum adhuc autem accederet, lania-
uit illum dæmonium,& diſsipauit. Increpa-
uit autem Ieſus ſpiritum immundum, & ſa-
nauit puerum,& reddidit illum patri ſuo.
43 Stupebāt autē omnes ſuper magnificen Matt.17,
tia Dei, ſed omnibus mirātibus ſuper omni- 12
bus quæ faciebat, dixit ad diſcipulos ſuos, Marc. 9,
44 ¶ *Ponite vos in auribus veſtris ſermo 31

nes iſtos: Filius enim hominis futurum eſt
vt tradatur in manus hominum.
45 At illi ignorabant verbum iſtud, & erat
abſconditum ab illis, vt non intelligerent il-
lud: & timebāt eū interrogare de hoc verbo.
C. 32 46 ¶ *Intrauit autem cogitatio inter eos,
quis eorum maior eſſet.
Mat. 18, 1 47 At Ieſus videns cogitationem cordis
Marc. 9, illorum, apprehendit puerum, & ſtatuit il-
34 lum iuxta ſe, & ait illis,
Inf. 22, 48 Quicunque receperit puerum hunc
24 nomine meo, me recipit: & quicunque me
receperit, recipit eum qui me miſit. nam
qui minor eſt inter omnes vos, hic erit ma-
gnus.
Marc. 9, 49 ¶ *Reſpondens autem Iohannes dixit,
38 Præceptor, vidimus quendam ſub nomine
tuo eiicientem dæmonia, & prohibuimus
eum, quia non ſequitur nobiſcum.
50 Et ait ad illum Ieſus, Nolite prohibere:
qui enim nō eſt adverſum nos, ꝓ nobis eſt.
51 ¶ Factum eſt autem, dum complerētur
dies aſſumptionis eius, & ipſe faciem ſuam
obfirmauerat vt iret Hieroſolymam.
52 Et miſit nuntios ante cōſpectum ſuum,
& euntes intrauerunt in ciuitatem Samari-
tanorum, vt pararent illi.
53 Et non receperunt eum, quia facies eius
erat euntis Hieroſolymam.
54 Quum vidiſſent autem diſcipuli eius Ia
cobus & Iohannes, dixerunt, Domine, vis di
camus vt ignis deſcendat de cælo, & conſu

mat illos. quemadmodum & Elias fecit?
55 Conuerſus autem Ieſus increpauit il-
los, dicens, Neſcitis cuius ſpiritus eſtis vos.
56 * Filius enim hominis nõ venit ad per- Ioh. 3, 17:
dendum animas hominum, ſed ad ſeruan- & 12, 47
dum. Et abierunt in aliud caſtellum.
57 ¶ Factum eſt autem, ambulantibus illis C. 33
in via, dixit quidam ad illum, *Sequar te, Matt. 8,
quocunque ieris. 19
58 Dixit illi Ieſus, Vulpes cauernas habẽt,
& volucres cæli nidos: Filius autem homi-
nis non habet vbi caput reclinet.
59 ¶ *Ait autẽ ad alterum, Sequere me. Il- Matt. 8,
le autem dixit, Domine, permitte mihi vt 21
priùs abeam, ac ſepeliam patrem meum.
60 Dixit autem ei Ieſus, Sine vt mortui
ſepeliant mortuos ſuos: tu verò vade, & an-
nuntia regnum Dei.
61 ¶ Et ait alius, Sequar te Domine, ſed
permitte mihi priùs vt dicam vale iis qui
ſunt domi meæ.
62 Ait ad illum Ieſus, Nemo qui manu ſua
admota aratro reſpexerit à tergo, aptus
eſt regno Dei.

CAPVT X.

1 LXX. *diſcipuli ordinati & miſſi.*
13 *Ingratis vrbibus impietas obiicitur.*
20 *Diſcipulos redeuntes humilitatis admo-
net.* 25 *Vita æterna quomodo poſſideatur.*
29 *Proximus quis.* 38 *De Martha,* 39 *&
Maria ſorore eius.*

C. 34 POſt hæc autẽ deſignauit Dominus & a-
lios ſeptuaginta: miſitque illos binos an-
te faciem ſuam in omnem ciuitatem & lo-
cum quò erat ipſe venturus.
Matt. 9, 2 Dicebat ergo illis. * Meſsis quidem mul
37 ta, ſed operarij pauci: rogate ergo dominũ
meſsis, vt extrudat operarios in meſsem
ſuam.
Matth. 3 * Ite, ecce, ego mitto vos, ſicvt agnos in-
10,16 ter lupos.
4 Nolite portare ſacculum, neque peram,
4 *Reg.* 4, neque calceamenta: * & neminem per viam
29 ſalutaueritis.
5 In quancunque domum intraueritis,
† *Matt.* primùm dicite, † Pax huic domui.
10,12 6 Et ſi ibi fuerit filius pacis, requieſcet ſu-
Marc. 6, per illum pax veſtra: ſin minùs, ad vos re-
10 vertetur.
7 In eadem autem domo manete, edentes
Deu. 24, & bibentes quæ [dantur] ab illis: * dignus e-
14 nim eſt operarius mercede ſua. Nolite trãſ-
Mat. 10, ire de domo in domum.
10 8 *Et in quancunque ciuitatem intraue-
1 *Tim.* 5, ritis, & ſuſceperint vos, edite quæ apponun-
18 tur vobis.
† *Matt.* 9 Et ſanate infirmos qui in illa ſunt, & di-
10,11 cite illis, Appropinquauit in vos regnum
Dei.
10 In quancunque autem ciuitatem intra-
**Sup.* 9,5 ueritis, & non ſuſceperint vos, exeuntes in
Act. 13, plateas eius, dicite,
51: 18,6 11 *Etiam puluerem qui adhæſit nobis de
ciui-

ciuitate veſtra, extergimus in vos: tamen
hoc ſcitote, quòd appropinquauit in vos re
gnum Dei.
12 Dico vobis quòd Sodomis in die illo
remiſsius erit quàm illi ciuitati.
13 * Væ tibi Chorazin, væ tibi Bethſaida: *Matt. 11, 21*
quia ſi in Tyro & Sidone factæ fuiſſent vir-
tutes quę factæ ſunt in vobis, olim in cilicio
& cinere ſedentes, [ſcelerum ſuorum] egiſ-
ſent pœnitentiam:
14 Veruntamen Tyro & Sidoni remiſsius
erit in iudicio, quàm vobis.
15 Et tu Capernaum quæ vſque ad cælum
elata es, vſque ad infernum deprimeris.
16 * Qui vos audit, me audit: & qui vos *Matth. 10,40*
ſpernit, me ſpernit: qui autem me ſpernit,
ſpernit eum qui miſit me. *Ioh. 13,20*
17 Reverſi ſunt autem ſeptuaginta cũ gau
dio, dicentes, Domine, etiam dæmonia ſub-
iiciuntur nobis per nomen tuum.
18 Ait autem illis, Videbam ſatanam, ſicvt
fulgur, de cælo cadentem.
19 Ecce do vobis poteſtatem calcandi ſu-
per ſerpentes & ſcorpiones & ſuper omnem
virtutem inimici, & nihil vobis nocebit.
20 Veruntamen in hoc nolite gaudere
quòd ſpiritus vobis ſubiiciunť, ſed gaudete
quòd nomina veſtra ſcripta ſunt in cælis.
21 ¶ * In eadem hora exultauit ſpiritu Ie- *Mat. 11, 25*
ſus & dixit, Confiteor tibi Pater, Domine
cæli & terræ, quòd abſcondiſti hæc à ſapien
tibus & prudentibus, & revelaſti ea paruu-

lis: etiam Pater, quoniam ſic complacitum
eſt coram te.
22 Omnia mihi tradita ſunt à Patre meo,
& nemo ſcit quis ſit Filius, niſi Pater: &
quis ſit Pater, niſi Filius, & cui voluerit Fi-
lius aperire.
23 Et converſus ad diſcipulos, ſeorſim di-
Matt. 13, xit, *Beati oculi qui vident quæ vos videtis.
16 24 Dico enim vobis quòd multi Prophe-
tæ & reges voluerunt videre quæ vos vide-
tis, & non viderunt: & audire quæ auditis, &
non audierunt.
C. 35 25 ¶ *Et ecce, quidā Legiſperitus ſurrexit
Matt. 22, tentans illum, & dicens, Magiſter, quid fa-
35 ciendo, vitam æternam poſsidebo?
Marc. 12, 26 At ille dixit ad eum, In Lege quid ſcri-
28 ptum eſt? quomodo legis?
† *Deu.* 6, 27 Ille reſpondens dixit, †Diliges Domi-
num Deum tuum ex toto corde tuo, & ex
5 tota anima tua, & ex totis viribus tuis, & ex
tota mente tua: & * Proximum tuum ſicvt
Leui. 19, teipſum.
18
28 Dixítque illi, Rectè reſpondiſti: hoc
fac, & viues.
29 ¶ Ille autem volens iuſtificare ſeipſum,
dixit ad Ieſum, Et quis eſt meus proximus?
C. 36 30 Reſpondens autem Ieſus dixit, Homo
quidam deſcendebat ab Hieroſolymis in
Hiericho, & incidit in latrones, qui etiam
deſpoliauerunt eum veſtibus, ac vulneribus
inflictis, abierunt ſemimortuo relicto.
31 Accidit autem vt Sacerdos quidam de-
ſcen-

ſcenderet eadem via: viſóque illo præteriit.
32 Similiter & Leuita, quum iret iuxta lo-
cum, quum acceſsiſſet, ac vidiſſet eum, præ-
teriit.
33 Samaritanus autem quidam iter faciens,
venit ad eum, & viſo eo, miſericordia mo-
tus eſt.
34 Et accedens obligauit vulnera eius, in-
fundens oleum ac vinum, & imponens il-
lum in ſuum iumentũ, duxit in diverſorium,
& curam eius egit.
35 Et poſtero die egrediens, depromptos
duos denarios dedit hoſpiti, & ait ei, Curam
illius habe, & quodcunq; præterea inſum-
pſeris, ego quum rediero, reddam tibi.
36 Quis ergo horũ trium videtur tibi pro-
ximus fuiſſe illi qui incidit in latrones?
37 At ille dixit, Qui exercuit miſericordiã
in illum. Ait igitur illi Ieſus, Vade, & tu fac
ſimiliter.
38 ¶ Factum eſt autem dum irent, vt ipſe C. 37
intraret in quoddã oppidulum: ac mulier
quædam Martha nomine, excepit illum in
domum ſuam.
39 Et huic erat ſoror nomine Maria, quæ
etiam aſsidens ad pedes Ieſu, audiebat ſer-
monem illius.
40 Martha autem diſtrahebatur circa fre
quens miniſterium: quæ aſsiſtens ait, Domi-
ne, non eſt tibi curæ quòd ſoror mea reli-
quit me vt ſola miniſtrẽ? dic ergo illi vt me
adiuuet.

41 Et reſpondens dixit illi Ieſus, Martha,
Martha, ſolicita es, & tumultuaris circa
multa.
42 Atqui vnum eſt neceſſarium: Maria bo
nam partem delegit, quæ non auferetur ab
ea.

CAPVT XI.

1 De oratione. 14 Dæmonium mutum eiicitur: 15 ob quod blaſphemantes 17 refutantur. 27 Mulier è turba vocem extollens. 29 Iudæis ſigna petentibus non, niſi Ionæ, datur. 37 A Phariſæo invitatus externam ſanctimoniæ laruam corripit.

C. 38 ET factum eſt quum oraret quodam in
loco, vt ceſſauit, dixit quidam ex diſci-
pulis eius ad eum, Domine, doce nos orare,
ſicvt & Iohannes docuit diſcipulos ſuos.
Mat. 6, 9 2 Et ait illis, Quum oratis, dicite: * PA-
TER NOSTER QVI es in cælis,
Sanctificetur nomen tuum. Adveniat re-
gnum tuum. Fiat voluntas tua, quemadmo-
dum in cælo, ſic etiam in terra.
3 Panem noſtrum quotidianum da nobis
quotidie.
4 Et remitte nobis peccata noſtra: ſiqui-
dem & ipſi remittimus omni debenti nobis:
& ne nos inducas in tentationem, ſed libera
nos à malo.
5 ¶ Et ait ad illos, Quis veſtrum habebit a-
micum, & ibit ad illum media nocte, & dicet
illi, Amice da mihi mutuò tres panes:

6 Quo-

6 Quoniam amicus meus venit de via ad
me, & non habeo quod apponam illi:
7 Et ille intus reſpondens dicat, Noli mi-
hi moleſtus eſſe, iam oſtium clauſum eſt, &
pueri mei mecum ſunt in cubili: nõ poſſum
ſurgere & dare tibi.
8 Dico vobis, etiam ſi non daturus ſit illi
ſurgens, eo quòd amicus eius ſit, propter
improbitatem tamen eius ſurget, ac dabit il-
li quotquot habet opus.
9 Et ego dico vobis, * Petite, & dabitur vo *Matt. 7.*
bis: quærite, & invenietis: pulſate, & aperie- 7:21,22
tur vobis.
10 Omnis enim qui petit, accipit: & qui *Marc. 11,*
quærit, invenit & pulſanti aperietur. 24
11 † Quis autem ex vobis pater, à quo ſi *Iohã. 14,*
filius petierit panem, num lapidem dabit il- 13: 15, 7:
li? Aut ſi piſcem, num pro piſce ſerpentem *&* 26,23
dabit illi? *Iac.* 1,5
12 Aut ſi petierit ouum, num porriget illi † *Mat.* 7,
ſcorpium? 9
13 Si ergo vos quum ſitis mali, noſtis bo-
na dona dare filiis veſtris, quanto magis Pa
ter veſter cæleſtis dabit Spiritum ſanctum
poſcentibus ſe?
14 ¶ * Et erat eiiciens dæmonium, & il- C. 39
lud erat mutum: quúmque eieciſſet dæmo- *Matt.* 9,
nium, loquutus eſt mutus, & admiratæ ſunt 32: 12, 22
turbæ.
15 Quidam autem ex eis dixerunt, † Per † *Mat.* 9,
Beelzebul principem dæmoniorum eiicit 34
dæmonia. *Mar.* 3,22

16 Et alii tentantes ſignum de cælo quæ-
rebant ab eo.
17 Ipſe autem quum ſciret cogitationes
Matt. 12, eorum, dixit eis, * Omne regnum adverſus
25 ſeipſum diviſum deſolatur, & domus ſuper
Marc. 3, domum cadit.
24 18 Quòd ſi ſatanas quoq; adverſus ſeipſum
diviſus eſt, quomodo ſtabit regnũ eius? quia
dicitis, per Beelzebul eiicere me dæmonia.
19 Quòd ſi ego Beelzebul præſidio eiicio
dæmonia, filij veſtri cuius præſidio eiiciunt?
ideo ipſi iudices veſtri erunt.
20 Porro ſi digito Dei eiicio dæmonia,
profectò pervenit ad vos regnum Dei.
21 Quum fortis armatus cuſtodit atrium
ſuum, in pace ſunt ea quæ poſsidet.
22 Vbi verò fortior eo ſuperveniens vice-
rit eum, vniuerſa arma eius aufert, in qui-
bus confidebat, & ſpolia eius diſtribuit.
23 Qui nõ eſt mecum, contra me eſt: & qui
non colligit mecum, diſpergit.
Matt. 12, 24 * Quum immundus ſpiritus exierit ab
43 homine, ambulat per loca arentia, quærens
requiem: & non inveniẽs, dicit, Revertar in
domum meam, vnde exiui.
25 Et quum venerit, invenit eam ſcopis
mundatam atque ornatam.
Heb. 6, 4 26 Tunc vadit, & aſſumit ſeptem alios ſpi
2 Pet. 2, ritus ſecum nocentiores ipſo: & ingreſsi ha-
20 bitant ibi: * & fiunt extrema hominis illius
peiora primis.
C. 40 27 ¶ Factum eſt autem quum hęc diceret,

extol-

extollens vocem quædam mulier de turba,
dixit illi, Beatus venter qui te portauit, & v-
bera quæ ſuxiſti.
28 At ille dixit, Quinimo beati qui audiũt
ſermonem Dei, & cuſtodiunt illum.
29 ¶ Turbis autem condenſantibus ſe, cœ- C. 41
pit dicere, *Natio hæc mala eſt: ſignũ quæ- Matt. 12,
rit, & ſignum non dabitur ei, niſi ſignũ † Io- 39
næ prophetæ. † Ion. 2, 1
30 Nam ſicvt fuit Ionas ſignum Niniuitis,
ita erit & Filius hominis nationi iſti.
31 * Regina Auſtri ſurget in iudicio cum 3 Reg. 10,
viris nationis huius, & condemnabit illos: 1
quia venit à finibus terræ, vt audiret ſapien 2 Par. 9, 1
tiam Solomonis: & ecce plus quàm Solo-
mon, hoc in loco.
32 Viri Niniuitæ ſurgent in iudicio cũ na-
tione hac, & condemnabunt illam: *quia ad Ion. 3, 5
pœnitentiam adducti ſunt prædicatione Io-
næ: & ecce plus quàm Ionas, hoc in loco.
33 ¶ *Nemo lucernam accendit, & in ab- Mat. 5, 15
ſcondito ponit, neque ſubter modium, ſed Marc. 4,
ſuper candelabrum, vt qui ingrediuntur, 21
lumen videant. Sup. 8, 16
34 † Lucerna corporis eſt oculus. Quum † Mat. 6,
igitur oculus tuus fuerit ſimplex, totũ quo- 22
que corpus tuum lucidum erit: ꝙ ſi malus
fuerit, etiam corpus tuũ tenebroſum erit.
35 Vide ergo ne lumen quod in te eſt, te-
nebræ ſint.
36 Si ergo corpus tuum totum lucidũ [fue
rit] non habens aliquã partem tenebroſam,

ſſic] erit lucidum totum, vt quum lucerna
fulgore illuminat te.

C. 42 37 ¶ Et quum loqueretur, rogauit illum
quidam Phariſæus vt pranderet apud ſe. Ie-
ſus autem ingreſſus accubuit.

38 Phariſæus autem quum vidiſſet, admi-
Mar.7,3 ratus eſt,* q̃ nõ priùs lauiſſet ante prandiũ.
† Matt. 39 Et ait Dominus ad illũ †Nunc vos Pha-
23,25 riſæi exteriora poculi catinique mundatis,
& quod intus eſt veſtri, plenum eſt rapina
& malitia.

40 Stulti, nónne qui fecit quod foris eſt,
etiam id quod intus eſt, fecit?

41 Veruntamen quod ſupereſt, date elee-
moſynam, & ecce omnia munda ſunt vobis.

42 Sed væ vobis Phariſæis, quia decimatis
mentham & rutam, & quodvis olus, & præ-
teritis iudicium & charitatem Dei: [imo]
hæc oportuit facere, & illa non omittere.

Mat.23, 43 * Væ vobis Phariſæis: quia diligitis pri-
6 mas cathedras in ſynagogis, & ſalutationes
Mar. 22, in foro.
38 44 †Væ vobis ſcribę & Phariſęi hypocritę:
Inf 20, quia eſtis vt monumenta quæ non apparẽt,
46 & homines ambulantes ſuper ea neſciunt.
†Mat.23, 45 Reſpondens autem quidam ex Legiſpe
27 ritis ait illi, Magiſter, hæc dicens, etiam nos
afficis contumelia.

C. 43 46 At ille ait, Et vobis Legiſperitis væ:
Mat.13,4 * quia oneratis homines oneribus quę por-
Act.15,10 tare non poſſunt, & ipſi vno digito veſtro
non attingitis ſarcinas.

47 Væ vobis: quia ædificatis monumenta
Prophetarum, patres autem veſtri occide-
runt illos.
48 Profectò teſtamini quòd comproba-
tis facta patrum veſtrorum: quoniam illi
quidem eos occiderunt, vos autem ædifica-
tis eorum ſepulchra.
49 Propterea & Sapientia Dei dixit, Mit-
tam ad illos Prophetas & Apoſtolos, & ex
illis occident & perſequentur:
50 Vt requiratur ſanguis omnium Pro-
phetarum qui effunditur à conſtitutione
mundi, à natione iſta:
51 *A ſanguine Abel vſque ad ſanguinem Gen. 4, 8
Zachariæ, †qui periit inter altare & ædem: † 2 Para.
profectò dico vobis, requiretur ab hac na- 24, 22
tione.
52 Væ vobis Legiſperitis, quia tuliſtis cla-
uem ſcientiæ: ipſi non introiſtis, & eos qui
introibant, vetuiſtis.
53 Quum autem hæc ad illos diceret, cœ-
perũt Legiſperiti & Phariſæi grauiter inſi-
ſtere, & captioſè interrogare eũ de multis,
54 Inſidiantes ei, & quærentes aliquid ve-
nari ex ore eius, quò accuſarent eum.

CAPVT XII.

*1 Fermentum Phariſæorum. 5 Quis ti-
mendus? 8 Confiteri Chriſtum. 16 Para-
bola diuitis, cuius regio exvberârat, 22 Ter-
renorum cura deſpicienda, 31 & regnum
Dei quærendum, 39 Fur in nocte, 42 Di-*

*ſpenſator fidelis. 51 Diſsidia ob Euange-
lium. 58 Adverſarius in via.*

QVum autem conveniſſet innumera tur-
bæ multitudo, adeo vt ſe invicem con-
culcarent, cœpit dicere ad diſcipulos ſuos,
C. 44 Primùm,*cauete vobiſipſis à fermento Pha-
Matt.16, riſæorum, quod eſt hypocriſis.
6 2 †Nihil enim opertum eſt, quod non re-
Marc. 8, velabitur, neque abſconditum, quod non
ſcietur.
15 3 Quoniam quæ in tenebris dixiſtis, in lu-
†Mat.10, mine audientur: & quod in aurem loquuti
26 eſtis in conclauibus, prædicabitur in tectis.
Marc. 4, 4 Dico autem vobis amicis meis,*Ne ter-
22 reamini ab his qui occidunt corpus, & poſt
*Mat.10, hæc non habent quod amplius faciant.
28 5 Oſtendam autem vobis quem timeatis:
timete eum qui poſtquam occiderit, habet
poteſtatem coniiciendi in gehennam: certè
dico vobis, hunc timete.
Mat. 10, 6 *Nónne quinq; paſſerculi væneunt mi-
29 nutis aſsibus duobus: & vnus ex illis non eſt
in obliuione coram Deo?
Mat. 10, 7 Quin & pili capitis veſtri omnes nume-
rati ſunt. Nolite ergo timere: multis paſſe-
32 ribus pluris eſtis.
Marc. 8, 8 Dico autem vobis,*Omnis quicunque
38 cõfeſſus fuerit me corã hominibus, & Filius
2 Tim. 2, hominis confitebit illũ coram angelis Dei:
12 9 †Qui autem negauerit me coram ho-
† Sup. 9, minibus, negabitur coram angelis Dei.
26 10 *Et

10 *Et quiſquis loquitur dictum in Filiũ Matt. 12,
hominis,remittet illi: ei verò qui in Spiritũ 32
ſanctum convitiũ dixerit,non remittetur. Marc. 3,
11 † Quum autem adduxerint vos ad ſyn- 28
agogas, & ad magiſtratus ac poteſtates,no- † Matth.
lite ſoliciti eſſe, qualiter, aut quid reſpon- 10,19
deatis,aut quid dicatis. Marc. 13,
12 Spiritus enim ſanctus docebit vos in ea- 11
dem hora,quid oporteat vos dicere.
13 ¶ Ait autem ei quidam de turba,Magi- C. 45
ſter,dic fratri meo vt diuidat mecum hære-
ditatem.
14 At ille dixit ei,Homo, quis me conſti-
tuit iudicem aut diviſorem ſuper vos?
15 Dixitque ad illos,Videte & cauete ab a-
uaritia: quia non in abvndantia cuiuſquam
vita eius eſt ex his quæ poſsidet.
16 Dixit autem ſimilitudinem ad illos, di-
cens: Hominis cuiuſdam diuitis vberes fru- C. 46
ctus ager attulit.
17 Et cogitabat intra ſe, dicens, Quid fa-
ciam, quòd non habeam quò congregem
fructus meos?
18 Et dixit,Hoc faciã: deſtruã horrea mea,
& maiora extruam, & illuc congregabo o-
mnia quæ nata ſunt mihi,& bona mea,
19 *Et dicã animæ meæ,Anima,habes mul Eccli. 11,
ta bona repoſita in annos multos: requie- 19
ſce,comede,bibe,gaude.
20 Dixit autem illi Deus, Stulte, hac no-
cte animam tuam repetunt abs te: quæ verò
paraſti,cui erunt?

21 Sic qui recõdit ſibi, nec eſt erga Deum
diues.
Pſa.55,23 22 Dixítque ad diſcipulos ſuos, *Ideo di-
Matt. 6, co vobis, nolite ſoliciti eſſe animæ veſtræ,
25 quid edatis: neq; corpori, quid induamini.
1 Pet.5,7 23 Anima plus eſt quàm eſca,& corp⁹ plus
quàm indumentum.
24 Conſiderate coruos, quia nõ ſeminãt,
neque metunt, quibus non eſt penuarium,
neque horreum & Deus paſcit illos: quan-
to magis vos præſtatis volucribus?
25 Quis autem veſtrum ſolicitudine ſua
poteſt adiicere ad ſtaturam ſuam cubitum
vnum?
26 Si ergo ne id quidem quod minimum
eſt poteſtis,quid de cæteris ſoliciti eſtis?
27 Conſiderate lilia quomodo creſcunt:
non laborant, neque nent: dico autem vo-
bis,nec Solomon in omni gloria ſua veſtie-
batur ſicvt vnum ex iſtis.
28 Si autem gramen quod hodie eſt in a-
gro, & cras in clibanum mittitur, Deus ſic
veſtit:quanto magis vos [veſtiet], ô parum
fidentes?
29 Et vos nolite quærere quid eſuri ſitis,
aut quid bibituri, & nolite in ſublime tolli.
30 Hæc enim omnia gentes mundi quæ-
runt: Pater autem veſter ſcit, quòd iſtis in-
digeatis.
31 Quin potiùs quærite regnum Dei, &
hæc omnia adiicientur vobis.
32 Noli timere puſille grex: quia compla-
citum

citum eſt Patri veſtro dare vobis regnum.
33 Vēdite quæ poſsidetis, & date eleemo-
ſynam:*parate vobis ſacculos qui nō vete- *Matt.* 6,
raſcunt: theſaurum non deficientem in cæ 20
lis, quò fur non accedit, neque tinea cor-
rumpit.
34 Vbi enim theſaurus veſter eſt,ibi &
cor veſtrum erit.
35 ¶* Sint lumbi veſtri præcincti, & lu- 1.*Pet.*1,13
cernæ accenſæ:
36 Et vos ſimiles hominibus expectanti-
bus dominum ſuum, quando revertatur à
nuptiis:vt quum venerit ac pulſauerit ,con-
feſtim aperiant ei.
37 Beati ſerui illi, quos quum venerit do-
minus, invenerit vigilantes: amen dico vo-
bis,quòd præcinget ſe, & faciet illos diſcū-
bere,& tranſiens miniſtrabit illis.
38 Et ſi venerit in ſecunda vigilia, & ſi in
tertia vigilia venerit,atq; ita invenerit,bea-
ti ſunt ſerui illi.
39 * Hoc autem ſcitote,quòd ſi ſciſſet pa- *Mat.* 24
terfamiliâs qua hora fur venturus fuiſſet. 43
vigilaſſet vtiq;, † nec paſſus fuiſſet perfodi †*Apo.*16,
domum ſuam. 15
40 Et vos igitur eſtote parati: quia qua
hora non putatis,Filius hominis veniet.
41 Ait autem ei Petrus, Domine, ad nos
dicis iſtam parabolam, an etiam ad o-
mnes?
42 Dixit autem Dominus, * Quiſnam eſt *Matt.*24,
fidelis diſpenſator ac prudens, quem con- 45

ſtituet dominus ſuper famulitium ſuum, vt
det iilis in tempore demenſum cibum?
43 Beatus ille ſeruus, quem quum venerit
dominus, invenerit ita facientem.
44 Verè dico vobis, quòd omnibus quæ
poſsidet, præficiet illum.
45 Quòd ſi dixerit ſeruus ille in corde
ſuo, Differt dominus meus reditum: cœpe-
rítque percutere ſeruos & ancillas, & edere
biberéque & inebriari:
46 Veniet dominus ſerui illius in die quo
non ſperat, & hora qua neſcit, & diſſecabit
eum, partémque eius cum infidis ponet.
47 Ille autem ſeruus qui cognouit vo-
luntatem domini ſui, & non ſe præparauit,
nec fecit ſecundum voluntatem eius, plagis
vapulabit multis.
48 Qui autem non cognouit, & fecit di-
gna plagis, vapulabit paucis. Porro cuicun-
que multum datum eſt, multum quæretur
ab eo: & cui commendauerunt multum,
plus petent ab eo.
49 ¶ Ignem veni miſſurus in terram, &
quid volo, ſi iam accenſus eſt?
50 Sed baptiſmo habeo baptizari, & quo-
modo coartor, donec perficiatur?
Mat. 10, 51 *Putatis quòd pacem venerim miſſu-
34 rus in terram? non, dico vobis, imo ſepara-
tionem.
52 Erunt enim ex hoc quinque in domo
vna diviſi, tres adverſus duos, & duo con-
tra tres.
53 Di-

53 Dividetur pater adverſus filium, & filius adverſus patrem: mater adverſus filiā, & filia adverſus matrē: ſocrus adverſus nurum ſuam, & nurus adverſus ſocrum ſuam.
54 Dicebat autem & ad turbas, * Quum videritis nubem orientē ab Occaſu, ſtatim dicitis, Imber venit: & ita fit. Mat.16,2
55 Et quum Auſtrum flātem, dicitis, quòd æſtus erit: & fit.
56 Hypocritæ, faciem cæli & terræ noſtis probare: hoc autem tempus quí fit vt non probetis?
57 Cur autem & ex vobiſipſis non iudicatis quod iuſtum eſt?
58 * Quum enim vadis cū adverſario tuo ad magiſtratum, in via da operam vt libereris ab illo: ne fortè pertrahat te ad iudicem, & iudex tradat te exactori, & exactor coniiciat te in carcerem. Mat.5,25
59 Dico tibi, non exibis inde, donec vltimum etiam minutum reddas.

CAPVT XIII.

1 De Galilæis, 4 & iis qui in Siloë oppreſſi ſunt. 6 Ficus ſterilis excinditur. 11 Mulier ſpiritu infirmitatis, id eſt, morbo à ſatana inflicto laborans, ſanatur. 16 Licere benefacere Sabbato. 19 Parabola grani ſinapis: 21 Fermenti. 23 Q. An pauci ſaluandi. 32 Herodes vulpes nūcupatur. 34 Prædicitur deſtructio Ieruſalem.

C.47 ADerant autem quidam eodem in tem-
pore nuntiantes illi de Galilæis, quorũ
ſanguinem Pilatus miſcuerat cum ſacrificiis
ipſorum.
2 Et reſpondens Ieſus dixit illis, Putatis
quòd hi Galilæi prę cunctis Galilæis pecca-
tores fuerint, quia talia paſsi ſunt?
3 Non, dico vobis: imo niſi reſipueritis, o-
mnes ſimiliter peribitis.
4 Aut illi decem & octo, ſupra quos cé-
cidit turris in Siloa, & occídit eos putatis
quòd debitores fuerint vltra cunctos ho-
mines habitantes Hieroſolymis?
5 Non, dico vobis: imo niſi reſipueritis, o-
mnes ſimiliter peribitis.
6 ¶ Dicebat & hanc ſimilitudinem, Ar-
borem fici habebat quidam plãtatam in vi-
nea ſua, & venit quærens fructum in illa, &
non invenit.
7 Dixit autem ad cultorem vineæ, Ecce,
anni tres ſunt ex quo venio quærens fructũ
in ficu hac, & non invenio: ſuccíde illam: ad
quid vel terram occupat?
8 At ille reſpondens dixit illi, Domine, ſi-
ne illam & hoc anno, donec fodero circum
illam, & miſero ſtercus.
9 Et ſi quidem fecerit fructum: ſin minus,
in poſterum ſuccídes eam.
C.48 10 ¶ Docebat autem in vna ſynagogarũ
ſabbatis.
11 Et ecce mulier quæ habebat ſpiritum
infirmitatis annis decem & octo: erátque
con-

contracta, nec omnino poterat erigere ca-
put:
12 Quam quum videret Ieſus, vocauit eã
ad ſe,& ait illi,Mulier,liberata es ab infirmi
tate tua:
13 Et impoſuit illi manus, & confeſtim e-
recta eſt.& glorificabat Deum.
14 Reſpondens autem princeps ſynago-
gæ, indignans quòd ſabbato ſanaſſet Ieſus,
dicebat turbę,Sex dies ſunt in quibus opor
tet operari: in his ergo venite,& ſanemini,
& non in die ſabbati.
15 Reſpondens autem ad illum Dominus
dixit,Hypocrita, vnuſquiſque veſtrum ſab-
bato nónne ſoluit bouem ſuum,aut aſinam
à præſepi,& ducit aquatum?
16 Hanc autem filiam Abrahæ, quam alli-
gauit ſatanas ecce decem & octo annis,nõ
oportuit ſolui à vinculo iſto,die ſabbati?
17 Et quum hæc diceret, erubeſcebant o-
mnes adverſarij eius,& omnis populus gau-
debat ſuper vniuerſis quæ cum gloria fie-
bant ab eo.
18 ¶ Dicebat ergo,Cui ſimile eſt regnum C.49
Dei?& cui ſimile faciam illud?
19 * Simile eſt grano ſinapis, quod acce- Mat.13,31
ptum homo miſit in hortum ſuum, & cre- Mar.4,30
uit,& evaſit in arborem magnam, & volu-
cres cæli nidulabantur in ramis eius.
20 ¶ Et iterum dixit,Cui ſimile faciam re-
gnum Dei?
21 * Simile eſt fermento quod acceptum Mat.13,33

mulier abſcondidit in farinæ ſata tria, do-
nec fermentaretur totum.
Mat.9,35 22 ¶ * Et ibat per ciuitates & caſtella, do-
Marc.6,6 cens, & iter faciens Hieroſolymam.
C.50 23 Ait autem illi quidam, Domine, an pau-
ci ſunt qui ſalutem conſequuntur? Ille verò
dixit ad illos,
Mat.7,13 24 * Contendite intrare per anguſtã por-
tam: quia multi, dico vobis, quærent intra-
re, & non poterunt.
25 Quum autem ſurrexerit paterfamiliâs,
& clauſerit oſtium, & cœperitis foris ſtare,
& pulſare oſtium, dicentes, Domine, Domi-
ne, aperi nobis: & reſpondens dicet vobis,
Neſcio vos vnde ſitis:
26 Tunc incipietis dicere, Edimus coram
te & bibimus, & in platæis noſtris docuiſti.
27 Et dicet, Dico vobis, neſcio vos vnde
Pſal.6,9 ſitis: * diſcedite à me omnes qui patratis ini
Mat.7,23 quitatem.
& 25,41 28 Ibi erit fletus & ſtridor dẽtium: quum
videritis Abrahã & Iſaac & Iacob, & omnes
Prophetas in regno Dei, vos autem expel-
*Matth. li foras.
19,30: & 29 Et venient ab Oriente & Occidente, &
20,16 Aquilone & Auſtro: & accumbent in regno
Marc.10, Dei.
31 30 * Et ecce ſunt poſtremi, qui erũt pri-
mi: & ſunt primi, qui erunt poſtremi.
C.51 31 ¶ Eodem die acceſſerunt quidam Pha-
riſæorum, dicentes illi, Exi, & vade hinc:
quia Herodes vult te occidere.

32 Et

32 Et ait illis, Ite, dicite vulpi illi, Ecce eii-
cio dæmonia, & ſanitates perficio hodie &
cras & tertia die conſummor.
33 Veruntamen oportet me hodie & cras
& perendie ambulare: quia fieri non poteſt
vt Propheta pereat alibi quàm Hieroſoly-
mis.
34 * Hieruſalem, Hieruſalem, quæ occí- *Matt.* 23,
dis Prophetas, & lapidas eos qui mittuntur 37
ad te: quoties volui congregare filios tuos,
quemadmodum auis nidum ſuum ſub pen-
nas: & noluiſtis?
35 * Ecce relinquitur vobis domus veſtra *Matt.* 23,
deſerta. Dico autem vobis, quòd non vi- 38
debitis me, donec venerit tempus quum
dicetis, * Benedictus qui venit in nomine *Inf.* 19, 38
Domini.

CAPVT XIIII.

4 *Hydropicus ſabbato ſanatur.* 7 *Primi accubitus.* 13 *Pauperes ad prandium vocandi.* 16 *Inuitatorum ad cœnam magnam, parabola.* 23 *Compulſi.* 28 *Turrim ædificaturus.* 31 *Rex cum hoſte congreſſurus.*

ET accidit vt introiret in domum cuiuſ-
dam principis Phariſæorum ſabbato ad
capiendum cibum: & ipſi obſeruabant
eum.
2 Et ecce, homo quidam hydropicus erat C. 52
ante illum.
3 Et reſpondens Ieſus dixit ad Legiſperi-

tos & Phariſæos, dicens, Num licet ſabbato
ſanare?
4 At illi tacuerunt. Ipſe verò apprehen-
ſum ſanauit eum ac dimiſit.
5 Et reſpondens ad illos, dixit, Cuius ve-
ſtrum aſinus, aut bos in puteum cadet, & nō
continuò extrahet illum die ſabbati?
6 Et non poterant ad hæc reſpondere
illi.
C. 53 7 ¶ Dicebat autem ad invitatos parabo-
lam, intendens quomodo primos accubi-
tus eligerent, dicens ad illos,
8 Quum invitatus fueris ab aliquo ad nu-
ptias, ne accumbas in primo loco: nequan-
do honoratior te ſit invitatus ab illo:
9 Et veniens is qui te & illum vocauit, di-
cat tibi, Da huic locum: & tūc incipias cum
rubore extremum locum tenere.
10 Quin potiùs quum vocatus fueris, va-
de, accumbe in nouiſsimo loco: vt quum
Pro.25,7 venerit qui te invitauit, dicat tibi, * Amice,
aſcende ſuperiùs, tunc erit tibi gloria co-
ram ſimul diſcumbentibus.
Mat.23, 11 * Quia omnis qui ſe extollit, deiicie-
12 tur: & qui ſe deiicit extolletur.
Inf.18,14 12 ¶ Dicebat autem & ei qui ſe invitaue-
† Tob. 4, rat, † Quum facis prādium aut cœnam, no
7 li vocare amicos tuos, neque fratres tuos,
Prou.3,9 neque cognatos tuos, neque vicinos diui-
tes: nequando & ipſi te viciſsim invitent, ac
rependatur tibi beneficium.
13 Imo quum facis conviuium, voca pau-

peres,

peres, debiles, claudos, cæcos:
14 Et beatus eris: quia non poſſunt repē-
dere tibi: rependetur enim tibi in reſurre-
ctione iuſtorum.
15 ¶ Hæc quum audiſſet quidam de ſimul
accumbentibus, dixit illi, Beatus qui come-
det panem in regno Dei.
16 At ipſe dixit ei, * Homo quidam ap- C. 54
parauerat cœnam magnā, & vocauit mul- *Mat.* 22,2
tos: *Apo.* 19,9
17 Miſitque ſeruum ſuum hora cœnæ, vt
diceret invitatis, Venite, quia iam parata
ſunt omnia.
18 Et cœperūt ſimul omnes excuſare. Pri-
mus dixit ei, Villam emi, & neceſſe mihi eſt
exire & videre illam: rogo te, habe me ex-
cuſatum.
19 Et alter dixit, Iuga boum emi quinq;,
& eo ad probandum illa: rogo te, habe me
excuſatum.
20 Et alius dixit, Vxorem duxi, & ideo nō
poſſum venire.
21 Ac reverſus ſeruus renuntiauit hęc do-
mino ſuo. Tunc iratus paterfamiliâs dixit
ſeruo ſuo, Exi citò in plateas & vicos ciui-
tatis, & pauperes ac debiles, claudóſque &
cæcos introduc huc.
22 Et ait ſeruus, Domine, factum eſt vt im-
peraſti, & adhuc locus eſt.
23 Et ait dominus ſeruo, Exi in vias & ſe-
pes, & compelle intrare: vt impleatur do-
mus mea.

24 Dico enim vobis, quòd nemo virorum
illorũ qui vocati ſunt guſtabit cœnam meã.
Matth. 25 ¶ Ibant autem turbæ multæ cum eo, &
converſus dixit ad illos,
10,37 26 * Si quis venit ad me, nec odit patrẽ ſuũ
†*Mat.*10, ac matrem, & vxorem & filios & fratres &
38: & 16, ſorores, præterea autem & animam ſuam:
24 non poteſt meus eſſe diſcipulus.
*Marc.*8, 27 † Et quiſquis non baiulat crucẽ ſuam,
34 & venit poſt me: nõ poteſt meus eſſe diſci-
*ſup.*9,23 pulus.
C.55 28 Quis enim eſt ex vobis, qui velit tur-
rim ædificare, quin priùs ſedens computet
ſumptus, an habeat quibus opus eſt ad per-
ficiendum?
29 Ne poſtquam poſuerit fundamentum,
nec potuerit perficere, omnes qui viderint,
incipiant illudere ei,
30 Dicentes, Hic homo cœpit ædificare,
nec potuit conſummare.
31 Aut quis rex proficiſcens vt committat
prẹlium adverſus alterum regem, nónne ſe-
dens priùs cogitat an poſsit cum decem mi-
libus occurrere ei, qui cum viginti milibus
venit contra ſe?
32 Alioquin adhuc illo longè agente, le-
gatione miſſa, petit ea quæ pacis ſunt.
33 Sic ergo omnis ex vobis qui non renũ-
tiat omnibus quæ poſsidet, nõ poteſt meus
eſſe diſcipulus.
*Mat.*5,13 34 Bonus eſt ſal: * ſi verò ſal infatuatus
*Mar.*9,50 fuerit, per quod condietur?

35 Neq;

35 Neq; in terram,neq; in ſterquilinium
vtilis eſt:foras proiiciunt illum. Qui habet
aures ad audiendum,audiat.

CAPVT XV.

*4 Parabola ouis perditæ: 8 drachmæ
perditæ: 11 item filij prodigi.*

ACcedebãt autem ad eum omnes publi-
cani & peccatores,vt audirent illum.
2 Et murmurabant Phariſæi ac Scribæ,di-
centes,Hic peccatores recipit,ac cibum ca-
pit cum illis.
3 Dicebat autem ad illos parabolam hãc,
dicens:
4 * Quis ex vobis eſt homo qui habet cẽ- C.56
tum oues, & ſi perdiderit vnã ex illis, nõn- Matt, 18,
ne relinquit nonaginta nouem in deſerto, 12
& vadit ad illam quæ perierat, donec inve-
niat eam?
5 Et quum invenerit eam , imponit in hu-
meros ſuos gaudens,
6 Veniẽſq; domum, convocat amicos &
vicinos,dicens illis,Gaudete mecum : quia
inveni ouem meam quæ perierat.
7 Dico vobis, quòd ita gaudiũ erit in cæ-
lo ſuper vno peccatore reſipiſcente, magis
quàm ſuper nonaginta nouem iuſtis , qui
non indigent pœnitentia.
8 ¶ Aut quæ mulier habẽs drachmas de-
cem,ſi perdiderit drachmam vnam,non ac-
cendit lucernam,& verrit domum, quærít-
que diligenter donec inveniat?

9 Et quum invenerit, convocat amicas ac
vicinas, dicens Gaudete mecum, quia inve-
ni drachmam quam perdideram.
10 Ita dico vobis, gaudium erit coram
angelis Dei ſuper vno peccatore reſipi-
ſcente.
C.57 11 ¶ Ait autem, Homo quidã habuit duos
filios:
12 Et dixit adoleſcẽtior illorum patri, Pa-
ter, da mihi portionem ſubſtantiæ quæ ad
me redit. Et diviſit illis ſubſtantiam.
13 Ac poſt dies non multos, quum omnia
contraxiſſet adoleſcentior filius, peregrè
profectus eſt in regionem longinquam: &
ibi diſsipauit ſubſtantiam ſuam viuendo lu-
xurioſé.
14 Et poſtquam omnia conſumpſiſſet, fa-
cta eſt fames valida in regione illa: & ipſe
cœpit egere.
15 Et abiit, & adhæſit vni ciuium regionis
illius, atque is miſit illum in villam ſuam vt
paſceret porcos.
16 Et cupiebat implere ventrem ſuum de
ſiliquis, quibus porci veſcebantur: neque
quiſquam illi dabat.
17 In ſe autem reverſus dixit, Quàm mul-
ti mercenarij patris mei abvndant panibus,
ego verò fame pereo?
18 Surgam, & ibo ad patrem meum, & di-
cam ei, Pater, peccaui in cælum & coram te:
19 Iam non ſum dignus vocari filius tuus:
fac me ſicvt vnum de mercenariis tuis.

20 Et ſurgens venit ad patrem ſuum. Quũ
autem adhuc longè abeſſet, vidit illum pa-
ter ipſius, & miſericordia motus eſt, & ac-
currens ruit in collum eius, & oſculatus eſt
eum.
21 Dixítque ei filius, Pater, peccaui in cæ-
lum & coram te: neque poſthac ſum dignus
vocari filius tuus.
22 Dixit aũt pater ad ſeruos ſuos, Proferte
ſtolam primam, & induite illum, & date an-
nulum in manum eius, & calceamenta in
pedes:
23 Et adducite vitulum illum ſaginatũ, at-
que mactate: ſumptíſque epulis lætemur:
24 Quia hic filius meus mortuus erat, &
revixit: perierat, & inventus eſt. Et cœperũt
lætari.
25 Erat autem filius eius ſenior in agro:
& quum veniret, & appropinquaſſet do-
mui, audiuit concentum & choros.
26 Et vocauit vnum de ſeruis ſuis, & inter-
rogauit, quid eſſent illa?
27 At is dixit illi, Frater tuus venit, & oc-
cídit pater tuus vitulum illum ſaginatum,
quòd incolumem illum receperit.
28 Indignatus eſt autem, nec volebat in-
troire: pater ergo illius egreſſus rogabat
illum.
29 At ille reſpondens dixit patri, Ecce, tot
annis ſeruio tibi, nec vnquam præceptũ tuũ
tranſgreſſus ſum, nec vnquam dediſti mihi
hœdum, vt cum amicis meis lætarer.

30 Sed poſtquam filius tuus hic, qui devo-
rauit ſubſtantiam tuam cum meretricibus,
venit, occidiſti illi vitulum illum ſaginatũ.
31 At ille dixit ei, Fili, tu ſemper mecum
es, & omnia mea tua ſunt:
32 Lætari autem & gaudere oportebat,
quia frater tuus hic mortuus erat, & revi-
xit: perierátque, & inventus eſt.

CAPVT XVI.

1 Parabola diſpenſatoris delati ad dominum. 13 Duobus dominis ſeruire. 16 Lex & Prophetæ. 19 De diuite, 20 & Lazaro.

C.58 DIcebat autẽ & ad diſcipulos ſuos, Ho-
mo quidã erat diues, qui habebat diſ-
penſatorem, & hic delatus eſt apud illum,
vt qui diſsiparet bona ipſius.
2 Et vocauit illum, & ait illi, Quid hoc au-
dio de te? redde rationẽ diſpenſationis tuæ:
non enim poteris poſthac diſpenſare.
3 Ait autem diſpenſator intra ſe, Quid fa-
ciam, quia dominus meus aufert à me diſ-
penſationem? Fodere non valeo, mendica-
re erubeſco.
4 Scio quid faciam, vt quum amotus fue-
ro à diſpenſatione, recipiant me in domos
ſuas.
5 Convocatis itaque ſingulis debitoribus
domini ſui, dicebat primo, Quantum debes
domino meo?
6 At ille dixit, Centum batos olei. Dixítq;
illi,

illi, Accipe cautionem tuam, & ſede citò, & ſcribe quinquaginta.
7 Deinde alteri dixit, Tu verò quantum debes? Qui ait, Cētum coros tritici. Ait illi, Accipe cautionem tuam, & ſcribe octoginta.
8 Et laudauit dominus diſpenſatorem iniquum, quòd prudenter feciſſet: quia filij huius ſeculi prudentiores ſunt filiis lucis in natione ſua.
9 Et ego vobis dico, Facite vobis amicos ex mammona iniuſto: vt quum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.
10 Qui fidelis eſt in minimo, & in multo fidelis eſt: & qui in minimo iniquus eſt, is & in multo iniquus eſt.
11 Si ergo in iniquo mammona fideles nō fuiſtis: quod verum eſt, quis credet vobis?
12 Et ſi in alieno fideles non fuiſtis: quod veſtrum eſt, quis dabit vobis?
13 * Nemo ſeruus poteſt duobus dominis ſeruire: aut enim vnum odio habebit, & alterum diliget: aut vni adhęrebit, & alterum contemnet: non poteſtis Deo ſeruire & mãmonæ. *Matt. 6, 24*
14 ¶ Audiebāt autem hæc omnia & Phariſæi qui erant auari: & deridebant illum.
15 Et ait illis, Vos eſtis qui iuſtificatis voſipſos coram hominibus: Deus autem nouit corda veſtra: quia quod hominibus excelſum eſt, abominandum eſt coram Deo.

Matt. 11, 16 * Lex & Prophetæ vſque ad Iohannem:
12 ab eo tempore regnum Dei annuntiatur, &
quivis in illud vim facit.
Mat. 5, 18 17 † Facilius eſt autem cælum & terram
* *Mat.* 5, præterire, quàm Legis vnum apicem cade-
32: 19, 9 re.
Marc. 10, 18 * Quiſquis dimittit vxorem ſuam, & al-
11 teram ducit, adulterium committit: & qui
1. *Cor.* 7, dimiſſam à viro ducit, adulterium commit-
11 tit.
C. 59 19 ¶ Homo quidam erat diues, qui induc-
batur purpura & byſſo, & epulabatur quo-
tidie ſplendidé.
20 Erat autem quidam mendicus, nomi-
ne Lazarus, qui iacebat ad ianuam eius vl-
ceroſus,
21 Cupiens ſaturari de micis quæ cade-
bant de menſa diuitis: ſed & canes venie-
bant, ac lingebant vlcera eius.
22 Accidit autem vt moreretur mendicus,
& deportaretur ab angelis in ſinum Abra-
hæ: mortuus eſt autem & diues, ac ſepul-
tus eſt.
23 Atq; in tartaro ſublatis oculis ſuis quũ
eſſet in tormentis, videt Abraham eminus,
& Lazarum in ſinu eius,
24 Et ipſe clamans dixit, Pater Abraham,
miſerere mei, & mitte Lazarum, vt intingat
extremum digiti ſui in aquam, ac refrige-
ret linguam meam: quia crucior in flam-
ma hac.
25 Dixit autem Abraham, Fili recordare
quòd

quòd receperis bona tua in vita tua, & Lazarus ſimiliter mala: nunc autem hic ſolatio fruitur, tu verò cruciaris.
26 Et ſuper hæc omnia, inter nos & vos hiatus ingens firmatus eſt: vt hi qui volunt hinc tranſire ad vos, non poſsint, neq; iſtinc huc tranſcendere.
27 Ait autem, Rogo ergo te pater vt mittas eum in domum patris mei.
28 Habeo enim quinq; fratres, vt teſtificetur illis: ne & ipſi veniant in hunc locum cruciatus.
29 Ait illi Abraham, Habent Moſen ac Prophetas, audiant illos.
30 At ille dixit, Non pater Abraham: ſed ſiquis ex mortuis ierit ad eos, reſipiſcent.
31 Ait autem illi, Si Moſen & Prophetas non audiunt, neq; ſiquis ex mortuis reſurrexerit, credent.

CAPVT XVII.

1 Scandala. 3 Peccanti in nos ignoſcẽdum. 10 Serui inutiles ſumus. 12 De decem leproſis. 20 Regnum Dei quando vẽturum. 21 Regnũ Dei eſt intra nos. 23 Falſi Chriſti. 26 Advẽtus Chriſti qualis futurus.

AIt autem ad diſcipulos, * Fieri non po- *Mat. 18, 7*
teſt quin veniant offendicula: væ tamen
illi per quem veniunt.
2 * Expedit illi, ſi mola aſinaria ponatur *Marc. 9,*
circa colliũ eius, & proiectus fuerit in mare, *42*
potius quàm vt offendiculo ſit vni de puſillis iſtis.

Matt. 18, 21 3 Cauete vobis, * Si peccauerit in te frater tuus, increpa illum: & ſi pœnituerit, remitte illi.
4 Et ſi ſepties in die peccauerit in te, & ſepties in die conuerſus fuerit ad te, dicens, Pœnitet me: remitte illi.
5 ¶ Et dixerunt Apoſtoli Domino, Adauge nobis fidem.
Matt. 17, 20 6 Dixit autem Dominus, * Si haberetis fidem ſicut granum ſinapis, dixiſſetis huic arbori ſycamino, eradicare & tranſplantare in mare: & obediſſet vobis.
7 Quis autem veſtrum habens ſeruũ arãtem, aut paſcentem, qui regreſſo ab agro dicat, Statim tranſi, & accumbe:
8 Ac non potiùs dicit illi, Para quod cœnem, & præcinge te, ac miniſtra mihi, donec edero ac bibero, & poſt hęc edito & bibito tu?
9 Num gratiam habet ſeruo illi, quia fecit quæ ei imperata fuerant? Non puto.
10 Sic & vos quũ feceritis omnia quæ præcepta ſunt vobis, dicite, Serui inutiles ſumus: quod debuimus facere, fecimus.
C. 60 11 ¶ Et factum eſt, dum iret Hieroſolymam, & ipſe tranſibat per mediam Samariã & Galilæam.
12 Et quum ingrederetur quendam vicũ, occurrerunt ei decem viri leproſi, qui ſteterunt procul:
13 Intentáq; voce dixerunt, Ieſu præceptor, miſerere noſtri.

14 Quos

14 Quos vt vidit, dixit illis, Ite, * oſtendi- Leu.14,2
te vos Sacerdotibus. Et factum eſt vt inter
eundum mundati ſint.
15 Vnus autem ex illis vt vidit quòd mun-
datus eſſet, regreſſus eſt cum voce magna
glorificans Deum:
16 Et prócidit in faciẽ ad pedes eius, gra-
tias agens ei: & hic erat Samaritanus.
17 Reſpondens autem Ieſus dixit, Nónne
decem mundati ſunt? nouem autem illi vbi?
18 Non ſunt reperti qui redíerint vt darẽt
gloriam Deo, niſi hic alienigena.
19 Et ait illi, Surge, vade, fides tua te ſer-
uauit.
20 ¶ Interrogatus autẽ à Phariſæis, quã-
do venturum eſſet regnum Dei: reſpondit
eis, & dixit, Non veniet regnum Dei cum
obſeruatione,
21 Neque dicent, Ecce híc, aut ecce illic:
ecce enim regnum Dei intra vos eſt.
22 Et ait ad diſcípulos, Venient dies quan-
do deſiderabitis videre vnum dierum Filij
hominis, nec videbitis. Mat. 24,
23 * Et dicent vobis, Ecce híc, ecce illic. 23
Nolite ire, neque ſectemini. Marc.13,
24 Nam ſicvt fulgur coruſcans è regíone 21
quæ ſub cælo eſt, in alteram quæ ſub cælo †Gen.7,5
eſt, fulget: ita erit Filius hominis in die ſuo. Mat. 24,
25 Sed priùs oportet illum multa pati, & 38
reprobari à natione hac.
26 † Et ſicvt áccidit in diebus Noe, ita e- 1. Pet. 3,
rit & in diebus Filij hominis. 20

27 Edebant bibebant, vxores ducebant, & dabãtur nuptum ad eum vſq; diem quo intrauit Noe in arcam, & venit diluuiũ, & perdidit omnes.
28 Conſimiliter etiam ſicvt áccidit in diebus Lot: edebant, bibebant, emebant, vendebant, plantabant, ædificabant.
Gē.19,24 29 * Cæterùm quo die exiit Lot è Sodomis, pluit igni, & ſulphure de cælo, & omnes perdidit.
30 Secũdum hæc erit dies, quo Filius hominis revelatur.
31 In illo die qui fuerit in tecto, & vaſa eius in domo, ne deſcendat ad tollendum illa: & qui in agro, ſimiliter non redeat ad relicta.
Gē.19,26 32 * Memores autem eſtote vxoris Lot.
† Matth. 10,39: & 16,25 Mar.8,35 Sup.9,24 Ioh.12,25 33 † Quicũq; quæſierit animam ſuam ſeruare, perdet illam: & quicunq; perdiderit illam, vitam illi parabit.
* Matth. 24,40 1.Theſ.4,17 34 * Dico vobis, in illa nocte erũt duo in lecto vno: vnus aſſumetur, & alter relinquetur.
35 Duæ erũt molentes ſimul, vna aſſumetur, & altera relinquetur.
36
† Matth. 24,28 37 Et reſpondentes dicũt illi, Vbi Domine? Qui dixit illis, † Vbicunq; fuerit corpus, illuc congregabuntur & aquilæ.

CAPVT XVIII.

1 Orandum ſemper, iudici iniquo moleſtæ viduæ exemplo docetur. 10 De Phariſæo

ſæo & publicano orantibus in templo.
16 Puerorum eſt regnum Dei. 18 Regnum
Dei vt poſſideatur. 22 Vendere omnia, &
dare pauperibus. 24 Diuites. 28 Apoſtoli re
liquerunt omnia. 31 Mortem ſuam prædicit
Chriſtus. 35 Cæcus viſum recipit 42 fide.

DIcebat autem & parabolã ad illos, [huc C. 61
ſpectantem]* quòd oporteret ſemper Eccli. 18,
orare, nec defatigari: 22
2 Dicens, Iudex quidam erat in quadam Rõ. 12, 12
ciuitate, qui Deum non timebat, nec homi- 1. Theſ. 5,
nem reverebatur. 17
3 Vidua autem quædam erat in ciuitate il-
la, & veniebat ad eum, dicens, Vindica me
de adverſario meo.
4 Et nolebat aliquandiu. Poſt hæc autem
dixit intra ſe, Quanquam Deum non ti-
meo, nec hominem revereor,
5 Tamẽ quia moleſta eſt mihi hæc vidua,
vindicabo illam: ne tandem veniens ſugil-
let me.
6 Ait autem Dominus, Audite quid iudex
iniquus dicat.
7 Deus autem non faciet vindictam ele-
ctorum ſuorum, clamãtium ad ſe die ac no-
cte, etiam quum patiens fuerit ſuper illis?
8 Dico vobis, quòd faciet vindictã illorũ
citó. Veruntamen Filius hominis quũ ve-
nerit, an reperturus eſt fidem in terra?
9 ¶ Dixit autem & ad quoſdam, qui in ſe C. 62
confidebant quòd eſſent iuſti, & aſperna-

bantur cæteros, parabolam iſtam:
10 Duo homines aſcendebant in templũ,
vt præcarentur: vnus Phariſæus, & alter pu-
blicanus.
11 Phariſæus ſtans hæc apud ſe orabat:
Deus, gratias ago tibi quòd non ſim ſicvt
cæteri homines, raptores, iniuſti, adulteri,
velvt etiam hic publicanus.
12 Ieiuno bis in ſabbato: decimas do o-
mnium quæ poſsideo.
13 Et publicanus procul ſtans, nec oculos
volebat ad cælum attollere, ſed percutiebat
pectus ſuum, dicens, Deus, propitius eſto
mihi peccatori.
Matt. 23, 12 — 14 Dico vobis, deſcendit hic iuſtificatus
in domum ſuam magis quàm ille: * quia o-
Sup. 14, 11 — mnis qui ſe extollit, humiliabitur: & qui ſe
humiliat, extolletur.
†Mat. 19, 13 — 15 ¶ † Afferebant autẽ ad eum & infantes,
vt eos tangeret: quod quum viderent diſci-
Marc. 10, 13 — puli, increpabant illos.
16 Ieſus autem quum illos ad ſe vocaſſet,
dixit, Sinite pueros venire ad me, & nolite
vetare eos: talium eſt enim regnum Dei.
17 Amen dico vobis, quicunque non ac-
ceperit regnum Dei velvti puer, non intra-
bit in illud.
C. 63
18 ¶ * Et interrogauit eum quidã prin-
Matt. 19, 16 — ceps, dicens, Magiſter bone, quid faciendũ
mihi, vt conſequar vitam æternam?
Marc. 10, 17 — 29 Dixit autem ei Ieſus, Quid me dicis bo-
num? nemo bonus, niſi ſolus Deus.

20 Præ-

20 Præcepta noſti, * Non committes a- Ex,20,14
dulterium, Non occides, Nõ facies furtum,
Nõ falſum teſtimonium dices, Honora pa-
trem tuum & matrem tuam.
21 At ille ait, Hæc omnia ſeruaui à iuuen-
tute mea.
22 Quo audito Ieſus ait ei, Adhuc vnum
tibi deeſt: omnia quæcunq; habes, vende, &
diſtribue pauperibus, & habebis theſaurum
in cælo: & veni, ſequere me.
23 His ille auditis mœrore affectus eſt,
quia diues erat valde.
24 Videns autem Ieſus illum mœrore af-
fectum, dixit, Quàm difficilè qui pecunias
habent, in regnum Dei intrabunt.
25 Facilius eſt enim camelum per foramẽ
acus tranſire, quàm diuitem intrare in re-
gnum Dei.
26 Et dixerunt qui audierant, Et quis po-
teſt ſaluus fieri?
27 At ille ait, Quæ impoſsibilia ſunt apud
homines, poſsibilia ſunt apud Deum.
28 Ait autem Petrus, † Ecce nos reliqui- *Matt.* 19,
mus omnia, & ſequuti ſumus te. 27
29 Qui dixit eis, Amen dico vobis, nemo *Marc.* 10,
eſt qui reliquit domũ, aut parentes, aut fra- 28
tres, aut vxorem, aut liberos, propter re-
gnum Dei:
30 Qui non recepturus ſit multò plura **Matth.*
in hoc tempore, & in ſeculo venturo vitam 20,17
æternam. *Marc.* 10,
31 ¶ * Aſſumpſit autẽ Ieſus duodecim, & 32

ait illis, Ecce aſcendimus Hieroſolymam, &
conſummabuntur omnia quæ ſcripta ſunt
per Prophetas, Filio hominis.
32 Tradetur enim Gentibus, & illudetur,
& contumeliis afficietur, & conſpuetur.
33 Et poſtquam flagellauerint, occident
eum: ac die tertia reſurget.
34 Et ipſi nihil horum intellexerunt: & e-
rat verbum iſtud abſconditum ab eis, nec
intelligebant quæ dicebantur.
C.64 35 ¶ * Accidit autẽ quum appropinqua-
ret Hiericho, cæcus quidam ſedebat iuxta
Mat. 20, 29 viam, mendicans.
36 Et quum audiret turbam prætereun-
Marc. 10, 46 tem, interrogabat quid hoc eſſet.
37 Dixerunt autem ei, quòd Ieſus Naza-
renus tranſiret.
38 Et clamauit, dicens, Ieſu fili Dauid, mi-
ſerere mei.
39 Et qui præibant, increpabant eum vt
taceret: ipſe verò multò magis clamabat,
Fili Dauid, miſerere mei.
40 Stans autem Ieſus iuſsit illum adduci
ad ſe. Et quum appropinquaſſet, interroga-
uit illum,
41 Dicens, Quid tibi vis faciam? At ille di-
xit, Domine, vt viſum recipiam.
42 Et Ieſus dixit ei, Recipito viſum: fides
tua te ſaluum reddidit.
43 Et confeſtim viſum recepit, ac ſeque-
batur illũ glorificans Deum: & omnis plebs
vt vidit, dedit laudem Deo.

Cap.

CAPVT XIX.

2 Zacchæus publicanus. 13 Minæ ſeruis datæ ad negotiationem. 28 Ieſus aſcendit Hieroſolymam, 35 aſino inſidens: 41 flens 42 prædicit vrbis excidium. 45 Vendentes & ementes eiicit è templo.

ET ingreſſus perambulabat Hiericho. C.65
2 Et ecce vir nomine Zacchæus, atq;
is princeps erat publicanorum,& idem erat
diues,
3 Et quærebat videre Ieſum quis eſſet,nec
poterat præ turba, quòd ſtatura puſillus
eſſet.
4 Et præcurrens aſcendit in arborem ſycomorum, vt videret eum: nam illac erat
tranſiturus.
5 Et quum veniſſet ad locum, ſuſpiciens
Ieſus vidit illum, dixítq; ad eum, Zacchæe,
feſtinans deſcende: quia hodie domi tuæ oportet me manere.
6 Et feſtinans deſcendit, & excepit illum
gaudens.
7 Quúmque viderent omnes, murmurabant, dicentes quòd ingreſſus eſſet apud
hominem peccatorem diverſaturus.
8 Stans autem Zacchęus dixit ad Dominũ,
Ecce dimidium bonorum meorum,Domine,do pauperibus:& ſi quid aliquẽ defraudaui,reddo quadruplum.
9 Ait Ieſus ad eum, Hodie ſalus domui
huic contigit, eo quòd & ipſa filia ſit Abrahæ.

Matt.18, 11 10 *Venit enim filius hominis quærere &
ſeruare quod perierat.
11 ¶ Hæc illis audientibus, adiiciens dixit
parabolam, eo quòd eſſet prope Hieroſo-
lymam, quódque exiſtimarent fore vt con-
feſtim regnum Dei manifeſtaretur.
C.66 12 Dixit ergo, * Homo quidã genere cla-
Matt. 25, 14 rus profectus eſt in regionem longinquam,
vt acciperet ſibi regnum, ac reuerteretur.
C.67 13 Vocatis autem decem ſeruis ſuis, dedit
eis decem minas, & ait ad illos, Negotiemi-
ni donec veniam.
14 Ciues autem eius oderant eum, miſe-
rúntque legationem poſt illum, dicentes,
Nolumus hunc regnare ſuper nos.
15 Et factum eſt vt rediret accepto regno,
iuſsítq; vocari illos ſeruos ad ſe, quibus de-
derat pecuniam, vt ſciret quantum quiſque
negotiatus eſſet.
16 Venit autem primus, dicens, Domine,
mina tua decem minas acquiſiuit.
17 Et ait illi, Euge bone ſerue: quia in mi-
nimo fuiſti fidelis, habeto poteſtatem ſuper
decem ciuitates.
18 Et alter venit, dicens, Domine, mina
tua confecit quinque minas.
19 Et huic ait, Et tu præfectus eſto quinq;
ciuitatibus.
20 Et alius venit, dicẽs, Domine, ecce mi-
na tua quam habui repoſitam in ſudario:
21 Timui enim te, quòd homo auſte-
rus ſis: tollis quod non poſuiſti, & me-
tis

tis quod non ſeminaſti.
22 Dicit ei, De ore tuo te iudicabo, ſerue
male: ſciebas quòd ego homo auſterus ſim,
tollens quod nõ poſui, & metens quod non
ſeminaui:
23 Et quare non dediſti pecuniam meam
ad menſam, & ego veniens, cum vſuris vti-
que exegiſſem illam?
24 Et aſtantibus dixit, Auferte ab illo mi-
nam, & date illi qui decem minas habet.
25 Et dixerunt ei, Domine, habet decem
minas.
26 * Dico enim vobis, quòd omni haben- *Matt.* 13,
ti dabitur: ab eo autem qui nõ habet, etiam 12: & 25,
quod habet, auferetur. 29
27 Quin inimicos meos illos, qui nolue- *Marc.* 4,
rũt me regnare ſuper ſe, adducite huc, & in- 25
terficite ante me. *Sup.* 8, 18
28 ¶ Et his dictis, ibat pergens aſcendere
Hieroſolymam.
29 * Et factum eſt quum appropinquaſ- C.68
ſet ad Bethphage & Bethaniam, iuxta mon- *Mat.* 21,1
tem qui vocatur Oliuarum, miſit duos di- *Mar*, 11,1
ſcipulos ſuos,
30 Dicens, Ite in caſtellum quod e regio-
ne eſt: in quod introeuntes, invenietis pul-
lum alligatum, in quo nemo vnquam homi
num ſedit: ſoluite illum, & adducite.
31 Et ſi quis vos interrogauerit, Quare
ſoluitis? ſic dicetis ei, Quia Dominus eo
opus habet.
32 Abierunt autem qui miſſi erant, & in-

venerunt, ſicvt dixerat illis.
33 Soluentibus autem illis pullum, dixe-
runt domini eius ad illos, Quare ſoluitis
pullum?
34 At illi dixerunt, Quia Dominus eo ha-
bet opus.
Iohã, 12, 35 * Et duxerunt illum ad Ieſum: & iniectis
14 veſtimentis ſuis ſuper pullum, impoſuerunt
Ieſum.
36 Eunte autem illo, ſubſternebant veſti-
menta ſua in via.
37 Et quum appropinquaret iam ad de-
ſcenſum montis Oliuarum: cœperunt o-
mnis multitudo diſcipulorum gaudentes
laudare Deum voce magna, ſuper omnibus,
quas viderant, virtutibus:
38 Dicentes, Benedictus qui venit rex in
nomine Domini: pax in cælo, & gloria in
altiſsimis.
39 Et quidam Phariſæorum è turba dixe-
runt ad illum, Magiſter, increpa diſcipulos
tuos.
40 Quibus ipſe ait, Dico vobis, quòd ſi
hi tacuerint, mox lapides clamabunt.
41 Et vt appropinquauit, vidẽs ciuitatem
fleuit ſuper illa, dicens,
42 Si cognouiſſes & tu, & quidem in iſto
die tuo, quæ ad pacem tuam [pertinent, cu-
rares]: nunc autem abſcondita ſunt ab o-
culis tuis.
43 Quia venient dies in te, & circundabũt
te inimici tui vallo, & cingent te, & coan-
gu-

guſtabunt te vndique,
44 Et ſolo æquabunt te. & filios tuos qui
in te ſunt:* & non relinquent in te lapidem Mat. 24, 1
ſuper lapidem, eo quòd non cognoueris Mar 13, 2
tempus viſitationis tuæ. Inf. 21, 6
45 ¶ † Et ingreſſus in templum, cœpit eii- †Mat. 21,
cere vendentes in illo, & ementes,
46 Dicens illis, Scriptum eſt, * Domus 12
mea domus precationis eſt: † vos autem fe- Mar. 11, 15
ciſtis illam ſpeluncam latronum. *Eſa. 56,
47 Et docebat quotidie in templo. Prin- 7
cipes autem Sacerdotum & Scribæ quære- Matt. 22,
bant illum perdere, & primores plebis, 12
48 Nec inveniebant quid facerent: totus Marc. 11,
enim populus pendebat ab ore eius, quum 17
audiret illum. †Ier. 7, 11

CAPVT XX.

2 Chriſtus qua auctoritate faciat, quæ facit. 9 Sacerdotum impietas, vineæ & agricolarum ſimilitudine notatur. 22 De tributo reddendo Cæſari. 27 Sadducæos negantes reſurrectionē convincit. 41 Chriſtus quomodo filius Dauidis. *46 Scribæ quales.*

C. 69
ET* factum eſt in vno dierum illorum,
docēte illo populum in templo, & eu- Matt. 21,
angelizante, convenerunt principes Sacer- 23
dotum & Scribæ cum Senioribus, Marc. 11,
2 Et aiunt illi, dicentes, Dic nobis, qua au- 27
ctoritate iſta facis? aut quis eſt qui dedit ti-
bi iſtam auctoritatem?

3 Reſpondens autem Ieſus dixit ad illos,
Interrogabo vos & ego vnum quiddam, &
reſpondete mihi:
4 Baptiſmus Iohannis è cælo erat, an ex
hominibus?
5 At illi cogitabant intra ſe, dicentes, Si
dixerimus, E cælo: dicet, Quare ergo non
credidiſtis illi?
6 Sin dixerimus, Ex hominibus: plebs v-
niuerſa lapidabit nos. perſuaſum enim ha-
bet, Iohannem prophetam eſſe.
7 Et reſponderunt ſe neſcire vnde eſſet.
8 Et Ieſus ait illis, Neque ego dico vobis
qua auctoritate hæc faciam.
C.70 9 ¶ Cœpit autem dicere ad plebem, pa-
Eſai.5,1 rabolam hanc: * Homo quidam plantauit
Iere.2, 11 vineam, & locauit eam colonis, & ipſe pe-
Matt. 21, 33 regrè egit multo tempore.
Mar.12, 1 10 Quúmque eſſet opportunum, miſit ad
colonos ſeruum, vt de fructu vineæ darent
ipſi: qui cæſum emiſerunt eum inanem.
11 Et rurſus adhuc alterum ſeruum miſit:
illi verò hunc quoq; cæſum, & contumeliis
affectum emiſerunt inanem.
12 Rurſus miſit & tertium: at illi hũc quo-
que vulneribus inflictis eiecerunt.
13 Dixit autem Dominus vineæ, Quid fa-
ciam? mittam filium meum dilectum: forſitã
quum hunc viderint, reverebuntur.
14 Quem quum vidiſſent coloni, cogita-
uerunt intra ſe, dicentes: Hic eſt hæres, ve-
nite, occidamus illũ, vt noſtra fiat hęreditas.

15 Et eiectum illum extra vineam, occide-
runt. Quid ergo faciet illis Dominus vineę?
16 Veniet, & perdet colonos iſtos, & da- *Pſ. 117,
bit vineam aliis. Quod quum audiſſent, di- 21
xerunt, Abſit. Eſai. 28,
17 Ille verò intuitus eos, ait, Quid eſt er- 16
go hoc quod ſcriptum eſt, * Lapidem quē Matt. 21,
reprobauerunt ædificantes, is factus eſt in 42
caput anguli. Act. 4, 11
18 Omnis qui ceciderit ſuper illum lapi- Rō. 8, 33
dem, cōquaſſabitur: ſuper quem autem ce- 1, Pet. 2, 8
ciderit, comminuet illum.
19 Et quęrebant principes Sacerdotum & C. 71
Scribæ iniicere in illum manus eadem ho-
ra: (& timuerunt populum) cognouerunt
enim ꝙ in ipſos dixiſſet ſimilitudinē hanc.
20 ¶ * Et obſeruantes emiſerunt inſidia- Matt. 22,
tores, qui ſe iuſtos ſimularent: vt caperent 16
eum ex ſermone, traderéntq; illum princi- Marc. 12,
patui & poteſtati Præſidis. 13
21 Et interrogauerunt eum, dicentes, Ma-
giſter ſcimus quòd rectè dicis ac doces, nec
reſpicis perſonam, ſed viam Dei cum verita-
te doces:
22 Licet nobis tributum dare Cæſari, an
non?
23 Intellecta autem illorum verſutia, di-
xit ad eos, Quid me tentatis?
24 Oſtendite mihi denarium: cuius habet
imaginem & inſcriptionem? Reſpondentes
dixerunt, Cæſaris.
25 Et ait illis, * Reddite ergo quæ ſunt Rō, 13, 7

Cæſaris, Cæſari: & quæ ſunt Dei, Deo.
26 Et non potuerunt verbum eius repre-
hendere coram populo: & mirati ſuper re-
ſponſo eius, tacuerunt.
C.72 27 ¶ * Acceſſerunt autem quidam Sad-
Matt.22, ducæorum, (qui negant eſſe reſurrectio-
nem) & interrogauerunt eum,
23 28 Dicētes, Magiſter, † Moſes ſcripſit no-
Marc.12, bis, Si cuius frater mortuus fuerit, habens
18 vxorem, iſque ſine liberis mortuus fuerit, vt
†Deu.25, accipiat frater eius vxorem, & ſuſcitet ſe-
5 men fratri ſuo.
29 Septē ergo fratres erant, & primus ac-
cepit vxorem, ac mortuus eſt ſine liberis.
30 Et accepit ſecundus illam, & ipſe mor-
tuus eſt ſine liberis.
31 Et tertius accepit illam, ſimiliter & cæ-
teri ſeptem, nec reliquerūt liberos, & mor-
tui ſunt.
32 Nouiſsimè omnium mortua eſt & mu-
lier.
33 In reſurrectione ergo, cuius eorū erit
vxor? ſiquidē ſeptem habuerūt eam vxorē.
34 Et reſpondens ait illis Ieſus, Filij huius
ſeculi ducunt vxores, & nuptum dant:
35 Illi verò qui digni habebuntur ſeculo
illo & reſurrectione ex mortuis, neque du-
*Exo.3,6 cunt vxores, neq; nuptum dant.
Matt,22, 36 Neque enim vltrà mori poſſunt: æqua-
32 les enim angelis ſunt, & filij ſunt Dei, quum
Marc,12, ſint filij reſurrectionis.
26 37 Quòd verò reſurgāt mortui, & * Moſes
oſten-

oſtendit iuxta rubum, quū dicit Dominum
Deum Abraham & Deum Iſaac & Deum
Iacob.
38 Deus autem non eſt mortuorum, ſed
viuorum: omnes enim illi viuunt.
39 Reſpondentes autem quidam Scriba-
rum, dixerunt, Magiſter, bene dixiſti.
40 Et amplius non audebant eum quic-
quam interrogare.
41 ¶ *Dixit autem ad illos, quomodo di- C. 73
cunt Chriſtum filium eſſe Dauid, Matt. 22, 44
42 Et ipſe Dauid dicit in libro Pſalmorū,
†Dixit Dominus Domino meo, Sede à dex Marc. 12, 35
tris meis,
43 Donec poſuero inimicos tuos ſcabel- †Pſ. 109, 1
lum pedum tuorum?
44 Dauid ergo Dominum illum vocat, &
quomodo filius eius eſt?
45 Audiente verò cuncto populo, dixit
diſcipulis ſuis,
46 *Cauete à Scribis, qui volūt ambulare Matt. 23, 6
in ſtolis, & amant ſalutationes in foris, ac
primas cathedras in ſynagogis, & primos diſ Marc. 12, 38
cubitus in conuiuiis:
47 Qui devorant domos viduarum, ſimu- Sup. 11, 43
lantes longas preces: hi accipient damna-
tionem maiorem.

CAPVT XXI.

2 *Viduæ ſupra opes liberalitas.* 6 *De ruina templi,* 20 *item & Ieruſalem.* 25 *Signa præcedentia extremum iudicium.*

C. 74 SVblatis* autem oculis, vidit eos qui mitte-
bant munera ſua in gazophylacium di-
Marc. 12, uites.
41 2 Vidit autem & quandam viduam pau-
perculam mittentem illuc æra minuta duo.
3 Et dixit, Verè dico vobis, quòd vidua hęc
pauper plus, quàm omnes, miſit.
4 Nam omnes hi ex eo quod ipſis exvbe-
rat, miſerunt in munera Dei: hæc autem ex
penuria ſua vniuerſam ſubſtantiam quam
habebat, miſit.
Mat. 24, 5 ¶* Et quibuſdam dicétibus de templo,
1 quòd pulchris lapidibus, ac donis ornatum
Mar. 13, 1 eſſet, dixit,
†Sup. 19, 6 Ex his quæ videtis, †venient dies in qui-
43 bus non relinquetur lapis ſuper lapidem,
qui non diruatur.
7 Interrogauerunt autem illum dicentes,
C. 75 Præceptor, quando hæc erunt: & quod ſi-
gnum quando iſta futura ſint?
Ephe. 5, 6 8 At ille dixit, *Videte ne ſeducamini: mul
2 The. 2, 3 ti enim venient ſub nomine meo, dicentes
ſe eſſe Chriſtum, & tempus inſtat: ne igitur
ſequamini illos.
9 Cæterùm quum audieritis bella & ſedi-
tiones, nolite terreri: oportet enim priùs
hæc fieri, ſed non ſtatim finis.
10 Tunc dicebat illis, Inſurget gens con-
tra gentem & regnum adverſus regnum:
11 Et terræmotus magni erunt in ſingulis
locis, & fames, ac peſtilentiæ, terriculamen-
táque, & ſigna de cælo magna erunt.

12 Sed

12 * Sed ante hæc omnia iniicient vobis ma Mat.24.
nus ſuas,& perſequentur, tradentes in con- 9
ciliabula & carceres, trahentes ad reges ac Mar.13,9
præſides,propter nomen meum.
13 Continget autem vobis in teſtimonium.
14 Habete igitur fixũ in cordibus veſtris,
non eſſe præmeditandam defenſionem:
15 Nam ipſe dabo vobis os & ſapientiam,
cui non poterunt contradicere, neque re-
ſiſtere omnes qui adverſabuntur vobis.
16 Trademini autem etiã à parentibus &
fratribus & cognatis & amicis,& morte affi-
cient[quoſdam]ex vobis.
17 Et eritis inviſi omnibus propter nomen
meum.
18 *Et pilus de capite veſtro non perit. Mat. 10,
19 †Per patientiam veſtram poſsidete ani 30
mas veſtras. †Mat.10,
20 * Quum autem videritis circundari ab 22
exercitibus Hieroſolymam, tunc ſcitote *Dan.9,
quòd immineat deſolatio eius. 27
21 Tunc qui in Iudæa ſunt,fugiant ad mõ- Mat. 24.
tes, & qui in medio eius, diſcedant: & qui
in regionibus,non intrent in eam: 15
22 Quia dies vltionis hi ſunt, vt implean- Marc. 13,
tur omnia quæ ſcripta ſunt. 14
23 Væ autem prægnantibus & mamma nu
trientibus in illis diebus : erit enim affli-
ctio magna ſuper terram, & ira in popu-
lo hoc.
24 Et cadent acie gladij,& captiui ducen-
tur in omnes gentes:& Hieruſalẽ calcabitur

à Gentibus, donec impleantur tempora
Gentium.

Eſa.13,10 25 ¶ * Et erunt ſigna in ſole & luna & ſtel
Eze.32,7 lis, & in terris anxietas gentium per deſpe-
Ioel.3,15 rationem, reſonante mari & fluctu,
Mat.24, 26 Extabeſcentibus hominibus præ timo-
29 re & expectatione eorum quæ ſuperveniēt
Marc.13, orbi terrarum· nam virtutes cælorum mo-
24 uebuntur.
27 Et tunc videbunt Filium hominis ve-
nientem in nube cum poteſtate & gloria
magna.
28 His autem fieri incipientibus, ſuſpicite
Rõ.8,23 & attollite capita veſtra: *quoniam appro-
pinquat redemptio veſtra.
29 ¶ Et dixit illis ſimilitudinem, Videte fi-
cum & omnes arbores:
30 Quum protrudunt iam gemmas, cer-
nentes ex vobiſipſis ſcitis quòd iam inſtet
æſtas.
31 Ita & vos quum videritis hæc fieri, ſci-
tote quòd inſtet regnum Dei.
32 Amen dico vobis, non præteribit ætas
hæc ante quàm omnia facta fuerint.
33 Cælum & terra tranſibunt, verba au-
tem mea non tranſibunt.
Rõ.13,13 34 * Cauete autem vobis nequando gra-
uentur corda veſtra crapula & ebrietate, &
curis huius vitæ: ſubitúſque vobis ingruat
dies ille.
35 Tanquam laqueus enim ſuperveniet in
omnes qui ſedēt ſuper faciem totius terræ.

36 Vigi-

36 Vigilate itaque omni tempore, deprecantes vt liceat vobis effugere iſta omnia quæ futura ſunt, & ſtare antę Filium hominis.

37 Docebat autem interdiu in templo: noctu verò exiens diverſabatur in monte qui vocatur Oliuarum.

38 Et omnis populus diluculo ventitabat ad eum, vt in templo audiret eum.

CAPVT XXII.

1 & 7 Feſtum Azymorum. 6 Iudas vēdit Chriſtum. 8 Apoſtoli parant Paſcha. 21 Iudæ proditio prædicitur. 24 Contendunt Apoſtoli de primatu: 31 expetuntur à ſatana. 34 Petri abnegatio prædicitur. 35 Apoſtolis nihil defuit. 41 Chriſtus orat in monte: 44 ſudat ſanguinem. 47 Iudas oſculo prodit Chriſtum. 51 Auriculā Malcho amputatam ſanat Chriſtus. 57, 58, 60 Petrus, ter abnegato Chriſto, 62 flet. 63 Illuditur & cæditur Chriſtus: 70 fatetur ſe filium Dei.

INſtabat * autem dies feſtus Azymorum, C. 76
qui dicitur Paſcha. *Mat. 26, 2*

2 Et quærebant principes Sacerdotum & Scribæ, quomodo eum interficerent: timebant enim plebem. *Mar. 24, 1*

3 †Intrauit autem ſatanas in Iudam, cui cognomen erat Iſcariotes, qui erat è numero duodecim. *† Matth. 26, 14*

4 Abiſtque, & loquutus eſt cum principi- *Mar. 14, 10*

bus Sacerdotum ac magiſtratibus, quemad-
modum illum traderet eis.
5 Et gauiſi ſunt, ac pacti ſunt pecuniam
illi ſe daturos.
6 Et ille ſpopondit: quærebátque oppor-
tunitatem vt traderet illum illis ſine turba.
Matt. 26, 17 7 ¶ *Venit autem dies azymorum, in qua
neceſſe erat immolari Paſcha.
Mar. 14, 12 8 Et miſit Petrum ac Iohannem, dicens,
Euntes parate nobis Paſcha vt edamus.
9 At illi dixerunt ei, Vbi vis paremus?
10 Et dixit ad eos, Ecce introeuntibus vo-
bis in ciuitatem occurret homo vas aquæ
teſtaceum portans, ſequimini eum in do-
mum in quam intrat.
11 Et dicetis patrifamiliâs ædiū, Dicit ma-
giſter, Vbi eſt diverſorium, vbi Paſcha cum
diſcipulis meis edam?
12 Et ipſe oſtendet vobis cœnaculum ma-
gnum ſtratum: ibi parate.
13 Euntes autem invenerunt ſicvt dixerat
illis, & parauerunt Paſcha.
Mat. 26, 20 14 *Et quum iam eſſet tempeſtiuum, accu
buit, ac duodecim Apoſtoli cum eo.
Mar. 14, 17 15 Et ait illis, Deſiderio deſideraui hoc Pa-
ſcha comedere vobiſcum ante quàm patiar.
16 Dico enim vobis, poſthac non edam vl-
trà ex eo, donec compleatur in regno Dei.
17 Et accepto poculo, gratias egit, ac di-
xit, Accipite hoc, & diuidite inter vos.
18 Dico enim vobis, quòd non bibam de
24 fructu vitis, donec regnum Dei veniat.
19 *Et

19 * Et accepto pane, quum gratias egiſ- Mat. 26,
ſet, fregit, ac dedit eis, dicens: Hoc eſt cor- 26
pus meum, quod pro vobis datur: hoc facite Mar. 14,
in mei recordationem. 22
20 Similiter & poculum, poſtquam cœna- 1 Cor. 11,
uit, dicens, Hoc poculum Nouum teſtamen 24
tum per ſanguinem meum, qui pro vobis
effunditur.
21 * Veruntamen ecce manus prodentis Mat. 26,
me, mecum eſt in menſa. 21
22 Et Filius quidem hominis, † ſecundum Mar. 14,
quod definitum eſt, vadit: veruntamen væ 20
homini illi per quem proditur. Ioh. 13, 18
23 Et ipſi cœperũt quærere inter ſeſe, quiſ- † Pſa. 40,
nam eſſet ex ipſis qui hoc facturus eſſet. 10
24 ¶ Facta eſt autem & contẽtio inter eos, C. 77
quis eorum videretur eſſe maior.
25 Dixit autem eis, * Reges Gentium do- Mat. 10,
minantur eis, & qui poteſtatem habent ſu- 25
per eas, benefici vocantur. Mar. 10,
26 Vos autem non ſic: ſed qui maior eſt in 42
vobis, fiat ſicvt iunior: & qui princeps eſt,
ſicvt qui miniſtrat.
27 Nam vter maior eſt, qui accumbit, an
qui miniſtrat? nónne qui accumbit? at ego
in medio veſtrum ſum, vt qui miniſtrat:
28 Vos autem eſtis qui permanſiſtis me-
cum in tentationibus meis.
29 Et ego diſpono vobis, ſicvt diſpoſuit
mihi Pater meus regnum,
30 Vt edatis & bibatis ſuper mẽſam meam Matt. 19,
in regno meo: * & ſedeatis ſuper thro- 28

nos,iudicantes duodecim tribus Iſrael.
C. 78 31 ¶ Ait autem Dominus, Simon , Simon,
1 Pet. 5,8 ecce,* ſatanas expetiuit vos,vt cribraret ſic-
vt triticum:
32 Sed ego rogaui pro te, ne deficiat fides
tua: & tu aliquando converſus, confirma
fratres tuos.
33 At ille dixit ei,Domine, tecum paratus
ſum & in carcerem & in mortem ire.
Mat. 26, 34 *At ille dixit, Dico tibi Petre , non ca-
34 net hodie gallus priùs quàm ter abneges te
Mar. 14, noſſe me.
30 35 Et dixit eis,Quando miſi vos †ſine ſac-
Ioh.13,38 culo,& pera,& calceamentis, num quid de-
†Mat.10, fuit vobis?At illi dixerunt,Nihil.
9 36 Dixit ergo eis, Sed nunc qui habet ſac-
culum,tollat:ſimiliter & peram: & qui non
habet,vendat tunicam ſuam,& emat gladiũ.
37 Dico enim vobis, quoniã adhuc quod
*Eſa.*53,12 ſcriptum eſt,oportet perfici in me,* Et cum
iniquis deputatus eſt.Etenim ea quæ ſunt de
me,finem habent.
Mat. 26, 38 At illi dixerunt,Domine,ecce duo gla-
36 dij hic.At ille dixit eis,Satis eſt.
Mar. 14, 39 ¶ * Et egreſſus ibat (vt erat ſolitus) in
32 montẽ Oliuarum: ſequuti ſunt autem illum
Ioh.18,1 & diſcipuli.
† Matth. 40 Et quum perveniſſet ad locum, dixit
26, 41 illis,†Orate ne intretis in tentationem.
Mar. 14, 41 Et ipſe avulſus eſt ab eis ferme ad ia-
38 ctum lapidis,poſitiſque genibus orabat,
42 Dicens,Pater, ſi vis, transfer poculum
hoc

hoc à me : veruntamen non mea voluntas,
ſed tua fiat.
43 Apparuit autē ei angelus de cælo cor-
roborans eum.
44 Et correptus angore, prolixiùs ora-
bat: & erat ſudor eius ſicvt guttæ ſanguinis
decurrentes in terram.
45 Et quum ſurrexiſſet à deprecatione,
veniſſétque ad diſcipulos ſuos, reperit eos
dormientes præ mœſtitudine.
46 Et ait illis, Quid dormitis? ſurgite, &
orate ne intretis in tentationem.
47 ¶ * Adhuc autem eo loquente, ecce Matth.
turba, & qui vocabatur Iudas, vnus è duode 26,47
cim, antecedebat eos, & appropinquauit Ie- Mar.14,
ſu vt oſcularetur eum. 43
48 Ieſus autem dixit illi, Iuda, oſculo Fi- Ioh.18,3
lium hominis prodis?
49 Videntes autem hi qui circa ipſum e-
rant, quod futurum erat, dixerunt ei, Do-
mine, percutiemúſne gladio?
50 Et percuſsit vnus ex illis ſeruum prin-
cipis Sacerdotum, & amputauit auriculam
eius dextram.
51 Reſpondens autem Ieſus ait, Sinite huc
vſque. Et quum tetigiſſet auriculam eius,
ſanauit eum.
52 Dixit autem Ieſus ad eos qui venerant
ad ſe, principes Sacerdotum ac Magiſtratus
templi, & Seniores, Quaſi ad latronem exi-
ſtis cum gladiis ac fuſtibus?
53 Quum quotidie vobiſcum fuerim in

templo,non extēdiſtis manus in me: ſed hæc
eſt hora illa veſtra.& poteſtas tenebrarum.
Mat. 26, 54 ¶ * Comprehēſum autē eum duxerunt,
57 & induxerunt in domum principis Sacer-
Mar. 14, dotum:Petrus verò ſequebatur eminus.
53 55 † Quum autem accendiſſent ignem in
Iohā. 18, medio aulæ,atque vnà conſediſſent ſedit &
Petrus inter illos.
12 & 24 56 Quem quum vidiſſet ancilla quædam
† Matth. ſedentem ad lumen, defixis in illum oculis,
26,69 dixit,Et hic cum illo erat.
Marc.14, 57 At ille abnegauit eum, dicens, Mulier,
66 non noui illum.
Iohā. 18, 58 * Et poſt puſillum alius videns eum,
18 & 25 dixit,Et tu de illis es.Petrus verò ait,Homo,
** Matth.* non ſum.
26,73 59 Et intervallo interiecto fere horæ v-
Mar. 14, nius,† alius quidam affirmabat,dicens,Verè
70 & hic cum illo erat:nam & Galilæus eſt.
† Ioh. 18, 60 Et ait Petrus,Homo,neſcio quid dicas.
26 Et continuò adhuc illo loquēte cecinit gal-
lus.
** Matth.* 61 Et converſus Dominus intuitus eſt Pe-
26,34 trū. Et recordatus eſt Petrus ſermonis Do-
Mar. 14, mini, quomodo dixerat ipſi, *Prius quàm
gallus cecinerit,ter me negabis.
30 62 Et egreſſus foras Petrus fleuit amarè.
Ioh.13, 38 63 †Et viri qui tenebant Ieſum,illudebant
† Matth. ei,cædentes:
26,67 64 Et quū circūtexiſſent eum,percutiebāt
Mar. 14, faciē eius:& interrogauerunt eum, dicētes:
65 Vaticinare,quis eſt ille,qui te percuſsit?

65 Et

65 Et alia multa convitiantes dicebant in eum.
66 * Atque vt illuxit, convenerunt ſeniores plebis & principes Sacerdotum & Scribæ, & duxerunt illum in concilium ſuum,
67 Dicentes, Num tu es ille Chriſtus? dic nobis. Et ait illis, Si vobis dixero, non credetis.
68 Quòd ſi etiam interrogauero, non reſpondebitis mihi, neque dimittetis.
69 Ex hoc tempore erit Filius hominis ſedens à dextris virtutis Dei.
70 Dixerunt autem omnes, Tu ergo es filius Dei? Qui ait, vos dicitis me eſſe.
71 At illi dixerunt, Quid adhuc deſideramus teſtimonium? ipſi enim audiuimus ex ore ipſius.

Matth. 27, 2
Mar. 15, 1
Ioh. 18, 28

CAPVT XXIII.

2 Accuſatur coram Pilato: 7 mittitur ad Herodem: 11 illuditur: 24 cupiditati Iudæorum exponitur à Pilato. 25 Liberatur Barabbas. 26 Simon Cyrenæus Chriſti crucem fert. 27 Mulieres plangunt Chriſtum. 28 Deſtructio Ieruſalem prædicitur. 33 Crucifigitur Chriſtus: 34 Deum patrem orat: 35 deridetur. 39 Convitiatur ei vnus ex maleficis: 43 alter fide ſeruatur. 44 Tenebræ. 45 Velum templi fiſſum. 46 Expirat Chriſtus: 53 ſepelitur.

ET ſurgens vniuerſa multitudo eorum duxit illum ad Pilatum.

2 Cœperunt autem illum accuſare, dicentes, Hunc deprehendimus evertentem gentem, ac vetantem tributa dare Cæſari, dicentem ſe Chriſtum regem eſſe.

Mat. 27, 11 Mar. 15, 2 Ioh. 18, 33

3 * Pilatus autẽ interrogauit eum, dicens, Tu es ille rex Iudęorum? At ille reſpondens illi ait, Tu dicis.

4 Ait autem Pilatus ad principes Sacerdotum & turbas, Nihil invenio noxię in hoc homine.

5 At illi invaleſcebant, dicentes, Commouet populum, docẽs per vniuerſam Iudęam, exorſus à Galilæa vſque ad hunc locum.

6 Pilatus autem audita mentione Galilæę, interrogauit num homo Galilæus eſſet?

7 Et vt cognouit quòd ad Herodis ditionem pertineret, remiſit eum ad Herodem, qui & ipſe Hieroſolymis erat per id tempus.

8 Herodes autem viſo Ieſu gauiſus eſt valde: tenebatur enim multo iam tempore cupiditate videndi illum, eo quòd audiret multa de eo, & ſperabat ſe ſignum aliquod viſurum ab eo fieri.

9 Interrogabat autem eum multis ſermonibus: at ipſe nihil illi reſpondebat.

10 Stabant autem principes Sacerdotum & Scribæ acriter accuſantes eum.

C. 79 11 Spreuit autem illum Herodes cum exercitibus ſuis: quúmque illuſiſſet, indutum veſte ſplendida remiſit ad Pilatum.

12 Et facti ſunt amici inter ſe Pilatus & Herodes in eodem die: nam antea ſimultas inter

ter eos intercesserat.
13 Pilatus autem convocatis principibus
Sacerdotum, & Magiſtratibus, ac plebe,
14 * Dixit ad illos, Obtuliſtis mihi hunc Mat. 27,
hominem quaſi avertētem populum: & ec- 23
ce ego coram vobis interrogās, nullum cri- Mar. 15,
men invenio in homine iſto, ex his de qui 14
bus accuſatis eum: Iohā. 18,
15 Sed ne Herodes quidem: nam remiſi 38:19,4
vos ad illum, & ecce nihil dignum morte a-
ctum eſt ei.
16 Caſtigatum ergo illum dimittam.
17 Neceſſe autem habebat dimittere eis
in feſto vnum.
18 Exclamauit autem ſimul vniuerſa tur-
ba, dicens, Tolle hunc, & dimitte nobis Ba-
rabbam,
19 Qui erat propter ſeditionem quandam
factam in ciuitate & homicidium, coniectus
in carcerem.
20 Iterum autem Pilatus locutus eſt ad
eos, volens dimittere Ieſum.
21 At illi clamabant, dicentes, Crucifige,
crucifige eum.
22 Ille autem tertiò dixit ad illos, * Quid Mat. 27,
enim mali fecit hic? nullum crimen capitale 23
comperio in eo: caſtigatum ergo dimittam Mar. 15,
illum. 14
23 At illi inſtabant vocibus magnis, poſtu
lantes vt crucifigeretur: & invaleſcebant vo
ces eorum ac ſummorum Sacerdotum.
24 Et Pilatus adiudicauit vt fieret quod

illi poſtulabant.
25 Dimiſit autem illis eum qui propter ſe-
ditionem & homicidium coniectus fuerat
in carcerem, quem popoſcerant: Ieſum ve-
rò tradidit arbitrio eorum.
Mat. 27, 32 26 ¶ *Et quum abducerent eum, appre-
henderunt Simonem quendam Cyrenen-
Marc. 15, 21 ſem,venientem rure,& impoſuerunt illi cru
cem,vt portaret poſt Ieſum.
C. 80 27 ¶ Sequebatur autẽ illum multa turba
populi ac mulierum, quæ & plangebant &
lamentabantur eum.
28 Converſus autem ad illas Ieſus dixit,
Filiæ Hieruſalem,nolite flere ſuper me,ſed
ſuper vobiſipſis flete,& ſuper filiis veſtris.
29 Quoniam ecce venient dies, in quibus
dicent,Beatæ ſteriles, & ventres qui non ge
nuerunt,& vbera quæ non lactauerunt.
Eſa. 2, 19 30 Tunc incipient dicere montibus,* Ca-
Oſe. 10, 8 dite ſuper nos: & collibus, Operite nos.
Apoc. 6, 16: 19, 6 31 †Quia ſi in humido ligno hæc faciunt,
in arido quid fiet?
†1 *Pet.* 4, 17 32 ¶ *Ducebantur autẽ & alij duo facino
roſi cum eo,vt interficerentur.
**Matth.* 27, 38 33 Et poſtquam venerunt in locum qui vo
catur Caluaria,ibi crucifixerunt eum, & fa-
Marc. 15, 22 cinoroſos:vnum à dextris, alterũ à ſiniſtris.
34 Ieſus autem dicebat,Pater remitte illis:
Ioh. 19, 18 neſciunt enim quid faciant. Diuidentes ve-
rò veſtimenta eius,miſerunt ſortem.
35 Et ſtabat populus ſpectans, & deride-
bant eum principes cum eis, dicentes, A-
lios

lios ſeruauit, ſeruet ſeipſum, ſi hic eſt ille
Chriſtus,ille Dei electus.
36 Illudebant autem ei & milites, acce-
dentes,& acetum offerentes ei,
37 Dicentéſque, Si tu es ille rex Iudæorũ,
ſaluum te fac.
38 Erat autẽ & inſcriptio ſcripta ſuper eum
literis Gręcis & Latinis & Hebraicis,* HIC *Iohã.19,*
EST REX IVDAEORVM. 19
39 ¶ Vnus autem qui erãt ſuſpenſi facino- C. 81
roſorum, convitia iaciebat in eum, dicens,
Si tu es Chriſtus,ſerua teipſum & nos.
40 Reſpondens autem alter increpabat
eum,dicens, Ne times quidem tu Deum, ꝙ
in eadem damnatione es?
41 Et nos quidem iuſtè: nam digna factis
recipimus:hic verò nihil mali geſsit.
42 Et dicebat ad Ieſum,Domine, memen-
to mei,quum veneris in regnum tuum.
43 Et dixit illi Ieſus, Amen dico tibi, ho-
die mecum eris in paradiſo.
44 ¶ Erat autem fere hora ſexta,& tene-
bræ factæ ſunt ſuper totam terram vſque ad
horam nonam.
45 Et obſcuratus eſt ſol, & velum templi
ſciſſum eſt medium.
46 Et quum clamaſſet voce magna Ieſus,
ait, * Pater, in manus tuas commendabo *Pſa.30,6*
ſpiritum meum. Et hæc quum dixiſſet, ex-
pirauit.
47 Quum vidiſſet autem Centurio quod
accidit glorificauit Deũ dicens,Verè hic ho

mo iuſtus erat.
48 Et omnes turbæ eorum qui ſimul ac-
ceſſerant ad ſpectaculum iſtud, & viderant
quæ contingebant, percutientes pectora
ſua, revertebantur.
49 Stabant autem omnes noti eius pro-
cul, & mulieres quæ ſequutæ eum erant à
Galilæa, hæc videntes.
C. 82 50 ¶* Et ecce vir nomine Ioſeph, decu-
Matt. 27, rio, qui erat vir bonus ac iuſtus:
57 51 Hic non conſenſerat conſilio ac facto
Marc. 15, eorum, oriundus ab Arimathæa ciuitate Iu-
43 dæorum, qui expectabat & ipſe regnũ Dei:
Ioh. 19, 38 52 Hic accesſit ad Pilatum, & poſtulauit
corpus Ieſu.
53 Et depoſitum involuit ſindone, & po-
ſuit illud in monumento quod erat in lapi-
de exciſum, in quo nondum quiſquam poſi-
tus fuerat.
54 Et dies erat Paraſceue, & ſabbatum il-
luceſcebat.
55 Subſequutæ autem mulieres quæ cum
eo venerant de Galilæa, viderunt monumē-
tum, & quemadmodum poſitum erat cor-
pus eius.
56 Reverſæ verò parauerunt aromata &
vnguenta: ac ſabbato quidem quieuerunt,
ſecundum præceptum.

CAPVT XXIIII.

1 Mulieres ad monumentum accedunt.
9 Quæ ab Angelis acceperunt, Apoſtolis nun-
tiant

tiāt. 13 Duobus euntibus in Emmaus adiun- git ſe Chriſtus, 27 illis Scripturas interpre- tans: 39 contrectandum ſe præbet: 43 poſt reſurrectionem comedit: 49 promittit Spi- ritum ſanctū: 51 ſurſum fertur in cælum.

VNo * autem ſabbatorū, profundo dilu- *Mat.* 28, 1
culo, venerunt ad monumentum, por-
tantes quæ parauerant aromata, & nonnul- *Marc*, 16, 2
læ cum illis.
2 Repererunt autem lapidem revolutum *Ioh.* 20, 1
à monumento,
3 Et ingreſſæ non invenerunt corpus Do
mini Ieſu.
4 Et factum eſt dum mente conſternatæ
eſſent de hoc, ecce duo viri ſteterunt iuxta
illas in veſtibus fulgurantibus.
5 Quum expauiſſent autem & declinarēt
vultum in terram, dixerunt ad illas, Quid
quæritis viuentem cum mortuis?
6 Non eſt hîc, ſed ſurrexit: recordamini
* vt dixerit vobis, quum adhuc in Galilæa *Matt.* 16, 21: 17, 23
eſſet:
7 Dicens, quòd oporteret Filium homi- *Mar.* 9, 31
nis tradi in manus hominum peccatorum, & *Sup.* 9, 22
crucifigi: & die tertio reſurgere.
8 Et recordatæ ſunt verborum eius.
9 Et regreſſæ à monumento, nuntiaue-
runt hæc omnia illis vndecim, & cæteris o-
mnibus.
10 Erat autem Maria Magdalene, & Iohā-
na, & Maria Iacobi, & cæteræ quæ cum eis

erant, quæ dicebant ad Apoſtolos hæc.
11 Et viſa ſunt apud illos ceu deliramen-
tum, verba illarum, neq; crediderunt illis.
Ioh.20,6 12 * Petrus autem ſurgens cucurrit ad mo-
numentum: & proſpiciens vidit linteamina
ſola poſita: & abiit, apud ſemetipſum mirãs
quod acciderat.
C. 83 13 ¶ *Et ecce, duo ex illis ibant eodem die
Mar, 16, in caſtellum, quod aberat ſpatio ſtadiorum
82 ſexaginta ab Hieroſolymis, nomine Em-
maus.
14 Et ipſi confabulabantur inter ſe de his
omnibus quæ acciderant.
15 Et factum eſt dum confabularentur, ac
diſputarent, & ipſe Ieſus appropinquãs ibat
vnà cum illis.
16 Cæterùm oculi illorum tenebantur,
ne eum agnoſcerent.
17 Et ait ad illos, Qui ſunt hi ſermones
quos confertis inter vos ambulantes, & eſtis
triſtes?
18 Ac reſpondens vnus, cui nomen Cleo-
pas, dixit ei, Tu ſolus peregrinus es Hiero-
ſolymis neque cognouiſti quę facta ſunt il-
lic his diebus?
19 Quibus ille dixit, Quæ? Et dixerunt ei,
De Ieſu Nazareno, q fuit vir Propheta, potẽs
opere & ſermone corã Deo & toto populo:
20 Et quomodo eum tradiderunt ſummi
Sacerdotes, & principes noſtri in cõdemna-
tionem mortis, & crucifixerunt eum.
21 Nos autem ſperabamus eum eſſe illum

quĩ

qui redempturus eſſet Iſrael: atqui ſuper
hæc omnia tertius dies eſt hodie, quòd hæc
facta ſunt.
22 Sed & mulieres quædam ex nobis at-
tonitos reddidere nos, quæ diluculo per-
venerunt ad monumentum:
23 Et non invento corpore eius, venerunt,
dicentes ſe etiam viſionem angelorum vidiſ
ſe, qui dicerent eum viuere.
24 Et abierunt quidam eorum qui erant
nobiſcum, ad monumentum, & ita repere-
runt ſicvt mulieres dixerant, ipſum verò nō
viderunt.
25 Et ipſe dixit ad eos, O ſtulti & tardi cor-
de ad credendum in omnibus quæ loquuti
ſunt Prophetæ!
26 Nónne hæc oportuit pati Chriſtum,
& intrare in gloriam ſuam?
27 Et exorſus à Moſe & omnibus Prophe-
tis, interpretabatur illis in omnibus Scriptu
ris, quæ de ipſo erant.
28 Et appropinquauerunt caſtello quò i-
bant, & ipſe præ ſe ferebat ſe longiùs ire.
29 Et coegerunt illum, dicentes, Mane no-
biſcum: quoniam vergit ad veſperam, & in-
clinatus eſt dies. Et intrauit vt maneret cum
illis.
30 Et factum eſt dum accumberet cū eis,
accepit panem, & benedixit, ac fregit, & por
rigebat illis.
31 Et aperti ſunt oculi eorum, & agnoue-
rūt eū: & ipſe ſubduxit ſeſe à cōſpectu eorū.

32 Et dixerunt inter ſe, Nónne cor noſtrū
ardebat in nobis, dum loqueretur nobis in
via,& aperiret nobis Scripturas?
33 Et ſurgentes eadem hora, regreſsi ſunt
Hieroſolymam,& invenerunt congregatos
vndecim,& eos qui cum illis erant,
34 Dicentes,Surrexit Dominus verè,& ap
paruit Simoni.
35 Et illi narrabant quæ geſta erant in via:
& quomodo fuiſſet agnitus ipſis ex fractio-
ne panis.
Marc.16, 36 ¶ *Dum autem hæc loquuntur, ſtetit
14 Ieſus ipſe in medio eorum, & dicit eis, Pax
Ioh.20,19 vobis.
37 Expauefacti verò & conterriti exiſti-
mabant ſe ſpiritum videre.
38 Et dixit eis, Quid turbati eſtis, & cogi-
tationes aſcendunt in cordibus veſtris?
39 Videte manus meas & pedes meos: quia
ego ipſe ſum: contrectate me,& videte: quia
ſpiritus carnem & oſſa non habet, ſicvt me
videtis habere.
40 Et quum hæc dixiſſet, oſtendit eis ma-
nus ac pedes.
41 Adhuc autem illis non credentibus
præ gaudio,& mirantibus, dixit eis, Habetis
hîc aliquid edulij?
42 At illi obtulerunt ei partem piſcis aſsi,
&[aliquid]de fauo apiario.
43 Et accepit, & in conſpectu illorum co-
medit.
44 Et dixit ad eos, Hæc ſunt verba quæ
loquu-

loquutus ſum ad vos,quum adhuc eſſem vo
biſcum : quòd neceſſe foret impleri omnia
quæ ſcripta ſunt in lege Moſi , & Prophetis,
& Pſalmis de me.
45 Tunc aperuit illorum mentem , vt in-
telligerent Scripturas,
46 Et dixit eis,* Sic ſcriptum eſt, & ſic o- *Pſal.18,7*
portebat Chriſtum pati, & reſurgere à mor
tuis tertio die:
47 Et prædicari nomine eius pœniten-
tiam,ac remiſsionem peccatorum in omnes
gentes initio facto ab Hieroſolymis.
48 * Vos autem eſtis teſtes horum. *Act.1,8*
49 † Et ecce ego mitto promiſſum Patris *† Ioh.14.*
mei ſuper vos: vos autem ſedete in ciuitate *26:15, 26*
Hieruſalem , quoadvſque induamini virtu- *Act.1,4*
te ex alto.
50 ¶ Eduxit autem eos foras vſque in Be-
thaniam : & ſublatis in altum manibus ſuis,
benedixit eis.
51 * Et factum eſt quum benediceret illis, *Marc.16,*
receſsit ab eis,ac ferebatur in cælum. *19*
52 Et ipſi adorato eo regreſsi ſunt Hiero- *Act.1,9*
ſolymam cum gaudio magno.
53 Et erant ſemper in templo,laudantes &
benedicentes Deum. Amen.

VITA S. IOHANNIS,
PER DIVVM
Hieronymum.

IOhannes Apoſtolus, quem Ieſus amauit plurimum, filius Zebedæi, frater Iacobi Apoſtoli, quem Herodes poſt paſsionem Domini decollauerat, nouiſsimus omnium ſcripſit Euangelium, rogatus ab Aſiæ Epiſcopis, aduerſus Cerinthum alióſque hæreticos, & maximè tunc Ebionitarum dogma conſurgens, qui aſſerunt Chriſtum ante Mariam non fuiſſe. Vnde & compulſus eſt diuinam eius natiuitatem edicere. Sed & aliam cauſam huius ſcripturæ ferunt, quòd cùm legiſſet Matthæi, Marci, & Lucæ volumina, probauerit quidem textum hiſtoriæ, & vera eos dixiſſe firmauerit, ſed vnius tantùm anni, in quo & paſſus eſt, poſt carcerem Iohannis, hiſtoriam texuiſſe. Prætermiſſo itaque anno cuius acta à tribus expoſita fuerant, ſuperioris temporis, ante quàm Iohãnes clauderetur in carcerẽ, geſta narrauit, ſicut manifeſtum eſſe poterit his qui diligenter quatuor Euangeliorum volumina legerint. Quæ res, etiam διαφωνίαν, quæ videtur Iohannis eſſe cum cæteris tollit. Scripſit autem & vnam epiſtolam, cuius exordium eſt, Quod fuit ab initio: quæ ab vniuerſis Eccleſiaſticis & eruditis vi

ris

vis probatur. Reliquæ autem duæ, quarum primæ principium eſt, Senior electæ dominæ: & ſequentis, Senior Caio chariſsimo, quem ego diligo in veritate: Iohannis presbyteri aſſeruntur, cuius & hodie alterum ſepulchrum apud Epheſum oſtenditur, & nonnulli putant duas memorias eiuſdem Iohannis Euãgeliſtæ eſſe, ſuper qua re cùm per ordinem ad Papiam auditorem eius ventum fuerit, diſſeremus. Quartodecimo igitur anno, ſecundam poſt Neronem perſequutionem mouente Domitiano, in Patmon inſulam relegatus, ſcripſit Apocalypſin: quam interpretantur Iuſtinus Martyr & Irenæus. Interfecto autem Domitiano, & actis eius ob nimiam crudelitatem à Senatu reſciſsis: ſub Neruæ principe rediit Epheſum, ibique vſque ad Traianum principem perſeuerãs, totas Aſiæ fundauit rexitque Eccleſias, & confectus ſenio, ſexageſimooctauo poſt paſsionem Domini anno mortuus iuxta eandem vrbem ſepultus eſt.

SANCTVM

IESV CHRISTI

EVANGELIVM

ſecundum

IOHANNEM.

CAPVT I.

1 Sermo ille ante ſecula ex Deo genitus, 2 & qui ſemper apud Deū reſidebat, 14 Homo factus eſt. 6, 7 Iohānes quorſum à Deo miſſus. 15 Concio ipſius de officio Chriſti. 19, 20 Teſtimonium eiuſdem ſacerdotibus redditum. 41 Andreæ vocatio: 43 Petri: 44 Philippi: 46 Nathanaëlis.

IN principio erat Sermo, & Sermo erat apud Deum, & Deus erat ille Sermo.

2 Hic erat in principio apud Deum.

Col.1, 16 3 *Omnia per ipſum facta ſunt: & ſine eo factū eſt nihil quod factū eſt.

4 In ipſo vita erat, & Vita erat lux hominum:

5 Et Lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non apprehenderunt.

Mat.3,1 6 ¶ *Erat homo miſſus à Deo, cui nomen
Mar.1,2 Iohannes.
Luc.3,2 7 Hic venit ad teſtificandum, vt teſtaretur
de Luce, vt omnes crederent per ipſum.

8 Non

8 Non erat ille Lux illa, ſed [miſſus erat]
vt teſtaretur de Luce.
9 ¶ *Erat Lux illa [lux] vera, quæ illuminat *Inf.8, 12:*
omnem hominẽ venientem in mundum. *9,5*
10 In mundo erat, †& mundus per ipſum †*Heb.11,*
factus eſt, & mundus eum non cognouit. *3*
11 In ſua venit, & ſui eum non receperunt.
12 Quotquot autem receperunt eum, de-
dit eis vt liceret filios Dei fieri, [videlicet]
his qui credidiſſent in nomen ipſius:
13 Qui non ex ſanguinibus, neque ex vo-
luntate carnis, neque ex voluntate viri, ſed
ex Deo nati ſunt.
14 *Et Sermo ille caro fact⁹ eſt, & habitauit *Mat.11,6*
in nobis: (& † conſpeximus gloriam eius, *Luc.2,7*
gloriam velut vnigeniti à Patre:) * plenus †*Matth.*
gratia & veritate. *17,2*
15 Iohannes teſtificatur de ipſo, & clamat, *2 Pet.1,*
dicẽs, Hic erat, de quo dicebã, Qui quũ me *17*
ſequeretũ, anteceſsit me: quia prior me erat. **Col.1,*
16 †Et de plenitudine eius nos omnes ac- *19*
cepimus, & gratiam pro gratia: †*Coloſ.1,*
17 Quia lex per Moſen data eſt, gratia & *19:2,9*
veritas per IESVM Chriſtum exorta eſt. **1 Tim.*
18 *Deum nemo vidit vnquam: vnigenitus *6,16*
Filius, qui eſt in ſinu Patris, ipſe enarrauit. *1 Iohã.4.*
19 ¶ Et hoc eſt † teſtimoniũ Iohãnis, quãdo *12*
miſerant Iudæi ab Hieroſolymis Sacerdotes
& Leuitas, vt interrogarẽt eum, Tu quis es? †*Inf.3,26*
20 Et cõfeſſus eſt, & non negauit. Et cõfeſ-
ſus eſt, [inquiens], * Non ſum ego Chriſtus. *Inf.3,28*
21 Et interrogauerunt eum, Quid ergo? *Act.13,25*

Elias es tu?Et dicit,Non ſum. Es tu Prophe-
ta ille?Et reſpondit,Non.
22 Dixerunt ergo ei, Quis es: vt reſpon-
ſum demus his qui miſerunt nos? quid dicis
de teipſo?
*Eſa.*40,3 23 Ait,*Ego vox clamantis in deſerto,Di-
*Mat.*3,3 rigite viam Domini, ſicut dixit Eſaias pro-
*Mar.*1,3 pheta.
*Luc.*3,4 24 Et qui miſsi fuerant,erant ex Phariſæis.
25 Et interrogauerunt eum,ac dixerunt ei,
Cur ergo baptizas, ſi tu non es Chriſtus,
neque Elias,neque Propheta ille?
*Mat.*3,11 26 Reſpondit eis Iohannes, dicens, *Ego
*Mar.*1,8 baptizo aqua: ſed in medio veſtrum ſtat
*Luc.*3,16 quem vos neſcitis:
*Act.*1,5: 27 Ipſe eſt qui quum me ſequeretur,ante-
11,16:19, ceſsit me: cuius ego non ſum dignus vt ſol-
4 uam corrigiam calceamenti.
28 Hæc in Bethabara facta ſunt trans Ior-
danem,vbi Iohannes baptizabat.
29 ¶ Poſtero die videt Iohãnes Ieſum ve-
niẽtem ad ſe,& ait,Ecce Agnus ille Dei, qui
tollit peccatum mundi.
30 Hic eſt de quo dicebam, Poſt me ve-
nit vir, qui me anteceſsit: qa prior me erat:
31 Et ego neſciebam eum: ſed vt manife-
ſtus fiat Iſraeli, propterea veni ego aqua ba
ptizans.
*Mat.*3,16 32 Et teſtificatus eſt Iohãnes,dicens, *Vi-
*Mar.*1,10 di Spiritum deſcendentem ſpecie columbæ
*Luc.*3,22 de cælo,& manſit ſuper eum.
33 Et ego non noueram eum:ſed qui miſit

me, vt baptizarem aqua: is mihi dixit, Super
quem videris Spiritum deſcendentem ac ma
nentem ſuper eum, hic eſt qui baptizat Spi-
ritu ſancto.
34 Et ego vidi, & teſtificatus ſum hunc eſ-
ſe Filium Dei.
35 ¶ Poſtero die iterum ſtabat Iohannes,
& ex diſcipulis eius duo.
36 Et intuitus Ieſum ambulantem, dicit,
Ecce Agnus ille Dei.
37 Et audierunt eum duo diſcipuli loquē-
tem, & ſequuti ſunt Ieſum.
38 Converſus autem Ieſus & conſpicatus
eos ſequentes ſe, dicit eis,
39 Quid quęritis? Qui dixerūt ei, Rabbi (q đ
dicit, ſi interpreteris, magiſter) vbi habitas?
40 Dicit eis, Venite & videte. Venerunt,
viderúntq; vbi maneret: & apud eum mãſe-
rūt die illo: hora autem erat fermè decima.
41 Erat Andreas frater Simonis Petri, v-
nus ex duobus qui audierant à Iohanne, &
ſequuti fuerant eum.
42 Reperit hic prior fratrem ſuum Simo-
nem, & dicit ei, Invenimus Meſsiam, quod
eſt, ſi interpreteris, Vnctus.
43 Et adduxit eum ad Ieſum: intuitus eum
Ieſus dixit, Tu es Simon, filius Iona: *tu vo- *Matt. 16, 18*
caberis Cephas: quod [ſonat], ſi interprete-
ris, lapis.
44 Poſtero die voluit Ieſus exire in Gali-
læam, & reperit Philippum, & dicit ei, Se-
quere me.

45 Erat autem Philippus à Bethſaida, ciui
tate Andreæ & Petri.
46 Reperit Philippus Nathanael, & dicit
Gen.3,15: ei, De quo ſcripſit * Moſes in Lege, & † Pro-
49,10 phetæ, invenimus Ieſum filium Ioſeph Na-
Deu.12, zarenum.
18 47 Et dixit ei Nathanael, A Nazareth po-
† Eſa. 4, teſt aliquid boni eſſe? Dicit ei Philippus, Ve-
2: 40,10: ni, & vide.
& 45,8 48 Vidit Ieſus Nathanael venientem ad
Ier. 23, 5: ſe, & dicit de eo, Ecce verè Iſraelita, in quo
33,14 dolus non eſt.
Ezec. 34, 49 Dicit ei Nathanael, Vnde me noſti? Re-
23: 37,24 ſpondit Ieſus & dixit ei, Prius quàm te Phi-
Dã,9,24 lippus vocaret, quum eſſes ſub ficu, vide-
bam te.
50 Reſpondit Nathanael, & ait ei, Rabbi,
tu es ille filius Dei, tu es ille rex Iſrael.
51 Reſpondit Ieſus, & dixit ei, Quia dixi ti-
bi, Videbam te ſub ficu, credis: maiora his
videbis.
52 Et dicit ei, Amen amẽ dico vobis, poſt-
hac videbitis cælum apertum, & angelos
Dei aſcendentes ac deſcendentes ſuper Fi-
lium hominis.

CAPVT II.

6 Chriſtus aquam in vinũ mutatã. 11 facit ſignorum ſuorum principium. 12 Capernaum deſcendit: 13 hinc Ieroſolymam aſcendit, 15 & mercatũ è templo eiicit. 19 Templum, nempe corpus ſuum, ſoluẽdum à Iudæis

præ

prædicit. 23 Multi credunt in eum ob ſi-
gna,quæ edebat.

ET die tertia nuptiæ fiebant in Cana Ga- C. 1
lilææ:& erat mater Ieſu ibi.
2 Vocatus eſt autem & Ieſus ac diſcipuli
eius ad nuptias.
3 Et vbi defeciſſet vinum, dicit mater Ieſu
ad eum,Vinum non habent.
4 Dicit ei Ieſus, Quid mihi tecum eſt mu-
lier?nondum venit hora mea.
5 Dicit mater eius miniſtris, Quodcunque
dixerit vobis,facite.
6 Erant autem ibi lapideæ hydriæ ſex,poſi
tæ ſecundum purificationem Iudæorum,ca-
pientes ſingulæ metretas binas aut ternas.
7 Dicit eis Ieſus,Implete hydrias aqua. Et
impleuerunt eas vſque ad ſummum.
8 Et dicit eis, Infundite nunc, & ferte ar-
chitriclino.Et tulerunt.
9 Poſtquam autem guſtaſſet architricli
nus* aquam in vinum verſam, (neque ſciret, Inf 4,46
vnde eſſet: ſed miniſtri ſciebant qui hauſe-
rant aquam)vocat ſponſum,
10 Et dicit ei, Omnis homo primo loco
bonum vinum ponit, & quum inebriati fue
rint, tunc id quod deterius eſt: tu ſeruaſti
bonum vinum vſque ad hoc tempus.
11 Hoc edidit initium ſignorũ Ieſus in Ca
na Galilææ,& manifeſtauit gloriam ſuam:&
crediderunt in eum diſcipuli eius.
12 ¶ Poſt hæc deſcẽdit Capernaum ipſe, &

mater eius, & fratres eius, & diſcipuli eius,
& ibi manſerunt non multis diebus.
13 Et in propinquo erat Paſcha Iudæorum,
& aſcendit Ieſus Hieroſolymam,
C. 2 14 Et reperit in templo eos qui vendebāt
boues & oues & columbas, & nūmularios
ſedentes.
15 Et quum feciſſet flagellum è funiculis,
omnes eiecit è templo, oues ſimul ac bo-
ues, & nūmulariorum effudit æs, menſáſque
ſubvertit.
16 Et his qui columbas vendebant, dixit,
Auferte iſta hinc, nec facite domum Patris
mei, domum mercatus.
17 Recordati verò ſunt diſcipuli eius quod
Pſ. 68,10 ſcriptum eſt, *Zelus domus tuæ exedit me.
18 ¶ Reſponderunt ergo Iudæi, & dixerūt
ei, Quod ſignum oſtendis nobis, quòd iſta
facias?
Mat. 26, 61: 27, 40 Mar. 14, 58: 15, 29
19 Reſpondit Ieſus, & dixit eis, * Deſtruite
templū hoc, & in tribus diebus erigā illud.
20 Dixerunt ergo Iudæi, Quadraginta &
ſex annis extructum eſt templum hoc, & tu
in tribus diebus eriges illud?
21 At ille dicebat de templo corporis ſui.
22 Quum ergo reſurrexiſſet è mortuis, re-
cordati ſunt diſcipuli eius, quòd hoc dixiſ-
Pſal. 3, 6 ſet eis, & crediderunt * Scripturæ & ſermoni
quem dixerat Ieſus.
23 ¶ Quum autem eſſet Hieroſolymis in
Paſcha in die feſto, multi crediderunt in no
men eius, videntes ſigna eius quæ edebat.

24 Ipſe autem Ieſus non credebat ſemet-
ipſum eis, eo quòd ipſe noſſet omnes:
25 Nec opus haberet vt quiſquam teſtare-
tur de homine: ipſe enim ſciebat quid eſſet
in homine.

CAPVT III.

*1 Chriſtus Nicodemũ ab ipſis fundamen-
tis Chriſtianæ regenerationis inſtituit. 14 Ser
pens in deſerto. 23 Iohãnes baptizat, 27 &
ſuos docet ſe non eſſe Chriſtum.*

Erat autem homo ex Phariſæis, Nicode- C. 3
mus nomine, princeps Iudæorum.
2 Hic venit ad Ieſum nocte, & dixit ei, Rab
bi, ſcimus quòd à Deo veneris magiſter: ne-
mo enim poteſt hæc ſigna facere quæ tu fa-
cis, niſi fuerit Deus cum eo.
3 Reſpondit Ieſus & dixit ei, Amen amen
dico tibi, niſi quis natus fuerit è ſupernis,
non poteſt videre regnum Dei.
4 Dicit ad eum Nicodemus, Quomodo
poteſt homo naſci, quum ſit ſenex? num po-
teſt in ventrem matris ſuæ iterum introire,
ac naſci?
5 Reſpondit Ieſus, Amen amen dico tibi,
niſi quis natus fuerit ex aqua & Spiritu, non
poteſt introire in regnum Dei.
6 Quod natum eſt ex carne, caro eſt: &
quod natum eſt ex Spiritu, ſpiritus eſt.
7 Ne mireris quòd dixi tibi, Oportet vos
naſci è ſupernis.
8 Spiritus vbi vult, ſpirat, & vocem eius

audis: ſed neſcis vnde veniat & quò vadat.
Sic eſt omnis qui natus eſt è Spiritu.
9 Reſpondit Nicodemus, & dixit ei, Quo-
modo poſſunt hæc fieri?
10 Reſpondit Ieſus & dixit ei, Tu es ille
magiſter Iſraelis, & hæc ignoras?
11 Amen amen dico tibi, quod ſcimus, lo-
quimur: & quod vidimus, teſtamur: & teſti-
monium noſtrum non accipitis.
12 Si terrena dixi vobis, & non creditis:
quomodo, ſi dixero vobis cæleſtia, creditu-
ri ſitis?
13 Et nemo aſcendit in cælum, niſi qui
deſcendit è cælo, Filius hominis qui eſt in
cælo.
Nu.21,9 14 ¶ Et ſicvt * Moſes exaltauit ſerpentem
† Inf. 12, in deſerto, ita † exaltari oportet Filium ho-
32 minis:
15 Vt omnis qui credit in eum, nõ pereat,
ſed habeat vitam æternam.
1 Ioh.4,9 16 * Sic enim Deus dilexit mundum, vt Fi
lium ſuum vnigenitum daret: vt omnis qui
credit in eum, non pereat, ſed habeat vitam
æternam.
Inf.9,39: 17 * Non enim miſit Deus filium ſuum in
12,47 mundum, vt condemnet mundum: ſed vt ſer
uetur mundus per eum.
18 Qui credit in eum, non condemnatur:
qui verò nõ credit, iã cõdemnatus eſt: quia
non credit in nomen vnigeniti Filij Dei.
Sup.1,9 19 Hæc eſt autẽ condemnatio, * quòd Lux
venit in mundum, & dilexerũt homines ma-
gis

gis tenebras quàm lucem: erãt enim eorum
mala opera.
20 Omnis enim qui mala agit, odit lucem:
nec venit ad lucẽ, ne arguãtur opera ipſius.
21 Qui autem operatur veritatem, venit
ad lucem: vt conſpicua fiant facta ipſius,
quòd per Deum ſint facta.
22 ¶ Poſthæc venit Ieſus & diſcipuli eius in
terram Iudæam: & illic morabatur cum eis,
ac * baptizabat. *Inf. 4,2*
23 Baptizabat autem & Iohannes in AE-
non iuxta Salim, quia aquæ multæ erant il-
lic: & veniebant ac baptizabantur.
24 Nondum enim coniectus fuerat Iohã-
nes in carcerem.
25 Orta eſt autem quæſtio ex diſcipulis C.4.
Iohannis cum Iudæis, de purificatione.
26 Et venerunt ad Iohannem, & dixerunt
ei, Rabbi, qui erat tecũ trãs Iordanem, * cui *Sup. 1, 17.*
tu teſtimonium perhibuiſti, ecce is bapti- *& 34*
zat, & omnes veniunt ad eum.
27 Reſpondit Iohannes, & dixit, Non po-
teſt homo accipere quicquam, niſi fuerit
ei datum è cælo.
28 Ipſi vos teſtes eſtis quòd dixerim, * Nõ *Sup. 1, 20*
ſum ego Chriſtus, ſed miſſus ſum ante il-
lum.
29 Qui habet ſponſam, ſponſus eſt: ami-
cus autem ſponſi qui ſtat & audit eum, gau-
dio gaudet propter vocem ſponſi. Hoc er-
go gaudium meum impletum eſt.
30 Illũ oportet creſcere, me verò minui.

31 Qui è ſupernis venit, ſupra omnes eſt:
qui è terra profectus eſt, terrenus eſt, & de
terra loquitur: qui è cælo venit, ſupra o-
mnes eſt:
32 Et quod vidit & audiuit, hoc teſtatur:
& teſtimonium eius nemo accipit.
33 Qui accepit eius teſtimonium, is obſi-
Inf. 8,26 gnauit * quòd Deus verax ſit.
Rom. 3, 4 34 Nam is quem miſit Deus, verba Dei lo-
quitur: non enim [huic] ad menſuram dat
Deus Spiritum.
Matt. 11, 27 35 Pater diligit Filium, * & omnia dedit
illi in manum.
Hab. 2, 4 36 † Qui credit Filio, habet vitam æternã:
1. Iohã. 5, 10 qui verò non credit Filio, non videbit vi-
tam, ſed ira Dei manet ſuper eum.

CAPVT IIII.

6 Ieſus fatigatus potum petit à muliere Samaritana. 21 Veram adorationem docet. 26 Fatetur ſe eſſe Meſsiam. 34 Cibus ipſius. 39 Samaritani credunt in eum. 46 Regij filium 50 ſanat.

VT ergo cognouit Dominus, audiſſe
Phariſæos quòd Ieſus plures diſcipulos
Sup. 3,22 faceret & * baptizaret, quàm Iohannes:
2 (Quanquam Ieſus ipſe non baptizaret,
ſed diſcipuli eius:)
3 Reliquit Iudæam, & abiit iterum in Ga-
lilæam.
4 Oportebat autem eum tranſire per Sa-
mariam.

5 Venit

5 Venit ergo in ciuitatem Samariæ, quæ C.5
dicitur Sichar, iuxta prædium * quod dedit Gē.33,19:
Iacob Ioſeph filio ſuo. & 48,22
6 Erat autem ibi fons Iacob. Ieſus ergo Ioſ.24,32
fatigatus ex itinere, ſedebat ſic ſuper fon-
tem· hora erat fermè ſexta.
7 Venit mulier Samaritana, vt hauriret
aquam. Dicit ei Ieſus, Da mihi quod bi-
bam.
8 Nam diſcipuli eius abierant in ciuitatē,
vt cibos emerent.
9 Dicit ergo ei mulier illa Samaritana,
Quomodo tu Iudęus quum ſis, potum à me
poſcis, quæ ſum mulier Samaritana? non e-
nim commercium habent Iudæi cum Sama-
ritanis.
10 Reſpondit Ieſus, & dixit ei, Si ſcires do-
num Dei, & quis ſit qui dicit tibi, Da mihi
quod bibam: tu petiſſes ab eo, & dediſſet ti-
bi aquam viuam.
11 Dicit ei mulier, Domine, neq; quo hau-
rias, habes, & puteus profundus eſt: vnde er
go habes aquam illam viuam?
12 Num tu maior es patre noſtro Iacob,
qui dedit nobis puteum, & ipſe ex eo bibit,
& filij eius, & pecora eius?
13 Reſpondit Ieſus, & dixit ei, Omnis qui
bibit ex aqua hac, ſitiet iterum.
14 Quiſquis autem biberit ex aqua quam
ego dabo ei, non ſitierit in æternum, ſed a-
qua quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ
ſalientis in vitam æternam.

15 Dicit illi mulier, Domine, da mihi iſtã
aquam, vt non ſitiam, neque veniam huc ad
hauriendum.
16 Dicit ei Ieſus, Vade, voca virum tuum,
& veni huc.
17 Reſpondit mulier, & dixit ei, Non ha-
beo virum. Dicit ei Ieſus, Bene dixiſti, Non
habeo virum.
18 Quinque enim viros habuiſti, & nunc
quem habes, non eſt tuus vir: hoc verè di-
xiſti.
19 Dicit ei mulier, Domine, video quòd
Propheta es tu.
20 Patres noſtri in monte hoc adoraue-
Deu. 12, 6 runt: & vos dicitis quòd * Hieroſolymis
eſt locus vbi oporteat adorare.
21 Dicit ei Ieſus, Mulier, crede mihi, ve-
nit hora quando neq; in monte hoc, neque
Hieroſolymis adorabitis Patrem.
4 Reg. 17, 22 * Vos adoratis, quod neſcitis: nos ado-
28 & 36 ramus, quod ſcimus: quia Salus ex Iudæis
eſt.
23 Sed venit hora, & nunc eſt, quando ve-
ri adoratores adorabunt Patrem Spiritu
ac veritate: nam & Pater tales quærit qui a-
dorent ipſum.
2. Cor. 3, 24 * Spiritus eſt Deus, & eos qui adorant
17 eum, Spiritu ac veritate oportet adorare.
25 Dicit ei mulier, Scio quòd Meſsias vẽ-
turus eſt, qui dicitur Chriſtus: quum ergo
venerit ille, nobis nuntiabit omnia.
26 Dicit ei Ieſus, Ego ſum, qui loquor tibi.

27 ¶ Et

27 ¶ Et interim venerunt diſcipuli eius,
& mirabantur quòd cum muliere loquere-
tur: nemo tamen dixit, Quid quæris, aut cur
loqueris cum ea?
28 Reliquit ergo hydriam ſuam mulier, &
abiit in ciuitatem, & dicit illis hominibus,
29 Venite, videte hominem qui dixit mihi
omnia quæcunque feci, num hic eſt ille
Chriſtus?
30 Exierunt ergo è ciuitate, & veniebant
ad eum.
31 Interea rogabant eum diſcipuli, dicen-
tes, Rabbi, comede.
32 Ille autem dixit eis, Ego cibum habeo
comedendum, quem vos neſcitis.
33 Dicebant ergo diſcipuli inter ſe, Nun-
quis attulit ei quod ederet?
34 Dicit eis Ieſus, Meus cibus eſt vt faciam
quod vult is qui miſit me, & perficiam opus
eius.
35 Nónne vos dicitis, Adhuc quatuor mē-
ſes ſunt, & meſsis veniet? Ecce dico vobis,
attollite oculos veſtros, & videte regiones,
quoniam albæ ſunt iam ad * meſſem. *Mat. 9, 37*
36 Et qui metit, mercedem accipit, & con- *Luc. 10, 2*
gregat fructum in vitam æternam: vt & qui
ſeminat, ſimul gaudeat, & qui metit.
37 In hoc enim eſt ſermo verus, quòd a-
lius eſt qui ſeminat, & alius eſt qui metit.
38 Ego miſi vos ad metendum, quod vos
non laboraſtis: alij laborauerunt, & vos in
labores eorum introiſtis.

39 Ex ciuitate autem illa multi crediderunt in eum Samaritanorum, propter ſermonem mulieris teſtificantis quòd dixiſſet ſibi omnia quæcunq; feciſſet.
40 Quum veniſſent ergo ad illum Samaritani, rogauerunt eum vt apud ſe maneret: & manſit ibi duos dies.
41 Ac multò plures crediderunt propter ſermonem ipſius:
42 Et mulieri dicebant, Iam non propter tuam orationem credimus: ipſi enim audiuimus & ſcimus quòd hic eſt verè ſeruator mundi, Chriſtus.
43 ¶ Poſt duos autem dies exiit inde, & abiit in Galilæam.
Matt. 13, 57 44 Ipſe enim Ieſus * teſtatus eſt quòd Propheta in ſua patria honorē nō haberet.
Mar. 6, 4 45 Quum ergo veniſſet in Galilæam, ex-
Lu. 4, 24 ceperunt eum Galilæi, quum omnia vidiſſent quæ fecerat Hieroſolymis in die feſto: & ipſi enim venerant ad diem feſtum.
C. 6 46 Venit ergo Ieſus iterum in * Cana Ga-
Sup. 2, 1 lilææ, † vbi fecerat ex aqua vinum. Et erat
† Sup. 2, 9 quidam regulus, cuius filius infirmabatur Capernaum.
47 Hic quum audiſſet quòd Ieſus adveniſſet à Iudæa in Galilæam, abiit ad eum, & rogabat eum vt deſcenderet, ac ſanaret ipſius filium: ſiquidem is agebat animam.
48 Dixit ergo Ieſus ad eum, Niſi ſigna & prodigia videritis, non creditis.
49 Dicit ad eum regulus, Domine, deſcē-

de

de prius quàm moriatur filius meus.
50 Dicit ei Ieſus, Vade: filius tuus viuit.
Credidit homo ſermoni quem dixerat ei
Ieſus: & ibat.
51 Iam autem eo deſcendẽte, ſerui occur-
rerunt ei, & nuntiauerunt, dicentes, Filius
tuus viuit.
52 Sciſcitatus eſt ergo horam ab eis, in
qua meliùs habuiſſet. Et dixerunt ei, Heri
hora ſeptima reliquit eum febris.
53 Cognouit ergo pater quòd illa hora
erat, in qua dixiſſet ſibi Ieſus, Filius tuus vi-
uit. Et credidit ipſe, & domus eius tota.
54 Hoc iterum ſecundum ſignum edidit
Ieſus, quum veniſſet à Iudæa in Galilæam.

CAPVT V.

2 Chriſtus ad piſcinã decumbentẽ 8 ſanat in Sabbato. 10 Phariſæos præcipiti iudicio factũ ſuum calumniantes, 16 auctoritate Patris ſui conuincit. 19,20 Diuinam ſuam virtutẽ multis argumentis, 45 et Moſis etiam teſtimonio comprobat.

POſt hæc erat † dies feſtus Iudæorum, & C.7
aſcendit Ieſus Hieroſolymam. Leu. 23,5
2 Eſt autem Hieroſolymis ad Probaticam, Deu. 16,1
piſcina, quæ nominatur Hebraicè Betheſ-
da, quinq; porticus habens:
3 In his iacebat multitudo magna languẽ-
tium, cæcorum, claudorum, aridorum, ex-
pectantium aquæ motum.
4 Angelus enim deſcendebat certo tem-

pore in piſcinam,& turbabat aquam:itaque
qui primus deſcendiſſet poſt turbationem
aquæ, ſanus fiebat à quocunq; detinebatur
morbo.
5 ¶ Erat autem quidam homo illic, qui
triginta & octo annos morbo tenebatur.
6 Hunc quum vidiſſet Ieſus decumbentē,
& cognouiſſet quòd iam multum tempo-
ris morbo teneretur, dicit ei, Vis ſanus
fieri?
7 Reſpondit ei languidus, Domine, ho-
minem non habeo, vt quum turbata fuerit
aqua, mittat me in piſcinam:ſed interim dū
ego venio,[iam]alius ante me deſcendit.
8 Dicit ei Ieſus, Surge,tolle grabatum
tuum,& ambula.
9 Et ſtatim ſanus factus eſt homo ille, &
ſuſtulit grabatum ſuum, & ambulabat·erat
autem ſabbatum in die illo.
10 Dicebāt ergo Iudæi ei qui ſanatus fue-
Ex.20,11 rat,Sabbatum eſt,*nō licet tibi tollere gra-
Ier.17,24 batum.
11 Reſpondit eis,Qui me ſanum fecit, is
mihi dixit, Tolle grabatum tuum, & am-
bula.
12 Interrogauerunt ergo eum, Quis eſt
ille homo qui dixit tibi, Tolle grabatum
tuum, & ambula?
13 Is autem qui ſanus fuerat effectus, ne-
ſciebat quis eſſet: Ieſus enim ſubduxit ſe,
quòd turba eſſet eo in loco.
14 Poſtea reperit eum Ieſus in templo, &
dixit

dixit illi, Ecce ſanus factus es: ne poſthac
pecces, nequid deterius tibi contingat.
15 Abiit ille homo, & nuntiauit Iudæis
quòd Ieſus eſſet à quo ſanatus fuiſſet.
16 ¶ Ac propterea perſequebātur Iudæi
Ieſum, & quærebant illum occidere, quòd
iſta feciſſet in ſabbato.
17 Ieſus autem reſpondit eis, Pater meus
ad hoc vſque temporis operatur, & ego o-
peror.
18 Propterea ergo magis * quærebant Inf. 7, 19
eum Iudæi interſicere, quia non ſolùm ſol-
uiſſet ſabbatum, ſed & patrem ſuum dixiſ-
ſet Deum, æqualem ſe faciens Deo.
19 Reſpondit itaque Ieſus, & dixit eis, A-
men amen dico vobis, non poteſt Filius à ſe
facere quicquam, niſi quid viderit Patrem
facientē: quæcunque enim ille fecerit, hæc
itidem & Filius facit.
20 Pater enim diligit Filium, & [hæc] o-
mnia demonſtrat ei quæ ipſe facit, & maio-
ra his demonſtrabit ei opera, vt vos mire-
mini.
21 Sicvt enim Pater ſuſcitat mortuos & vi-
uificat, ſic & Filius quos vult viuificat.
22 Neque enim Pater iudicat quenquam:
ſed omne iudicium dedit Filio:
23 Vt omnes honorent Filium, ſicvt ho-
norāt Patrem: qui non honorat Filium, nō
honorat Patrem qui miſit illum.
24 Amen amen dico vobis, qui ſermonē
meum audit, & credit ei qui miſit me, habet

vitam æternam , & in condemnationem
non veniet , ſed tranſiuit à morte in vi-
tam .
25 Amen amen dico vobis , quòd veniet
hora, & nunc eſt, quãdo mortui audient vo
cem Filij Dei: & qui audierint, viuent.
26 Sicvt enim pater habet vitam in ſemet-
ipſo , ſic dedit & Filio habere vitã in ſemet-
ipſo.
27 Et poteſtatem dedit ei iudicandi quo-
que, quia Filius hominis eſt.
28 Nolite mirari hoc: quia veniet hora in
qua omnes qui in monumentis ſunt, audiẽt
vocem eius .
Dan.12,2 29 * Et prodibunt qui bona fecerũt, in re-
Matt.25, ſurrectionem vitæ : qui verò mala egerunt,
46 in reſurrectionem condemnationis.
30 Non poſſum ego ex meipſo facere
quicquam: ſicvt audio, iudico, & iudicium
meum iuſtum eſt : quia non quæro volun-
tatem meam, ſed voluntatem eius qui miſit
me, Patris .
Inf.8, 14 31 ¶ * Si ego teſtimonium perhiberem de
meipſo , teſtimonium meum non eſſet ve-
rum.
Mat.3,17 32 † Alius eſt qui teſtimonium perhibet
de me , & ſcio verum eſſe teſtimoniũ quod
teſtificatur de me.
Sup.1,15. 33 * Vos miſiſtis ad Iohannem , & is teſti-
19 & 27 monium reddidit veritati.
34 Ego autẽ non ab homine teſtimoniũ
accipio, ſed hæc dico vt vos ſalui ſitis .

35 Ille

35 Ille erat lucerna ardens & lucens: vos
autem voluiſtis ad tempus exultare in luce
eius.
36 At ego teſtimonium habeo maius te-
ſtimonio Iohannis: opera enim quæ dedit
mihi pater vt perficiam ea, ipſa [inquã] ope-
ra quæ ego facio, teſtificantur de me, quòd
Pater miſerit me.
37 Et qui miſit me Pater, ipſe * teſtifica- *Matth.* 3,
tus eſt de me. Neque vocem eius vnquam 17. & 17,
audiſtis, neque † ſpeciem eius vidiſtis: 5
38 Et ſermonem eius non habetis in vo- † *Deu.* 4,
bis manentem: quia quem miſit ille, huic 12
vos non creditis.
39 Scrutamini Scripturas: quia vos vide-
mini vobis in ipſis vitam æternam habere:
& illæ ſunt quæ teſtificantur de me:
40 Nec vultis venire ad me vt vitam ha-
beatis.
41 Gloriam ab hominibus non accipio:
42 Sed cognoui vos quòd dilectionem
Dei non habeatis in vobis.
43 Ego veni nomine Patris mei, nec reci-
pitis me: ſi alius venerit nomine ſuo, illum
recipietis.
44 Quomodo vos poteſtis credere,* qui *Inf.* 12,
gloriam à vobis invicẽ accipitis, & gloriam 43
quæ à ſolo Deo proficiſcitur, non quæri-
tis?
45 Nolite putare quòd ego accuſaturus
ſim vos apud Patrẽ: eſt qui accuſat vos, Mo-
ſes, in quo vos ſperatis.

46 Si enim credidiſſetis Moſi, credidiſſe-
Gen.3,15: tis vtiq; mihi : * de me enim ille ſcripſit.
22,18: & 47 Si autẽ illius ſcriptis non creditis,quo-
49,10 modo verbis meis credetis?
Deut.18,
15

CAPVT VI.

*7 Quinque panibus & duobus piſciculis
10 5000 homines. 12 ſaturãtur 15 Secedẽs
Chriſtus 17 diſcipulos nauigantes 19 aquis
inambulãs aſſequitur. 26 De vero, 27 &
non perituro 35 pane vitæ diſſerit. 41,
52 Murmurant Iudæi, 60 & diſcipuli ple-
riq; 66 recedunt ab eo. 68 Apoſtoli Chri-
ſtum Dei filium eſſe fatentur.*

POſt hæc abiit Ieſus trans mare Gali-
lææ,quod eſt Tiberiadis,
2 Et ſequebatur eum turba multa,quia vi-
debant eius ſigna quę faciebat ſuper his qui
infirmabantur.
3 Subiit autem in montem Ieſus, & ibi ſe-
debat cum diſcipulis ſuis.
4 Inſtabat autẽ Paſcha dies feſtus Iudæo-
rum.
C.8 5 * Quum ſuſtuliſſet ergo oculos Ieſus,&
Ex.12,15 vidiſſet quòd multa turba veniret ad ſe, di-
Leu.23,5 cit ad Philippum, Vnde ememus panes, vt
Deu.16,1 edant iſti?
6 Hoc autem dicebat, tentans eum : ipſe
enim ſciebat quid eſſet facturus.
7 Reſpondit ei Philippus, Ducentorum
denariorũ panes non ſufficiunt eis,vt vnuſ-
quiſque

quiſque puſillum quippiam accipiat.
8 Dicit ei vnus ex diſcipulis ipſius, Andreas frater Simonis Petri,
9 Eſt puer vnus hîc, qui habet* quinq; pa- *Matt.14,*
nes hordeaceos, & duos piſces: ſed hæc qd 17
ſunt inter tam multos? *Mar.6,38*
10 Dixit autem Ieſus, Facite vt homines *Luc.9, 13*
diſcumbant. Erat autem gramen multum in eo loco. Diſcubuerunt ergo viri numero ferme quinquies mille.
11 Accepit autem panes Ieſus: quúmque gratias egiſſet, diſtribuit diſcipulis: diſcipuli verò diſcumbentibus. Similiter & ex piſcibus quantum volebant.
12 Vt autem impleti ſunt, dicit diſcipulis ſuis, Colligite quæ ſuperfuerunt fragmenta, ne quid pereat.
13 Collegerũt ergo, & impleuerunt duodecim cophinos fragmentorum ex quinq; panibus hordeaceis, quæ ſuperfuerant his qui comederant.
14 Illi ergo homines quũ vidiſſent quod Ieſus fecerat ſignum, dicebant, Hic eſt verè Propheta ille qui venturus eſt in mundum.
15 ¶ Ieſus ergo quum cognouiſſet quòd ** Matth.*
venturi eſſent, ac rapturi ipſum vt facerent 14,23
ipſum regem, * ſeceſsit iterum in montem *Marc.6,*
ipſe ſolus. 46
16 At vbi iam veſpera eſſet, deſcenderunt C.9
diſcipuli eius ad mare:
17 Et conſcenſa naui, venerunt traiecto

mari ad [oppidum] Capernaum: iámque te-
nebræ erant, nec venerat ad eos Ieſus.
18 Mare autem vento magno flante in-
tumeſcebat.
19 Quum remigaſſent ergo ferme ſtadia
vigintiquinq; aut triginta, vidẽt Ieſum am-
bulantem ſuper mare, & appropinquantem
naui: ac timuerunt.
20 Ille autem dicit eis, Ego ſum, nolite ti-
mere.
21 Voluerunt ergo recipere eum in na-
uim, & illico nauis appulerat terrę ad quam
ibant.
22 ¶ Poſtero die turba quæ ſtabat trans
mare, vt vidit quòd nauicula alia non eſſet
ibi, niſi vna illa in quam ingreſsi fuerant di-
ſcipuli eius: & quòd non introiſſet cum di-
ſcipulis ſuis Ieſus in nauiculam, ſed ſoli di-
ſcipuli eius abiiſſent:
23 Aliæ verò ſupervenerũt nauiculæ à Ti-
beriade iuxta locum vbi comederant panẽ,
poſteaquam gratias egiſſet Dominus:
24 Quum ergo vidiſſet turba quòd Ieſus
non eſſet ibi, neque diſcipuli eius, aſcende-
runt & ipſi in nauiculas, & venerunt Caper-
naum, quærentes Ieſum.
25 Et quum inveniſſent eum trans mare,
dixerunt ei, Rabbi, quando huc veniſti?
26 Reſpõdit eis Ieſus, & dixit, Amen amen
dico vobis, quæritis me, non quia vidiſtis
ſigna, ſed quia comediſtis de panibus, & ſa-
turati eſtis.

27 Ope-

27 Operemini non cibum qui perit, ſed
qui permanet in vitam æternam, quem Fi-
lius hominis dabit vobis: hunc enim * Pa- *Matth.* 3,
ter conſignauit Deus. 17:& 17,
28 Dixerunt ergo ad eum, Quid faciemus 5
vt operemur opera Dei? *Sup.* 1, 32
29 Reſpondit Ieſus & dixit eis, † Hoc eſt † 1.*Ioh.* 3,
opus Dei, vt credatis in eum quem miſit 23
ille.
30 Dixerunt ergo ei, Quod ergo tu facis
ſignum, vt videamus & credamus tibi? Quid
operaris?
31 Patres noſtri manducauerunt manna
in deſerto, ſicvt ſcriptũ eſt, * Panem de cæ- Ex.16,4.
lo dedit eis ad edendum. & 14
32 Dixit ergo eis Ieſus: Amen amen dico Nũ.11,7
vobis, non Moſes dedit vobis illum panem Pſ.77,24
de cęlo: ſed Pater meus dat vobis panem de *Sapi.*16,
cælo verum. 20
33 Panis enim Dei eſt qui de cælo deſcẽ-
dit, & dat vitam mundo.
34 Dixerunt ergo ad eum, Domine, ſem-
per da nobis panem iſtum.
35 Dixit autem eis Ieſus, * Ego ſum panis *Eccli.*24,
ille vitæ: qui venit ad me, non eſuriet: & qui 29
credit in me, non ſitiet vnquam.
36 Sed dixi vobis quòd etiam vidiſtis me,
nec creditis.
37 Omne quod dat mihi Pater, ad me ve-
niet: & eum qui venerit ad me, non eiicio
foras.
38 Quia deſcendi de cælo, vt faciam non

quod ego volo, ſed quod vult is qui miſit
me.
39 Hæc eſt autem voluntas eius qui miſit
me, Patris, ne quid perdam ex omnibus quę
dedit mihi, ſed reſuſcitem illa in nouiſsimo
die.
40 Hæc eſt autem voluntas eius qui mi-
ſit me, vt omnis qui videt Filiũ, & credit in
eum, habeat vitam æternam: & ego ſuſcita-
bo eum in nouiſsimo die.
41 Murmurabant ergo Iudæi de illo, quòd
dixiſſet, Ego ſum panis ille qui de cælo de-
ſcendi.
Matt. 13, 42 Et dicebant, * Nónne hic eſt Ieſus, fi-
55 lius Ioſeph, cuius nos nouimus patrem &
matrem? quomodo ergo dicit hic, De cæ-
lo deſcendi?
43 Reſpondit ergo Ieſus & dixit eis, No-
lite murmurare inter vos.
44 Nemo poteſt venire ad me, niſi pater
qui miſit me, traxerit eum, & ego ſuſcitabo
eum in nouiſsimo die.
Eſai. 54, 45 Eſt ſcriptum in Prophetis, * Et erunt
13 omnes docti à Deo. Omnis ergo qui audi-
Ier. 31, 34 uit à Patre, & didicit, venit ad me.
† *Matth.* 46 † Non quòd Patrem viderit quiſquã,
12, 27 niſi is qui eſt à Deo, hic vidit Patrem.
47 Amen amen dico vobis, qui confidit
mihi, habet vitam æternam.
48 Ego ſum panis ille vitæ.
49 Patres veſtri * comederunt manna in
Ex. 16, 15 deſerto, & mortui ſunt.

50 Hic

50 Hic eſt panis ille de cælo deſcendens,
vt ex ipſo edat aliquis, & non moriatur.
51 Ego ſum panis viuus qui de cælo deſcẽ-
di: ſiquis ederit ex hoc pane, viuet in æter-
num, & panis quẽ ego dabo, caro mea eſt,
quam ego dabo pro mundi vita.
52 ¶ Decertabant ergo Iudæi inter ſe, di-
centes, Quomodo poteſt hic nobis carnem
illam ſuam dare ad edendum?
53 Dixit ergo eis Ieſus, Amen amen dico
vobis, niſi ederitis carnem Filij hominis,
& biberitis eius ſanguinem, non habetis vi-
tam in vobis.
54 * Qui edit carnem meam, & bibit meũ 1. Cor. 11.
ſanguinem, habet vitam ęternam: & ego ſu- 27
ſcitabo eum in nouiſsimo die.
55 Caro enim mea verè eſt cibus, & ſan-
guis meus verè eſt potus.
56 Qui edit meam carnem, & bibit meum
ſanguinem, in me manet, & ego in illo.
57 Sicvt miſit me viuens Pater, & ego vi-
uo propter Patrem: ita & qui ederit me, vi-
uet ipſe quoq; propter me.
58 Hic eſt panis ille qui de cælo deſcen-
dit: non ſicvt comederunt patres veſtri mã-
na, & mortui ſunt: qui ederit hunc panem,
viuet in æternum.
59 ¶ Hæc dixit in ſynagoga, docens in
Capernaum.
60 Multi ergo ex diſcipulis eius his audi-
tis dixerunt, Durus eſt hic ſermo: quis po-
teſt eum audire?

61 Sciens autem Ieſus apud ſemetipſum
quòd murmurarent de hoc diſcipuli ipſius,
dixit eis, Hoc vos offendit?

Sup. 3, 13 62 Quid igitur ſi videritis * Filium homi-
nis aſcendentem eò vbi erat priùs?

63 Spiritus eſt qui viuificat, caro non pro-
deſt quicquam: verba quæ ego loquor vo-
bis, Spiritus & vita ſunt.

64 Sed ſunt quidam ex vobis, qui nō cre-
dunt. Nouerat enim ab initio Ieſus, qui eſ-
ſent non credentes, & quis proditurus eſ-
ſet ipſum.

65 Et dicebat, Propterea dixi vobis, quòd
nemo poteſt venire ad me, niſi fuerit ei da-
tum à Patre meo.

66 Ex eo [tempore] multi diſcipulorũ eius
deſciuerunt, eo relicto, nec amplius cum
illo ambulabant.

67 Dixit ergo Ieſus ad duodecim, Num
& vos vultis abire?

68 Reſpondit ergo ei Simon Petrus, Do-
Matt. 16, 16 mine, ad quem ibimus? * verba vitæ æternæ
habes:

Marc. 8, 29 69 Et nos credimus & cognouimus quòd
tu es Chriſtus filius Dei viui.

Luc. 9, 20 70 Reſpondit eis Ieſus, Nónne ego vos
duodecim elegi, & ex vobis vnus diabolus
eſt?

71 Dicebat autem de Iuda Simonis Iſca-
riota: hic enim erat proditurus eum, quum
eſſet vnus ex duodecim.

CAPVT VII.

2 Chriſtus affines ad feſtum Tabernaculorum profectos 10 clàm ſequutus, 14 docet in tẽplo. 12 Varia de Chriſto vulgi iudicia. 32 Sacerdotes iubent eũ comprehendi. 41 Diſsidiũ in turba propter eũ, 47 & inter Phariſæos & ſatellites ad capiendum eũ miſſos, 50 & Nicodemum.

VErſabatur Ieſus poſt hæc in Galilæa: nõ enim volebat in Iudęa verſari, quia quęrebant eum Iudæi interficere.
2 Erat autem in propinquo dies feſtus Iudæorum * Scenopegia. *Leuit.23, 34*
3 Dixerunt igitur ad eũ fratres eius, Trãſi hinc, & vade in Iudæam, vt & diſcipuli tui videant opera tua quæ facis.
4 Nemo quippe in occulto facit aliquid, & quærit ipſe palàm eſſe: ſi hæc facis, declara teipſum mundo.
5 Nam ne fratres quidem eius credebant in eum.
6 Dicit ergo eis Ieſus, Tempus meum nõdum adeſt, tempus autem veſtrum ſemper eſt paratum.
7 Non poteſt mundus odiſſe vos: me autem odit, quia ego teſtimonium fero de illo, quòd opera eius mala ſint.
8 Vos aſcẽdite ad diem feſtum hunc: ego nõdum aſcendo ad feſtum hoc: * quia meũ tempus nondum impletum eſt. *Inf.8, 20*

9 Hæc autem quum dixiſſet illis,manſit in
Galilæa.
10 Vt autem aſcenderunt fratres eius, tūc
& ipſe aſcendit ad feſtum,nō manifeſtè, ſed
velvt in occulto.
11 Iudæi ergo quærebant eum in feſto, &
dicebant,Vbi eſt ille?
12 Et murmur multum erat in turbis de eo:
quidam [enim] dicebant Bonus eſt: alij au-
tem dicebant,Non:ſed ſeducit turbam.
13 Nemo tamen palàm loquebatur de illo
propter metum Iudæorum.
14 Quū autē iam dimidium feſti peractū
eſſet,aſcēdit Ieſus in templum, ac docebat.
15 Et mirabātur Iudæi,dicentes, Quomo-
do hic literas ſcit,quum non didicerit?
16 Reſpondit eis Ieſus & dixit,Mea doctri-
na non eſt mea,ſed eius qui miſit me.
17 Si quis voluerit voluntati eius obtem-
perare, cognoſcet de doctrina, vtrùm ex
Deo ſit,an ego à me ipſo loquar.
18 Qui à ſemetipſo loquitur,gloriam pro-
priam quærit:qui autem quærit gloriā eius
qui miſit ipſum,hic verax eſt,& iniuſtitia in
illo non eſt.
Exo.20, 20.24,3 † Sup.5, 18
19 ¶ * Nónne Moſes dedit vobis Legem,
& [tamen] nemo ex vobis,factis præſtat Le-
gem?† quid me quæritis interficere?
20 Reſpondit turba & dixit, Dæmonium
habes:quis te quærit interficere?
21 Reſpondit Ieſus,& dixit eis,Vnum opus
feci,& omnes miramini.

22 Pro-

22 Propterea * Moſes dedit vobis circun- *Leu.* 12, 3
ciſionem: non quia ex Moſe ſit, † ſed quia †*Gen.*17,
ex Patribus. Et[tamen]in ſabbato circun- 10
ciditis hominem.
23 Si circunciſionem accipit homo in ſab-
bato, vt non ſoluatur lex Moſis: mihi indi-
gnamini quòd totum hominem ſanum fe-
cerim in ſabbato?
24 * Nolite iudicare ſecundum aſpectũ, *Deu.*1,16
ſed iuſto iudicio iudicate.
25 ¶ Dicebant ergo quidam ex Hieroſo-
lymitanis, Nónne hic eſt quem quærunt in-
terficere?
26 Atqui ecce palàm loquitur, & nihil ei
dicunt. num verè cognouerunt principes,
hunc eſſe verè Chriſtum?
27 Sed hunc nouimus vnde ſit: Chriſtus
autem quum venerit, nemo ſcit vnde ſit.
28 Clamabat ergo Ieſus in templo docẽs,
ac dicens, Et me noſtis, & Vnde ſim noſtis:
& à meipſo non veni, ſed eſt verax qui mi-
ſit me, quem vos non nouiſtis.
29 Ego verò noui eum: quia ab ipſo ſum,
& ille me miſit.
30 Quærebant ergo eum apprehendere,
& nemo miſit in illum manus: quia nondũ
venerat hora eius.
31 De turba autem multi crediderunt in
eum, & dicebant, Chriſtus quum venerit,
num ſigna plura edet iis quæ hic edidit?
32 ¶ Audierunt Phariſæi turbam murmu-
rantem de illo hæc, & miſerunt Phariſæi ac

principes Sacerdotum miniſtros, vt appre-
hendèrent eum.
33 Dixit ergo eis Ieſus, Adhuc puſillum
temporis vobiſcum ſum, & abeo ad eũ qui
me miſit.
Inf.13, 33 34 * Quæretis me, nec invenietis: & vbi e-
go ſum, eò vos non poteſtis venire.
35 Dixerũt ergo Iudæi inter ſeſe, Quò hic
iturus eſt, quòd nos non inveniemus eum?
num in diſperſionem Gentium iturus eſt, &
docturus Gentes?
36 Quis eſt hic ſermo quem dixit, Quęre-
tis me, & non invenietis: & vbi ego ſum, eò
vos non poteſtis venire?
Leuit. 23, 27 & 36 37 ¶ In nouiſsimo autẽ * die magno feſti
ſtabat Ieſus, & clamabat, dicens, Si quis ſitit,
veniat ad me, & bibat.
Deut, 18, 15 38 * Qui credit in me, ſicvt dixit Scriptu-
ra, † flumina de ventre eius fluent aquæ vi-
† Ioel.2, 28 uæ.
Act, 2,17 39 (Hoc autem dixit de Spiritu quem ac-
cepturi erant credentes in ipſum: nondum
enim erat Spiritus ſanctus, quia Ieſus non-
dum erat glorificatus.)
40 Multi ergo de turba quum audiſſent
hunc ſermonem, dicebãt, Hic eſt verè Pro-
pheta.
41 Alij dicebant, Hic eſt Chriſtus. Qui-
dam autem dicebant, Num è Galilæa veniet
Chriſtus?
Mich. 5,2 42 Nónne Scriptura dicit, quòd ex * ſe-
Mat.2, 6 mine Dauid, & de Bethleem caſtello, vbi e-
rat

erat Dauid, veniet Chriſtus?
43 Diſſenſio itaq; orta eſt in turba propter eum.
44 Quidam autem ex ipſis volebant apprehendere eum,ſed nemo coniecit in eum manus.
45 Venerunt ergo miniſtri ad Pontifices & Phariſæos,& dixerunt eis illi, Quare non adduxiſtis illum?
46 Reſponderunt miniſtri, Nunquam ſic locutus eſt homo,ſicvt hic homo.
47 Reſponderunt ergo eis Phariſæi,Num & vos ſeducti eſtis?
48 Num quis ex principibus credidit in eum,aut ex Phariſæis?
49 Sed turba hæc quæ non nouit Legem, execrabiles ſunt.
50 Dicit Nicodemus ad eos,*is qui venerat ad eum nocte, qui vnus erat de numero eorum, *Sup.3,2*
51 Num Lex noſtra iudicat hominem, niſi priùs audierit ab ipſo,& * cognouerit quid faciat? *Deut.17,* *8:19,15*
52 Reſponderunt & dixerunt ei, Num & tu Galilæus es? ſcrutare,& vide quòd à Galilæa Propheta non ſurrexit.
53 Et profectus eſt vnuſquiſq; in domum ſuam.

CAPVT VIII.

3 Mulieri in adulterio deprehenſæ 11 cōdonantur peccata. 12 Chriſtus lux mūdi.

29 Phariſæi quærunt vbi ipſius ſit Pater. 39 Filij Abrahæ. 42 Filij Dei. 44 Satan mendacij pater. 56 Abraham vidit diem Chriſti.

IEſus autem perrexit in montem Oliuarum.

2 Et diluculo iterum venit in templum, cunctúſque populus venit ad eum, & ſedens docebat eos.

3 Adducunt autem ad eum Scribę & Phariſæi mulierem in adulterio deprehenſam: & quum ſtatuiſſent eam in medio,

4 Dicunt ei, Magiſter, hæc mulier deprehenſa eſt in ipſo adulterio.

Leu. 20, 20 5 * In Lege autē Moſes præcepit nobis vt huiuſmodi lapidarētur: tu ergo quid dicis?

6 Hoc autem dicebant, tentantes eum, vt poſſent accuſare eum. Ieſus autem inclinās ſe deorſum, digito ſcribebat in terra.

7 Quum ergo perſeuerarent interrogare, erexit ſe, & dixit eis, * Qui veſtrum im-
Deu. 17, 7 munis eſt à peccato, primus in illam lapidem iaciat.

8 Et iterum ſe inclinans, ſcribebat in terra.

9 Audientes autem hæc, ſingulatim alius poſt alium exibant, initio facto à ſenioribus: & relictus eſt ſolus Ieſus, ac mulier in medio ſtans.

10 Quum autem erexiſſet ſe Ieſus, & neminem videret præter mulierem, dixit ei,

Mulier

Mulier, vbi ſunt illi tui accuſatores? nemo te
condemnauit?
11 Quæ dixit, Nemo, Domine. Dixit autē
Ieſus, Nec ego te condemno: vade, & poſt-
hac ne peccaueris.
12 ¶ Iterum ergo Ieſus locutus eſt eis, di-
cens, * Ego ſum lux mundi: qui ſequitur *Sup. 1,5*
me, non ambulabit in tenebris, ſed habebit *& 9*
lumen vitæ. *1. Ioh. 1,5*
13 Dixerunt ergo ei Phariſæi, Tu de tei-
pſo teſtificaris: teſtimonium tuum non eſt
verum.
14 Reſpondit Ieſus & dixit eis, * Et ſi ego *Sup. 5,31*
teſtimonium perhibeam de meipſo, verum
eſt teſtimonium meum: quia ſcio vnde ve-
ni, & quò vado: vos autem neſcitis vnde ve-
nio, & quò vado.
15 Vos ſecundum carnem iudicatis, ego
non iudico quenquam.
16 Porrò & ſi iudicem ego, iudicium meū
verum eſt: quia ſolus non ſum, ſed ego &
qui miſit me, Pater.
17 Quin & in Lege veſtra ſcriptum eſt, *Deut. 17,*
* quòd duorum hominum teſtimoniū ve- *6: 19,15*
rum eſt. *Matt. 18,*
18 Ego ſum qui teſtimoniū fero de mei- *16*
pſo, & teſtimoniū fert de me qui miſit me, *2. Cor. 13,*
Pater. *1*
19 Dicebant ergo ei, Vbi eſt pater tuus? *Heb. 10,*
Reſpōdit Ieſus, Neq; me noſtis, neq; Patrē *28*
meum: ſi me nouiſſetis, & Patrē meum no-
uiſſetis.

20 Hęc verba loquutus eſt Ieſus in gazo-
phylacio,docens in templo:& nemo appre-
Sup.7,8 hendit eum,* quia nondum venerat hora
eius.
21 ¶ Dixit ergo iterum eis Ieſus, Ego va-
do,& quęretis me:& in peccato veſtro mo-
riemini:quò ego vado,non poteſtis venire.
22 Dicebant ergo Iudæi, Num interficiet
ſemetipſum : quia dicit,Quò ego vado,vos
non poteſtis venire?
23 Et dicebat eis,Vos ab infernis eſtis,ego
de ſupernis ſum:vos de mundo hoc eſtis,e-
go non ſum de hoc mundo.
24 Dixi ergo vobis quòd moriemini in
peccatis veſtris: ſi enim non credideritis ꝙ
ego ſum,moriemini in peccatis veſtris.
25 Dicebant ergo ei,Tu quis es? Et dicit
eis Ieſus,In primis quod & loquor vobis.
26 Multa habeo quæ de vobis loquar ac
Sup.3,33 iudicem: ſed qui me miſit,* verax eſt: &
Rom.3,4 ego quę audiui ab eo,hęc loquor in mũdo.
27 Non cognouerunt quòd de Patre eis
loquutus eſſet.
28 Dixit ergo eis Ieſus, Quum exaltaue-
ritis Filium hominis,tũc cognoſcetis quòd
ego ſum, & quòd ex meipſo facio nihil:ſed
ita vt docuit me Pater,hæc loquor.
29 Et qui me miſit, mecum eſt : non reli-
quit me ſolum Pater, quia ego quæ placita
ſunt ei,facio ſemper.
30 Hæc illo loquente,multi crediderunt
in eum.

31 ¶ Di-

31 ¶Dicebat ergo Ieſus ad eos qui credi-
derant ipſi, Iudæos, Si vos manſeritis in ſer-
mone meo, verè diſcipuli mei eſtis:
32 Et cognoſcetis Veritatem, & Veritas li-
beros reddet vos.
33 Reſpõderunt ei, Semen Abrahæ ſumus,
neque cuiquam ſeruiuimus vnquam: quo-
modo tu dicis, Liberi reddemini?
34 Reſpondit eis Ieſus, Amen amen dico
vobis, quòd omnis qui facit peccatũ, * ſer- Rõ. 6, 20
uus eſt peccati. 2. Pet. 2.
35 Seruus autem non manet in domo in 19
æternum, filius manet in æternum.
36 Si ergo vos Filius liberos reddiderit,
verè liberi eſtis.
37 Scio quòd ſemen Abrahæ eſtis: ſed quę-
ritis me interficere, quia ſermo meus non
habet locum in vobis.
38 Ego quod vidi apud Patrem meum, lo-
quor: & vos quod vidiſtis apud patrem ve-
ſtrum, facitis.
39 Reſponderunt & dixerũt ei, Pater no-
ſter Abraham eſt. Dicit eis Ieſus, Si filij A-
brahæ eſſetis, opera Abrahæ faceretis.
40 Nunc autem quæritis me interficere,
hominem qui veritatẽ vobis loquutus ſum,
quam audiui à Deo: hoc Abraham non fe-
cit.
41 Vos facitis opera patris veſtri. Dixerũt
itaq; ei, Nos è ſtupro non ſumus nati: vnum
patrem habemus Deum.
42 Dixit eis Ieſus, Si Deus pater veſter eſſet,

diligeretis vtiq; me: ego enim ex Deo pro-
ceſsi & veni: neque enim à meipſo veni, ſed
ille me miſit.
43 Quare loquelam meam non agnoſci-
tis? quia non poteſtis audire ſermonem
meum.
1. Ioh. 2, 8 44 * Vos ex patre diabolo eſtis, & deſide-
riis patris veſtri vultis obſequi. Ille homi-
cida erat ab initio, & in veritate non ſtetit:
quia non eſt veritas in eo. Quum loquitur
mendacium, ex propriis loquitur: quia
mendax eſt, atque eius [rei] pater.
45 Ego autem quia veritatem dico, non
creditis mihi.
46 Quis ex vobis arguit me de peccato?
Porrò ſi veritatem dico, quare vos nõ cre-
ditis mihi?
1. Iohã. 4, 6 47 * Qui ex Deo eſt, verba Dei audit: pro-
pterea vos nõ auditis, quia ex Deo nõ eſtis.
48 Reſponderunt ergo Iudæi, & dixerunt
ei, Nónne bene dicimus nos quòd Samari-
tanus es tu, & dæmonium habes?
49 Reſpondit Ieſus, Ego dæmonium non
habeo, ſed cohoneſto Patrem meum, & vos
ignominia affeciſtis me.
50 Ego autem non quæro gloriam meã:
eſt qui quærat, & iudicet.
51 Amen amen dico vobis, ſiquis ſermo-
nem meum ſeruauerit, mortem non videbit
in æternum.
52 Dixerunt ergo illi Iudæi, Nunc cogno-
uimus quòd dæmonium habes. Abraham
mor-

mortuus eſt,& Prophetæ:& tu dicis, Siquis
ſermonem meum ſeruauerit, non guſtabit
mortem in æternum.
53 Nunquid tu maior es patre noſtro A-
braham,qui mortuus eſt,& Prophetæ mor-
tui ſunt:quem te ipſum tu facis?
54 Reſpondit Ieſus, Si ego glorifico me-
ipſum,gloria mea nihil eſt: eſt Pater meus
qui glorificat me, quem vos dicitis Deum
veſtrum eſſe:
55 Et tamen nō cognouiſtis eum, ego au-
tem noui eum:& ſi dixero quòd non noue-
rim eum,ero ſimilis veſtri,mendax:ſed no-
ui eum,& ſermonem eius ſeruo.
56 Abraham pater veſter exultauit vt vi-
deret diem meum,& vidit atq; gauiſus eſt.
57 Dixerunt ergo Iudæi ad eum, Quin-
quaginta annos nondum habes, & Abra-
ham vidiſti?
58 Dixit eis Ieſus,Amen amen dico vobis,
ante quàm Abraham naſceretur,ego ſum.
59 * Tollebāt ergo lapides, vt iácerent in eum: Ieſus autem abſcondit ſe, & exiuit *Inf.10,31*
templo.

CAPVT IX.

1 Cæci nati 7 oculos aperit Chriſtus 14 in Sabbato: 15 quem cùm diu contra Phariſæos diſputaſſet, 35 è Synagoga eiectum, 36 æternæ lucis cognitione donat Chriſtus, 39 qui ad iudicium exercendū in hunc mundum venit.

C.10 ET præteriens Ieſus vidit hominem cæ-
cum à natiuitate.
2 Et interrogauerunt eum diſcipuli eius,
dicentes, Rabbi, quis peccauit, hic, an parē-
tes eius, vt cæcus naſceretur?
3 Reſpondit Ieſus, Neque hic peccauit,
neque parentes eius: ſed vt manifeſtentur
opera Dei in illo.
4 Me oportet operari opera eius qui miſit
me, donec dies eſt: venit nox, quando ne-
mo poteſt operari.
Sup. 1, 9: 5 Quandiu fuero in mundo, * Lux ſum
8,12 mundi.
Inf. 12, 35 6 Hoc quum dixiſſet, expuit in terram, &
& 46 fecit lutum ex ſputo, & illeuit lutum ſuper
oculos cæci,
7 Et dixit ei, Vade, laua in piſcina Siloæ,
quod ſi interpreteris, [ſonat] miſſus. Abiit
ergo, & lauit, & venit videns.
8 ¶ Itaq; vicini & qui viderãt eum priùs,
quòd mendicus eſſet, dicebant, Nónne hic
eſt qui ſedebat, & mendicabat?
9 Alij dicebant, Hic eſt: alij rurſus, Simi-
lis eſt ei. Ille dicebat, Ego ſum.
10 Dicebant ergo ei, Quomodo aperti
ſunt tibi oculi?
11 Reſpondit ille, & dixit, Ille homo qui
dicitur Ieſus, lutum fecit, & inunxit oculos
meos, & dixit mihi, Vade ad piſcinam Siloæ,
& laua. Vt autem abij, ac laui, viſum recepi.
12 Dixerũt ergo ei, Vbi eſt ille? Ait, Neſcio.
13 Adducunt ad Phariſæos eum qui du-

dum cæcus fuerat.
14 Erat autem ſabbatum quum lutum faceret Ieſus,& aperiret oculos eius.
15 Iterum ergo interrogabāt eum & Phariſæi,quomodo viſum recepiſſet.Ille autem dixit eis,Lutū mihi impoſuit ſuper oculos, & laui,& video.
16 Dicebant ergo ex Phariſæis quidam, Non eſt hic homo à Deo,quia ſabbatum nō obſeruat. Alij autem dicebant, Quomodo poteſt homo peccator hæc ſigna edere? Et diſſenſio erat inter eos.
17 Dicunt cæco iterum, Tu quid dicis de illo quia aperuit tibi oculos tuos? Ille autē dixit,Propheta eſt.
18 Non crediderunt ergo Iudæi de illo, quòd cæcus fuiſſet, & viſum recepiſſet, donec vocauerunt parentes eius qui viſum receperat.
19 Et interrogauerunt eos,dicentes, Hic eſt filius veſter,quem vos dicitis cæcum natum eſſe?quomodo ergo nunc videt?
20 Reſponderunt ei parentes eius, & dixerunt, Scimus quòd hic eſt filius noſter, & quòd cæcus natus eſt:
21 Quomodo autem nunc videat, neſcimus:aut quis eius aperuerit oculos,nos neſcimus,ipſe ætatem habet,ipſum interrogate:ipſe de ſe loquetur.
22 Hæc dixerunt parentes eius, quòd timerent Iudæos· iam enim conſpirauerant Iudæi,vt ſiquis eum confiteretur eſſe Chriſtum,è ſynagoga eiiceretur.

23 Propterea parentes eius dixerunt, Ae-
tatem habet,ipſum interrogate.
24 Vocauerunt ergo rurſum hominem
qui fuerat cæcus,& dixerũt ei, Da gloriam
Deo. Nos ſcimus quòd hic homo pecca-
tor eſt.
25 Reſpondit ergo ille & dixit, An pecca-
tor ſit,neſcio:vnum ſcio,quòd cæcus quum
fuerim,nunc videam.
26 Dixerunt ergo illi iterum, Quid fecit
tibi?quomodo aperuit tibi oculos?
27 Reſpondit eis, Dixi vobis iam, nec au-
diſtis: cur iterum vultis audire? num & vos
vultis diſcipuli eius fieri?
28 Convitiati ſunt ergo ei,& dixerũt, Tu
diſcipulus illius eſto: nos autem Moſis di-
ſcipuli ſumus.
29 Nos ſcimus quòd Moſi loquutus eſt
Deus:hunc autem neſcimus vnde ſit.
30 Reſpondit ille homo, & dixit eis, In
hoc enim mirabile [quiddam]eſt,quòd vos
neſciatis vnde ſit, & tamen aperuit meos
oculos.
31 Scimus autem quòd peccatores Deus
non audit:ſed ſiquis Dei cultor eſt,& volũ-
tati ipſius obtemperat,hunc audit.
32 A ſeculo non eſt auditum quòd quis
aperuerit oculos cæci nati.
33 Niſi eſſet hic à Deo,non potuiſſet face-
re quicquam.
34 Reſpõderũt & dixerũt ei,In peccatis na-
tus es totus, & tu doces nos?Et eiecerunt eũ
foras. 35 ¶ Au-

35 ¶ Audiuit Ieſus quòd eieciſſent eum fo
ras: quúmque inveniſſet eũ, dixit ei, Tu cre-
dis in filium Dei?
36 Reſpondit ille & dixit, Et quis eſt Do-
mine, vt credam in eum?
37 Et dixit ei Ieſus, Et vidiſti eum: & qui
loquitur tecum, ipſe eſt.
38 At ille ait, Credo, Domine. Et adorauit
eum.
39 Et dixit Ieſus, *In iudicium ego in hũc Sup. 3, 17
mundum veni: vt qui non vident, videant: Inf. 12,
& qui vident, cæci fiant. 47
40 Et audierũt quidam ex Phariſæis hæc,
qui cum ipſo erant: & dixerunt ei, Num &
nos cæci ſumus?
41 Dixit eis Ieſus, Si cæci eſſetis, non habe-
retis peccatum: nunc verò dicitis, Videmus:
idcirco peccatum veſtrum manet.

CAPVT X.

1 Phariſæos Chriſtus paſtores malos, 8 ſe verò multis argumẽtis 11, 14 bonũ comprobat: 19 qui, diſsidio orto, 31 lapides tollentium, 39 & prehendere cupientium manus evadit.

AMen amen dico vobis, qui nõ intrat per
oſtium in ſtabulum ouium, ſed aſcendit
aliunde, ille fur eſt & latro.
2 Qui autem intrat per oſtium, paſtor eſt
ouium.
3 Huic oſtiarius aperit, & oues vocem e-
ius audiunt: & proprias oues vocat nomi-

natim,& educit eas.
4 Et quum proprias oues emiſerit, ante
eas vadit,& oues illum ſequuntur: quia no-
uerunt vocem eius.
5 Alienum autem non ſequentur, ſed re-
fugient ab eo:quia non nouerunt vocem a-
lienorum.
6 Hoc proverbium dixit eis Ieſus: illi au-
tem non cognouerunt quæ eſſent quæ lo-
queretur eis.
7 Dixit ergo eis iterum Ieſus,Amen amen
dico vobis,ego ſum oſtium ouium.
8 Omnes quotquot ante me venerunt,fu-
res ſunt & latrones, ſed non audierunt eos
oues.
9 Ego ſum oſtium: per me ſi quis introie-
rit,ſeruabitur,& ingredietur,& egredietur,
& paſcua inveniet.
10 Fur nō venit, niſi vt furetur & mactet,
ac perdat: ego veni vt vitam habeant, & ab-
vndantiùs habeant.
Eſ. 40, 11 11 Ego ſum paſtor ille bonus: *bonus pa-
Ezec. 34, ſtor animam ſuam dat pro ouibus.
23: 37,24 12 Mercenarius autem, & qui non eſt pa-
ſtor,cuius non ſunt oues propriæ, videt lu-
pum venientem,ac deſerit oues,fugítque,&
lupus rapit ac diſpergit oues.
13 Mercenarius autem fugit: quia merce-
narius eſt,& oues non ſunt illi curæ.
14 Ego ſum paſtor ille bonus, & cogno-
ſco oues meas,& cognoſcor à meis.
15 Sicvt nouit me Pater, ita & ego noui Pa
trem,

trem,& animam meam pono pro ouibus.
16 Et alias oues habeo, quæ non ſunt ex
hoc ouili: illas quoque oportet me addu-
cere,& vocem meam audient: *& fiet vnum Ezec. 37.
ouile.vnus paſtor. 22
17 Propterea me Pater diligit, †quia ego † Eſa. 53.
pono animam meam, vt iterum ſumã eam. 7
18 Nemo tollit eam à me, ſed ego pono
eam à meipſo: poteſtatẽ habeo ponẽdi eam,
& poteſtatem habeo rurſus ſumendi eam.
*hoc mandatum accepi à Patre meo. Act. 2,
19 Diſſenſio igitur iterum facta eſt inter 24:4, 28
Iudæos, propter ſermones hos:
20 Dicebant autem multi ex ipſis, Dæmo
nium habet,& inſanit: quid eum auditis?
21 Alij dicebant, Hæc verba non ſunt dæ-
monium habentis: num dæmonium poteſt
cæcorum oculos aperire?
22 ¶ Facta ſunt autem* Encænia Hieroſo 1 Mach.
lymis,& hyems erat. 4,59
23 Et ambulabat Ieſus in templo in porti-
cu Salomonis.
24 Circundederunt ergo eum Iudæi, &
dicebant ei, Quovſque animam noſtram ſu-
ſpendis? ſi tu es Chriſtus, dic nobis ingenuè.
25 Reſpondit eis Ieſus, Dixi vobis, nec cre
ditis: opera quæ ego facio nomine Patris
mei, hæc teſtimonium reddunt de me.
26 Sed vos non creditis, quia non eſtis ex
ouibus meis: quemadmodum dicebam vo-
bis,
27 Oues meæ vocem meam audiũt,& ego

cognoſco eas:& ſequuntur me:
28 Et ego vitam æternam do eis,nec peribunt in æternum, neq; rapiet eas quiſquam de manu mea.
29 Pater meus qui dedit mihi, maior omnibus eſt, & nemo poteſt rapere de manu Patris mei.
30 Ego & Pater vnum ſumus.
Sup.8,59 31 ¶ *Suſtulerunt ergo rurſum lapides Iudæi,vt lapidarent eum.
32 Reſpondit eis Ieſus, Multa bona opera oſtendi vobis ex Patre meo: propter quod eorum operum me lapidatis?
33 Reſponderunt ei Iudæi, dicẽtes, Ob bonum opus non lapidamus te, ſed ob blaſphemiam: & quia tu homo quum ſis, facis teipſum Deum.
34 Reſpondit eis Ieſus, Nónne ſcriptum eſt in Lege veſtra,*Ego dixi,dij eſtis?
Pſal.81,6 35 Si illos dixit deos, ad quos ſermo Dei factus eſt,& non poteſt ſolui Scriptura:
36 Quẽ Pater ſanctificauit & miſit in mundum,vos dicitis me blaſphemare,quia dixerim,Filius Dei ſum?
37 Si non facio opera Patris mei, nolite credere mihi.
38 Sin verò facio, & ſi mihi non credatis, operibus credite: vt cognoſcatis & credatis quòd Pater in me eſt,& ego in eo.
39 Quærebant iterum eum apprehendere:& exiuit de manu eorum.
40 Et abiit iterum trãs Iordanem, in eum
locum

locũ vbi fuerat Iohãnes baptizans primùm: manſitque illic.
41 Et multi venerunt ad eum, ac dicebant, Iohannes quidem ſignum edidit nullum: omnia autem quæcunque dixit Iohannes de hoc, vera erant.
42 Et crediderunt multi illic in eum.

CAPVT XI.

Chriſtus oſtenſurus ſe eſſe 25 vitam & reſurrectionem, 14 Lazarum mortuum, 17,37 & ſepultum 43 reſuſcitat. 47 Conſultantibus Pontificibus, 49 Caiaphas 50 vnum pro multis occidendum prædicit. 57 Sacerdotes iubent Chriſtum prehendi.

AEgrotabat autem quidam nomine Lazarus, Bethaniẽſis, à caſtello Mariæ & Marthæ huius ſororis. C. 11
2 *Maria autem erat ea quæ vnxit Dominum vnguento, & exterſit pedes eius capillis ſuis: cuius frater Lazarus ægrotabat. *Mat. 26, 7* *Luc. 7, 37* *Inf. 12, 3*
3 Miſerunt ergo ſorores eius ad eum, dicentes, Domine, ecce quem amas, ægrotat.
4 Audiens autem Ieſus, dixit, Infirmitas hæc non eſt ad mortem, ſed pro gloria Dei: vt glorificetur filius Dei per eam.
5 Diligebat autem Ieſus Martham & ſororem eius, & Lazarum.
6 Vt ergo audiuit quòd ægrotaret, tum quidem temporis manſit in eodem loco duobus diebus.
7 Deinde poſt hoc dicit diſcipulis, Eamus

in Iudæam iterum.
8 Dicunt ei diſcipuli, Rabbi, modò quæ-
rebant te Iudæi lapidare, & iterum vadis
illuc?
9 Reſpondit Ieſus, Nónne duodecim ſunt
horæ diei? ſi quis ambulauerit in die, non
offendit: quia lucem huius mundi videt.
10 Si quis autem ambulauerit in nocte, of
fendit, quia lux non eſt in eo.
11 Hæc ait, & poſt hæc dicit eis, Lazarus a-
micus noſter dormit, ſed vado vt à ſomno
excitem eum.
12 Dixerunt ergo diſcipuli eius, Domine,
ſi dormit, ſaluus erit.
13 Dixerat autem Ieſus de morte eius: at
illi putauerunt quòd de dormitione ſomni
diceret.
14 Tunc ergo Ieſus dixit eis manifeſtè, La
zarus mortuus eſt:
15 Et gaudeo propter vos, (vt credatis)
quòd non fuerim ibi: ſed eamus ad eum.
16 Dixit ergo Thomas, qui dicitur Didy-
mus, ad diſcipulos, Eamus & nos, vt moria-
mur cum eo.
17 Venit itaq; Ieſus, & invenit eũ quatuor
dies iam in monumento habentem.
18 Erat autem Bethania iuxta Hieroſoly-
mam ferè ſtadiis quindecim.
19 Multíque ex Iudæis venerant ad Mar-
tham ac Mariam, vt conſolarentur eas de
fratre ſuo.
20 Martha ergo vt audiuit ꝙ Ieſus veniſ-
ſet,

ſet, occurrit illi: Maria verò domi deſidebat.
21 Dixit ergo Martha ad Ieſum, Domine,
ſi fuiſſes hîc, frater meus non fuiſſet mortuus.
22 Sed & nũc ſcio quòd quæcunq; popoſceris à Deo, daturus tibi ſit Deus.
23 Dicit illi Ieſus, Reſurget frater tuus.
24 Dicit ei Martha, Scio quòd reſurget in Lu. 14, 14
*reſurrectione in nouiſsimo die. Sup. 5, 29
25 Dicit ei Ieſus, Ego ſum reſurrectio & vi
ta: qui credit in me, etiamſi mortuus fuerit,
viuet:
26 Et omnis qui viuit &* credit in me, non Sup. 6, 33,
morietur in æternum. credis hoc? 35 & 47
27 Ait illi, Etiam Domine: ego credo quòd
tu ſis Chriſtus ille filius Dei, qui in mundum venturus erat.
28 Et quum hæc dixiſſet, abiit, & vocauit
Mariam ſororem ſuam clanculum, dicens,
Magiſter adeſt, & vocat te.
29 Illa vt audiuit, ſurgit citò, & venit ad eũ:
30 Nondum autem venerat Ieſus in caſtellum, ſed erat in eo loco vbi occurrerat
ei Martha.
31 Iudæi ergo qui erant cũ ea in domo, &
conſolabãtur eã, quũ vidiſſent Mariã quod citò
ſurrexiſſet & exiſſet, ſequuti ſunt eam, dicẽtes, Vadit ad monumentum, vt ploret ibi.
32 Maria ergo quum veniſſet eò vbi erat
Ieſus, videns eum, ácidit ad pedes eius, & dicit ei, Domine, ſi fuiſſes hîc, non eſſet mortuus frater meus.

33 Ieſus ergo vt vidit eam plorantem, &
Iudæos qui venerant cum ea, plorantes, in-
fremuit ſpiritu, & turbauit ſeipſum,
34 Et dixit, Vbi poſuiſtis eum? Dicunt ei,
Domine, veni & vide.
35 Lachrymatus eſt Ieſus.
36 Dixerunt ergo Iudæi, Ecce quomodo
amabat eum.
37 Quidam autem ex ipſis dixerunt, Non
Sup. 9, 6 poterat hic qui* aperuit oculos cæci, face-
re vt & hic non moreretur?
38 Ieſus ergo rurſum fremẽs in ſemetipſo
venit ad monumentum. Erat autem ſpelun-
ca, & lapis impoſitus erat ei.
39 Ait Ieſus, Tollite lapidem. Dicit ei Mar
tha, ſoror eius qui mortuus fuerat, Domi-
ne, iam olet: quatriduanus eſt enim.
40 Dicit ei Ieſus, Nónne dixi tibi quòd ſi
credideris, viſura eſſes gloriam Dei?
41 Suſtulerunt ergo lapidem [à loco] vbi
is qui mortuus fuerat, erat poſitus. Ieſus au-
tem attollens ſurſum oculos, dixit, Pater
gratias ago tibi, quoniam audiſti me.
42 Ego autem ſciebam quòd ſemper me
audis: ſed propter turbam quæ circunſtat,
dixi, vt credat quòd tu me miſeris.
43 Atque hæc quum dixiſſet, voce magna
clamauit, Lazare, veni foras.
44 Et prodiit qui fuerat mortuus, manus
& pedes habens revinctos faſciis ſepulchra-
libus, & facies illius ſudario erat obvincta.
Dicit eis Ieſus, Soluite eum, & ſinite abire.

45 ¶ Mul-

45 ¶ Multi ergo ex Iudæis qui venerant
ad Mariam, & viderant quæ feciſſet Ieſus,
crediderunt in eum.
46 Quidam autem ex ipſis abierunt ad
Phariſæos,& dixerunt eis quę feciſſet Ieſus.
47 Congregauerunt ergo Pontifices &
Phariſæi concilium,ac dicebant, Quid faci-
mus?quia hic homo multa ſigna edit.
48 Si permiſerimus eum ſic, omnes cre-
dent ei:veniéntque Romani, & tollent tum
locum noſtrum,tum gentem.
49 Vnus autem ex ipſis, Caiaphas [nomi-
ne] quum eſſet Pontifex anni illius, dixit
eis,Vos neſcitis quicquam,
50 Nec perpenditis quòd *expedit nobis *Inf.18,14*
vt vnus homo moriatur pro populo,ac non
tota gens pereat.
51 Hoc autem à ſemetipſo non dixit: ſed
quum eſſet Pontifex anni illius, vaticinatus
eſt quòd Ieſus moriturus eſſet pro gente:
52 Et non tantùm pro gente, ſed vt filios
Dei qui erant diſperſi,cógregaret in vnum.
53 Ab illo ergo die conſultabant invicem,
vt interficerent eum.
54 Ieſus ergo iam non propalàm ambu-
labat inter Iudæos, ſed abiit in regionem
iuxta deſertum,in ciuitatem quæ dicitur E-
phraim, & ibi verſabatur cũ diſcipulis ſuis.
55 Inſtabat autem Paſcha Iudæorum: & a-
ſcenderunt multi Hieroſolymam è regione
ante Paſcha, vt purificarent ſe.
56 Quærebant ergo Ieſum, & colloque-

bantur inter ſe in templo ſtantes, Quid vi-
detur vobis, quòd non venerit ad diem fe-
ſtum?

57 Dederāt autem Pontifices & Phariſæi
præceptum, vt ſi quis cognouiſſet vbi eſſet,
indicaret, vt comprehenderent eum.

CAPVT XII.

2 Chriſto apud Lazarum cœnanti 3 pedes vngens Maria, 5 accuſatur à Iuda, 7 & defenditur à Chriſto. 10 Sacerdotes Lazarum ſublatum cupiunt. 12 Chriſto Ieroſolymam venienti 18 obviam itur: 21 quem Græci videre cupiunt. 24 Granum frumēti lapſum in terram. 28 Vox è cælo. 32 Prædicit Chriſtus ſe crucifigendum. 42 Principes credentes in eum, & non confitentes ob metum, 44 ad fidem hortatur. 50 Mandatum Dei, vita æterna.

Mat. 26, 6 IEſus * ergo ante ſex dies Paſchæ venit Be-
thaniã, vbi Lazarus fuerat mortuus, quem
Mar. 14, 3 ſuſcitauit à mortuis.

2 Fecerunt autem ei cœnam ibi, & Martha
miniſtrabat: Lazarus verò vnus erat de nu-
mero diſcumbentium cum eo.

C. 12 3 Maria ergo accepit libram vnguenti nar
di piſticæ pretioſæ, & vnxit pedes Ieſu, & ex
terſit pedes eius capillis ſuis: domus autem
impleta eſt odore vnguenti.

C. 13 4 Dicit ergo vnus ex diſcipulis eius, Iudas
Simonis Iſcariotes, qui erat eũ proditurus,

5 Qua-

5 Quare hoc vnguentum non væniit tre-
centis denariis,& datum eſt egenis?
6 Dixit autem hoc, non quòd pauperes
illi curæ eſſent,ſed quia fur erat,ac *marſu- *Inf.13, 29*
pium habebat,eáque quæ mittebantur, por
tabat.
7 Dixit ergo Ieſus,Sine illam, in diem ſe-
pulturæ meæ ſeruauit iſtud.
8 Pauperes enim ſemper habetis vobiſcũ,
me verò non ſemper habebitis.
9 Cognouit ergo turba multa ex Iudæis
quòd illic eſſet:& venerunt non propter Ie-
ſum tantùm, ſed vt Lazarum quoque vide-
rent,quem ſuſcitauerat à mortuis.
10 Conſultabant autem principes Sacer-
dotum,vt & Lazarum interficerent:
11 Quia multi propter illum abibant ex Iu
dæis,& credebant in Ieſum.
12 ¶ Poſtero die turba multa quæ venerat
ad diem feſtum,quum audiſſent quòd veni-
ret Ieſus Hieroſolymam,
13 Acceperunt ramos palmarum,& proceſ
ſerunt obviam ei, & clamabant, Hoſanna,
Benedictus qui venit in nomine Domini
rex Iſrael.
14 * Nactus autem Ieſus aſellum, ſedit ſu- C. 14.
per eum,ſicvt ſcriptum eſt, *Mat.21,7*
15 Noli timere filia Sion. † E C C E Rex *Mar.11,7*
tuus venit ſedens ſuper pullum aſinæ. *Luc.19.35*
16 Hæc autem non cognouerunt diſcipu- *† Zach,*
li eius primùm:ſed quando glorificatus eſt *9,9*
Ieſus,tunc recordati ſunt ꝙ hæc eſſent ſcri-

pta de eo,& quòd hæc feciſſent ei.
17 Teſtificabatur igitur turba quæ erat
cum eo, quando Lazarum vocauit de mo-
numento,& ſuſcitauit eum à mortuis.
18 Propterea & obviam venit ei turba, q;
audierant eum edidiſſe hoc ſignum.
19 Pharisæi ergo dixerunt inter ſe, Vide-
tis quòd nihil proficitis: ecce mundus poſt
eum abiit.
C. 15 20 ¶ Erant autem quidam Græci ex hís
qui aſcenderant vt adorarent in Feſto:
21 Hi ergo acceſſerunt ad Philippum qui
erat à Bethſaida Galilææ, & rogabant eum,
dicentes,Domine,volumus Ieſum videre.
22 Venit Philippus, & dicit Andreæ: An-
dreas rurſum & Philippus dicunt Ieſu.
23 Ieſus autem reſpondit eis, dicens, venit
hora vt glorificetur Filius hominis.
24 Amen amen dico vobis, niſi granum
frumenti deiectum in terram,mortuum fue
rit, ipſum ſolum manet: ſi veró mortuum
fuerit,multum fructum affert.
Matt.10, 25 * Qui amat animam ſuam, perdet eam:
39:16,25 & qui odit animam ſuam in hoc mundo, in
Mar.8,35 vitam æternam cuſtodiet eam.
Lu.9,24: 26 Si quis mihi miniſtrat, me ſequatur: &
17,33 vbi ego ſum,illic & miniſter me⁹ erit.Si quis
mihi miniſtrauerit, cohoneſtabit eũ Pater.
27 Nunc anima mea turbata eſt: & quid
dicam? Pater, ſeruato me ex hora hac: ſed
propterea veni in horam hanc.
28 Pater,illuſtra nomen tuum.Venit ergo
vox

vox de cælo [dicens], Et illuſtraui, & rurſus
illuſtrabo.
29 Turba ergo, quæ ſtabat & audierat, di-
cebat tonitruum eſſe factum. Alij dicebant,
Angelus ei loquutus eſt.
30 Reſpōdit Ieſus & dixit, Non propter me
hæc vox venit, ſed propter vos.
31 Nunc iudicium eſt mundi huius: nunc
princeps mundi huius eiicietur foras.
32 Et ego ſi* exaltat⁹ fuero à terra, omnes Sup. 3, 14
traham ad me ipſum.
33 Hoc autem dicebat, ſignificās qua mor
te eſſet moriturus.
34 Reſpondit ei turba, Nos audiuimus* ex Pſ. 88, 37:
Lege, quòd Chriſtus manet in æternum: & 109, 4: et
quomodo tu dicis, Oportet exaltari Filium 106, 2
hominis? quis eſt iſte filius hominis? Eſa. 40, 8
35 Dixit ergo eis Ieſus, Adhuc ad breue Ezec. 37,
tempus* Lumen vobiſcum eſt: ambulate do- 25
nec Lucē habetis, ne vos tenebræ occupent.
Et qui ambulat in tenebris, neſcit quò vadat. † Sup. 1, 9
36 Dum Lucem habetis, credite in Lucem,
vt filij Lucis ſitis. Hæc loquutus eſt Ieſus, ac
digreſſus abſcondit ſe ab eis.
37 ¶ Quum autem tam multa ſigna feciſ-
ſet coram eis, non credebant in eum:
38 Vt ſermo Eſaiæ prophetæ impleretur,
quem dixit, *Domine, quis credidit ſermo- Eſa. 53, 1
ni noſtro: & brachium Domini cui reuela- Rō. 10, 16
tum eſt?
39 Propterea non poterant credere, quia
iterum dixit Eſaias,

Eſa. 6, 9 & 10 40 *Excæcauit oculos eorum, & indura-
uit cor eorum: ne videant oculis, & ne in-
Matt. 13, 14 telligant corde, & conuertantur, & ſanem
eos.
Marc. 4, 12 41 Hæc dixit Eſaias, quando vidit gloriam
eius, & loquutus eſt de eo.
Luc. 8, 10 42 Veruntamẽ etiam ex principibus mul-
ti crediderunt in eum: ſed propter Phari-
Act. 28, 26 ſæos non confitebantur, ne è ſynagoga eii-
cerentur.
Rõ. 11, 8 43 †Dilexerunt enim gloriam hominum
†*Sup. 5, 44* magis, quàm gloriam Dei.
44 ¶ Ieſus autem clamauit, & dixit, Qui
credit in me, non credit in me, ſed in eum
qui miſit me.
45 Et qui videt me, videt eũ qui miſit me.
Sup. 3, 19: 9, 39 46 * Ego lux in mundum veni, vt omnis
qui credit in me, in tenebris non maneat.
†*Sup. 3, 17* 47 †Et ſi quis audierit verba mea, & non
crediderit, ego non iudico eum: non enim
veni vt iudicem mundum, ſed vt ſeruem
mundum.
48 Qui reiicit me, nec accipit verba mea,
habet qui iudicet ipſum: ſermo quem lo-
quutus ſum, ille iudicabit eum in extremo
die.
49 Quia ego ex meipſo non ſum loquu-
tus: ſed qui miſit me Pater, ipſe mihi manda-
tum dedit quid dicam & quid loquar.
50 Et ſcio quòd mãdatum eius vita æter-
na eſt. Quæ ergo ego loquor, ſicut dixit mi
hi Pater, ſic loquor.

Caput

CAPVT XIII.

4 A cœna ſurgens Chriſtus 15 humilitatem commendaturus Apoſtolis, 5 pedes eorum lauat. 21 Proditorem Iudam 26 certo ſigno denotat. 34 Charitatem commendat: 37,39 & Petro lapſum abnegationis prædicit.

ANte * feſtum autem Paſchæ ſciens Ieſus Mat. 26,
quòd veniſſet hora ipſius, vt tranſiret ex 2
hoc mūdo ad Patrem, quum dilexiſſet ſuos Mar. 14,1
qui erant in mundo, vſque ad finem dilexit Luc. 22,1
eos.
2 Et cœna facta, quum diabolus iam immi- C. 16
ſiſſet in cor Iudæ Simonis Iſcariotæ, vt proderet eum:
3 Sciens Ieſus quòd omnia dediſſet ſibi Pater in manus, & quòd à Deo exiſſet, & ad Deum iret,
4 Surgit à cœna, & ponit veſtimenta: & quum accepiſſet linteum, præcinxit ſe.
5 Deinde miſit aquam in peluim, & cœpit lauare pedes diſcipulorum, & extergere linteo quo erat præcinctus.
6 Venit ergo ad Simonem Petrum: & dicit ei Petrus, Domine, tu mihi lauas pedes?
7 Reſpondit Ieſus & dixit ei, Quod ego facio, tu neſcis nunc, ſcies autem poſtea.
8 Dicit ei Petrus, Non lauabis meos pedes in æternum. Reſpondit ei Ieſus, Si non lauero te, non habes partem mecum.
9 Dicit ei Simon Petrus, Domine non

tãtùm pedes meos,ſed & manus & caput.
10 Dicit ei Ieſus, Qui lotus eſt, non opus
habet niſi vt pedes lauet,ſed eſt mundus to-
Inf.25,3 tus,&* vos mundi eſtis,ſed non omnes.
11 Sciebat enim quiſnam eſſet qui prode-
ret ipſum:propterea dixit,Non eſtis mundi
omnes.
12 ¶ Poſtquam ergo lauiſſet pedes eorum,
receptiſque veſtibus ſuis accubuiſſet,iterum
dixit eis,Scitis quid fecerim vobis?
1 Cor. 8, 13 Vos vocatis me Magiſtrum ac * Domi-
6:12,3 num,& bene dicitis:ſum etenim.
Phili.2,11 14 Si ergo ego laui pedes veſtros Domi-
nus & Magiſter, vos quoque debetis invi-
cem alij aliorum lauare pedes.
15 Exemplum enim præbui vobis, vt quẽ-
Matt.10, admodum ego feci vobis,ita & vos faciatis.
16 Amen amen dico vobis, * nõ eſt ſeruus
24 maior domino ſuo,neque legatus maior eſt
Lu.6,40 eo qui legauit ipſum.
Inf.15,20 17 Si hæc nouiſtis,beati eſtis ſi feceritis ea.
18 Non de omnibus vobis loquor: ego
Pſ.40,10 ſcio quos elegerim:ſed vt adimpleatur Scri-
† Matth. ptura,* Qui edit mecum panem,ſuſtulit ad-
verſum me calcaneum ſuum.
10,40
Lu.10,16 19 Nunc dico vobis prius, quàm fiat : vt
* Matth. quum factum fuerit,credatis quòd ego ſim.
20 † Amen amen dico vobis , qui recipit
26,21 quemcunque miſero,me recipit:qui autem
Mar.14, me recipit,recipit eum qui me miſit.
18 21 ¶ Quum hæc dixiſſet Ieſus,turbatus eſt
Lu,22,21 ſpiritu,& teſtificatus eſt:dixítque,* Amen a-
men

men dico vobis, quòd vnus ex vobis proditurus eſt me.
22 Aſpiciebant ergo ſe invicem diſcipuli, hæſitantes de quo diceret.
23 * Erat autem vnus ex diſcipulis Ieſu recumbens in ſinu ipſius, [nimirum] is quem diligebat Ieſus. Inf.21,20
24 Innuit ergo huic Simon Petrus, vt ſciſcitaretur quis eſſet de quo loqueretur.
25 Itaque quum recubuiſſet ille ſuper pectus Ieſu, dicit ei, Domine, quis eſt?
26 Reſpondit Ieſus, Ille eſt cui ego intinctum panem porrexero. Et quum intinxiſſet panem, dedit Iudæ Simonis Iſcariotæ.
27 Et poſt offulam ingreſſus eſt in eum ſatanas. Dicit igitur ei Ieſus, Quod facis, fac citiús.
28 Hoc autem nemo intelligebat diſcumbentium ad quid dixiſſet ei.
29 Quidam enim putabant, quia loculos habebat Iudas, quòd dixiſſet ei Ieſus, Eme ea quæ opus ſunt nobis ad diem feſtum: aut egenis vt aliquid daret.
30 Quum ergo accepiſſet ille offulam, exiuit continuò: erat autem nox.
31 ¶ Quum ergo exiſſet, dixit Ieſus, Nunc glorificatus eſt Filius hominis, & Deus glorificatus eſt per eum.
32 Si Deus glorificatus eſt per eum, & Deus glorificabit eum per ſe, & continuò glorificabit eum.
33 Filioli, adhuc pauliſper vobiſcum ſum.

Sup.7,34. *Quæretis me, & ſicvt dixi Iudæis, quò ego
vado, vos non poteſtis venire: ita & vobis
dico nunc.
Leuit.19, 18 34 *Præceptum nouum do vobis, vt dili-
gatis vos mutuò, ſicvt dilexi vos, vt & vos di
Mat. 22, 39 ligatis vos mutuò.
35 In hoc cognoſcent omnes quòd diſci-
Inf.15, 12 puli mei ſitis, ſi charitatem habueritis inter
1 Iohã.4, 21 vos mutuam.
36 Dicit ei Simon Petrus, Domine, quò va-
dis? Reſpondit ei Ieſus, Quò ego vado, non
potes me nũc ſequi, ſequêris autem poſtea.
37 Dicit ei Petrus, Domine, quare non
poſſum te ſequi nunc? animam meam pro te
ponam.
38 Reſpondit ei Ieſus, Animam tuam pro
Mat. 26, 34 me pones? amen amẽ dico tibi, *Non canet
gallus, donec ter me negaueris.

Mar. 14, 30
Lu.22,34

CAPVT XIIII.

1 *Conſolatur diſcipulos ſuos 2, 7 diuinitatem ſuam & fructum mortis ſuæ exponẽs. 16 Conſolatorem 17 Spiritum promittens, 26 eius officium deſcribit, 27 pacémque ſuam promittit.*

ET ait diſcipulis ſuis, Ne turbetur cor ve-
ſtrum: creditis in Deum, & in me cre-
dite.
2 In domo Patris mei manſiones multæ
ſunt: quòd ſi ſecus eſſet, dixiſſem vobis: va-
do paraturus vobis locum.
3 Et ſi abiero ad parandum vobis locum,

iterum veniam & aſſumam vos ad meipſum:
vt vbi ſum ego,& vos ſitis.
4 Et quò ego vado,ſcitis,& viam ſcitis.
5 Dicit ei Thomas,Domine,neſcimus quò
vadis.& quomodo poſſumus viam ſcire?
6 Dicit ei Ieſus, Ego ſum via & veritas &
vita:nemo venit ad Patrem niſi per me.
7 Si cognouiſſetis me, & Patrem meum v-
tiq; cognouiſſetis:& nunc cognoſcitis eum,
& vidiſtis eum.
8 Dicit ei Philippus,Domine, oſtende no
bis Patrem,& ſufficit nobis.
9 Dicit ei Ieſus,Tanto tempore vobiſcum
ſum,& non cognouiſti me?Philippe, qui vi-
dit me, vidit Patrem : & quomodo tu dicis,
Oſtende nobis Patrem?
10 Non credis quòd ego in Patre ſum, &
Pater in me? verba quæ ego loquor vobis,
à meipſo non loquor:Pater autem in me ma
nens.ipſe facit opera.
11 Credite mihi quòd ego in Patre ſum, &
Pater in me:alioqui propter ipſa facta cre-
dite mihi.
12 Amen amẽ dico vobis,qui credit in me,
opera quæ ego facio,& ipſe faciet: & maio-
ra his faciet,quia ego ad Patrem vado.
13 * Et quicquid petieritis nomine meo, *Mat. 7,7*
hoc faciã : vt glorificetur Pater per Filium. *Mar. 11,*
14 Si quid petieritis per nomen meum , e- *24*
go faciam. *Inf.16,23*
15 Si diligitis me,præcepta mea ſeruate. *Iac.1,5*
16 Et ego rogabo Patrem, & alium cõſo-

latorem dabit vobis,vt maneat vobiſcum in
æternum,
17 Spiritum veritatis quem mundus non
poteſt accipere:quia non videt eum,nec no
uit eum:vos autem cognoſcitis eum,quia a-
pud vos manet,& in vobis erit.
18 Non relinquam vos orphanos, veniam
ad vos.
19 Adhuc puſillum, & mũdus me iam non
videt:vos autem videtis me : quia ego viuo,
& vos viuetis.
20 In illo die vos cognoſcetis ꝙ ego ſum
in Patre meo,& vos in me,& ego in vobis.
21 Qui habet præcepta mea , & ſeruat ea,
ille eſt qui diligit me : qui autem diligit me,
diligetur à Patre meo : & ego diligam eum,
& aperiam ei meipſum.
22 Dicit ei Iudas (non ille Iſcariotes) Do-
mine, quid factum eſt quòd manifeſtaturus
es nobis teipſum,& non mundo?
Eccli.2,21 23 Reſpõdit Ieſus,& dixit ei, *Si quis dili-
git me , ſermonem meum ſeruabit , & Pater
meus diliget eum : & ad eum veniemus , &
manſionem apud eum faciemus.
24 Qui non diligit me,ſermones meos nõ
ſeruat:& ſermo quem auditis,non eſt meus,
ſed eius qui miſit me,Patris.
25 Hæc loquut⁹ ſum vobis apud vos manẽs.
Inf.15,26 26 *Paracletus autem ille [qui eſt] Spiritus
ſanctus,quẽ [Spiritum] mittet Pater nomine
meo,ille vos docebit omnia, & ſuggeret vo
bis omnia quæcunque dixi vobis.

27 Pa-

27 Pacẽ relinquo vobis,pacem meã do vo
bis:non quomodo mundus dat, ego do vo-
bis:ne turbetur cor veſtrum,neq; formidet.
28 Audiſtis quòd ego dixi vobis, Vado, &
venio ad vos·ſi diligeretis me,gauderetis v-
tique,quòd dixerim,Vado ad Patrem: quia
Pater maior me eſt.
29 Et nunc dixi vobis prius quàm fiat: vt
quum factum fuerit,credatis.
30 Poſthac non multa loquar vobiſcum:
venit enim princeps mundi huius, & in me
non habet quicquam.
31 Sed vt cognoſcat mundus quòd diligo
Patrem, & ſicvt mandatum dedit mihi Pa-
ter,ſic facio:ſurgite,eamus hinc.

CAPVT XV.

1 Vitis, 2 & palmitum ſimilitudine 5, 6 oſtendit quõ diſcipuli fructum ferre poſsint. 12, 17 Dilectionem mutuam commendat: 18 & ad patientiam in afflictionibus, 20 ſuo exemplo hortatur. 26 Spiritus ſanctus.

EGo ſum vitis vera,& Pater meus agrico-
la eſt.
2 *Omnem palmitem in me non ferẽtem *Matt.* 15,
fructũ tollit: & omnem qui fert fructũ,pur- 13
gat,vt fructum copioſiorem afferat.
3 *Iam vos mundi eſtis propter ſermo- *Sup.* 13,10
nem quem loquutus ſum vobis.
4 Manete in me,& ego in vobis· ſicvt pal-
mes non poteſt ferre fructum à ſemetipſo,

niſi manſerit in vite: ſic nec vos, niſi in me
manſeritis.
5 Ego ſum vitis, vos palmites: qui manet
in me, & ego in eo, hic fert fructū multum:
quia ſine me nihil poteſtis facere.
Col.1,23 6 *Si quis in me non manſerit, eiectus eſt
foras ſicut palmes, & exaruit: & colligunt
eos, & in ignem coniiciunt, & ardent.
7 Si manſeritis in me, & verba mea in vo-
1Ioh.3,22 bis manſerint, *quicquid volueritis, petetis:
& fiet vobis.
8 In hoc glorificatus eſt Pater meus, vt fru
ctum copioſum afferatis, & efficiamini mei
diſcipuli.
9 Sicut dilexit me Pater, ita & ego dilexi
vos: manete in dilectione mea.
10 Si præcepta mea ſeruaueritis, manebitis
in dilectione mea, ſicut & ego Patris mei
pręcepta ſeruaui, & maneo in ei⁹ dilectione.
11 Hæc loquutus ſum vobis, vt gaudium
meum in vobis maneat, & gaudium veſtrum
impleatur.
Sup. 13, 34 12 *Hoc eſt præceptum meum, vt diligatis
vos inuicem, ſicut dilexi vos.
1.Theſ.4, 9 13 †Maiorem hac dilectionem nemo ha-
bet, vt quis animam ſuam ponat pro amicis
1 Iohā. 3, 11:4,21 ſuis.
14 Vos amici mei eſtis, ſi feceritis quæcun
†Eph.5,2 que ego præcipio vobis.
1 Iohā. 3, 16 15 Non poſthac vos dico ſeruos, quia ſer-
uus neſcit quid faciat dominus eius: vos au-
tem dixi amicos, quia omnia quæ audiui à
Patre

Patre meo, nota feci vobis.
16 Non vos me elegiſtis, ſed ego elegi vos,
& conſtitui vos * vt eatis & fructum affera- *Matt.28,*
tis, & fructus veſter maneat: vt quicquid pe- 19
tieritis Patrem nomine meo, det vobis.
17 Hæc præcipio vobis, vt * diligatis vos *1 Ioh.4,7*
mutuó.
18 Si mũdus vos odit, ſcitis quòd me prius
quàm vos odio habuerit.
19 Si de mundo fuiſſetis, mundus quod
ſuum eſt, diligeret: quia verò de mũdo non
eſtis, ſed ego ſelegi vos de mundo, propter-
ea odit vos mundus.
20 Mementote ſermonis quem ego dixi
vobis, * Non eſt ſeruus maior domino ſuo: *Mat. 10,*
† ſi me perſequuti ſunt, & vos perſequentur: 24
ſi ſermonem meum ſeruauerunt, & veſtrum *Lu.6,40*
ſeruabunt. *Sup.13,*
21 * Sed hæc omnia facient vobis propter 16
nomen meum, quia non nouerunt eum qui †*Matth.*
miſit me.
22 Si nõ veniſſem, & loquutus fuiſſem eis, 24,9
peccatum non haberent: nunc autem non **Inf.16,3*
habent quod prætexant peccato ſuo.
23 Qui me odit, is & Patrem meum odit.
24 Si opera non feciſſem inter eos quæ
nemo alius fecit, peccatum non haberent:
nunc autem & viderunt & oderunt, non ſo-
lùm me, verumetiam Patrem meum.
25 Sed [hoc accidit] vt compleatur ſermo
qui in Lege eorum ſcriptus eſt, * Odio ha- *Pſ.24,19:*
buerunt me gratis. 34,19

C.17 26 Quum autē venerit Paracletus, *quem
Luc.24, ego mittam vobis à Patre, Spiritus veritatis,
49 qui à Patre procedit, ille teſtimonium per-
hibebit de me.
Sup.14, 27 Quin & vos teſtes eſtis: quia ab initio
26 mecum eſtis.

CAPVT XVI.

2 *Crucem prædicit diſcipulis.* 7 *Conſolatorem promittens*, 8, 13 *eius officium deſcribit.* 21 *Mulieri parienti afflictiones ſuorum comparat.* 28 *Aſcenſionem ſuam prædicit Chriſtus.*

HAEc loquutus ſum vobis, vt ne quid of-
fendamini.
2 Alienos à ſynagogis facient vos: ſed ve-
niet tēpus, vt quiſquis interficiet vos, videa-
tur cultum præſtare Deo.
Sup.15,21 3 *Et hæc facient vobis, quia non noue-
runt Patrem, neque me.
4 Sed hæc loquutus ſum vobis, vt quum
venerit tempus illud, reminiſcamini eorum,
quòd ego dixerim vobis: hæc autem vobis
ab initio non dixi, quia vobiſcum eram.
5 Nunc autem vado ad eum qui miſit me,
& nemo ex vobis interrogat me, quò va-
dam.
6 Sed quia hæc loquutus ſum vobis, mœ-
ſtitudo impleuit cor veſtrum.
7 Sed ego veritatē dico vobis, expedit vo
bis vt ego vadā: ſi enim nō abiero, Conſola-
tor ille non veniet ad vos: ſin autem abie-
ro,

ro,mittam eum ad vos.
8 Et quum venerit ille, arguet mundum
de peccato & de iuſtitia & de iudicio.
9 De peccato quidem, quia non credunt
in me.
10 De iuſtitia verò quia ad Patrem vado,
& poſthac non videtis me.
11 De iudicio autem, quia princeps huius
mundi [iam] iudicatus eſt.
12 Ad hæc multa habeo quæ vobis dicam,
ſed non poteſtis portare nunc.
13 Quum autem venerit ille [qui eſt] Spiri-
tus veritatis, ducet vos in omnem veritatem·
non enim loquetur à ſemetipſo, ſed quæcun
que audierit, loquetur: & quæ futura ſunt,
annuntiabit vobis.
14 Ille me glorificabit, quia de meo acci-
piet, & annuntiabit vobis.
15 Omnia quæcunque habet Pater, mea
ſunt: propterea dixi [vobis], quòd de meo
accipiet, & annuntiabit vobis.
16 Puſillum, & non videtis me: & iterum
puſillum, & videbitis me, quia ego vado ad
Patrem.
17 Dixerunt ergo quidam ex diſcipulis e-
ius inter ſe, Quid eſt hoc quod dicit nobis,
Puſillum, & non videtis me: & rurſus pu-
ſillum, & videbitis me: &, Quia ego vado ad
Patrem?
18 Dicebant ergo, Quid eſt hoc quod di-
cit, Puſillum? neſcimus quid loquatur.
19 Cognouit autem Ieſus quòd vellent

ipſum interrogare, & dixit eis, De hoc quæritis inter vos quod dixi, Puſillum, & non videtis me & iterum puſillum, & videbitis me.
20 Amen amen dico vobis, plorabitis & lamẽtabimini vos, mũdus contrà gaudebit: vos autem mœrore afficiemini, ſed mœror veſter vertetur in gaudium.
21 Mulier quum parit, dolorem habet, quia venit hora eius: quum autem pepererit puerum, iam nõ meminit anxietatis propterea quòd gaudeat hominem eſſe natum in mundo.
22 Et vos igitur nunc quidem mœrorem habetis, ſed iterum videbo vos, & gaudebit cor veſtrum, & gaudium veſtrum nemo tollit à vobis.
23 Et in illo die me non interrogabitis
Matt. 7, quicquam. * Amen amen dico vobis, quæ-
7:21,22 cunque petieritis Patrem in nomine meo,
Marc. 11, dabit vobis.
24 | 24 Hactenus non petiſtis quicquam in no
Luc. 11, 9 mine meo: petite, & accipietis, vt gaudium
Sup. 14, veſtrum ſit perfectum.
13:15,7 25 Hæc per proverbia loquutus ſum vo-
Iac. 1,5 bis: veniet tempus, quum iam non per pro-
verbia loquar vobis, ſed palàm de Patre
1 *Iohã.* 3, meo annuntiabo vobis.
22 26 In illo die in nomine meo petetis: & non dico vobis quòd ego rogaturus ſim Patrem pro vobis:
27 Ipſe enim Pater amat vos, quia vos me
Inf. 17,7 amaſtis, & * credidiſtis ꝙ à Deo exiuerim.
28 Ex-

28 Exiui à Patre, & veni in mũdum: iterum
relinquo mundum, & vado ad Patrem.
29 Dicunt ei diſcipuli eius, Ecce, nunc a-
pertè loqueris, nec proverbium vllũ dicis.
30 Nunc ſcimus quòd ſcis omnia, nec opus
eſt tibi vt quis te interroget: per hoc credi-
mus quòd à Deo exiſti.
31 Reſpondit eis Ieſus, Nunc creditis:
32 *Ecce inſtat tempus, & iam venit, vt di- *Mat.* 26,
ſpergamini vnuſquiſque in ſua, méque ſo- 31
lum relinquatis: & tamen non ſum ſolus, *Mar.* 14,
quia Pater mecum eſt. 27
33 Hæc loquutus ſum vobis, vt in me pacẽ
habeatis: in mundo afflictionem habetis, ſed
bono animo ſitis, ego vici mundum.

CAPVT XVII.

1 *Orat Chriſtus vt mutua ſit illuſtratio gloriæ ſuæ & Patris.* 9 *Orat pro Apoſtolis:* 20 *& toto credentium grege.*

HAEc loquutus eſt Ieſus, & ſublatis ocu-
lis in cælum, dixit: Pater, venit hora, glo
rifica filium tuũ, vt & filius tuus glorificet te,
2 *Sicvt dediſti ei poteſtatem omnis car- *Mat.* 28,
nis, vt quotquot dediſti ei, det eis vitam æ- 18
ternam.
3 Hæc eſt autem vita æterna, vt cogno-
ſcant te ſolum Deum verum, & quem miſiſti
IESVM Chriſtum.
4 Ego te glorificaui ſuper terrã, opus con
ſummaui quod dediſti mihi vt facerem.
5 Et nũc glorifica me tu Pater apud temet-

ipſum gloria quam habui prius quàm hic
mundus eſſet,apud te.
6 Manifeſtaui nomen tuum hominibus
quos dediſti mihi de mundo: tui erant, &
mihi eos dediſti, & ſermonem tuum ſerua-
uerunt.
7 Nunc cognouerunt quòd omnia quæ-
cunque dediſti mihi,abs te ſunt:
8 Quia verba quæ dediſti mihi, dedi eis,
Sup.16, 27 & ipſi acceperunt: * & cognouerunt verè,
quòd à te exiui, & crediderunt quòd tu me
miſiſti.
9 Ego pro eis rogo: non pro mundo ro-
go, ſed pro his quos dediſti mihi, quia tui
ſunt.
10 Et mea omnia tua ſunt,& tua mea ſunt,
& glorificatus ſum in eis.
11 Et iam non ſum in mundo,& hi in mun-
do ſunt,& ego ad te venio. Pater ſancte,ſer-
ua eos per nomen tuum, quos dediſti mihi:
vt ſint vnum,ſicut & nos.
12 Quum eſſem cum eis in mũdo,ego ſer-
Inf.18,9 uabam eos nomine tuo:* quos dediſti mihi,
ego cuſtodiui, & nemo ex eis periit, niſi fi-
Pſ.40,10: 108,8 lius ille perditus, * vt Scriptura cõpleretur.
13 Nunc autem ad te venio,& hæc loquor
in mundo: vt habeant gaudium meum im-
pletum in ſemetipſis.
14 Ego tradidi eis ſermonem tuum, &
mundus eos odio habuit: quia non ſunt de
mundo,ſicut & ego non ſum de mundo.
15 Non rogo vt tollas eos è mundo, ſed
vt

vt ſerues eos à malo.
16 De mundo non ſunt, ſicvt & ego non
ſum de mundo.
17 Sanctifica eos per veritatem tuam: ſer-
mo tuus veritas eſt.
18 Sicvt tu me miſiſti in mundum, ita & e-
go miſi eos in mundum.
19 Et pro eis ego ſanctifico meipſum, vt
ſint & ipſi ſanctificati per veritatem.
20 Non pro eis autem rogo tantùm, ſed
& pro iis qui credituri ſunt per ſermonem
eorum in me:
21 Vt omnes vnum ſint: ſicvt tu Pater in
me, & ego in te. vt & ipſi in nobis vnum ſint:
vt credat mundus quòd tu me miſeris.
22 Et ego gloriam quam dediſti mihi, de-
di eis: vt ſint vnum, ſicvt & nos vnum ſumus.
23 Ego in eis, & tu in me, vt ſint conſum-
mati in vnum, & vt cognoſcat mũdus quòd
tu me miſiſti, & dilexiſti eos ſicvt & me di-
lexiſti.
24 Pater, quos dediſti mihi, volo vt vbi
ſum ego, & illi ſint mecum: vt videant glo-
riam meam quam dediſti mihi, quia dilexi-
ſti me ante conditum mundum.
25 Pater iuſte, & mundus te non cogno-
uit: ego autem te cognoui, & hi cognoue-
runt quòd tu me miſeris.
26 Et notum feci eis nomen tuum, & no-
tum faciam: vt dilectio qua dilexiſti me, in
ipſis ſit, & ego in ipſis.

CAPVT XVIII.

2 Chriſti à Iuda proditi, 6 virtute milites in terram proſternuntur. 10 Auricula Malcho amputatur. 13 Chriſtus ad Annam, hinc ad Caiapham ducitur: 15 quē ſequitur Petrus: 17,25,27 eúmque abnegat. 19 Interrogat Chriſtum Caiaphas. 22 Miniſtri bacillo cæſus, 23 quid reſpōderit Ieſus. 28 Pilato traditur: 36 regnum ſuum declarat. 40 Barabbas liberatur.

Mat. 26, 36 *Mar.* 14, 32 *Lu.* 22, 39 † 2 *Reg.* 15, 23 *Matth. 26, 47 *Marc.* 14, 43 *Luc.* 22, 47

HAEc *quum dixiſſet Ieſus, egreſſus eſt cum diſcipulis ſuis trans torrentē † Cedron, vbi erat hortus in quem introiuit ipſe & diſcipuli eius.

2 Nouerat autem & Iudas qui prodebat eum, locum: quia frequenter Ieſus convenerat illuc cum diſcipulis ſuis.

3 *Iudas ergo quum accepiſſet cohortem, & à Pontificibus ac Phariſæis miniſtros, venit illuc cum laternis & facibus & armis.

4 Ieſus itaque ſciens omnia quæ ventura erant ſuper ſe, proceſsit, ac dixit eis, Quem quæritis?

5 Reſponderunt [ergo] ei, Ieſum Nazarenum. Dicit eis Ieſus, Ego ſum. Stabat autem & Iudas qui prodebat eum, cum ipſis.

6 Vt ergo dixit eis, Ego ſum: abierunt retrorſum, & ceciderunt in terram.

7 Iterum ergo interrogauit eos, Quem quæritis? Illi autem dixerunt, Ieſum Nazarenum.

8 Reſpondit Ieſus, Dixi vobis ꝙ ego ſum:
ſi ergo me quæritis, ſinite hos abire,
9 Vt compleretur ſermo quē dixerat,*Ex Sup. 17,
iis quos dediſti mihi, nō perdidi quēquam. 12
10 Simon ergo Petrus quum haberet gla
dium, eduxit eum, & percuſsit Pontificis ſer-
uum, & abſcidit auriculam eius dextram. E-
rat autem nomen ſeruo Malchus.
11 Dicit ergo Ieſus Petro, Immitte glá-
dium tuum in vaginam. Annon bibam pocu
lum quod dedit mihi Pater?
12 Cohors igitur & tribunus, ac miniſtri
Iudæorum comprehenderunt Ieſum, & liga
uerunt eum.
13 ¶ Et abduxerunt eum ad *Annam pri- Luc. 3, 12
mū: erat enim ſocer Caiaphæ, qui erat Pon-
tifex anni illius.
14 Erat autem Caiaphas, is qui* conſilium Sup. 11,
dederat Iudæis quòd expediret vnum ho- 49
minem mori pro populo.
15 * Sequebatur autē Ieſum Simō Petrus, Mat. 26,
& alius diſcipulus. Diſcipulus autem ille e- 58
rat notus Pontifici, & introiuit cum Ieſu in Mar. 14,
atrium Pontificis. 54
16 Petrus autē ſtabat ad oſtiū foris. Exiuit Lu. 22, 54
ergo diſcipulus ille alter qui erat notus Pō-
tifici, & dixit oſtiariæ, & introduxit Petrum.
17 Dixit ergo Petro ancilla oſtiaria, Num
& tu ex diſcipulis es hominis iſtius? Dicit il-
le, Non ſum.
18 Stabant autem ſerui & miniſtri qui pru-
nas cōgeſſerāt: quia frigus erat, & calefacie-

bant ſe: erat autem cum eis & Petrus ſtans
& calefaciens ſe.
19 Pontifex ergo interrogauit Ieſum de
diſcipulis ſuis, & de doctrina ipſius.
20 Reſpondit ei Ieſus, Ego palàm loquu-
tus ſum mundo, ego ſemper docui in ſyna-
goga, & in templo quò omnes Iudæi conve-
niunt, & in occulto loquutus ſum nihil:
21 Quid me interrogas? interroga eos
qui audierunt quid loquutus ſim ipſis: ec-
ce, hi ſciunt quæ dixerim ego.
22 Hæc autem quum dixiſſet, vnus aſsiſtẽs
miniſtrorũ dedit alapam Ieſu, dicens, Sic-
cine reſpondes Pontifici?
23 Reſpondit ei Ieſus, Si malè loquutus
Matt,26, ſum, teſtificare de malo: ſin bene, cur me
57 cædis?
Mar. 14, 24 (*Miſerat autem eum Annas vinctum
53 ad Caiapham Pontificem.)
Lu. 22,54 25 †Stabat autem Simon Petrus, & calefa-
† Matth. ciebat ſe: dixerunt ergo ei, Num & tu ex
26,69 diſcipulis eius es? Negauit ille, & dixit, Non
Mar. 14, ſum.
66 26 Dicit ei vnus ex ſeruis Pontificis, co-
Lu. 22, 55 gnatus eius cuius abſciderat Petrus auricu-
**Matth.* lam, Nónne ego te vidi in horto cum illo?
27,2 27 Iterum ergo negauit Petrus, & ſtatim
gallus cecinit.
Mar. 15,1 28 ¶ *Ducunt ergo Ieſum à Caiapha in
Luc. 23, 1 Prætorium: erat autem mane, & ipſi non in-
† Act 10, troierunt in prætorium, ne † contaminaren-
28:11,3 tur, ſed vt ederent Paſcha.

29 Exi-

29 Exiuit ergo Pilatus ad eos foras, & di-
xit, Quam accuſationem affertis adverſus
hominem hunc?
30 Reſponderũt, & dixerunt ei, Si non eſ-
ſet hic nocens, haudquaquam tibi tradidiſ-
ſemus eum.
31 Dicit ergo eis Pilatus, Accipite eũ vos,
& ſecundum Legem veſtram iudicate eum.
Dixerunt ergo ei Iudæi, Nobis nõ licet in-
terficere quemquam,
32 * Vt ſermo Ieſu impleretur, quem dixit, *Matt.*28,
ſignificans qua morte eſſet moriturus. 19
33 † Introiuit ergo iterum in prætorium † *Matth.*
Pilatus, & vocauit Ieſum, & dixit ei, Tu es 27,11
ille rex Iudæorum? *Mar.* 15,2
34 Reſpõdit Ieſus, A temetipſo tu hoc di- *Luc.* 23, 3
cis, an alij dixerunt tibi de me?
35 Reſpondit Pilatus, Num ego Iudæus
ſum? gens tua & Pontifices tradiderunt te
mihi quid feciſti?
36 Reſpondit Ieſus, Regnum meum non
eſt ex hoc mundo: ſi ex hoc mũdo eſſet re-
gnum meum, miniſtri mei vtique decerta-
rent ne traderer Iudæis: nunc autem regnũ
meum non eſt hinc.
37 Dixit itaque ei Pilatus, Ergo rex es tu?
Reſpondit Ieſus, Tu dicis, quòd rex ſum e-
go: ego in hoc natus ſum, & ad hoc veni in
mundum, vt teſtimonium feram veritati.
Omnis qui eſt ex veritate, audit vocem
meam.
38 Dicit ei Pilatus, Quid eſt veritas? ¶ Et

quum hoc dixiſſet,iterũ prodiit ad Iudæos,
& dicit eis, Ego nullam invenio in eo cau-
ſam.
Matt.27, 39 * Eſt autem cõſuetudo vobis vt vnum
25 dimittam vobis in Paſcha: vultíſne ergo di-
Mar.15,6 mittam vobis illum regem Iudæorum?
Lu.23,17 40 † Clamauerunt rurſum omnes, dicen-
† Act.3, tes, Non hunc, ſed Barabbam. Erat autem
14 Barabbas latro.

CAPVT XIX.

1 Pilatus Chriſtum flagellatum, 2 & ſpinis coronatũ, 4,12 liberare volens, 13 Iudæorum improbitate vincitur: 16 & eum crucifigendum tradit. 19 Titulus crucis Chriſti: 23 eius veſtimenta dividuntur: 27 matrem Diſcipulo commendat: 30 aceto guſtato, moritur: 32 &, cruribus latronum fractis, 34 latus eius lancea confoditur: 38 à Ioſepho, 39 & Nicodemo 42 ſepelitur.

Matt.27, TVnc * ergo apprehendit Pilatus Ieſum,
27 & flagellauit.
Marc.15, 2 Et milites plectentes coronam de ſpinis,
15 impoſuerunt capiti eius, & veſte purpurea
circundederunt eum.
3 Ac dicebant, Aue rex Iudæorum. Et da-
bant ei alapas.
4 Exiuit iterum Pilatus foras, & dicit
eis, Ecce adduco vobis eum foras, vt co-
gnoſca-

gnoſcatis quòd nullam in eo cauſam inve-
nio.
5 Exiuit ergo Ieſus foras,geſtans ſpineam
coronam, & purpureum pallium: & dicit
eis,Ecce homo.
6 Quum ergo vidiſſent eum Pontifices &
miniſtri,clamabāt,dicentes, Crucifige,cru-
cifige. Dicit eis Pilatus, Accipite cũ vos,&
crucifigite:ego enim nõ invenio in eo cau-
ſam.
7 Reſponderunt ei Iudæi, Nos Legem ha-
bemus, & ſecundum Legem noſtram debet
mori,quia filium Dei ſe fecit.
8 Quum ergo audiſſet Pilatus hunc ſer-
monem,magis timuit.
9 Et ingreſſus eſt Prætorium iterum,& di-
cit ad Ieſum,Vnde es tu? Ieſus autem reſpõ-
ſum non dedit ei.
10 Dicit ergo ei Pilatus,Mihi non loque-
ris? neſcis quòd poteſtatem habeam cruci-
figendi te,& poteſtatem habeam abſoluen-
di te?
11 Reſpondit Ieſus, Non haberes poteſta-
tem adverſum me vllam, niſi tibi datum eſ-
ſet è ſupernis: propterea qui me tradidit ti-
bi,maius peccatum habet.
12 Et ex eo quærebat Pilatus abſoluere
eum.Iudæi autem clamabant, dicentes, Si
hunc abſolueris,nõ es amicus Cæſaris• qui-
cunque ſe regem facit,contradicit Cæſari.
13 Pilatus autem quum audiſſet hunc ſer-
monẽ,produxit foras Ieſum,ſeditq; pro tri-

bunali in loco qui dicitur Lithoſtrotos, He-
braicè autem Gabbatha.
14 Erat autẽ paraſceue Paſchæ, hora fer-
mè ſexta, & dicit Iudæis, Ecce rex veſter.
15 Illi autem clamabant, Tolle, tolle, cru-
cifige eum. Dicit eis Pilatus, Regem veſtrũ
crucifigam? Reſponderunt Pontifices, Nõ
habemus regem, niſi Cæſarem.
16 ¶ Tunc ergo tradidit eum illis, vt cru-
cifigeretur. Acceperunt autem Ieſum, & ab-
duxerunt.
17 Atque is baiulans crucem ſuam, exiuit
Matt.27, in eum qui dicitur * Caluaria, locum, He-
33 braicè autem Golgotha:
Marc.15, 18 Vbi crucifixerunt eum, & cum eo a-
22 lios duos, hinc & hinc, medium autem Ie-
Luc.23,33 ſum.
19 Scripſit autẽ & titulum Pilatus, & po-
ſuit ſuper crucem: erat autem ſcriptum,
Matt.23, * IESVS NAZARENVS REX IV-
37 DAEORVM.
Marc.15, 20 Hunc ergo titulum multi Iudæorum
26 legerunt: quia prope ciuitatem erat locus
Lu.23,38 vbi crucifixus eſt Ieſus. Et erat ſcriptũ He-
braicè, & Græcè & Latinè.
21 Dicebant ergo Pilato Pontifices Iu-
dæorum, Noli ſcribere, Rex Iudæorum: ſed
** Matth.* quòd ille dixerit, Rex ſum Iudæorum.
27,35 22 Reſpõdit Pilatus, Quod ſcripſi, ſcripſi.
Marc.15, 23 ¶ * Milites ergo cũ crucifixiſſent Ie-
24 ſum, acceperunt veſtimenta eius, (& fecerũt
Lu.23,34 quatuor partes, vnicuique militi partem) &
tuni-

tunicam: erat autem tunica inconſutilis, à
ſummo contexta per totum.
24 Dixerunt ergo inter ſe, Ne ſcindamus
eam, ſed ſortiamur de illa, cuius ſit: vt Scri-
ptura impleretur, dicẽs, *Partiti ſunt veſti- *Pſa. 21, 19*
menta mea ſibi, & in veſtem meam miſerũt
ſortem. Et milites quidem hæc fecerunt.
25 ¶ Stabant autem iuxta crucem Ieſu ma-
ter eius, & ſoror matris eius, Maria Cleopę,
& Maria Magdalene.
26 Quum vidiſſet ergo Ieſus matrem ac
diſcipulum aſtantem, quem diligebat, dicit
matri ſuæ, Mulier, ecce Filius tuus.
27 Deinde dicit diſcipulo, Ecce mater tua.
Et ex illa hora accepit eã diſcipulus in ſua.
28 ¶ Poſtea ſciens Ieſus, quòd omnia iam
conſummata eſſent, * vt conſummaretur *Pſ. 68, 22*
Scriptura, dicit, Sitio.
29 Vas igitur erat poſitum aceto plenum.
* Illi verò impleuerunt ſpongiam aceto, & *Matt, 27,*
hyſſopo impoſitam admouerunt ori eius. *34*
30 Quum ergo accepiſſet Ieſus acetum,
dixit, Conſummatum eſt: & inclinato capi-
te tradidit ſpiritum.
31 ¶ Iudæi ergo (quoniam paraſceue erat,
vt nõ remanerent in cruce corpora ſabba-
to: erat enim magnus dies ille ſabbati) roga-
uerunt Pilatum vt frangerẽtur eorum cru-
ra, ac tollerentur.
32 Venerunt ergo milites, & primi qui-
dem fregerunt crura, & alterius qui cruci-
fixus eſt cum eo:

33 Ad Ieſum autem quum veniſſent, vt viderunt eum iam mortuum, non fregerunt eius crura.

34 Sed vnus militum lancea latus eius fodit, & continuò exiuit ſanguis & aqua.

35 Et qui vidit, teſtimonium perhibuit, & verum eſt teſtimoniũ eius: & ille ſcit quòd
* Ex. 12, vera dicit, vt & vos credatis.
46 36 Facta ſunt enim hæc vt Scriptura im-
Nũ. 9, 12 pleretur,* Os non comminuetis ex eo.
† Zach. 37 Et rurſus alia Scriptura dicit, † Vide-
12, 10 bunt in quem pupugerunt.
C. 18 38 ¶ * Poſt hæc autem rogauit Pilatum
* Matth. Ioſeph Arimathienſis, qui erat diſcipulus
Ieſu, ſed occultus propter metum Iudęorũ,
27. 57 vt tolleret corpus Ieſu: ſdque permiſit Pila-
Mar. 15, tus.
42 39 Venit autem & Nicodemus († qui ve-
Lu. 23, 50 nerat ad Ieſum nocte primùm) ferens mix-
† Sup. 3, turam myrrhę & aloes ad libras ferme cen-
2. 7, 50 tum.

40 Acceperunt ergo corpus Ieſu, & obvinxerunt illud linteis cum aromatibus, ſicvt mos eſt Iudæis ſepelire.

41 Erat autem in eo loco vbi crucifixus eſt, hortus, & in horto monumentum nouum, in quo nondum quiſquam oſitus erat.

42 Ibi ergo propter paraſceuen Iudæorũ, quòd in propinquo eſſet monumentum, poſuerunt Ieſum.

Cap.

CAPVT XX.

2 Maria nuntiat Chriſtum reſurrexiſſe. 3 Petrus & Iohannes hoc viſuri, 4 excurrunt. 14 Ieſus Mariæ apparet, 19 & Diſcipulis domi cõgregatis. 25 Thomas antè incredulus, 28 credit. 31 Cur ſcriptũ Euãgeliũ.

VNo * verò die ſabbatorum Maria Magdalene venit mane, quũ adhuc tenebræ eſſent ad monumentum: vidétque lapidem ublatum à monumento. *Mat.28,1* *Mar.16,1* *Luc.24,1*

2 Currit ergo & venit ad Simonem Petrũ, & ad alterum illum diſcipulum quem amabat Ieſus, & dicit illis, Suſtulerunt Dominum è monumento, & neſcimus vbi poſuerint eum.

3 Exiit ergo Petrus & ille alius diſcipulus, & venerunt ad monumentum.

4 Currebant autẽ duo ſimul, & ille alius diſcipulus præcucurrit citiùs Petro, venítq; prior ad monumentum.

5 Et quum ſe inclinaſſet, vidit poſita linteamina: non tamen introiuit.

6 Venit ergo Simon Petrus ſequens eum, & introiuit in monumẽtum, & vidit linteamina poſita:

7 Et ſudariũ quod fuerat ſuper caput eius, nõ cum linteaminibus poſitum, ſed ſeparatim involutum in vnum locum.

8 Tũc ergo introiuit & ille alius diſcipulus qui venerat prior ad monumentum, viditq; & credidit:

9 Nondum enim nouerant Scripturam,
quòd oportuiſſet eũ à mortuis reſurgere.
10 Abierunt ergo rurſus diſcipuli ad ſe-
metipſos.
Mat 28,1 11 ¶ * Maria autem ſtabat ad monumẽtum
†Mar.16, foris plorans: dũ ergo fleret,† inclinauit ſe
in monumentum,
5 12 *Et videt duos angelos amictos albis ſe
*Luc.24. dẽtes, vnum ad caput, & alterum ad pedes,
4 illic vbi poſuerant corpus Ieſu.
13 Dicũt ei illi, Mulier, quid ploras? Dicit
eis, Suſtulerunt Dominum meum, nec ſcio
vbi poſuerunt eum.
14 Hæc quum dixiſſet, cõverſa eſt retror-
ſum, & videt Ieſum ſtantẽ, nec ſciebat quòd
Ieſus eſſet.
15 Dicit ei Ieſus, Mulier, quid ploras? quẽ
quæris? Illa exiſtimans quòd hortulanus
eſſet, dicit ei, Domine, ſi tu aſportaſti eum,
dicito mihi vbi poſueris eum, & ego eum
tollam.
16 Dicit ei Ieſus, Maria. Converſa illa, di-
cit ei, Rabboni: quod dicitur magiſter.
17 Dicit ei Ieſus, Noli me tangere: non-
dum enim aſcendi ad Patrem meum: ſed va
de ad fratres meos, & dic eis, Aſcendo ad
*Mar.16 Patrem meum & Patrem veſtrum, & Deum
meum & Deum veſtrum.
14 18 Venit Maria Magdalene annuntians di-
Lu.24,36 ſcipulis quòd vidiſſet Dominum, & ea di-
2.Cor,15, xiſſet ſibi.
5 19 ¶ * Quum ergo veſpera eſſet die illo,
qui

qui erat vnus ſabbatorum, & fores eſſent
clauſæ, vbi erant diſcipuli congregati pro-
pter metum Iudæorum, venit Ieſus, ſtetítq;
in medio, & dicit eis. Pax vobis.
20 Et quum hæc dixiſſet, oſtendit eis ma-
nus ac latus ſuum. Gauiſi ſunt ergo diſcipu
li, viſo Domino.
21 Dixit ergo eis iterum, Pax vobis: ſicvt
miſit me Pater, ita & ego mitto vos.
22 Hæc quum dixiſſet, flauit in eos, & di-
cit eis. Accipite Spiritum ſanctum.
23 * Quorumcũq; remiſeritis peccata, re- *Matt.16,*
mittuntur eis: quorumcunque retinueritis, 19:18,18
retenta ſunt.
24 ¶ Thomas autem vnus ex duodecim,
qui dicitur Didymus, non erat cum eis quã-
do venit Ieſus.
25 Dixerũt ergo ei alij diſcipuli, Vidimus
Dominum. Ille autem dixit eis, Niſi videro
in manibus eius veſtigium clauorũ, & mit-
tam digitum meum in veſtigium clauorum,
& mittam manum meam in latus eius, non
credam.
26 Et poſt dies octo iterum erãt diſcipu-
li eius intus & Thomas cum eis. Venit Ieſus
ianuis clauſis, & ſtetit in medio, & dixit, Pax
vobis.
27 Deinde dicit Thomæ, Infer digitum
tuum huc, & vide manus meas, & admoue
manum tuam & immitte in latus meum, &
noli eſſe incredulus, ſed credens.
28 Reſpondit Thomas & dixit ei, Domi-

nus meus & Deus meus.
29 Dicit ei Ieſus, Quia vidiſti me Thoma, credidiſti: beati qui non viderunt & crediderunt.
Inf.21, 25 30 * Multa quidem & alia ſigna fecit Ieſus in conſpectu diſcipulorum ſuorum, quæ nõ ſunt ſcripta in libro hoc.
31 Hæc autẽ ſcripta ſunt, vt credatis quòd IESVS eſt Chriſtus ille filius Dei, & vt credentes, vitam habeatis per nomen eius.

CAPVT XXI.

1 Ieſus apparet 2 piſcantibus Apoſtolis; 6,7 quem miraculo captorum piſciũ agnoſcunt. 15 Petro ouium curam committit: 18 mortiſq; genus eidem prænuntiat. 21 Q. de morte Iohannis.

POſtea manifeſtauit ſe iterũ Ieſus ad mare Tiberiadis: manifeſtauit autem ſic:
2 Erant ſimul Simon Petrus & Thomas
Sup.1, 45 qui dicitur Didymus, & * Nathanael, qui e-
† *Mat.4, 21* rat à Cana Galilææ, & † filij Zebedæi, aliſq; ex diſcipulis eius duo.
Mar,1, 19 3 Dicit eis Simon Petrus, Vado piſcatum. Dicunt ei, Venimus & nos tecum. Exierunt & aſcenderunt in nauim ſtatim, & illa nocte nihil ceperunt.
4 Mane autem iam facto ſtetit Ieſus in litore: non tamen cognouerunt diſcipuli quòd Ieſus eſſet.
5 Dicit eis Ieſus, Pueri, nunquid opſonij habetis? Responderunt ei, Non.

6 At ille dicit eis,* Mittite in dextram na- Luc.5,4
uigij partem rete,& invenietis. Miſerũt er-
go, & iam non valebant illud trahere præ
multitudine piſcium.
7 Dicit ergo diſcipulus ille quem dilige-
bat Ieſus,Petro, Dominus eſt. Simon ergo
Petrus quum audiſſet quòd Dominus eſſet,
tunica ſuccinxit ſe,(erat enim nudus) & mi-
ſit ſe in mare.
8 Alij autem diſcipuli nauigiolo vene-
runt: non enim longè aberant à terra, ſed
circitèr cubitis ducentis: trahentes rete pi-
ſcium.
9 Vt ergo deſcenderunt in terram, vide-
runt prunas poſitas, & piſcem ſuperpoſitũ,
& panem.
10 Dicit eis Ieſus,Afferte de piſcibus quos
prendidiſtis nunc.
11 Aſcendit Simon Petrus, & traxit rete
in terram,plenum magnis piſcibus, centum
quinquaginta tribus: & quum tot eſſent,nõ
eſt sciſſum rete.
12 Dicit eis Ieſus,Venite, prandete.Et ne-
mo diſcipulorum audebat interrogare eũ,
[dicẽs]: Tu quis es?quum ſcirent quòd Do-
minus eſſet.
13 Venit itaque Ieſus,& accipit panem, &
dat eis,& piſcem ſimiliter.
14 Hac iam tertia vice manifeſtatus eſt Ie-
ſus diſcipulis ſuis quũ reſurrexiſſet à mor-
tuis.
15 ¶ Quum ergo prãdiſſent, dicit Simoni

Petro Ieſus, Simon Iohannis, diligis me plus
quàm hi? Dicit ei, Etiam Domine, tu ſcis
quòd amem te. Dicit ei, Paſce agnos meos.
16 Dicit ei rurſus iterum, Simon Iohãnis,
diligis me? Ait illi, Etiam Domine, tu ſcis ꝙ
amem te. Dicit ei, Paſce oues meas.
17 Dicit ei tertiò, Simon Iohannis, amas
me? Indoluit Petrus quòd dixiſſet ſibi ter-
tiò, Amas me? dixítq; ei, Domine, tu omnia
noſti, tu ſcis quòd amem te. Dicit ei Ieſus,
Paſce oues meas.
2. Pet. 1, 14
18 * Amen amen dico tibi, quum eſſes iu-
nior, cingebas te, & ambulabas quò vole-
bas: quum autem ſenueris, extendes manus
tuas, & alius te cinget, & ducet quò non vis.
19 Hoc autem dixit, ſignificans qua mor-
te glorificaturus eſſet Deum. Et quum hoc
dixiſſet, dicit ei, Sequere me.
20 ¶ Converſus Petrus videt illũ diſcipu-
Sup. 13, 23
lum quem diligebat Ieſus, ſequentẽ, & * qui
recubuit in cœna ſuper pectus eius, & dixit,
Domine, quis eſt ille qui tradit te?
21 Hunc ergo quum vidiſſet Petrus, dicit
Ieſu, Domine, hic autem quid?
22 Dicit ei Ieſus, Si eum velim manere do-
nec veniam, quid ad te? tu me ſequere.
23 Exiit ergo ſermo inter fratres, quòd di-
ſcipulus ille non moreretur: & non dixerat
ei Ieſus, Non moritur: ſed, Si eum velim ma-
nere donec veniam, quid ad te?
24 Hic eſt diſcipulus ille, qui teſtimoniũ
perhibet de his, & ſcripſit hæc: & ſcimus
quòd

quòd verum eſt teſtimonium eius.
25 * Sunt autem & alia multa quæ fecit Ie- Sup.20,30
ſus, quæ ſi ſcribantur per ſingula, nec ipſe,
opinor, mundus caperet eos, qui ſcriberen-
tur, libros.

ACTA APOSTOLORVM.

CAPVT I.

1 Continuat Lucas hanc hiſtoriam ad ſuũ Euangelium. 5 Baptizari Spiritu ſancto. 8 Apoſtoli teſtes Chriſti. 9 Sublato in cælum Chriſto, 10 Apoſtoli 11 monentibus Angelis 12 reverſi, 14 precibus incũbunt. 15 Petri inſtinctu 18 Iudæ proditoris loco 26 Matthias eligitur ſorte.

SVPERIORE quidẽ vo- C.1
lumine diximus, Theophi-
le, de omnibus quæ cœpit
Ieſus tum facere, tum do-
cere,
2 Ad eum vſq; diem quo
poſtquam impertitus in hoc ipſum Spiritũ
ſanctum, mandata dediſſet quos delegerat
Apoſtolis, ſurſum aſſumptus eſt:
3 Quibus etiam ſeipſum exhibuerat vi-
uentem, poſtea quàm ſupplicio fuiſſet affe-

ctus, idque compluribus argumentis, dum
per dies quadraginta conſpicitur ab illis, ac
loquitur [eis] de regno Dei.
4 Et congregans illos in idem loci, præ-
Luc.24, cepit eis * ne diſcederẽt Hieroſolymis, ſed
49 vt expectarent promiſſum Patris, † Quod
† *Ioh.14,* (inquit) audiſtis ex me:
26 5 * Quoniam Iohannes baptizauit quidẽ
**Matt.3,* aqua, † vos autem baptizabimini Spiritu
11 ſancto poſt dies hoſce non multos.
Marc.1,8 6 Illi igitur vbi conveniſſent, perconta-
Luc.3, 16 bantur illum, dicẽtes: Domine, num in tem-
pore hoc reſtituis regnum Iſraeli?
Ioh.1, 26 7 Dixit autem ad illos, Non eſt veſtrum
Inf.11,16: noſſe tempora & articulos temporũ, quos
19,4 Pater in ſua ipſius conſtituit poteſtate:
†*Inf.* 2,2 8 * Sed accipietis virtutem, poſtea quàm
* *Lu.24,* Spiritus ſanctus advenerit ſuper vos: & † e-
49 ritis mihi teſtes non ſolũ Hieroſolymis, ve-
Inf 2,2 rùm etiam in vniuerſa Iudæa, Samariáque,
†*Inf.2,32* deniq; vſq; ad extrema terræ.
9 Atq; hæc loquutus, videntibus iiſdem,
Marc.16, * in altum ſublatus eſt: & nubes ſubduxit il-
19 lum ab oculis eorum.
Lu.24,51 10 Quúmq; eſſent defixis in cælum ocu-
lis, eunte illo, ecce viri duo aſtiterunt illis
amicti veſtibus albis,
11 Qui & dixerunt, Viri Galilæi quid ſtatis
intuentes in cælum? hic Ieſus qui aſſumptus
eſt à vobis in cælum, ſic veniet quemadmo-
dum vidiſtis eum euntem in cælum.
12 Tũc reverſi ſunt Hieroſolymam à mõ-

te

te qui vocatur Oliueti, qui abeſt ab Hie-
roſolymis iter ſabbati.
13 Et quũ introiſſent, aſcenderunt in cœ-
naculum vbi manſitabant & Petrus & Iaco-
bus, & Iohannes & Andreas, Philippus &
Thomas, Bartholomæus & Matthæus, Iaco-
bus Alphæi & Simon Zelotes, & Iudas Iaco-
bi [frater].
14 Hi omnes perſeuerabãt vnanimiter in
deprecatione & obſecratione cũ mulieri-
bus & Maria matre Ieſu, cúmque fratribus
illius.
15 Et in diebus his exurgens Petrus in me- C.2
dio diſcipulorum, dixit (erátq; turba homi-
num ſimul ferè centum viginti):
16 ¶ Viri fratres, oportuit impleri Scri-
pturam hanc, * quam prædixit Spiritus ſan- Pſ.40,10
ctus per os Dauid, de Iuda, † qui fuit dux Ioh.13,18
iis qui comprehenderunt Ieſum, † Ioh.28,
17 Quia cooptatus erat in numerum no- 3
ſtrũ, & ſortitus erat partẽ miniſterij huius.
18 Et is quidem parauit agrum ex merce-
de iniquitatis, * ſuſpẽſúſq; crepuit medius, Mat.27,5
& effuſa ſunt omnia viſcera eius.
19 Et innotuit omnibus habitãtibus Hie-
roſolymæ: ita vt appellaretur ager ille lin-
gua illis vernacula,* Aceldama: hoc eſt, a- Matt.27,
ger ſanguinis. 8
20 Scriptum eſt enim in libro Pſalmorũ,
† Fiat commoratio eius deſerta, & non ſit Pſ.68, 26
qui inhabitet in ea. Et, * Epiſcopatum eius *Pſ.108,8
accipiet alter.

21 Oportet igitur vt ex his viris qui nobiſ-
cum verſati ſunt, toto tempore quo Do-
minus Ieſus perpetuam vitæ conſuetudinē
egit nobiſcum,
22 Exorſus à baptiſmo Iohannis ad eum
vſque diem quo receptus eſt à nobis: vnus
quiſpiam cōſtituatur, qui ſit vnà nobiſcum
teſtis reſurrectionis eius.
23 Et ſtatuerunt duos, Ioſeph qui vocatur
Barſabas, qui cognominatus eſt Iuſtus, &
Matthiam.
24 Et facta precatione, dixerunt, Tu Do-
mine, qui corda noſti omnium, oſtende v-
trum elegeris ex his duobus,
25 Vt accipiat ſortem miniſterij huius &
Apoſtolatus, vnde prævaricatus éxcidit Iu-
das, vt abiret in locum ſuum.
26 Et dederunt ſortes eorum, & cécidit
ſors ſuper Matthiam: & cooptatus eſt ad nu
merum vndecim Apoſtolorum.

CAPVT II.

*1 Apoſtoli 4 Spiritu ſancto repleti, di-
verſis linguis loquuntur. 13 Ebrietatis no-
tam 15 Petrus tollit: 22, 34 Chriſtū Meſ-
ſiam eſſe docet: 37 Auditoribus conſterna-
tis 38 pœnitentiam ſuadet: 41 cuius præ-
dicatione multi convertuntur. 44 Bono-
rum cōmunio. 46 Concordia. 47 Eccle-
ſiæ incrementum ex Deo eſt.*

C.3 ET quum compleretur dies Pentecoſtes,
erāt omnes vnanimiter in eodem loco.

2 * Et factus eſt repente de cælo ſonitus, Inf. 11, 15:
tanquam impetu venientis flatus vehemẽ- 19, 6
tis, & repleuit totam domum vbi erant ſe-
dentes.
3 Et viſæ ſunt illis diſſectæ linguæ vel-
vt igneæ, ſederúntque ſuper ſingulos eo-
rum.
4 Ac repleti ſunt omnes Spiritu ſancto,
cœperúntq; loqui aliis linguis, provt Spiri-
tus ille dabat eloqui illis.
5 Erant autem Hieroſolymis habitantes
Iudæi, viri religioſi, ex omni natione earũ
quæ ſub cælo ſunt.
6 Is rumor quum increbruiſſet, convenit
multitudo, & confuſa eſt quòd audiret v-
nuſquiſq; lingua ſua illos loquentes.
7 Stupebant autem omnes ac mirabãtur,
dicentes inter ſeſe, Nónne ecce omnes iſti
qui loquuntur, Galilæi ſunt?
8 Et quomodo nos audimus eos ſua quiſ-
que lingua in qua nati ſumus?
9 Parthi & Medi & Elamitæ, & habitato-
res Meſopotamiæ, Iudææq; & Cappadociæ,
Ponti & Aſiæ,
10 Phrygiæ & Pamphyliæ, Aegypti & par-
tium Libyæ eius quæ eſt finitima Cyrenæ,
& advenæ Romani,
11 Iudæíque & proſelyti, Cretes & Arabes:
audimus eos loquentes noſtris linguis ma-
gnifica Dei.
12 Stupebant autem omnes, ac mirabãn-
tur, inter ſeſe dicentes, Quidnam vult hoc
eſſe?

13 Alij autem irridentes dicebant, Muſto expleti ſunt [iſti].
14 ¶ Stans autē Petrus cum vndecim, extulit vocem ſuam, ac loquutus eſt eis, Viri Iudæi, & qui habitatis Hieroſolymis vniuerſi, hoc vobis notum ſit, & auribus percipite verba mea.
15 Non enim ſicvt vos exiſtimatis, hi ebrij ſunt, quum ſit hora diei tertia.
16 Sed hoc eſt quod dictum eſt per prophetam Ioel,
Ioel. 2,28 17 * Et erit in nouiſsimis diebus, dicit Deus, † effundam de Spiritu meo ſuper omnē carnem, & prophetabunt filij veſtri & filiæ veſtræ, & iuuenes veſtri viſiones videbunt, & ſeniores veſtri ſomnia ſomniabunt.
† Eſai. 44,3
18 Et quidem ſuper ſeruos meos & ſuper ancillas meas in diebus illis effundam de Spiritu meo, & prophetabunt.
19 Et dabo prodigia in cælo supernè, & ſigna in terra infernè, ſanguinem & ignem & vaporem fumi.
20 Sol convertetur in tenebras, & luna in ſanguinem, ante quàm veniat dies ille Domini magnus atq; illuſtris.
Ioel. 2, 32 21 * Et futurum eſt vt omnis quicunque
Rō. 10, 13 invocauerit nomen Domini, ſeruetur.
22 Viri Iſraelitæ, audite verba hæc: Ieſum Nazarenum, virum exhibitum à Deo erga vos virtutibus, & prodigiis, & ſignis quæ fecit per illum Deus in medio veſtri, ſicvt & ipſi ſcitis.

23 Hunc

23 Hunc definito conſilio & præſcientia Dei traditum, quum accepiſſetis per manus iniquorum, crucifixum interemiſtis:
24 Quem Deus ſuſcitauit, ſolutis doloribus mortis, quatenus impoſsibile erat teneri illum ab ea.
25 Dauid enim dicit de eo,* Prouidebam Dominum coram me ſemper: quoniã à dextris eſt mihi, ne commouear. Pſal. 15, 8
26 Propter hoc lætatum eſt cor meum, & exultauit lingua mea: inſuper & caro mea requieſcet in ſpe.
27 Quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec ſines vt Sanctus tuus videat corruptionem.
28 Notas mihi feciſti vias vitæ, replebis me iucunditate cum facie tua.
29 Viri fratres, quandoquidem licet liberè dicere apud vos de patriarcha Dauid,
* quòd & defunctus eſt & ſepultus eſt: & ſe- 3. Reg. 2,
pulchrum eius eſt apud nos vſq; in hodier- 10
num diem. Inf. 13, 36
30 Propheta igitur quum eſſet, & ſciret
† quòd iureiurando iuraſſet ſibi Deus, fu- Pſ. 131, 12
turum vt de fructu lumbi ipſius, quantum ad carnem, Chriſtus exoriretur, [ac] ſederet ſuper ſedem eius:
31 Præſcius loquutus eſt de reſurrectione
Chriſti, * quòd non derelicta ſit in inferno Pſa. 15, 10
anima eius, † neq; caro eius viderit corru- † Inf. 13,
ptionem. 35
32 Hunc Ieſum ſuſcitauit Deus, * cuius o- * Sup. 1, 8
mnes nos ſumus teſtes.

33 Dextera igitur Dei exaltatus, & promiſ-
ſione Spiritus ſancti accepta à Patre, effudit
hoc quod nunc videtis & auditis vos.
34 Non enim Dauid aſcendit in cælos: ſed
Pſ.109,1 dicit ipſe, * Dixit Dominus Domino meo,
Sede à dextris mihi,
35 Donec ponam inimicos tuos ſcabellũ
pedum tuorum.
36 Certò ſciat ergo tota domus Iſrael, ꝙ
Dominum & Chriſtum fecerit Deus, hunc
Ieſum quem vos crucifixiſtis.
37 ¶ His autem auditis compuncti ſunt
corde, & dixerunt ad Petrum ac reliquos
Apoſtolos, Quid faciemus, viri fratres?
38 Petrus ait ad illos, [Delictorum] pœni-
tentiam agite, & baptizetur vnuſquiſq; ve-
ſtrum in nomine Ieſu Chriſti in remiſsionẽ
peccatorum: & accipietis donum Spiritus
ſancti.
39 Vobis enim facta eſt repromiſsio & fi-
liis veſtris, & omnibus qui longè ſunt, quoſ-
cunq; advocauerit Dominus Deus noſter.
40 Aliiſq; verbis plurimis teſtificatus eſt,
& exhortatus eſt eos, dicẽs, Seruemini à ge-
neratione iſta praua.
41 Qui ergo libenter acceperunt ſermo-
nem eius, baptizati ſunt: & acceſſerũt in die
illo animæ circitèr mille.
42 ¶ Erant autem perſeuerantes in do-
ctrina Apoſtolorum, & communicatione,
& fractione panis, & precationibus.
43 Obortus eſt autem omni animę timor,
mul-

multáque prodigia & ſigna per Apoſtolos
edebantur.
44 Omnes autem qui credebãt, erant cõ-
iuncti, * & habebant omnia communia. Inf. 4.32
45 Poſſeſsionéſq; & ſubſtantias vẽdebant,
ac dividebant illa omnibus, provt cuique
opus erat.
46 Et quotidie perdurantes vnanimiter
in templo,† & frãgẽtes per ſingulas domos Inf. 20, 7
panem,inviecm ſumebãt cibum, cum exul-
tatione & ſimplicitate cordis,
47 Laudantes Deũ,& habentes gratiam a-
pud totum populũ. Dominus autẽ addebat
qui ſalui fierent quotidie congregationi.

CAPVT III.

*1 Petrus cum Iohanne in templum aſcẽ-
dens, 2 claudum ſanat: 9 Populo ad mi-
raculum concurrenti 12 ſalutis myſteriũ
exponit, 14 ingratitudinem eorum accu-
ſans, 19 et pœnitentiam ab illis poſtulans.*

SImul autem Petrus & Iohannes aſcen- C.4
debant in templum,ad horam precatio-
nis nonam.
2 Et quidam vir qui erat claudus ex vtero
matris ſuæ, baiulabatur, quem ponebant
quotidie ad portã templi, quæ dicitur Spe-
cioſa,vt peteret eleemoſynam ab introeun-
tibus in templum.
3 Is quum vidiſſet Petrum ac Iohannẽ in-
greſſuros in templum, rogabat vt eleemo-
ſynam acciperet.

4 Defixis autem in eum oculis Petrus cum
Iohanne dixit, Aſpice in nos.
5 At ille intendebat in eos, ſperans ſe ali-
quid accepturum ab eis.
6 Petrus autem dixit, Argẽtum & aurum
non eſt mihi: quod autem habeo, hoc tibi
do. In nomine Ieſu Chriſti Nazareni, ſurge
& ambula.
7 Et apprehenſa manu eius dextera, ere-
xit eum: protinus autem conſolidatæ ſunt
plantæ illius ac tali.
8 Et exiliens ſtetit & ambulabat, intrauít-
que cum illis in templum, inambulans & ſa-
liens, ac laudans Deum.
9 Et vidit eum totus populus ambulantẽ
ac laudantem Deum.
10 Agnouerúntq; illum, quòd ipſe eſſet is
qui ad eleemoſynam ſederat, ad Specioſam
portam templi: & impleti ſunt admiratione
& ſtupore ſuper eo quod contigerat illi.
11 ¶ Quum teneret autem qui ſanatus fu-
erat claudus, Petrum & Iohannem, cucurrit
totus populus ad eos in porticu quę appel-
latur Solomonis, ſtupefactus.
12 Quo viſo Petrus reſpondit ad populũ,
Viri Iſraelitæ, quid miramini ſuper hoc? aut
nos quid intuemini, quaſi noſtra virtute aut
pietate effecerimus vt hic ambularet?
Inf. 5, 30 13 Deus Abrahã & Iſaac & Iacob, * Deus
patrũ noſtrorum glorificauit filiũ ſuum Ie-
ſum, quem vos tradidiſtis ac negaſtis in cõ-
ſpectu Pilati, quũ ille iudicaſſet eſſe abſol-
uendum.

14 * Vos

14 * Vos autem Sanctum & Iuſtum nega- Matt.27,
ſtis,& poſtulaſtis vt virum homicidam do- 20
naret vobis :
15 Auctorem verò vitæ interfeciſtis,quem Marc.15,
Deus ſuſcitauit à mortuis , cuius nos teſtes 11
ſumus. Lu.23, 18
16 Et per fiduciã nominis eius,hunc quẽ Iohã. 18,
videtis ac noſtis, conſolidauit nomẽ ipſius: 40
& fides quæ per eum eſt,dedit ei integrita-
tem iſtam in conſpectu omnium veſtrum.
17 Et nunc fratres,ſcio quòd per ignorã-
tiam feciſtis,ſicvt & principes veſtri.
18 Deus autem quæ prænuntiauerat per
os omnium Prophetarum ſuorum, Chriſtũ
paſſurum,impleuit ſic.
19 Pœniteat vos igitur [erroris], & con-
vertimini,vt deleantur peccata veſtra:
20 Vt quum venerint tempora refrigera-
tionis à cõſpectu Domini , & miſerit eũ qui
antè prædicatus eſt vobis,Ieſum Chriſtum,
21 Quem oportet quidem cælum accipe-
re vſque in tempora reſtitutionis omnium
quę loquutus eſt Deus per os omnium ſan-
ctorum ſuorum à ſeculo Prophetarum.
22 Moſes quidem ad Patres dixit , * Pro- Deut. 18,
phetam ſuſcitabit vobis Dominus Deus ve- 15
ſter de fratribus veſtris , mei ſimilem. Au- Inf.7, 37
dietis eum iuxta omnia quæcunque loquu-
tus fuerit vobis.
23 Futurũ eſt autem vt omnis anima quæ
non audierit Prophetam illum, extermine-
tur è populo.

24 Quin & omnes Prophetæ à Samuele,
ac deinceps quotquot loquuti ſunt, etiam
annuntiauerunt dies iſtos.
25 Vos eſtis filij Prophetarum ac teſtamē-
ti, quod teſtatus eſt Deus erga patres no-
Gen. 12, 3: ſtros, dicēs ad Abraham,* Et in ſemine tuo
18, 18: 21, benedictionem conſequentur omnes fami-
17: 22, 18: liæ terræ.
26, 4: 28, 26 Vobis primùm Deus, quum ſuſcitaſſet
14. filium ſuum Ieſum, miſit eum benedicentē
vobis, ita vt vnuſquiſque veſtrum converte-
ret ſe ab iniquitatibus ſuis.

CAPVT IIII.

*3 Petrus & Iohānes capti, 7 concilio ſi-
ſtūtur: 8, 19 Chriſti cauſam agūt intrepi-
dé. 24 Diſcipuli preces ad Deum fundunt.
34 Multi poſſeſsiones ſuas vendunt, 36 in-
ter quos & Barnabas numeratur.*

LOquētibus autem illis ad populum, ſu-
pervenerunt illis Sacerdotes ac Magi-
ſtratus templi & Sadducæi,
2 Moleſtè ferentes quòd docerent popu-
lum, & annuntiarent in nomine Ieſu reſur-
rectionem ex mortuis,
3 Et iniecerunt eis manus, poſuerūntque
eos in cuſtodiam in poſterum diem: nam e-
rat iam veſpera.
4 Multi verò eorum qui audierāt ſermo-
nem, crediderunt: & factus eſt numerus vi-
rorum circiter quinque millia.
5 Factum eſt autem poſtero die vt cōgre-
garen-

garẽtur principes eorũ & Seniores & Scribæ Hieroſolymis,
6 Et Annas princeps Sacerdotum & Caiaphas, & Iohãnes, & Alexander, & quotquot erant de genere pontificio.
7 Et quum ſtatuiſſent eos in medio, interrogabant, Qua virtute, aut quo nomine feciſtis hoc vos?
8 ¶ Tunc Petrus repletus Spiritu ſancto, dixit ad eos, Principes populi & Seniores Iſrael,
9 Si nos hodie examinamur de eo quòd benefecerimus homini infirmo, qua ratione iſte ſaluus factus ſit:
10 Notum ſit omnibus vobis & toti plebi Iſrael, quòd per nomen Ieſu Chriſti Nazareni, quem vos crucifixiſtis, quem Deus ſuſcitauit à mortuis, per hunc iſte aſtat coram vobis ſanus.
11 *Hic eſt Lapis ille qui reiectus eſt à vobis ędificantibus, qui factus eſt in caput anguli, *Pſ.117, 22 Eſai.28, 16 Matt. 21, 42 Marc. 12, 10 Lu.20, 17 Rõ.9, 33 1. Pet.2, 7*
12 Nec eſt in alio quoquã ſalus: nec enim aliud nomẽ eſt ſub cælo datum inter homines, in quo oporteat nos ſaluos fieri.
13 ¶ Videntes autem Petri in dicendo libertatem ac Iohannis: cõpertóq; quòd homines eſſent illiterati & idiotę, admirabantur, & agnoſcebãt eos ꝙ cum Ieſu fuiſſent.
14 Hominem aũt vidẽtes ſtantẽ cũ eis qui ſanatus fuerat, nihil poterant cõtradicere.
15 Iuſsis aũt illis è cõcilio ſecedere, cõferebant inter ſeſe,

16 Dicentes, Quid faciemus hominibus i-
ſtis? nam conſpicuum ſignum editū eſſe per
eos, omnibus habitantibus Hieroſolymis
manifeſtum eſt, nec poſſumus inficiari.
17 Sed ne amplius divulgetur in populum,
minaciter interminemur eis, ne poſthac lo-
quantur in nomine hoc vlli hominum.
18 Et accerſitis illis, præceperunt ne o-
mnino loquerētur, neque docerent in no-
mine Ieſu.
19 At Petrus & Iohannes reſpōdentes di-
xerunt ad eos, An iuſtum ſit in conſpectu
Dei, vos potiùs audire, quàm Deū, iudicate.
20 Non enim poſſumus quæ vidimus &
audiuimus, non loqui.
21 At illi additis minis, dimiſerunt eos, ni-
hil invenientes qua ratione punirent eos,
propter populum, quia omnes glorificabāt
Deum ſuper eo quod acciderat.
22 Annorum enim erat amplius quadra-
ginta homo, in quo editum fuerat ſignum
iſtud ſanationis.
23 ¶ Dimiſsi autem venerunt ad ſuos, &
annuntiauerūt quæcunq; ſibi principes Sa-
cerdotum & Seniores dixerant.
24 Qui quum audiſſent, vnanimiter attol-
lebant vocem ad Deum, dixerúntque, Do-
mine, tu es Deus qui feciſti cælum ac terrā,
mare, & omnia quæ in eis ſunt:
Pſal.2,1 25 Qui per os Dauid pueri tui dixiſti,
* Quare fremuerunt gentes, & populi me-
ditati ſunt inania?

26 Aſti-

26 Aſtiterunt reges terræ,& principes cõ-
venerunt in vnum adverſus Dominum, &
adverſus Chriſtum eius.
27 Convenerunt enim verè adverſus ſan-
ctum filium tuum Ieſum quem vnxeras, He-
rodes ſimul & Pontius Pilatus cum Genti-
bus & populis Iſrael,
28 Ad faciendum quæcunq; manus tua &
conſilium tuum priùs decreuerat vt fierēt.
29 Et nunc, Domine, aſpice in minas eo-
rum, & da ſeruis tuis, vt cum omni fiducia
loquantur ſermonem tuum:
30 Manum tuam porrigēdo in hoc vt ſa-
natio & ſigna & prodigia edantur per no-
men ſancti filij tui Ieſu.
31 Et quum oraſſent illi, motus eſt locus
in quo erant congregati, & repleti ſunt o-
mnes Spiritu ſancto,& loquebantur ſermo-
nem Dei cum fiducia.
32 ¶ Multitudinis autem credentium erat C.5
cor vnum & anima vna: nec quiſquam ali-
quid corū quæ poſsidebat, ſuum eſſe dice-
bat, ſed * erant illis omnia communia. *Sup.2,44*
33 Et virtute magna reddebant Apoſtoli
teſtimonium reſurrectionis Domini Ieſu,&
gratia magna erat ſuper omnes illos:
34 Neq; enim quiſquā egens erat inter il-
los: quotquot enim poſſeſſores agrorū, aut
ædium erant, vendentes afferebant pretia
eorum quæ vendita fuerant,
35 Et ponebāt ad pedes Apoſtolorū: diſtri-
buebatur autem ſingulis prout cuiq; opus
erat.

36 Ioſes verò qui cognominatus eſt Barnabas ab Apoſtolis, (quod eſt, filius conſolationis) Leuites, Cyprius genere,
37 Quum haberet agrum, vendidit eum: & attulit pretium, & poſuit ad pedes Apoſtolorum.

CAPVT V.

1 Ananias 2 ob fraudẽ interverſi pretij 5 exanimis corruit: 10 & Sapphira vxor eius. 12 Per multa Apoſtolorum miracula 14 fides propagatur. 18 Carceri incluſos Apoſtolos 19 Angelus liberat: 26 & cùm concilio Sacerdotum ſiſtuntur, 35 Gamalielis conſilio ſeruantur: 40 cæſique 41 Deum celebrant.

VIr aũt quidam nomine Ananias cũ Sapphira vxore ſua vendiderat poſſeſsionẽ,
2 Et ſepoſuerat de pretio, conſcia etiam vxore ſua, & allatam partẽ aliquam, ad pedes Apoſtolorum poſuit.
3 Dixit autem Petrus, Anania, cur impleuit ſatanas cor tuum, vt mentireris Spiritui ſancto, & fraudares de pretio agri?
4 Nónne prorſus tibi manebat, & venundatus in tua erat poteſtate? quare poſuiſti in corde tuo rem iſtam? non es mentitus hominibus, ſed Deo.
5 Audiens autem Ananias hęc verba, collapſus expirauit, & ortus eſt timor magnus ſuper omnes qui audierunt hæc.
6 Surgentes autem iuuenes amouerunt eum,

eum,elatúmque ſepelierunt.
7 Interceſsit autem fermè horarum trium
intervallum, vxor quoque ipſius, neſciens
quod factum fuerat,introiuit.
8 Reſpondit autem ei Petrus, Dic mihi,
num tanti agrum vendidiſtis? At illa dixit,
Etiam,tanti.
9 Petrus autem ait ad eam, Cur conſpi-
raſtis inter vos vt tentaretis Spiritum Do-
mini? ecce,pedes eorum qui ſepelierunt vi-
rum tuum,ad oſtium adſunt,& efferent te.
10 Confeſtim autem cócidit ad pedes
eius,& expirauit. Ingreſsi autẽ iuuenes re-
pererunt illam mortuam, & extulerunt ac
ſepelierunt iuxta virum ſuum.
11 Et ortus eſt timor magnus ſuper vni-
uerſam congregationem, & ſuper omnes
qui audiebant hæc.
12 ¶ Per manus autem Apoſtolorum ede-
bantur ſigna ac prodigia multa in populo,
(Et erāt vnanimiter omnes in porticu So-
lomonis.
13 Cæterorum autẽ nemo audebat ſe cō-
iũgere illis,ſed magnificabat eos populus.
14 Magis autem accreſcebat credentium
Domino multitudo virorum ſimul ac mu-
lierum.)
15 Ita vt in plateas exportarent infirmos,
& ponerent in lectulis ac grabatis:vt veniẽ-
tis Petri vel vmbra obvmbraret aliquem il-
lorum.
16 Conveniebat autem & multitudo vici-

narum ciuitatum Hieroſolymam, afferen
ęgros ac vexatos à ſpiritibus immundis: qu
ſanabantur omnes.

C.6 17 ¶ Exurgens autem princeps Sacerdo-
tum, & omnes qui cum illo erāt, quæ eſt fa-
ctio Sadducæorū, repleti ſunt æmulatione:
18 Et iniecerunt manus in Apoſtolos, &
poſuerunt eos in cuſtodia publica:
19 Sed angelus Domini per noctem ape-
ruit ianuas carceris, eductiſq; illis dixit,
20 Ite, & ſtantes loquamini in templo po-
pulo omnia verba vitæ huius.
21 Illi verò quum hæc audiſſent, intraue-
runt diluculo in templū, ac docebant. ¶ Ad-
veniens autem princeps Sacerdotum & qui
cum eo erant, convocauerunt concilium &
vniuerſum Seniorum ordinē filiorū Iſrael,
miſerūntq; ad carcerē qui adducerent eos.
22 Quum autem veniſſent miniſtri, nec re-
periſſent illos in carcere, reverſi nuntiaue-
runt,
23 Dicētes, Carcerem quidem invenimus
clauſum cum omni diligentia, & cuſtodes
foris ſtantes ante ianuas: quū aperuiſſemus
autem, neminem intus reperimus.
24 Vt autem audierunt hos ſermones &
Sacerdos & Magiſtratus templi, principéſq;
Sacerdotum, ambigebant de illis quidnam
hoc futurum eſſet.
25 Adveniens autem quidam nūtiauit eis,
Ecce viri quos poſueratis in carcere, ſunt in
templo ſtantes ac docentes populum.

26 Tunc

26 Tunc abiit Magiſtratus cum miniſtris,
& adduxit illos ſine vi : timebant enim po-
pulum, ne lapidarentur.
27 Et quum adduxiſſent illos, ſtatuerunt
in concilio. Et interrogauit eos princeps
Sacerdotum,
28 Dicens: Nónne etiam atq; etiam præ-
cepimus vobis ne doceretis in nomine iſto?
& ecce repleſtis Hieroſolymam doctrina
veſtra, & vultis inducere ſuper nos ſangui-
nem hominis iſtius.
29 Reſpondens autem Petrus & Apoſto-
li, dixerunt, Obedire oportet Deo magis,
quàm hominibus.
30 * Deus Patrum noſtrorum ſuſcitauit *Sup. 3, 13*
Ieſum, quem vos interemiſtis, ſuſpendentes
in ligno.
31 Hunc principem & ſeruatorem Deus
exaltauit dextera ſua, ad dandam pœniten-
tiam Iſraeli, remiſsionémq; peccatorum.
32 Ac nos ſumus ei teſtes horum quæ di-
cimus: inſuper autem & Spiritus ſanctus, quē
dedit Deus obedientibus ipſi.
33 ¶ Hæc autem quum audiſſent, diſſeca-
bantur, & cōſultabant vt interficerent illos.
34 Surgens autem quidā in concilio Pha-
riſæus nomine Gamaliel, Legis doctor in
pretio habitus apud totum populum, iuſsit
vt pauliſper ſecederent foras Apoſtoli.
35 Dixitq; ad illos, Viri Iſraelitæ, attendi-
te vobis ſuper hominibus iſtis quid acturi
ſitis.

Inf.21,38 36 * Ante hos enim dies extitit Theudas,
dicens ſe eſſe aliquem, cui adhæſit numerus
virorum circitèr quadringẽtorum: qui oc-
ciſus eſt, & omnes qui credebant ei, diſsipa-
ti ſunt, & redacti ad nihilum.
37 Poſt hũc extitit Iudas Galilæus in die-
bus profeſsionis, & avertit populum multũ
poſt ſe: & ipſe periit, & omnes quotquot
paruerant ei, diſperſi ſunt.
38 Et nunc dico vobis, abſtinete ab homi-
nibus iſtis, & ſinite illos: quoniam ſi eſt ex
hominibus conſilium aut opus hoc, diſſol-
uetur:
39 Sin ex Deo eſt, non poteſtis diſſoluere,
ne quando & Deo repugnare reperiamini.
In huius autem ſententiam pedibus itum eſt
à cæteris:
40 Et quum advocaſſent Apoſtolos, cæ-
ſis præceperunt ne loquerentur in nomine
Ieſu: & dimiſerunt eos.
41 Et illi quidem ibant gaudentes à con-
ſpectu cõcilij, quòd digni habiti eſſẽt vt pro
nomine eius contumelia afficerentur.
42 Et quotidie in templo & in ſingulis do-
mibus non ceſſabant docere & annuntiare
Ieſum Chriſtum.

CAPVT VI.

3 Miniſtrandi officium delegatur 5 ſeptem viris: inter quos Stephanus fidei plenus, 12 captus, 13 violatæ legis Moſis accuſatur.

IN diebus autem illis creſcente numero C. 7
diſcipulorum, ortum eſt murmur Gręco-
rum adverſus Hebræos: eo quòd deſpice-
rentur in miniſterio quotidiano viduæ i-
pſorum.
2 Cæterùm duodecim illi, quum iuſsiſſent
adeſſe multitudinem diſcipulorum, dixerũt,
Non eſt placitum vt nos derelicto ſermone
Dei, miniſtremus menſis.
3 Circunſpicite ergo, fratres, viros ex vo-
bis ſpectatæ probitatis ſeptem, plenos Spiri
tu ſancto & ſapientia, quibus delegabimus
hoc negotij,
4 Nos verò deprecationi & adminiſtran-
do ſermoni incumbemus.
5 Et placuit hic ſermo coram tota multi-
tudine: & elegerunt Stephanum virum ple-
num fide ac Spiritu ſancto, &*Philippum, & *Inf. 21, 8*
Prochorum, & Nicanorem, & Timonem,
& Parmenam, & Nicolaum proſelytum An-
tiochenum.
6 Hos ſtatuerunt in conſpectu Apoſto-
lorum: & quum oraſſent, impoſuerunt eis
manus.
7 Et ſermo Dei creſcebat, ac multiplica-
batur numerus diſcipulorum Hieroſolymis
valde: multáque turba Sacerdotum obedie-
bat fidei.
8 ¶ Porrò Stephanus plenus fide ac forti- C. 8
tudine edebat prodigia & ſigna magna in
populo.
9 Exorti ſunt autem quidam è ſynagoga

quæ appellatur Libertinorum, & Cyrenen-
ſium, & Alexãdrinorum & Cilicum & Aſia-
norum, diſputantes cum Stephano,
10 Nec poterant reſiſtere ſapientiæ & Spi
ritui quo loquebatur.
11 Tunc ſubornauerunt viros qui dicerẽt,
Audiuimus eum dicentem verba contume-
lioſa in Moſen ac Deum,
12 Commouerúntque plebem & Seniores
& Scribas, atque invadentes corripuerunt
eum, & adduxerunt in concilium:
13 Statuerúntq; falſos teſtes qui dicerent,
Homo iſte non ceſſat loqui verba contume
lioſa adverſus locum ſanctũ hũc, & Legem.
14 Audiuimus enim eum dicentem, Ieſus
Nazarenus iſte demolietur locum hunc, &
mutabit inſtituta quæ tradidit nobis Moſes.
15 Et intuentes eum omnes qui ſedebant
in concilio, viderunt faciem eius tanquam
faciem angeli.

CAPVT VII.

*2 Stephanus cauſam dicens, oſtendit ele-
ctos à Deo fuiſſe Patres, 20 prius quàm na-
tus eſſet Moſes, 47 & ſtaret Templũ: 44 ex-
ternos verò omnes ritus ad cæleſte exemplar
formatos fuiſſe. 54 Stridentes dentibus Iu-
dæi, 58 Saulo lapidãtium pallia aſſeruan-
te, 59 Stephanũ lapidibus obruunt 60 pro
inimicis orantem.*

DIxit autem princeps Sacerdotum, Num
hæc ita ſe habent?

2 At

2 At ille ait, Viri fratres & patres, audite:
Deus gloriæ apparuit patri noſtro Abrahæ,
quum eſſet in Meſopotamia, prius quâm mo
raretur in Charran:
3 * Et dixit ad illum, Exi de terra tua, & *Gen.* 12, 1
de cognatione tua, & veni in terram quan-
cunque monſtrauero tibi.
4 Tunc exiit è terra Chaldæorum, & ha-
bitauit in Charran. Et inde, poſtquam mor-
tuus eſt pater eius, trãſtulit illum in terram
hanc, in qua nunc vos habitatis.
5 Et non dedit illi hæreditatem in ea, ne
veſtigium quidem pedis, & repromiſit illi
eam ſe daturum poſsidendam, & ſemini e-
ius poſt ipſum, quum non haberet filium.
6 Loquutus eſt autem Deus ſic, quòd * futu *Geneſ.* 15,
rum eſſet ſemen eius inquilinũ in terra alie- 13 & 16
na, quódq; ſeruituti illud ſubiecturi eſſent, † Ge. 17,
& malè tractaturi annis quadringentis. 10
7 Et gentẽ cuicunq; ſeruierint, iudicabo * Ge. 21, 2
ego, dicit Deus: & poſt hæc exibũt & ſeruiẽt † Ge. 21,
mihi in loco hoc. 4
8 † Et dedit illi teſtamentum circunciſio * *Gen.* 25,
nis. * Atque hic genuit Iſaac, & † circuncídit 24 & 26
eum in die octauo: & * Iſaac genuit Iacob, † Ge. 29,
& † Iacob genuit duodecim Patriarchas. 33: 30, 5:
9 Et Patriarchæ invidia moti, * Ioſeph ven- 35, 23
diderunt in Aegyptũ: & erat Deus cum eo: * Ge. 37,
10 Et eripuit eum ex omnibus afflictioni- 28
bus eius, † & dedit ei gratiam & ſapientiam
coram Pharaone rege Aegyptiorum: & † Ge. 41,
conſtituit eum præfectum ſuper Aegyptum 37

& ſuper totam domum ſuam.
11 Venit autem fames in vniuerſam terram
Aegypti & Chanaan,& afflictio magna : nec
inveniebant cibos Patres noſtri.
Gen.42,1 12 *Quum audiſſet autem Iacob eſſe fru-
menta in Aegypto,miſit Patres noſtros pri-
múm.
Ge.45,4 13 *Et quum iterum miſiſſet eos, agnitus
eſt Ioſeph à fratribus ſuis, & innotuit Pha-
raoni genus Ioſeph.
14 Miſſo autem [nuntio] Ioſeph accerſiuit
Iacob patrem ſuum, omnémque cognatio-
nem ſuam in animabus ſeptuagintaquinq;.
Gen. 46, 15 *Et deſcendit Iacob in Aegyptum,†de-
1 & 5 functúſque eſt ipſe & Patres noſtri,
† Geneſ. 16 *Et tranſlati ſunt in Sychem, & poſiti
49,32 ſunt in ſepulchro†quod emit Abraham pre
*Ge.50,7 tio argenti à filiis Emor filij Sychem.
Ioſ.24,32 17 Quum autem appropinquaret tempus
†Gen.23, promiſsionis,de qua iurauerat Deus Abra-
16:50,13 hæ,*creuit populus & multiplicatus eſt in
*Exo.1,7 Aegypto,
18 Donec exortus eſt alius rex, qui non
nouerat Ioſeph.
19 Hic circunveniens genus noſtrum, af-
flixit Patres noſtros, vt exponerent infan-
tes ſuos, ne [fœtus] eſſent vitales,
Exod.2,2 20 *Eodem tempore natus eſt Moſes, &
Heb. 11, fuit gratus Deo: qui nutritus eſt tribus men
23 ſibus in domo patris.
21 Expoſitum autem illũ ſuſtulit filia Pha-
raonis,& nutriuit eum ſibi vice filij.

22 Et

22 Et eruditus eſt Moſes omni ſapientia
Aegyptiorum : & erat potens in factis & in
dictis.
23 Vt verò expletum eſt ei quadraginta
annorum tempus, ſubiit in cor eius vt invi-
ſeret fratres ſuos filios Iſrael.
24 *Et quum vidiſſet quẽdam iniuria af- *Exo. 2,12*
fici, defendit eum,& vltus eſt vicem eius qui
affligebatur,percuſſo Aegyptio.
25 Exiſtimabat autem intelligere fratres
ſuos, quòd Deus per manum ipſius daret ſa
lutem illis:at illi non intellexerunt.
26 * Et ſequenti die conſpectus eſt illis li- *Exo.2,13*
tigantibus,& redegit eos in concordiam, di
cens: Viri,fratres eſtis, cur vos invicem læ-
ditis?
27 Cæterùm is qui iniuriam faciebat pro-
ximo,repulit eum,dicens, Quis te cõſtituit
principem ac iudicem ſuper nos?
28 Nunquid interficere me tu vis, quem-
admodum interfeciſti heri Aegyptium?
29 Fugit autem Moſes ad dictum hoc, &
factus eſt advena in terra Madian,vbi gene-
rauit filios duos.
30 Et expletis annis quadraginta, * appa- *Exod 3,2*
ruit illi in deſerto montis Sina angelus Do-
mini,in flammeo incendio rubi.
31 Moſes autem vt cõſpexit, admiratus eſt
viſum. Porrò quum accederet vt attẽderet,
facta eſt ad eum vox Domini,
32 Ego[ſum]Deus Patrum tuorum, Deus
Abraham, Deus Iſaac,& Deus Iacob. Tre-

meſactus autē Moſes,non audebat attēdere.
33 Dixit autem illi Dominus, Solue calceamentum pedum tuorum: locus enim in quo ſtas,terra ſancta eſt.
34 Vidi,vidi, [inquam], afflictionē populi mei qui eſt in Aegypto, & gemitum eorum audiui,& deſcendi vt eruam eos·nunc venito,& mittam te in Aegyptum.
35 Hunc Moſen quem negauerunt,dicentes,Quis te cōſtituit principem & iudicem? hunc,[inquam], Deus principem & redemptorem miſerat per manum angeli, qui apparuerat illi in rubo.
Exo.7, 8, 36 *Hic eduxit illos, edens prodigia & ſi-
9, 10, 11, gna in Aegypto,& in rubro mari, †& in de-
14 ſerto annis quadraginta.
†Ex.16,1 37 Hic eſt Moſes qui dixit filiis Iſrael,*Pro
*Deu.18, phetā ſuſcitabit vobis Dominus De⁹ veſter
15 è fratribus veſtris ſimilem mei:illū audietis.
Sup.3,22, 38 †Hic eſt qui fuit in cōgregatione in ſo-
†Exo 19, litudine cum angelo,qui loquebaī ei in mō-
3 & 19 te Sina,& cum Patribus noſtris: qui accepit ſermonem viuum vt daret nobis.
39 Cui noluerunt obedire Patres noſtri, ſed repulerunt & averſi ſunt corde ſuo in Aegyptum,
Exo, 32,1 40 Dicentes ad Aarō,*Fac nobis deos qui præcedant nos:Moſi enim huic, qui eduxit nos de terra Aegypti, neſcim⁹ qd acciderit.
41 Et vitulum fecerunt in diebus illis, & obtulerunt hoſtiam ſimulachro, & lætabantur ſuper operibus manuum ſuarum.

42 Con-

42 Convertit [ſe] autem Deus, & tradidit
eos vt colerent militiam cæli: ſicvt ſcriptum
eſt in libro Prophetarũ, * Num victimas & Amos 5,
hoſtias obtuliſtis mihi annis quadraginta 25
in deſerto domus Iſrael?
43 Et ſuſcepiſtis tabernaculum Moloch,
& ſydus Dei veſtri Rempham, figuras quas
feciſtis ad adorandum eas: & transferam
vos vltra Babylonem.
44 Tabernaculum teſtimonij fuit Patri-
bus noſtris in deſerto, ſicvt ordinauerat il- Exo.25,9
lis, loquens ad Moſen, vt faceret illud *ſe- & 40
cundum formam quam viderat: Heb.8,5
45 †Quod & induxerunt, qui ſucceſſerũt, †Ioſ.3,14
Patres noſtri cum Ieſu in poſſeſsionem Gen *1 Reg.
tium, quas expulit Deus à facie Patrum no- 16,13
ſtrorum vſque ad dies Dauid, †2 Reg.
46 * Qui invenit gratiam coram Deo, &
†petiit vt inveniret tabernaculũ Deo Iacob. 7,2
47 *Solomon autẽ ædificauit illi domum. Pſa.131,5
48 †Sed excelſiſsimus ille non in manufa- *3 Reg.
ctis templis habitat, ſicvt Propheta dicit, 6,1
49 *Cælum mihi ſedes eſt, terra autẽ ſca- 1 Par.17,
bellum pedum meorum: quam domum æ 12
dificabitis mihi? dicit Dominus: aut quis lo- †Inf.17,
cus requietionis meæ eſt? 24
50 Nónne manus mea fecit hæc omnia? *Eſ.66,1
51 Duri ceruice & †incircuncisi corde & †Iere.6,
auribus, vos ſemper Spiritui ſancto reſiſti- 10: 9, 26
tis: ſicvt Patres veſtri, ita & vos.
52 Quem Prophetarũ non ſunt perſequuti Exo.4,
Patres veſtri? & occiderunt eos qui prenun- 9

tiabant de adventu Iuſti illius. cuius vos
nunc proditores & occiſores fuiſtis:
53 Qui accepiſtis Legem per diſpoſitiones
angelorum:nec ſeruaſtis.
54 ¶ Audientes autem hæc,diſſecabantur
cordibus ſuis, & ſtridebant dentibus ſuis in
eum.
55 Quum autem eſſet plenus Spiritu ſan-
cto, intentis in cælum oculis vidit gloriam
Dei,& Ieſum ſtantem à dextris Dei:
56 Et ait. Ecce video cælos apertos, & Fi-
lium hominis ſtantem à dextris Dei.
57 Exclamantes autem voce magna, con-
tinuerunt aures ſuas, & impetum fecerunt
vnanimiter in eum,
58 Et eiectum eum è ciuitate lapidabant:
Inf. 22,20 ac teſtes*depoſuerunt veſtimenta ad pedes
adoleſcentis qui vocabatur Saulus.
59 Et lapidabant Stephanum invocantem,
ac dicentem: Domine Ieſu,ſuſcipe ſpiritum
meum.
60 Poſitis autem genibus, clamauit voce
Matth. 5, magna, *Domine. ne ſtatuas illis peccatum
44 hoc.Et quum hoc dixiſſet,obdormiuit.
Lu. 6,27:

CAPVT VIII.

23,34
1 *Cor*. 4, 12

2 Dum Stephanum lugent pij, 3 Saulus Eccleſiam vaſtat. 5 Philippus Samariæ Chriſtum prædicat. 9 Simon magus 13 credit, & baptizatur: 18 pecunia Dei dona emere volens, 20 reprehenditur. 26 Philippus 27 Aethiopē eunuchum 38 baptizat.

Saulus

SAulus *autem cõſenſerat in necem eius. C. 9
Facta eſt autem in illo die perſequutio *Inf.22,20*
magna adverſus Eccleſiam quæ erat Hiero-
ſolymis, & omnes diſperſi ſunt per regiones
Iudææ & Samariæ, præter Apoſtolos.
2 Curauerunt autem vnà Stephanum viri
religioſi, fecerũtque planctum magnum
ſuper eum.
3 *Saulus verò devaſtabat Eccleſiã, per ſin- *Inf.22, 4*
gulas domos intrans: †trahénſque viros ac † *Inf.22,*
mulieres tradebat in cuſtodiam. 19
4 Illi igitur diſperſi peragrabant, annun-
tiantes ſermonem Dei.
5 ¶ Philippus autẽ pervenit in ciuitatem
Samariæ, ac prædicabat illis Chriſtum.
6 Intendebãt autem turbæ his quæ à Phi-
lippo dicebantur, vnanimiter audientes &
videntes ſigna quæ edebat.
7 Spiritus enim immundi è multis qui ab
illis tenebantur, exibant, clamantes voce ma
gna: multi autem paralytici & claudi ſanati
ſunt.
8 Et factum eſt gaudium magnum in illa
ciuitate.
9 ¶ Vir autem quidã nomine Simon, qui C. 10
antea in ea ciuitate artem exercuerat magi-
cam, ac gentem dementauerat Samariæ, di-
cens ſe eſſe quempiam magnum:
10 Cui auſcultabant illi à minimo vſque
ad maximum, dicentes, Iſte eſt virtus Dei
[quæ vocatur] magna.
11 Auſcultabãt autem ei, propterea quòd

multo tempore magicis artibus dementaſ-
ſet eos.
12 Quum verò credidiſſent Philippo euan
gelizanti de regno Dei, déque nomine Ieſu
Chriſti, baptizabanť viri ſimul ac mulieres.
13 Tunc Simon & ipſe credidit: & quum
baptizatus eſſet, adhęrebat Philippo: vidéns
quę ſigna & virtutes fieri, ſtupens admira-
batur.
14 Quum autem audiſſent Apoſtoli qui
erant Hieroſolymis, quòd recepiſſet Sama-
ria ſermonem Dei, miſerunt ad eos Petrum
ac Iohannem.
15 Qui cùm deſcendiſſent, orauerunt pro
ipſis vt acciperent Spiritum ſanctum.
16 Nondum enim in quenquam illorum
illapſus fuerat, ſed baptizati tantùm erant
in nomine Chriſti Ieſu.
17 Tunc imponebant manus ſuper illos,
accipiebántque Spiritum ſanctum.
C. 11 18 ¶ Quum vidiſſet autem Simō quòd per
impoſitioneͫ manuum Apoſtolorum dare-
tur Spiritus ſanctus, obtulit eis pecunias,
19 Dicens, Date & mihi poteſtatem iſtam,
vt cuicunque impoſuero manus, accipiat
Spiritum ſanctum.
20 Petrus autem dixit ad eum, Pecunia tua
tecum ſit in perditionem, quoniam donum
Dei exiſtimaſti pecuniis parari.
21 Non eſt tibi pars, neque ſors in ratione
hac: cor enim tuum non eſt rectum coram
Deo:

22 Reſi

22 Reſipiſce igitur ab iſta malitia tua, &
roga Deum, ſi fortè remittatur tibi cogita-
tio cordis tui.
23 In felle enim amaritudinis, & colliga-
tione iniquitatis video te eſſe.
24 Reſpondens autem Simō dixit, Prece-
mini vos pro me apud Dominum, ne quid
eveniat in me horum quæ dixiſtis.
25 ¶ Et illi quidem teſtificati & loquuti ſer
monē Dei, reverſi ſunt Hieroſolymā, & mul
tis oppidulis Samaritanorū euangelizabāt.
26 Angelus autē Domini loquutus eſt ad C. 12
Philippum, dicens: Surge, & vade Meridiem
verſus, ad viam quæ deſcendit ab [vrbe] Hie-
roſolymorum, ad Gazam: hæc eſt deſerta.
27 Et ſurgens abiit: & ecce vir Aethiops,
eunuchus, præfectus Candaces reginæ Ae-
thiopum, quem præfecerat vniuerſæ gazæ
ſuæ, venerat adoraturus Hieroſolymam:
28 Et revertebatur ſedens ſuper currum
ſuum, legebátque Eſaiam prophetam.
29 Dixit autem Spiritus Philippo, Accede,
& adiunge te ad currum iſtum.
30 Accurrens autem Philippus audiuit
eum legentem Eſaiam prophetam: & dixit,
Intelligíſne quæ legis?
31 At ille ait, Quínam enim poſsim, niſi a-
liquis dux viæ mihi fuerit? rogauítque Phi-
lippum vt aſcenderet, ſederétque ſecum.
32 Argumentum autem Scripturæ quam
legebat, erat hoc,* Tanquā ouis ad occiſio-
nem ductus eſt: & ſicvt agnus corā tondēte Eſa. 53, 7.

ſe mutus,ſic non aperuit os ſuum.
33 In humilitate ipſius iudicium eius ſublatum eſt · generationem autem eius quis enarrabit?quoniã tollitur de terra vita eius.
34 Reſpondens autem Eunuchus Philippo,dixit: obſecro te,de quo Propheta dicit hoc,de ſe,an de alio quopiam?
35 Aperiens autem Philippus os ſuum & incipiens à Scriptura iſta , prædicauit illi Ieſum.
36 Et dum irent per viam , venerunt ad quandam aquam : & ait Eunuchus , Ecce aqua: quid vetat quò minus baptizer?
37 Dixit autem Philippus, Si credis ex toto corde,licet.Et reſpondens ait , Credo filium Dei eſſe IESVM Chriſtum.
38 Et iuſsit ſiſti currum : ac deſcenderunt ambo in aquam , Philippus ſimul & Eunuchus,& baptizauit eum.
39 Quum autem aſcendiſſent ex aqua,Spiritus Domini rapuit Philippũ , nec amplius vidit eum Eunuchus: ibat enim per viam ſuam gaudens.
40 Philippus autem repertus eſt Azoti:& pertranſiens euangelizabat ciuitatibus cunctis,donec veniret Cæſaream.

CAPVT IX.

2 *Saulus Damaſcum petens* 4 *à Domino proſternitur.* 10 *Ananias mittitur,* 18 *vt eum baptizet.* 20 *Paulus,Chriſto prædicato in ſynagogis,* 23 *Iudæorũ inſidias* 25 *per murum*

*murum demiſſus,evadit: 26 venit Ieroſo-
lymam: 30 abducitur Cæſaream. 33 Pe-
trus Aeneæ paralytico medetur: 36 Tabi-
tham defunctam 40 vitæ reſtituit.*

SAulus* autem adhuc ſpirās minas ac cæ- C. 13
dem adverſus diſcipulos Domini, acceſ- Rom. 9,3
ſit ad principem Sacerdotum, Gal. 1, 13
2 Et petiit ab eo* epiſtolas, quas perferret *Inf. 22,5
Damaſcum ad ſynagogas: vt ſi quos inveniſ
ſet eius viæ, ſeu viros, ſeu mulieres, vinctos
duceret Hieroſolymam.
3 *Et quum iter faceret, contigit vt ap- Inf. 22,6
propinquaret Damaſco. †Et ſubitò circun † 1 Cor.
fulgurauit eum lux de cælo. 15,8
4 Collapſúſque in terram, audiuit vocem 2 Cor. 12,
dicentē ſibi, Saul. Saul, quid me perſequeris? 2
5 Dixit autem. Quis es Domine? Dominus
autem dixit, Ego ſum Ieſus, quem tu perſe-
queris: durum eſt tibi contra ſtimulos cal-
citrare.
6 Is tremens ac ſtupens dixit, Domine,
quid me vis facere? Et Dominus ad eum, Sur
ge, & ingredere ciuitatem, & dicetur tibi
quid te oporteat facere.
7 Viri autem illi qui erant ei comites iti-
neris, ſtabant attoniti, audientes quidem vo
cem, neminem tamen videntes.
8 Surrexit autem Saulus è terra, apertíſque
oculis neminem videbat: ſed manu ducen-
tes illum, introduxerunt Damaſcum.
9 Et erat tribus diebus non videns, ac nō

comedit neque bibit.
10 ¶ Erat autem quidam diſcipulus Da-
maſci, nomine Ananias: & dixit ad illum per
viſum Dominus, Anania. Et ille ait, Ecce e-
go Domine.
11 Et Dominus ad eũ, Surge, & vade in vicũ
qui vocatur Rectus, & quęre in domo Iudę,
Saulũ nomine, Tarſenſem: ecce enim orat.
12 (Et vidit per viſum virum Ananiam no-
mine, introeuntem, & imponentem ſibi ma-
num, vt viſum reciperet.)
13 Reſpondit autem Ananias, Domine, au
diui ex multis de viro hoc, quanta mala fe-
cerit Sanctis tuis Hieroſolymæ.
14 Et hoc loco habet poteſtatem à princi-
pibus Sacerdotum, vinciendi omnes qui in-
vocant nomen tuum.
15 Dixit autem ad eum Dominus, Vade:
quoniam organum electum eſt mihi iſte, vt
portet nomẽ meum coram Gentibus, & re-
gibus, ac filiis Iſrael.
16 Ego enim oſtendam illi quanta opor-
teat eum pro nomine meo pati.
17 Et abiit Ananias, & introiuit in domũ,
& imponens ei manus, dixit: Saul frater,
Dominus miſit me (qui apparuit tibi in via
qua veniebas) vt viſum recipias, & implearis
Spiritu ſancto.
18 Et confeſtim deciderunt ab oculis eius
tanquam ſquamæ, & viſum recepit: & ſurgẽs
baptizatus eſt.
19 Quúmque cepiſſet cibum, corrobora-
tus

tus eſt: fuit autem Saulus cum diſcipulis qui
erant Damaſci per dies aliquot.
20 ¶ Et continuò in ſynagogis prædica-
bat Chriſtum, quòd is eſſet filius Dei.
21 Stupebant autem omnes qui eum au-
diebant, ac dicebãt, Nónne hic eſt qui expu-
gnabat Hieroſolymis eos qui invocabant
nomen iſtud: & huc ad hoc venit, vt vinctos
illos duceret ad principem Sacerdotum?
22 Saulus autẽ multò magis invaleſcebat,
& confundebat Iudæos qui habitabant Da-
maſci, affirmans quòd is eſſet Chriſtus.
23 ¶ Expletis autem diebus compluribus,
inierunt inter ſe Iudæi conſilium, vt illum
occiderent.
24 Sed intellectæ ſunt Saulo inſidiæ eo-
rum: *adſeruabántque portas die ac nocte, 2 Cor.11.
vt eum interficerent. 32.
25 Accipientes autẽ eum diſcipuli nocte,
per murum demiſerunt, ſubmittentes in
ſporta.
26 Quum autem Saulus veniſſet Hieroſo
lymam, tentabat ſe iungere diſcipulis: & o-
mnes timebant eum, non credentes quòd
eſſet diſcipulus.
27 Barnabas autem apprehenſum illum
duxit ad Apoſtolos, ac narrauit illis quo-
modo in via vidiſſet Dominum, & quòd lo-
quut⁹ eſſet ei: & quomodo in Damaſco for-
titer egiſſet in nomine Ieſu.
28 Et erat cum illis intrans & exiens Hie-
roſolymis, cũ fiducia loquẽs in nomine Do-

mini Ieſu.
29 Loquebatúrque & diſputabat adverſus
Græcos: illi verò quærebant occidere eum.
30 Quod quum cognouiſſent fratres, de-
duxerunt eum Cæſaream, & emiſerunt Tar
ſum.
31 ¶ Igitur eccleſiæ quidem per totam Iu-
dæam, & Galilæam, & Samariam habebant
pacem, & ædificabantur, verſantes in timo-
re Domini: & conſolatione ſancti Spiritus
multiplicabantur.
C. 14 32 Factum eſt autem vt Petrus dum pera-
graret per omnes, deveniret etiam ad San-
ctos qui habitabant Lyddæ.
33 Reperit autem ibi hominem quendam
nomine Aeneam: annis iam octo decumben
tem in grabato, qui erat paralyticus.
34 Et ait illi Petrus, Aenea, ſanet te Domi-
nus Ieſus Chriſtus: ſurge, & ſterne tibiipſi.
Et continuò ſurrexit.
35 Et viderunt eum omnes qui habitabāt
Lyddæ & Aſſarone, qui converſi ſunt ad
Dominum.
36 ¶ Ioppæ autem fuit quædam diſcipula
nomine Tabitha, quæ interpretata dicitur
Dorcas: hæc erat plena operibus bonis &
eleemoſynis quas præſtabat.
37 Factum eſt autem in diebus illis vt in-
firmata moreretur. Quam quū lauiſſent, po
ſuerunt in cœnaculo.
38 Quum autem vicina eſſet Lydda Ioppæ,
ac diſcipuli audiſſent, quòd Petrus eſſet in
ea

ea, miſerunt ad eum, rogantes ne grauaretur
venire vſque ad ſe.
39 Exurgens autem Petrus venit cum illis.
Et quum adveniſſet, duxerunt illum in
cœnaculum: & circunſteterunt illum omnes
viduæ, flentes, & oſtendētes tunicas, veſtéſque,
quas faciebat quū eſſet cū ipſis Dorcas.
40 Eiectis autem omnibus foras, Petrus
poſitis genibus orauit: & converſus ad corpus,
dixit, Tabitha, ſurge. At illa aperuit oculos
ſuos, viſóque Petro, reſedit.
41 Data autem illi manu, erexit eam: &
quum vocaſſet Sanctos ac viduas, exhibuit
eam viuam.
42 Id autem innotuit per totam Ioppen, &
crediderunt multi in Dominum.
43 Factum eſt autem vt dies multos maneret
Ioppæ apud Simonem quendam coriarium.

CAPVT X.

1 Cornelius Centurio 4 Angeli iuſſu 5 Petrum accerſit: 11 qui & ipſe viſione oblata, 15, 20 ne gentes aſpernetur, inſtituitur. 34 Cornelio & familiæ eius Euāgelium annuntiat: 44 hi autem Spiritu S. accepto, 48 baptizantur.

VIr autem quidam erat Cæſareæ, nomine C. 15
Cornelius, centurio ex cohorte quæ dicitur
Italica,
2 Religioſus ac timens Deum, cum tota
domo ſua, præſtans eleemoſynas multas ple

bi, deprecánſque Deum ſemper.
3 Is vidit per viſum manifeſtè fermè hora
diei nona angelum Dei introeuntem ad ſe,
dicentémque ſibi, Corneli.
4 At ille intuẽs eum, ac timore correptus,
dixit. Quid eſt Domine? Dixit autem illi, O-
rationes tuæ & eleemoſynæ tuæ aſcẽderunt
in memoriam coram Deo.
5 Et nunc mitte viros Ioppen, & accerſe
Simonem qui cognominatur Petrus.
6 Hic diverſatur apud Simonem quen-
dam coriarium, cui eſt domus iuxta mare:
hic dicet tibi quid te oporteat facere.
7 Et quum diſceſsiſſet angelus qui lo-
quebatur illi, vocauit duos famulos ſuos, &
militem religioſum ex his qui ſibi adhære-
bant.
8 Quibus quum narraſſet omnia, miſit il-
los Ioppen.
9 ¶ Poſtridie verò facientibus illis iter, &
appropinquantibus ciuitati, aſcendit Petrus
Mat. 6,6 *in ſuperiora domus, vt oraret, circa ho-
ram ſextam.
10 Et quum eſuriret, voluit guſtare cibũ.
Parantibus autem illis, irruit ſuper eum mẽ-
tis exceſſus,
11 Et videt cælum apertum, ac deſcendens
ad ſe vas quoddam velut linteum magnum,
quatuor initiis alligatum, ſummitti [è cælo]
in terram:
12 In quo erãt omnia quadrupedia terræ,
beſtiǽque & reptilia & volatilia cæli.

13 Et facta eſt vox ad eũ, Surge Petre, ma-
cta & veſcere.
14 Ait autem Petrus. Nequaquam Domi-
ne: quia nunquam edi quicquam commu-
ne, vel immundum.
15 Et vox rurſus iterum ad eũ, Quæ Deus
purificauit, tu communia ne dixeris.
16 Hoc autem factum eſt tertiò: & rurſum
receptum eſt vas in cælum.
17 Et dum apud ſeſe hæſitaret Petrus quæ-
nam eſſet viſio quam vidiſſet, ecce, viri qui
miſſi erant à Cornelio, percontati de do-
mo Simonis, aſtiterunt ad ianuam.
18 Et evocato [quopiam] interrogabant
an Simon qui cognominaretur Petrus, illic
haberet hoſpitium.
19 Petro verò cogitante de viſione, dixit
Spiritus ei Ecce, viri quærunt te:
20 * Surge itaque & deſcende, & vade *Inf. 15, 7*
cum eis, nihil hæſitans: propterea quòd e-
go miſi illos.
21 Deſcendens autem Petrus ad viros qui
miſſi erant à Cornelio ad ipſum, dixit. Ecce
ego ſum ille quem quæritis: quæ cauſa eſt
propter quam veniſtis?
22 Qui dixerunt, Cornelius centurio vir
iuſtus ac timens Deum, & teſtimonium ha-
bens ab vniuerſa gente Iudæorum, oracu-
lo admonitus eſt ab angelo ſancto, vt accer-
ſeret te in domũ ſuã, & audiret verba abs te.
23 Intrò vocatos igitur eos recepit hoſpi-
tio. Sequẽti verò die Petrus profect⁹ eſt cũ il-

lis, & quidam ex fratribus Ioppenſibus co-
mitati ſunt eum.
24 Poſtridie verò introierunt Cæſaream.
Porrò Cornelius expectabat illos, convo-
catis cognatis ſuis ac neceſſariis amicis.
25 Vt autem factũ eſt vt introiret Petrus,
obviam progreſſus ei Cornelius, ac prōci-
dens ad pedes, adorauit[cum].
26 Petrus verò erexit eum, dicens, Surge,
& ego ipſe homo ſum.
27 Et colloquens cum illo, intrauit, & of-
fendit multos qui convenerant,
28 Dixítque ad illos, Vos ſcitis nō eſſe fas
viro Iudæo cōiungi aut accedere ad alieni-
genam: ſed mihi oſtēdit Deus, ne quem com
munem aut immundum dicerem hominem.
29 Quapropter & incunctanter veni ac-
cerſitus. Interrogo ergo, quam ob cauſam
accerſiſtis me?
30 Et Cornelius ait, Die abhinc quarto
vſque ad hanc horam, ſedebā ieiunus, & ho-
ra nona precabar in domo mea: & ecce vir
ſtetit ante me in veſte ſplendida,
31 Et ait, Corneli, exaudita eſt deprecatio
tua, & eleemoſynæ tuæ in memoria habitæ
ſunt coram Deo.
32 Mitte ergo[qui eant]Ioppen, & accerſe
Simonem qui cognominatur Petrus: hic di-
verſatur in ædibus Simonis coriarij iuxta
mare, qui ſimulatq; venerit, loquetur tibi.
33 Confeſtim ergo miſi ad te: & tu bene fe
ciſti qui adveneris. Nunc ergo omnes nos,
teſte

teſte Deo, adſumus, vt audiam⁹ omnia quæcunque tibi præcepta ſunt à Deo.
34 Aperiens autem Petrus os, dixit, Re ipſa comperio, *quòd non ſit perſonarũ re- Deut. 10,
ſpectus apud Deum: 17
35 Sed in quavis gente qui timet ipſum & 2 Par,19,
operatur iuſtitiam, is acceptus eſt illi. 7
36 Sermonem quẽ miſit [Deus] filiis Iſrael, Iob 34,
annuntians pacem per Ieſum Chriſtum, (hic 19
eſt omnium Dominus.) Sap. 6, 8
37 Ipſi noſtis, de quo ſermone fama divul Eccli. 35,
gatu n fuit in tota Iudæa, rumore primùm 16
orto à †Galilæa, poſt baptiſma quod prędi- Rom.2,11
cabat Iohannes, Gal. 2, 6
38 Vt Ieſum Nazarenum vnxerit Deus ſpi Ephe.6,9
ritu ſancto & virtute, qui obambulauit be- Col.3,25
nefaciendo & ſanando omnes oppreſſos à 1 Pet.1,17
diabolo quoniam Deus erat cum illo. † Luc. 4,
39 Et nos teſtes ſumus omnium quæ fecit 14
& in regione Iudæorum & Hieroſolymis:
quem occiderunt ſuſpenſum in ligno.
40 Hunc Deus ſuſcitauit tertio die, & exhibuit eum vt manifeſtus fieret,
41 Non toti populo, ſed teſtibus priùs ad
hoc delectis à Deo, [nimirum] nobis qui co
medimus ac bibimus vnà cum illo, poſtea
quàm reſurrexit à mortuis. Iere. 31,
42 Et præcepit nobis vt prędicarem⁹ popu 34
lo, ac teſtificaremur ꝙ ipſe ſit ille ꝗ cõſtitu- Mich. 7,
tus erat à Deo iudex viuorũ ac mortuorũ. 18
43 *Huic omnes Prophetæ teſtimoniũ fe- † Inf. 15,
rũt, †ꝙ remiſsionẽ peccatorũ accepturus ſit 11

per nomē eius quiſquis crediderit in eum.
44 Adhuc loquente Petro verba hæc, cécidit Spiritus ſanctus ſuper omnes qui audiebant ſermonem.
45 Et obſtupuerunt hi qui ex circunciſorum genere credebant, quotquot venerant
Inf.15,8 cum Petro,*quòd & in Gentes donum Spiritus ſancti effuſum eſſet.
46 Audiebant enim illos loquētes linguis, ac magnificātes Deū. Tunc reſpōdit Petrus,
47 Num quis prohibere poteſt quominus aqua baptizentur hi qui Spiritum ſanctum acceperunt ſicvt & nos?
48 Et iuſsit eos baptizari in nomine Domini. Tunc rogauerunt eum vt remaneret aliquot dies.

CAPVT XI.

1 Petrus eo nomine quòd Gentibus Chriſtum annuntiaſſet, 3 accuſatus, 5 ſeſe defendit. 22 Barnabas Antiochiā mittitur: 26 vbi diſcipuli Chriſtiani nominati ſunt. 28 Ibidem Agabus famē futuram prænuntiat.

AVdierunt autem Apoſtoli & fratres qui erant in Iudæa, quòd & Gentes recepiſſent ſermonem Dei.
2 Quúmque aſcendiſſet Petrus Hieroſolymam, diſceptabant adverſus illum qui erant ex circunciſione,
3 Dicentes, Ad viros præputium habentes introiſti, & ediſti cum illis.
C.16 4 Petrus autem [rem] ab initio repetens, expo-

expoſuit illis ordine, dicens,
5 Ego eram in ciuitate Ioppe orans: & vi-
di raptus extra me, viſionem, deſcēdere vas
quoddam ceu linteum magnum, quatuor i-
nitiis emiſſum è cælo, & venit vſque ad me.
6 In quod quum intendiſſem oculos, ani-
madverti, & vidi quadrupedia terræ, & be-
ſtias, & reptilia, & volatilia cæli.
7 Audiui autem & vocem dicentem mihi,
Surge Petre, macta & veſcere.
8 Dicebam autem, Nequaquam Domine:
quia nihil commune, aut immundum vnquã
introiuit in os meum.
9 Reſpondit autem mihi vox rurſum è cæ
lo, Quæ Deus mundauit, tu ne communia di
xeris.
10 Idque áccidit tertiò: & rurſum omnia
ſubducta ſunt in cælum.
11 Et ecce extemplo tres viri præſtò ade-
rant in ædibus in quibus eram, è Cæſarea
miſsi ad me.
12 Dixerat autem mihi Spiritus vt congre
derer cum illis, nihil hæſitans. porrò comi-
tati me ſunt & ſex fratres hi: & ingreſsi ſu-
mus in domum viri.
13 Iſque retulit nobis vt vidiſſet angelum
domi ſuæ, qui aſtitiſſet ac dixiſſet ſibi, Emit-
te viros Ioppen, & accerſe Simonem cogno
mento Petrum,
14 Qui tibi ea dicturus eſt, per quæ ſerue-
ris & tu & vniuerſa domus tua.
15 Quum autem exorſus eſſem ſermonem,

Sup.2,4 *illapſus eſt Spiritus ſanctus in illos, quem-
Inf. 19,6 admodum & in nos *fuerat illapſus initió.
16 Veniebat autem in mentē quod dixerat
Mat. 3,11 Dominus, †Iohānes quidē baptizauit aqua,
Marc.1,8 cæterùm vos baptizabimini Spiritu ſancto.
Luc. 3,16 17 Proinde ſi par donum dedit illis Deus,
Ioh.1,26 quemadmodum & nobis quum crediddiſſe-
Sup.1,5 mus in Dominum Ieſum Chriſtum: ego por
Inf.19,4 rò quis eram qui poſſem obſiſtere Deo?
18 His autem auditis obticuerunt, & glo-
rificauerunt Deum, dicentes: Igitur & Gen-
tibus Deus pœnitentiam cōceſsit ad vitam.
Sup.1,8 19 ¶ Et illi quidem qui diſperſi fuerāt † ex
afflictione quæ orta fuerat ob Stephanum,
perambulauerunt vſq; ad Phœnicem & Cy-
prum & Antiochiam, nemini loquentes ſer-
monem illum, niſi ſolis Iudæis.
20 Erant autem quidam ex eis viri Cyprij
& Cyrenenſes, qui quum introiſſent An-
tiochiam, loquebantur ad Græcos, prædi-
cantes Dominum Ieſum.
21 Et erat manus Domini cū eis, multúſque
numer⁹ credentiū cōverſus eſt ad Dominū.
22 Pervenit autem rumor ad aures Eccle-
ſiæ quæ erat Hieroſolymis, ſuper his: & mi-
ſerunt Barnabam vt iret ad Antiochiam.
23 Qui quum perveniſſet, & vidiſſet gra-
tiam Dei, gauiſus eſt, & hortabatur omnes
vt propoſito cordis perſeuerarent adhæ-
rere Domino:
24 Nam erat vir bonus ac plenus Spiritu
ſancto & fide, & addita eſt multa turba Dño.

25 Pro-

25 Profectus eſt autem Barnabas Tarſum,
vt quæreret Saulum.
26 Quem quum inveniſſet, perduxit Antiochiam. Accidit autem vt annum totum
conſuetudinem agerent cum ea congregatione, docerẽtq; turbã multã, & diſcipuli co
gnominarenť primũ Antiochiæ Chriſtiani.
27 In his autẽ diebus ſupervenerunt ab [vr
be] Hieroſolymorũ Prophetæ Antiochiam.
28 Surgénſque vnus ex eis, nomine Agabus, ſignificabat per Spiritum, famem magnam futuram in toto terrarum orbe: quæ C. 17
áccidit ſub Claudio Cæſare.
29 Diſcipuli autem, provt cuique ſuppe-
tebat, propoſuerunt *in ſubſidium mittere *Inf.* 12,25
habitantibus in Iudæa fratribus.
30 Quod & fecerunt, mittentes ad ſeniores per manum Barnabæ ac Sauli.

CAPVT XII.

1 Herodes 2 Iacobum gladio occidit. 4 Petrum incarceratum 8 Angelus liberat. 20 Rex Tyriis infenſus, 21 placatur: 22 & cùm diuinos honores ſibi vendicat, 23 à vermibus eroſus, moritur.

EOdem autem tempore iniecit Herodes C. 18
rex manus vt affligeret quoſdam de Ecclesia.
2 Occidit autem Iacobum fratrem Iohannis, gladio.
3 Videns autem quòd gratum eſſet Iudæis,
perrexit comprehendere & Petrum. Erant

autem dies azymorum.
4 Quem cùm etiam apprehendiſſet, po-
ſuit in carcerem, tradens quatuor quater-
nionibus militum aſſeruandum, volens poſt
Paſcha producere eum populo.
5 Et Petrus quidem ſeruabatur in carcere:
cæterùm precatio fiebat ſine intermiſsione
ab eccleſia ad Deum pro eo.
6 Quum autẽ producturus eum eſſet He-
rodes, in ipſa nocte dormiebat Petrus inter
duos milites, vinctus catenis duabus, & cu-
ſtodes ante oſtium cuſtodiebant carcerem.
7 Et ecce, angelus Domini aſtitit, & lumen
refulſit in habitaculo, percuſſóq; latere Pe-
tri excitauit eum, dicens, Surge velociter: &
exciderunt catenæ de manibus eius.
8 Dixit autem angelus ad eum, Præcinge-
re, & ſubliga ſoleas tuas. Et fecit ſic. Et dicit
illi, Circunda tibi veſtimentum tuum, & ſe-
quere me.
9 Et exiens ſequebatur eum, & neſciebat
quòd verũ eſſet quod fiebat per angelum,
ſed putabat ſe viſum videre.
10 Quum autem præteriſſent primam ac
ſecundam cuſtodiam, venerunt ad portam
ferream, quæ ducit in ciuitatem, quæ vltrò
aperta eſt eis: & exeuntes proceſſerunt vicũ
vnum, & continuò diſceſsit angelus ab eo.
11 Et Petrus ad ſe reverſus, dixit, Nunc ſcio
verè, quòd miſerit Dominus angelũ ſuum,
& eripuit me è manu Herodis, & ex omni
expectatione plebis Iudæorum.

12 Réque perpenſa venit ad domum Ma-
riæ, matris Iohannis, qui cognominatus eſt
Marcus, vbi erant multi cõgregati & orãtes.
13 Quum pulſaſſet autẽ Petrus oſtium ve-
ſtibuli, proceſsit puella vt ſubauſcultaret,
nomine Rhode:
14 Et vt agnouit vocem Petri, præ gaudio
non aperuit veſtibulum, ſed introcurrens
renuntiauit ſtare Petrum ante veſtibulum.
15 At illi dixerunt ad eam, Inſanis. Illa au-
tem affirmabat ſic ſe habere. At illi dicebãt,
Angelus eius eſt.
16 Petrus autem perſeuerabat pulſans.
Quum autem aperuiſſent, viderunt eum, &
obſtupuerunt.
17 Quum innuiſſet autem eis mota manu
vt tacerent, narrauit illis quomodo Domi-
nus eduxiſſet ipſum de carcere: dixit autem,
Nuntiate Iacobo & fratribus hæc. Et egreſ-
ſus abiit in alium locum.
18 Porrò vbi diluxit, erat turbatio nõ par-
ua inter milites, quidnam accidiſſet Petro.
19 Herodes autem quum requiſiſſet eum,
nec inveniſſet, examinatis cuſtodibus, iuſsit
eos duci: deſcendénſque à Iudęa Cęſaream,
ibi commoratus eſt.
20 ¶ Erat autem Herodes infenſus Tyriis
ac Sidoniis: at illi vno animo venerunt ad
eum: & perſuaſo Blaſto, qui præerat cubicu
lo regis, petebant pacem: eo quòd aleretur
regio ipſorum [annona] regia.
21 Statuto autem die, Herodes veſtitus ve-

ſte regia, ſedit pro tribunali, & conciona-
batur ad eos.
22 Populus autem clamabat, Vox Dei, &
non hominis.
23 Confeſtim autem percuſsit eum ange-
lus Domini, eo quòd non dediſſet gloriam
Deo: & eroſus à vermibus, expirauit.
24 Porrò ſermo Domini creſcebat ac mul
tiplicabatur.
25 ¶ Barnabas autē & Paulus reverſi ſunt
Sup. 11, 29 Hieroſolymam,* expleto miniſterio, aſſum-
pto & Iohanne, cui cognomē erat Marcus.

CAPVT XIII.

2 Paulum & Barnabam ſibi ſegregari iubet Spiritus: 6 qui, Paphi 8 Elyma mago 11 excæcato, 14 iſthinc Antiochiā Piſidiæ profecti, 16 Euangelium prædicant, 45 Iudæis acriter contradicentibus.

ERant autē quidam in Eccleſia quæ erat
Antiochiæ, † Prophetæ ac doctores, Bar
Inf. 14, 26 nabáſq; & Simō qui vocabatur Niger, & Lu
cius Cyrenenſis, & Manahen qui erat Hero
dis tetrarchæ collactaneus, & Saulus.
C. 19 2 Quum autem illi ſacrificarent Domino,
Rom. 1, 1 ieiunaréntq;, dixit Spiritus ſanctus, * Segre-
gate mihi Barnabam & Saulum in opus ad
quod accerſiui eos.
3 Quúmque ieiunaſſent & oraſſent, impo
ſuiſſéntque eis manus, dimiſerunt.
4 Et ipſi quidem emiſsi à Spiritu ſancto,
abierunt Seleuciam, & inde nauigauerunt
in

in Cyprum.
5 Et quum eſſent Salamine, annuntiaue-
runt ſermonem Dei in ſynagogis Iudæorũ:
habebant autem & Iohannem miniſtrum.
6 Et peragrata inſula vſque ad Paphum,
invenerunt quendam magum pſeudopro-
phetam Iudæum, cui nomen erat Barieſu:
7 Qui erat cum proconſule Sergio Paulo,
viro prudente. Hic accerſitis Barnaba &
Saulo deſiderabat audire ſermonem Dei.
8 Reſiſtebat autem illis Elymas magus,
(ſic enim interpretatur nomen eius) quærẽs
avertere Proconſulem à fide.
9 Saulus autem, qui idem Paulus, reple-
tus Spiritu ſancto, intentis in eum oculis,
10 Dixit: O plene omni dolo & omni ver-
ſutia, fili diaboli, inimice omnis iuſtitiæ: non
deſinis invertere vias Domini rectas.
11 Et nunc ecce manus Domini ſuper te,
& eris cæcus nõ videns ſolem vſque ad tem-
pus. Et confeſtim cécidit in eum caligo ac
tenebræ: & circumiens quærebat qui ſe ma-
nu ducerent.
12 Tunc Proconſul quum vidiſſet quod
accíderat, credidit, admirans ſuper doctri-
na Domini.
13 ¶ Quum autem à Papho ſoluiſſet Pau-
lus, & qui cum eo erant, venerunt Pergen
Pamphyliæ: Iohannes autem digreſſus ab
eis, reverſus eſt Hieroſolymam.
14 Cæterùm ipſi peragratis [regionibus] à
Perga venerunt Antiochiam Piſidiæ, & in-

greſsi ſynagogam die ſabbatorum, ſederũt.
15 Poſt lectionem autem Legis ac Prophe
tarum miſerunt principes ſynagogę ad eos,
dicentes, Viri fratres, ſi quis eſt in vobis ſer-
mo exhortationis ad plebem, dicite.
C.20 16 Surgens autem Paulus & manu ſilen-
tio indicto, ait: Viri Iſraelitæ, & qui timetis
Deum, audite.
17 Deus populi huius delegit patres no-
ſtros & Populum in altum extulit, quum eſ-
Ex. 1,1 ſent incolæ * in terra Aegypti, & † brachio
† Exod. excelſo eduxit eos ex ea.
13,16 18 * Et circiter quadraginta annorum tem
*Ex.16.2 pus, mores eorum ſuſtinuit in deſerto.
19 Ac deletis gentibus ſeptẽ in terra Cha-
naan, † ſorte diſtribuit eis terram eorum.
†Ioſ.14,2 20 Et poſthæc annis circitèr quadringen-
tis quinquaginta, * dedit iudices vſque ad
*Iudic.3, Samuelem prophetam.
9 21 Et exinde † poſtulauerunt regem, * de-
† 1. Reg. dítque illis Deus Saul filium Cis virum de
8,5 tribu Beniamin, annis quadraginta.
* 1. Reg. 22 Et amoto illo, † ſuſcitauit illis Dauid vt
9,16:10.1 eſſet rex, cui teſtimoniũ reddens dixit, * In-
† 1. Reg. veni Dauid filium Ieſſe, virum ſecũdum cor
16, 1 et 13 meum, qui faciet omnes voluntates meas.
Pſ. 88, 21 23 Huius è ſemine, Deus ita vt promiſerat,
*Eſa. 11,1 adduxit Iſraeli ſeruatorem Ieſum,
†Mat. 3,1 24 † Quum antè prædicaſſet Iohannes an-
Marc. 1,1 te faciem introitus eius, baptiſmum pœnitẽ-
Luc. 3,3 tiæ Iſraeli.
25 Quum autem impleret Iohannes cur-
ſum,

ſum, dixit, Quem me arbitramini eſſe?* non Ioh. 1,20
is ſum ego: † ſed ecce venit poſt me, cuius † Mat. 3,
non ſum dignus ſoleam pedum ſoluere. 11
26 Viri fratres, filij generis Abrahæ, & qui Marc. 1,7
inter vos timent Deum, vobis ſermo ſalutis Luc. 3,16
huius miſſus eſt. Ioh. 1,27
27 Qui enim habitabant Hieroſolymis,
& principes eorum, quum ignorarẽt illum,
& voces Prophetarum (quæ per omne ſab-
batum leguntur) condemnato eo impleue-
runt, Mat. 27,
28 Nulláque cauſa mortis inventa,* petie- 20 & 22
runt à Pilato vt interficeret illum. Marc. 15,
29 Quúmque conſummaſſent omnia quæ 13
de eo ſcripta erant, depoſitum de ligno po- Luc. 23,
ſuerunt in monumento. 21 & 23
30 †Deus autem ſuſcitauit eum à mortuis, Ioh. 19,6
31 Qui viſus eſt per dies multos his qui ſi- † Matth.
mul aſcenderãt cum eo à Galilæa Hieroſo- 28,6
lymam: qui ſunt teſtes eius apud plebem. Marc. 16,
32 Et nos vobis annuntiamus quòd eam 6
repromiſsionem quæ ad Patres facta eſt, Luc. 24,6
33 Deus adimpleuerit filiis illorum, nimi- Ioh. 20,9
rum nobis, reſuſcitato Ieſu, ſicvt & in Pſal- * Pſ. 2,7
mo ſecundo ſcriptum eſt,* Filius meus es tu, Heb. 1,5:
ego hodie genui te. 5,5
34 Quòd autem ſuſcitauit eum à mortuis,
iam non amplius reverſurum in corruptio- *Eſa. 55,3
nem, ita dixit, *Dabo vobis ſancta Dauid fi- † Pſal. 15,
delia. 10
35 Ideò & aliàs dicit, † Non permittes vt Sup. 2,31
ſanctus tuus videat corruptionem.

36 Nam Dauid quidem quum ſuæ ætati
inſeruiſſet, *conſilio Dei dormiuit,& appo
3 Reg.2, 10 ſitus eſt ad Patres ſuos,vidítque corruptio-
nem.
Sup.2,29 37 At is quem Deus ſuſcitauit, non vidit
corruptionem.
38 Notum igitur ſit vobis,fratres, quòd
per hunc vobis remiſsio peccatorum an-
nuntiatur, & ab omnibus à quibus non po-
tuiſtis per Legem Moſis iuſtificari.
39 Per hunc omnis qui credit,iuſtificatur.
40 Videte ergo ne ſuperveniat vobis quod
dictum eſt in Prophetis:
Habac. 1,5. 41 * Videte contemptores & admiramini
& evaneſcite, quia opus operor ego in die-
bus veſtris,quod non credetis,ſi quis enar-
rauerit vobis.
42 ¶ Egreſſos autē è cœtu Iudæorum ro-
gabant Gentes, vt ſequenti ſabbato loque-
rentur ſibi verba.
43 Soluto autem cœtu, ſequuti ſunt multi
Iudæi & religioſi proſelyti Paulum ac Bar-
nabam, qui alloquentes ſuadebant eis vt
perſeuerarent in gratia Dei.
44 Sequenti verò ſabbato penè vniuerſa
ciuitas convenit ad audiendum ſermonem
Dei.
45 Videntes autem turbas Iudæi, repleti
ſunt zelo,& contradicebant his quæ à Pau-
lo dicebantur, contradicentes ac loquen-
tes blaſphemias.
46 Tunc ſumpta fiducia Paulus ac Barna-
bas

bas dixerunt, * Vobis oportebat primùm Mat.10,6
loqui ſermonẽ Dei: ſed quoniam repellitis
illum, & indignos vos iudicatis æterna vita,
ecce convertimur ad Gentes:
47 Sic enim nobis præcepit Dominus,
* Poſui te in lucem Gentium vt ſis ſalus vſq; Eſai. 49,
ad extremum terræ. 6
48 Audientes autem Gentes gauiſæ ſunt,
& glorificabant ſermonem Domini: & cre-
diderunt, quotquot erãt ordinati ad vitam
æternam.
49 Divulgabatur autem ſermo Domini
per vniuerſam regionem.
50 Iudæi verò extimulauerunt mulieres
religioſas & honeſtas, & primos ciuitatis, &
excitauerũt perſequutionem in Paulum ac
Barnabam, & eiecerunt eos de finibus ſuis.
51 * At illi excuſſo puluere pedum ſuorũ Matt. 10,
in eos, venerunt Iconium. 14
52 Porrò diſcipuli replebantur gaudio & Mar 6,11
Spiritu ſancto. Luc. 9,5

CAPVT XIIII. Inf. 18,6

1 Paulus & Barnabas 5 Iconio eiiciũtur. 6 Paulus Lyſtræ 8 claudum 10 ſanat: 13 & ſibi ſacrificaturos 15 prohibet: 19 vbi, Iudæis auctoribus, lapidatur: 24 hinc peragratis multis eccleſiis, 26 Antiochiam revertuntur.

FActum eſt autem Iconij vt ſimul introi- C.21
rent ſynagogam Iudæorum, & loquerẽ-
tur ſic vt crederet Iudæorum ſimul & Græ-
corum copioſa multitudo.

2 Qui verò increduli erant Iudæi, conci-
tauerunt & corruperunt animos Gentium
adverſus fratres.
3 Multo igitur tempore demorati ſunt
Marc.16, 20 fortiter agentes præſidio Domini,* qui te-
ſtimonium perhibebat ſermoni gratiæ ſuæ,
Inf.19, 11 dabátq; vt ſigna & prodigia fierent per ma-
Heb.2, 4 nus eorum.
4 Diuiſa eſt autem multitudo ciuitatis: &
quidam quidem ſtabant à Iudæis, quidā ve-
rò ab Apoſtolis.
5 Quum autem factus eſſet impetus Gē-
tium pariter ac Iudæorum vnà cum princi-
pibus ſuis, vt vim adferrent ac lapidarēt eos:
6 Re intellecta confugerunt ad ciuitates
Lycaoniæ, Lyſtram & Derben, & finitimam
vndiq; regionem:
7 Et ibi prædicabant Euangelium.
C.22 8 ¶ Et quidam vir Lyſtris debilis pedibus
ſedebat, claudus ab vtero matris ſuæ, qui
nunquam ambulau rat,
9 Hic audiuit Paulum loquentem: qui in-
tuitus eum, & videns quòd fidem haberet
fore vt ſaluus fieret,
10 Dixit magna voce, Surge in pedes tuos
Eſa.35, 6 rectus. Et * exiliit, ambulabátq;.
11 Turbę verò quum vidiſſent quod fece-
rat Paulus, ſuſtulerunt vocem ſuam, Lycao-
Inf.28, 7 nicè dicentes, † Dij in ſpecie hominum de-
ſcenderunt ad nos.
12 Et vocabant Barnabam, Iouem: Paulū
verò Mercuriū, quòd is eſſet dux ſermonis.

13 Sa-

13 Sacerdos autem Iouis, qui erat ante ci-
uitatem illorum, tauros & coronas ad ve-
ſtibula afferens, cum turbis volebat ſacri-
ficare.
14 [Quod] vbi audierunt Apoſtoli Bar-
nabas & Paulus, conſciſsis veſtibus ſuis inſi-
lierunt in turbam, clamantes,
15 Ac dicentes: Viri, cur iſta facitis?* nos Sup. 10, 26
quoq; iiſdem quibus vos, obnoxij malis ſu-
mus homines: annuntiantes vt ab iſtis vanis
convertamini ad Deum viuum, † qui fecit Gen 1, 1
cælum & terram, & mare, & omnia quæ in Pſ. 145, 6
eis ſunt: Apoc. 14, 7
16 Qui in præteritis ætatibus * ſinebat o-
mnes Gentes ingredi viis ſuis. *Pſ. 80, 13
17 Quanquam non expertem teſtimonij
ſeipſum eſſe ſinebat, dum beneficia confer-
ret, de cælo nobis dãs pluuias ac tẽpora fru
ctifera implens cibo & lætitia corda noſtra.
18 Et hæc dicentes, vix compeſcuerũt tur-
bas, ne ſibi immolarent.
19 ¶ Supervenerunt autem quidam ab
Antiochia & Iconio Iudæi, qui quum per-
ſuaſiſſent turbis ac * Paulum lapidaſſent, 2. Cor. 11, 25
extraxerunt eum è ciuitate, exiſtimantes il-
lum mortuum eſſe.
20 Circundantibus autem eum diſcipu-
lis, ſurrexit, & intrauit ciuitatem. Ac poſte-
ro die profectus eſt cũ Barnaba, Derben.
21 Quúmq; euangelizaſſent ciuitati illi, ac
docuiſſent multos, reverſi ſunt Lyſtram &
Iconium & Antiochiam.

22 Confirmantes animas diſcipulorũ, ex-
hortantéſq; vt perſeuerarẽt in fide, & quòd
per multas afflictiones oporteat nos intra-
re in regnum Dei.
23 Et quum ſuffragiis creaſſent illis per
ſingulas Eccleſias Presbyteros, precatíq; eſ-
ſent cum ieiuniis, commendauerũt eos Do-
mino, in quem crediderant.
24 Peragratáq; Piſidia, venerunt in Pam-
phyliam.
25 Et quũ loquuti eſſent ſermonem Per-
gæ, deſcenderunt in [vrbem] Attaliam.
Sup. 13, 1. 26 Et inde ſoluerunt Antiochiam,* vnde
erant traditi gratiæ Dei in opus quod cõ-
pleuerunt.
27 Quum autem veniſſent & congregaſ-
ſent Eccleſiam, retulerũt quæcunque feciſ-
ſet Deus ſecum, & quòd aperuiſſet Genti-
bus oſtium fidei.
28 Commorati ſunt autem illic multum
temporis cum diſcipulis.

CAPVT XV.

1 Quibuſdam iugum Legis Antiochenis obtrudere conantibus, 6 conſultant de hac re Apoſtoli: 19 & quid facto opus eſt, 23 per literas indicant, 36 Inter Paulũ & Barnabam 39 acris contentio oboritur.

C. 23. ET quidam qui deſcenderant à Iudæa,
Gala. 5, 2 docebant fratres, * Niſi circuncidami-
† Gẽ. 17, 1 ni † ſecundum morem Moſis, non poteſtis
eſſe ſalui.

2 Quum

2 Quum orta ergo ſeditio & diſceptatio
eſſet non exigua Paulo ac Barnabæ adver-
ſus illos, ſtatuerunt * vt aſcenderent Paulus *Gal*.2,8
& Barnabas, & quidam alij ex illis, ad Apo-
ſtolos ac Presbyteros Hieroſolymã, ſuper
hac quæſtione.
3 Illi ergo deducti ab Eccleſia, pertranſi-
bant Phœnicem & Samariam, narrantes cõ-
verſionem Gentium: & adferebant gaudiũ
magnum omnibus fratribus.
4 Quum autem veniſſent Hieroſolymam,
ſuſcepti ſunt ab Eccleſia & ab Apoſtolis ac
Presbyteris: annuntiauerũntq; quæcunque
Deus feciſſet cum ipſis.
5 Surrexerunt autem quidam de factione
Phariſæorum, qui crediderant, dicentes
quòd oporteret circuncidere eos, ac præci-
pere vt ſeruarent Legem Moſis.
6 ¶ Convenerũntq; Apoſtoli ac Presby-
teri, vt diſpicerent de hoc negotio.
7 Quum autem magna diſceptatio fuiſſet,
ſurgens Petrus dixit ad eos: Viri fratres, vos
ſcitis * quòd ab antiquis diebus Deus inter *Sup* 10,
nos elegit, vt per os meum audirent Gentes 20:11,12
verbum Euangelij, crederéntq;.
8 Et qui nouit corda Deus, teſtimonium *Sup*.10,
præbuit illis, * dans illis Spiritum ſanctum, 45
ſicvt & nobis. †*Sup*.10,
9 Nihilq; diſcreuit inter nos & illos, † quũ 43
fide purificauerit corda illorum.
10 Nunc ergo quid tentatis Deum, * vt *Matth.
imponatur iugum ſuper ceruices diſcipu- 23,4

lorum, quod neque Patres noſtri, neq; nos
portare potuimus?
11 Sed per gratiã domini Ieſu Chriſti cre-
dimus nos ſaluos futuros, quemadmodum
& illi.
12 Tacuit autem tota multitudo, & audie-
bant Barnabam ac Paulum, narrantes quæ
Deus edidiſſet ſigna & prodigia inter Gen-
tes per ipſos.
13 Et poſtquam conticuiſſent, reſpondit
Iacobus, dicens: Viri fratres, audite me.
14 Symeon narrauit quemadmodum pri-
mùm Deus viſitauerit vt ſumeret ex Gen-
tibus populum, in nomine ſuo:
15 Et huic conſonant verba Prophetarum:
ſicvt ſcriptum eſt,
Am.9, 11 16 * Poſt hæc revertar, ac rurſus ædificabo
tabernaculum Dauid, quod collapſum eſt,
& diruta eius inſtaurabo, & erigam illud:
17 Vt requirant qui reliqui ſunt homines,
Dominum, & omnes Gentes ſuper quas in-
vocatum eſt nomen meum: dicit Dominus,
qui facit hæc omnia.
† Inf. eod. 18 Nota à ſeculo ſunt Deo omnia hæc o-
pera ſua.
29:21,24 19 Propter quod ego cenſeo, non obtur-
** Ex.20,3* bandum eſſe illis qui ex Gentibus conver-
† 1. Theſ. tuntur ad Deum,
4,3 20 Sed ſcribendum ad eos, † vt abſtineãt
** Gẽ.9,4* ſe ab * inquinamentis ſimulachrorum, &
Leui. 17, † ſcortatione, & ſuffocato, & * ſanguine.
14 21 Moſes enim ab ætatibus antiquis in ſin-
gulis

gulis ciuitatibus habet qui ipſum prædicet
in ſynagogis,vbi per omne ſabbatũ legitur.
22 Tunc placuit Apoſtolis & Senioribus
cum tota Eccleſia, vt delectos ex ſeſe viros
mitterent Antiochiam cum Paulo & Barna-
ba:Iudam cognomento Barſabam,& Silam,
viros primarios inter fratres:
23 Miſsis per manus eorum literis in hanc
ſentẽtiam: APOSTOLI & Presbyteri &
fratres his qui ſunt Antiochiæ & in Syria &
in Cilicia fratribus qui ſunt ex Gentibus,ſa-
lutem.
24 Quoniam audiuimus, * quòd quidam Gal.2,4.
è nobis egreſsi turbauerunt vos verbis, la-
befactantes animas veſtras, iubentes vos
circuncidi, & ſeruare Legem,quibus non † Sup.13.
mandaueramus:
25 Viſum eſt nobis vnanimiter congrega- 50:14,18
tis,delectos viros mittere ad vos,cum dile- * Ex.20,
ctis noſtris Barnaba & Paulo, 3
26 Hominibus† qui expoſuerunt animas Zach.9,7
ſuas pro nomine Domini noſtri Ieſu Chri- † Gẽ.9.4
ſti. Leuit.17.
27 Miſimus ergo Iudam & Silam,qui & i- 14
pſi vobis verbis referent eadem. Sup.eod.
28 Viſum eſt enim Spiritui ſancto ac no- 20
bis,nequid amplius imponeremus vobis o- * 1.Theſ.
neris,quàm hæc neceſſaria: 4,3
29 Videlicet vt abſtineatis * ab his quæ Sup.eod.
ſunt immolata ſimulachris,& † ſanguine,& 20
ſuffocato,& * ſcortatione: à quibus ſi cõſer Inf.21,24
uaueritis voſipſos,bene facietis.Valete.

30 Illi ergo dimiſsi venerunt Antiochiam:
& congregata multitudine reddiderunt e-
piſtolam.
31 Quam quum legiſſent, gauiſi ſunt ſuper
conſolatione.
32 Iudas autem & Silas, quum eſſent & ipſi
Prophetæ, ſermone copioſo adhortati ſunt
fratres, confirmauerúntq;.
33 Commorati autem illi aliquantum tē-
poris, dimiſsi ſunt cum pace à fratribus ad
Apoſtolos.
34 Viſum eſt autem Silæ manere ibidem.
35 ¶ Paulus verò & Barnabas demorabā-
tur Antiochiæ, docentes & annuntiantes
cum aliis etiā cōpluribus ſermonē Domini.
36 Poſt aliquot autem dies dixit ad Barna-
bam Paulus, Revertentes iam viſitemus fra-
tres noſtros per omnes ciuitates, in quibus
annūtiauimus ſermonem Domini, quomo-
do ſe habeant.
37 Barnabas autem conſulebat vt aſſume-
Sup. 13, 13 rent & Iohannem cognomento Marcum:
38 Paulus autem nolebat, vt is * qui defe-
ciſſet ab ipſis ex Pamphylia, nec iſſet cum eis
in opus, adiungeretur.
39 Tam acris autem fuit inter eos diſce-
ptatio, vt alter ab altero ſeiungeretur: &
Barnabas quidem aſſumpto Marco nauiga-
ret in Cyprum,
40 Paulus verò allecto Sila profectus eſt,
traditus gratiæ Dei à fratribus.
41 Perambulabat aūt Syriam ac Ciliciā,
confirmans Eccleſias. Cap.

CAPVT XVI.

3 Paulus, Timotheo circunciſo, 12 Philippis agens, 14 Lydiam in fide inſtituit. 16 Pythonis ſpiritum 18 expellit: 19 eaq; de cauſa ipſe & Silas 22 virgis cæſi, 24 in carcerem coniiciuntur: 25 vbi laudantibus illis Deum, 26 terræmotu carceris ianuæ aperiuntur: 31, 32 & eiuſdem cuſtos Chriſti fidem recipit. 37 Paulus ſe ciuem Romanum eſſe affirmat.

PErvenit autē Derben & Lyſtram: & ecce, diſcipulus quidam erat ibi, nomine C.24
* Timotheus, filius mulieris cuiuſdam Iudææ fidelis, cæterùm patre Græco. Rō 16,21 Philip. 2, 19 1. Theſ. 3, 2
2 Huic teſtimonium bonum reddebant qui Lyſtris erant & Iconij fratres.
3 Hunc voluit Paulus ſecum proficiſci: & aſſumptum circuncidit eum propter Iudæos qui erant in illis locis: ſciebant enim omnes quòd pater eius erat Græcus.
4 Quum autem pertranſirent ciuitates, tradebant eis ſeruanda * decreta, quæ erāt ordinata ab Apoſtolis & Presbyteris qui erant Hieroſolymis. Sup. 15, 20
5 Itaque Eccleſiæ confirmabantur fide, & abvndabant numero quotidie.
6 ¶ Quum peragraſſent autem Phrygiam & Galaticam regionē, vetitiq; eſſent à Spiritu ſancto loqui ſermonem in Aſia,
7 Profecti in Myſiam tentabant ire in Bithyniam: & non permiſit eos Spiritus.

8 Quum autem pertranſiſſent Myſiam,
2.Cor. 2, 12 deſcenderunt* Troadem.
9 Et viſio per noctem Paulo viſa eſt. Vir
Macedo quidam erat ſtans & deprecans
eum, ac dicens, Profectus in Macedoniam,
ſuccurre nobis.
10 Vt autem viſum vidit, ſtatim quæſiui-
mus proficiſci in Macedoniam, certi facti
quòd vocaſſet nos Dominus ad euangeli-
zandum eis.
11 Quum ſoluiſſemus igitur à Troade, re-
cto curſu venimus Samothracen: & poſte-
ro die Neapolim:
12 Et inde Philippos, quæ eſt prima partis
Macedoniæ ciuitas, Colonia: eramus autē
in eadem vrbe diebus aliquot commoran-
tes.
13 ¶ Et die ſabbatorum egreſsi ſumus è ci-
uitate iuxta flumen, vbi ſolebat eſſe preca-
tio, & ſedētes loquebamur mulieribus quæ
convenerant.
14 Et quædam mulier nomine Lydia, pur-
purarum venditrix ciuitatis Thyatirorum,
colens Deum, audiuit, cuius Dominus ape-
ruit cor vt intenderet his quæ dicebantur à
Paulo.
15 Quum autem baptizata eſſet, & domus
eius, deprecata eſt dicēs, Si iudicaſtis me fi-
delem Domino eſſe, introite in domū meā,
& manete. Et adegit nos.
16 ¶ Accidit autē euntibus nobis ad pre-
cationem, vt puella quædam habens ſpiritū
Py-

Pythonis occurreret nobis: quæ* quæſtũ *Inf. 19,*
magnũ præſtabat dominis ſuis diuinando. *24*
17 Hęc ſubſequuta Paulum ac nos, clama-
bat, dicens: Iſti homines ſerui Dei excelſiſ-
ſimi ſunt, qui annuntiant nobis viam ſalu-
tis.
18 Hoc autem faciebat multos dies, ſed æ-
grè ferens Paulus, & converſus, ſpiritui di-
xit, Præcipio tibi per nomen Ieſu Chriſti, vt
exeas ab ea. Et exiit eadem hora.
19 Videntes autem domini eius quòd ab-
iſſet ſpes quæſtus ſui, apprehenſum Paulum
& Silam traxerunt in forum ad principes,
20 Et offerentes eos Magiſtratibus, dixe-
runt, * Hi homines conturbant ciuitatem *Act, 17,6*
noſtram, quum ſint Iudæi,
21 Et annuntiant inſtituta quæ non licet
nobis ſuſcipere, neque ſeruare, quum ſimus
Romani.
22 Et cõcurrit turba adverſus eos, ac Ma-
giſtratus ſciſsis veſtibus ſuis,* iuſſerunt eos *2. Cor. 11,*
virgis cædi. *25*
23 Quúmque multas plagas eis impoſuiſ- *1. Theſ. 2,*
ſent, coniecerũt eos in carcerem, præcipiẽ- *2*
tes cuſtodi carceris vt diligenter cuſtodiret
eos.
24 Qui quum tale præceptum accepiſſet,
coniecit eos in interiorem carcerem, & pe-
des eorum ſtrinxit ligno.
25 Media autem nocte Paulus & Silas o-
rantes laudabant Deum: exaudiebãt autem
eos, qui vincti erant.

26 Subitò verò terræmotus factus eſt ma-
gnus, ita vt concuterentur fundamenta car-
Sup.5,19 ceris: * & ſtatim aperta ſunt omnia oſtia, &
†*Sup.12,* omnium † vincula ſoluta ſunt.
7 27 Experrectus autem cuſtos carceris,
quum videret ianuas apertas carceris, eva-
ginato gladio erat ſeipſum interfecturus,
exiſtimans aufugiſſe vinctos.
28 Clamauit autem Paulus voce magna,
dicens, Ne quid feceris tibiipſi mali: vniuer-
ſi enim hîc ſumus.
29 Poſtulatóque lumine irrupit, ac treme
factus áccidit Paulo & Silæ [ad pedes].
Luc.3,10 30 Et productis illis foras, ait:* Domini,
Act.2,37: quid me oportet facere vt ſaluus fiam?
9,6 31 At illi dixerunt, † Crede in Dominum
†*Iohã.3,* Ieſum, & ſaluus eris tu & domus tua.
16 & 36: 32 Et loquuti ſunt ei ſermonem Domini,
6,47 & omnibus qui erant in domo eius.
1.Ioh.5,10 33 Et aſſumptis illis in illa hora noctis, ab-
luit plagas, & baptizatus eſt ipſe, & omnes
[domeſtici] illius continuò.
34 Quúmque perduxiſſet eos in domum
ſuam, appoſuit eis menſam, & exultauit
quòd cum vniuerſa domo ſua credidiſſet
Deo.
35 ¶ Et quum dies ortus eſſet, miſerunt
Magiſtratus viatores, dicentes, Dimitte ho-
mines illos.
36 Nuntiauit autem cuſtos carceris ſer-
mones hos Paulo, Miſerunt Magiſtratus vt
dimittamini: nūc igitur exeūtes, ite in pace.

37 Paulus autem dixit eis, Cæſos nos pu-
blicè, indicta cauſa, quum ſimus Romani,
coniecerũt in carcerem, & nũc occultè nos
eiiciunt? Non profectò: ſed veniant ipſi, ac
nos educant.
38 Nuntiauerũt autem Magiſtratibus via-
tores verba hæc: timuerúntq;, audito quòd
Romani eſſent.
39 Et veniẽtes deprecati ſunt eos: & edu-
ctos rogabant vt egrederentur è ciuitate.
40 Egreſsi autem è carcere, introierunt
ad Lydiam: & viſis fratribus, conſolati ſunt
eos, & profecti ſunt.

CAPVT XVII.

*1 Paulus Theſſalonicæ 3 fidem annũ-
tians 7 à Iaſone exceptus, 10 Berœam
emittitur: 14 inde 15 Athenas profectus,
19 in Areopago 23 Deum illis ignotum an-
nuntiat, 34 nonnullis ad Chriſtum con-
verſis.*

QVum autem iter feciſſent per Amphi- C.25
polin & Apolloniam, venerunt Theſ-
ſalonicam, vbi erat ſynagoga Iudæorum.
2 Secundum conſuetudinem autem ſuam
Paulus introiuit ad eos, & per ſabbata tria
diſſerebat eis è Scripturis:
3 Adaperiens & allegans * quòd Chri-
ſtum oportuiſſet pati, & reſurgere à mor- Luc.24.
tuis, & quòd hic eſſet Chriſtus Ieſus, quem 45
ego, [inquit], annuntio vobis.
4 Et quidam ex eis crediderunt, & adiũ-
cti ſunt Paulo & Silæ, & religioſorum Græ-

corum multitudo magna, mulieréſq; prima-
riæ non paucæ.
5 Zelo autem commoti Iudæi increduli,
& aſſumptis quibuſdam circunforaneis vi-
ris malis, ac turba coacta, concitauerunt ci-
uitatem: & vrgentes domum Iaſonis, quęre
bant eos producere ad populum.
6 Et quum non inveniſſent eos, trahebāt
Iaſonē & quoſdam fratres ad principes ci-
uitatis, clamantes: Hi qui terrarum orbem
conturbarunt, huc quoq; venerunt,
7 Quos clanculum excepit Iaſon: & hi o-
Luc. 23, 2 mnes contra decreta Cæſaris faciunt: * re-
Ioh. 19, 12 gem alium dicentes eſſe Ieſum.
8 Concitauerunt autem turbam, & Ma-
giſtratus ciuitatis audientes hæc,
9 Et accepta ſatisfactione ab Iaſone & à
cæteris, dimiſerunt eos.
10 ¶ Fratres verò confeſtim per noctem
emiſerunt Paulum ſimul & Silam in Ber-
rhœam: qui quum adveniſſent, abierunt in
ſynagogam Iudæorum.
11 Hi autem erāt ſummo genere nati in-
ter eos qui erant Theſſalonicę, qui recepe-
rant ſermonem cum omni animi prompti-
Eſai. 34, tudine, quotidie * ſcrutantes Scripturas, an
16 hæc ita ſe haberent.
Ioh. 5, 39 12 Et multi quidem crediderunt ex eis, &
Græcæ mulieres honeſtę, & viri non pauci.
13 Quum autem cognouiſſent Theſſalo-
nicenſes Iudæi, quòd & Berrhœæ annuntia-
tus eſſet à Paulo ſermo Dei, venerunt, & il-
lic

lic quoque commouebant turbas.
14 Statímq; tunc Paulum emiſerunt fratres, vt iret velvt ad mare: Silas autem & Timotheus remanſerunt ibi.
15 Porrò qui proſequebãtur Paulum, deduxerunt eum Athenas vſq;: & accepto mãdato ad Silam ac Timotheum, vt quamcelerrimè venirent ad ſe, profecti ſunt.
16 ¶ Paulus autem quum Athenis eos expectaret, incãdeſcebat ſpiritus eius in ipſo, quum videret ſimulachrorum cultui deditam ciuitatem.
17 Diſputabat igitur in ſynagoga cũ Iudæis & religioſis, & in foro quotidie cum iis qui ipſum fortè adiſſent.
18 Quidam autem Epicurei & Stoici philoſophi conflictabantur cum eo: & quidam dicebant, Quid vult ſpermologus hic dicere? Alij verò, Nouorum, [inquiebant], dæmoniorum videtur annuntiator eſſe, quòd Ieſum & reſurrectionem annuntiaret eis.
19 ¶ Et apprehenſum eum ad Martium vicum duxerunt, dicentes, Poſſumúſne ſcire quæ ſit iſta noua quæ à te refertur, doctrina?
20 Noua enim quædam ingeris auribus noſtris: volumus ergo ſcire quidnam velint hæc eſſe.
21 Athenienſes autem omnes, & qui illic verſabantur hoſpites, ad nihil aliud vacabãt niſi ad dicendum, aut audiendum aliquid noui.

C.26 22 Stans autem Paulus in medio Martij vi-
ci,ait: Viri Athenienſes, per omnia ferè ſu-
perſtitioſiores vos video.
23 Præteriens enim & contemplans cultu-
ras veſtras, inveni & aram in qua inſcriptũ
erat, IGNOTO Deo. Quem ergo igno-
Gen.1,1 rantes colitis, hunc ego annuntio vobis.
Pſa.33, 6: 24 * Deus qui fecit mundũ & omnia quæ
124, 8: in eo ſunt, hic cæli & terræ quum ſit Domi-
146,6 nus, † non in manufactis templis habitat,
Eſa. 66,1 25 Nec manibus humanis colitur, indigẽs
Sup.14, aliquo, quum ipſe det omnibus * vitam &
14 halitum per omnia:
26 Fecítque ex vno ſanguine omne ge-
Apoc.14, nus hominum, vt inhabitaret ſuper vniuer-
7 ſam faciem terræ: præfinítque præſtituta
†Sup. 7, tempora, [præfixítque] terminos habitatio-
48 nis eorum:
** Gẽ. 2,7* 27 Vt quærerent Deum, ſi fortè palpent
eum, & inveniant: quanvis non longè abſit
ab vnoquoq; noſtrum.
28 Per ipſum enim viuimus & mouemur,
Aratus. & ſumus, ſicvt & quidam veſtratium † poe-
tarum dixerunt, Nam huius progenies etiã
ſumus.
Eſa. 40, 29 * Genus ergo quum ſimus Dei, non
18 debemus exiſtimare auro, aut argento, aut
lapidi arte ſculpto & invẽto hominis, numẽ
eſſe ſimile.
30 Et tempora quidem huius ignorantiæ
Luc. 24, quum hactenus diſsimularit Deus, nũc an-
46 nuntiat hominibus,* vt omnes vbiq; reſipi-
ſcant:

31 Eo

31 Eo quòd ſtatuit diem in quo iudicatu-
rus eſt orbem terrarum cum iuſtitia, per eũ
virum per quem decreuerat: fide præſtita
omnibus. quum excitarit illum ex mortuis.
32 ¶ Quum audiſſent autem reſurrectio-
nem mortuorum, alij quidem irridebant, a-
lij verò dixerũt, Audiemus te de hoc iterũ.
33 Sic Paulus exiuit è medio eorum.
34 Quidam verò viri adhærentes ei credi-
derunt: in quibus & Dionyſius Areopagita,
& mulier nomine Damaris, aliíq; cum eis.

CAPVT XVIII.

1 Paulum Corinthi 6 Gentes docentem 9 ſolatur Dominus: 12 coram Gallione accuſatur, 16 ſed fruſtra: 18 hinc in Syriam, 19 deinde Epheſum profectus, 23 Galatiæ & Phrygiæ eccleſias confirmat. 24 Apollos 26 ab Aquila & Priſcilla exquiſitiùs inſtitutus, 28 Chriſtum magno cum fructu prædicat.

POſt hæc Paulus digreſſus Athenis, venit C.27
Corinthum.
2 Et nactus quendam Iudæum nomine
* Aquilam, Põticum genere, qui nuper ve Rõ. 16, 3
nerat ab Italia, & Priſcillam vxorem eius: 2. Tim. 4.
(eo quòd præcepiſſet Claudius, omnes Iu- 19
dæos Roma decedere) acceſsit ad eos:
3 Et quia eiuſdem erat artificij, manebat
apud eos & operabatur. Erat autẽ ars illo-
rum texere tabernacula.

4 Diſputabat autem in ſynagoga per o-
mne ſabbatum, ſuadebátque Iudæis pariter
& Græcis.
Sup.17,15 5 * Quum veniſſent autem è Macedonia
Silas & Timotheus, coartabatur Spiritu Pau
lus, teſtificans Iudæis Chriſtum eſſe Ieſum.
6 Contradicẽtibus autem eis ac blaſphe-
Matt.10, ma loquẽtibus, * excuſsis veſtimentis dixit
14 ad eos, Sanguis veſter ſuper caput veſtrum,
Mar.6,11 mundus ego: poſthac ad Gentes vadam.
7 Et migrans inde, intrauit in domum cu-
Luc.5,5 iuſdam nomine Iuſti, colentis Deum, cuius
Sup.13,51 domus erat contigua ſynagogæ.
1.Cor.1, 8 * Criſpus autem archiſynagogus cre-
14 didit Domino cum tota domo ſua: multíq;
Corinthiorum audientes credebant, ac ba-
ptizabantur.
Inf.23,11 9 * Dixit autẽ Dominus nocte per viſio-
nem Paulo, Noli timere, ſed loquere, & ne
taceas:
10 Propterea quòd ego ſim tecum: & ne-
mo adorietur te vt affligat te: quoniam po-
pulus eſt mihi multus in hac ciuitate.
11 Sedit autem ibi annum & ſex mẽſes, do-
cens eos ſermonem Dei.
12 ¶ Cæterùm quum Gallio ageret pro-
conſulem Achaiæ, inſurrexerunt vno ani-
mo Iudęi in Paulum, & adduxerunt eum ad
tribunal,
13 Dicentes, Contra Legem hic ſuadet ho-
minibus colere Deum.
14 Quum autem Paulus iam pararet ape-

ri re os, dixit Gallio ad Iudæos,* Si qua iniu Inf. 25, 11
ria eſſet, aut facinus malum, ô Iudæi, meritò
vos ſuſtinerem:
15 Si verò quæſtio eſt de ſermone ac nominibus & Lege veſtra te, vosipſi videritis:
iudex enim ego horum nolo eſſe.
16 Et abegit eos à tribunali.
17 Apprehenſum autem omnes Græci Soſthenem principem ſynagogæ percutiebant ante tribunal: neq; quicquam eorum Gallioni curæ erat.
18 ¶ Paulus verò deinde commoratus dies multos, valedicto fratribus, abnauigauit in Syriam, comitantibus eum Priſcilla & Aquila, poſteaquam * raſerat caput in Cenchreis: habebat enim votum: Nu. 6, 18
19 Devenítq; Epheſum, & illos ibi reliquit: Inf. 21, 24
ipſe verò ingreſſus ſynagogam, diſputabat cum Iudæis.
20 Rogantibus autem eis vt tempore ampliori maneret apud ſe, non annuit:
21 Sed valedixit illis, dicens, Oportet omnino me feſtũ quod inſtat, agere Hieroſolymis: ſed iterum revertar ad vos,* Deo volente. & ſoluit Epheſo. 1. Cor. 4, 19
22 Quúmq; deſcendiſſet Cæſaream, aſcẽdiſſétque & ſalutaſſet Eccleſiam, deſcendit Antiochiam. Heb. 6, 4 Iac. 4, 15
23 Et commoratus illic aliquantum temporis profectus eſt perambulans ex ordine Galaticam regionem ac Phrygiam, confirmans omnes diſcipulos.

1.Cor.1, 12 24 ¶ Iudæus autem quidã * Apollos no-
mine, Alexandrinus genere, vir eloquens,
devenit Epheſum, potens in Scripturis.
25 Hic erat inſtitutus in via Domini: & fer-
uens Spiritu loquebatur & docebat diligẽ-
ter ea quæ ſunt Domini: ſciens tantùm ba-
ptiſma Iohannis.
26 Et hic cœpit liberè loqui in ſynagoga.
Rõ.16,3 Quem quum audiſſent Priſcilla & * Aqui-
la, aſſumpſerunt eum, atq; exactiùs expo-
ſuerunt ei viam Dei.
27 Quum autẽ vellet ire in Achaiam, ex-
hortati fratres ſcripſerunt diſcipulis vt ſuſ-
ciperent eum. Qui quum veniſſet, contu-
lit multum his qui crediderant per gra-
tiam.
28 Vehementer enim Iudæos revincebat,
publicè oſtendens per Scripturas, quòd IE-
SVS eſſet Chriſtus.

CAPVT XIX.

1 Diſcipuli quidam Epheſi 3 Iohannis doctrina imbuti, 2 ignorãtes Spiritus ſancti viſibiles illas gratias, quibus Deus regnũ Filij ſui ornauerat, 5 baptizantur in nomine Ieſu. 13 Exorciſtæ Iudæi 16 à diabolo cæduntur. 19 Libri exvrũtur magici. 24 Demetrius 29 magnam in Paulum ſeditionem concitat.

C.28 FActum eſt aũt quum Apollos eſſet Co-
rinthi, vt Paulus peragratis ſuperioribus
partibus veniret Epheſum: & repertis qui-
buſdam diſcipulis, 2 Di-

2 Dixit ad eos, Num Spiritum ſanctum acceptiſtis, poſtea quàm credidiſtis? At illi dixerunt ad eum, Imò neq; ſit'ne Spiritus ſanctus, audiuimus.

3 Et ait ad illos, Quo ergo baptizati eſtis? At illi dixerunt. Iohannis baptiſmate.

4 Dixit autem Paulus,* Iohannes quidem baptizauit baptiſmo pœnitentię, populo loquens de eo qui venturus eſſet poſt ipſum, vt crederent, hoc eſt, de Chriſto Ieſu. *Mat.* 3, 11 *Marc.* 1, 8 *Luc.* 3, 16 *Ioh.* 1, 26

5 His auditis, baptizati ſunt in nomine Domini Ieſu. *Sup.* 1, 5: 2, 2: 11, 16

6 Et quum impoſuiſſet illis manus Paulus, venit* Spiritus ſanctus ſuper eos, & loquebantur linguis, & prophetabant. *Sup.* 2, 4

7 Erant autẽ omnes viri ferè duodecim.

8 Introgreſſus autem ſynagogam, liberè loquebatur, ad tres menſes, diſputãs & ſuadens de regno Dei.

9 * Quum autem quidam indurarentur, nec crederent, malè loquentes de via Domini coram multitudine: digreſſus ab illis, ſegregauit diſcipulos, quotidie diſputans in ſchola tyranni cuiuſdam. 2. *Tim.* 1, 15

10 Hoc autem factum eſt per biennium, * ita vt omnes qui habitabant in Aſia, audirent ſermonem Domini Ieſu, Iudæi ſimul & Græci. *Inf.* 20, 18

11 Virtutéſq; non vulgares edebat Deus per manus Pauli:

12 Ita vt etiam ſuper infirmos deferrentur à corpore eius ſudaria & ſemicinthia, & re-

cederēt ab eis morbi, & ſpiritus mali egre-
derentur.
13 ¶ Tentauerunt autem quidam è circũ-
euntibus Iudæis exorciſtis invocare ſuper
eos qui habebant ſpiritus malos, nomē Do-
mini Ieſu, dicentes, Adiuramus vos per Ie-
ſum quem Paulus prædicat.
14 Erant autem quidam filij Sceuæ Iudæi
principis Sacerdotum, ſeptem, qui hoc fa-
ciebant.
15 Reſpondēs autem ſpiritus malus dixit,
Ieſum noui, & Paulum ſcio: vos autem qui
eſtis?
16 Et inſiliēs in eos homo, in quo erat dę-
monium malum, & dominatus eis, invaluit
contra eos, ita vt nudi, & vulnerati effuge-
rent de domo illa.
17 Hoc autem innotuit omnibus Iudæis
ſimul & Græcis, qui habitabāt Epheſi & in-
cidit timor ſuper omnes illos, & magnifica-
batur nomen Domini Ieſu.
18 ¶ Multiq; credentium veniebant con-
fitentes & annuntiantes facta ſua.
19 Multi autem ex eis qui curioſas artes
exercuerant, comportatos libros exvſſe-
runt coram omnibus: & ſupputatis pretiis
illorum, repererunt pecuniæ quinquagin-
ta milia.
Eſa.55,11 20 * Ita fortiter creſcebat ſermo Dei, &
confirmabatur.
Rō.15, 25 21 His autem expletis,* propoſuit Paulus
Gal.2,2 in Spiritu, trāſita Macedonia & Achaia, ire
Hiero-

Hieroſolymam, dicẽs, Poſtquam fuero ibi, oportet me & Romam videre.
22 Miſsis autem in Macedoniam duobus ex iis qui miniſtrabant ſibi, videlicet Timotheo & Eraſto, ipſe remanſit ad tempus in Aſia.
23 ¶ * Ortus eſt autem illo tempore tumultus non exiguus de illa via. 2.Cor.1,8
24 Nam quidam nomine Demetrius, faber argentarius, qui faciebat delubra argẽtea Dianæ, præſtabat artificibus * non exiguum quæſtum. Sup.16, 16
25 Quibus conuocatis, & iis qui ſimilium rerum erant opifices, dixit, Viri, ſcitis quòd ex hoc opificio quæſtus nobis eſt:
26 Et videtis & auditis quòd nõ ſolùm in Epheſina ciuitate, ſed penè per totam Aſiã, Paulus hic perſuaſit & auertit multam turbam, dicens, quòd * non ſunt dij qui manibus fiant. Pſa.115,4 Ier.10,3
27 Non ſolùm autẽ hæc pars nobis in periculum venit, ne reprobetur: verùm etiam ne magnæ deæ Dianæ templum pro nihilo habeatur: futurúmque ſit vt etiam deſtruatur maieſtas eius, quam tota Aſia & orbis colit.
28 His auditis repleti ſunt ira, & exclamauerunt, dicentes, Magna Diana Epheſiorum.
29 Et impleta eſt ciuitas tota confuſione, & impetum fecerunt vno animo in theatrũ,

Inf.20,4: † correpto Gaio & Ariſtarcho Macedoni-
27,2 bus, comitibus Pauli.
30 Paulo autem volente intrare ad popu-
lum, non permiſerunt diſcipuli.
31 Quidam autem & ex Aſiæ primoribus,
qui erant amici eius, miſerunt ad eum, ro-
gantes ne ſe daret in theatrum.
32 Alij quidem igitur aliud clamabãt: e-
rat enim concio confuſa, & plæriq; neſcie-
bant qua ex cauſa conveniſſent.
33 De turba autem protraxerunt Alexan-
drum, propellentibus eum Iudæis. Alexan-
der autem manu ſilentio poſtulato, volebat
rationem reddere populo.
34 Quem vt cognouerunt Iudæum eſſe,
vox orta eſt vna omnium, fermè ad horas
duas, clamãtium, Magna Diana Epheſiorũ.
35 Quum autem ſedaſſet ſcriba turbã, di-
xit, Viri Epheſij, quis enim eſt hominũ, qui
neſciat Epheſiorum ciuitatem cultricem eſ-
ſe magnæ deæ Dianę, & à Ioue delapſi ſimu-
lachri?
36 Quum igitur his nemo contradicat, o-
portet vos ſedatos eſſe, & nihil præcipitan-
ter agere.
37 Adduxiſtis enim homines iſtos neque
ſacrilegos, neque contumelioſos in deam
veſtram.
38 Quòd ſi Demetrius & qui cum eo ſunt
artifices, habent adverſus aliquem, cauſam,
[conventus] forenſes aguntur, & procon-
ſules ſunt, accuſent invicem.

39 Si

39 Si quid autem de rebus aliis quæritis,
in legitima concione dirimetur.
40 Nam periculum eſt ne ſeditionis hodiernæ rei fiamus, quum nulla ſubſit cauſa
vnde poterimus reddere rationem concurſus iſtius. Et quum hæc dixiſſet, dimiſit concionem.

CAPVT XX.

1 Paulus iter in Macedoniam inſtituit. 5 Troade 7, 11 ſermonem in mediam noctem protendens, 9 Eutychum per feneſtram delapſum 10 reſuſcitat. 15 Miletum 17 vocatis Epheſinis presbyteris, 23 quid ſe 28 & illos maneat, exponit.

POſtquam autem ceſſauit tumultus, vocatis ad ſe Paulus diſcipulis, cõplexúſq; C.29
illos,* profectus eſt vt iret in Macedoniã. 1.*Tim.* 1,3
2 Quum autẽ perambulaſſet partes illas,
& exhortatus eos fuiſſet multo ſermone, venit in Græciam.
3 Et ibi peractis menſibus tribus, quum eſ-
ſent illi ſtructæ inſidiæ à Iudæis, ſoluturo in *Sup. 19, 29
Syriam: habebat in animo vt reverteretur
per Macedoniam. *Inf.* 27, 2
4 Comitatus eſt autem eum vſq; ad Aſiam †2. *Tim.* 4, 12
Sopater Berrhœenſis: Theſſalonicenſium
verò *Ariſtarchus, & Secũdus, ac Gaius Derbæus, ac Timotheus: Aſiani verò, † Tychi- †*Sup.* 21, 29
cus & * Trophimus.
5 Hi quum prçceſsiſſent, expectarunt nos 2. *Tim.* 4, 20
Troade.

6 Nos verò abnauigauimus poſt dies azy-
morũ à Philippis, & venimus ad eos Troa-
dem intra dies quinq;: vbi demorati ſumus
diebus ſeptem.
7 Vno autem die ſabbatorum, quum con-
Sup.2,46 veniſſent diſcipuli ad* frangendum panẽ,
Paulus diſſerebat eis profecturus poſtri-
die, protraxítq; ſermonem vſq; in mediam
noctem.
8 Erant autem lucernę multæ in cœnacu-
lo vbi eramus congregati.
9 Sedens autem quidam adoleſcens, no-
mine Eutychus, in feneſtra, quum degraua-
retur ſomno profundo, diſſerente diu Pau-
lo, magis depreſſus ſomno, décidit ex tertio
cœnaculo deorſũ: & ſublatus eſt mortuus.
3.Reg.17, 10 Quum deſcendiſſet autẽ Paulus, * in-
21 cubuit ſuper eum, & complexus dixit, No-
4.Reg.4, lite turbari: anima enim eius in ipſo eſt.
34 11 Quum aſcendiſſet autem, fregiſſétq; pa-
nẽ, ac deguſtaſſet, diu colloquutus vſq; ad
diluculum, ita demum profectus eſt.
12 Adduxerunt autem puerum viuentem,
& refocillati ſunt non mediocriter.
13 ¶ Nos autem conſcenſa naui ſoluimus
Aſſon, inde excepturi Paulum: ſic enim or-
dinauerat, ipſe per terram iter facturus.
14 Quum autem cõueniſſemus Aſſon, re-
cepto eo, venimus in Mitylenem.
15 Et inde nauigantes, ſequẽti die venimus
contra Chium. Poſtridie verò appulimus
Samum: & commorati Trogyllij, proximo
die

die venimus in Miletum.
16 Propoſuerat enim Paulus prænernaui-
gare Epheſum, ne tempus tereret in Aſia:
feſtinabat enim, ſi poſsibile ſibi eſſet, vt
diem Pentecoſtes ageret Hieroſolymis.
17 A Mileto autem miſsis Epheſum nun-
tiis, accerſiuit presbyteros Eccleſiæ.
18 Qui quum perveniſſent ad ipſum, dixit
eis, Vos ſcitis,* à primo die quo ingreſſus Sup.19.
ſum Aſiam, quomodo vobiſcum per omne 10
tempus fuerim,
19 Seruiēs Domino cum omni animi hu-
militate, cūmq; multis lachrymis & tenta-
tionibus, quæ mihi acciderūt ex inſidiis Iu-
dæorum:
20 Vt nihil ſuffugerim eorum quæ eſſent
in rem veſtram, quin annuntiarē vobis, &
docerē vos publicè ac per ſingulas domos,
21 Teſtificans Iudæis ſimul & Græcis, eam
* quæ erga Deum eſt pœnitentiam, ac fidem Luc. 24,
quæ eſt erga Dominum noſtrum Ieſum. 47
22 Et nūc ecce ego alligatus Spiritu, pro-
ficiſcor Hieroſolymam, quæ in ea obventu-
ra ſint mihi, ignorans:
23 Niſi quòd Spiritus ſanctus per ſingulas
ciuitates teſtificatur, dicens* quòd vincu- Inf.21,11
la & afflictiones me manent.
24 † Verū nihil me mouet, neq; vita mea Inf.21,13
chara eſt mihiipſi, vt conſummem curſum
meum cum gaudio, & miniſterium* quod Gal.1,1
accepi à Domino Ieſu, ad teſtificādum Eu- Tit.1,3
angelium gratiæ Dei.

25 Et nunc ecce ego ſcio quòd poſthac nõ
videbitis faciem meam vos omnes per quos
tranſiui,prædicans regnum Dei.
26 Quapropter conteſtor vos hodierno
Ezech.33, die,* quòd mundus ego ſum à ſanguine o-
9 mnium.
27 Non enim ſubterfugi quo minus an-
nuntiarim omne conſilium Dei vobis.
1.*Pet*.4,2 28 † Attendite igitur vobis & cũcto gre-
gi in quo vos Spiritus ſanctus poſuit epiſco
pos ad regẽdum Eccleſiam Dei,* quam ac-
Ephe.1,7 quiſiuit ſanguine ſuo.
Col.1, 14 29 Ego enim noui hoc, quòd ingreſſuri
Heb.9,12 ſint poſt diſceſſum meũ lupi graues in vos,
1.*Pet*.1,19 non parcentes gregi.
Apoc.5, 9 30 Et ex vobiſipſis exoriẽtur viri loquen-
tes perverſa,vt abducant diſcipulos poſt ſe.
31 Propter quod vigilate, memores quòd
† 1. *Cor*. per triennium nocte & die non ceſſauerim
9,11 cum lachrymis monere vnumquenq;.
2. *Cor*.11, 32 Et nunc commendo vos,fratres,Deo &
9:12, 13 ſermoni gratiæ ipſius,qui potens eſt ſuper-
* *Sup*.18, ſtruere, & dare vobis hæreditatẽ inter ſan-
ctificatos omnes.
3 33 † Argentum & aurum, aut veſtem nul-
1*Cor*.4,12 lius concupiui.
1.*Theſ*. 2, 34 Imò ipſi ſcitis quòd * neceſsitatibus
2 meis, & his qui mecum ſunt, ſuppeditaue-
2. *Theſ*.3, runt manus hæ.
8 35 Omnia oſtendi vobis,† quòd ſic labo-
† *Eph*.4, rantes oportet ſuſcipere infirmos,ac memi-
28 niſſe verborum Domini Ieſu, quoniam ipſe
dixit,

dixit, Beatum eſt dare potius, quàm accipere.
36 ¶ Et quum hęc dixiſſet, poſitis genibus ſuis orauit cum omnibus illis.
37 Magnus autem fletus coortus eſt omnium: & ruentes in collum Pauli, oſculabantur eum,
38 Dolentes maximè ob ſermonem quem dixerat, quòd amplius faciem eius nõ eſſent viſuri. Et deducebant eum ad nauem.

CAPVT XXI.

4 Paulus Ieroſolymam tendens, 8 Cæſareæ Philippum Euangeliſtam convenit. 10 Agabus 11 Pauli vincula prædicit. 17 Ieroſolymam cùm adveniſſet, 26 templum ingreſſus 27 cõprehenditur à Iudæis: 32 quibus per Lyſiam tribunum eripitur. 39 Paulus, Tarſenſis.

QVum autem factum eſſet vt ſoluiſſemus avulſi ab eis, recto curſu venimus Coum, & ſequenti die Rhodum: & inde Pataram.
2 Et nacti nauem quæ traiiceret in Phœnicen, ea conſcenſa ſoluimus.
3 Quum autem cœpiſſet nobis apparére Cyprus, relicta ea ad ſiniſtrã, nauigauimus in Syriam, ac venimus Tyrum: nam huc nauis exponebat onus.
4 Repertiſq; diſcipulis, manſimus ibidem diebus ſeptem: qui Paulo dicebant per Spiritum,* ne aſcenderet Hieroſolymam. *Inf. eo. 12*

5 Et expletis diebus, profecti ibamus, deducentibus nos omnibus vnà cũ vxoribus & filiis, donec exiſſemus ciuitatem: & poſitis genibus in litore, precati ſumus.
6 Et conſalutatis nobis invicem, conſcendimus nauim: illi autem redierunt ad ſua.
7 Nos verò nauigatione explicita, à Tyro deſcendimus Ptolemaidem: & ſalutatis fratribus manſimus diem vnum cum illis.
8 Poſtridie verò nos qui eramus cũ Paulo, venimus Cæſaream: & ingreſsi domum
Sup. 6,5 * Philippi Euangeliſtæ, (qui erat vnus è ſeptem) manſimus apud eum.
Ioel. 2,28 9 Huic autem erant quatuor filiæ virgines, † prophetantes.
C. 30 10 Et quum permaneremus dies complures, advenit quidam à Iudæa Propheta, no-
Sup. 11,28 mine * Agabus.
11 Is quum veniſſet ad nos, tulit cingulum Pauli, & alligans ſibi pedes ac manus, dixit, Hæc dicit Spiritus ſanctus, Virum cuius eſt cingulum hoc, ſic alligabunt Hieroſolymæ Iudæi, tradéntque in manus Gentium.
12 Quum autem audiſſemus hæc, rogabamus & nos & cæteri qui loci illius erant, ne aſcenderet Hieroſolymam.
13 Tunc reſpondit Paulus, ac dixit, Quid facitis flentes & affligentes cor meum? ego verò non ſolùm vinciri, ſed & mori paratus ſum Hieroſolymis pro nomine Domini Ieſu.

14 Quum

14 Quum verò illi non perſuaderetur, ac-
quieuimus, dicentes, * Domini volũtas fiat. *Mat.6,10*
15 ¶ Poſt dies autem iſtos ſublatis ſarcinis *Lu.22,42*
conſcendebamus Hieroſolymam.
16 Venerunt autem vnà quidam ex diſci-
pulis à Cæſarea nobiſcum, adducentes ſe-
cum apud quem hoſpitaremur, Mnaſonem
quendam Cyprium antiquum diſcipulum.
17 Et quum veniſſemus Hieroſolymam,
libenter exceperunt nos fratres.
18 Poſtero autem die introibat Paulus C.31
nobiſcum ad Iacobum, omnéſque conve-
nerunt Presbyteri.
19 Quos quum ſalutaſſet, narrabat per ſin-
gula quę Deus feciſſet inter Gentes per mi-
niſterium ipſius.
20 At illi quum audiſſent, glorificabant
Dominum: dixerúntq; ei, Vides, frater, quot
millia ſunt Iudæorum qui crediderunt, &
omnes ſtudioſi ſectatores ſunt Legis.
21 Audierũt autem de te, quòd defectio-
nem doceas à Moſe, omnes qui inter Gen-
tes ſunt Iudęos, dicens, Non debere eos cir-
cuncidere filios, neq; ſecũdum inſtituta vi-
uere.
22 Quid eſt ergo? omnino oportet cõve-
nire multitudinem: audiẽt enim te veniſſe.
23 Hoc ergo fac quod tibi dicimus. Sunt
nobis viri quatuor votum habẽtes ſuper ſe.
24 His aſſumptis, purifica te cũ illis, & im-
pende ſuper illis, vt † radant capita: & ſci- *Nũ. 6, 18*
ant omnes quòd quæ de te audierunt, ni- *Sup.18,18*

hil ſunt: ſed ambulas & ipſe cuſtodiens Legem.
25 De his autem qui crediderunt ex Gentibus, nos ſcripſimus, decernentes ne quid
Sup. 15, 20 & 29 huiuſmodi obſeruent, * niſi vt caueant & ab his quæ ſunt immolata ſimulachris, & à ſanguine, & ſuffocato, & ſcortatione.
26 ¶ Tunc Paulus aſſumptis viris, poſtero die purificatus cum illis intrauit in tem-
Nũ. 6, 13 plum, * annuntians expletionem dierũ pu-
Inf. 24, 18 rificationis, donec offerretur pro vnoquoque eorum oblatio.
C. 32
27 Dum autem ſeptem dies iam penè eſſent expleti, hi qui ab Aſia erant Iudæi, quum vidiſſent eum in templo, conturbarunt totum populum, & iniecerunt ei manus,
28 Clamantes: Viri Iſraelitæ, ſuccurrite: hic eſt ille homo qui adverſus populum & Legem & locum hunc omnes vbiq; docet: inſuper & Græcos induxit in templum, & prophanauit ſanctum locum hunc.
2. Tim. 4, 20
29 Viderant enim * Trophimum Epheſiũ in ciuitate cum ipſo, quem exiſtimauerunt quòd in templum introduxiſſet Paulus.
30 Commotáq; eſt ciuitas tota, & factus
Inf. 26, 21 eſt cõcurſus populi, & * apprehenſum Paulum protrahebant è templo: ſtatímq; clauſæ ſunt fores.
31 Quærentibus autem illis eum occidere, nuntiatum eſt Tribuno cohortis quòd tota conturbata eſſet Hieroſolyma.

32 Qui

32 Qui ſtatim aſſumptis militibus ac Cen
turionibus, decurrit ad illos: at illi quum vi-
diſſent Tribunum ac milites, ceſſauerunt
percutere Paulum.
33 Tunc accedens tribunus apprehendit
eum, & iuſsit alligari catenis duabus, & in-
terrogabat quiſnam eſſet, & quid feciſſet.
34 Alij autem aliud clamabant in turba:
& quum non poſſet certum cognoſcere prę
tumultu, iuſsit duci eum in caſtra.
35 Et quum veniſſet ad gradus, contigit,
vt portaretur à militibus propter violen-
tiam turbæ.
36 Sequebatur enim multitudo populi,
clamans, * Tolle eum. *Inf.22,22*
37 Et quum cœpiſſet induci in caſtra Pau-
lus, dicit tribuno, Licétne mihi loqui ad te?
Qui dixit, Græcè noſti?
38 Nónne tu es ille * Aegyptius, qui ante *Sup.5,36*
hos dies tumultum concitaſti, & eduxiſti in
deſertum quatuor milia virorũ ſicariorum?
39 Dixit autem Paulus, * Ego ſum homo *Inf.22,3*
quidem Iudæus Tarſenſis, non obſcuræ Ci-
licum ciuitatis ciuis. Rogo autem te, per-
mitte mihi loqui ad populum.
40 Et quum ille permiſiſſet, Paulus ſtans
in gradibus annuit manu ad plebem: & ma-
gno ſilentio facto, alloquutus eſt lingua He-
bræa, dicens,

CAPVT XXII.

3 *Paulum rationem fidei ſuæ reddentem,*

22 aliquandiu Iudæi audiunt: 23 illis verò
clamantibus, 24 virgis examinari iuſſus,
27 Romanum ſe ciuem eſſe declarat.

VIri fratres & patres, audite meam, qua
nunc apud vos vtor, excuſationem.
2 Quum audiſſent autem quòd Hebræa
lingua ſibi loqueretur, magis præſtiterunt
ſilentium. Et dicit,
Sup. 21. 39 3 * Ego quidem ſum vir Iudæus, natus in
Tarſo Ciliciæ, cæterùm educatus in hac ci-
uitate ad pedes Gamalielis, inſtitutus accu-
ratè in patria Lege, ſectator Dei, ſicvt & vos
omnes eſtis hodie:
Sup. 8, 3 4 * Qui hanc viam perſequutus ſum vſque
ad mortem, alligans ac tradens in carceres
viros pariter ac mulieres.
5 Sicvt & princeps Sacerdotum mihi te-
Sup. 9, 2 ſtis eſt, & totus Seniorum ordo: * à quibus
etiã epiſtolis ad fratres acceptis, Damaſcum
pergebam: adducturus & illos qui illic eſ-
ſent, vinctos Hieroſolymam, vt punirentur.
Sup. 9, 3 6 * Accidit autem mihi iter facienti & ap-
propinquanti Damaſco circiter meridiem,
vt ſubitò de cælo circũfulgurauerit me lux
multa:
7 Cecidíque in ſolum: & audiui vocem di
centẽ mihi, Saul, Saul, quid me perſequeris?
8 Ego verò reſpondi, Quis es Domine? Di
xítque ad me, Ego ſum Ieſus ille Nazare-
nus, quem tu perſequeris.
9 Et qui mecum erant, lumen quidem vi
derunt

derunt, & exterriti ſunt: vocem autem non
audierunt eius qui loquebatur mecum.
10 Dicebam autem, Quid faciam Domi-
ne? Dominus autem dixit mihi, Surge, ac va-
de Damaſcũ: & ibi tibi dicetur de omnibus
quæ ordinata ſunt tibi vt facias.
11 Et quum non viderem præ gloria lumi
nis illius, per manum deductus à comitibus
qui erant mecum, veni Damaſcum.
12 *Ananias autem quidam, vir pius ſecun *Sup. 9, 17*
dum Legem, teſtimonio probatus omnium
illic habitantium Iudæorum,
13 Veniens ad me, & aſtãs, dixit mihi, Saul
frater, recipe viſum. Et ego eadem hora re-
cepto viſu, vidi illum.
14 At ille dixit, Deꝰ patrũ noſtrorũ præpara
uit te, vt cognoſceres volũtatẽ ſuã, & videres
id quod iuſtũ eſt, & audires vocẽ ex ore eiꝰ:
15 Quia eris teſtis illi apud omnes homi-
nes, horum quæ vidiſti & audiſti.
16 Et nunc quid cunctaris? exurge, & ba-
ptizare, & ablue peccata tua, invocato no-
mine Domini.
17 Factum eſt autem quum eſſem rever-
ſus Hieroſolymam, & orarem in templo, vt
raperer extra me,
18 Et viderem eum dicẽtem mihi, Feſtina
& exi velociter Hieroſolymis: quoniam nõ
recipient teſtimonium tuum de me.
19 Et ego dixi, Domine, ipſi ſciunt * ꝙ ego *Sup. 8, 3*
pertrahebam in carcerẽ, & cædebam in ſin-
gulis ſynagogis eos qui credebant in te.

20 Et quum funderetur ſanguis Stephani
Sup. 7,58 teſtis tui,* ego quoque aſsiſtebam, & aſſen-
tiebar morti illius: & cuſtodiebam veſtimen
ta interficientium illum.
Gal. 1,16: 21 Et dixit ad me, Vade,* quoniam ego ad
2,8 Gentes procul mittam te.
Ephe. 3,8 22 Audiebant autem eum vſque ad hoc
1 Tim. 2, verbum, atque ſublatis vocibus, dicebant,
7 †Tolle de terra [hominem] iſtiuſmodi: non
2 Tim. 1, enim fas eſt eum viuere.
11 23 Vociferantibus autem eis, & proiicien-
† Sup. 21, tibus veſtimenta, & puluerem iactantibus in
36 aerem:
24 Iuſsit Tribunus eum induci in caſtra,
& imperauit eum flagris examinari, vt ſci-
ret propter quam cauſam ſic acclamarēt ei.
25 Et quum aſtrinxiſſet eum loris, dixit
aſtanti ſibi centurioni Paulus, Num homi-
nem Romanum & indemnatum licet vobis
flagellare?
26 Quo audito, Centurio acceſsit ad Tri-
bunum, & nuntiauit ei, dicens, Quid factu-
rus es? hic enim homo, Romanus eſt.
27 Accedens autem Tribunus dixit illi,
Dic mihi, num tu Romanus es? At ille dixit,
Etiam.
28 Et reſpondit Tribunus, Ego multa ſum-
ma ciuitatem iſtam comparaui. At Paulus
ait, Ego verò & natus ſum.
29 Protinus ergo diſceſſerunt ab illo, qui
eum fuerant examinaturi: tribunus quoq;
timuit poſtquam reſciuit quòd Romanus
eſſet,

eſſet,& quòd vinxiſſet eum.
30 Poſtero autem die volens ſcire cer- C. 33
tum,qua ex cauſa accuſaretur à Iudæis, ſol-
uit eum à vinculis, & iuſsit principes Sacer-
dotum convenire,totúmque concilium: ac
deductum Paulum ſiſtebat coram illis.

CAPVT XXIII.

1 Paulum cauſam dicentem 2 Ananias percuti iubet. 7 Diſſenſio inter ipſos accuſatores oritur. 10 Paulum incarceratum 11 conſolatur Deus. 14 De Iudæorum inſidiis contra Paulum, 20 Tribunus certior factus, 24 Paulum Felici præſidi mittendum curat.

INtentis autem oculis in concilium, Pau-
lus ait,Viri fratres,* ego omni conſcien- *Inf.* 24.
tia bona converſatus ſum coram Deo vſq; 16
in hodiernum diem.
2 Princeps autem Sacerdotum Ananias
præcepit aſtantibus ſibi, vt percuterent os
eius.
3 Tunc Paulus dixit ad eum, Percuſſurus
eſt te Deus,paries dealbate: & *tu ſedes iu- *Deut.* 17.
dicans me ſecundum Legem, & contra Le- 4
gem iubes me percuti?
4 Et qui aſtabant, dixerunt, Summo Sa-
cerdoti Dei maledicis?
5 Dixit autem Paulus, Neſciebam,fratres,
quòd Pontifex eſſet.Scriptũ eſt enim,*Prin- Ex,22,28
cipi populi tui non maledices.
6 Sciens autem Paulus quòd vna pars eſ-

ſet Sadducæorum, & altera Phariſæorum,
Phili. 3,5 exclamauit in cõcilio, Viri fratres,* ego Pha
† Inf. 24, riſæus ſum, filius Phariſæi, † de ſpe & reſur-
22 rectione mortuorum ego iudicor.
7 Et quum hoc dixiſſet, facta eſt diſſen-
ſio inter Phariſæos ac Sadducæos: & diſſe-
cta eſt multitudo.
Matt. 22, 8 *Nam Sadducæi quidem dicunt non eſ
23 ſe reſurrectionem, neq; angelum, neque ſpi
Marc. 12, ritum: Phariſæi autem vtraq; confitentur.
18 9 Factus eſt autẽ clamor magnus, & quum
Lu. 20, 27 ſurrexiſſent Scribę de factione Phariſęorũ,
depugnabant, dicẽtes, Nihil mali invenimus
in homine iſto: quòd ſi Spiritus loquutus eſt
ei aut angelus, ne repugnemus Deo.
10 Et quum magna ſeditio coorta eſſet, ve
ritus Tribunus ne diſcerperetur Paulus ab
ipſis, iuſsit milites deſcẽdere, & rapere eum
de medio eorũ, ac deducere eum in caſtra.
11 Sequenti autem nocte aſsiſtens ei Domi
Sup. 18, 9 nus ait, * Bono animo eſto Paule: vt enim
teſtificatus es de me Hieroſolymis, ſic te o-
portet & Romæ teſtificari.
12 ¶ Facto autem die collegerunt ſe qui-
C. 34 dam ex Iudæis, &* devouerunt ſe, dicentes,
Inf. eod, neque eſuros ſe, neque bibituros, donec oc-
21 ciderent Paulum.
13 Erant autem plures quàm quadraginta
[viri] qui hanc coniurationem fecerant.
14 Qui acceſſerunt ad principes Sacerdo-
tum ac Seniores, & dixerunt, Devotione
devouimus noſipſos, nihil guſtaturos, do-
nec

nec occidamus Paulum.
15 Nunc ergo vos ſignificate Tribuno & concilio,vt cras producat illum ad vos,tanquam aliquid certius cogituros de eo:nos verò prius quàm appropinquet, parati ſumus interficere illum.
16 Quum autẽ audiſſet filius ſororis Pauli,inſidias,venit & intrauit in caſtra, nuntiauitque Paulo.
17 Accerſito autẽ Paulus ad ſe vno ex Centurionibus,ait, Adoleſcentẽ hunc abduc ad Tribunum habet enim quod renuntiet illi.
18 Et ille quidẽ aſſumens eũ,duxit ad Tribunum, & ait, Vinctus Paulus accerſitũ me rogauit vt hunc adoleſcentem perducerem ad te,habẽtem aliquid quod loquatur tibi.
19 Apprehẽſa autẽ Tribunus manu illius, ſeceſsit cũ eo ſeorſum, & percontatus eſt illũ, Quid eſt quod habes ſignificãdum mihi?
20 Ille autem dixit, Iudæi conſpirarunt vt rogarent te vti craſtino die educeres Paulum in concilium , quaſi aliquid certius inquiſituri ſint de illo:
21 Tu verò ne morem geſſeris illis:inſidiãtur enim ei ex eis viri plures quadraginta, qui ſeipſos devouerunt ne vel edant vel bibant, donec interficiant eum: & nunc parati ſunt,expectantes vt promittas.
22 Tribunus igitur dimiſit adoleſcentem, præcepitque ei, Ne cui effutias, inquiens, quòd hæc indicaueris mihi.
23 Et accerſitis duobus quibuſdã Cẽturio-

nibus,dixit, Parate milites ducentos, vt eāt
Cæſaream, & equites ſeptuaginta, & lan-
cearios ducentos,à tertia hora noctis,
24 Et iumenta præbete,vt impoſitum Pau
lum,ſaluum perducāt ad Felicem præſidem:
25 Scriptis literis in hanc formam:
26 Claudius Lyſias potentiſsimo præſidi
Felici ſalutem.
Sup.21, 30 27 *Virum hunc comprehenſum à Iudæis,
quum iam eſſet interficiendus ab eis,ſuper-
veniens cum exercitu,eripui,cognito quòd
Romanus eſſet:
28 Voléſque ſcire cauſam ob quam ac-
cuſarent illum, deduxi illum in concilium
eorum:
29 Quem comperi accuſari de quæſtioni-
bus Legis ipſorum, nullum dignum morte
aut vinculis habentem crimen.
30 Et quum indicatum eſſet mihi de inſi-
diis quas parauerant illi Iudæi,protinus mi-
ſi[eum]ad te: præcepto dato etiam accuſa-
toribus,vt quæ habent adverſus eum, dicāt
apud te. Vale.
31 Milites verò iuxta quod ſibi iniunctum
erat,receptum Paulū duxerunt per noctem
Antipatridem.
32 Poſtero autem die dimiſsis equitibus
vt cum eo irent,reverſi ſunt in caſtra.
33 Qui cùm veniſſent Cæſaream,ac tradi-
diſſent epiſtolam præſidi, ſtatuerunt coram
eo & Paulum.
34 Quum legiſſet autem Præſes, & inter-
rogaſſet

rogaſſet ex qua provincia eſſet, & cogno-
uiſſet quòd ex Cilicia,
35 Audiam te, inquit, quum accuſatores
quoque tui advenerint. Iuſsítque in præto-
rio Herodis cuſtodiri eum.

CAPVT XXIIII.

2 Tertullo accuſante, 10 Paulus pro ſe cauſam dicit. 25 Præſidi & eius vxori Chriſtum annuntiat. 27 Speratam pecuniam cùm fruſtra Felix expectaſſet, 28 provincia decedens, vinctum Paulum relinquit.

POſt quinque autem dies deſcendit prin
ceps Sacerdotum * Ananias cum Senio- Sup. 23, 2
ribus & Tertullo quodam oratore: qui a-
dierunt præſidem contra Paulum.
2 Et citato Paulo, cœpit accuſare Tertul- C. 35
lus, dicẽs: Quum in multa pace agamus per
te, & multa rectè gerantur in populo hoc
per tuam providentiam,
3 Et ſemper & vbiq; comprobamus, præ-
ſtantiſsime Felix, cum omni gratiarum a-
ctione.
4 Sed ne diutius te detineam, oro te vt
audias nos paucis pro tua humanitate.
5 Nacti enim ſumus virum hunc peſtife-
rum, & concitantem ſeditionem omnibus
Iudæis in vniuerſo orbe, & authorem ſectæ
Nazarenorum,
6 * Qui etiam templum prophanare cona Sup. 21,
tus eſt: quem & apprehenſum voluimus ſe- 28
cundum Legem noſtram iudicare.

7 Sed ſuperveniens Tribunus Lyſias, cum
magna vi eripuit eum è manibus noſtris,
8 Iubens accuſatores eius ad te venire: ex
quo poteris ipſe inqſitione facta, de omnib⁹
iſtis cognoſcere, de quib⁹ nos accuſam⁹ eũ.
9 Adiecerunt autem & Iudæi, dicẽtes, hæc
ita ſe habere.
10 ¶ Reſpondit autẽ Paulus, quũ annuiſ-
ſet ipſe Præſes vt diceret, Aequiore animo
pro meipſo cauſam dico, quum ſciam te mul
tis iam annis iudicem fuiſſe genti huic,
11 Qui poſsis cognoſcere, quòd non plu-
res ſunt mihi dies quàm duodecim, ex quo
aſcendi adoraturus Hieroſolymam.
12 Et neq; in templo cõpererunt me cũ a-
liquo diſputantẽ, aut concurſum facientem
turbæ, neq; in ſynagogis, neque in ciuitate,
13 Neque probare poſſunt ea de quibus
me accuſant.
14 Confiteor autem hoc tibi, quòd iuxta
viã quam vocant hæreſim, ſic colo patrium
Inf. 25, 8 Deum, * credens omnibus quæ in Lege &
Prophetis ſcripta ſunt:
15 Spem habens in Deum, fore, quam & hi
ipſi expectãt, reſurrectionem mortuorum,
iuſtorum ſimul & iniuſtorum.
16 Quin in hoc & ipſe ſtudeo ſine offendi-
culo conſcientiam habere erga Deum & er-
ga homines ſemper.
Sup. 11, 17 Poſt annos autem plures acceſsi * elee-
29 moſynas exhibiturus in gentem meam, &
Rõ. 15, 25 oblationes:

18 *In quibus cõpererunt me purificatũ in Sup.21,
templo, haud cũ turba, neq; cum tumultu. 26
19 Quidam autem ex Aſia Iudæi, quos o-
portebat apud te præſtò eſſe & accuſare, ſi
quid haberent adverſum me:
20
21 Aut hi ipſi dicant, ſi quid deprehende-
runt in me iniquitatis, quũ ſtem in conſilio,
22 Niſi de vna hac voce qua clamaui inter
eos ſtans, * De reſurrectione mortuorum Sup. 23,6
ego iudicor hodie à vobis. Inf.28,20
23 ¶ Auditis autem his, Felix diſtulit illos,
certò ſciens quæ ad eam viam attinebant, di
cens, Quum Tribunus Lyſias deſcenderit,
pernoſcam cauſam veſtram.
24 *Iuſsítq; Centurioni vt cuſtodiret Pau Inf.28,16
lum, ſinerétq; eum relaxari, & ne quem ex
illius familiaribus vetaret ſubminiſtrare ei,
aut adire eum.
25 ¶ Poſt aliquot autem dies quum adve-
niſſet Felix cum Druſilla vxore ſua, quæ e-
rat Iudæa, accerſiuit Paulum: & audiuit ab
eo fidem quæ eſt in Chriſtum.
26 Diſputante autem illo de iuſtitia & tẽ-
perantia, & de iudicio futuro, tremefactus
Felix reſpondit, In præſentia abi: cæterùm
opportunitatem nactus accerſam te:
27 Simul & illud ſperãs fore, vt pecunia ſibi
dareť à Paulo, vt ſolueret ipſum: ꝑpter qđ
& frequẽter accerſens eum loquebať cũ eo.
28 Biennio autem expleto, accepit ſucceſ- C. 36
ſorem Felix Portium Feſtũ. Volens autẽ gra

Inf. 25,14 tiam præſtare Iudæis Felix, * reliquit Paulum vinctum.

CAPVT XXV.

1 *Feſtus ſuccedens Felici,* 6 *iubet Paulum adduci,* 11 *qui Cæſarē appellat.* 14 *Feſtus Agrippæ regi negotium Pauli exponit,* 23 *eundémque illi ſiſtit,* 26 *vt cauſam cognoſcat.*

FEſtus ergo ſuſcepta provincia, poſt triduum aſcendit Hieroſolymam ab vrbe Cæſarea.

2 Significarúntque illi princeps Sacerdotum ac primores Iudæorum de Paulo, & rogabant eum,

3 Poſtulantes fauorem adverſus eum, vt accerſeret eum Hieroſolymam, inſidias tendentes vt interficerent eum in via.

4 Feſtus autem reſpondit, vt ſeruaretur quidem Paulus Cæſareæ, ſe verò breui illò profecturum.

5 Qui ergo inter vos, inquit, potentes ſunt, vnà nobiſcum deſcendant: & ſi quod eſt in hoc viro crimen, accuſent eum.

6 Demoratus autem inter eos diebus amplius quàm decem, deſcendit Cæſaream: & poſtero die ſedit pro tribunali, iuſsítque Paulum adduci.

7 Qui quum perductus eſſet, circumſteterunt eum qui ab Hieroſolymis deſcenderant Iudæi, multa & grauia crimina intendentes adverſus Paulum, quæ non poterant probare:

probare:
8 Paulo pro ſe reſpondente, * quòd ne- *Sup.* 24,
que in Legem Iudæorum neq; in templum, 14
neque in Cæſarem quicquam peccaſſet. *Inf.* 28, 17
9 ¶Feſtus autem volēs gratificari Iudæis,
reſpondens Paulo dixit, Vis Hieroſolymam
aſcendere, & ibi de his iudicari apud me?
10 Dixit autem Paulus, Ad tribunal Cæ-
ſaris ſto, vbi me oportet iudicari: Iudæis nul
lam iniuriam feci, ſicvt & tu meliùs noſti.
11 *Si enim nocui, ac dignū morte aliquid *Sup.* 18,
feci, nō recuſo mori: ſi verò nihil eſt eorum 14
de quibus hi accuſant me, nemo poteſt me
illis donare. Cæſarem appello.
12 Tunc Feſtus cum cōſilio colloquutus,
reſpondit, Cæſarem appellaſti? ad Cæſarem
ibis.
13 ¶Et quum dies aliquot tranſacti eſſent,
Agrippa rex & Bernice deſcenderunt Cæſa
ream, ſalutaturi Feſtum.
14 Et quum dies complures ibi commo-
rarentur, Feſtus regi retulit cauſam Pauli,
dicens, * Vir quidam eſt relictus à Felice *Sup.* 24.
vinctus: 27
15 De quo, quū veniſſem Hieroſolymam,
ſignificarunt mihi principes Sacerdotum &
ſeniores Iudæorum poſtulantes adverſus
illum ſententiam.
16 Quibus reſpondi, Non eſt Romanis cō
ſuetudo * ob gratiam donare aliquem ho- *Deut.* 17,
minem vt pereat, prius quàm is qui accuſa- 4
tur, præſentes habeat accuſatores, locúm-

que defendendi accipiat de crimine.
17 Quum ergo huc conveniſſent, ſine vllâ
dilatione, ſequenti die ſedens pro tribunali,
iuſsi adduci virum.
18 De quo quũ ſtetiſſent accuſatores, nul-
lum crimen intendebant ſuper hiſce rebus
de quibus ego ſuſpicabar.:
19 Sed quæſtiones quaſdã de ſua ſuperſti-
tione habebant adverſus eum, & de quo-
dam Ieſu defuncto, quem affirmabat Pau-
lus viuere.
20 Hæſitans autẽ ego de huiuſmodi quæ-
ſtione, dicebam, num vellet ire Hieroſoly-
mam, & ibi iudicari ſuper iſtis.
21 Paulus autẽ quum appellaſſet, vt ſerua-
retur Auguſti cognitioni, iuſsi ſeruari eum,
donec mitterem eum ad Cæſarem.
22 Agrippa aũt dixit ad Feſtũ, Volebã & i-
pſe hominẽ audire. Cras, inquit, audies eũ.
C. 37 23 Poſtero autem die quum veniſſet A-
grippa & Bernice cum multo apparatu, &
introiſſent in auditorium cum Tribunis &
viris principalibus ciuitatis: iubente Feſto
adductus eſt Paulus.
24 Et dicit Feſtus, Agrippa rex & omnes
qui ſimul adeſtis nobiſcum viri, videtis
hunc hominem de quo omnis multitudo
Iudæorum interpellauit me & Hieroſoly-
mis & hîc, acclamantes non oportere eum
viuere amplius:
Sup. 23, 9 25 Ego verò comperi* nihil dignum mor-
te eum admiſiſſe: cæterùm quum is ipſe ap-
pellaſſet

pellaſſet Auguſtum, ſtatui mittere eum:
26 De quo quid certum ſcribam domino,
non habeo. Quapropter produxi eũ ad vos,
& maximè ad te, rex Agrippa, vt examina-
tione facta, habeam quod ſcribam.
27 Iniquum enim mihi videtur, mittere
vinctum, & crimina de quibus accuſatur,
non ſignificare.

CAPVT XXVI.

2 Paulus coram Agrippa, 4 vitã actam
à iuuentute, 16 vocationémque ſuã 22 tan-
ta auctoritate exponit, 28 vt etiam Regis
animum nonnihil flecteret: 31 ſed re infe-
cta diſcedunt proceres.

AGrippa verò ad Paulum ait, Permittitur
tibi loqui pro temetipſo. Tunc Paulus
extenta manu pro ſe dicebat,
2 Super omnibus de quibus accuſor à Iu-
dæis, rex Agrippa, exiſtimo me beatum, qui
cauſam dicturus ſim apud te hodie:
3 Quum tu maximè ſis gnarus earum quæ
apud Iudæos ſunt, & conſuetudinũ & quæ-
ſtionum. Quapropter obſecro te, vt patien-
ter me audias.
4 Itaque vitam quidem meã, quam egi ab
adoleſcentia, quæ ab initio fuit in gẽte mea
Hieroſolymis, nouerunt omnes Iudæi.
5 Qui priùs nouerant me ab initio, (ſi ve-
lint teſtimonium ferre) quòd ſecundum ex-
quiſitiſsimam ſectam noſtræ religionis vi-
xerim Phariſæus.

Gen.3,15: 6 Et nunc * ob ſpem repromiſsionis quæ
22,18:26, ad Patres noſtros facta eſt à Deo, ſto iudi-
4:28,14: cio ſubiectus,
49,10 7 Ad quam duodecim Tribus noſtræ in-
Deut.18, ſtanter nocte & die colentes Deum, ſperant
15 ſe perventuras: de qua ſpe accuſor, rex A-
grippa, à Iudæis.
2 *Reg*. 7, 8 Cur incredibile iudicatur apud vos, ſi
12 Deus mortuos ſuſcitat?
Pſ. 131, 11 9 Et ego quidem exiſtimabam me adver-
Eſa.4, 2: ſus nomen Ieſu Nazareni multa repugnan-
7, 14 : 9, do facturum.
6: 40,10 10 *Quod & feci Hieroſolymis: & multos
Ier.23,5: Sanctorum ego carceribus incluſi, à princi-
33,14 pibus Sacerdotum poteſtate accepta: & quũ
Ezec.34, occiderentur, detuli ſententiam.
23:37,24 11 Et per omnes ſynagogas frequenter pu
Dan.9, niens, eos compellebam blaſphemare: &
24 amplius inſaniens in eos, perſequebar etiam
† *Sup*. 8, in exteras vſque ciuitates.
3:9,2:22, 12 Quarum rerum ſtudio quum irem Da-
4 maſcum, cum auctoritate & permiſſu prin-
cipum Sacerdotum,
Sup. 9, 3: 13 *Die medio, rex, in via vidi è cælo ſupra
22,6 ſplendorem ſolis circunfulſiſſe me lumen,
& eos qui mecum faciebant iter.
14 Quum autem omnes nos decidiſſemus
in terram, audiui vocem loquentem ad me,
ac dicẽtem Hebraica lingua, Saul, Saul, quid
me perſequeris? durum eſt tibi contra ſtimu
los calcitrare.
15 Ego autem dixi, Quis es Domine? At il-
le

le dixit,Ego ſum Ieſus quẽ tu perſequeris.
16 Sed exurge, & ſta ſuper pedes tuos : ad
hoc enim apparui tibi, vt conſtituam te mi-
niſtrum ac teſtem & eorũ quæ vidiſti,& eo-
rum in quibus apparebo tibi,
17 Eripiẽs te à populo & Gentibus in quas
nunc te mitto,
18 Vt aperias oculos eorum:vt convertan
tur à tenebris ad lucem , & à poteſtate ſa-
tanæ ad Deum,vt accipiant remiſsionẽ pec-
catorum,& ſortem inter eos qui ſanctifica-
ti ſunt per fidem quæ eſt erga me.
19 Vnde,rex Agrippa,non fui inobediens
cæleſti viſioni.
20 * Sed his qui ſunt Damaſci primùm, & *Sup.9,20*
Hieroſolymis, & per omnem regionem Iu- *& 28*
dææ,deinde & Gentibus annuntiabã vt pœ-
nitentiã agerent,& converterentur ad Deũ,
opera facientes digna his qui reſipuiſſent.
21 Hac ex cauſa Iudæi me * in templo cõ- *Sup.21,*
prehenſum tentauerunt interficere. 30
22 Auxilium igitur nactus Dei,vſq; in ho-
diernum diem ſto, teſtificans tum paruo tũ
magno,nihil aliud dicẽs,quàm ea quæ Pro-
phetæ prædixerant futura eſſe,& Moſes,
23 An paſſurus fuerit Chriſtus, an primus
ex reſurrectione mortuorum,lumen annũ-
tiaturus ſit populo & Gentibus.
24 ¶ Hęc autem quum pro ſe diceret,Fe-
ſtus magna voce ait:Inſanis Paule, multæ te
literæ ad inſaniam convertunt.
25 Et Paulus,Non inſanio, inquit, optime

Feſte,ſed veritatis & ſobrietatis verba eloquor.

26 Scit enim de his rex apud quem & liberè loquor: latére enim eũ nihil horũ arbi

Ioh.18,20 tror: * neq; enim hoc in angulo geſtum eſt.

27 Credis rex Agrippa, Prophetis? ſcio ꝙ credis.

28 Agrippa autem ad Paulum ait, Modica ex parte perſuades mihi vt ſiã Chriſtianus.

1.Cor.7,7 29 Et Paulus ait,* Optarim à Deo non ſolùm modica ex parte, verùm etiam magna, non te modò, ſed omnes etiam quí me audiunt hodie, eſſe tales, qualis ego ſum, exceptis vinculis his.

30 ¶ Et hæc eo loquuto, ſurrexit rex ac Præſes & Bernice, & qui aſsidebant eis.

31 Et quum ſeceſsiſſent, loquebantur in-

Sup.23,9: 25,25 ter ſe, dicentes, * Nihil morte aut vinculis dignum facit homo iſte.

32 Agrippa autem Feſto dixit, Dimitti poterat homo hic, ſi non appellaſſet Cæſarem.

CAPVT XXVII.

1 Paulo 10 periculoſam nauigationem præmonenti 11 non creditur: 14 diu ventis vndiq; iactati, 21,41 naufragiũ faciũt: 34 omnes tamen ſalui 44 in terram evadunt.

C. 38 POſtquam autem decretum eſt vt nos nauigaremus in Italiam, tradiderunt & Paulum & quoſdam alios vinctos Centurioni, nomine Iulio, cohortis Auguſtæ.

2 Con-

2 *Cõſcenſa autem naue Adramyttina,na 2.Cor.
uigaturi iuxta loca Aſiæ,ſoluimus, perſeue- 11,25
rante nobiſcũ Ariſtarcho Macedone Theſ-
ſalonicenſi.
3 Sequenti autem die appulimus Sidonẽ:
& Iulius humaniter tractato Paulo,permiſit
vt ad amicos profectus,ab illis curaretur.
4 Et inde quum ſoluiſſemus, ſubnauiga-
uimus iuxta Cyprum, propterea quòd eſ-
ſent venti contrarij.
5 Et pelagus quod eſt contra Ciliciam &
Pamphyliam emenſi, pervenimus Myram,
quæ eſt Lyciæ.
6 Et ibi nactus Centurio nauem Alexan-
drinam nauigantem in Italiam,impoſuit nos
in eam.
7 Et quum multis diebus tardè nauigare-
mus, vixq; deveniſſemus contra Gnidum,
prohibente nos vento,adnauigauimus Cre
tæ iuxta Salmonem.
8 Et vix præterlegentes illam,pervenimus
in locum quendã qui vocatur Pulchri por-
tus,cui vicina erat ciuitas Laſæa.
9 Multo autem tempore peracto, & quũ
iam eſſet periculoſa nauigatio,quòd iam ie-
iunij quoque tempus præteriſſet: admone-
bat eos Paulus,
10 Dicens eis, Viri,video quòd cum iniu-
ria multóque damno, non ſolùm oneris &
nauis,ſed etiam animarum noſtrarum futu-
ra ſit nauigatio.
11 Centurio autem gubernatori & naucle-

ro magis credebat, quàm his quæ à Paulo di
cebantur.
12 Et quum aptus portus non eſſet ad hy-
bernandum, complures ceperunt conſilium
ſoluendi illinc, ſi quo modo poſſent perve-
cti Phœnicem, illic hybernare: is eſt portus
Cretæ ſpectans ad Africum & ad Chorum.
13 Aſpirante autem Auſtro, rati ſe propo-
ſiti compotes, quum ſoluiſſent Aſſon, præ-
terlegebant Cretam.
14 Verùm haud multo pôſt coortus eſt
contra ipſam ventus Typhonicus, qui voca-
tur Euroaquilo.
15 Quúmq; correpta eſſet nauis, nec poſſet
obniti vẽto, data naue [flatibus], ferebamur.
16 In inſulã aũt quandã devecti, quæ voca
tur Clauda, vix potuimus obtinere ſcaphã.
17 Qua ſublata, adiutoriis vtebantur, ſub-
cingentes nauem: timentéſque ne in Syrtim
inciderent, demiſſo vaſe, ſic ferebantur.
18 Quum autem vehementi tempeſtate ia
ctaremur, ſequenti die iactum fecerunt.
19 Ac tertio die noſtris manibus armamẽ-
ta nauis proiecimus.
20 Porrò neq; ſole neq; ſyderibus appa-
rentibus ad complures dies, & tempeſtate
non exigua imminente, iam ablata erat ſpes
omnis ſalutis noſtræ.
21 ¶ Quum aũt multa iam eſſet inedia, tũc
ſtãs Paulus in medio eorũ, dixit, Oportebat
q̃dẽ, ô viri, audito me, non ſoluere à Creta,
nec accerſere [nobis] iniuriã hãc & iacturã.

22 Et nunc hortor vt bono animo ſitis:ia-
ctura enim animæ nulla erit ex vobis, ſed
tantùm nauis.
23 Aſtitit enim mihi hac nocte angelus
Dei,cuius ſum ego,quem & colo,
24 Dicens, Ne timeas Paule, Cæſari te o-
portet ſiſti:& ecce donauit tibi Deus omnes
qui nauigant tecum.
25 Propter quod bono animo eſtote viri:
credo enim Deo, quòd ſic erit quemadmo-
dum dictum eſt mihi.
26 In inſulã aũt quandã oportet nos eiici.
27 ¶ Sed poſteaquam quartadecima nox
ſupervenit,nauigantibus nobis in Adria cir
ca medium noctis, ſuſpicabantur nautæ ap-
parére ſibi aliquam regionem.
28 Qui & demiſſa bolide repererũt paſſus
viginti:ac puſillũ inde digreſsi,rurſúmq; de
miſſa bolide,repererunt paſſus quindecim.
29 Timentéſq; ne in aſpera loca inciderẽt,
de puppi iactis ancoris quatuor, optabant
diem oriri.
30 Nautis verò quærentibus fugere è na-
ui, quum demiſiſſent ſcapham in mare, ſub
prætextu velvt è prora ancoras extenſuri,
31 Dixit Paulus Centurioni & militibus,
Niſi hi in naui manſerint,vos ſalui fieri non
poteſtis.
32 Tunc abſciderunt milites funes ſcaphę,
& paſsi ſunt eam excidere.
33 Et quum dies inciperet apparére, hor-
tabatur Paulus omnes ſumere cibum, di-

cens, Dies hic decimuſquartus eſt quòd ex-
pectātes ieiuni permanetis, nihil accipiētes.
34 Propter quod hortor vos vt ſumatis ci
bum.hoc enim ad ſalutem veſtram pertinet:
*Matt.*10, 30 quia * nulliꝰ veſtrū capillus de capite cadet.
35 Et quum hæc dixiſſet,ſumpto pane gra
tias egit Deo in conſpectu omnium: & quū
fregiſſet,cœpit edere.
36 Porrò animis iam recreatis omnium,
ſumpſerunt & ipſi cibum.
37 Eramus verò vniuerſæ animæ in naui,
ducentæ ſeptuaginta ſex.
38 Et ſatiati cibo, alleuabant nauem, eii-
cientes triticum in mare.
39 Quum autem dies eſſet, terram non a-
gnoſcebant: ſinum verò quendam animad-
verterunt,habentem litus, in quod cogita-
bant,ſi poſſent,impingere nauem.
40 Et quum ancoras ſuſtuliſſent,commit
tebant ſe mari, ſimul laxatis iuncturis gu-
bernaculorum, & ſublato artemone ad au-
ræ flatum,tendebant ad litus.
41 Et quum incidiſſent in locum bimarē,
impegerunt nauem:ac prora quidem infixa
manebat immobilis:puppis verò ſoluebatur
à vi vndarum.
42 Militum autem conſilium erat vt vin-
ctos occiderent,nequis quum enataſſet, ef-
fugeret.
43 At Centurio volens ſeruare Paulum,
compeſcuit eos à conſilio: iuſsítque vt qui
poſſent natare, abiicerent ſe primos, & in
ter-

terram evaderent.
44 Cæteríq; partim in tabulis, partim in quibuſdam nauis [fragmentis].& ſic factum eſt vt omnes incolumes evaderent in terrã.

CAPVT XXVIII.

2 Barbarorum humanitas erga naufragos. 3 Paulus viperam manu tollit 6 illæſus. 8 Publiũ, 9 & alios ſanat. 10 Melita ſoluentes 16 Romã perveniũt. 17 Paulus Iudæis 20 cauſam ſuã exponit: 23, Ieſum docet 30 biennio.

ET quum evaſiſſent, tunc cognouerunt quòd Melite inſula vocaretur.
2 Barbari verò præſtabant non vulgarem humanitatem nobis:accenſa enim pyra, recipiebant nos omnes propter imbrem qui imminebat,& propter frigus.
3 Quum congregaſſet autem Paulus ſarmentorum multitudinem, & impoſuiſſet in ignem, vipera è calore prorepens invaſit manum eius.
4 Vt verò viderunt Barbari pendentẽ beſtiam de manu eius,inter ſeſe dicebant, Omnino homicida eſt homo hic,quem ſeruatum è mari,vltio non ſinit viuere.
5 Et ille quidem excuſſa vipera in ignem, mali nihil paſſus eſt.
6 At illi exiſtimabant futurum vt incenderetur, aut concideret repentè mortuus. Diu autem illis expectantibus, & intuentibus nihil mali illi accidere, mutata mẽte di-

cebant eum eſſe Deum.
7 ¶ In locis autem illis erant prædia pri-
mati inſulæ, nomine Publio, qui nos exce-
ptos, triduo benignè tractauit hoſpitio.
8 Contigit autem patrem Publij febribus
ac dyſenteriis vexatum decumbere: ad quē
Paulus intrauit, & quum oraſſet, impoſuiſ-
ſétque ei manus, ſanauit eum.
9 Hoc igitur facto, cęteri quoque qui ha-
bebant infirmitates in inſula, accedebant, &
ſanabantur.
10 Qui etiam multis honoribus nos ho-
norauerunt: & ſoluentibus impoſuerūt quæ
neceſſaria erant.
C. 39 11 ¶ Poſt menſes autem tres nauigauimus
in naui Alexandrina, quæ in inſula hyema-
uerat, cui erat inſigne Caſtor & Pollux.
12 Et quum veniſſemus Syracuſas, manſi-
mus triduo.
13 Inde circumlegentes devenimus Rhe-
gium. Et poſt vnum diem afflante auſtro po
ſtridie venimus Puteolos.
14 Vbi repertis fratribus rogati ſumus ma
nere apud eos dies ſeptem. Et ſic venimus
Romam.
15 Et inde quum audiſsēt fratres de nobis,
prodierunt in occurſum nobis vſq; ad Appij
forum, ac tres Tabernas. quos quum vidiſ-
ſet Paulus, gratiis actis Deo, ſumpſit fiduciā.
16 Quum autem veniſſemus Romā, Cen-
turio tradidit vinctos principi exercit⁹: per-
miſſum eſt autē Paulo vt maneret ſolus cū
cuſto-

cuſtodiente ipſum milite.
17 ¶ Poſt tertium autem diem convoca- C.40
uit Paulus Iudæorum primores: quúmque
veniſſent, dicebat eis, Ego viri fratres, quum
nihil fecerim adverſus plebem, aut inſtitu-
ta maiorum: vinctus Hieroſolymis traditus
ſum in manus Romanorum.
18 Qui quum examinaſſent, voluerunt me
dimittere, eo quòd nulla eſſet cauſa mortis
in me.
19 Sed contradicentibus Iudæis, coactus
ſum appellare Cæſarem: non quaſi habeam
de quo gentem meam accuſem.
20 Propter hanc igitur cauſam advocaui
vos, vt viderem & alloquerer: propter ſpem
enim Iſraelis catena hac circundatus ſum.
21 At illi dixerunt ad eum, Nos neque li-
teras accepimus de te à Iudæa: neque adve-
niens aliquis fratrum nuntiauit, aut locutus
eſt aliquid de te mali:
22 Volumus autem ex te audire quæ ſen-
tias. nam de ſecta iſta notum eſt nobis quòd
vbique ei contradicitur.
23 Quum conſtituiſſent autem illi diem,
venerunt ad eum in hoſpitium complures:
quibus exponebat teſtificans regnum Dei,
ſuadénſque eis de Ieſu ex Lege Moſi, & Pro-
phetis, à mane vſque ad veſperam.
24 Et quidam credebant his quæ diceban
tur, quidam verò non credebant.
25 Quúmq; inter ſe non eſſent cõcordes,
diſcedebant, vbi dixiſſet Paulus vnum ver-

bum,Bene Spiritus ſanctus loquutus eſt per
Eſaiam prophetam ad Patres noſtros,
Eſa.6,9 26 Dicẽs,*Vade ad populum iſtum,& dic,
Matt. 13, Auribus audietis, & non intelligetis: & vi-
14 dentes videbitis,& non perſpicietis.
*Mar.*4,11 27 Incraſſatum eſt enim cor populi huius,
Luc. 8,11 & auribus grauiter audierunt, & oculos ſu-
Iohã. 12, os compreſſerunt:ne quando videant ocu-
lis,& auribus audiant, & corde intelligant,
40 & conuertantur,& ſanem eos.
*Rõ.*11,8 28 Notum ergo ſit vobis, quòd Gentibus
miſſum eſt hoc ſalutare Dei, & ipſi audient.
29 Et quũ hæc dixiſſet, exierunt ab eo Iu-
dæi,multã habẽtes inter ſe diſceptationem.
30 Manſit autem Paulus biennio toto in
ſuo conducto: & ſuſcipiebat omnes qui in-
grediebantur ad ipſum,
31 Prædicans regnum Dei, ac docens quæ
ſunt de Domino Ieſu,cum omni fiducia,ne-
mine prohibente.

FINIS.

EPISTOLAE
S. PAVLI.

Epiſtolæ Catholicæ:

S. Iacobi,

S. Petri,

S. Iohannis, &

S. Iudæ.

Apocalypſis S. Iohannis Theologi.

VITA S. PAVLI APOSTOLI, PER DIVVM Hieronymum.

Paulus Apoſtolus, qui antè Saulus, extra numerum duodecim Apoſtolorum, de tribu Beniamin et oppido Iudææ Giſchalis fuit: quo à Romanis capto, cum parentibus ſuis Tarſum Ciliciæ cõmigrauit. à quibus ob ſtudia Legis miſſus Ieroſolymam, à Gamaliele viro doctiſsimo, cuius Lucas meminit, eruditus eſt. Quum autem interfuiſſet neci martyris Stephani, & acceptis à Pontifice templi epiſtolis, ad perſequendos eos qui Chriſto crediderant, Damaſcum pergeret, revelatione compulſus ad fidem (quæ in Actibus Apoſtolorum ſcribitur) in vas electionis de perſecutore tranſlatus eſt. Quúmq; primùm ad prædicationem eius Sergius Paulus Proconſul Cypri crediđiſſet, ab eo quòd eum Chriſti fidei ſubegerat, ſortitus eſt nomen Paulus: & iuncto ſibi Barnaba, multis vrbibus peragratis, revertenſq; Ieroſolymam, à Petro Iacobóq; & Iohanne, Gentium Apoſtolus ordinatur. Et quia in Actibus Apoſtolorum pleniſsimè de eius converſione ſcriptum eſt, hoc tantùm dicam, quòd poſt paſsionem Domini viceſimoquinto anno, id eſt ſecundo Neronis, eo tempore quo Feſtus procurator Iu-

Act. 9

dææ ſucceſsit Felici, Romam vinctus mittitur, & biennium in libera manens cuſtodia, adverſus Iudæos de adventu Chriſti quotidie diſputauit. Sciendum autem, in prima ſatisfactione, (necdum Neronis imperio roborato, nec in tanta erumpente ſcelera, quanta de eo narrant hiſtoriæ) Paulum à Nerone dimiſſum, vt Euangelium Chriſti in Occidentis quoq; partibus prædicaret: ſicvt ipſe ſcribit in ſecunda epiſtola ad Timotheū: (eo tempore quo & paſſus eſt, & de vinculis dictat epiſtolam) In prima mea ſatisfactione nemo mihi adfuit, ſed omnes me dereliquerunt: non eis imputetur. Dominus autem mihi adfuit, & confortauit me, vt per me prædicatio compleretur, & audirent omnes Gentes: & liberatus ſum de ore leonis. Manifeſtiſsimè leonem propter crudelitatem, Neronem ſignificans. Et in ſequentibus, Liberatus ſum de ore leonis. Et ſtatim, Liberauit me Dominus ab omni opere malo, & ſaluauit me in regnum ſuum cæleſte. Quòd ſcilicet præſens ſibi ſentiret imminere martyrium. Nam & in eadem epiſtola præmiſerat, Ego enim iam immolor, & tempus reſolutionis meæ inſtat. Hic ergo decimoquarto Neronis anno, eodem die quo Petrus, Romæ pro Chriſto, capite truncatus, ſepultúſque eſt in via Oſtienſi, anno poſt paſsionem Domini triceſimoſeptimo. Scripſit autem nouem ad ſeptem

ptem Eccleſias epiſtolas: ad Romanos vnã, ad Corinthios duas, ad Galatas vnam, ad Epheſios vnam, ad Philippenſes vnam, ad Coloſſenſes vnam, ad Theſſalonicenſes duas. Præterea ad diſcipulos ſuos: Timotheo duas, Tito vnam, Philemoni vnam. Epiſtola autem quæ fertur ad Hebræos, non eius creditur propter ſtyli ſermoníſq; diſtantiam: ſed vel Barnabæ, iuxta Tertullianum: vel Lucæ Euangeliſtæ, iuxta quoſdam: vel Clementis Romanæ poſtea Eccleſiæ epiſcopi, quem aiũt ſententias Pauli proprio ordinaſſe & ornaſſe ſermone: vel certè quia Paulus ſcribebat ad Hebræos, & propter inuidiam ſui apud eos nominis, titulum in principio ſalutationis amputauerat: ſcripſerat, vt Hebræus Hebræis, Hebraicè, id eſt, ſuo eloquio diſertiſsimè, vt ea quæ eloquenter ſcripta fuerant in Hebræo, eloquentiùs verterentur in Græcũ: & hanc cauſam eſſe quòd à cæteris Pauli epiſtolis diſcrepare videatur. Legunt quidam & ad Laodicenſes, ſed ab omnibus exploditur.

IN EPISTOLAM AD ROMANOS ARGVMENTUM, per Eraſmum Roterodamum.

IAm quò res ſit dilucidior, argumentũ epiſtolæ paucis explicandum. Atque vt exordiar ab ipſo nomine, quanquam me non fugit Hieronymũ in cõmentariis, quos ſcripſit in epiſtolam ad Philemonẽ, in hac eſſe ſententia, vt exiſtimet, Apoſtolum priùs vocatum
Act.9,1 *† Saulum, Pauli verò cognomen ceu trophæũ vſurpaſſe à Sergio Paulo Procõſule, quẽ Chriſto lucrifecit, quemadmodũ legimus in Actis Apoſtolorũ, cap. decimotertio. Rurſus alios eſſe quibus placeat in Iudaiſmo dictũ Saulũ, mutata religione, ſimul & nomen mutaſſe. Sed alteram opinionẽ minùs probabilem facit, quòd Lucas hoc ipſo, quod modò etiam*
Act.13,9 *citauimus, capite, ſcribit, † Saulus, qui et Paulus, repletus Spiritu ſancto: haud obſcurè declarãs, eum binominẽ fuiſſe, prius quàm Sergius Paulus eſſet converſus: alterã planè refellit, quòd cùm aliis aliquot locis, tum in eodem capite Saulus dicitur iam Chriſti prædicans Euangeliũ: Dixit illis Spiritus ſanctus: Segregate mihi Saulum & Barnabam. Proinde mihi vero propior videtur Origenis opinio, quemadmodũ in veteris inſtrumenti libris aliquot comperimus, diverſis nominibus nota-*

notatos, vel vt Idida dictũ, qui aliàs vocatus eſt Salomõ: & Oziam alicvbi dictũ, qui alibi ſit Azarias. Item in euangelicis literis, Lucæ dictum Leui, qui ſe in ſuo euangelio Matthæum nominat: ita Paulo geminũ fuiſſe vocabulũ, quanquã ipſe in ſuis epiſtolis ſe nunquam Saulum appellat, ſed vbiq; Paulũ: fortaſsis ob id, quòd Pauli vocabulũ Græcorũ ac Romanorũ ad quos ſcribebat, auribus eſſet familiarius. Saulus enim ſic à Saul Hebrææ voce deflexũ apparet, vt Græci à Ioſeph Ioſephũ deflexerũt. Paulus aũt Hebræis ſonat mirabilem, ſi tamẽ ferendũ putamus Romanæ ſeu Græcanicæ vocis etymologiã è peregrina lingua peti. Quod tamen Hieronymus, cùm alicvbi in aliis reprehendat, hîc ſibi permittit, opinor, vt in re nõ admodum ſeria. Certè Græcis ſonat quietũ, Latinis puſillum: ſed Hebræis ſonat poſtulatum: &, ſi Ambroſio credimus, inquietudinẽ ſiue tentationẽ. Atq; hæc quidem de ratione nominis, vt in argumẽto penè plus ſatis. Cæterũ dictauit hanc epiſtolam, excipiente Tertio, quod is quoq; in calce epiſtolæ teſtatur, adiiciẽs: Saluto vos ego Tertius, qui ſcripſi epiſtolã, in Domino. Miſſam apparet è Corintho, per Phœben, feminã Cẽchreenſem. Eſt aũt Cenchreæ portus Corinthiorum, haud procul ab vrbe diſsitus. Quòd ſi tempus quoq; requiratur, ſcriptã apparet poſt vtranq; ad Corinthios epiſtolam, (vnde

Binomines in ſacris literis.

Etymologiã nõ rectè peti ex aliena lingua

Scriba.

Locus.

Tempus.

putant in hac abſolutæ iam & confirmatæ pietatis argumenta potiſsimùm elucere) id tēporis cùm peragrata iam Achaia, in qua Corinthus eſt, & huic finitima Macedonia, vſq; ad Illyricū: ac nō ſolùm prædicato vbiq; Christi euãgelio, in his dūtaxat locis, in quibus aliorum Apoſtolorū nemo prædicauerat,

Gal. 2, 8 *verumetiam † iuxta Petri monita, collecta à ſuis aliquanta pecunia, in ſubſidium pauperum, adornaret iter Hieroſolymã: vt exhibito quod acceperat, illinc proficiſceretur in Hiſpaniam, Roma iter facturus, atq; illic obiter*

Argumētum epiſtolæ. *ſalutaturus Chriſtianos, de quorū fide ac religione audierat, cùm ipſos nondū vidiſſet. Acciderat enim illis diverſum quiddam atq; Galatis. Siquidem hi primùm rectè à Paulo inſtituti, poſtea fraude pſeudapoſtolorum circumventi ſunt, & retracti in Iudaiſmū. Contrà Romani primùm malè inſtituti à pſeudapoſtolis, ſimulatq; pro ſua prudentia ſenſerant fraudem, reſipuerunt. & in eo quod rectum eſſe cognouerunt, perſeuerabant. Nam*

Act. 11, 1. *in eccleſiæ naſcentis primordiis erant, † qui*

Opinio Apoſtolorum in initio. *existimarent euangelij gratiã, quoniã Abrahæ poſteris, & Iudaicæ gēti peculiariter promiſſa videbatur, nō eſſe propagandã in profanas gentes, & ſimulachrorum ac dæmonū cultui deditas. In qua ſententia & Petrum*

Act. 10, 9 *apparet fuiſſe, † qui viſo monendus erat, vt Cornelium centurionem admitteret: quo nomine*

mine mox illi exhibitum eſt negotium Hiero ſolymis,† expoſtulantibus his, qui ex Iudai- Act.11,3
ſmo cõverſi fuerant ad Chriſtum, quòd cum incircuncıſis habuiſſet commercium: atq; in his probabile eſt, & Apoſtolos aliquot fuiſſe. Sic enim legimus in Actis, cap. vndecimo: Au dierunt autem Apoſtoli & fratres qui erant in Iudæa, quoniam & gentes receperunt ver bum Dei. Cùm autem aſcendiſſet Petrus Hie roſolymam, diſceptabant adverſus illum qui erant ex circunciſione, dicentes: Quare introi ſti ad viros præputium habentes, & mandu caſti cum illis? Erant rurſus, qui licet nõ exi- ſtimarent gentes prorſus arcendas ab euange lij conſortio,† non admittendas tamen duce Act.15,1
bant, niſi circunciderentur ritu Iudaico, per- inde quaſi Chriſtus egeret adminiculo legis Moſaicæ: ſimul vt euangelij gloriam in ſuam gentem transferrent. Et in Actis Apoſtolorũ capite vndecimo, proditũ eſt, eos qui ob per- ſequutionem, quæ áccidit à morte Stephani, profugerant in Phœnicen, in Cyprum & in Antiochiam, nemini prædicaſſe Chriſtũ, niſi ſolis Iudæis. Rurſus cap. decimoquinto, quidã Iudæi veniunt Antiochiam palàm adverſus Paulum & Barnabã prædicantes, non eſſe ſpem ſalutis, niſi iuxta Moſi præſcriptum cir cunciderentur, tantúſq; tumultus per hos cõ- citatus eſt, vt coacto concilio, decretum ſit, vt Paulus et Barnabas vnà cũ adverſariis Hie-

roſolymā irent,et lis Apoſtolorū ac ſeniorū arbitrio componeretur:atq; illic rurſum acriter obnitētibus nōnullis,præſertim factionis Pharifaicæ Christianis, cuius fuerat & Paulus, coacta eſt ſynodus Apoſtolorū,& ſeniorum: ac Petri Iacobiq; auctoritate decretum eſt,ne gentes onerarentur lege Moſaica,tantùm tēperarent ab eſu ſuffocati animātis,à ſanguine,à carnibus ſimulachro immolatis,et à ſtupris:quod tamen pro ratione temporū,invincibili Iudæorum ſuperſtitioni datum eſſe,vel illud argumento eſt, quòd tria illa iam olim videmus eſſe ſublata,ac prorſus abolita. Ex eodem fonte nata eſt illa Pauli cum Petro cōcertatio Antiochiæ, cùm gentium Apoſtolus cernens ſuos ob Petri ſimulationem periclitari, palàm illum redarguit,quemadmodū refert ipſe in epiſtola ad Galatas,cap. ſecūdo. Rurſum Hieroſolymis , auctore Iacobo , quò purgaret iam inter Iudæos ſparſum rumorē, quòd retrahere videretur à lege Moſaica, cū cæteris caluitiū induxit capiti,& iuxta ritū Iudaicū purgatus,munus obtulit in templo, ſicvti refert Lucas Actorum cap. vigeſimoprimo. Quo quidē ex loco videtur Iacobus,tametſi gentes priùs onere legis Moſaicæ propemodum liberaſſet, eſſe tamen in hac ſententia, vt putaret à Iudæis exigēdam eſſe legis obſeruationē: vel in hoc vt placarētur hi qui nōdum ſic profecerāt in euangelica veritate,vt

poſſent

poſſent omnino patrios ritus contemnere. Sic enim loquitur Iacobus: Et ſcient omnes, quia quæ de te audierũt, falſa ſunt, ſed ambulas et ipſe cuſtodiens legẽ. Nec alia de cauſa, opinor, totõdit caput ex voto Cẽchreis cap. decimooctauo: cõſimili neceſſitate circũcidit Timotheũ, cap. decimoſexto, cũ eſſet matre quidem Iudæa natus, ſed patre ethnico. Tantæ molis erat ex Iudæo facere Chriſtianũ. Eſt enim ei genti peculiaris quædam pertinacia, nec vlla fuit vnquã ſuæ religionis tenacior, vt elegãter docet Ioſephus in Apologia Iudaicarum antiquitatũ. Ad hæc, vt Iudæorũ natio tum omnibus orbis nationibus erat peculiariter inviſa, ita viciſſim omnes execrabãtur illi, ceu impuros, profanos, et impios, adeò vt nec congreſſu dignarentur, & templum ſuum pollui crederent, ſi quis fortè incircũciſus eſſet ingreſſus. Tantum erat præciſæ pelliculæ ſupercilıũ. Cùm igitur ſpes non eſſet, fore, vt Græci Romaníq; legem inviſam reciperent, & incredibili pertinacia reclamarent Iudæi, Paulus intelligens periculum eſſe, ne tam exitiabili diſsidio magna ex parte periret Euangelij fructus, & Chriſti gloria Moſaici nominis obſcuraretur admiſtu, hoc in primis agit vbiq;, vt legis cæremonias abroget, atq; antiquet, omnémq; ſalutis adipiſcendæ fiduciam in vnum Chriſtum transferat. Sicvt aũt Galatas acriter, ſed tamen aman-

Iudaicæ gẽtis pertinacia.

ter obiurgat, quòd eſſent in Iudaiſmũ adducti: ita Romanos præmunit & instruit, ne à pſeudapoſtolis, quos ſciebat nuſquã ceſſare, illaqueentur incauti: ſed in recta doctrina, quam amplecti cœpiſſent, perſiſterent. Erat enim Romæ ingẽs Iudæorũ numerus, ſiue illuc à Põpeio tranſlatus, ſiue quòd iam Romanorum eſſet provincia Iudæa, quorũ ſuperſtitio crebrò, et apud Iuuenalem atq; Horatiũ, & apud Senecã notatur. Cum quibus et Paulo multũ negotij fuiſſe, poſteaquã Romã perveniſſet, teſtatur extremũ caput Actorũ Apoſtolicorum, ac miro cõſilio ſingularis artifex in hac epiſtola ſermonem temperat inter Iudæos & gentes, dum ſtudet omneis omnibus modis ad Chriſtum pellicere: neque vult, ſi fieri poſsit, quenquam omnino mortaliũ perire ſuo duci cui militabat: itaque nunc hos

Summa doctrinæ Paulinæ.

obiurgat, nũc illos: nunc rurſus erigit ac ſubleuat. Gentium ſupercilium deprimit, oſtendens, nihil illis profuiſſe, neq; naturæ legem, neq; philoſophiam, cuius profeſsione tumebãt, quò minùs in omne ſcelerũ dedecus prolaberentur.

Rom. 3

† Rurſum Iudæorũ arrogantiã coërcet, qui legis fiducia perdidiſſent id quod erat totius legis caput, fidem in Chriſtum Ieſum,

Cæremoniæ.

docens legis cæremonias antiquatas eſſe iam, coruſcante Chriſti Euangelio, quẽ legis vmbræ delinearant, abrogata iam otia ſabbatorum, circunciſionis iniuriam, Calendarum

rum recurſus, ter quotannis redeuntes ferias, delectum ciborum, in ſingulos dies iterum ſor didanda lauacra, pecudum innoxiarum lanienam, templi religionem aſsiduis inquinati cædibus. Has rerum vmbras, emicante luce veritatis, euaneſcere. Veros eſſe filios Abrahæ, qui fidē Abrahæ referrēt: verè Iudæos eſſe, qui Chriſtum profiterentur: verè circunciſos, qui mentē haberēt à fœdis cupiditatibus repurgatam. Veram iuſtitiam ac perfectam ſalutem citra legis auxilia, per euangeliū ac ſolam fidem in Chriſto conferri ex æquo omnibus: licet ea ſalus peculiariter olim eſſet promiſſa Iudæis: ſed ita his promiſſa, vt prophetæ non tacuerint fore, vt illis reiiciētibus ad gentes prædicatio Chriſti propagaretur. Per legem Moſaicam, veram iuſtitiam nulli contingere, ſed per fidem: idq; docet tum exemplo Abrahæ, tum variis ipſius legis teſtimoniis. Et ad eum modū detracto vtriſq; ſupercilio, adēpta vtriſq; fiducia ſui, omneis æquat in negotio fidei euangelicæ, ita gratulās ſaluti gentium, vt ſuæ gentis cæcitatem paterno deploret affectu, licet illā vbiq; pertinaciſsimè infenſam experiretur: atq; id per ſe durū, ita mitigat, vt dicat nec omnes excæcatos, et fore vt aliquādo reſipiſcat Iudæorū natio, fide gentium prouocata. Atq; hîc obiter varia multipléxq; doctrina de præfinitis, ſiue prædeſtinatis, de præſcitis, de vocatis, de gratia,

et merito, de libero arbitrio, de diuino cõſilio
nobis inſcrutabili, de lege naturæ, de lege
Fontes al Moyſi, de lege peccati. Varij itẽ allegoriarũ fõ
legoria- tes, dum duos facit Adã: alterũ, quo naſcimur
rum. iuxta carnẽ mortales: alterum, quo renaſci-
mur immortales futuri. Duos homines, inter-
nũ et externũ. internũ, ſpiritui et rationi pa
rentẽ: externũ, cupiditatibus et affectibus ob
noxium: quorum priorem aliquando ſpiritũ
appellat: poſteriorẽ, interim corpus ſiue mem-
bra, interim carnem, aliquoties legem pecca
ti vocat. Duplicem mortem, corporis & ani-
mi, & tertiam qua morimur peccato & pec
candi affectibus. Triplicẽ item vitã, qua vi-
uimus corpore, qua animo, & qua viuimus
iuſtitiæ et peccato. Duplicem ſeruitutem, aut
libertatẽ, qua viciſsim vel innocentiæ ſerui-
mus, emancipati à peccatis, vel peccatis ſer-
uimus, liberi à iuſtitia. Duplicem Iudaiſmũ:
duplicem circunciſionem: geminos poſteros
Abrahæ: duas parteis legis Moſaicæ, carnalẽ
velvti corpus: ſpiritualem, velvt animam le
gis. Duplicem baptiſmũ, quo primùm ablui-
mur à peccatis priſtinis ſacro lauacro, et quo
Chriſto commorimur, abdicatis mundi affe-
ctibus. Duplicem ſepulturã, corporalem, qua
triduo ſepultus eſt Chriſtus: & ſpiritualem,
qua nos ſemoti à mundi vitiis, requieſcimus
in illo. Duplicem reſurrectionẽ, alteram quæ
præceſsit in Chriſto, in nobis ſequutura: alte-
ram,

rā,qua nos à peccatis priſtinis rediuiui progredimur à virtute ad virtutem, hac parte, quoad licet, futuram immortalitatem meditantes. Duplicem iuſtitiam, Dei, & hominū. Duplex iudicium, Dei, & hominum. Duplicem gloriam ſiue laudem, apud Deum, & apud homines. His diſſertis, tranſit ad locum moralem, inprimis adhortans ad mutuam cōcordiam, exemplo membrorum corporis. Et quoniam pax conſtare nō poteſt, vbi faſtus eſt aut liuor, obſecrat vt obſequiis mutuis mutuū amorē alant foueántq;: Romanos, vt Iudæorum infirmitatem ex diutina legis aſſuetudine relictam, ferant: contrà Iudæos, ne gētibus in euangelij conſortium aſcitis inuideant, ſed illorum fidem ac libertatem potiùs æmulentur: & cùm idem ſit omniū Deus, idem Chriſtus, eadem gratia, idem præmium, omnes in vnum corpus coaleſcant: neque quiſquā ſibi arroget quicquā, ſed ſi qua dote præcellat aliquis, eam ad fratris opem accommodet. Atq; hūc locum variè tractat, docens, quales ſe præſtare debeāt erga Iudæos incredulos, quales erga Chriſtianos ſupſtitioſiores, ſiue, vt ipſe vocat, infirmos: quales erga ſuperiores, quales erga inferiores, quales erga pares, quales erga principes ac magiſtratus ethnicos, ſed ſuo vtcūq; fungētes officio: quales in proſperis, quales in adverſis. Deinde rurſum laude Romanorum mitigat admo- Moralis locus.

nitionis acerbitatẽ, & ſuã apud illos auctoritatem cõmendat : cõmemorans quãto plus cæteris promouerit in Euangelio Christi: declarat quanta teneatur illos vidẽdi cupiditate, & ſpem facit ſui adventus, cur eum differre cogatur, aperit, laudans ſpõtaneam Macedonum et Corinthiorũ in pauperes ſanctos liberalitatẽ, tacitè ac verecũdè Romanos ad æmulandũ provocans. Caput extremũ penè totũ occupat ſalutationibus, nõ frigidè congeſtis multorũ nominibus, ſed mirè ſuo cuiq; addito elogio. Poſtremò, quoniam penitus nouerat & pſeudapoſtolorũ improbam verſutiam, & Romanorũ ſimplicitatẽ ac facilitatem, admonet, etiam atq; etiam caueant, ne illorũ blandiloquẽtia fallantur. Quanquam autẽ horũ pleraq; peculiariùs ad eam pertinẽt ætatẽ, in qua rudis adhuc paulatim ſuppullulabat eccleſia, Iudæis & gentibus admiſta, ac principib. ethnicis obnoxia: tamen nihil eſt, vnde nõ ad hæc quoq; tẽpora ſalutaris aliquid doctrinæ poſsit accõmodari: velvti de fugienda ſuperſtitione, quæ diſsidiorũ eſt ſeminariũ: & ſic habet ſpeciẽ pietatis, vt nihil ſit veræ pietati adverſius: de ſtulta fiducia philoſophiæ mũdanæ, de fiducia noſtrorũ operũ, de negligẽdis his quæ ad cæremonias p̃tinẽt, quò magis ad ea quæ veræ ſunt pietatis, proficiamus: de merito fidei, de vitãdo faſtu, de tolerãda alicvbi minùs eruditorũ aut Salutationes Pauli.

ſuper-

ſupſtitioſorũ imbecillitate, de mutuis obſequiis, alẽda cõcordia, de ferẽdis aliquouſq; malis principibus & impiis epiſcopis, ne turbetur ordo ſtatus publici: de malefactis beneficẽtia ſuperandis, de nõ iudicãdo quod ad te nõ pertineat, de cõmodè interpretãdo quicquid recto animo fieri poteſt, de cauẽda inſidioſa blãdiloquentia, aliiſq; id genus rebus, in quibus hodiéq; cõmunis hominũ vita verſatur. Sed vtilitatẽ huius epiſtolæ æquat, ac penè ſuperat difficultas: idq; mihi tribus potiſsimũ de cauſis accidere videtur: ſiue quòd nõ alibi ſermonis ordo cõfuſior, nuſquã oratio hyperbatis magis hiulca, nuſquã anãtapodotis crebriùs inabſoluta: quod ſubinde queritur interpres Origenes, in huiuſmodi difficultatibus paſſim luctãs, ac laborãs. Quod vtrũ interpreti, aut ſcribæ Tertio ſit tribuendũ, an ipſi Paulo, aliorũ eſto iudiciũ. Ipſe ſanè agnoſcit ſermonis imperitiam, licet rerum inſcitiã deprecetur. Rurſus adeò nõ affectauit orationẽ arte humana compoſitã, vt eam ſibi fugiendam etiam duxerit, ne quid hinc decederet gloriæ crucis, atque ob id Origenes exiſtimat ſuperuacaneũ eſſe, ſermonis cõpoſitionẽ in eo requirere. Hieronymus aliàs illi vindicat orationis artificiũ, aliàs adimit, ingenuè confitens è corrupto Cilicũ ſermone nonnihil traxiſſe vitij. Auguſtinus etiam rhetorũ ornamenta, floſculóſque ex huius depromit epiſtolis.

Difficultas epiſtolæ ad Romanos vnde.

Pauli ſermo incõpoſitus.

*Quin et in Actis dux verbi eſt, et in epiſtola
ad Corinthios priore, ſupra cæteros omnes lin-
guis loquitur. Quãvis enim, vt teſtatur Hiero-
nymus, id tẽporis totus Oriens græcè loquere-
tur, tamen vt cõſentaneũ eſt, apud Celtas nõ
eandem fuiſſe Romani ſermonis caſtimoniã,
quæ fuit Romæ: ita veriſsimile eſt, non parũ
interfuiſſe inter Cilicem græcè loquentem, et
Atticũ. Ad hæc orationis incõmoda acceſsit
Hebraiſmus, cuius idiomata paſsim refert, i-
ta græcè loquens, vt nihilo ſecius interim He-
bræũ agnoſcas. Alteram difficultatis cauſam
arbitror, quòd ob rerũ inexplicabiliũ obſcu-
ritatẽ, non alia ſit crebrioribus impedita ſa-
lebris, aut altioribus interrupta voragini-
bus, adeo vt ipſe, relicto quod inſtituerat, ex-
clamare cogatur: O altitudo diuitiarũ! Quid
quòd quædã myſteria prudẽs ſic attingit, vt
ceu per tranſennam duntaxat oſtendat, pro
temporũ illorũ ratione, próq; captu eorũ qui-
bus ſcribit, orationem attemperans. Nouerat
et viderat ille quædã, quæ nefas eſſet homini
loqui, et nouit quatenus eſſet opus lacte, qua-
tenus cibo ſolido. Sciebat ætatum in Chriſto
gradus, & quid cui foret adhibendũ. Hoc cõ-
ſilio Petrus Apoſtolus apud rudem concionẽ
verba facturus de Chriſto, virũ eum nomi-
nat, Deum tacet. Tertiam, opinor, crebrã ac
ſubitam perſonarũ mutationem, dũ nũc Iu-
dæos, nunc Gentes, nũc vtrinq; modò creden-
tes,*

tes, modò incredulos reſpicit: aliàs infirmi, aliàs firmi: interim pij, interim impij perſonã ſuſtinet. Quibus fit, vt lector vel vt in labyrinthis ac mæandris quibuſdam inextricabilibus oberrans, nec vnde ſit ingreſſus, ſatis videat, nec quà ſit exitus. Vt mihi non minus verè quàm eleganter Origenes Paulũ adſimilem faciat ei, qui hoſpitem in opulentiſsimi cuiuſpiam principis palatiũ inducat, diverſis viarũ ambagibus, et conclauiũ ſeceſsibus perplexũ, quædam autem procul oſtendat, ex ditiſsimo opũ theſauro, quædam propiùs admoueat, quædã videri nolit: ſæpe interim per aliud ingreſſus oſtium, aliunde exeat: vt hoſpes ipſe miretur vnde venerit, vbi ſit, aut quà ſit exeundum. Agnouit hoc et Petrus Apoſtolus, in epiſtola ſecunda teſtans, eſſe in Paulinis epiſtolis quædã intellectu difficilia, quæ parum eruditi, parúmq; firmi deprauarent ad ſuã perniciem. Nos difficultates has pro virili conati ſumus amoliri, niſi quòd quædam Paulinæ linguæ adeo peculiaria ſunt, vt aliquoties mutari non queant: velvt hæc, fides, gratia, corpus, caro, membra, ſpiritus, mens, ſenſus, ædificare, aliáq; huius generis, quæ vt prorſus mutari non debuerũt, ita quoad licuit, emollire ſtuduimus. Sed iã ipſum audiamus Romanis Romanè, imò omnibus craſsiùs & explanatiùs loquentem.

EPISTOLA
PAVLI APOSTOLI
ad Romanos.
CAPVT I.

1 Ab Apoſtolatus ſui approbatione exorſus, 15 Euangelij commendationem ſubnectit, 16 per quod Deus virtutem ſuam exerit ſeruandis 17 fide hominibus 21 impiæ ingratitudinis reis: 26 in quos ira Dei meritò effuſa colligitur, 29 quòd laxatis habenis in omne ſcelus paſſim ferantur.

PAVLVS ſeruus IESV
Chriſti, vocatus ad munus
Act,13,2 Apoſtolicũ, *ſegregatus in
Euangelium Dei:
2 (Quod antè promiſerat
per Prophetas ſuos in Scripturis
ſanctis)
3 De filio ſuo (qui genitus fuit ex ſemine
Dauid ſecundùm carnem:
4 Qui declaratus fuit filius Dei cũ potentia
ſecundum Spiritum ſanctificationis, ex
eo quòd reſurrexit è mortuis Ieſus Chriſtus
Dominus noſter:
5 Per quem accepimus gratiam, ac muneris
Apoſtolici functionem, vt obediatur
fidei inter omnes gentes ſuper ipſius nomine:

6 Quo-

6 Quorum de numero eſtis & vos, vocati
Ieſu Chriſti:)
7 Omnibus qui Romæ eſtis, dilectis Dei, 1.Cor.1,2
*vocatis ſanctis, gratia vobis & pax à Deo Eph.1,1
patre noſtro, & Domino Ieſu Chriſto.
8 Primùm quidem gratias ago Deo meo
per Ieſum Chriſtum ſuper omnibus vobis,
quòd fides veſtra annũtiatur in toto mũdo.
9 Teſtis enim mihi eſt Deus, quem colo
ſpiritu meo, in Euangelio Filij ipſius, quòd
indeſinenter mentionem veſtri faciam:
10 *Semper in precibus meis orans ſi quo 1.Theſ.3,
modo tandẽ aliquando proſperum iter cõ- 10
tingat, volente Deo, vt veniam ad vos.
11 †Deſidero enim videre vos, vt aliquod Inf.15,
impertiar vobis donum ſpirituale, quò con 23
firmemini:
12 Hoc eſt, vt communem capiam conſo-
lationem in vobis, per mutuam fidem, ve-
ſtram ſimul & meam.
13 Nolo autem vos ignorare, fratres, quòd
ſæpe * propoſuerã venire ad vos, (licet prę- 1.Theſ.2,
peditus fuerim ad hunc vſque diem) quò 17
fructum aliquem haberem inter vos quoq;,
quemadmodum & inter reliquas gentes.
14 Græcis ſimul & Barbaris, eruditis pari-
ter ac rudibus debitor ſum.
15 Ita quantũ in me eſt, paratus ſum vobis
quoque qui Romæ eſtis, euangelizare.
16 Non enim me pudet Euangelij Chriſti:
*Potẽtia ſiquidem eſt Dei, ad ſalutem omni 1.Cor.1,
credenti, Iudæo primùm, ſimul & Græco. 18

*Inf.*3,21 17 *Iuſtitia enim Dei per illud pateſit ex
fide in fidem: ſicvti ſcriptum eſt, † Iuſtus au-
tem ex fide victurus eſt.

C.1 18 Palàm fit enim ira Dei de cælo adverſus
† *Abac.*2, omnem impietatem & iniuſtitiam hominũ,
4 qui veritatem in iniuſtitia detinent:
Heb. 10, 19 Propterea quòd id quod de Deo cogno
37 ſci poteſt, manifeſtum eſt in illis: Deus enim
*Gal.*3,11 illis patefecit.
20 Siquidem quæ ſunt invisibilia illius, ex
creatione mundi, dum per opera intelligun
tur, pervidentur, ipſáque æterna eius po-
tentia ac diuinitas: in hoc vt ſint inexcuſa-
biles.

*Eph.*4,18 21 *Propterea quòd quum Deum cogno-
uerint, non vt Deum glorificauerunt, neq;
grati fuerunt: ſed fruſtrati ſunt per cogita-
tiones ſuas, & obtenebratũ eſt inſciens cor
eorum.

22 Quum ſe crederent eſſe ſapientes, ſtul-
ti facti ſunt:

*Sap.*12, 23 *Mutauerúntque gloriam immortalis
24 Dei, per imaginem, non ſolùm ad mortalis
hominis ſimilitudinem effictam, verume-
tiam volatilium & quadrupedum & repti-
lium.

24 Quapropter tradidit illos Deus per cu
piditates cordium ſuorum in immũditiam,
vt ignominia afficiant corpora ſua inter ſe
mutuò:

25 Qui commutarunt veritatem eius men
dacio, & venerati ſunt coluerúntq; ea quæ
condita

condita ſunt, ſupra eum qui condidit, qui
eſt laudandus in ſecula. Amen.
26 Quamobrem tradidit eos Deus in cupiditates ignominioſas: nam & feminæ illorum mutauerunt naturalem vſum, in eũ qui eſt præter naturam:
27 Similitérque & maſculi, relicto naturali vſu feminæ, exarſerunt per appetentiam ſui, alius in alium, maſculi in maſculos fœditatem perpetrantes, & præmium quod oportuit erroris ſui, in ſeſe recipientes.
28 Et quemadmodum non probauerunt vt Deum agnoſcerẽt, [ita] tradidit eos Deus in reprobam mentem, vt facerent quæ non conveniebat:
29 Repleti omni iniuſtitia, ſcortatione, verſutia, auaritia, malitia, pleni invidia, cæde, contentione, dolo, malis præditi moribus, ſuſurrones,
30 Obtrectatores, Dei oſóres, contumelioſi, elati, glorioſi, excogitatores malorũ, parentibus immorigeri,
31 Expertes intelligentiæ, pactorum haudquaquam tenaces, alieni à charitatis affectu, neſcij fœderis, immiſericordes:
32 Qui quum Dei iuſtitiã nouerint, nempe quòd ij qui talia faciunt, digni ſint morte, non ſolùm ea faciunt, verumetiam aſſentiuntur iis qui faciunt.

CAPVT II.

1 Omnes ad tribunal Dei *ſiſtit: 12 Gentibus excuſationem 14 ab ignorantia præcidit: 17 vrget Iudæos à lege ſcripta, 23 in qua gloriabantur, 27 æquátq; eos inter ſe.*

QVapropter inexcuſabilis es, ô homo,
Matth. 7,1 quiſquis es qui iudicas:*nam hoc ipſo
quod iudicas alterum, teipſum condemnas:
1. Cor. 4, 5 eadem enim facis tu qui iudicas.
2 Scimus autem quòd iudicium Dei eſt ſecundum
veritatem adverſus eos qui talia agunt.
3 Cogitas autem hoc, ô homo, qui iudicas
eos qui talia faciunt, & facis eadem, quòd tu
ſuffugies iudicium Dei?
1. Pet. 3, 15 4 Aut diuitias bonitatis illius ac*toleran-
tiæ lenitatíſq; contemnis, ignorâs quòd bo
nitas Dei ad pœnitentiam te invitat?
5 Sed iuxta duritiam tuam & cor pœnite-
Iac. 5,3 re neſcium,*colligis tibiipſi iram in die iræ,
quo patefiet iuſtum iudicium Dei,
Pſal. 61, 13 6 *Qui redditurus eſt vnicuique iuxta fa
Matth. 16,27 cta ſua:
7 His quidem qui perſeuerantes in bene-
faciendo, gloriam & honorem & immorta-
litatem quærunt, vitam æternam:
8 Iis verò qui ſunt contentioſi, & qui veritati
quidem non obtemperant, ſed obtem
perant iniuſtitiæ, [ventura eſt]indignatio &
ira,
9 Et afflictio & anxietas adverſus omnem

ani-

animam hominis perpetrantis malum, Iudęi
primùm ſimul & Græci:
10 Gloria verò & honor & pax omni o- C.2.
peranti bonum, Iudæo primùm ſimul &
Græco.
11 *Non enim eſt perſonarum reſpectus a- Deut. 10,
pud Deum. 17
12 Quicunque enim ſine Lege peccaue- 2. Paral,
runt, ſine Lege & peribunt: & quicunque 19,7
in Lege peccauerunt, per Legem iudica- Iob 34,
buntur. 19
13 †Non enim qui audiũt Legem, iuſtì ſunt Act. 10,
apud Deum: ſed qui Legem factis exprimũt, 34
iuſti habebuntur. †Matth.
14 (Nam quum gentes quæ Legem non
habent, natura quæ Legis ſunt, fecerint: eæ 7,21
Legem non habentes, ſibiipſis ſunt Lex: Iac. 1, 22
15 Qui oſtendunt opus Legis ſcriptum in
cordibus ſuis, ſimul atteſtante illorum con-
ſciẽtia, & cogitationibus inter ſe, accuſanti-
bus, aut etiam excuſantibus)
16 In eo die quum iudicabit Dominus oc-
culta hominum, iuxta Euangeliũ meum per
Ieſum Chriſtum.
17 Ecce, tu Iudæus cognominaris, & ac-
quieſcis in Lege, & *gloriaris in Deo, Inf. 5. 4
18 Et noſti voluntatem, ac probas eximia
inſtitutus ex Lege,
19 Confidiſq; teipſum ducem eſſe cæcorũ,
lumen in tenebris verſantium:
20 Eruditorem inſipientiũ, doctorem impe
ritorum, habentem formam cognitionis ac

veritatis per Legem:

21 Qui igitur doces alium, teipſum non
doces: qui prædicas non furandum, fura-
ris:

22 Qui dicis non adulterandum, adulte-
rium committis: qui execraris ſimulachra,
ſacrilegium admittis:

23 Qui de Lege gloriaris, per Legis tranſ-
greſsionem Deum dehoneſtas.

24 Nam nomen Dei propter vos malè au
Eſa.52, 5 dit inter Gentes:* quemadmodum ſcriptum
Ezec.36, eſt.
20 25 Nam circunciſio quidem prodeſt, ſi
Legem ſeruaris: quòd ſi tranſgreſſor Legis
fueris, circunciſio tua in præputium ver-
ſa eſt.

26 Ergo ſi præputium iuſtificationes Le-
gis ſeruauerit, nónne præputium illius pro
circunciſione imputabitur?

27 Et iudicabit quod eſt ex natura præ-
putium, ſi Legem ſeruauerit, te qui per li-
teram & circunciſionem tranſgreſſor es Le-
gis?

28 Non enim is qui in manifeſto [Iudæus
ſit], Iudæus eſt: nec ea quæ in manifeſto ſit
carnis circunciſio, [circunciſio eſt]:

29 Sed qui in occulto Iudæus [fuerit, is
Col,2,11 Iudæus eſt]: & * circunciſio cordis [circun-
ciſio eſt], quæ Spiritu conſtat, non litera:
cuius laus non ex hominibus eſt, ſed ex
Deo.

CAPVT III.

1 Concedit Iudæis aliquam 2 ex fœdere prærogatiuam, 4 ſed quæ penitus in Dei miſericordia ſita ſit: 9 Iudæos ac Gentes æquè eſſe peccatores, 11 auctoritate Scripturæ confirmat: 19 vſúmque Legis monſtrans, 28 fide nos iuſtificari colligit.

QVid igitur habet in quo præcellat Iudæus? aut quæ vtilitas circuncifionis? C.3
2 Multum per omnem modum: nam primum quidem illud, quòd illis cõmiſſa ſunt oracula Dei.
3 Quid enim, ſi quidam fuerunt increduli? *num incredulitas illorum, fidem Dei faciet irritam? *Inf.9,8* 2.Tim.
4 Abſit: imò ſit †Deus verax, * omnis autem homo mendax, quemadmodum ſcriptum eſt, †Vt iuſtificeris in ſermonibus tuis, & vincas quum iudicaris. 2,12 †Iohan. 3,34 *Pſ.115, 2 †Pſ.50,6
5 Quòd ſi iniuſtitia noſtra, Dei iuſtitiam commendat, quid dicemus? num iniuſtus Deus, qui inducat iram? Humano more loquor.
6 Abſit: nam quomodo iudicabit Deus mundum?
7 Etenim ſi veritas Dei per meum mendacium excelluit in gloriam ipſius: quid poſthac & ego velvti peccator iudicor?
8 Ac non potiùs (quemadmodũ de nobis

malè loquuntur, & ſicvt quidam aiunt nos
dicere) faciamus mala, vt veniāt bona? quo-
rum damnatio iuſta eſt.

C. 4. 9 Quid igitur? præcellimus [eos]? Nullo
Gal. 3, 22 modo. * nam antè cauſis redditis oſtendi-
mus & Iudæos & Græcos omnes peccato eſ
ſe obnoxios:

Pſal. 13, 2: 52, 3 10 Sicvt ſcriptum eſt, * Nō eſt iuſtus, ne v-
nus quidem:

11 Non eſt qui intelligat, non eſt qui ex-
quirat Deum:

12 Omnes deflexerunt, ſimul inutiles facti
ſunt: non eſt qui exerceat bonitatem, non
eſt vſque ad vnum.

Pſal. 5, 11 13 * Sepulchrum apertum, guttur eorum,
† Pſ. 139, 4 linguis ſuis ad dolum vſi ſunt, † venenum a-
ſpidum ſub labiis eorum:

Pſal. 9, 7 14 * Quorum os execratione & amarulen
tia plenum eſt:

Prouer. 1, 16 15 * Veloces pedes illorum ad effundendū
ſanguinem:

Eſa. 59, 7 16 Contritio & calamitas in viis eorum,

17 Et viam pacis non cognouerunt.

Pſal. 35, 1 18 * Non eſt timor Dei coram oculis eo-
rum.

Gal. 2, 17 19 * Scimus autem quòd quæcunque Lex
dicit, his qui in Lege ſunt dicat: vt omne os
obthuretur, & obnoxius fiat totus mundus
Deo:

20 Propterea quòd ex operibus Legis nō
iuſtificabitur omnis caro in conſpectu eius.
Per Legem enim agnitio peccati.

21 *Nunc

21 *Nunc verò abſq; Lege iuſtitia Dei ma- *Sup.* 1, 17
nifeſtata eſt, dum comprobatur teſtimonio
Legis ac Prophetarum.
22 Iuſtitia verò Dei per fidem Ieſu Chriſti
in omnes & ſuper omnes qui credunt. non
enim eſt diſtinctio:
23 Omnes enim peccauerunt, ac deſtituũ-
tur gloria Dei.
24 Iuſtificantur autem gratis per illius
gratiam, per redemptionem quę eſt in Chri
ſto Ieſu:
25 Quem propoſuit Deus recõciliatorem
per fidem, interveniente ipſius ſanguine, ad
oſtenſionem iuſtitiæ ſuæ, propter remiſſio-
nem præteritorum peccatorum,
26 Quæ Deus tolerauit, ad oſtendendam
iuſtitiam ſuam in præſenti tempore: in hoc
vt ipſe ſit iuſtus, & iuſtificans eum qui eſt ex
fide Ieſu.
27 Vbi igitur gloriatio? Excluſa eſt. Per
quam legem? operum? Non: imò per legem
fidei.
28 Arbitramur igitur fide iuſtificari homi
nem abſque operibus Legis.
29 An Iudæorum Deus tantùm? an non &
Gentium? certè & Gentium.
30 Quandoquidem vnus Deus qui iuſti-
ficabit circũciſionem ex fide, & præputium
per fidem.
31 Legem igitur irritã facimus per fidem?
Abſit: imò Legem ſtabilimus.

CAPVT IIII.

1 Quod ante dixit de fide, exemplo Abrahæ, 3, 6 ac Scripturæ teſtimonio probat: & decies imputationis vocem inculcat hoc capite.

QVid igitur dicemus inveniſſe Abraham patrem noſtrum ſecundum carnem?

2 Nam ſi Abraham ex operibus iuſtificatus fuit, habet quod glorietur, at non apud Deum.

Gen.15,6 3 Quid enim Scriptura dicit?* Credidit au
Gal.3,6 tem Abraham Deo, & imputatum eſt ei ad
Iac.2,23 iuſtitiam.

4 Ei verò qui operatur, merces non imputatur ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum.

5 Porrò ei qui non operatur, ſed credit in eum qui iuſtificat impium, imputatur fides ſua ad iuſtitiam.

6 Quemadmodum & Dauid explicat beatificationem hominis, cui Deus imputat iuſtitiam abſque operibus.

Pſal.31,1 7 *Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum obtecta ſunt peccata.

8 Beatus vir cui non imputauit Dominus peccatum.

9 Beatificatio igitur hæc, in circunciſionem tantùm, an & in præputium [devenit]? Dicimus enim quòd imputata fuerit Abrahæ fides ad iuſtitiam.

10 Quomodo ergo imputata eſt? quum
eſſet in circunciſione, an quum eſſet in prę-
putio? non in circunciſione, ſed in præpu-
tio.
11 *Et ſignum accepit circunciſionis, ſi- Ge.17,11
gnaculum iuſtitiæ fidei, quæ fuerat in præ-
putio: vt eſſet pater omnium credentium
per præputium, vt imputaretur & illis iu-
ſtitia:
12 Et pater circunciſionis iis qui non ſo-
lùm genus ducerent à circunciſis, verume-
tiam ingrederentur veſtigiis fidei, quæ fuit
in præputio patris noſtri Abrahæ.
13 Non enim per Legem promiſsio conti-
git Abrahæ, aut ſemini eius, illum hæredem
fore mundi, ſed per iuſtitiam fidei.
14 Etenim ſi ij qui ad Legem [pertinent],
hæredes ſunt: inanis facta eſt fides, & irrita
facta eſt promiſsio:
15 Nam Lex iram operatur: ſiquidem vbi
non eſt Lex, ibi nec tranſgreſsio eſt.
16 Idcirco ex fide [datur hæreditas]: vt ſe-
cundum gratiam, vt firma ſit promiſsio vni-
uerſo ſemini: non ei quod eſt ex Lege tan-
tùm, verumetiam ei quod eſt ex fide Abra-
hæ, qui eſt pater omnium noſtrum:
17 (Sicvt ſcriptum eſt, *Patrem multarum
gentium conſtitui te) nimirum ad exem- Gen.17,
plum Dei cui crediderat: qui vitæ reſtituit 4
mortuos, ac vocat ea quæ non ſunt, tan-
quam ſint.
18 Qui præter ſpem ſub ſpe credidit, ſe

fore patrem multarum gentium: iuxta id
Gen.15,5 quod dictum eſt,* Sic erit ſemen tuum.
19 Ac non infirmatus fide, haud conſide-
rauit ſuũ ipſius corpus iam emortuum, quũ
centum ferè natus eſſet annos, nec emortuã
vuluam Saræ.
20 Verùm ad promiſsionem Dei non hæ-
ſitabat ob incredulitatem: ſed robuſtus fa-
ctus eſt fide, tribuens gloriam Deo:
21 Certa perſuaſione concepta, quòd is
qui promiſerat, idẽ potens eſſet & præſtare.
22 Quapropter etiam imputatum eſt illi
ad iuſtitiam.
23 Non ſcriptum eſt autem propter illum
tantùm, imputatum fuiſſe illi:
24 Sed etiam propter nos, quibus impu-
tabitur, credentibus in eum qui excitauit Ie
ſum Dominum noſtrum à mortuis:
25 Qui traditus fuit propter peccata no-
ſtra, & excitatus eſt propter iuſtificationẽ
noſtri.

CAP. V.

*1 Amplificationibus illuſtrat 2 iuſti-
tiam Chriſti, quæ fide apprehẽditur: 5 quia
datus eſt pro infirmis, 8 & peccatoribus:
14 inde cõparationem facit Chriſti cum A-
dam, 17 mortis cum vita, 20 legis cum
gratia.*

C.5 IVſtificati igitur ex fide, pacem habemus
erga Deum per Dominum noſtrum Ie-
ſum Chriſtum:

2 *Per

2 * Per quem & cõtigit nobis vt fide per- Eph. 2,18
duceremur in gratiam hanc, in qua ſtamus
& gloriamur ſub ſpe gloriæ Dei.
3 Nec id ſolùm, verumetiam * gloriamur Iacob. 2,3
ſuper afflictionibus, ſcientes quòd afflictio
patientiam pariat,
4 Patientia verò probationem, probatio
autem ſpem:
5 Porrò ſpes non pudefacit, quòd dilectio
Dei effuſa ſit in cordibus noſtris per Spiri-
tum ſanctum qui datus eſt nobis.
6 * Chriſtus enim, quum adhuc eſſemus Heb. 9,15
infirmi iuxta temporis rationem, pro im- 1. Pet. 3,18
piis mortuus eſt.
7 Nam vix pro iuſto quiſquam morietur:
ſiquidem pro bono forſitan aliquis etiam
mori ſuſtinet.
8 Commendat autem ſuam charitatem
erga nos Deus, quòd quum adhuc eſſemus
peccatores, Chriſtus pro nobis mortuus
fuit.
9 Multò igitur magis iuſtificati nunc
ſanguine eius, ſeruabimur per eum ab
ira.
10 Nam ſi quum inimici eſſemus, recon-
ciliati fuimus Deo per mortem Filij eius,
multo magis reconciliati ſeruabimur per
vitam ipſius.
11 Nõ ſolùm autem hoc, verumetiam glo-
riantes in Deo per Dominum noſtrum Ie-
ſum Chriſtum, per quem nunc reconcilia-
tionem aſſequuti ſumus.

12 Propterea quemadmodum per vnum
hominem peccatum in mundum introiit, ac
per peccatum mors: & ſic in omnes homi-
nes mors pervaſit, quatenus omnes pecca-
uerunt.
13 (Vſque ad Legem enim peccatum erat
in mundo: porrò peccatum nō imputatur,
quum non eſt lex.)
14 Imò regnauit mors ab Adam vſque ad
Moſen, in eos quoq; qui non peccauerant
ad ſimilitudinem tranſgreſsionis Adam, qui
typum gerit illius futuri.
15 At non vt peccatum, ita & donum: nam
ſi vnius delicto multi mortui ſunt, multo
magis gratia Dei & donum per gratiā, quæ
fuit vnius hominis Ieſu Chriſti, in multos
exvberauit.
16 Et non ſicvt per vnum qui peccauerat
[venerat mors, ita] donum: nam condemna-
tio quidem ex vno [delicto] ad condemna-
tionem: donum autem ex multis delictis ad
iuſtificationem.
17 Etenim ſi per vnius delictum mors re-
gnauit per vnum, multo magis ij qui exvbe-
rantiam gratiæ & doni iuſtitiæ accipiunt,
per vitam regnabunt auctore vno Ieſu
Chriſto.
18 Itaque ſicvt per vnius delictum [pro-
pagatum eſt malum] in omnes homines
ad condemnationem: ita & per vnius iu-
ſtificationem [propagatur bonum] in o-
mnes homines ad iuſtificationem vitæ.

19. Quem-

19 Quemadmodum enim per inobedien-
tiam vnius hominis, peccatores conſtituti
fuimus multi: ita per obedientiam vnius, iu-
ſti conſtituentur multi.
20 Cęterùm Lex obiter ſubiit, vt abvndà-
ret delictum: vbi verò exvberauit peccatũ,
[ibi] magis exvberauit gratia:
21 Vt quemadmodum regnauerat pecca-
tum in morte, ſic & gratia regnaret per
iuſtitiam ad vitam æternam per Ieſum
Chriſtum.

CAPVT VI.

1 Deſcendit ad ſanctificationem, ſine qua neminem induere Chriſti iuſtitiam docet 4 argumento à baptiſmo ſumpto: 12 inde exhortationes ad vitæ puritatem dedùcit: 16 breuémque mentionem interſerit legis abrogatæ.

QVid igitur dicemus? manebimus in pec- C.7
cato, vt gratia abvndet?
2 Abſit. Qui mortui ſumus peccato, quo- *Gal.3,
modo poſthac viuemus in eodem? 27
3 An ignoratis quòd * quicunque bapti- †Col.2,
zati ſumus in Chriſtum Ieſum, in mortem 12
eius baptizati ſumus? *Eph.4,
4 † Sepulti igitur ſumus vnà cum illo per 23
baptiſmum in mortem: vt quemadmodum Col.3, 10
excitatus eſt Chriſtus ex mortuis per glo- Heb.9,
riam Patris, ita & * nos in nouitate vitę am- 14; 12, 1
bulemus. 1 Pet.2, 1

1.Cor.6, 14 2. Tim.2, 11

5 * Nam ſi inſititij facti ſumus illi per ſimi-
litudinem mortis eius, nimirum & reſurre-
ctionis[participes]erimus:
6 Illud ſcientes, quòd vetus ille noſter ho-
mo cum illo crucifixus eſt, vt aboleretur
corpus peccati, vt poſthac non ſeruiamus
peccato.
7 Etenim qui mortuus eſt, iuſtificatus eſt
à peccato.
8 Quòd ſi mortui ſumus cũ Chriſto, cre-
dimus quòd & viuemus cum illo:
9 Sciẽtes, quòd Chriſtus excitatus à mor-
tuis, nõ amplius moritur, mors illi non am-
plius dominatur.
10 Nam quòd mortuus fuit, peccato mor-
tuus fuit ſemel: quòd autẽ viuit, viuit Deo.
11 Ita & vos reputate voſipſos mortuos
quidem eſſe peccato, viuentes autem Deo
per Chriſtum Ieſum Dominum noſtrum.
12 Ne regnet igitur peccatum in mortali
veſtro corpore, vt obediatis illi per cupidi-
tates eius.
13 Neq; accõmodetis membra veſtra, ar-
ma iniuſtitiæ peccato: ſed accommode-
tis voſmetipſos Deo, velvt ex mortuis vi-
uentes, & membra veſtra arma iuſtitiæ
Deo.
14 Peccatum enim vobis non domina-
bitur: non enim eſtis ſub Lege, ſed ſub Gra-
tia.
15 Quid igitur? peccabimus, quòd non ſi-
mus ſub Lege, ſed ſub Gratia? Abſit.

16 * An

16 * An neſcitis, quòd cui accommodatis Ioh.8, 34
voſipſos ſeruos ad obediendum, eius ſerui 2.Pet.2,
eſtis cui obeditis, ſiue peccati ad mortem, 19
ſiue obedientiæ ad iuſtitiam?
17 Gratia autem Deo quòd fuiſtis qui-
dem ſerui peccati, ſed obediſtis ex animo in
eam in quam traducti eſtis formam doctri-
næ.
18 Cæterùm liberati à peccato, ſerui facti
eſtis iuſtitiæ.
19 Humanum quiddam dico, propter in-
firmitatem carnis veſtræ. Quemadmodum
enim præbuiſtis membra veſtra ſerua im-
munditiæ & iniquitati, ad [aliam atque a-
liam] iniquitatem: ſic & nunc præbete mẽ-
bra veſtra ſerua iuſtitiæ ad ſanctificatio-
nem.
20 Quum enim ſerui eſſetis peccati, libe-
ri eratis iuſtitiæ.
21 Quem igitur fructum habebatis tunc in
his, de quibus nunc erubeſcitis? nam finis il-
lorum, mors.
22 Nunc verò manumiſsi à peccato, ſerui
autem facti Deo, habetis fructum veſtrum
in ſanctificationem: finem autem, vitam æ-
ternam.
23 Etenim auctoramenta peccati, mors:
donum autem Dei, vita æterna per Chriſtũ
Ieſum Dominum noſtrum.

CAPVT VII.

1 *Explicat, quid ſit non eſſe amplius ſub*

lege, 2 ſumpto ex coniugij lege exemplo:
7, 12 idque in legis contumeliam ne vrgeat,
14 noſtra culpa factum eſſe docet, 15 vt
in mortis materiam cederet, 17 quæ in
vitam data erat: 21 exin tranſit ad de-
ſcribendam ſpiritus & carnis luctam.

C.8 AN ignoratis fratres, (ſcientibus enim Le-
gem loquor) quòd Lex tantiſper domi-
netur homini quoad ea vixerit?
1. Cor. 7, 39 2 * Nam viro obnoxia mulier, viuenti vi-
ro alligata eſt per Legem: quòd ſi mortuus
fuerit vir, liberata eſt à lege viri.
3 Proinde viuente viro, adultera voca-
bitur, ſi ſe iunxerit alteri viro: ſin autem
mortuus fuerit vir, liberata eſt à iure viri,
vt non ſit adultera, ſi iuncta fuerit alteri
viro.
4 Itaque fratres mei, vos quoque morti-
ficati eſtis Legi per corpus Chriſti, vt iun-
geremini alteri, [nimirum] ei qui ex mor-
tuis ſurrexit, vt fructificemus Deo.
5 Quum enim eſſemus in carne, affectus
peccatorum (qui ſunt per Legem) vigebant
in membris noſtris, ad fructificandum
morti.
6 Nūc autem liberati ſumus à Lege, mor-
tui ei in qua detinebamur: vt ſeruiamus per
nouitatem ſpiritus, & non per vetuſtatem
Literæ.
C.9 7 Quid ergo dicemus? Lex peccatum eſt?
Abſit.

Abſit. Sed peccatum non cognoui, niſi per
Legem: nam & concupiſcentiam non no-
uiſſem, niſi Lex dixiſſet, * Non concupi- Ex. 20, 17
ſces. Deu. 5, 21
8 Sed occaſione accepta peccatum per
præceptum genuit in me omnem concupi-
ſcentiam. Siquidem abſq; Lege, peccatum e-
rat mortuum.
9 Ego autem viuebam ſine Lege quon-
dam: porrò veniente mãdato, peccatum re-
vixit:
10 Ego verò mortuus ſum: & repertum
eſt mandatum [quod inſtitutum erat] ad vi-
tam, mihi [cedere] ad mortem.
11 Nam peccatum occaſione accepta per
præceptum, decepit me, & per illud occi-
dit.
12 * Itaq; Lex ipſa quidem ſancta, & præ- 1. Tim. 1,
ceptum ſanctum, ac iuſtum & bonum. 8
13 Ergo quod bonum erat, mihi factũ eſt
mors? Abſit. Imò peccatum, vt appareret
peccatum, per id quod erat bonũ, mihi gi-
gnere mortem: vt fieret maiorem in modũ
peccans peccatum per præceptum.
14 Scimus enim quòd Lex, ſpiritualis eſt: C. 10
at ergo carnalis ſum, venditus ſub pecca-
tum.
15 Quod enim ago, non probo: non enim
quod volo, hoc facio: ſed quod odi, hoc
ago.
16 Si verò quod non volo, hoc facio, con-
ſentio Legi quòd bona ſit.

17 Nunc autem non iam ego perpetro il-
lud, ſed inhabitans in me peccatum.
18 Noui enim quòd nõ habitet in me, hoc
eſt in carne mea, bonum: nam velle ad-
eſt mihi: at vt faciam bonum, non reper-
rio.
19 Nõ enim quod volo facio bonum. ſed
quod non volo malum, hoc ago.
20 Porrò ſi quod non volo ego, hoc fa-
cio, non iam ego perpetro illud, ſed inha-
bitans in me peccatum.
21 Reperio igitur per Legem, volenti mi-
hi facere bonum, quòd mihi malum adiun-
ctum ſit.
22 Delectat enim me Lex Dei ſecundum
internum hominem:
23 Sed video aliam legẽ in membris meis,
rebellantem legi mentis meæ, & captiuum
reddentem me legi peccati, quæ eſt in mẽ-
bris meis.
24 Miſer ego homo, quis me eripiet ex
hoc corpore morti obnoxio?
25 Gratias ago Deo per Ieſum Chriſtum
C.11 Dominum noſtrum. Itaque idem ego men-
te quidem ſeruio Legi Dei, carne verò legi
peccati.

CAPVT VIII.

1 Concludit nihil damnationis eſſe iis
qui ſunt Chriſto inſerti per eius Spiritum,
3 vtcunque onerati ſint peccatis: 9 illo
enim Spiritu viuunt, 14 cuius teſtimo-
nium

nium 15 dubitationem omnem arcet, 28 & miſerias præſentes ſubleuat.

NVlla igitur nunc eſt condemnatio his qui inſiti ſunt Chriſto Ieſu, qui nõ iuxta carnem verſantur, ſed iuxta Spiritum.

2 Nam lex Spiritus vitæ per Chriſtum Ieſum, liberum me reddidit à iure peccati & mortis.

3 Etenim quod Lex præſtare non poterat, ea parte qua imbecillis erat per carnẽ, hoc Deus proprio Filio miſſo ſub ſpecie carnis peccato obnoxiæ, præſtitit, ac de peccato condemnauit peccatum per carnem:

4 Vt iuſtificatio Legis impleretur in nobis, qui non ſecundum carnem verſamur, ſed ſecundum Spiritum.

5 Nam qui carnales ſunt, quæ carnis ſunt, curant: at qui ſpirituales, quæ Spiritus ſunt.

6 Nam affectus carnis, mors eſt: affectus verò Spiritus, vita & pax.

7 Propterea quòd affectus carnis, inimicitia eſt adverſus Deum: nam Legi Dei non ſubditur: ſiquidem ne poteſt quidem.

8 Qui verò in carne ſunt, Deo placere nõ poſſunt.

9 Vos autem nõ eſtis in carne, ſed in Spiritu: ſi quidem Spiritus Dei habitat in vobis · quòd ſi quis Spiritum Chriſti non habet, hic non eſt eius.

10 Porrò ſi Chriſtus in vobis eſt, corpus
quidẽ mortuũ eſt propter peccatũ, Spiritus
autem vita eſt propter iuſtificationem.
11 Quòd ſi Spiritus eius qui excitauit Ie-
ſum à mortuis, habitat in vobis: is qui exci-
tauit Chriſtũ ex mortuis, viuificabit & mor-
talia corpora veſtra, propter ipſius Spiritũ
inhabitantem in vobis.
12 Proinde, fratres, debitores ſumus, non
carni, vt ſecundum carnem viuamus.
13 Nam ſi ſecundum carnem vixeritis, mo-
riemini: quòd ſi Spiritu facta corporis mor-
tificetis, viuetis.
14 Etenim quicunque Spiritu Dei ducun-
tur, hi ſunt filij Dei.
2. *Tim.* 1, 15 * Non enim accepiſtis ſpiritum ſerui-
7 tutis iterum ad timorẽ: † ſed accepiſtis Spi-
† *Gal.* 4, 5 ritum adoptionis, per quẽ clamamus, Ab-
ba, Pater.
16 Idem Spiritus teſtatur vnà cum ſpiritu
noſtro, quòd ſimus filij Dei.
17 Quòd ſi filij, igitur & hęredes: hæredes
quidem Dei, cohæredes autem Chriſti: ſi
quidem ſimul cum eo patimur, vt & vnà cũ
illo glorificemur.
C. 12 18 Nam reputo non eſſe pares affictio-
nes præſentis temporis, ad gloriam quæ re-
velabitur erga nos.
19 Etenim ſolicita creaturæ expectatio ex-
pectat vt palàm fiant filij Dei.
20 Quippe vanitati creatura ſubiacet, nõ
volẽs, ſed propter eum qui ſubiecit illã ſub
ſpe. 21 Quo-

21 Quoniam & ipſa creatura liberabitur
à ſeruitute corruptionis, in libertatem glo-
riæ filiorum Dei.
22 Scimus enim quòd omnis creatura cō-
gemiſcit ſimúlq; [nobiſcum] parturit vſq; ad
hoc tempus:
23 Nō ſolùm autem illa, ſed & ipſi qui pri-
mitias Spiritus habemus, & noſipſi in no-
biſipſis gemimus adoptionem expectantes,
* redemptionem corporis noſtri. Luc. 21,
24 Si quidem ſpe ſeruati ſumus. Porrò ſpes 28
ſi videatur, nō eſt ſpes: quod enim quis cer-
nit, cur idem ſperet?
25 Si verò quod non videmus, ſperamus,
id per patientiam expectamus.
26 Conſimiliter autem & Spiritus auxilia-
tur infirmitatibus noſtris: ſiquidem hoc i-
pſum quid oraturi ſimus vt oportet, non
nouimus, verùm ipſeSpiritus intercedit pro
nobis gemitibus inenarrabilibus.
27 At ille qui ſcrutatur corda, nouit quis
ſit ſenſus Spiritus: quoniam ſecundum Deū
intercedit pro ſanctis.
28 Scimus aūt quòd his qui diligūt Deum,
omnia ſimul adiumento ſunt in bonū: nimi-
rum his qui iuxta propoſitum vocati ſunt.
29 Quoniā quos præſciuerat, eoſdē & præ-
finiuit conformes imaginis Filij ſui: vt ipſe
ſit primogenitus inter multos fratres.
30 Porrò quos prædefinierat, eoſdem &
vocauit: & quos vocauit, eos & iuſtificauit:
quos autem iuſtificauit, hos & glorificauit.

31 Quid igitur dicemus ad hæc? ſi Deus
pro nobis, quis contra nos?

32 Qui proprio Filio non pepercit, ſed
pro nobis omnibus tradidit illum, quî fieri
poteſt vt non & cum eodem omnia nobis
donet?

33 Quis intẽtabit crimina adverſus electos
Eſa.50,8 Dei? * Deus eſt qui iuſtificat.

34 Quis ille qui condemnet? Chriſtus eſt
qui mortuus eſt, imò qui & ſuſcitatus eſt:
qui etiam eſt ad dexteram Dei, qui & inter-
cedit pro nobis.

C.13 35 Quis nos ſeparabit à dilectione Dei?
num afflictio? num anguſtia? num perſequu-
tio? num fames? num nuditas? num pericu-
lum? num gladius?

Pſ.43,23 36 Quemadmodũ ſcriptum eſt,* Propter
te morti tradimur tota die, habiti ſumus
velvt oues deſtinatæ mactationi.

37 Verùm in his omnibus ſuperamus, per
eum qui dilexit nos.

38 Nam mihi perſuaſum habeo, quòd ne-
que mors, neque vita, neque angeli, neque
principatus, neque poteſtates, neq; inſtan-
tia, neq; futura,

39 Neq; altitudo, neq; profunditas, neque
vlla creatura alia poterit nos ſeparare à di-
lectione Dei quæ eſt in Chriſto Ieſu Domi-
no noſtro.

CAPVT IX.

1 Iudæis occurrit, 7 ac duplex filiorum Abrahæ genus dicit, 15 cunctáque in hoc nego-

*negotio peragi ex Dei voluntate, 20 in-
ſtar figuli: 24, 30 tum vocationem Gen-
tium, 31 tum Iudæorũ reprobationem, 25,
27 prophetarũ teſtimoniis teſtatã oſtẽdit.*

VEritatem dico in Chriſto, non mentior, C.14.
atteſtante mihi ſimul conſciẽtia mea per
Spiritum ſanctum:
2 Quòd dolor mihi ſit magnus, & aſsidu-
us cruciatus cordi meo.
3 Optarim enim ego ipſe* anathema eſſe Ex.32, 32
à Chriſto pro fratribus meis, cognatis meis
ſecundum carnem:
4 Qui ſunt Iſraelitæ: quorũ [eſt] adoptio,
& † gloria, & * teſtamenta, & Legis conſti- Sup.2, 17
tutio, & cultus, & promiſsiones: * Eph.2,
5 Quorum [ſunt] Patres, & ij ex quibus eſt 12
Chriſtus quantũ attinet ad carnẽ, qui eſt in
omnibus Deus laudandus in ſecula. Amen.
6 * Non autem [hæc loquor] quòd exci- Sup. 3,3
derit ſermo Dei· non enim omnes qui ſunt
ex Iſrael, ſunt Iſrael:
7 Neq; quia ſunt ſemen Abrahæ, ſtatim
omnes filij: ſed, * Per Iſaac nominabitur ti- Gẽ. 21,12
bi ſemen: Heb. 11,
8 Hoc eſt, non qui filij carnis, ij filij Dei: 17
ſed qui ſunt* filij promiſsionis, recenſentur Gal.4,28
in ſemen.
9 Promiſsionis enim ſermo hic eſt,* In tẽ- Gẽ.18, 10
pore hoc veniam, & erit Saræ filius.
10 Non ſolùm autem hoc:* ſed & Rebec- Gẽ.25, 23
ca ex vno conceperat Iſaac patre noſtro.

11 Nondum enim natis[pueris], quum ne-
que boni quippiam feciſſent, neq; mali, vt
ſecundũ electionem, propoſitum Dei ma-
neret:

12 Non ex operibus,ſed ex vocante,dictũ
Gẽ. 25,23 eſt illi,* Maior ſeruiet minori:

† Mala.1, 13 Sicvt ſcriptum eſt, † Iacob dilexi, Eſau
vero odio habui.

2 & 3 14 Quid igitur dicemus? Num iniuſtitia
eſt apud Deum?Abſit.

Ex.33,19 15 Nam Moſi dicit, * Miſerebor cuiuſcũ-
que miſereor,& commiſerabor quencunq;
commiſeror.

16 Itaque non volentis eſt, neq; curren-
tis,ſed miſerentis Dei.

17 Dicit enim Scriptura Pharaoni, * In
Ex.9,16 hoc ipſum te excitaui, vt oſtẽdam in te po-
tentiam meã, & vt annuntietur nomen meũ
in tota terra.

18 Itaq; cui vult, miſeretur: quem autem
vult,indurat.

19 Dices ergo mihi. Quid adhuc conque-
ritur?nam voluntati illius quis reſiſtit?

20 Atqui, ô homo, tu quis es qui ex ad-
Sap.15,7 verſo reſpõdes Deo?† num dicet figmẽtum
Eſa.45,9 ei qui finxit, Cur me finxiſti ad hunc mo-
Ier.28,9 dum?

21 An non habet poteſtatem figulus luti,
vt ex eadem maſſa fingat aliud quidem vas
in honorem, aliud verò in ignominiam?

22 Quòd ſi Deus volens oſtendere iram,
& notam facere potentiam ſuam,tulit mul-

ſa animi lenitate vaſa iræ, apparata in interitum:
23 Et vt notas faceret diuitias gloriæ ſuæ erga vaſa miſericordiæ, quæ præparauerat in gloriam:
24 Quos & vocauit, [nimirum] nos, non ſolùm ex Iudæis, verùm etiam ex Gentibus:
25 Quemadmodum & Oſee dicit, * Vocabo populum qui meus non erat, populum meum: & eam quæ dilecta non erat, dilectam. *Oſee 2,23* *1.Pet.2,10*
26 Et erit, in loco vbi dictum fuerat eis, * Non populus meus vos: ibi vocabuntur Filij Dei viuentis. *Oſee 1,10*
27 Eſaias autem clamat ſuper Iſrael, * Si fuerit numerus filiorũ Iſrael vt arena maris, reliquiæ ſaluæ erunt. *Eſa.10,22* *Oſee 1,10*
28 Sermonem enim perficiens & abbreuians cum iuſtitia: quoniam ſermonem abbreuiatum faciet Dominus in terra.
29 Et quemadmodum priùs dixit Eſaias, * Niſi Dominus Sabaoth reliquiſſet nobis ſemen, vt Sodoma facti fuiſſemus, & Gomorrhæ aſsimilati fuiſſemus. *Eſa.1,9*
30 Quid igitur dicemus? Quòd Gentes quæ non ſectabantur iuſtitiam, apprehenderunt iuſtitiam: iuſtitiam autem eam quæ eſt ex fide. C.15.
31 Contrà Iſrael, qui ſectabatur Legẽ iuſtitiæ, ad Legem iuſtitiæ non peruenit.
32 Propter quid? Quia non ex fide, ſed tã-

quam ex operibus Legis·impegerunt enim
in Lapidem offendiculi,
Eſai. 8, 14: 28, 16 1. Pet. 2, 6 † Pſ. 117, 22 33 Quemadmodũ ſcriptũ eſt, * Ecce pono
in Siõ, † Lapidẽ offendiculi, & Petrã offẽſio
nis: & omnis qui credit in eo, nõ pudefiet.

CAPVT X.

1 Pertractat effecta electionis, 3 quòd alij reſpuant, alij amplectantur 4 Chriſtũ finem legis: 15 Gentium vocationem à Moſe, 20 Iudæorum verò indurationem ab Eſaia prædictam, recenſet.

FRatres, propenſa quidem voluntas cordis mei, & deprecatio quæ fit ad Deum, pro Iſrael eſt ad ſalutem.

2 Teſtimoniũ enim illis perhibeo, ꝙ ſtudiũ Dei habent, ſed non ſecundum ſcientiã.

3 Nam ignorantes Dei iuſtitiam, & propriam iuſtitiam quærentes conſtituere, iuſtitiæ Dei non fuerunt ſubditi.

Gal. 3, 24 4 * Nam perfectio Legis, Chriſtus: ad iuſtificationem omni credenti.

Leu. 18, 5 Exec. 20, 11 5 Moſes enim ſcribit de iuſtitia quæ eſt ex Lege, quòd * Qui fecerit ea homo, viuet per illa.

† Deu. 30, 12 6 Cæterùm quæ ex fide eſt iuſtitia, ea ſic loquitur, † Ne dixeris in corde tuo, Quis aſcendet in cælum? hoc eſt Chriſtum ex alto deducere.

7 Aut quis deſcendet in abyſſum? hoc eſt Chriſtum ex mortuis reducere.

Deut. 30, 14 8 Sed quid dicit? * Prope te, verbũ eſt in

ore

ore tuo & in corde tuo · hoc eſt verbum fi-
dei.quod prædicamus.
9 Nempe ſi confeſſus fueris ore tuo Do-
minum Ieſum, & credideris in corde tuo,
quòd Deus illum excitauit à mortuis,ſaluus
eris.
10 Corde enim creditur ad iuſtitiam: ore
autem confeſsio fit ad ſalutem.
11 Dicit enim Scriptura, * Omnis qui fidit *Eſ.28,16*
illi,non pudefiet.
12 Non enim eſt diſtinctio vel Iudæi vel
Græci:nam idem Dominus omnium, diues
in omnes invocantes ſe.
13 * Quiſquis enim invocauerit nomen *Ioel. 2,32*
Domini,ſaluus erit. *Act.2,21*
14 Quomodo igitur invocabunt eum in
quem non crediderunt? quomodo autem
credent ei,de quo non audierunt? quomo-
do autem audient abſque prædicante?
15 Quomodo autem prædicabunt,niſi miſ
ſi fuerint?ſicvt ſcriptum eſt,* Quàm ſpecioſi *Eſa.52,7*
pedes annuntiantium pacem, annuntian- *Nah.1,15*
tium bona!
16 At non omnes obedierunt Euangelio.
Eſaias enim dicit, * Domine quis credidit *Eſa.53,1*
ſermonibus noſtris? *Ioh.12,38*
17 Ergo fides,ex auditu eſt: auditus autem
per verbum Dei.
18 Sed dico,an non audierunt? * Atqui in *Pſal.18,5*
omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fi-
nes orbis terrarum verba illorum.
19 Sed dico,nunquid non cognouit Iſrael?

Deut. 32, Primus Moſes dicit, *Ego ad æmulationem
21 provocabo vos per gentē quæ non eſt gens:
per gentem ſtultam ad iram commouebo
vos.
20 Eſaias autem poſt hunc audet, ac dicit,
Eſa. 65, 1 *Inventus fui his qui me non quærebant:
conſpicuus factus ſum his qui de me non
interrogabant.
21 Adverſus Iſrael autem dicit, *Toto die
Eſa. 65, 2 expandi manus meas ad populum non cre-
dentem & contradicentem.

CAPVT XI.

1 Ne Iudæorũ reiectio ad oculi aſpectum limitetur, 4 deceptũ olim Eliam fuiſſe ait: 16 & cùm radicem ſanctã habeant, 23 plures quoq; ex iis fore ſanctos: 18, 24 gentes verò admonet humilitatis, 33 & exclamat profunda Dei eſſe iudicia.

C. 16 DIco igitur, Num repulit Deus populum
ſuum? Abſit: nam & ego Iſraelita ſum,
ex ſemine Abrahæ, tribus Beniamin.
2 Non repulit Deus populũ ſuum, quem
antè agnouerat. An neſcitis, de Elia quid di-
cat Scriptura? quomodo interpellat apud
Deum adverſus Iſrael, dicens,
3 Reg. 19, 3 *Domine, Prophetas tuos occiderunt,
10 & altaria tua ſubruerunt: & ego relictus fui
ſolus, & inſidiantur vitæ meæ.
3 Reg. 19, 4 Sed quid dicit ei diuinũ reſpõſum? *Re-
18 liqui mihi ipſi ſeptem milia virorum, qui
non inflexerunt genu [imagini] Baal.

5 Sic

5 Sic igitur & in hoc tempore, reliquiæ ſe-
cundum electionem gratiæ fuerunt.
6 Quòd ſi per gratiã, nõ iam ex operibus:
quandoquidem gratia, iam non eſt gratia.
Sin ex operibus, iam non eſt gratia: quan-
doquidem opus, iam non eſt opus.
7 Quid igitur? Quod quærit Iſrael, hoc nõ
aſſequutus eſt, ſed electio conſequuta eſt:
reliqui verò excæcati ſunt,
8 Quemadmodum ſcriptum eſt, * Dedit *Eſa.* 6, 9
eis Deus ſpiritum compunctionis: oculos vt *Matt.* 13,
non videant, & aures vt non audiant, vſque 14
ad hodiernum diem. *Iohã.* 12,
9 Et Dauid dicit, †Vertatur mẽſa illorum 40
in laqueum, & in captionem, & in offendi- *Act.* 28,
culum, & in retaliationem ipſis. 26
10 Obtenebrentur oculi eorum, vt nõ vi-
deant: & tergum illorum ſemper incurua. †*Pſa.* 68,
11 Dico igitur, Num ideo impegerunt, vt 23
conciderent? Abſit: ſed per lapſum illorum
ſalus [contigit] Gentibus, in hoc vt eos ad æ-
mulandum provocaret.
12 Quòd ſi lapſus illorum, diuitiæ ſunt
mundi, & diminutio illorum, diuitiæ Gen-
tium: quanto magis plenitudo illorum?
13 Vobis enim dico Gentibus, quatenus e-
go quidem ſum Apoſtolus Gentium, mini-
ſterium meum illuſtro:
14 Si quo modo ad æmulandum provo-
cem carnem meam, & ſaluos reddam non-
nullos ex illis.
15 Nam ſi reiectio illorũ, eſt reconciliatio

mundi: quæ erit aſſumptio, niſi vita ex mor-
tuis?
16 Quòd ſi primitiæ ſanctæ, ſancta eſt &
conſperſio: & ſi radix ſancta, ſancti erunt &
rami.
17 Quòd ſi nõnulli rami defracti ſunt, tu
verò quum eſſes oleaſter, inſitus fuiſti illis,
& conſors radicis & pinguitudinis oleæ fa-
ctus es:
18 Ne glorieris adverſus ramos: quòd ſi
gloriaris, non tu radicẽ portas, ſed radix te.
19 Dices igitur, Defracti ſunt rami, vt ego
insererer.
20 Bene dicis, per incredulitatem defra-
cti ſunt, tu verò fide conſtitiſti: ne efferaris
animo, ſed timeas.
21 Nam ſi Deus naturalibus ramis non pe-
percit, [vide] ne quâ fiat vt nec tibi parcat.
22 Vide igitur bonitatem ac ſeueritatem
Dei: in eos quidem qui ceciderunt, ſeueri-
tatem: in te verò, bonitatem, ſi permanſeris
in bonitate: alioqui & tu excidêris:
23 Et illi rurſum, ſi non permanſerint in
incredulitate, inſerentur: poteſt enim Deus
denuò inſerere illos.
24 Etenim ſi tu ex naturali excectus es o-
leaſtro, & præter naturam inſitus es in ve-
ram oleam: quanto magis hi qui naturales
ſunt, inſerentur propriæ oleæ?
25 Non enim volo vos ignorare fratres
myſteriũ hoc, (vt ne ſitis apud voſmetipſos
elati animo) quòd excæcatio ex parte Iſra-
eli

cli accidit, donec plenitudo Gentium ad-
venerit:
26 Et ſic totus Iſrael ſaluus erit: ſicvt ſcri-
ptũ eſt, * Adveniet ex Sion ille qui liberat, Eſ.59, 20
& avertet impietates à Iacob.
27 †Et hoc illis à me teſtamentum, Quum †Ier 31,33
abſtulero peccata ipſorum. Heb.8,8:
28 Secundum Euangelium quidem, inimi 10,16
ci propter vos: ſecundum electionem au-
tem, dilecti propter Patres.
29 Nam dona quidẽ & vocatio Dei eiuſ-
modi ſunt vt eorũ illũ pœnitere non poſsit.
30 Quemadmodum enim & vos quõdam
increduli fuiſtis Deo, nunc autem miſericor
diam eſtis conſequuti per illorum incredu-
litatem:
31 Sic & iſti nunc increduli facti ſunt, ex
eo quòd vos miſericordiam eſtis adepti: vt
& ipſi miſericordiam conſequantur.
32 Concluſit enim Deus omnes ſub incre-
dulitatem, vt omnium miſereretur.
33 O profunditatem diuitiarum & ſapien-
tiæ & cognitionis Dei: quàm inſcrutabilia
ſunt iudicia ei⁹, & imperveſtigabiles viæ ei⁹!
34 * Quis enim cognouit mentem Domi- Eſ.40, 13
ni? aut quis illi fuit à conſiliis? 1 Cor. 2,
35 Aut quis prior dedit illi, & reddetur ei? 16
36 Quoniam ex illo, & per illum, & in il- Sap.9, 13
lum omnia: ipſi gloria in ſecula. Amen.

CAPVT XII.

Parænetica tractat: 1 ad cultũ Deo gra

tum, 9 *ad Dilectionem non ſimulatam,*
14,20 *etiam inimicorum.*

C. 17 OBſecro igitur vos, fratres, per miſera-
tiones Dei, vt præbeatis corpora veſtra
hoſtiam viuentem, ſanctam, acceptam Deo,
rationalem cultum veſtrum.
2 Et ne accommodetis vos [ad figuram]
ſeculi huius, ſed transformemini per reno-
Eph. 5,17 uationem mentis veſtræ, * vt probetis quæ
1 Theſ. 4, ſit voluntas Dei, quod bonũ eſt, acceptúm-
3 que, & perfectum.
3 Dico enim per gratiã quæ data eſt mihi,
cuilibet verſanti inter vos, ne quis arrogan
ter de ſe ſentiat, ſupra quàm oportet de ſe
ſentire: ſed ita ſentiat vt modeſtꝰ ſit & ſobriꝰ,
1 Cor. 12, *vt cuiq; Deus partitus eſt menſuram fidei.
11 4 Quemadmodum enim in vno corpore
Eph. 4,7 membra multa habemus, membra verò non
omnia eundem habent actum:
5 Sic multi vnum corpus ſumus in Chri-
ſto: ſingulatim autem alij aliorum membra.
1 Pet. 4, 6 * Sed tamen habentes dona iuxta gra-
10 tiam datam nobis varia: ſiue prophetiam,
iuxta portionem fidei:
7 Siue miniſterium, in adminiſtratione: ſi-
ue qui docet, in doctrina:
Mat. 6,2 8 Siue qui exhortatur, in exhortatione:
†| 2 Cor. *qui impertit, in ſimplicitate: qui præeſt, in
9,7 diligentia: qui miſeretur, †in hilaritate.
*Amos 5, 9 Dilectio ſit non ſimulata. * Sitis odio
15 proſequentes quod malum eſt, adhærentes

ei quod bonum eſt: Eph. 4,3
10 *Per fraternam charitatem ad mutuò 1 Pet. 1,
vos diligendos propenſi, † Honore alius a- 22:2,17
lium prævenientes, Heb. 13,1
11 Studio non pigri, Spiritu feruẽtes, Tem †1Pet.5,5
pori ſeruientes, *Lu 18,1
12 Spe gaudentes, In afflictione patientes, † 1 Cor.
*Precationi inſtantes, 16,1
13 †Neceſsitatibus ſanctorum communi- *Heb.13,
cantes, *Hoſpitalitatem ſectantes.
14 †Bene loquamini de iis qui vos inſectã- 2
tur: bene loquamini [inquam], & ne malè 1 Pet. 4,9
precemini. †Matt.5,
15 Gaudete cum gaudentibus, & flete cum 44
flentibus. * Prou.3,
16 Eodẽ animo alij in alios affecti. * Non 7
arroganter de vobiſipſis ſentientes, ſed hu- Eſa. 5, 21
milibus vos accommodantes. Ne ſitis arro- †Pro.20,
gantes apud voſmetipſos, 22
17 †Neque cuiquam malum pro malo red Mat. 5,39
datis: * Providè parantes honeſta in conſpe 1 Pet. 3,9
ctu omnium hominum: * 2 Cor.
18 †Si fieri poteſt, quantũ in vobis eſt, cum 8,21
omnibus hominibus in pace viuentes: † Heb.
19 *Non voſmetipſos vlciſcentes, dilecti: 12,14
quin poti⁹ date locũ iræ: ſcriptum eſt enim, * Eccli.
Mihi †vltio, ego rependam, dicit Dominus.
20 Si igitur eſurit inimicus tuus, paſce il- 28,1
lum: ſi ſitit, da illi potũ: hoc enim ſi feceris, Mat 5,39
carbones ignis coaceruabis in caput illius. †Deu.32,
21 Ne vincaris à malo: imò vince bono 35
malum.

CAPVT XIII.

1 Vult vt ſubdamur magiſtratibus, 8 proximos diligamus: 12 viuamus iuſtè, 14 & Chriſtum induamus.

Sap. 6, 4 OMnis* anima Poteſtatibus ſupereminẽ-
Tit. 3, 1 tibus ſubdita ſit. nõ enim eſt Poteſtas,
1 Pet. 2, 13 niſi à Deo: quæ verò ſunt Poteſtates, à Deo ordinatæ ſunt.

2 Itaque quiſquis reſiſtit Poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit: qui autem reſtiterint, ſibiipſis iudicium accipient.

3 Nam Principes nõ terrori ſunt bene agentibus, ſed malé. Vis autem non timere poteſtatẽ? quod bonum eſt, facito: & feres laudem ab illa.

4 Dei enim miniſter eſt tibi in bonum. Quòd ſi feceris id quod malum eſt, time: non enim fruſtra gladium geſtat: nam Dei miniſter eſt: vltor ad iram ei qui quod malum eſt, fecerit.

5 Quapropter oportet eſſe ſubditos, non ſolùm propter iram, verùmetiam propter conſcientiam.

6 Propter hoc enim & vectigalia ſoluitis: ſiquidem miniſtri Dei ſunt, in hoc ipſum incumbentes.

Matt. 22, 21 7 * Reddite igitur omnibus quod debetur: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorẽ: cui honorem, honorem.

8 Nemini quicquam debeatis, niſi hoc, Vt

invicem

invicem diligatis · nam qui diligit alterum,
Legem expleuit.
9 Siquidem illa, *Non mœchaberis, Non Ex.20,14
occides, Non furaberis, Non falſum teſti- Deu.5,18
monium dices Non concupiſces: & ſi quod
aliud præceptũ, in hoc ſermone ſummatim
comprehenditur: nempe, * Diliges proxi- Leuit.19,
mum tuum ſicvt teipſum. 18
10 Dilectio proximo malum non opera-
tur. †Conſummatio itaq; Legis, eſt dilectio. Mat.22,
11 Præſertim quum ſciamus tempus, quòd 39
tempeſtiuũ ſit nos iam à ſomno expergiſci: Marc.12,
(nũc enim propiùs adeſt nobis ſalus, quàm 31
tum quum credebamus: Gal.5,14
12 Nox progreſſa eſt, dies autem appro- Iac.2,8
pinquat) abiiciamus igitur opera tenebra- † 1 Tim.
rum, & induamur arma lucis. 1,5
13 Tãquam in die, compoſitè ambulemus:
*non comeſſationibus & ebrietatibus, non Luc.21,
cubilibus ac laſciuiis, non contentione & 34
æmulatione:
14 *Sed induimini Dominum Ieſum Chri Gal. 5,16
ſtum, & carnis curam ne agatis ad concu- 1 Pet.2,11
piſcentias.

CAPVT XIIII.

1 Commendat eos qui fide ſunt infirma,
15 ne vitio noſtro ſcandalizētur: 10 & il-
lis ediverſo imperat vt non temerè firmiores
iudicent, 19 vt intra ædificationis 20 &
charitatis terminos 22 Chriſtiana libertas
conſiſtat,

POrrò eum qui infirmatur fide, aſſumite,
non ad diiudicationes diſceptationum.
2 Alius quidem credit veſcendum eſſe qui-
buſlibet: alius autem qui infirmus eſt, oleri-
bus veſcitur.
3 Qui veſcitur, non veſcentem ne deſpi-
ciat: & qui non veſcitur, veſcentem ne iudi-
cet: Deus enim illum aſſumpſit.
Iac. 4, 12 4 * Tu quis es, qui iudicas de alieno fa-
mulo? Proprio Domino ſtat, aut cadit: imò
fulcietur vt ſtet: potens enim eſt Deus effi-
cere vt ſtet.
5 Hic quidem iudicat diem ad diem [con-
ferens]: ille autem idem iudicat de quovis
die. Vnicuique ſua mens ſatisfaciat.
6 Qui curat diem, Domino curat: & qui
non curat diem, Domino nõ curat. Qui ve-
ſcitur, Domino veſcitur: gratias enim agit
Deo: & qui non veſcitur, Domino non ve-
ſcitur, & gratias agit Deo.
7 Nullus enim noſtrum ſibiipſi viuit, &
nullus ſibiipſi moritur.
8 Nam ſiue viuimus, Domino viuimus: ſi-
ue morimur, Domino morimur. Siue igitur
viuamus, ſiue moriamur, Domini ſumus.
2 Cor. 5, 9 In hoc enim Chriſtus & mortuus eſt
10 & reſurrexit & revixit, vt mortuis ac viuen-
tibus dominetur.
† Eſa. 45, 10 Tu verò cur iudicas fratrem tuum? aut
23 etiã tu cur deſpicis fratrem tuum? * Omnes
Philip. 2, enim ſtatuemur apud tribunal Chriſti.
10 11 Scriptum eſt enim, † Viuo ego, dicit Do
minus:

min⁹:mihi ſeſe flectet omne genu, & omnis
lingua confitebitur Deo.
12 Igitur vnuſquiſque noſtrum de ſeipſo
rationem reddet Deo.
13 Ne poſthac igitur alius aliũ iudicemus:
verùm illud iudicate magis, ne offendicu-
lum ponatur fratri, aut lapſus occaſio.
14 Noui ſiquidẽ, & perſuaſum habeo per
Dominum Ieſum, nihil eſſe commune per
ſe, niſi ei qui exiſtimat aliquid eſſe commu-
ne, illi commune eſt.
15 Verùm ſi propter cibũ frater tuus con-
triſtatur, non iam ſecundum charitatem am
bulas, * ne cibo tuo illum perdas, pro quo 1 Cor. 8,
Chriſtus mortuus eſt. 11
16 Ne veſtrum igitur bonum hominum
maledicentiæ ſit obnoxium.
17 * Non enim eſt regnum Dei cibus ac
potus, ſed iuſtitia & pax & gaudium in Spi- 1 Cor. 8,8
ritu ſancto.
18 Etenim qui per hæc ſeruit Chriſto, ac-
ceptus eſt Deo. & probatus hominibus.
19 Itaque quæ pacis ſunt ſectemur, & quæ
ædificationis, alius erga alium.
20 Ne cibi cauſa deſtruas opus Dei. * O- Tit. 1, 15
mnia quidem pura: ſed malum eſt homini
qui per offendiculum veſcitur.
21 * Bonũ eſt nõ edere carnes, neq; bibere 1 Cor. 8,
vinũ, neq; [quicquã] per quod frater tuus im
pingit, aut offenditur, aut infirmatur. 13
22 Tu fidem habes? apud temetipſum ha-
be coram Deo. beatus qui non iudicat ſe-

ipſum in eo quod probat.
23 At qui diiudicat, ſi ederit, condemna-
tus eſt: quoniã non edit ex fide· porrò quic-
quid ex fide non eſt, peccatum eſt.

CAPVT XV.

*1 Fortiores robur ſuum conferant ad con-
firmandos infirmos, 3 Chriſti exẽplo, 7 qui
ſe communicauit 8 non modò Iudæis, 10 ſed
etiam Gentibus. 15 Scriptionis huius epi-
ſtolæ ratio redditur.*

C. 18 DEbemus autem nos qui potẽtes ſumus,
infirmitates impotentium portare, ac
non placere nobiſipſis.
2 Nam vnuſquiſque noſtrum proximo
placeat in bonum ad ædificationem.
3 Etenim Chriſtus non placuit ſibiipſi, ſed
Pſ. 68,10 quemadmodum ſcriptum eſt, * Opprobria
opprobrantium tibi, inciderunt in me.
4 Nam quæcunque præſcripta ſunt, in no-
ſtram doctrinam præſcripta ſunt: vt per pa-
tientiam & conſolationem Scripturarum
ſpem habeamus.
5 Deus autem patientiæ & conſolationis
2 Cor. 1, 10 det vobis * idem mutuò inter vos ſentire
ſecundum Ieſum Chriſtum:
Philip. 3, 16 6 Vt vnanimiter vno ore glorificetis Deũ
ac Patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti.
7 Quapropter aſſumite vos invicẽ, quem-
admodum & Chriſtus aſſumpſit nos in glo-
riam Dei.
8 Illud autem dico, Ieſum Chriſtum mi-
niſtrum

niſtrum fuiſſe circunciſionis pro veritate
Dei, ad confirmandas promiſsiones Patrũ.
9 Cæterùm vt Gentes pro miſericordia
glorificent Deum: ſicvt ſcriptum eſt, * Pro- Pſ.17,50
pter hoc confitebor tibi in Gentibus, & no- 2 Reg.22,
mini tuo canam.
10 Et rurſum dicit, Gaudete Gentes cum 50
populo eius.
11 Et rurſum, * Laudate Dominum omnes Pſal.11,1
Gentes, & collaudate eum omnes populi.
12 Et rurſum Eſaias dicit, * Erit radix Ieſ- Eſa.11,10
ſe, & qui exurget ad imperandum Gẽtibus,
in eo Gentes ſperabunt.
13 Deus autem ſpei impleat vos omni gau
dio & pace in credendo: in hoc vt exuberc-
tis in ſpe per potentiam Spiritus ſancti.
14 Perſuaſum enim habeo, fratres mei, &
ipſe ego de vobis, quòd & ipſi pleni eſtis bo
nitate impleti omni ſcientia, valentes etiam
invicem alius alium admonere.
15 Sed tamen audaciùs ſcripſi vobis, fra C.19
tres, ex parte, velvti commonefaciens vos,
propter gratiam quæ data eſt mihi à Deo,
16 In hoc vt ſim miniſter Ieſu Chriſti in
Gentes, adminiſtrans Euangelium Dei: vt
fiat oblatio Gentium acceptabilis, ſanctifi-
cata per Spiritum ſanctum.
17 Habeo igitur quod glorier per Chri-
ſtum Ieſum, in his quæ ad Deum pertinent.
18 Non enim auſim loqui quicquam eo-
rum quæ non effecit Chriſtus per me in o-
bedientiam Gentium, verbo & facto:

19 Per potentiam ſignorum ac prodigio-
rũ,per potentiã Spiritus Dei:vt ab Hieruſa-
lẽ & in circumiacẽtibus regionibus vſq; ad
Illyricũ,impleuerim Euangelium Chriſti.
20 Ita porrò annitẽs prædicare Euangeliũ,
non vbi nominatus erat Chriſtus: vt ne ſu-
per alienum fundamentum ædificarem:
Eſa.52,13 21 Sed quemadmodũ ſcriptũ eſt, *Quibus
non eſt annuntiatum de eo,videbunt:& qui
non audierunt,intelligent.
Sup.1,13 22 Quapropter & * præpeditus ſum ſæpe
1 Theſ. 2, 17 quò minùs venirem ad vos.
23 Nunc verò quum non amplius habeam
†Sup.1,11 locum in regionibus his, †deſideriũ autem
habeam veniendi ad vos multis iam annis,
24 Quandocunque iter inſtituero in Hi-
ſpaniã,veniam ad vos: ſpero enim fore vt i-
ſtac iter faciens,videam vos, & à vobis pro-
ducar illuc: ſi tamen veſtra conſuetudine
priùs ex parte fuero expletus.
25 Nunc autem proficiſcor Hieroſóly-
mam,miniſtrans ſanctis.
26 Viſum eſt enim Macedoniæ & Achaiæ
communicationem aliquam facere in pau-
peres Sanctos,qui ſunt Hieroſolymis.
27 Nam ita viſum eſt ipſis, & debitores il-
1 Cor. 9, 11 lorum ſunt: *etenim ſi ſpiritualia ſua com-
municauerũt Gentibus,debent & hæ in car-
nalibus miniſtrare illis.
28 Hoc igitur vbi perfecero, & obſigna-
uero illis fructum hunc,revertar per vos in
Hiſpaniam,

29 Scio

29 Scio namq; *quòd vbi venero ad vos, Sup.1,10
cum plenitudine benedictionis euangelij
Chriſti venturus ſim.
30 Obſecro autem vos, fratres, per Domi-
num noſtrum Ieſum Chriſtum, & per dile-
ctionem Spiritus, vt* me laborãtem adiuue- 2 Cor. 1,
tis precationibus pro me ad Deum: 11
31 Vt liberer ab incredulis in Iudæa, vtque
miniſterium hoc meum, quod [exhibebo]
Hieroſolymis, acceptum ſit ſanctis:
32 Vt cum gaudio veniam ad vos, per vo-
luntatem Dei, vnáque vobiſcum refociller.
33 Deus autem pacis ſit cum omnibus vo-
bis. Amen.

CAPVT XVI.

1 Commendat Phœben: 3 ſalutat officio ſe complures, 17 admonétque vt eos caueãt qui diſsidiorum auctores ſunt.

COmmendo autem vobis Phœben ſororem noſtram, quæ eſt miniſtra Eccleſiæ Cenchreenſis:
2 Vt illam ſuſcipiatis in Chriſto, ita vt de-
cet Sanctos, & adſitis ei in quocunque vo-
bis eguerit negotio: nam hæc cùm multis
adfuit, tum mihi etiam ipſi.
3 Salutate* Priſcam & Aquilam, adiutores Act. 18,2
meos in Chriſto Ieſu: & 26
4 (Qui pro anima mea ſuã ipſorum ceruicem ſuppoſuerũt: quibus non ego ſolus gratias ago, ſed & omnes eccleſiæ Gentium.)
5 Item quæ in domo illorum eſt, con-

gregationem. Salutate Epænetum dilectum
meum, qui eſt primitiæ Achaiæ in Chriſto.
6 Salutate Mariam, quæ multum labora-
uit erga nos.
7 Salutate Andronicum & Iuniam, cogna
tos meos & concaptiuos meos, qui ſunt in-
ſignes inter Apoſtolos, qui etiam ante me
fuerunt in Chriſto.
8 Salutate Ampliam dilectum meum in
Domino.
9 Salutate Vrbanum, adiutorem noſtrum
in Chriſto, & Stachyn dilectum meum.
10 Salutate Appellem, probatum in Chri-
ſto. Salutate eos qui ſunt ex Ariſtobuli [fa-
miliaribus].
11 Salutate Herodionem cognatū meum.
Salutate eos qui ſunt ex Narciſsi familiari-
bus, hos qui ſunt in Domino.
12 Salutate Tryphænam & Tryphoſam,
quæ laborant in Domino. Salutate Perſi-
dem dilectam, quæ multum laborauit in
Domino.
13 Salutate Rufum electum in Domino,
& matrem illius ac meam.
14 Salutate Aſyncritum, Phlegontem,
1 Cor. 16, 20 Hermam, Patrobam, Mercuriū, & qui cum
his ſunt ratres.
2 Cor. 13, 12 15 Salutate Philologum & Iuliā, Nereum
& ſororem eius, & Olympam, & qui cum his
1 Theſ. 5, 26 ſunt, omnes ſanctos.
16 *Salutate vos invicem cum oſculo ſan-
1 Pet. 5, 14 cto. Salutant vos Eccleſiæ Chriſti.

17 Ob-

17 Obſecro autem vos,fratres,ᵛt conſide
retis eos qui diſsidia & offendicula 'contra
doctrinam quam vos didiciſtis,gignunt,* & 2.Ioh.10
declinetis ab illis.
18 Nam qui eiuſmodi ſunt, Domino Ieſu
Chriſto non ſeruiunt, ſed ſuo ventri: & per
blandiloquentiam & aſſentationem deci-
piunt corda ſimplicium.
19 Nam veſtra obedientia ad omnes per-
manauit:gaudeo igitur ſanè de vobis:ſed vo
lo vos ſapientes quidem eſſe ad bonum,ſyn
ceros autem ad malum.
20 Deus autem pacis conteret Satanã ſub
pedes veſtros breui. Gratia Domini noſtri
Ieſu Chriſti ſit vobiſcum.Amen.
21 Salutant vos *Timotheus cooperarius Act.16,1
meus,& Lucius,& Iaſon,& Soſipater, cogna Philip.2,
ti mei.
22 Saluto vos ego Tertius,qui ſcripſi epi- 19
ſtolam,in Domino.
23 Salutat vos Caius hoſpes meus & Eccle
ſiæ totius. Salutat vos Eraſtus quæſtor æra-
rius ciuitatis,& Quartus frater.
24 Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti ſit
cum omnibus vobis.Amen.
25 *Ei autem qui potens eſt vos confirma- Eph.3,16
re ſecundum Euangelium meum, & præco-
nium Ieſu Chriſti(*iuxta revelationem my- Ephes.3,9
ſterij temporibus æternis taciti, Col.1, 23
26 †Manifeſtati verò nunc,& per Scriptu- Tit.1,2
ras Propheticas iuxta delegationem æterni †1.Pet,1,
Dei, in obedientiam fidei, in omnes gentes

patefacti)
27 Soli ſa pienti Deo, per Ieſum Chriſtum, gloria in ſecula. Amen.

Ad Romanos miſſa fuit à Corintho per Phœben miniſtram Cenchreenſis Eccleſiæ.

IN EPISTOLAM AD CORINTHIOS PRIOREM ARgumentum, per Eraſmum Roterodamum.

Corinthus Achaiæ metropolis olim erat, ob portuũ cõmoditatẽ (eſt enim Iſthmos) emporiũ totius Aſiæ, tũ celeberrimũ, tũ opulentiſsimũ. Ferè fit autẽ, vt eiuſmodi ciuitatũ mores multò ſint corruptiſsimi, quòd vndiq; ex omni natione non tã mores, quàm vitia ſoleant importari: et magnã vitæ licentiã negotiatorũ genus ſibi vindicat. Proinde Corinthij, tametſi prædicatione Pauli iampridẽ Euãgelicã doctrinã accepiſſent, tamẽ adhuc ingenij vitæq; prioris veſtigia nõnulla, ac reliquiæ manebant, adeo vt periculũ eſſet, ne per philoſophos, crucis prædicationẽ vt humilem et indoctã faſtidientes, et pſeudapoſtolos ad Iudaiſmũ invitãtes, à Chriſti ſynceritate alienarentur. Vſque adeo ardua res eſt, ab iis in quibus natus ſis, et quibus diu aſſueueris, in alium hominẽ transformari. Quin diuus

Hiero-

Hieronymus in præfatione ſecundi libri cõmentariorum, quos ſcripſit in Epiſtolam ad Galatas, teſtatur ſua etiamnum ætate apud Achaicos, horũ quæ Paulus Corinthiis obiicit, extitiſſe reliquias: cùm hodie ſatis eſſe putemus, aquula modò tingi, vt ſubitò fias Chriſtianus. Paulus igitur ſciẽs, nõ minoris eſſe virtutis parta tueri, quàm paraſſe filios ſuos, quos magno ſtudio Chriſto genuerat, (nam ſeſquiãnum apud illos egerat) pari ſtudio ad Chriſtũ revocat, & in Euãgelica doctrina confirmat: nunc apoſtolica ſæuiens auctoritate, corripiens, obiurgans, ac minitans denique, nunc paterno affectu blandiens atque exhortans, & neceſſariæ reprælienſionis acrimoniam laudis admiſtu læniens, & ſapientum medicorum exemplo, amarum abſinthij pharmacum prælito melle condulcans, ac ſingulis malis opportuna admouens remedia. Primum, opulentiæ comes ſolet eſſe tumor ac ferocitas: & inter feroces plerunq; factiones oriuntur, dum nullus alteri vult cedere, & ſe quiſq; potiorem ducit. Ad hæc, opes comitatur luxus & gulæ ſtudiũ, luxus libidinem comitem trahit. Porrò negotiatorum peculiaris eſt auaritia. Neque verò ſolùm tumebant opibus, verumetiam Græcanicæ philoſophiæ ſupercilio, ſine qua cæteros vt barbaros deſpiciebant. Tumoris erat, quòd ex dignitate Apoſtolorum, à quo quiſq;

fuerat baptizatus, efferrent ſeſe. Hinc illæ diſſidiorum voces: Ego Apollo, Ego Cephæ, Ego Pauli. Præterea, quòd ne in cõventiculis quidem ſolennibus ſatis inter eos cõveniret, cùm in donis ſpiritualibus ſibi quiſq; placeret, & dum in eodem dono ſibi nollent invicẽ cedere, tumultus & confuſio naſceretur, adeo vt in publico conventu mulieres etiã loquerentur ac docerent. Porrò luxus ſimul et tumoris erat, quòd quoties ad ſacroſanctã cœnã conveniret, quam Paulus Dominicam vocat, in qua maximè cõveniebat præſtare Chriſtianam concordiã, diuites, nõ expectatis tenuioribus, cibũ caperent, et vſq; ad temulentiam ſeſe ingurgitarent, eſurientibus cæteris, vt iã non ſolùm diſsidium illic eſſet et intemperantia, verumetiam indecora quædam inæqualitas, quam dominica cœna neſciebat. Iã partim tumoris, partim Philoſophiæ vitiũ erat, quòd Paulum quidam illorũ, vt tenuem atque humilem, deinde ineloquentem, & imperitum faſtidirẽt. Proprium verò Philoſophiæ fuit, quòd reſurrectionem mortuorũ, fidei noſtræ baſin, in dubium vocarent. Luxus erat, quòd promiſcuè veſcerentur iis, quæ tum ſimulachris dæmonum immolabantur, nõ vitato offendiculo infirmorum. Libidinis erat, quæ nuſquam gentium regnabat impunitiùs, quàm Corinthi, quòd præter alia repertus ſit inter eos qui patris vxorem, hoc eſt, nouercam

nercam ſuam, ſtupro contaminarit, nec huius auctorem flagitij è ſuo contubernio profligarint, quódq; cum aliis flagitioſis Christianis commercium habuerint, velut illorum vitiis fauentes. Huc pertinet, quòd præter decorum et viri eſſent comati, et mulieres nō vererentur nudo capite cōſpici in cœtu eccleſiaſtico, velut ipſo corporis habitu mores effeminatos ac delicias præ ſe ferentes. Auaritiæ erat, quòd non de fama, neq; de capite, ſed de re pecuniaria inter ſeſe lites agitarent, eò gliſcente pecuniæ ſtudio, vt Christiani rerū eiuſmodi contemptū profeſſi, apud ethnicos et impios iudices litigarēt magno dedecore Chriſtiani nominis: & adeo nō negligerent potiùs pecuniolæ iacturā, vt ipſi vltrò alios in huiuſmodi negotiis circumvenirēt. Poſtremò de matrimonio inter ſeſe diſſentiebant, iam tū aſſeuerātibus quibuſdam Chriſtianis in totū à coniugio temperandū, cùm viderēt Apostolos ab vxoribus ſuis abstinere. Morbos oſtendit Corinthiorum, non omnium, ſed quorundam: qui ne gregem vniuerſum cōtagio inficerent, Paulus his remediis occurrit. Primo loco præfatus fiduciam ſuam de futura illorū conſtantia in Euangelio Chriſti, ſeueriùs obiurgat, ac docet, ne per contentionem humanam in hominibus glorientur, ſed per concordiam ex æquo glorientur in Christo, cui vni accepta ferenda ſunt omnia, obiter indicans

fontem eiuſmodi diſsidioru̅, animi tumorem
eſſe. Proinde à ſupercilio mundanæ philoſo-
phiæ ad crucis humilitate̅ revocat: quæ licet
oſtentatione̅ no̅ habeat, vim tame̅ & ener-
gia̅ habet. Indicat & auctores huius mali
pſeudapoſtolos, qui poſt Pauli abitu̅ ſeſe in-
gerebant, declara̅s ſe rectu̅ ieciſſe fundamen-
tu̅: cauendu̅ ne illi ſuperſtruere̅t quod paulo
pòſt eſſet demoliendu̅: hoc eſt, ne quid diſce-
re̅t Corinthij, quod mox eſſet dediſce̅du̅. De-
inde ceu pater cu̅ filiis expoſtulat, quòd huc
provecti ſint magnitudinis, vt ia̅ auctore̅ ſuu̅
vel vt humile̅ co̅temnant, nihil no̅ perpetien
tem Euangelij gratia, cui ob idipſum magis
etia̅ fauere conveniebat. Hortatur aute̅ fi-
lios, ne degenerent à patre, neu vltrò ſe pæ-
dagogis in ſeruitutem dedant. Atq; hæc qui-
dem potiſsimu̅ agit capite primo, ſecu̅do, ter-
tio et quarto. Porrò quarti finis ad quinti i-
nitiu̅ mihi videtur pertinere. De inceſto præ-
cipit, & publico co̅ſilio decernit vitanda̅ ho-
minis conſuetudine̅: partim quò pudore cor-
rectus, reſipiſcat: partim ne huius contactu
cæteri inficia̅tur. Admonet aute̅, no̅ hu̅c mo-
dò vitandu̅, verumetia̅ omnes qui falſò titu
lo Chriſtiani manifeſtis flagitiis eſſent infa
mes. Na̅ ethnicos flagitioſos non ita oportere
vitari, vel quòd noſtra no̅ referat, quales illi
ſint, vel quòd paſsim eſſent flagitioſi, vt o-
mnes vita̅di fuerint ei, qui flagitioſos vellet
effugere.

effugere. Hæc *agit capite quinto.* Tertio *de li tibus admonet,ſiquid huiuſmodi quæſtionũ inter ipſos natũ eſſet,quod ipſum tamẽ inter* Chriſtianos *fœdum videretur,ob pecuniam, quæ nobis debeat eſſe viliſsima, contendere: ne res eò procedat, vt ethnici iudices adeantur,ſed ipſi per arbitros quoſcunq; rem inter ſe tranſigãt.* Idq; *agit capite ſexto, cuius magna pars ad ſeptimũ pertinet, mea quidem ſententia: nimirũ ab eo loco, quo de matrimonio tractaturus,inter cætera vitia ſcortationem,adulterium, & maſculam venerem damnat:idq; proſequitur ſub initiũ proximi capitis:* Neſcitis *quòd membra veſtra tẽplæ ſunt* Chriſti? *Quarto loco præcipit de matrimonio,de viduitate,de impari connubio,de divortiis,de virginitate: obiter admonẽs,ob ſuſceptum* Chriſtianiſmum,*non eſſe mutandum vitæ ſtatum:totóq; hoc ſermone ita hortatur ad cælibatum,& continentiam,vt tamen coniugij remedium non adimat iis quibus opus eſt.* Hoc *agitur capite ſeptimo.* Quinto *docet,carnes immolatas ſimulachris,re nihil differre à cæteris carnibus,et tamẽ ab his abſtinendũ,ſi periculũ ſit, ne quis ethnicus, aut* Chriſtianus *infirmior, ex eo quòd veſceris,exiſtimet te ſimulachrorũ aſſentiri culturæ.* Ab *his & huiuſmodi vitiis veterũ exemplo deterret:idq; agit capite octauo,ac rurſus capite nono,* Nã *in medio expatiatur in cõ-*

mendationem ſui, tacitè ſe præferens cæteris Apoſtolis, etiam ſummis, qui ſolus omnium Corinthiis gratis impertierit doctrinam Euangelicam. Sexto docet, quid oporteat obſeruari in conuentu publico Chriſtianorum, ne viri ſint comati, ne mulieres nudo capillitio: tum in dominico conuiuio ſeruetur communitas & æqualitas: neq; enim illic agi negotium ventris, quod domi rectiùs agatur, ſed myſticis epulis repræſentari cœnam dominicam. Præterea monet, ne quis ob dotem ſpiritualem ſibi placeat, ſed ſuam quiſque dotem in commune conferat commodum, exemplo membrorum corporis, exhortans, vt reliquis quidem donis quæ contigerunt, rectè vtantur, præcipuè tamen enitantur ad charitatem, ſine qua reliqua adeo nihil conducant, vt officiant etiam. Porrò cùm charitati primas tribuerit, proximas tribuit prophetiæ: ſic enim vocat enarrationem arcanæ ſcripturæ. In hac admonet vitandum eſſe tumultum et confuſionem. Id fore, ſi viciſſim & pauci dicãt, mulieribus interim ſilere iuſsis, adeo vt nec diſcẽdi gratia rogare liceat in cœtu. Hæc agit capite vndecimo, duodecimo, decimotertio, & decimoquarto. Septimo loco variis argumentis adſtruit reſurrectionem mortuorum: declarans, qualis et quibus modis ea ſit futura: atq; id quidem capite decimoquinto. Poſtremo capite familiaria quædã ſubiicit,

de

de collatione pecuniæ in ſubſidia pauperum, de ſuo ad Corinthios reditu. Poſtremò Timotheum, & alios aliquot illis commendat. Diuus Ambroſius putat hanc non eſſe primam epiſtolã, quam Paulus ſcripſerit Corinthiis: hanc, opinor, coniecturam ſequutus, quòd capite quinto, Scripſi, inquit, vobis in epiſtola: quaſi priùs alteris literis ſuper hac re ad illos ſcripſerit: etiamſi Græci interpretes diſſentiunt. Hanc miſſam putant per Timotheum, cuius ſemel atq; iterum facit mentionem, ſimúlq; per Stephanam, Fortunatũ, & Achaicum, quos illis commẽdat. Rurſus alij putant ab Epheſo miſſam, quòd in calce ſcribat, Permanebo autem Epheſi vſq; ad Pentecoſten. Alij è Philippis: nam hanc inſcriptionem habent Græcorum codices. Nec mihi coniectare licet, quid ſequuti ſint qui ita ſenſerunt: niſi colligunt ex itinere ſcriptam, ob ea quæ ſcribit Paulus: Veniam autem, cùm Macedoniã pertranſiero: nam Macedoniam pertranſibo. Ac mox: Nolo enim vos modò in tranſitu videre.

EPISTOLA
PAVLI APOSTOLI
ad Corinthios prima.
CAPVT I.

1 Poſt gratulationem, 10 quæ vim habet exhortandi, 12 taxat diſsidia Corinthiorum, 18 eóſq; à faſtu ad humilitatem revocat: 20 nam evertens omnem mundi ſapientiam, 23, 25 ſolam crucis prædicationem erigit.

Ioh.17, 19 PAVLVS vocatus Apoſto
lus IESV Chriſti per vo-
Act.15, 9 luntatem Dei, & Soſthenes
1.Theſ.4, 7 frater:
2 Eccleſiæ Dei quæ eſt
Corinthi, *ſāctificatis per
† Rō.1, 7 Chriſtum Ieſum, †vocatis ſanctis, *vnà cum
Epheſ.1,1 omnibus qui invocant nomen Domini no-
2.Tim.1, 9 ſtri Ieſu Chriſti, in quovis loco, vel ſuo, vel
noſtro:
* 2.Tim. 2,22 3 † Gratia vobis & pax à Deo Patre no-
ſtro, & Domino Ieſu Chriſto.
†Rom. 1, 7 4 Gratias ago Deo meo ſemper pro vo-
bis, de gratia Dei quæ data eſt vobis per
Chriſtum Ieſum:
2.Cor.1,3 5 *Quòd in omnibꝰ ditati eſtis per ipſum,
Ephe.1, 2 in omni ſermone & omni cognitione:
1.Pet.1,2 6 (Quibus rebus teſtimonium Ieſu Chri-
*Col.1,3: ſti confirmatum fuit in vobis.)
7 Adeo vt non deſtituamini in vllo dono,
*ex-

*expectantes revelationem Domini noſtri Tit.2,13
Ieſu Chriſti: Philip. 3,
8 Qui & †confirmabit vos vſq; ad finē in- 20
culpatos in die Domini noſtri Ieſu Chriſti. †2.Theſ.
9 *Fidelis Deus,per quē vocati eſtis in cō 3,13:5,23
ſortiū filij ipſius Ieſu Chriſti Domini noſtri.
10 Obſecro autem vos,fratres, per nomē C.1
Domini noſtri Ieſu Chriſti,† vt idem loqua- *1.Theſ.
mini omnes,& nō ſint inter vos diſsidia,ſed 5,24
ſitis integrum corpus, eadem mente & ea- †Rom.
dem ſententia.
11 Significatum eſt enim mihi de vobis,fra 15,5
tres mei,à familiaribus Chloæ, quòd cōten- Philip.3,
tiones ſint inter vos. 16
12 Dico autem illud, quòd vnuſquiſq; ve-
ſtrū dicit, Ego quidem ſum Pauli, ego verò
*Apollo,ego verò Cephæ,ego verò Chriſti. Act.18,
13 Num diuiſus eſt Chriſtus? num Paulus 24
crucifixus eſt pro vobis?aut in nomine Pau-
li baptizati fuiſtis?
14 Gratias ago Deo meo,quòd neminem
veſtrū baptizauerim,niſi* Criſpū & Caium: Act.18,
15 Ne quis dicat quòd in meo nomine ba- 8
ptizauerim.
16 Baptizaui autem Stephanæ familiam:
præterea haud ſcio num quem aliū bapti-
zauerim.
17 Non enim miſit me Chriſtus vt baptiza
rem,ſed euangelizarem : *non erudito ſer- Inf.2,13
mone, ne inanis reddatur crux Chriſti. Gal.5,4
18 Nam ſermo crucis,iis quidem qui per- 2.Pet.1,
eunt,ſtultitia eſt:at nobis qui ſalutē cōſequi- 16

mur,potentia Dei eſt.
Eſa.29, 19 Scriptum eſt enim,*Perdam ſapientiam
14 ſapientum, & intelligentiam intelligentium
reiiciam.
Eſa.33,28 20 *Vbi ſapiens? vbi ſcriba? vbi diſputator
ſeculi huius? nónne infatuauit Deus ſapien-
tiam mundi huius?
21 Nam poſtquam in ſapientia Dei, nō co
gnouit mundus per ſapientiam Deum, vi-
ſum eſt Deo, per ſtultitiam prædicationis
ſaluos facere credentes.
Mat.12, 22 Quandoquidem & *Iudæi ſignum poſtu
38 lant,& Græci ſapientiam quærunt.
23 Nos autem prædicamus Chriſtum cru-
cifixum,Iudæis quidem offendiculum,Grę-
cis verò ſtultitiam:
24 Sed iiſdem vocatis, Iudæis pariter &
Græcis,Chriſtum Dei potentiam ac Dei ſa-
pientiam.
25 Quoniam ſtultitia Dei ſapientior eſt
quàm homines, & imbecillitas Dei robu-
ſtior eſt quàm homines.
26 Videtis enim vocationem veſtram,fra-
tres, quòd non multi ſapientes ſecundum
carnem,non multi potentes, non multi cla-
ro genere nati:
27 Verùm quæ ſtulta erant ſecundū mun-
dū,delegit Deus,vt pudefaceret ſapientes:&
quæ erāt imbecillia in mūdo, delegit Deus,
vt pudefaceret ea quæ ſunt robuſta.
28 Et quæ ignobilia erant in mundo con-
temptáq;,delegit Deus: & ea quæ non erāt,
vt

vt ea quæ ſunt obliteraret:
29 Vt ne glorietur vlla caro coram ipſo.
30 Ex eodem autem vos eſtis in Chriſto
Ieſu,qui factus fuit nobis *ſapientia à Deo, Iere.13,5
iuſtitiáque & ſanctificatio,& redemptio:
31 Vt quemadmodum ſcriptũ eſt, *Qui glo Ier.9, 24
riatur,in Domino glorietur. 2.Cor,10,
17

CAPVT II.

1 Prædicationem ſuam in exemplũ adducit, 4 humanitùs quidem abiectam, 7, 13 ſpirituali tamen virtute inſignem: 14 tandem concludit carnis iudicio nõ poſſe æſtimari.

ET ego quum venirem ad vos,fratres,nõ
veniebã * cũ eminentia ſermonis aut ſa- Sup.1, 17
pientiæ,annũtians vobis teſtimonium Dei.
2 Non enim me iudicaui quicquam ſcire
inter vos,niſi Ieſum Chriſtum, & hunc cru-
cifixum.
3 *Et ego per infirmitatem, & cum timo- Act.18, 2
re , ac tremore multo apud vos verſatus
ſum.
4 Et ſermo meus , & prædicatio mea non
erat*in perſuaſoriis humanæ ſapientiæ ver- Sup.1,17
bis,ſed in oſtenſione ſpiritus ac potentiæ: 2.Pet.1,
5 Vt fides veſtra non ſit in ſapientia homi 16
num,ſed in potentia Dei.
6 Porrò ſapientiam loquimur inter perfe
ctos:ſapientiam autem nõ ſeculi huius,neq;
principum ſeculi huius qui abolentur:
7 Sed loquimur ſapientiam Dei in myſte-

rio, quæ eſt recondita, quam præfinierat
Deus ante ſecula, in gloriam noſtram,
8 Quam nemo principum ſeculi huius co
gnouit: nam ſi cognouiſſent, haudquaquam
Dominum gloriæ crucifixiſſent.
Eſa,64,4 9 Sed quemadmodum ſcriptũ eſt, * Quæ
oculus non vidit, & auris non audiuit, & in
cor hominis non aſcenderunt, quæ præpa-
rauit Deus diligentibus ſe.
10 Nobis autem Deus revelauit per Spi-
ritum ſuum. Spiritus enim omnia ſcrutatur,
etiam profunditates Dei.
11 Quis enim hominum nouit ea quæ ſunt
hominis, niſi ſpiritus hominis qui eſt in eo?
ſic & ea quæ ſunt Dei, nemo nouit niſi Spi-
ritus Dei.
12 Nos verò non ſpiritum mundi accepi-
mus, ſed Spiritum qui eſt ex Deo: vt ſciamus
quæ à Chriſto donata ſint nobis:
Sup.1, 17 13 Quæ & loquimur, * nõ ſermonibus quos
2 Pet.1, docet humana ſapientia ſed quos docet Spi
16 ritus ſanctus: ſpiritualibus ſpiritualia com-
parantes.
14 Animalis autem homo non accipit ea
quæ ſunt Spiritus Dei: ſtultitia ſiquidem illi
**Prover.* ſunt, nec poteſt cognoſcere quòd ſpiritua-
liter diiudicantur.
27,19 15 At * ſpiritualis diiudicat quidem omnia,
†*Eſ.* 40, ipſe verò à nemine diiudicatur.
13 16 † Quis enim cognouit mentem Domini,
Rō.11, 34 qui conſilium daturus ſit illi ? nos autem
Inf. 9, 13 mentem Chriſti tenemus.

Cap.

CAPVT III.

1 *Ratione reddita doctrinæ ſuæ humilis, 4 docet, quo loco habendi ſint Miniſtri, 6 quod munus, 10 quæ vera ædificãdi ratio: 16 monet Corinthios, ne patiantur animas ſuas profanari 18 ſuperba carnis ſapientia.*

ET ego, fratres, non potui loqui vobis vt
ſpiritualibus, ſed [loquẽdum fuit] vt car-
nalibus, vt infãtibus in Chriſto.
2 Lactis potu vos alui, & non cibo: nondũ
enim poteratis, imò ne nunc quidem adhuc
poteſtis:
3 Nam adhuc carnales eſtis: ſiquidem quũ
in vobis ſit æmulatio, & contentio, & factio-
nes, nónne carnales eſtis, & ſecundum homi
nem ambulatis?
4 Etenim quũ dicat aliquis, Ego quidem
ſum Pauli: alter verò, ego Apollo: nónne car
nales eſtis?
5 Quis igitur eſt Paulus? quis autem Apol
lo, niſi miniſtri per quos credidiſtis, & vt
cuique Dominus dedit?
6 Ego plantaui, Apollo rigauit: ſed Deus
dedit incrementum.
7 Itaque neque qui plantat eſt aliquid, ne-
que qui rigat: ſed qui dat incrementũ Deus.
8 Cæterùm is qui plantat, & is qui rigat, v-
num ſunt: (*vnuſquiſque tamen ſuam mer- *Pſ. 61, 13*
cedem accipiet, iuxta ſuum laborem.) *Gal. 6, 5*
9 Etenim Dei ſumus cooperarij, Dei agri-

colatio, Dei ædificatio eſtis.
10 Iuxta gratiam Dei quæ data eſt mihi, vt ſapiens architectus, fundamentum poſui: alius autem ſuper illud ædificat: porrò quiſq; videat quomodo ſuperſtruat.
11 Nam fundamentum aliud nemo poteſt ponere, præter hoc quod poſitum eſt: quod eſt IESVS Chriſtus.
12 Quòd ſiquis ſuperſtruit ſuper fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretioſos, ligna fœnum, ſtipulam:
13 Cuiuſq; opus manifeſtum fiet: dies enim declarabit, quòd in igne revelatur: & cuiuſque opus quale ſit, ignis probabit.
14 Si cuius opus manſerit quod ſuperſtruxit, mercedem accipiet.
15 Si cuius opus exvſtum fuerit, damnum patietur: ipſe verò ſaluus fiet, ſed ſic tanquã per ignem.
16 An neſcitis quòd templum Dei eſtis, & Spiritus Dei habitat in vobis?
17 Siquis templum Dei prophanat, hunc
Inf. 6, 19 perdet Deus: nam * templum Dei ſanctum
2. Cor, 6, eſt, quod eſtis vos.
15 18 Nequis ſeipſum fallat: ſiquis ſibi videtur ſapiens eſſe inter vos, in ſeculo hoc ſtultus fiat, vt reddatur ſapiens.
19 Etenim ſapientia mundi huius, ſtultitia
Iob 5, 13 eſt apud Deum: ſcriptũ eſt enim, * Qui comprehendit ſapientes in aſtutia ipſorum.
Pſ. 93, 11 20 Et rurſum, * Dominus nouit cogitationes ſapientum quòd ſint vanæ.

21 Ita-

21 Itaque nequis glorietur in hominibus: omnia nanq; veſtra ſunt:
22 Siue Paulus, ſiue Apollo, ſiue Cephas, ſiue mundus, ſiue vita, ſiue mors, ſiue præſentia, ſiue futura: omnia, [inquam], veſtra ſunt:
23 Vos autem Chriſti, Chriſtus verò Dei.

CAPVT IIII.

1 Definitione veri Apoſtoli adducta, 6 humilitatis ſpeciem honori ſibi magis eſſe debere, quàm probro, docet. 9 Signum profert vnde reipſa appareat 10 nec gloriæ, 11 nec ventri ipſum ſtuduiſſe: 17 ad finem Timotheum commendat.

SIc nos æſtimet homo, vt miniſtros Chriſti, & diſpenſatores myſteriorum Dei.
2 Quod ſupereſt autem illud requiritur in diſpenſatoribus, vt fidus aliquis reperiatur.
3 *Mihi verò pro minimo eſt vt à vobis diiudicer, aut ab humano iudicio: imò nec meipſum diiudico. *Matt.7,1*
4 Nullius enim rei mihi conſcius ſum: ſed nõ per hoc iuſtificatus ſum: cęterùm qui me iudicat, Dominus eſt.
5 *Proinde ne ante tempus quicquam iudicetis, donec venerit Dominus, qui & illu- *Matt.7,1*
ſtraturus eſt occulta tenebrarũ, & patefaciet *Rom.2,1*
conſilia cordium: ac tunc laus erit vnicuique à Deo.
6 Hæc autem, fratres, per figuram trãſtu-

li ad meipſum, & in Apollo, propter vos: vt
in nobis diſceretis ne quis ſupra id quod
ſcriptum eſt, de ſe ſentiat: vt ne hîc illius, ille
huius nomine inflemini alius adverſus a-
lium.
7 Quis enim te diiudicat? quid autem ha-
bes quod non accepiſti? quòd ſi etiam acce-
piſti, quid gloriaris quaſi non acceperis?
8 Iam ſaturati eſtis, iam ditati eſtis, abſq;
nobis regnum adepti eſtis: atq; vtinam ſanè
regnum adepti ſitis, vt & nos ſimul vobiſcū
regnemus.
9 Arbitror enim quòd Deus, nos qui ſu-
mus Apoſtoli poſtremi, oſtenderit tanquā
morti addictos: quoniam ſpectaculum fa-
cti ſumus mundo & angelis & hominibus:
10 Nos ſtulti propter Chriſtum, vos au-
tem prudentes per Chriſtum: nos imbecil-
les, vos autem validi: vos clari, nos contem-
pti.
*Act.*20, 34 11 Ad hoc vſq; tempus & eſurimus & ſiti-
mus, & nudi ſumus, & colaphis cædimur, &
incertis vagamur ſedibus:
1.*Theſ.*2, 9 12 *Et laboramus operantes propriis ma-
2.*Theſ.*3, 8 nibus. †Malè audientes, benedicimus: per-
ſecutionem patientes, ſuſtinemus:
†*Matth.*5, 44 13 Convitiis affecti, obſecramus: velvti
excrem̄cta mundi facti ſumus, omnium re-
Luc. 23, 34 iectamenta ad hunc vſq; diem.
*Act.*7, 60 14 Non quò vos pudore ſuffundam, hæc
ſcribo: ſed vt filios meos dilectos admo-
neo.

15 Nam

15 Nam etiam ſi innumeros pædagogos
habeatis in Chriſto,non multos tamen ha-
betis patres : ſiquidem in Chriſto Ieſu , per
euangelium ego vos genui.
16 Adhortor itaq; vos , vt imitatores mei
ſitis.
17 Hac de cauſa miſi vobis Timotheum,
qui eſt filius meus dilectus,& fidelis in Do-
mino, qui vobis in memoriam reducet vias
meas quæ ſunt in Chriſto, quemadmodum
vbiq; in omni Eccleſia doceo.
18 Perinde quaſi nō ſim venturus ad vos,
inflati ſunt quidam.
19 Sed veniā breuì ad vos,* ſi Dominus vo- Act.19,
luerit, & cognoſcam non ſermonem iſto- 21
rum qui inflati ſunt,ſed virtutem. Iac.4, 15
20 Non enim in ſermone regnum eſt Dei,
ſed in virtute.
21 Quid vultis? cum virga veniam ad vos, C. 2
an cum charitate & ſpiritu lenitatis?

CAPVT V.

*1 Quòd inceſtuoſum priuigni cum nouer
ca coniugium taciti ferrent, 2, 6 ſatis cau-
ſæ eſſe admonet cur pudore deiiciantur po-
tiùs,quàm ſuperbiant. 10 Eiuſmodi ſcele-
ra excōmunicatione vindicanda eſſe, 12 ne
contagio latiùs ſerpat.*

OMnino auditur inter vos ſtuprum : &
huiuſmodi ſtuprū quod nec inter Gen
tes nominatur : * vt aliquis vxorem patris Leu. 18,8
habeat.

2 Et vos inflati eſtis, ac non potiùs luxi-
ſtis: vt tolleretur de medio veſtrum qui fa-
cinus hoc perpetraſſet.
Coloſ.2,5 3 *Nam ego quidem, vt abſens corpore,
præſens autem ſpiritu, iam decreui tanquā
præſens, vt is qui ſic hoc patrauit,
4 In nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti,
congregatis vobis & meo ſpiritu, vnà cum
poteſtate Domini noſtri Ieſu Chriſti,
1.Tim.1,20 5 * Tradatur ſatanæ ad interitum carnis:
quò ſpiritus ſaluus ſit in die Domini Ieſu.
†Gal.5,9 6 Nō eſt bona gloriatio veſtra. †an neſci-
tis quòd paululum fermenti totam conſper-
ſionem fermentat?
7 Expurgate itaq; vetus fermentum, vt ſi-
tis noua conſperſio, ſicvt eſtis infermenta-
ti. nam & Paſcha noſtrum pro nobis immo-
latus eſt Chriſtus.
8 Itaq; feſtum celebremus, non in fermē-
to veteri, nec in fermento malitiæ & verſu-
tiæ: ſed in panibus fermento carētibus, [hoc
eſt], ſynceritate & veritate.
Mat.18,9 9 Scripſi vobis per epiſtolam, * ne cōmi-
2.Theſ.3,14 ſceremini cum ſcortatoribus:
10 Ac non omnino cum ſcortatoribus
mundi huius, aut cum auaris, aut cum rapa-
cibus, aut ſimulachrorum cultoribus: alio-
qui vtinam videlicet è mundo exiſſetis.
11 Nunc autem ſcripſi vobis ne commi-
ſceamini. Si quis quum frater appelletur,
fuerit ſcortator, aut auarus, aut ſimulachro
rum cultor, aut cōuitiator, aut ebrioſus, aut
rapax:

rapax: cum eiuſmodi ne cibum quidem capiatis.
12 Quid enim ad me attinet, etiam de his
qui foris ſunt iudicare? nônne de his qui intus ſunt, iudicatis?
13 Eos verò qui foris ſunt, Deus iudicat: &
tiam profligate iſtum qui malus eſt, ex vobiſipſis.

CAPVT VI.

1 Invehitur in foreñſes cõtentiones, 6 quibus ſe mutuò vexabant ſub infidelibus cũ magno Euangelij dedecore: 9 deinde ſcortandi licentiam graui comminatione exagitat.

SVſtinet aliquis veſtrum, negotium habens cum altero, iudicari ſub iniuſtis, & C. 3
non magis ſub Sanctis?
2 *An neſcitis quòd Sancti mundum iudicabunt? & ſi per vos iudicatur mundus, indi Sap. 3, 18
gni eſtis minimis iudiciis?
3 An neſcitis quòd angelos iudicabimus,
non tantùm iſta quæ ad victum pertinent?
4 Proinde iudicia ſi quidem habueritis
de iis quæ ad vitæ vſum attinent, qui contẽpti ſunt in Eccleſia, eos conſtituite.
5 Ad erubeſcentiam veſtram dico: adeo
non eſt inter vos ſapiens, ne vnus quidem,
qui poſsit diiudicare inter fratrem ſuum &
fratrem?
6 Sed frater cum fratre litigat: ídque ſub
infidelibus.

7 Itaq; iam quidem omnino delictum in
vobis eſt, quòd lites habetis inter vos invi-
*Mat.*5,39 cem. * cur non potiùs iniuriam patimini?
*Luc.*6,29 cur non potiùs damnum accipitis?
*Rō.*12,19 8 †Imò vos iniuriam facitis,& damno af-
†1.*Theſſ.* ficitis:idq; fratres.
4,6 9 An neſcitis quòd iniuſti, regni Dei hæ-
reditatem non conſequentur ? Ne erretis:
neq; ſcortatores, neq; cultores ſimulachro
rum,neq; adulteri,neq; molles,neq; qui cō
cumbunt cum maſculis,
10 Neq; fures,neq; auari,neq; ebrioſi,ne-
que maledici,neq; rapaces,regni Dei hære
ditatem accipient.
*Tit.*3,3 11 *Atq; hęc eratis quidā:†ſed abluti eſtis,
†*Tit.*3,4 ſed ſanctificati eſtis, ſed iuſtificati eſtis per
nomen Domini Ieſu, & per Spiritum Dei
noſtri.
*Eccli.*37, 12 *Omnia mihi licent, at nō omnia con-
31 ducunt:omniū mihi poteſtas eſt, at ego nō
*Inf.*10,23 redigar ſub vllius poteſtatem.
13 Eſcæ ventri [deſtinatæ ſunt], & venter
eſcis : Deus autem & hunc & illas abolebit:
corpus verò nō ſtupro, ſed Domino: & Do
minus corpori.
14 Deus autem & Dominum ſuſcitauit:
Rom. 6,5 * & nos ſuſcitabit per potentiam ſuam.
†*Gē.*2,24 15 An neſcitis quòd corpora veſtra, mem
*Mat.*19,5 bra ſunt Chriſti ? num igitur tollens mem-
Mar. 10, bra Chriſti,faciam ſcorti membra? abſit.
7 16 An neſcitis quòd qui adglutinatur ſcor
*Eph.*5,31 to,vnum corpus eſt ? †Redigentur enim,

inquit, duo in carnem vnam.
17 At qui adglutinatur Domino, vnus ſpi
ritus eſt.
18 Fugite ſcortationem, omne peccatum
quodcunq; fecerit homo, extra corpus eſt:
ſed qui ſcortatur, in proprium corpus pec-
cat.
19 An neſcitis * quòd corpus veſtrũ, tem- *Sup. 3, 17*
plum eſt habitantis in vobis Spiritus ſancti, 1. Cor. 6,
quem habetis à Deo, & non eſtis ipſi veſtri 16
iuris?
20 *Nã empti eſtis pretio. glorificate iam *Inf. 7, 23*
Deũ in corpore veſtro, & in ſpiritu veſtro, 1. Pet. 1,
quæ ſunt Dei. 18

CAPVT VII.

1 *Differens hîc de coniugio, 4 quod eſt remedium vitandæ ſcortationis, 10 indiſſolubile: 18, 20 iubet vnumquenq; ſorte ſua contentum viuere. 25 Quis virginitatis finis eſſe debeat, oſtendit: 35 & qui coniugium ſuſcipere debeant.*

CAeterùm de quibus ſcripſiſtis mihi, Bo C. 4
num eſt homini vxorem non attinge-
re.
2 Attamen propter ſtupra vitanda, ſuam
quiſq; vxorem habeat, & ſuum quæque vi-
rum habeat.
3 * Vxori vir debitam benevolentiam red 1, Pet. 3, 7
dat: ſimiliter autem & vxor viro.
4 Vxor proprij corporis ius non ha-
bet, ſed maritus: ſimiliter & maritus pro-

prij corporis ius non habet, ſed vxor.
5 Ne fraudetis vos invicem, niſi ſiquid ex
conſenſu, pro tempore, vt vacetis ieiunio &
precationi: & rurſum in vnum conveniatis,
ne tentet vos ſatanas propter intemperan-
tiam veſtram.
6 Hoc autem dico iuxta indulgentiam,
non iuxta præceptum.
7 Nam velim omnes homines eſſe vt & i-
pſe ſum: ſed vnuſquiſq; proprium donũ ha-
bet ex Deo, alius quidem ſic, alius autem
ſic.
8 Dico autem inconiugatis & viduis, bo-
num eis eſt ſi manſerint vt & ego.
9 Quòd ſi ſe non continent, contrahant
matrimonium: nam ſatius eſt matrimonium
contrahere, quàm vri.
10 At coniugatis præcipio, non ego, imò
Mat.5,32 Dominus,* vxor à viro ne ſeparetur:
& 19, 9 11 Quòd ſi ſeparata fuerit, maneat innu-
Mar.10, pta, aut marito reconcilietur: & maritus v-
9 xorem ne dimittat.
Luc.16, 12 Reliquis autem ego dico, non Domi-
18 nus, Siquis frater vxorem habet infidelem,
& hæc aſſentitur vt habitet cum illo, ne di-
mittat eam:
13 Et mulier quæ habet maritum infidelẽ,
& is aſſentitur vt habitet cum ea, ne dimit-
tat illum.
14 Sanctificatus eſt enim maritus incredu
lus per vxorem: & ſanctificata eſt vxor in
credula per maritum: alioqui filij veſtri
im-

immundi eſſent: nunc autem ſancti ſunt.
15 Quòd ſi incredulus diſcedit, diſcedat: non eſt ſeruituti ſubiectus frater aut ſoror in huiuſmodi: ſed in pace vocauit nos Deus.
16 Quî nanq; ſcis, mulier, an maritum ſis ſeruatura? aut quî ſcis, vir, an vxorem ſis ſeruaturus?
17 Vtcunq; fuerit, vnuſquiſq; vt ipſi partitus eſt Deus, vnuſquiſque vt illum vocauit Dominus, ita ambulet: & ſic in Eccleſiis omnibus ordino.
18 Circunciſus aliquis vocatus eſt? ne accerſat præputium: in præputio aliquis vocatus eſt? ne circuncidatur.
19 Circunciſio nihil eſt, & præputium nihil eſt: ſed obſeruatio mandatorum Dei.
20 *Vnuſquiſq; in ea vocatione in qua vo- Eph. 4, 1
catus fuit, maneat.
21 Seruus vocatus es? ne ſit tibi curę: quinetiam ſi potes liber fieri, potiùs vtere.
22 Etenim qui in Domino vocatus eſt ſeruus, libertus Domini eſt: ſimiliter & qui liber vocatus fuit, ſeruus eſt Chriſti.
23 *Pretio empti fuiſtis, nolite fieri ſerui Sup. 6, 20
hominum. 1. Petr. 1,
24 Vnuſquiſq; in eo, in quo vocatus fuit, 18
fratres, maneat apud Deum.
25 De virginibus autem præceptum Domini non habeo: conſilium tamen do, tanquam miſericordiam conſequutus à Domino, in hoc vt ſim fidelis.

26 Arbitror igitur hoc bonum eſſe pro-
pter præſentem neceſsitatem : nam bonum
eſt homini ſic eſſe.
27 Alligatus es vxori? ne quære diuorti-
um. ſolutus es ab vxore? ne quæras vxo-
rem.
28 Quòd ſi duxeris vxorem, non peccaſti:
& ſi nupſerit virgo, non peccauit : attamen
afflictionem in carne habituri ſunt huiuſ-
modi: ego verò vobis parco.
29 Cæterùm illud dico, fratres, Tempus
contractum eſt: ſupereſt vt qui habent vxo-
res, ſint tanquam non habeant:
30 Et qui plorant, tanquam non plorent:
& qui gaudent, tanquam non gaudeant: &
qui emunt, tanquam non poſsideant:
31 Et qui vtuntur mundo hoc, tanquã nõ
vtantur. præterit enim habitus huius mun-
di.
32 Velim autem vos abſq; ſolicitudine eſ-
ſe. Qui cælebs eſt, curat ea quæ ſunt Domi-
ni, quomodo placiturus ſit Domino.
33 At qui duxit vxorem, ſolicitus eſt de
his quæ ſunt mũdi, quomodo placiturus ſit
vxori, & diuiſus eſt.
34 Et mulier cælebs & virgo curat ea
quæ ſunt Domini, vt ſit ſancta cùm cor-
pore, tum ſpiritu: contrà, quæ nupta eſt,
curat ea quæ ſunt mundi, quomodo placi-
tura ſit viro.
35 Hoc autem ad id quod vobis conduci-
bile eſt dico : non vti laqueum vobis inii-
ciam,

ciam, ſed vt quod honeſtum ac decorum eſt
ſequamini, & adhæreatis Domino, abſq; vl-
la diſtractione.
36 Quòd ſi quis indecorum virgini ſuę pu
tat, ſi prætereat nubendi tempus, & ſic o-
portet fieri: quod vult faciat: non peccat:
iungantur matrimonio.
37 Cæterùm qui ſtat firmus in corde, non
habens neceſsitatem, ſed poteſtatem habet
propriæ voluntatis, & hoc decreuit in
corde ſuo vt ſeruet ſuam virginem, bene
facit.
38 Itaq; qui elocat nuptum, bene facit:
attamen qui non elocat nuptum, meliùs fa-
cit.
39 *Vxor alligata eſt matrimonio quan- *Rom. 7,2*
diu viuit maritus eius: quòd ſi dormierit ma
ritus illius, libera eſt ad cui velit nuben-
dum, modò in Domino.
40 Attamen beatior eſt, ſi ſic maneat, iu-
xta meam ſententiam. *opinor autem quòd *1. Theſ. 4.*
& ipſe Spiritum Dei habeam. *8*

CAPVT VIII.

1 *Ab hoc loco vſq; ad finem decimi cap. dehortatur vt ab impuris Gentilium epulis abſtineant:* 8 *abvſum Chriſtianæ libertatis coërcet,* 11 *& ſcientiam charitate frænandam docet.*

C. 5 CAeterùm de iis quæ ſimulachris immo-
lantur, ſcimus quòd omnes ſcientiam
habemus: ſcientia inflat, charitas verò ædi-
ficat.
2 Quòd ſi quis ſibi videtur aliquid ſcire,
nondum quicquam nouit quemadmodum
oporteat ſcire.
3 At ſiquis diligit Deum, hic cognitus eſt
ab illo.
4 De eſu igitur eorum quæ ſimulachris
immolantur, ſcimus quòd nullum eſt ſimu-
lachrum in mundo, & quòd nullus ſit Deus
alius, niſi vnus.
5 Nam etiam ſi ſunt qui dicantur dij, ſiue
in cælo, ſiue in terra: (quemadmodum ſunt
dij multi, & Domini multi)
6 Nobis tamen vnus eſt Deus, qui eſt Pa-
Ioh. 13,13 ter ille ex quo omnia, & nos in illum: & * v-
Inf. 12,3 nus Dominus Ieſus Chriſtus, per quem o-
mnia, & nos per illum.
7 Sed non in omnibus eſt ſcientia: non-
nulli verò cum conſcientia ſimulachri vſq;
ad hoc tempus, tanquam ſimulachris immo
latum edunt: & conſcientia illorum infirma
quum ſit, polluitur.
8 Atqui eſca nos non commendat Deo:
neq; enim ſi comedamus, aliquid nobis ſu-
pereſt: neq; ſi non comedamus, quicquam
nobis deeſt.
9 Sed videte ne quo modo facultas illa
veſtra offendiculo ſit iis qui infirmi ſunt.
10 Etenim ſi quis conſpexerit te, qui ha-
bes

bes ſcientiam, in epulo ſimulachrorum ac-
cumbentem, nónne conſcientia eius qui in-
firmus eſt, ædificabitur ad edendum ea quæ
ſunt ſimulachris immolata?
11 *Et peribit frater qui infirmus eſt, in tua Rom. 14,
ſcientia, propter quem Chriſtus fuit mor- 15
tuus?
12 Sic autem peccantes in fratres, & vul-
nerantes illorum conſcientiam infirmam,
in Chriſtum peccatis.
13 *Quapropter ſi eſca offendit fratrẽ me- Rom. 14,
um, haudquaquam veſcar carnibus in æter- 21
num, ne fratri meo ſim offendiculo.

CAPVT IX.

1 Oſtendit, qualiter libertate à Domino ſibi permiſſa, 15 vltrò abſtinuerit, 18, 22 ne quem in rebus mediis offenderet: 24 vitámque noſtram ſtadij inſtar eſſe dicit.

ANnon ſum Apoſtolus? ánnon ſum liber? ánnon Ieſum Chriſtum Dominum no-
ſtrum vidi? ánnon opus meum vos eſtis in
Domino?
2 Si cæteris nõ ſum Apoſtolus, at ſanè vo-
bis ſum: ſiquidẽ ſigillũ Apoſtolatus mei vos
eſtis in Domino.
3 Mea reſponſio apud eos qui me inter-
rogant, hæc eſt:
4 Annon habemus poteſtatem edendi ac
bibendi?
5 An non habemus poteſtatem ſororem
mulierem circunducendi, quemadmodum

& cæteri Apoſtoli,& fratres Domini,& Ce
phas?
6 Aut ſolus ego & Barnabas non habe-
mus poteſtatem non operandi?
7 Quis militat ſuis ſtipendiis vnquam?
quis plantat vineam, & de fructu eius non
edit?aut quis paſcit gregem,& de lacte gre-
gis non edit?
8 Num ſecundum hominem hæc dico? an
non & Lex eadem dicit?
Deut.25, 9 Etenim in Moſis Lege ſcriptũ eſt,* Nõ
4 obligabis os boui trituranti. Num boues
1. Tim.5, curæ ſunt Deo?
18 10 An [hoc] propter nos omnino dicit?
propter nos enim [hoc] ſcriptum eſt,quòd
ſub ſpe debeat is qui arat,arare: & qui tritu
rat ſub ſpe,ſpei ſuæ particeps eſſe debeat.
11 Si nos vobis ſpiritualia ſeminauimus,
magnũ [eſt] ſi nos veſtra carnalia meſſue-
rimus?
12 Si cæteri poteſtatis erga vos participes
ſunt, cur non potiùs nos? atqui non vſi fui-
mus poteſtate iſta:ſed omnia ſufferimus,ne
quod offendiculũ demus Euangelio Chri-
ſti.
Rõ.15,27 13 * An neſcitis quòd ij qui in ſacris ope-
rantur,ex ſacrificio viuunt?qui ſacrario aſ-
ſiſtunt,vnà cum ſacrario partem accipiunt?
14 Sic & Dominus ordinauit,vt qui Euan-
gelium annuntiant,ex Euangelio viuant.
15 Ego tamen nullo horum vſus fui. Quã-
quam non ſcripſi hæc,vt ita fiat in me: nam
bonum

bonum eſt mihi mori potiùs, quàm vt glo-
riationem meam aliquis inanem reddat.
16 Etenim ſi euangelizem, non eſt quod
glorier: neceſsitas enim mihi incumbit. Væ
autem mihi eſt niſi euangelizem.
17 Nam ſi volens hoc faciam, præmium
habeo: ſin invitus, diſpenſatio commiſſa eſt
mihi.
18 Quod igitur mihi eſt præmium? vt
quum euãgelizem, gratuitum efficiam Eu-
angelium Chriſti, in hoc ne abvtar pote-
ſtate mea in Euangelio.
19 Etenim quum liber ſim ab omnibus, o-
mnibus meipſum ſeruum feci, quò plures
lucrifaciam.
20 Et factus ſum Iudæis, quaſi Iudæus, vt
Iudæos lucrifaciam: iis qui ſub Lege ſunt,
quaſi ſim ſub Lege, vt eos qui ſub Lege ſunt,
lucrifaciam:
21 His qui ſine lege ſunt, tanquam ſim ſi-
ne lege: (quum non ſim ſine lege Deo, ſed
obnoxius Legi Chriſti:) vt lucrifaciam eos
qui ſunt ſine lege.
22 Factus ſum infirmis quaſi infirmus, vt
infirmos lucrifaciam. omnibus factus ſum
omnia, vt omnino aliquos ſeruem.
23 Hoc autem facio propter Euangelium,
vt particeps illius fiam.
24 An neſcitis quòd qui in ſtadio cur-
runt, omnes quidem currunt, ſed vnus ac-
cipit præmium? ſic currite vt comprehen-
datis.

25 Omnis autem qui certat,per omnia tẽ-
perans eſt· illi quidem igitur, vt perituram
coronam accipiant : nos autem, vt æter-
nam.
26 Ego itaque ſic curro, vt non in in-
certum : ſic pugilem ago, non velvt aerem
feriens:
27 Verùm ſubiicio corpus meum,& in ſer
uitutem redigo:ne quo modo fiat,vt quum
aliis prædicarim,ipſe reprobus efficiar.

CAPVT X.

*1 Si Deus Iudæis nõ pepercit,neq; iis par-
cet quibus ſors eſt æqualis 3, 4 in teſſeris
externis ſuæ gratiæ: 14 itaq; abſurdum eſ-
ſe participes fieri menſæ dæmoniorum, eos
qui cœnæ Domini cõmunicant, 24 & qui
in rebus mediis rationem proximi non ha-
bent.*

Exo.13,21 NOlim autẽ vos ignorare, fratres,quòd
Nũ.9,18 Patres noſtri* omnes ſub nube erant,
†Exo.14, & †omnes per mare tranſierunt,
22 2 Et* omnes in Moſen baptizati ſunt in
*Exo.16, nube & in mari:
15 3 Et omnes eandem eſcam ſpiritualem co
†Ex.17,6 medebant:
Num.20, 4 Et †omnes eundem potum ſpiritualem
11 bibebant: bibebant enim de ſpirituali, quæ
illos comitabatur, Petra: Petra verò fuit
Chriſtus.
5 Sed plures illorum non approbauit
Deus

Deus: * proſtrati ſunt enim in deſerto. *Num.26,*
6 Hæc autem figuræ noſtri fuerunt, ne *65*
nos ſimus concupiſcentes rerum mala-
rum,† quemadmodum & illi concupierūt. *†Nū.11,5:*
7 Neque ſimulachrorum ſitis cultores, *26,64*
ſicvti quidam illorum, quemadmodū ſcri- *Pſ.105,14.*
ptum eſt,* Sedit populus vt ederet ac bibe- **Ex.32,6*
ret,& ſurrexerunt ad ludendum.
8 Neque ſtupris inquinemur,† ſicvti qui-
dam illorum ſtupris polluti ſunt, & conci- *Nū.25,9*
derunt vno die viginti tria milia.
9 Neque tentemus Chriſtum, ſicvt * & *Nū.21,6*
quidam illorum tentauerunt: & à ſerpenti- *Pſ.105,14*
bus extincti ſunt.
10 Neq; murmuretis,† ſicvt & quidam il- *Num.14,*
lorum murmurauerunt, & interempti ſunt *37*
ab extinctore. *Iud.8,24*
11 Hæc autem omnia figuræ contigerunt
illis: ſcripta verò ſunt propter admonitio-
nem noſtri, in quos termini ætatum incide-
runt.
12 Proinde qui ſibi videtur ſtare, videat ne
cadat.
13 Tentatio vos non cepit, niſi humana:
ſed fidelis eſt Deus qui non ſinet vos ten-
tari ſupra id quod poteſtis: imò faciet v-
nà cum tentatione eventum, quò poſsitis
ſufferre.
14 Quapropter, dilecti mei, fugite à ſimu-
lachrorum cultu.
15 Vt prudentibus loquor: iudicate vos
quod dico.

16 Poculum benedictionis cui benedici-
mus, nónne communicatio ſanguinis Chri-
ſti eſt? panis quem frangimus, nónne com-
municatio corporis Chriſti eſt?
17 Quoniam vnus panis, vnum corpus
multi ſumus: nam omnes ex codẽ pane par-
ticipamus.
18 Videte Iſraelem iuxta carnem: nónne
qui edunt victimas, participes ſacrarij
ſunt.
19 Quid ergo dico? quòd ſimulachrum a-
liquid ſit? aut quòd ſimulachris immola-
tum aliquid ſit? [non].
20 Verùm illud dico, quòd quæ immolant
Gentes, dæmoniis immolant, & non Deo:
nolim autẽ vos conſortes dæmoniorũ eſſe.
21 Non poteſtis poculum Domini bi-
bere, & poculum dæmoniorum: non pote-
ſtis menſæ Domini participes eſſe, & men-
ſæ dæmoniorum.
22 An provocamus Dominum? num for-
tiores illo ſumus?
Eccli. 37, 31 23 * Omnia mihi licent, at non omnia cõ-
ducunt: omnia mihi licent, ſed non omnia
Sup. 6, 12 ædificant.
24 Nemo quod ſuum eſt quærat, ſed quiſ-
que quod alterius eſt.
25 Omne quod in macello venditur, edi-
te, nihil interrogantes propter conſcien-
tiam.
Pſa. 23, 1: 49, 12 26 * Domini ſiquidem eſt terra, & pleni-
tudo eius.

27 Quòd

27 Quòd ſiquis vocat vos infidelium, & vultis ire: quicquid apponitur vobis, edite, nihil interrogantes propter conſcientiam.

28 Quòd ſiquis vobis dixerit, Hoc ſimulachris immolatum eſt: ne edatis propter illum qui indicauit, & propter conſcientiam.* Domini ſiquidē eſt terra, & plenitudo eius. *Pſa.23, & 49,12*

29 Porrò conſcientiam dico, non tuam, ſed illius alterius: cur enim libertas mea iudicatur ab alia conſcientia?

30 Quòd ſi ego cum gratia participo, cur ob id mihi maledicitur, pro quo ego gratias ago?

31 * Siue igitur editis, ſiue bibitis, ſiue quid facitis, omnia in gloriam Dei facite. *Col.3, 17*

32 Tales eſtote vt nullum præbeatis offendiculum, neque Iudæis, neque Græcis, neq; Eccleſiæ Dei:

33 Quemadmodum ego per omnia omnibus placeo, non quærens meam ipſius vtilitatem, ſed multorum, vt ſalui fiant.

CAPVT XI.

1 Notat Corinthios quòd in ſacris cœtibus 4 viri orent velatis capitibus, 6 mulieres verò retectis: 17 in ſumma, quòd in peius conuenirent: 21 & profana ſympoſia permiſcerent epulo ſacro Cœnæ Domini: 23 quam ad primam Chriſti inſtitutionem exigit.

2. Theſ. 3, IMitatores * mei eſtote, ſicvt & ego Chri-
ſti.
9 2 Collaudo autem vos, fratres, quòd o-
mnia mea memoria tenetis: & quemadmo-
dum tradidi vobis, inſtituta tenetis.
Eph. 5, 23 3 Sed volo vos ſcire, * quòd omnis viri
caput, Chriſtus eſt: caput autem mulieris,
vir: caput verò Chriſti, Deus.
4 Omnis vir orãs, aut prophetans, [quic-
quam] habens in capite, probro afficit ca-
put ſuum.
5 Omnis verò mulier orans, aut prophe-
tans non velato capite, dehoneſtat caput
ſuum: nam id perinde eſt prorſus ac ſi ra-
ſa eſſet.
6 Etenim ſi non velatur mulier, etiam tõ-
deatur: quòd ſi fœdum eſt mulieri tonderi
aut radi, veletur.
7 Vir quidem non debet velare caput,
Gẽ. 1, 26, * quum is imago ſit & gloria Dei: at mulier,
27: et 5, 1: gloria viri eſt.
& 9, 6 8 Non enim eſt vir ex muliere, ſed mu-
Col. 3, 10 lier ex viro.
† Gen. 2, 9 † Neque enim conditus eſt vir pro-
18 & 23 pter mulierem, ſed mulier propter virum.
10 Propter hoc debet mulier poteſtatem
habere in capite, propter angelos.
11 Alioqui neq; vir abſq; muliere, neque
mulier abſq; viro in Domino.
12 Nam quemadmodum mulier ex viro
eſt, ita & vir per mulierem: omnia verò ex
Deo.

13 In-

13 Inter voſipſos iudicate, num decorum eſt mulierem non velatam Deum orare?
14 An ne natura quidem ipſa hoc docet vos, quòd viro quidem ſi comatus fuerit, probro ſit.
15 Contrà mulieri, ſi comata fuerit, gloriæ ſit? eo quòd coma pro velamine data ſit.
16 Cæterùm ſiquis videtur contentioſus eſſe, nos huiuſmodi conſuetudinem nó habemus, neque Eccleſiæ Dei. C. 7
17 Illud tamen præcipiens, non laudo, quòd non in melius, ſed in deterius convenitis.
18 Nam primùm quidem, quum convenitis in Eccleſia, audio diſsidia in vobis eſſe: & aliqua ex parte credo.
19 Oportet enim & ſectas in vobis eſſe, quò qui probati ſunt, manifeſti fiant inter vos.
20 Igitur quum convenitis in eundem locum, non licet dominicam cœnam edere:
21 Quòd vnuſquiſque propriam cœnam occupat in edendo: & hic quidem eſurit, ille verò ebrius eſt.
22 Num ſanè domos non habetis ad edẽdum & bibendum? an Eccleſiam Dei contemnitis, & pudefacitis eos qui non habẽt? Quid vobis dicam? Laudabo vos? In hoc non laudo.

23 Ego enim accepi à Domino quod &
tradidi vobis, quòd Dominus Ieſus, in ea no
cte qua traditus eſt, accepit panem:
24 Et poſtquam gratias egiſſet, fregit, ac
Matt.26, dixit, * Accipite, edite: hoc meum eſt cor-
26 pus, quod pro vobis frangitur: hoc facite in
Marc.14, mei commemorationem.
22 25 Ad eundem modum & poculum, per-
Lu.22,19 acta cœna, dicens, Hoc poculum, Nouum
teſtamentum eſt in meo ſanguine: hoc fa-
cite quotieſcunque biberitis, in mei com-
memorationem.
26 Quotieſcunq; enim comederitis pa-
nem hunc, & de poculo hoc biberitis, mor-
tem Domini annuntiatis, donec venerit.
Ioh.6,54 27 * Itaq; quiſquis ederit panem hunc,
aut biberit de poculo Domini indignè, reus
erit corporis & ſanguinis Domini.
2.Cor.13, 28 * Probet autem homo ſeipſum, & ſic de
5 pane illo edat, & de poculo illo bibat.
29 Nam qui edit & bibit indignè, iudiciũ
ſibiipſi edit & bibit, non diiudicans corpus
Domini.
30 Propter hoc inter vos multi imbecil-
les & invalidi, & dormiunt multi.
31 Etenim ſi noſipſos diiudicaſſemus, haud-
quaquam iudicati fuiſſemus.
32 At quum iudicamur, à Domino corri-
pimur: ne cum mundo condemnemur.
33 Itaque, fratres mei, quum convenitis
ad comedendum, alius alium expectate.
34 Quòd ſiquis eſurit, domi edat: ne ad
con-

condemnationem conveniatis. Cætera verò, quum venero, diſponam.

CAPVT XII.

1 Vt à contentione & ſuperbia Corinthios avocet, dicit ſpiritualia dona ideo varia conferri, 7 vt mutuò collatis, 12 coaleſcamus ea ſymmetria in vnũ Chriſti corpus, 20 quemadmodum membra in bonũ corporis humani coaleſcunt.

POrrò de ſpiritualibus, fratres, nolo vos ignorare. C.8

2 Scitis quòd quum Gentes eratis, ad ſimulachra muta provt ducebamini, ſequentes [eratis].

3 Quapropter notum vobis facio,* quòd nullus per Spiritum Dei loquens dicit anathema Ieſum: & † nemo poteſt dicere Dominum Ieſum, niſi per Spiritum ſanctum. Mar. 9, 39 Ioh. 13, 13 Sup. 8, 6 Philip. 2, 11

4 Diuiſiones autem donorum ſunt, ſed idem Spiritus.

5 Et diuiſiones miniſteriorum ſunt, & idem Dominus.

6 Et diuiſiones operationum ſunt: ſed idem eſt Deus, efficiens omnia in omnibus.

7 Vnicuiq; verò datur manifeſtatio Spiritus ad id quod expedit.

8 Nam huic quidem per Spiritum datur ſermo ſapientiæ, alij verò ſermo ſcientiæ ſecundum eundem Spiritum:

9 Alij verò fides per eundem Spiritum; alij verò dona ſanationum per eundem Spiritum:

10 Alij verò efficaciæ potentiarum, alij
verò prophetia, alij verò diſcretiones ſpiri-
tuum, alij verò genera linguarum, alij verò
interpretatio linguarum.
Rō. 12, 3 11 * Sed omnia hæc efficit vnus ille & idē
Eph. 4, 7 Spiritus, diuidens peculiariter vnicuiq; ſic-
vti vult.
12 Quemadmodū enim corpus vnum eſt,
& membra habet multa: omnia verò mem-
bra corporis vnius, multa quum ſint, vnum
ſunt corpus: ſic & Chriſtus.
13 Etenim per vnum Spiritum nos omnes
in vnum corpus baptizati ſumus: ſiue Iudęi,
ſiue Græci: ſiue ſerui, ſiue liberi: & omnes
vnum Spiritum hauſimus.
14 Etenim corpus non eſt vnum mem-
brum, ſed multa.
15 Si dicat pes, Non ſum manus, non ſum
de corpore: num idcirco non eſt de cor-
pore?
16 Et ſi dicat auris, Non ſum oculus, non
ſum de corpore: num ideo non eſt de cor-
pore?
17 Si totum corpus oculus, vbi auditus? ſi
totum auditus, vbi olfactus?
18 Nunc autem Deus poſuit membra, v-
numquodque ſingulatim in corporę, quē-
admodum voluit.
19 Quòd ſi eſſent omnia vnum membrū,
vbi corpus?
20 Nunc autem multa quidem membra,
vnum verò corpus.

21 At

21 At non poteſt oculus dicere manui,
Non eſt mihi opus te: aut rurſum caput pedibus,
Non eſt mihi opus vobis.
22 Imò multo potiùs, quæ videntur membra corporis imbecilliora eſſe, neceſſaria
ſunt:
23 Et quæ putamus minùs honeſta eſſe corporis,
his honorem vberiorem apponimus:
& indecora noſtri, copioſiorem decorem
habent.
24 Cæterùm quæ decora ſunt noſtri, non
indigent: ſed Deus ſimul temperauit corpus,
ei cui deerat, copioſiorem addens honorem.
25 Ne ſit diſsidium in corpore, ſed invicē
alia pro aliis eandem ſolicitudinem gerant
membra.
26 Et ſiue patitur vnum membrum, ſimul
patiuntur omnia membra: ſiue glorificatur
vnum membrum, ſimul gaudent omnia
membra.
27 † Vos autem eſtis corpus Chriſti, & Eph. 4, 12
membra ex parte.
28 Et alios quidem poſuit Deus in Eccleſia,
primùm Apoſtolos, deinde Prophetas,
tertiò Doctores, deinde Poteſtates: deinde
dona ſanationum, ſubſidia, gubernationes,
genera linguarum.
29 Num omnes Apoſtoli? num omnes
Prophetæ? num omnes Doctores? num omnes
Poteſtates?
30 Num omnes dona habent ſanationum?

num omnes linguis loquuntur? num omnes
interpretantur?
31 Sectemini verò dona potiora. Et adhuc [his] excellentiorem viam vobis oſtendo.

CAPVT XIII.

1 *Monet nulla tã eximia eſſe dona, quæ non vitientur coram* Deo, *ſi abſit Charitas:*
4 *ideóque in eius laudes digreditur.*

SI linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autem non habeam, factus ſum æs reſonans, aut cymbalum tinniens.
2 Et ſi habeam Prophetiã, & nouerim myſteria omnia, omnémque ſcientiam: & ſi habeam omnem fidem, adeo vt * montes loco dimoueam, charitatem autem non habeam, nihil ſum.

Mat. 21, 21

3 Et ſi inſumam in alimoniam omnes facultates meas, & ſi tradam corpus meum vt combvrar, charitatem autem non habeam, nihil vtilitatis capio.
4 Charitas patiens eſt, benigna eſt: charitas non invidet: charitas non eſt procax, nõ inflatur,
5 Non eſt faſtidioſa, non quærit quæ ſua ſunt, non irritatur, non cogitat malum:
6 Non gaudet de iniuſtitia, ſed congaudet veritati:
7 Omnia ſuffert, omnia credit, omnia ſperat, omnia ſuſtinet.

8 Cha-

8 Charitas nunquam éxcidit: ſiue Prophe-
tiæ abolebuntur, ſiue linguæ ceſſabunt, ſi-
ue ſcientia abolebitur.
9 Ex parte enim cognoſcimus, & ex parte
prophetamus.
10 Aſt vbi venerit quod perfectum eſt, tűc
quod ex parte eſt, abolebitur.
11 Quum eſſem puer, vt puer loquebar, vt
puer ſentiebam, vt puer cogitabam: at vbi
factus ſum vir, aboleui puerilia.
12 Cernimus enim nunc per ſpeculum in
ænigmate: tunc autem facie ad faciem nunc
cognoſco ex parte, tunc verò cognoſcam
quemadmodum & cognitus ſum.
13 Nunc autem manet fides, ſpes, chari-
tas, tria hæc: ſed maxima in his chari-
tas.

CAPVT XIIII.

1 Commendat donum prophetiæ: 7 & comparatione à muſicis inſtrumentis ſumpta, 12 verum interpretandi Scripturas vſum docet: 17 abvſum tollit: 34 ac vetat ne mulieres publicè doceant.

SEctemini charitatem, æmulemini ſpiri-
tualia: magis tamen vt prophetetis.
2 Nam qui loquitur lingua, non homi-
nibus loquitur, ſed Deo: nullus enim audit,
ſpiritu verò loquitur myſteria.
3 Cæterùm qui prophetat, hominibus lo-

quitur ædificationem & exhortationem &
conſolationem.
4 Qui loquitur lingua, ſeipſum ædificat:
at qui prophetat, congregationem ædi-
ficat.
5 Volo autem omnes vos loqui linguis,
magis tamen vt prophetetis: maior enim
qui prophetat, quàm qui loquitur linguis,
niſi interpretetur, vt Eccleſia ædificatio-
nem accipiat.
6 Nunc autem, fratres, ſi veniam ad vos
linguis loquens: quid vobis prodero, niſi
vobis loquar aut per revelationem, aut per
ſcientiam, aut per Prophetiam, aut per do-
ctrinam?
7 Quin & inanima vocem reddentia, ſiue
tibia, ſiue cithara, niſi diſtinctionem ſonis
dederint, quomodo cognoſcetur quod ti-
bia canitur aut cithara?
8 Etenim ſi incertam vocem tuba dederit,
quis apparabitur ad bellum?
9 Sic & vos per linguam niſi ſignificantem
ſermonem dederitis, quomodo intellige-
tur quod dicitur? eritis enim in aërem lo-
quentes.
10 Tam multa (verbi gratia) genera vo-
cum ſunt in mundo: & nihil horum mu-
tum.
11 Itaque ſi neſciero vim vocis, ero ei qui
loquitur barbarus, & qui loquitur, apud
me barbarus.
12 Itaque & vos, quandoquidem ſecta-
tores

tores eſtis ſpirituum , ad ædificationem
Eccleſiæ, quærite vt excellatis.
13 Quapropter qui loquitur lingua , oret
vt interpretetur.
14 Nam ſi orem lingua, ſpiritus meus orat,
at mens mea fructu vacat.
15 Quid igitur eſt? orabo ſpiritu, ſed orabo
& mente : canam ſpiritu , ſed canam &
mente.
16 Alioqui, ſi benedixeris ſpiritu , is qui
implet locum indocti, quomodo dicturus
eſt Amen ad tuam gratiarum actionẽ? quã-
doquidem quid dicas, neſcit.
17 Nam tu quidem bene gratias agis: ve-
rùm alius non ædificatur.
18 Gratias ago Deo meo , ꝙ magis quàm
omnes vos, linguis loquor.
19 Sed in Eccleſia volo quinque verba
mente mea loqui, vt & alios inſtituam: po-
tiùs quàm decem milia verborum lingua.
20 Fratres , ne ſitis * pueri ſenſibus: ſed *Mat.18,3*
malitia pueri ſitis, ſenſibus verò perfecti
ſitis.
21 In Lege ſcriptum eſt,* Variis linguis & *Eſa.28,11*
labiis variis loquar populo huic : & ne ſic
quidem audient me, dicit Dominus.
22 Itaq; linguæ ſigni vice ſunt, non iis qui
credunt, ſed incredulis : contrà Prophetia,
non incredulis, ſed credentibus.
23 Ergo ſi convenerit Eccleſia tota ſimul,
& omnes linguis loquantur , ingredian-
tur autem indocti aut increduli : nónne

dicent vos inſanire?
24 Quòd ſi omnes prophetent, ingredia
tur autem incredulus aut indoctus: coargui
tur ab omnibus, diiudicatur ab omnibus:
25 Et ſic occulta cordis eius manifeſta
fiunt: atque ita prócidens in faciem adora-
bit Deum, renuntians quòd Deus revera in
vobis ſit.
26 Quid igitur eſt, fratres? quoties conve-
nitis, vnuſquiſq; veſtrum canticum habet,
doctrinam habet, linguam habet, revelatio-
nem habet, interpretationem habet: omnia
ad ædificationem fiant:
27 Siue lingua quis loquitur, [fiat] per bi-
nos, aut ad ſummum ternos: idque viciſsim,
& vnus interpretetur.
28 Quòd ſi non ſit interpres, taceat in Ec-
cleſia: cæterùm ſibiipſi loquatur & Deo.
29 Prophetæ verò duo aut tres loquan-
tur, & cæteri diiudicent.
30 Porrò ſi alij fuerit revelatum aſsiden-
ti, prior taceat.
31 Poteſtis enim ſingulatim omnes pro-
phetare, vt omnes diſcant, & omnes conſo-
lationem accipiant.
32 Et ſpiritus Prophetarum Prophetis ſub-
iiciuntur.
33 Non enim eſt confuſionis [auctor] De-
us, ſed pacis, vt in omnibus congregationi-
bus Sanctorum.
1.Tim,2, 34 *Mulieres veſtræ in Eccleſiis ſileāt: nec
12 enim permiſſum eſt illis vt loquantur, ſed

vt

vt * ſubditæ ſint, quemadmodum Lex dicit. *Gen.3,16*
35 Quòd ſiquid diſcere volunt, domi ſuos
viros interrogent: nam turpe eſt mulieri-
bus in cœtu loqui.
36 An à vobis ſermo Dei profectus eſt? an
in vos ſolos incidit?
37 Si quis videtur Propheta eſſe, aut ſpi-
ritualis, agnoſcat quæ ſcribo vobis, quòd
Domini ſint præcepta.
38 Cæterùm ſiquis ignorat, ignoret.
39 Proinde, fratres, ad id enitamini, vt pro-
phetetis: & loqui linguis ne vetueritis.
40 Omnia decenter & ſecundum ordi-
nem fiant.

CAPVT XV.

*1 Cùm eſſent apud Corinthios qui cor-
porum reſurrectionem in dubium voca-
rent, 13 poſtquam eius neceſſitatem va-
lidis argumentis comprobauit, 23 ratio-
nem etiam 35 & modum ſubiungit.*

NOtum * autẽ vobis facio, fratres, Euã- C.9
geliũ quod euangelizaui vobis, quod *Gal.1,11*
& accepiſtis, in quo & ſtatis,
2 Per quod & ſalutem conſequimini, quo
pacto annuntiarim vobis, ſi tenetis: niſi fru- †*Eſa.* 53.
ſtra crediditis. 5 & 8
3 Tradidi enim vobis in primis, quod & 1. *Pet.* 2.
acceperam: quòd Chriſtus mortuus fuerit 24
pro peccatis noſtris, ſecundum † ſcripturas: **Ion.*2,1
4 Et * quòd ſepultus ſit: & q reſurrexerit

tertio die,ſecundum Scripturas.
Iohã.20, 5 * Et quòd viſus ſit Cephæ, deinde duo-
19 decim illis:
6 Poſtea viſus eſt plus quàm quingentis
fratribus ſimul: ex quibus plures manent
ad hunc vſque diem, quidam autem & ob-
dormierunt.
7 Deinde viſus eſt Iacobo: pòſt Apoſto-
lis omnibus.
Ephe.3,8 8 † Poſtremo verò omnium velvt abor-
Act.9,4 tiuo viſus eſt & mihi.
Rom.9,3 9 *Ego enim ſum minimus Apoſtolorum,
*Eph.3,8 qui non ſum idoneus vt dicar Apoſtolus,
propterea quòd perſequutus ſum Eccle-
ſiam Dei.
10 Sed gratia Dei ſum id quod ſum: & gra-
tia eius quæ profecta eſt in me, nō fuit ina-
nis: ſed copioſiùs, quàm illi omnes, labo-
raui: non ego tamen, ſed gratia Dei quæ
mihi adeſt.
11 Siue igitur ego, ſiue illi, ſic prædica-
mus,& ſic credidiſtis.
12 Quòd ſi Chriſtus prædicatur à mortuis
reſurrexiſſe, quomodo dicũt quidam inter
vos,non eſſe reſurrectionem mortuorum?
13 Porrò ſi reſurrectio mortuorum nō eſt,
ne Chriſtus quidem reſurrexit.
14 Quòd ſi Chriſtus non reſurrexit, ina-
nis videlicet eſt prædicatio noſtra, inanis
autem eſt & fides veſtra.
15 Reperimur autẽ & falſi teſtes Dei,quo-
niã teſtificati ſumus de Deo quòd excitaue-
rit

rit Chriſtum, quem non excitauit, ſi videli-
cet mortui non reſurgunt.
16 Etenim ſi mortui non reſurgunt, ne
Chriſtus quidem reſurrexit.
17 Quòd ſi Chriſtus non reſurrexit, ſuper-
vacanea eſt fides veſtra: adhuc eſtis in pec-
catis veſtris.
18 Igitur & qui obdormierunt in Chriſto,
perierunt.
19 Si in vita hac ſpem in Chriſto tantùm
fixã habemus, maximè miſerabiles omnium
hominum ſumus.
20 Nunc autem Chriſtus ſurrexit ex mor
tuis,* primitiæ eorum qui dormierant, fuit. *Col.1,18*
21 Poſtquam enim per hominem mors, e- *Apoc.1,5*
tiam per hominẽ reſurrectio mortuorum.
22 Quemadmodum enim per Adam o-
mnes moriuntur, ita & per Chriſtum omnes
viuificabuntur.
23 * Vnuſquiſq; autem in proprio ordine: 1 *Theſ.*4,
primitiæ, Chriſtus: deinde ij qui ſunt Chri- 15
ſti in adventu ipſius:
24 Mox finis, quum tradiderit regnum
Deo & Patri: quum aboleuerit omnẽ prin-
cipatum & omnem poteſtatem ac virtutem.
25 Nam oportet eum regnare, * donec po *Pſ.* 109, 2
ſuerit omnes inimicos ſub pedes ſuos. *Act.*2, 34
26 Nouiſsimus hoſtis aboletur, mors. *Heb.*1,13:
27 †Nam omnia ſubiecit ſub pedes illius. 10,13
Atqui quum dicat, quòd omnia ſubiecta †*Pſa.* 8,7
ſint, palàm eſt excipiendum eum qui ſubie- *Heb.* 2, 8
cit illi omnia.

28 Quum autẽ ſubiecta fuerint illi omnia,
tunc & ipſe Filius ſubiicietur ei qui illi ſub-
iecit omnia : vt ſit Deus omnia in omnibus.
29 Alioqui quid facient ij qui baptizan-
tur pro mortuis, ſi omnino mortui non re-
ſurgunt? cur & baptizantur pro mortuis?
30 Quid & nos periclitamur omni tem-
pore?
31 In dies morior per noſtram gloriatio-
nem, quam habeo in Chriſto Ieſu Domino
noſtro.
32 Si ſecundum hominem cum beſtiis de-
pugnaui Epheſi, quæ mihi vtilitas, ſi mor-
*Sap.*2,6 tui non reſurgũt? *edamus & bibamus, cras
*Eſa.*22,13 enim morimur.
56,12 33 Ne decipiamini : mores bonos collo-
quia corrumpunt mala.
34 Expergiſcimini iuſtè, & ne peccetis: nã
ignorationẽ Dei nonnulli habent: ad pudo-
rem vobis loquor.
35 At dicet aliquis, Quomodo reſurgunt
mortui? quali autem corpore venient?
36 Stulte, tu quod ſeminas, non viuifica-
tur, niſi mortuum fuerit.
37 Et hoc quod ſeminas, non corpus quod
naſcetur, ſeminas, ſed nudum granum, exem
pli cauſa, tritici aut alicuius ex cæteris.
38 Sed Deus illi dat corpus vt voluit, &
vnicuique ſeminum ſuum corpus.
39 Non omnis caro, eadem caro : ſed alia
quidem caro hominum, alia verò caro pe-
corũ, alia verò piſciũ, alia verò volucrium.

40 Et ſunt corpora cæleſtia, & ſunt cor-
pora terreſtria: verùm alia quidẽ cæleſtium
gloria, alia verò terreſtrium.
41 Alia gloria ſolis, & alia gloria lunæ, &
alia gloria ſtellarum · ſtella ſiquidem à ſtel
la differt in gloria:
42 Sic & reſurrectio mortuorum · ſemi-
natur in corruptione, reſurgit in incorru-
ptilibitate:
43 Seminatur in ignominia, reſurgit in
gloria: ſeminatur in infirmitate, reſurgit in
potentia:
44 Seminatur corpus animale, reſurgit
corpus ſpirituale. Eſt corpus animale, & eſt
corpus ſpirituale:
45 Quemadmodũ & ſcriptũ eſt, * Factus
eſt primus homo Adam in animã viuentem: *Gen. 2, 7*
extremus Adam in ſpiritum viuificantem.
46 At non primum quod ſpirituale, ſed
quod animale: deinde quod ſpirituale.
47 Primus homo de terra, terrenus: ſecun
dus homo, ipſe Dominus, de cælo.
48 Qualis terrenus ille, tales & hi qui ter-
reni ſunt: & qualis ille cæleſtis, tales & ij qui
cæleſtes ſunt.
49 Et quemadmodũ geſtauimus imaginẽ
terreni, geſtabimus & imaginem cæleſtis.
50 Hoc autem dico, fratres, quòd caro &
ſanguis regni Dei hæreditatem conſequi
non poſſunt: neque corruptio incorrupti-
bilitatis hæreditatem accipit.
51 Ecce, myſterium vobis dico: nõ omnes

quidem dormiemus, omnes tamen immu-
tabimur,
52 In puncto temporis, in momento ocu-
Mat. 24, li, per extremam * tubam, (canet enim) &
31 mortui reſurgent incorruptibiles, & nos
1 Theſ.4, immutabimur.
16 53 Oportet enim corruptibile hoc indue-
re incorruptibilitatem, & mortale hoc in-
duere immortalitatem.
54 Quum autem corruptibile hoc indue-
rit incorruptibilitatem, & mortale hoc in-
duerit immortalitatem, tunc fiet ſermo qui
Oſee 13, ſcriptus eſt,* Abſorpta eſt mors in victoriã.
14 55 Vbi tuus, mors, aculeus? vbi tua, inferne,
Heb. 2, victoria?
14 56 Aculeus autem mortis, peccatum: po-
tentia verò peccati, Lex.
1 Ioh. 5, 5 57 *Sed Deo gratia, qui dedit nobis victo
riam per Dominum noſtrum Ieſum Chri-
ſtum.
58 Itaque, fratres mei dilecti, ſtabiles ſitis,
immobiles, abvndantes in opere Domini
ſemper: quum ſciatis quòd labor veſter non
eſt inanis in Domino.

CAPVT XVI.

1 *Hortatur vt fratrum* Ieroſolymitano-
rum inopiæ ſuccurrant: 10 *deinde* Timo-
theum commendat, 13 *& amica exhor-
tatione,* 19 *deinde ſalutationibus* Epiſto-
lam claudit.

Cæte-

CAeterùm * de collatione in Sanctos, Rõ. 12,13
quemadmodum ordinaui Eccleſiis Ga
latiæ,ita & vos facite.
2 In vna ſabbatorum vnuſquiſq; veſtrum
apud ſe ſeponat, recondens quicquid con-
modum fuerit:ne quum venero,tunc colla-
tiones fiant.
3 Vbi venero autem, quoſcunque proba-
ueritis per epiſtolas, hos mittam vt perfe-
rant munificẽtiam veſtram Hieroſolymam.
4 Quòd ſi fuerit operæpretium vt & ipſe
proficiſcar, mecum proficiſcentur.
5 Veniam autem ad vos, quum Macedo-
niam trãſiero: Macedoniam enim pertranſ-
iturus ſum.
6 Apud vos autem fortè permanebo, aut
etiam hybernabo:vt vos me deducatis quo-
cunque proficiſcar.
7 Nolo enim vos nunc in tranſcurſu vide-
re:ſed ſpero tempus aliquantum manſurum
me apud vos,ſi Dominus permiſerit.
8 Commorabor autem Epheſi, vſque ad
diem quinquageſimum.
9 Nam oſtium mihi apertum eſt magnum
& efficax,& adverſarij multi.
10 Quòd ſi venerit Timotheus, videte vt
abſque metu ſit apud vos:opus enim Domi-
ni operatur,quemadmodum & ego.
11 Nequis igitur eum ſpernat, ſed proſe-
quamini eum cum pace,vt veniat ad me:ex-
pecto enim illum cum fratribus.
12 Porrò de Apollo fratre, multum hor-

tatus ſum illum vt iret ad vos cum fratribus:
& omnino non erat voluntas nunc eundi:
venturus eſt autem quum opportunitatem
erit nactus.

13 Vigilate, ſtate in fide, viriliter agite, eſto-
te fortes.

14 Omnia vobis cum charitate fiant.

15 Obſecro autē vos, fratres, noſtis fami-
liā Stephanæ eſſe primitias Achaiæ, & quòd
in miniſterium Sanctis ordinarunt ſeipſos,

16 Vt & vos ſubditi ſitis talibus, & omni ad
iuuanti & laboranti.

17 Gaudeo verò de adventu Stephanæ, &
Fortunati & Achaici: quoniam id quod mi-
hi deerat veſtri, hi ſuppleuerunt:

18 Refocillauerūt enim ſpiritum meum ac
veſtrum: agnoſcite itaque huiuſmodi.

19 Salutant vos Eccleſiæ Aſiæ. Salutāt vos
in Domino multum Aquila & Priſcilla, cum
ea quæ in domo eſt ipſorum, Eccleſia.

Rō. 16, 16 20 Salutant vos fratres omnes. * Salutate
2 Cor. 13, invicem oſculo ſancto.
2 21 Salutatio, mea manu Pauli.
1 Pet. 5, 22 Si quis non diligit Dominū Ieſum Chri
14 ſtum, ſit anathema, maranatha.

23 Gratia Domini Ieſu Chriſti ſit vobiſcū.

24 Dilectio mea cum omnibus vobis in
Chriſto Ieſu. Amen.

*Ad Corinthios prior, miſſa fuit è Philippis,
per Stephanam, & Fortunatum, &
Achaicum, & Timotheum.*

IN SECVNDAM AD CORINTHIOS EPISTOLAM

Argumentum, per Eraſmum Roterodamum.

PRimũ reddit cauſas Corinthiis, quare nõ inviſerit illos, quemadmodũ pollicitus eſt epiſtola ſuperiore: priùs quædam præfatus de ſuis afflictionibus, quas ob Euãgelium Chriſti perpetiebatur, oſtendens, in tantis malis Deum ſibi fuiſſe ſolatio. Mox reconciliat Corinthiis eum, quẽ ſuperiore epiſtola iuſſerat tradi ſathanæ, vt amãter reciperẽt caſtigatum, quẽ peccantẽ eiecerant hæc fermè cap. j. ac ij. Deinde prædicat ſtudiũ ſuũ in Euangelio prædicando, obiter taxãs ac notans cateros pſeudapoſtolos, qui ſuo ſeruiẽtes quæſtui, ſuæ ſtudẽtes gloriæ, nuſquã nõ pelliciebãt ad legem Moſaicam, quam Chriſto ſic conabantur admiſcere, quaſi ſine huius acceſsione nõ eſſet ſpes ſalutis. Itaque vmbris legis Moſaicæ præfert Euangelij lucem, ſubinde adhortans illos, non ad cæremonias legis, ſed ad conſcientiam, vitámq; Chriſto dignam, teſtans interim qua ſynceritate prædicauerit Euangelium Chriſti, quantúmq; malorum eius gratia perpeſſus ſit ſpe præmij cæleſtis. Ad hæc indicat, quibus in rebus ſita ſit potiſsimùm Chriſtiana pietas. Hæc tractantur in calce

capitis ij.capite iij.iiij.v. & principio vj.Nã reliqua huius capitis parte,ſimulq́; initio proximi hortatur illos, vt agnoſcentes dignitatẽ & ſanctitatem ſuæ profeſſionis,modis omnibus abſtineant ab inquinamentis Ethnicorum, cum quibus nihil eſſet illis commune. Quarto loco lenit ſuperioris reprehenſionis acerbitatem,collaudans illorũ obedientiam, quòd epiſtolæ ſuæ, licet obiurgatrici, per omnia paruiſſent: gratulatúrq;, quòd is mœror temporarius, ſummum gaudium vtriſq; pꝑerit,vel vt cùm ex amaro pharmaco cõſequitur gratiſsima ſanitas. Quinto loco cùm exemplo Macedonum, tum variis argumentis,ac ſcripturarum teſtimoniis provocat, vt pro ſua quiſq; facultate,próq; animi propenſione conferat aliquid in ſubſidium ſanctorum, qui Hieroſolymis agebant, memor hoc ſibi mandatum à Petro,ad hoc negotij miſſo Tito cum altero collega,vt pleriq; putãt, Luca,quos cõmẽdat Corinthiis.Hæc agit in cap. octauo & nono. Sexto,quos antè taxauit obliquè,palàm inſectatur,pſeudapoſtolos,qui faſtu ac ſupercilio dignitatem ac maieſtatem apoſtolicam præ ſe ferebant, Paulum in contemptum vocantes velvt humilem, vt qui cerdonicam exercuerit,velvt imperitum, & infantem, adhæc toties cæſum ac vexatum iniuriis. Adverſus hos auctoritatem ſuã aſ-

ſerit

ſerit apud Corinthios, teſtans, nuſquam ſibi deeſſe auctoritatem ac poteſtatem apoſtolicam, ſed qua nolit vti grauandis aliis, quemadmodum cæteri: ſed tantùm ad commodum ſuorum & Chriſti gloriam. Deinde præfatus veniam ſtultitiæ, quòd de ſe glorioſiùs quædam dicere cogeretur: primùm æquat ſe ſummis apoſtolis, deinde præfert etiam, ídq; multis nominibus, vel quòd latiùs ſparſerit Euãgelij doctrinã, vel quòd vnus gratuitò eam tradiderit, neq; per ſe, neq; per ſuos grauans Achaicos: vel quòd plura perpeſſus ſit Euangelij cauſa, quàm illorum quiſquam: ea ſibi gloriæ vertẽs, ob quæ quibuſdam videbatur contemptior. Porrò ſermonis imperitiam agnoſcens, modeſtiæ cauſa, rerum ſcientiam ſibi vendicat, ne quid vel hîc deſiderent. Poſtremò, quoniam pſeudapoſtoli fictis angelorum viſionibus ſeſe venditabant apud ſimplices, Paulus veram & inſignem adducit viſionem, ſe raptum in tertium vſq; cælum, atq; illic edoctum, quæ captum hominũ excedant. Hæc ferè cap. x. xi & xij. Septimo, ne per pſeudapoſtolos relaberentur in priſtina vitia, teſtatur ſibi in animo eſſe inviſere illos, cum auctoritate interminãs, ne tales eos offendat, vt ſui diſsimilis eſſe cogatur: aut ne ſicvt epiſtola ſæuire coactus eſt, ita præſens quoq; ſæuire cogatur: quod antehac non ſe-

cerit, cùm ſuo iure potuiſſet. Hæc agit in calce cap. duodecimi, & cap. decimitertij. Græcorũ inſcriptiones teſtantur hãc epiſtolam miſſam è Philippis per Titum & Lucam. Cæterùm argumenta, quæ nullo auctore, ſed commoda breuitate habentur in Latinis codicibus, teſtantur per eoſdem miſſam è Troade: nam huius loci meminit capite ſecundo.

EPISTOLA
PAVLI APOSTOLI
ad Corinthios ſecunda.

CAPVT I.

4 A laude afflictionũ auſpicatur, 8 exponens quid in Aſia pertulerit, 10 & quàm dexter affulſerit Deus: 17 addit nulla leuitate id factum eſſe, quòd non venerit, vti fuerat pollicitus.

PAVLVS Apoſtol⁹ IESV Chriſti per voluntatẽ Dei, ac Timotheus frater, congregationi Dei quæ eſt Corinthi, vnà cum Sanctis omnibus qui ſunt in tota Achaia:

Epheſ.1,3
1 Pet.1,3
C. 1

2 Gratia vobis & pax à Deo patre noſtro, & Domino Ieſu Chriſto.

3 *Benedictus Deus & pater Domini no-

ſtri

ſtri Ieſu Chriſti, qui eſt pater miſericordia-
rum & Deus omnis conſolationis,
4 Conſolans nos in omni afflictione no-
ſtra, in hoc vt poſsimus conſolari eos qui
ſunt in quavis afflictione, per conſolatio-
nem qua nos ipſos conſolatur Deus.
5 Quoniam ſicvt abvndant afflictiones
Chriſti in nobis, ita per Chriſtum abvndat
& conſolatio noſtra.
6 Siue autem affligimur, [id fit] pro veſtri
conſolatione ac ſalute. quæ operatur in to-
lerantia earundem afflictionum quas & nos
patimur: ſiue conſolationem accipimus, pro
veſtri conſolatione ac ſalute:
7 Spes etiam noſtra firma eſt pro vobis,
quum ſciamus quòd quemadmodum parti-
cipes eſtis afflictionum, ſic [futuri ſitis] &
conſolationis.
8 Nõ enim volumus vos ignorare, fratres,
de afflictione noſtra quę nobis áccidit in A-
ſia: quoniá ſupra modũ grauati fuim⁹ ſupra
vires, adeò vt deſperauerimus etiá de vita.
9 Quin ipſi in nobiſipſis ſententiá mortis
acceperamus: ne cõfideremus in nobiſipſis,
ſed in Deo, qui ad vitam ſuſcitat mortuos,
10 Qui ex tanta morte eripuit nos, & eri-
pit: in quo ſpem fixam habemus, quòd etiam
poſthac erepturus ſit,
11 * Simul adiuuantibus & vobis, per de- Rõ. 15;30
precationem pro nobis: vt ex multis perſo-
nis, pro dono in nos collato, per multos gra
tiæ agantur pro nobis.

12 Nam gloriatio noſtra hæc eſt, teſtimo-
nium conſcientiæ noſtræ: quòd cum ſimpli-
citate & ſynceritate Dei, non ſapientia car-
nali, ſed per gratiam Dei conuerſati fueri-
mus in mundo, abvndãtiùs autem erga vos.
13 Non enim alia ſcribimus vobis, quàm
quæ legitis aut etiam agnoſcitis: ſpero au-
tem quòd vſque ad finem quoq; agnoſcetis.
14 Quemadmodum & agnouiſtis nos ex
parte, quoniam gloria veſtra ſumus, quem-
admodum & vos noſtra, in die Domini Ieſu.
C. 2 15 Et hac fiducia volebam ad vos venire
priùs, vt geminam apud vos inirẽ gratiam,
16 Et per vos pertranſire in Macedoniam,
& rurſum à Macedonia venire ad vos, ac à
vobis deduci in Iudæam.
17 Hoc igitur quum in animo verſarem,
num vbi leuitate ſum vſus? aut num quæ co-
gito, ſecundum carnem cogito? vt ſit apud
me [quod eſt] Etiam, etiam: & [quod eſt]
Non, non.
18 Imò fidelis Deus quòd ſermo noſter
erga vos, non fuit Etiam & non.
19 Nam Dei filius Ieſus Chriſtus, qui in-
ter vos per nos prædicatus eſt, per me &
Syluanum ac Timotheum, non fuit Etiam
& non, ſed Etiam per ipſum fuit:
20 Quotquot enim [ſunt] promiſsiones
Dei, per ipſum [ſunt] Etiam, & per ipſum A-
men Deo ad gloriam per nos.
21 Porrò qui confirmat nos vnà vobiſ-
cum in Chriſtum, & qui vnxit nos, Deus eſt:

22 Qui

22 Qui etiam obſignauit nos, dedítque
arrham Spiritus in cordibus noſtris.
23 Ego verò teſtem Deum invoco in ani-
mam meam, quòd parcens vobis, nondum
venerim Corinthum:
24 Non quòd dominemur vobis [nomi-
ne]fidei, ſed adiutores ſumus gaudij veſtri:
nam fide ſtatis.

CAPVT II.

1 Excuſans ſe quòd non venerit, 2 clàm illos taxat, 4 & communem ſympathiam oſtendit, 5 vt nequeat,niſi ipſis hilaribus, gaudere. 6 Mœcho, quem ſathanæ tradi præceperat, 7 reſipiſcenti veniam dari 8 obſecrat: 13 & profectionis ſuæ in Macedoniam meminit.

SEd decreui apud memetipſum hoc, non
iterum cum dolore ad vos venire.
2 Nam ſi ego mœrore vos afficiã: & quis
eſt qui exhilaret me,niſi is qui mœrore af-
ficitur ex me?
3 Et ſcripſi vobis hoc ipſum, ne ſi veniſ-
ſem[ad vos], dolorem caperẽ ex his ex qui-
bus oportebat me capere voluptatem: fidu-
ciam hanc habens erga vos omnes, quòd
meum gaudium,omnium veſtrum ſit.
4 Nam ex multa afflictione & anxietate
cordis ſcripſi vobis, per multas lachrymas:
nõ vt mœrore afficeremini,ſed vt cognoſce-
retis charitatem quam habeo abvndantiùs
erga vos.

5 Quòd ſi quis dolore affecit, non me dolore affecit, ſed ex parte, ne aggrauem omnes vos.
6 Sufficit iſtiuſmodi [homini] increpatio hæc quæ facta eſt à pluribus:
7 Adeo vt è diverſo magis condonare debeatis & conſolari: ne quo modo fiat vt immodico dolore abſorbeatur huiuſmodi.
8 Quapropter obſecro vos, efficite vt valeat in illum charitas.
9 Nam & in hoc ſcripſeram vt cognoſcerem probationem veſtri, an ad omnia obedientes ſitis.
10 Cui verò condonatis aliquid, & ego [condono]: nam & ego ſiquid condonauí, cui condonaui, propter vos [condonaui] in conſpectu Chriſti:
11 Ne occuparemur à ſatana: non enim illius cogitationes ignoramus.

C. 3

12 Cæterùm quum veniſſem Troadem in Euangelium Chriſti, & oſtium mihi eſſet apertum per Dominum:
13 Non habui relaxationem ſpiritu meo, eo ꝙ nõ inveniſſem Titum fratrem meum: ſed dimiſsis illis, abij in Macedoniam.
14 Deo autem gratia, qui ſemper triũphat per nos in Chriſto: & odorem notitiæ ſuæ manifeſtat per nos in omni loco.
15 Quoniam Chriſti bona fragrantia ſumus Deo, in his qui ſalui fiunt, & in his qui pereunt:
16 His quidem odor mortis ad mortem:

illis

illis verò odor vitæ ad vitam. Et ad hæc quis
idoneus?
17 *Non enim ſumus vt plerique, caupo- Inf. 4,2
nantes ſermonem Dei, ſed velvt ex ſynceri-
tate, ſed v lvt ex Deo in conſpectu Dei per
Chriſtum loquimur.

CAPVT III.

*1 Dicit ſe ſatis habiturum commenda-
tionis, 3 quandiu in fide permanſerint: 6 ſe
miniſtrum non literæ, ſed Spiritus: 8 diſcri-
men Legis & Euangelij exponit, 13 quòd il-
lius claritas magis perſtringat oculos quàm
illuminet: 18 huius verò lux conſpicuam
Dei faciem exhibeat.*

INcipimus rurſus noſipſos commendare?
num egemus, vt nõnulli, cõmendatitiis epi
ſtolis apud vos, aut à vobis commendatitiis?
2 Epiſtola noſtra vos eſtis inſcripta in cor
dibus noſtris: quæ intelligitur & legitur ab
omnibus hominibus,
3 Dũ declaratis quòd eſtis epiſtola Chri-
ſti ſubminiſtrata à nobis, inſcripta non atra-
mento, ſed Spiritu Dei viuentis: non in tabu
lis lapideis, ſed in tabulis cordis carneis.
4 Fiduciam autem huiuſmodi habemus C. 4.
per Chriſtum erga Deum,
5 Non quòd idonei ſimus ex nobiſipſis cogi-
tare quicquam, tanquam ex nobiſipſis: ſed
ſi ſ ad aliquid idonei ſumus, id ex Deo eſt:
6 Qui & idoneos fecit nos miniſtros No-
ui teſtamenti, non Literæ, ſed Spiritus. Nam

Litera occidit. Spiritus autem viuificat.
7 Quòd ſi adminiſtratio mortis in literis,
deformata in ſaxis, fuit in gloria, adeò vt
non poſſent oculos intendere filij Iſrael in
faciem Moſis, propter gloriam vultus eius,
quæ aboletur:
8 Cur non potiùs adminiſtratio Spiritus
erit in gloria?
9 Nam ſi adminiſtratio condemnationis,
gloria: multò magis excellit adminiſtratio
iuſtitiæ in gloria.
10 Quandoquidem ne glorificatum qui-
dem fuit quod glorificatum eſt in hac par-
te, propter eminentem gloriam.
11 Etenim ſi quod aboletur, [fuit] in glo-
ria: multò magis id quod manet, [eſt] in
gloria.
12 Itaque quum habeamus huiuſmodi
ſpem, multa libertate vtamur.
Ex. 34, 33 13 Et non quemadmodum * Moſes pone-
bat velamen in facie ſua, ne intenderent fi-
lij Iſrael in finem eius quod abolebatur.
14 Sed obcæcati ſunt ſenſus illorum: nam
vſque ad diem hodiernum, idem velamen
in lectione Veteris teſtamenti manet, nec
tollitur velũ: (quod per Chriſtũ aboletur)
15 Sed ad hunc vſque diem quum legitur
Moſes, velamen cordibus illorum impoſi-
tum eſt.
16 At vbi converſus fuerit ad Dominum,
tolletur velamen.
Ioh. 4, 24 17 * Dominus autem Spiritus eſt: porrò
vbi

vbi Spiritus Domini, ibi libertas.
18 Nos autem omnes retecta facie gloriã
Domini in ſpeculo repræſentantes, ad eandem imaginem transformamur à gloria in
gloriam, tanquam à Domini Spiritu.

CAPVT IIII.

1 Recenſet ſe adeò laboraſſe in prædicando Euangelio, 4 vt à Satana excæcati ſint, qui illius ſplendorẽ non cernant, 7 prolatum in teſtaceis vaſculis 10 tot ærumnis obnoxiis: 16 itaq; ſuo exemplo ad fortitudinem eos hortatur 17 ex contemptu præſentis vitæ.

PRopterea quum miniſterium hoc habeamus, vt noſtri miſertus eſt [Deus], haud C. 5
degeneramus:
2 Sed reiecimus occultamẽta dedecoris:
*non verſantes per aſtutiam, neq; dolo tra- Sup. 3, 17
ctantes verbum Dei, ſed manifeſtatione veritatis, commendantes noſipſos apud omnem conſcientiam hominum, in conſpectu Dei.
3 Quòd ſi adhuc velatum eſt Euangelium
noſtrum, in his qui pereunt velatum eſt:
4 In quibus Deus huius ſeculi excæcauit
ſenſus incredulorum: ne illuceſceret illis lumen Euangelij gloriæ Chriſti, qui eſt imago Dei.
5 Nõ enim noſipſos prędicamus, ſed Chri
ſtum Ieſum Dominũ: nos autem ſeruos veſtros propter Ieſum.

C. 6 6 Quoniã Deus eſt * qui iuſsit è tenebris
lucem illuceſcere, qui luxit in cordibus no-
Gen.1,3 ſtris, ad illuminationem cognitionis gloriæ
Dei, in facie Ieſu Chriſti.
7 Habemus autem theſaurum hunc in te-
ſtaceis vaſculis, vt virtutis eminẽtia ſit Dei,
& non ex nobis,
8 Dum in omnibus premimur, at non an-
xij reddimur: laboramus, at non deſtitui-
mur:
9 Perſequutionem patimur, at non [in ea]
deſerimur: deiicimur, at non perimus:
10 Semper mortificationem Domini Ieſu
in corpore circunferentes, vt & vita Ieſu in
corpore noſtro manifeſtetur.
11 Semper enim nos qui viuimus, in mor-
tem tradimur propter Ieſum, vt & vita Ieſu
manifeſtetur in mortali carne noſtra.
12 Itaq; mors quidem in nobis agit, vita ve-
rò in vobis.
13 Cæterùm quum habeamus eundem ſpi-
ritum fidei, iuxta illud quod ſcriptum eſt,
Pſ.115,10 * Credidi, & ideo loquutus ſum: & nos cre-
dimus, quapropter & loquimur:
14 Scientes quòd qui ſuſcitauit Dominũ
Ieſum, nos quoq; per Ieſum ſuſcitabit, & cõ
ſtituet vobiſcum.
15 Nam omnia propter vos, vt beneficium
quod exvndauit, pluribus gratias agenti-
bus exvberet in gloriam Dei.
16 Propterea non defatigamur: ſed quã-
uis externus homo noſter corrumpitur, in-

ternus tamen renouatur in dies ſingulos.
17 Nam momentanea leuitas afflictionis
noſtræ mirè ſupra modum æternum pon-
dus gloriæ parit nobis:
18 Dum non ſpectamus ea quæ videntur,
ſed ea quæ non videntur. nam quæ viden-
tur, temporaria ſunt: at quæ non videntur,
æterna.

CAPVT V.

1 Perſtat in eodem argumento, 6 de certa ſpe ſalutis 8 per fidem: 12 non vt ſe iactet, 14 cùm Deum & ipſius Eccleſiam præ oculis habeat, 17 & nihili æſtimet omnia, præter vitæ nouitatem in Chriſto.

SCimus enim quòd ſi terrenum noſtrum
domicilium huius tabernaculi deſtru-
ctum fuerit, ædificationem ex Deo habe-
mus, domicilium non manufactum, æternū
in cælis.
2 Nam in hoc gemimus, * domicilio no- Apoc.3.
ſtro quod è cælo eſt, ſuperindui deſideran- 15
tes:
3 Si tamen induti, non nudi reperiemur.
4 Etenim qui ſumus in hoc tabernaculo,
gemimus onerati: propterea quòd nolimus
exui, ſed ſuperindui: vt abſorbeatur morta-
litas à vita.
5 Porrò qui parauit nos in hoc ipſum, De-
us [eſt]: qui idem dedit nobis arrhabonem
Spiritus.

6 Itaq; bono animo ſumus ſemper, & ſci-
mus quòd quum domi ſumus in corpore,
peregrinamur à Deo.
7 Per fidem enim ambulamus, nõ per ſpe-
ciem.
8 Confidimus autem & probamus magis,
peregrè abeſſe à corpore, & præſentes ad-
eſſe apud Deum.
9 Quapropter contendimus, ſiue domi
præſentes, ſiue foris peregrè agentes, vt illi
placeamus.
10 *Omnes enim nos manifeſtari oportet
Rõ.14,10 coram tribunali Chriſti, vt reportet vnuſ-
quiſque ea quæ [fiunt] per corpus, iuxta id
quod fecit, ſiue bonum ſiue malum.
11 Scientes igitur terrorem illum Domi-
ni, ſuademus hominibus, Deo verò manife-
ſti ſumus: ſpero autem [nos] & in conſciẽtiis
veſtris manifeſtos eſſe.
C. 7 12 Non enim iterum noſipſos commenda
mus vobis, ſed occaſionem damus vobis
gloriandi de nobis: vt aliquid habeatis ad-
verſus eos qui in facie gloriantur, & non in
corde.
13 Nam ſiue inſanimus, Deo [inſani-
mus]: ſiue ſani ſumus, vobis [ſani ſu-
mus].
14 Charitas enim Chriſti conſtringit nos,
iudicantes illud, quòd ſi vnus pro omnibus
mortuus fuit, ergo omnes mortui fuerunt.
15 Et pro omnibus mortuus eſt, vt qui vi-
uunt, poſthac non ſibi viuant, ſed ei qui pro
ipſis

ipſis mortuus eſt & reſurrexit.
16 Itaque nos poſthac neminem nouimus
ſecundum carnem: porrò etiamſi cogno-
uimus Chriſtum ſecundum carnem, nunc ta
men non amplius nouimus.
17 Proinde ſiquis eſt in Chriſto, noua crea
tura [eſt]: *vetera præterierũt, ecce noua fa *Eſa. 43.*
cta ſunt omnia. 18
18 Omnia autem ex Deo, qui reconcilia- *Apo. 21, 5*
uit nos ſibi per Ieſum Chriſtum, dedítq; no
bis miniſterium reconciliationis:
19 Quandoquidem Deus erat in Chriſto,
mundum reconcilians ſibi, non imputãs eis
peccata ſua: & poſuit in nobis ſermonẽ re-
conciliationis.
20 Itaq; nomine Chriſti legatione fungi-
mur, tanquam Deo [vos] obſecrante per
nos: rogamus pro Chriſto, reconciliemini
Deo.
21 Eum enim qui non nouit peccatũ, pro
nobis peccatum fecit: vt nos efficeremur iu
ſtitia Dei per illum.

CAPVT VI.

*1 Vt vitam Chriſto dignam viuãt, hor-
tatur, 5 ne afflictionibus deiiciantur, 9 nec
gloria inſoleſcant: 14 pollutiones fugiant,
16 quum ſint viua viuentis Dei templa.*

QVin & adiuuantes obſecramus, ne in
vacuum gratiam Dei receperitis.

Eſa.49,8 2 Dicit enim,* In tempore accepto exau-
diui te, & in die ſalutis ſuccurri tibi. ecce
nunc tempus acceptum, ecce nunc dies ſa-
lutis.
3 Ne quam vſquam demus offenſionem,
ne reprehendatur miniſterium:
4 Sed in omnibus commendemus noſi-
1. Cor.4, pſos * vt Dei miniſtri, in tolerantia multa,
9 in afflictionibus, in neceſsitatibus, in anxie-
tatibus,
5 In plagis, in carceribus, in ſeditionibus,
in laboribus, in vigiliis, in ieiuniis,
6 In puritate, in ſcientia, in animi lenita-
te, in benignitate, in Spiritu ſancto, in chari-
tate non ſimulata,
7 In ſermone veritatis, in potentia Dei,
per arma iuſtitiæ dextra ac ſiniſtra,
8 Per gloriam & ignominiam, per convi-
tia & laudes: quaſi impoſtores, & [tamen] ve
races:
9 Quaſi ignoti, & [tamen] noti: quaſi mo-
rientes, & ecce viuimus: quaſi correpti, &
non occiſi:
10 Quaſi dolentes, ſemper tamen gauden
tes: quaſi pauperes, multos tamen ditantes:
vt nihil habentes, & [tamen] omnia poſsi-
dentes.
11 Os noſtrum apertum eſt erga vos, Co-
rinthij, cor noſtrum dilatatum eſt.
12 Non eſtis anguſti in nobis: ſed anguſti
eſtis in viſceribus veſtris.
13 Eandem autem remunerationem, vt à
filiis,

filiis, exigo dilatemini & vos.
14 Ne ducatis iugũ cum incredulis. * qđ *Eccli.* 13,
enim conſortium iuſtitię cum iniuſtitia? aut 22
quæ communio luci cum tenebris?
15 Aut quæ concordia Chriſto cum Be-
lial? aut quæ pars fideli cum infideli?
16 Aut quid convenit templo Dei cum ſi-
mulachris? * nam vos templum eſtis Dei vi- 1. *Cor.* 3,
uentis, quemadmodum dixit Deus, † Inha- 17 : 6,19
bitabo in illis, & inambulabo : & ero illorũ †*Lev*.26,
Deus, & ipſi erunt mihi populus. 12
17 * Quapropter exite de medio illorum, **Eſ*.52,11
& ſeparemini [ab illis], dicit Dominus: & im
mundum ne tetigeritis, & ego ſuſcipiã vos.
18 * Et ero vobis loco patris, & vos eritis Ierẽ.31,1
mihi vice filiorum ac filiarum, dicit Domi-
nus omnipotens.

CAPVT VII.

1 Ne nimiùm teneros animos vrgendo proſternat, 2 probabile reddit quòd omnia dixerit 4 ex ingenti erga illos dilectione: 8 itaq; ſibi non diſplicere, quòd mœrore eos affecerit, 10 & adduxerit ad pœnitentiam non pœnitendam.

HAs igitur promiſsiones quum habea- C. 8
mus, chariſsimi, mundemus noſipſos ab
omni inquinamento carnis ac ſpiritus, per-
ficientes ſanctimoniam cum timore Dei.
2 Capaces eſtote noſtri : neminem læſi-
mus, neminem corrupimus, neminem frau-
dauimus.

3 Non[hoc]ad condemnationem veſtri di
co: ſiquidem iam antè dixi vobis quòd in
cordibus noſtris eſtis ad commoriendũ &
conviuendum.
4 Multa mihi fiducia erga vos, multa mi-
hi gloriatio de vobis: impletus ſum conſo-
latione, vehementer exvndo gaudio in o-
mni afflictione noſtra.
5 Etenim quum veniſſemus in Macedo-
niam, nullam habuit relaxationem caro no
ſtra, ſed in omnibus affligebamur: foris pu-
gnæ, intus terrores.
6 Verùm qui conſolatur humiles, conſo-
latus eſt nos Deus per adventum Titi.
7 Non ſolùm autem per adventum illius,
verumetiam per conſolationem quam ille
accepit de vobis, quum annuntiaret nobis
veſtrum deſiderium, veſtrum fletum, veſtrũ
pro me ſtudium, adeò vt magis gauiſus fue-
rim.
8 Nam etiamſi contriſtaui vos per epiſto-
lam, non me pœnitet: etiamſi pœnituiſſet: vi
deo nanque quòd epiſtola illa, tametſi ad
tempus, contriſtauit vos.
9 Nunc gaudeo: non quòd cõtriſtati fue-
ritis, ſed quòd contriſtati ſitis ad pœniten-
tiam: nam cõtriſtati eſtis ſecundum Deum:
ſic vt nulla in re detrimento ſitis affecti per
nos.
2.Petr,2, 10 *Nam qui ſecundum Deum eſt dolor,
19 is pœnitentiam ad ſalutem haud pœniten-
dam parit: cõtrà mũdi dolor mortẽ adfert.

11 Ecce

11 Ecce enim iſtuc ipſum quòd ſecundum
Deum contriſtati fuiſtis, quantam in vobis
genuit ſolicitudinem, imò ſatisfactionem,
imò indignationem, imò timorem, imò de-
ſiderium, imò æmulationem, imò vindictã!
ſiquidem vbiq; cõmendaſtis voſipſos, quòd
puri ſitis in eo negotio.
12 Proinde tametſi ſcripſi vobis, non id fe
ci eius cauſa qui læſerat, nec eius cauſa qui
læſus fuerat: ſed ob id vt palàm fieret ſtudiũ
veſtrum pro nobis apud vos in conſpectu
Dei.
13 Idcirco conſolationem accepimus ex
conſolatione veſtri: qui vberiùs inſuper ga
uiſi fuimus ob gaudium Titi, quòd refocil-
latus ſit ſpiritus illius ab omnibus vobis.
14 Quòd ſiquid apud illum de vobis glo-
riatus ſum, non fuerim pudefactus: ſed vt o-
mnia cum veritate loquuti ſumus vobis, ita
& gloriatio noſtra qua vſus eram apud Ti-
tum, veritas facta eſt.
15 Et viſcera illius maiorem in modum er
ga vos affecta ſunt, dum recolit omnium ve
ſtrum obedientiam, quemadmodum cum
timore ac tremore exceperitis ipſum.
16 Gaudeo ꝙ in omnibus confidã vobis.

CAPVT VIII.

*1 Macedonum 9 atq; adeò ipſius Chri-
ſti exemplo 14 vt liberales ſint in ſanctos,
hortatur: 16 Titum, 18 & alium fratrẽ
hac de cauſa ad ipſos profectos dicit.*

C. 9 CErtiores autem vos facio, fratres, de
gratia Dei quæ data fuit in Eccleſiis
Macedoniæ,
2 Quoniam per multam probationem af-
flictionis exvberauit gaudium illorum, &
profunda paupertas illorum exvndauit in
diuitias ſimplicitatis ipſorum.
3 Nam pro viribus, teſtor, etiam ſupra vi-
res prompti fuerunt:
4 Multa cum obteſtatione rogantes nos,
vt beneficium & ſocietatem miniſterij ſuſci-
peremus in Sanctos,
5 Ac non quatenus ſperabamus, quinetiã
ſemetipſos dediderũt primùm Domino, de-
inde & nobis, per voluntatem Dei:
6 In hoc vt adhortaremur Titum, vt quẽ-
admodum antè cœpiſſet, ita & conſumma-
ret hanc quoq; erga vos beneficentiam.
7 Imò quemadmodum vbiq; abvndatis
fide, & ſermone, & ſcientia, & omni diligen-
tia, & in ea quæ ex vobis erga nos eſt chari-
tate, [facite] vt in hac quoq; beneficẽtia ab-
vndetis.
8 Non ſecundum imperium loquor, ſed
per ſolicitudinem erga alios, etiam veſtræ
dilectionis ſynceritatem approbans.
9 Noſtis enim beneficentiam Domini no-
ſtri Ieſu Chriſti, quòd propter vos pauper
factus ſit quum eſſet diues: vt vos illius pau
pertate diteſceretis.
10 Et conſilium in hoc do: nam hoc vobis
conducit, qui quidem non ſolùm facere,
verum-

verumetiam velle iam cœpiſtis anno ſupe-
riore.
11 Nunc autem & [illud quod] facere [cœ-
piſtis], perficite: vt quemadmodum volun-
tas prompta fuit, ita & perficiatis ex eo quod
poteſtis.
12 Etenim ſi priùs adſit animi promptitu-
do, ea iuxta quicquid illud eſt quod poſsi-
det aliquis, accepta eſt, non iuxta id quod
non poſsidet.
13 Non enim vt aliis relaxatio ſit, vobis au
tem anguſtia: ſed vt ex æquabilitate,
14 In præſenti tempore veſtra copia, illo-
rum [ſuccurrat] inopię, & illorum copia ve-
ſtræ ſuccurrat inopiæ: vt fiat æquabilitas,
15 Quemadmodum ſcriptum eſt, * Qui Ex.16,18
multum [habebat], huic nihil ſuperfuit: &
qui paulum [habebat], is nihilo minus ha-
buit.
16 Gratia autem Deo qui dedit eandem
ſolicitudinem pro vobis in corde Titi,
17 Qui exhortationē acceperit: quin po-
tiùs quum eſſet diligentior, ſuapte ſpōte ad
vos venerit.
18 Miſimus autem vnà cum illo fratrem
eum, cuius laus eſt in Euangelio per omnes
Eccleſias.
19 Nec id ſolùm: verumetiam delectus eſt
ab Eccleſiis comes peregrinationis noſtræ,
cum hac beneficentia quæ adminiſtratur à
nobis ad eiuſdem Domini gloriam, & [ani-
mi] veſtri promptitudinem,

20 Declinantes hoc,nequis nos carpat in
hac exvberantia quæ adminiſtratur à no-
bis:

Rō,12,17 21 *Procurantes honeſta,non tantùm co-
ram Domino,ſed etiam coram hominibus.

22 Miſimus autem vnà cum illis fratrē no-
ſtrum,quem probaueramus in multis ſępe-
numerò diligentem,nunc autem multò di-
ligentiorem,ob multam fiduciam,quā [ha-
beo]erga vos,

23 Siue Titi nomine, qui ſocius meus eſt,
& erga vos adiutor: ſiue aliorum, qui fra-
tres noſtri ſunt, & legati Eccleſiarum, glo-
ria Chriſti.

24 Proinde documentum charitatis ve-
ſtræ & noſtræ de vobis gloriationis, in eos
demonſtretis etiam in cōſpectu Eccleſiarū.

CAPVT IX.

*1 Cur de eorum voluntate bene ſentiens,
3 illis tamen adhortandis ſedulò incumbat,
4 rationem adducit: 6 & ſementi elee-
moſynas comparat, 10 quam Deus repen-
dit magno fænore.*

NAm de ſubminiſtratione quidem quæ
fiat in Sanctos, ſupervacuum eſt mihi
ſcribere vobis.

2 Noui enim promptitudinem animi ve-
ſtri,qua de vobis iacto apud Macedones,quod
Achaia parata eſt ab anno ſuperiore, & ve-
ſtrum exemplum provocauit complures.

3 Miſi tamen hos fratres,ne gloriatio no-
ſtra

ſtra [qua glorior] de vobis, inanis ſiat in hac
parte: vt quemadmodũ dicebã, parati ſitis:
4 Ne quo pacto [ſiat, vt] ſi mecum venerint Mãcedones, & offenderint vos imparatos, nos pudore ſuffundamur, vt ne dicam vos, in hoc argumento gloriationis.
5 Proinde neceſſarium arbitratus ſum adhortari fratres, vt priùs accederent ad vos, & præpararent iam antè promiſſam bonam collationem veſtram: vt ea ſit in promptu, ſic tanquã bona collatio, & nõ tanquã fraudatio.
6 Illud autem [dico], Qui ſementem facit parcè, is parcè meſſurus eſt: & qui ſemẽtem facit libenter ac benignè largiendo, copioſè meſſurus eſt.
7 Vnuſquiſq; ſecundum propoſitum cordis: * non ex moleſtia aut neceſsitate. † nã Rõ. 12, 8
hilarem datorem diligit Deus. † Eccli.
8 Potens eſt autem Deus efficere vt totũ 35, 11
beneficium in vos exvberet: vt in omnibus omnem ſufficientiam habentes, exvberetis in omne opus bonum,
9 Quemadmodũ ſcriptũ eſt, * Diſperſit, de- Pſa. 111, 9
dit pauperib⁹, iuſtitia ei⁹ manet in ſeculum.
10 Porrò qui ſuppeditat ſemen ſeminãti, is & panem in cibum ſuppeditet, & multiplicet ſementem veſtram, & augeat proventus iuſtitiæ veſtræ:
11 Vt in omnibus locupletemini, in omnẽ ſimplicitatem, quæ per nos efficit vt gratiæ agantur Deo.

12 Nam functio huius miniſterij non ſolùm ſupplet ea quæ deſunt Sanctis, verum etiam exvberat in hoc, quòd per multos agantur gratiæ Deo:

13 Qui per probationem miniſterij huius glorificant Deum ſuper obedientia conſenſus veſtri in Euangelium Chriſti: & de ſimplicitate communicationis in ipſos, & in omnes:

14 Et in illorum oratione pro vobis, qui deſiderant vos propter eminentem gratiā Dei in vobis.

15 Gratia autem Deo ſuper inenarrabili ſuo munere.

CAPVT X.

2 Qua fiducia, 4 quibus armis, 6 qua vindicta ſit inſtructus adverſus improborum calumnias, oſtendit: 7 ſéq; præſentem non minus virtutis habere in operibus, 11 quàm abſens grauitatis in verbis.

C. 10 CAeterùm ipſe ego Paulus obſecro vos per lenitatem & manſuetudinem Chriſti, qui iuxta faciem quidē humilis ſum inter vos, abſens tamen audax ſum erga vos.

2 Rogo autem vos, ne præſens audeam ea fiducia, qua cogito audax fuiſſe in quoſdā, qui putant nos velvti ſecundum carnē ambulare.

3 Nam in carne ambulantes, non ſecundum carnem militamus.

4 Siquidem arma militię noſtræ non carnalia

nalia ſunt,ſed potentia Deo, ad demolitio-
nem munitionum: quibus conſilia demo-
limur,
5 Et omnem celſitudinem quæ extollitur
adverſus cognitionem Dei: & captiuam du
cimus omnem cogitationem ad obediendũ
Chriſto:
6 Et in promptu habemus vindictam ad-
verſus omnem inobedientiam,quum imple
ta fuerit veſtra obedientia.
7 Quæ in cõſpectu ſunt,videtis? Siquis de
ſeipſo cõfidit,quòd Chriſti ſit, illud rurſum
perpendat ex ſeipſo, quòd quemadmodum
ipſe Chriſti eſt,ita & nos Chriſti ſumus.
8 Nam ſi & amplius quippiam glorier de
poteſtate noſtra,quam dedit Dominus no-
bis in ædificationem, & non in deſtructio-
nem veſtri,non pudeſiam,
9 Ne videar ceu perterrefacere vos per
epiſtolas.
10 Nam epiſtolæ quidem, inquiunt, gra-
ues ſunt & robuſtæ, at præſentia corporis
infirma, & ſermo contemptus.
11 Hoc reputet qui iſtiuſmodi eſt, quòd
quales ſumus ſermone per epiſtolas,quum
abſumus: tales ſumus & quum adſumus, fa-
cto.
12 Non enim ſuſtinemus inſerere, aut con
ferre nosipſos cum quibuſdam, qui ſeipſos
commendant:ſed iſti non intelligunt, quòd
ipſi inter ſeſe ſeipſos metiuntur, & compa-
rant ſemet ſibi.

13 At nos non in immenſum gloriabimur:
Eph. 4,7 *verùm iuxta menſuram regulæ, qua parti-
tus eſt nobis Deus menſura pertingendi e-
tiam vſq; ad vos.
14 Non enim quaſi non pertingamus vſq;
ad vos, extendimus noſipſos ſupra modũ:
nam vſq; ad vos quoq; pervenimus in Euan
gelio Chriſti:
15 Non in immenſum gloriantes ſuper a-
lienis laboribus: ſperantes futurũ, vt ſubole-
ſcente fide veſtra in vobis magnificemur
iuxta regulam noſtram in exvberantiam:
16 Vt iis quoq; regionibus quæ vltra vos
ſunt, euangelizem, non per alienam regu-
lam, vt de his quæ parata ſunt gloriemur.
Ier. 9,24 17 * Sed qui gloriatur, in Domino glo-
1. Cor. 1, rietur.
31 18 Nõ enim qui ſeipſum cõmendat, ille ꝓ-
batus eſt, ſed is quẽ Dominus commendat.

CAPVT XI.

2 Ingenti ſe erga Corinthios amore cogi teſtatur, 5 vt laudes ſuas deprædicet. 9 Gratuitam illis ſuam operam impendiſſe, 13 ne qua in re ſuperiores eſſent pſeudapoſtoli: 22 quos longè antecellere recenſet in iis quæ veræ ſunt laudis.

VTinam toleraſſetis me pauliſper in inſi-
pientia mea: imò & ſuffertis me.
2 Nam zelotypus ſum erga vos, Dei zelo:
adiunxi enim vos vni viro, vt virginem ca-
ſtam exhiberetis Chriſto:

3 Sed

3 Sed metuo ne qua ſiat, vt quemadmodũ
*ſerpens Euam decepit verſutia ſua, ita cor *Gen.3,4*
rumpantur ſenſus veſtri à ſimplicitate quæ
erat erga Chriſtum.
4 Nam ſi is qui venit, alium Ieſum prædi-
cet quem non prædicauimus: aut ſi ſpiritum
aliũ accipitis, quem non accepiſtis, aut Euan
gelium aliud quod non accepiſtis, rectè ſu-
ſtinuiſſetis.
5 Arbitror enim me nihilo inferiorẽ fuiſ-
ſe eximiis Apoſtolis.
6 Cæterùm licet imperitus ſim ſermone,
non tamen ſcientia: verùm vbique manife-
ſti fuimus in omnibus erga vos.
7 Num illud peccaui, quòd meipſum hu-
miliarim, vt vos exaltaremini? quòd gratui-
tò Euangelium Dei prædicauerim vobis?
8 Cęteras Eccleſias deprædatus ſim, acce-
pto ab illis ſtipendio quo vobis inſeruirem?
9 Et quum apud vos eſſem & egerem, *nõ *Inf.12,13*
oneroſus fui cuiquam. nam quod mihi dee-
rat, ſuppleuerunt fratres qui venerant à Ma
cedonia: & in omnibus ſic me ſeruabam, ne
cui eſſem oneroſus: atque ita ſeruabo.
10 Eſt veritas Chriſti in me, quòd hæc glo
riatio non interrumpetur contra me in re-
gionibus Achaiæ.
11 Quapropter? an quòd non diligam vos?
Deus nouit.
12 Verùm quod facio, idem & faciam: vt
amputem occaſionem iis qui cupiunt occa-
ſionem: vt in eo de quo gloriãtur, reperian-

tur quemadmodum & nos.
13 Siquidem iſtiuſmodi pſeudapoſtoli, o-
perarij doloſi ſunt, ſumpta perſona Apoſto
lorum Chriſti.
14 Atq; haud mirum: quandoquidem ipſe
ſatanas transfiguratur in angelum lucis.
15 Non magnum eſt igitur ſi & miniſtri il-
lius perſonam in ſe transferant quaſi ſint mi
niſtri iuſtitiæ: quorum finis erit iuxta opera
eorum.
16 Iterum dico, nequis me putet inſipien-
tem eſſe: alioquin & iã vt inſipienté accipite
me: vt paululum quiddam & ego glorier.
17 Quod dico, non dico ſecundum Domi
num, ſed velvt per inſipientiam, in hoc argu
mento gloriationis.
18 Quandoquidem multi gloriantur ſecũ-
dum carnem: & ego gloriabor.
19 Libenter enim ſuffertis inſipientes, quũ
ſitis ſapientes.
20 Suffertis enim ſiquis vos in ſeruitutem
adigit, ſiquis exedit, ſiquis accipit, ſiquis at-
tollit ſeſe, ſiquis vos in faciem cædit.
21 Iuxta contumeliam loquor, perinde
quaſi nos infirmi fuerimus. Imò in quocun
que audet aliquis, (per inſipiẽtiam loquor)
audeo & ego.
Philip. 3, 5 22 Hebræi ſunt, *ſum & ego. Iſraelitæ ſunt,
ſum & ego. Semen Abrahæ ſunt, ſum &
ego.
23 Miniſtri Chriſti ſunt, (deſipiens loquor)
excellentius ſum ego: in laboribus copio-
ſius,

ſius, in verberibus ſupra modum, in carceri-
ribus abvndantius, in mortibus frequen-
ter.
24 A Iudæis quinquies quadragenas ſpla-
gas ſvna minus, accepi:
25 *Ter virgis cæſus fui: †ſemel fui lapi- Act.14,
datus: *ter naufragium feci: noctem ac diem 19
in profundo egi: †Act.16,
26 In itineribus ſæpe, in periculis fluminũ, 22
periculis latronum, periculis ex genere, pe- *Act.27,
riculis ex Gentibus, periculis in ciuitate, pe
riculis in deſerto, periculis in mari, pericu- 10
lis inter falſos fratres,
27 In labore & moleſtia, in vigiliis ſæpe,
in fame & ſiti, in ieiuniis ſæpe, in frigore &
nuditate:
28 Præter ea quæ extrinſecus accidunt,
incumbens mihi quotidiana cura omnium
Eccleſiarum.
29 Quis infirmatur, & ego non infirmor?
quis offenditur, & ego non vror?
30 Si gloriari oporteat: de his quæ infir-
mitatis meæ ſunt, gloriabor.
31 Deus & Pater Domini noſtri Ieſu Chri C.11
ſti, qui eſt laudandus in ſecula, nouit quod
non mentiar.
32 *In Damaſci ciuitate, gentis præfectus Act.9,24
nomine Aretæ regis excubias poſuerat in
Damaſcenorum vrbe, cupiens me compre-
hendere:
33 Ac per feneſtram in ſporta demiſſus fui
per mœnia, effugíq; manus eius.

CAPVT XII.

1 Inuitus recenſet 3 revelationes diuinitùs 4 ſibi factas, 6 ob quas quum verè gloriari poſsit, non velit 10 infirmitatum ſuarum conſcius: 11 ſed hanc ſibi neceſsitatem ineptiendi ipſos inijcere, 20 dũ ſe addicunt ambitioſis hominibus, per quos à Chriſto alienantur.

GLoriari ſanè non expedit mihi: veniam enim ad viſiones & revelationes Domini.
Act. 9, 3. 2 * Noui hominem in Chriſto ante annos quatuordecim (an in corpore, neſcio: an extra corpus, neſcio, Deus nouit) raptũ huiuſmodi in tertium vſque cælum.
3 Et ſcio huiuſmodi hominem (an in corpore, an extra corpus, neſcio, Deus nouit)
4 Raptum fuiſſe in paradiſum, & audiſſe arcana verba, quæ fas non ſit homini loqui.
5 Super huiuſmodi homine gloriabor: de meipſo verò non gloriabor, niſi ſuper infirmitatibus meis.
6 Nam ſi voluero gloriari, non ero inſipiens: veritatem enim dicam, ſed parco [vobis]: nequis de me cogitet ſupra id quod videt eſſe me, aut quod audit ex me.
7 Et ne excellentia revelationum ſupra modum efferrer, datus fuit mihi ſtimulus per carnem nuntius ſatanæ, vt me colaphis cæderet ne ſupra modũ efferrer.
8 Super hoc ter Dominum rogaui, vt diſcede-

ſcederet à me.
9 Et dixit mihi, Sufficit tibi gratia mea: nã
virtus mea per infirmitatem perficitur. Li-
bentiſsimè igitur gloriabor potiùs ſuper in-
firmitatibus meis, vt inhabitet in me virtus
Chriſti.
10 Quamobrem placeo mihi in infirmita-
tibus, in contumeliis, in neceſsitatibus, in
perſecutionibus, in anxietatibus pro Chri-
ſto. quum enim infirmus ſum, tunc robu-
ſtus ſum.
11 Factus ſum inſipiens gloriando: vos me
coegiſtis: nam ego debueram à vobis com-
mendari. nulla enim in re inferior fui ſum-
mis Apoſtolis, tametſi nihil ſum.
12 Signa quidem Apoſtoli peracta fuerũt
inter vos cum omni patientia, & ſignis, &
prodigiis, & potentibus factis.
13 Nam quid eſt in quo fuiſtis inferiores
cæteris Eccleſiis: niſi* quòd ipſe ego nõ fue- Sup. 11, 9
rim vobis oneroſus? condonate mihi hanc
iniuriam.
14 Ecce tertiò propenſus animo ſum vt ve
niam ad vos, nec ero vobis oneroſus: non e-
nim quæro quæ veſtra ſunt, ſed vos. non e-
nim debent filij parentibus recondere, ſed
filiis parentes.
15 Ego verò libentiſsimè impendam, & ex-
pendar pro animabus veſtris: licet vberiùs
vos diligens, minùs diligar.
16 Sed eſto, ipſe non grauaui vos: verùm
quum eſſem aſtutus, dolo vos cepi.

17 Num per quenquam eorum quos miſi
ad vos, expilaui vos?
18 Rogaui Titum, & vnà cum illo miſi fra
trem: num quid à vobis extorſit Titus? an-
non eodem Spiritu ambulauimus? annó iiſ-
dem veſtigiis?
19 Rurſum arbitramini, quòd nos vobis
excuſemus? in conſpectu Dei, in Chriſto lo-
quimur: ſed omnia, chariſsimi, pro veſtri æ-
dificatione.
20 Nam metuo ne quà fiat, vt ſi venero, nõ
quales velim, reperiam vos, & ego reperiar
vobis qualem nolitis: ne quo modo ſint cõ-
tentiones, æmulationes, iræ, cõcertationes,
obtrectationes, ſuſurri, rumores, ſeditiones:
21 Ne iterum vbi venero, humilem faciat
me Deus meus apud vos, & lugeam multos
eorum qui antè peccauerunt, nec eos pœ-
nituit immunditiæ, libidiníſque, & impudi-
citiæ quam patrarunt.

CAPVT XIII.

1 Tertiò adveniens, 2 ſeueriorem vindictam illis denuntiat, 5 qui reipſa experti ſunt virtutem Chriſti in ſuo Apoſtolatu: 9 optat tandẽ vt reſipiſcant 11 et fauſta illis precatur.

Deut. 19, 15
Mat. 18, 16
Ioh. 8, 17
Heb. 10, 28

HIc tertius erit advẽtus meus ad vos. *In
ore duorum teſtium aut trium conſti-
tuetur omne verbum.
2 Prædixi & prædico, vt præſens quum eſ-

ſem

ſem iterum, ita & abſens nunc ſcribo iis qui
antè peccauerũt,& reliquis omnibus: quòd
ſi venero denuò,non parcam:
3 Quandoquidem experimentum quæri-
tis in me loquentis Chriſti, qui erga vos nõ
eſt infirmus,ſed potens eſt in vobis.
4 Nam quamvis crucifixus fuit ex infir-
mitate,viuit tamen ex virtute Dei.ſiquidem
& nos infirmi ſumus in illo, ſed viuemus cũ
illo ex virtute Dei erga vos.
5 *Voſipſos tẽtate nũ ſitis in fide:voſipſos 1.Cor.11.
probate. an non cognoſcitis voſmetipſos 28
quòd Ieſus Chriſtus in vobis eſt? niſi ſicubi
reprobi eſtis.
6 At ſpero vos cognituros quòd nos non
ſimus reprobi.
7 Opto autem apud Deum, nequid mali
faciatis: non quò nos probati appareamus,
ſed vt vos quod honeſtum eſt faciatis, nos
verò velvti reprobi ſimus.
8 Non enim poſſumus quicquam adver-
ſus veritatem,ſed pro veritate.
9 Gaudemus enim quũ nos infirmi fueri-
mus, vos autem validi fueritis: hoc autem
inſuper optamus,veſtram integritatem.
10 Propterea hæc abſens ſcribo, ne quum
præſens fuero, rigidus ſim iuxta poteſtatem
quã dedit mihi Dominus in extructionem,
& non in deſtructionem.
11 Quod ſupereſt,fratres,valete,integri e-
ſtote,cõſolationem habete, vnanimes ſitis,
in pace agite,& Deus charitatis ac pacis erit

vobiſcum.

Rõ.16,16 12 *Salutate vos mutuò ſancto oſculo. Sa-
1.Cor.16, lutant vos Sancti omnes.
20 13 Gratia Domini Ieſu Chriſti, & charitas
2 Pet.5, Dei, & communicatio Spiritus ſancti ſit cũ
14 omnibus vobis. Amen.

Ad Corinthios ſecunda, miſſa fuit à Philippis Macedoniæ per Titum & Lucam.

IN EPISTOLAM AD GALATAS, ARGVMENtum per Eraſmum Roterodamum.

GALATAE *Græci ſunt, ſed ex Gallis oriundi. Vnde iuxta diuum Hieronymũ, originis ingenium, ingenij tarditate referebant. Quandoquidem & Hilarius Gallus ipſe, in hymnorum carmine Gallos indociles vocat. Et Paulus illos obiurgans, ἀνοήτȣς appellat. Ad quorum ingenium ſuum attemperans ſermonem, acerbiùs illos caſtigat, quàm vllos in cæteris epiſtolis: & reprehendit magis quàm docet, vt quibus ratio ſuadere non poterat, revocaret auctoritas. Agit in hac epiſtola, quod nuſquam non agit, vt à legis Moſaicæ ſeruitute invitet ad Euangelij gratiã. Quod idem agit in epiſtola ad Romanos. Nam vtriſq; idem error acciderat, ſed diver-*

ſæ

ſa ratione. Nam Romani primùm in Iudaiſmum inducti poſtea reſipuerunt: Galatæ rectè ab Apoſtolo inſtituti, pſeudapoſtolorum opera in Iudaiſmum retracti fuerunt. Quòd Romani perperàm inſtituti ſunt, ſimplicitatis erat: quòd mox admoniti reſipuerunt, prudentiæ. Contrà, quòd Galatæ Chriſtũ amplexi ſunt, facilitatis erat: quòd protinus in Iudaiſmũ relapſi ſunt, leuitatis atq; ſtultitiæ. Ad hos igitur ſubierant pſeudapoſtoli, vel vt à Petro & Iacobo ſummatibus Apoſtolis miſſi: & Pauli auctoritatem calumniis eleuabant, negantes illi fidem habendam qui ſibi non cõſtaret, nunc legis vtens cæremoniis ſuſceptis votis, raſóq; capite, et circunciſo Timotheo: nunc cum Ethnicis legem negligens ac damnans: potiùs audiendos qui apud Petrũ & Iacobum verſati fuiſſent, quiq; Dominum Ieſum vidiſſent: cùm Paulus nec vidiſſet Chriſtum, & diſcipulorum duntaxat diſcipulus eſſet, non Chriſti. Proinde Paulus vehementi & acri oratione (neq; enim eſt vlla epiſtola concitatior) ſalubriq; auſteritate, & clementi ſæuitia, ſimul & Galatarum errori medetur, & ſuam aſſerit auctoritatem, & pſeudapoſtolorum fraudulentiam aperit. In ipſo ſtatim epiſtolæ limine teſtatur ſeſe vel ſummis Apoſtolis parem, aut etiam ſuperiorem, in hoc quòd Euangelij prædicandi au-

ctoritatem à Chriſto iam immortali cœlitus accepiſſet:atq; hoc auctore fretum in Arabia et Damaſci aliquandiu prædicaſſe Chriſtũ, prius quàm cum quoquã Apoſtolorum contuliſſet: deinde Hieroſolymis vidiſſe quidem Petrum ac Iacobum diebus perpaucis, neque quicquam tamen ab illis adiutũ eſſe:ſub hæc in Syria et Cilicia quatuordecim annis Chriſti præconem egiſſe,donec admonitus diuinitus,Hieroſolymam reverſus vnà cum Barnaba ac Tito, cum primariis Apoſtolis contulit Euangelium ſuum : non quòd de tot annorũ prædicatione iam veniſſet in dubium:ſed vt eorum comprobatione, quorum ſumma erat apud omnes auctoritas, magis confirmarentur cæteri:ſed ita contuliſſe cum Petro, vt ab illo nihil acceſſerit quod ad Euangelij rem attineret, & adeo non fuiſſe ſe compulſum à Petro , vt gentibus legis onus imponeret , vt Antiochiæ Petrum cibis communibus veſcentem , vbi ſe metu ſupervenientium Iudæorũ è conviuio ſubduceret,palàm in os reprehenderit:docens,ex fide contingere ſalutem euãgelicam,non ex obſeruatione legis iam antiquatæ.Id velvti Petro dici cœptũ, latiùs proſequitur,verſus ad Galatas,demonſtrans,legem Moſaicam ad tempus modò fuiſſe datã, & ad vnum Chriſtum illa ſpectaſſe omnia: in illa fuiſſe carnem, in Euangelio ſpiritum:

in illa vmbras,in Euangelio lucem:in illa imagines,in Euangelio veritatem: in illa ſeruitutem,in Euangelio libertatem.Dementiæ verò eſſe, guſtatis potioribus, vltrò recidere ad deteriora. Hæc agit cap.j.ij.iij.iiij. Deinde grauiter interminatus eis,ne circunciſione recepta, turpiter ſe dedant in ſeruitutē legis: oſtendit Christianam libertatē non eſſe peccandi licentiam, ſed vltroneam functionem officiorum pietatis, quæ charitate dictante, non lege iubente præſtantur. Poſtremò hortatur ad Christianam concordiā, ad ſubleuandos infirmiores aut lapſos, ad bene merendū de iis qui nos fidem edocuerunt. Huiuſmodi factis, quoniam ſpiritus ſunt, æterna deberi præmia, cùm cæremoniis temporariis, temporaria ſit gloria: obiter in odium vocans pſeudapoſtolos, qui nō ob aliud ſtudebant circuncidi Galatas, niſi vt ſuper hoc gloriarentur, vel vt auctores huius facinoris. Cui morbo affines ſunt, qui hodie nouos cultus, et prodigioſè inſignes reperiunt, vt dicatur: Hoc hominum genus ille inſtituit. Hanc epiſtolam, vt apparet, Paulus, quò ſingularem erga Galatas affectum teſtaretur, totam ſua manu ſcripſit, cùm in aliis ſoleat duntaxat ſubſcribere. Nostra argumenta ſcriptam teſtantur ab Epheſo ciuitate: Græcorum inſcriptiones, ab vrbe Roma.

EPISTOLA
PAVLI APOSTO-
li ad Galatas.

CAPVT I.

1 Poſt inſcriptionem 6 ſubiungit obiurgationem, Galatas accuſans defectionis 9 à ſuo Euangelio, 15 quod à Deo accepit, 17 ante quàm cum vllo Apoſtolorum contuliſſet.

Tit.1,3 PAVLVS *Apoſtolus, (non ab hominibus, neq; per hominem, ſed per IESVM Chriſtum ac Deũ Patrem, qui ſuſcitauit illũ ex mortuis)
2 Quíque mecum ſunt omnes fratres, Eccleſiis Galatiæ:
3 Gratia vobis & pax à Deo patre, & Domino noſtro Ieſu Chriſto,
4 Qui dedit ſeipſum pro peccatis noſtris,
Luc.1,74 *vt eriperet nos ex præſenti ſeculo malo, iuxta voluntatem Dei & patris noſtri:
5 Cui gloria in ſecula ſeculorum. Amen.
6 Miror quòd à Chriſto qui vocauit vos per gratiam, adeo citò trãsferamini in aliud Euangelium.
7 Quod non eſt aliud, niſi quòd quidam ſunt qui turbãt vos, & volunt invertere Euangelium Chriſti.

8 Cæterùm etiamſi nos, aut angelus è cæ-
lo prædicauerit vobis Euangelium præter
id quod prædicauimus vobis,anathema ſit.
9 Quemadmodum antè diximus,& nunc
iterum dico,Si quis vobis prædicauerit Eu-
angelium præter id quod accepiſtis,anathe-
ma ſit.
10 Nunc enim vtrùm hominibus ſuadeo,
an Deo? aut quæro hominibus placere? nam
ſi hactenus hominibus placuiſſem, Chriſti
ſeruus haudquaquam eſſem.
11 *Notum autẽ vobis facio,fratres,Euan- C. 1
gelium quod prædicatum eſt à me,non eſſe 1.Cor,15,
ſecundum hominem. 1
12 Neque enim ego ab homine accepi il-
lud,neque didici, ſed per revelationem Ie-
ſu Chriſti.
13 *Audiſtis enim meam converſationem Act,9,1
quondam in Iudaiſmo, quòd ſupra modum
perſequebar Eccleſiam Dei, ac depopula-
bar illam.
14 Et proficiebam in Iudaiſmo ſupra mul-
tos æquales in genere meo, quum vehemen
ter eſſem ſtudioſus à maioribus meis tradi-
torum inſtitutorum.
15 Aſt vbi Deo (qui ſegregauerat me ab
vtero matris meæ, & vocauit per gratiam
ſuam in hoc,
16 Vt revelaret Filium ſuum per me) vi-
ſum eſt* vt prædicarem ipſum inter Gentes: Eph.3,8
continuò non contuli cum carne & ſan-
guine:

17 Neque redij Hieroſolymam,ad eos qui
ante me fuerant Apoſtoli: ſed abij in Ara-
biam,ac denuò reverſus ſum Damaſcum.
18 Deinde poſt annos tres redij Hieroſo-
lymam,vt viderem Petrum: & mãſi apud il-
lum dies quindecim.
19 Alium autẽ ex Apoſtolis non vidi quẽ-
quam.niſi Iacobum fratrem Domini.
20 Porrò quæ ſcribo vobis, ecce coram
Deo non mentior.
21 Deinde veni in regiones Syriæ Cili-
ciæque.
22 Eram autem ignotus iuxta faciem Ec-
cleſiis Iudææ,quæ erant in Chriſto:
23 Sed tantùm hic rumor apud illos erat,
qui perſequebatur nos aliquando,nũc prę-
dicat fidem,quam quondam expugnabat:
24 Et glorificabant in me Deum.

CAPVT II.

1 Nihil à ſuo Euangelio diverſum ſenſiſſe Apoſtolos, 3 incircunciſi Titi exemplo oſtendit, 11 & quòd aſſeruerit illud adverſus Petri ſimulationem: 17 inde tranſitum facit ad cauſæ tractationem,gratuitò nos iuſtificari per Chriſtum,etc.

C.2 DEinde poſt annos quatuordecim rur-
ſum aſcendi Hieroſolymam vnà cum
Barnaba,aſſumpto ſimul & Tito:
2 Aſcendi autem iuxta revelationem, &
contuli cum illis Euangelium quod prædi-
co inter Gentes, ſed priuatim cum iis qui e-

rant in pretio: ne quo modo in vanum cur-
rerem aut cucurriſſem.
3 Sed neque Titus qui mecum erat,
quum eſſet Græcus, compulſus fuit circun-
cidi:
4 Propter obiter ingreſſos falſos fratres
qui ſubintroierant ad explorandum liber-
tatem noſtram quam habemus in Chriſto
Ieſu, quò nos in ſeruitutem adigerent.
5 Quibus ne ad tempus quidem ceſsimus
per ſubiectionem: vt veritas Euangelij per-
maneret apud vos.
6 Ab iis autem qui videbantur aliquid eſ-
ſe, quales aliquando fuerint, nihil mea re-
fert: *perſonam hominis Deus non accipit. *Deut.10,*
Nam mihi qui videbantur eſſe in pretio, ni- 17
hil contulerunt. 2 *Parali.*
7 Imò contrà, quum vidiſſent mihi cõcre- 19,7
ditum fuiſſe Euãgelium præputij, quemad- *Iob* 34,19
modum Petro circunciſionis: *Sap.*6,8
8 (Nam qui efficax fuit in Petro ad Apo- *Eccli.*35,
ſtolatum Circunciſionis, efficax fuit & in 16
me erga Gentes) *Rom.*2,11
9 Quúmque cognouiſſent gratiam mihi *Eph.*6,9
datã Iacobus, & Cephas, & Iohãnes, qui vi- *Col.*3,25
debantur eſſe columnæ, dextras dederunt *Act.*10,
mihi ac Barnabæ ſocietatis: vt nos in Gen- 34
tes, ipſi verò in Circunciſionem [Apoſtola- 1.*Pet.*1,
tu fungeremur]: 17
10 Tantùm vt pauperũ memores eſſemus:
in quo & diligens fui vt hoc ipſum facerem.
11 Quum autem veniſſet Petrus Antiochiã, C.3.

palàm illi reſtiti, eo quòd reprehẽſus eſſet.
12 Nam ante quàm veniſſent quidam à Iacobo, vnà cum Gentibus ſumebat cibum: quum autem veniſſent, ſubduxit ac ſeparauit ſe ab illis, metuens eos qui erant ex circunciſione.
13 Ac ſimulabant vnà cum illo cæteri quoque Iudæi, adeo vt Barnabas ſimul abduceretur in illorum ſimulationem.
14 Verùm vbi vidiſſem quòd nõ recto pede incederent ad veritatem Euangelij, dixi Petro coram omnibus, Si tu quũ ſis Iudæus, gentiliter viuis, ac non Iudaicè, cur Gentes cogis Iudaiſare?
15 Nos natura Iudæi, & non ex Gentibus peccatores,
16 Quoniam ſcimus non iuſtificari hominem ex operibus Legis, niſi per fidem Ieſu Chriſti: & nos in Chriſtum Ieſum credidimus, vt iuſtificaremur ex fide Chriſti, & non ex operibus Legis: propterea quòd non iuſtificabitur ex operibus Legis omnis caro.
Rõ, 3, 19 17 *Quòd ſi dum quærimus iuſtificari per Chriſtũ, reperimur & ipſi peccatores: num ergo Chriſtus peccati miniſter eſt? Abſit.
18 Nam ſi quæ deſtruxi, ea rurſum ædifico, tranſgreſſorem meipſum conſtituo.
19 Ego enim per Legẽ Legi mortuus fui: vt Deo viuerem, vnà cum Chriſto crucifixus ſum.
20 Viuo tamen, non iam ego, ſed viuit in me Chriſtus. Vitam autem quam nunc viuo
in

In carne,per fidem viuo filij Dei, qui dilexit
me,& tradidit ſemetipſum pro me.
21 Non aſpernor gratiam Dei.Nam ſi per
Legem eſt iuſtitia, igitur Chriſtus fruſtra
mortuus eſt.

CAPVT III.

*1 Exprobrat, quòd ſe abduci paſsi ſint
ab expreſſa illis ad viuum in Chriſto iuſti-
ficationis gratia: 6 Abrahæ exemplum
adducit, 10 effectum 19 & cauſas la-
tæ Legis exponens.*

O Stulti Galatæ, quis vos faſcinauit vt nõ C.4.
crederetis veritati: quibus præ oculis
Ieſus Chriſtus antè fuit depictus, inter vos
crucifixus?
2 Hoc ſolum cupio diſcere à vobis, Ex o-
peribus Legis Spiritũ accepiſtis, an ex præ-
dicatione fidei?
3 Adeo ſtulti eſtis, quum Spiritu cœperi-
tis,nunc carne conſummamini?
4 Tam multa paſsi eſtis fruſtra? ſi tamen
& fruſtra.
5 Qui igitur ſubminiſtrat vobis Spiritum,
& operatur virtutes in vobis, vtrùm ex o-
peribus Legis, an ex prædicatione fidei [id
facit]?
6 Quemadmodum* Abrahã credidit Deo, Gen.15,6
& imputatum eſt illi ad iuſtitiam. Rom.4,3
7 Scitis igitur quòd qui ex fide ſunt, ij ſint Iac.2,23
filij Abrahæ.
8 Prævidẽs autem Scriptura quòd ex fide C.5.

iuſtificet Gentes Deus,priùs rem lætam nũ-
Gen.12, 3 tiauit Abrahæ, *Benedicentur, [inquiens],
in te omnes gentes.
Eccli. 44 19 9 Itaque qui ex fide ſunt,benedicuntur cũ
fideli Abraham.
10 Nã quotquot ex operibus Legis ſunt,
C.6 execrationi ſunt obnoxij. ſcriptũ eſt enim,
Deut.27, 26 *Execrabilis omnis qui non manſerit in o-
mnibus quæ ſcripta ſunt in libro Legis, vt
faciat ea.
11 Quòd autem in Lege nullus iuſtificetur
Abac.2, 4 apud Deum palàm eſt: ſiquidem *Iuſtus ex
fide viuet.
Rõ.1,17 12 Lex autem non eſt ex fide: ſed ¶ Qui fe-
Heb.10, 38 cerit ea homo, viuet in ipſis.
13 Chriſtus nos redemit ab execratione
¶Leuit. 18,5 Legis, dum pro nobis factus eſt execratio:
(Scriptum eſt enim,*Execrabilis omnis qui
*Deut. 21,23 pendet in ligno.)
14 Vt in Gentes benedictio Abrahæ ve-
niret per Chriſtum Ieſum, vt promiſsionem
Spiritus acciperemus per fidem.
C.7 15 Fratres, ſecundum hominem dico,*Ho-
Heb.9, 17 minis licet teſtamentum, tamen ſi ſit cõpro-
batum, nemo reiicit, aut addit [aliquid].
16 Porrò Abrahæ dictæ ſunt promiſsiones
& ſemini eius: non dicit, Et ſeminibus: tan-
quam de multis: ſed tanquam de vno, Et in
ſemine tuo, qui eſt Chriſtus.
17 Hoc autem dico, teſtamentũ antè com
probatũ à Deo erga Chriſtũ, Lex quæ poſt
annos quadringentos & triginta cœpit, non
facit

facit irritum,vt abroget promiſsionem.
18 Nam ſi ex Lege eſt hæreditas, non iam ex promiſsione. Atqui Abrahæ per promiſſionem donauit Deus.
19 Quid igitur Lex? Propter tranſgreſsiones addita fuit, donec veniret ſemẽ cui promiſſum fuerat, ordinata per angelos in manu interceſſoris.
20 Interceſſor autẽ vnius non eſt, at Deus vnus eſt.
21 Lex igitur num eſt adverſus promiſſiones Dei? Abſit: etenim ſi data fuiſſet Lex, quæ poſſet viuificare, verè ex Lege eſſet iuſtitia.
22 Sed* cõcluſit Scriptura omnia ſub peccatum, vt promiſsio ex fide Ieſu Chriſti daretur credentibus. Rõ.3,10
23 Cæterùm ante quàm veniſſet fides, ſub Lege cuſtodiebamur, concluſi in eam fidem quæ erat revelanda.
24 Itaq; * Lex pædagogus noſter fuit ad Chriſtum,vt ex fide iuſtificaremur. Rõ,10,4
25 At poſtquam venit fides, non amplius ſub pædagogo ſumus.
26 Omnes enim filij Dei eſtis, eo quòd credidiſtis Chriſto Ieſu.
27 Nam* quicunque baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis. Rom,6,3
28 Non eſt Iudæus neque Græcus, non eſt ſeruus neque liber, non eſt maſculus ac femina: omnes enim vos vnus eſtis in Chriſto Ieſu.

29 Quòd ſi vos eſtis Chriſti, igitur Abrahæ ſemen eſtis, & iuxta promiſsionem hæredes.

CAPVT IIII.

1 A tutela Legis emancipatos 4 Chriſti adventu, qui eius eſt finis, 9 abſurdum eſt ad egenas ſuperſtitiones relabi: 14 revocat ergo eos ad puritatẽ doctrinæ Euangelij, 21 & pulchra allegoria ſuam diſputationem exornat.

C.8. DIco autẽ, quandiu hæres puer eſt, nihil differt à ſeruo, quũ ſit Domin⁹ omniũ,
2 Sed ſub tutoribus & actoribus eſt, vſq; ad tempus quod pater præſcripſerit.
3 Sic & nos quum eſſemus pueri, ſub elementis mundi eramus in ſeruitutem adacti.
4 At vbi venit plenitudo temporis, emiſit Deus filium ſuum factum ex muliere, factũ Legi obnoxium:
5 Vt eos qui Legi erant obnoxij, redimeret: * vt adoptione ius filiorum acciperemus.
Rõ.8,15
6 Quoniam autem eſtis filij, emiſit Deus Spiritum filij ſui in corda veſtra, clamãtem, Abba, Pater.
7 Itaque iam nõ es ſeruus, ſed filius: quòd ſi filius, & hæres Dei per Chriſtum.
8 Sed tum quidem quũ ignoraretis Deũ, ſeruiebatis iis qui natura non ſunt dij.
9 At nunc poſteaquam cognouiſtis Deũ, quin potiùs cogniti eſtis à Deo, quomodo con-

convertimini denuò ad infirma & egena e-
lementa, quibus iterum ab integro ſeruire
vultis?
10 Dies obſeruatis, & menſes, & tempora,
& annos.
11 Metuo de vobis, ne fruſtra laborauerim erga vos.
12 Eſtote vt ego ſum: quandoquidem & e-
go ſum vt vos, fratres, rogo vos. nihil me
læſiſtis.
13 Noſtis quòd per infirmitatẽ carnis euã-
gelizauerim vobis priùs:
14 Et experimentũ mei quod erat in car-
ne mea, non eſtis aſpernati, neque reſpui-
ſtis: ſed me velut angelũ Dei ſuſcepiſtis, velut
Chriſtum Ieſum.
15 Quæ eſt igitur beatitudo veſtra? teſti-
monium enim reddo vobis, quòd ſi fieri
potuiſſet, oculos veſtros effoſſos dediſſetis
mihi.
6 Igitur inimicus factus ſum vobis, vera
loquendo vobis?
17 Ambiunt vos non bene, imò excludere
vos volunt, vt ipſos æmulemini.
18 Bonum autem eſt æmulari in re bona
ſemper, & non ſolùm quum præſens ſum a-
pud vos.
19 Filioli mei, quos iterum parturio, do-
nec formetur Chriſtus in vobis.
20 Vellem autem adeſſe apud vos nunc,
& mutare vocem meam: quoniam conſilij
inops ſum in vobis.

21 Dicite mihi, qui ſub Lege vultis eſſe, Le-
gem ipſam non auditis?

C. 9 22 Scriptum eſt enim, quòd Abrahã duos
filios habebat: vnum ex ancilla, & vnum ex
libera:

Gen. 16, 23 *Verùm is qui ex ancilla [natus eſt], ſe-
15 cundum carnem natus eſt: †qui verò ex li-
†Gen. 21, bera, per repromiſsionem:

2 24 Quæ per allegoriam dicuntur. Nã hæc
ſunt duo teſtamenta. Vnum quidem à mon-
te Sina, in ſeruitutem generans, qui eſt
Agar:

25 (Nã Agar, Sina mons eſt in Arabia: con
finis eſt autem ei quæ nunc vocatur Hieru-
ſalem: ſeruit autem cum filiis ſuis.)

26 At quæ ſurſum eſt Hieruſalem, libera
eſt, quæ eſt mater omnium noſtrum.

Eſa. 54, 1 27 Scriptum eſt enim, *Lætare ſterilis quæ
non paris: erumpe & clama quæ non partu-
ris: quoniã multi liberi deſertæ, magis quàm
eius quæ habet virum.

Rom. 9, 8 28 *Nos autem fratres ſecundũ Iſaac pro-
miſsionis filij ſumus.

29 Sed quemadmodum tunc is qui ſecun-
dum carnem natus erat, perſequebatur eũ
qui natus erat ſecundum Spiritum: ita &
nunc.

Gen. 21, 30 At quid dicit Scriptura? *Eiice ancillam
10 & filium illius: nõ enim hæres erit filius an-
cillæ cum filio liberæ.

31 Itaque, fratres, non ſumus ancillæ filij,
ſed liberæ.

Cap.

CAPVT V.

*1 Quia ex libera ortos eſſe dixit, admo-
net, quantũ ſit pretiũ tãtæ libertatis: 13 qua-
liter ea ſit vtendum, 16 vt ſpiritui obe-
diant, 19 & reſiſtant carni.*

IN libertate igitur qua Chriſtus nos libe-
rauit, ſtate, & ne rurſus iugo ſeruitutis im-
plicemini.
2 *Ecce ego Paulus dico vobis, quòd ſi cir C.10
cuncidamini, Chriſtus nihil vobis proderit. Act.15,2.
3 Conteſtor autem omnem hominem qui
circunciditur, quòd debitor eſt totius Le-
gis ſeruandæ.
4 *Chriſtus vobis factus eſt otioſus quicũ- 1.Cor.15
que per Legem iuſtificamini, à gratia exci- 17.
diſtis.
5 Nos enim ſpiritu ex fide, ſpem iuſtitiæ
expectamus.
6 Nam in Chriſto Ieſu neque circunciſio
quicquam valet, neque præputium, ſed fides
per dilectionem operans.
7 Currebatis bene, quis vos impediuit vt
non crederetis veritati?
8 Nempe perſuaſio non ex eo [profecta]
qui vocat vos.
9 *Paulum fermenti totam cõſperſionem 1.Cor.5,6
fermentat.
10 Ego cõfido de vobis in Domino, quòd
nihil aliud ſenſuri ſitis: cæterùm qui con-
turbat vos, portabit iudicium, quiſquis
fuerit.

11 Ego autem, fratres, ſi circunciſionē ad-
huc prædico, quid adhuc perſequutionem
patior? abolitum eſt igitur offendiculum
crucis.
12 Vtinam & abſcindantur qui vos labe-
factant.
13 Vos enim in libertatem vocati fuiſtis,
C. 11 fratres: tantùm ne libertatem in occaſio-
nem [detis] carni, ſed per charitatem ſerui-
te vobis invicem.
14 Nam tota Lex in vno verbo comple-
Leuit. 19, tur, nempe hoc, * Diliges proximum tuum
18 vt teipſum.
Mat. 22, 15 Quòd ſi alius alium viciſsim mordetis
39 & devoratis, videte ne viciſsim alius ab alio
Marc, 12, conſumamini.
31 16 Dico autem, † Spiritu ambulate, & con-
Rō. 13, 9 cupiſcentiam carnis non perficietis.
Iac. 2, 8 17 Nam caro concupiſcit adverſus Spiri-
tum, Spiritus autem adverſus carnem: hæc
† Rō. 13, autem inter ſe mutuò adverſantur, vt non
14 quæcunque volueritis, eadem faciatis.
1. Pet. 2, 18 Quòd ſi Spiritu ducimini, non eſtis ſub
11 lege.
19 Porrò manifeſta ſunt opera carnis:
quæ ſunt hæc, adulterium, ſcortatio, immun
ditia, laſciuia,
20 Simulachrorum cultus, veneficium, ini-
micitiæ, lis, æmulationes, iræ, concertatio-
nes, ſeditiones, ſectæ,
21 Invidiæ, cædes, ebrietates, comeſſatio-
nes, & his ſimilia: de quibus prædico vobis
quemad-

quemadmodum & prædixi, quòd qui talia
agunt, regni Dei hæredes non erunt.
22 Contrà, fructus Spiritus eſt, charitas,
gaudium, pax, lenitas, benignitas, bonitas,
fides,
23 Manſuetudo, temperãtia. adverſus hu-
iuſmodi non eſt lex.
24 Qui verò ſunt Chriſti, carnem crucifi-
xerunt cum affectibus & concupiſcentiis.
25 Si viuimus Spiritu, Spiritu & inceda-
mus.
26 Ne efficiamur inanis gloriæ cupidi, in-
vicem nos provocãtes, invicem invidentes.

CAPVT VI.

1 Agit iam in ſpecie de charitate erga delinquentes & lapſos, 6 erga Miniſtros verbi, 10 erga domeſticos fidei: 12 non quemadmodum falſi Legis zelatores, 13 qui in carne mutilata gloriantur, 14 non autem in cruce Chriſti.

FRatres, etiamſi occupatus fuerit homo
in aliquo delicto, vos qui ſpirituales e-
ſtis, inſtaurate huiuſmodi, ſpiritu manſue-
tudinis: conſiderans temetipſum, ne & tu tẽ-
teris.
2 Invicem alij aliorum onera portate: ſic
complete Legem Chriſti.
3 Nam ſiquis ſibi videtur aliquid eſſe, quũ
nihil ſit, ſuum ipſe fallit animum.
4 Opus autem ſuum probet vnuſquiſque:
& tunc in ſemetipſo tantùm gloriationem

habebit,& non in alio.
1.Cor.3,8 5 *Vnuſquiſque enim propriam ſarcinam
baiulabit.
1.Cor. 9, 6 *Communicet autem qui catechizatur
7 ſermone, ei qui ſe catechizat in omnibus
bonis.
7 Ne erretis, Deus nō irridetur. quicquid
enim ſeminauerit homo, hoc & metet.
8 Nam qui ſeminat per carnem ſuam, de
carne metet corruptionem: ſed qui ſeminat
per Spiritum, de Spiritu metet vitā æternā.
2.Theſ.3, 9 *Bonum autem faciendo ne defatige-
13 mur: tempore enim ſuo metemus non defa-
tigati.
10 Itaque dum tempus habemus, opere-
mur bonum, cùm erga omnes, tum verò ma
ximè erga domeſticos fidei.
C.12. 11 Videtis quanta vobis epiſtola ſcripſe-
rim mea manu.
12 Quicunque volunt iuxta faciem place-
re in carne, ij cogunt vos circuncídi: tantùm
ne ob crucem Chriſti perſequutionem pa-
tiantur.
13 Nam qui circuncidũtur, ne ipſi quidem
Legem ſeruant: ſed volunt vos circuncídi, vt
in veſtra carne glorientur.
14 Ego verò abſit vt glorier, niſi in cruce
Domini noſtri Ieſu Chriſti, per quem mihi
mundus crucifixus eſt, & ego mundo.
15 Nam in Chriſto Ieſu neque circunciſio
quicquam valet, neque præputium: ſed no-
ua creatura.

16 Et quicunque iuxta regulam hanc incedunt, pax ſuper eos & miſericordia, & ſuper Iſraelem Dei.
17 De cætero nequis mihi moleſtias exhibeat: ego enim ſtigmata Domini Ieſu in corpore meo porto.
18 Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti cum ſpiritu veſtro, fratres. Amen.

Ad Galatas miſſa fuit è Roma.

IN EPISTOLAM AD EPHESIOS ARGVMENtum, per Eraſmum Roterodamum.

Epheſus metropolis quõdam erat Aſiæ minoris, ciuitas ſuperſtitioſè dedita cultui dæmonum, & præcipuè Dianæ: vnde & in Actis, Dianæ Neocoros dicitur: non illius venatricis, cui poetæ ſagittas & arma tribuũt: ſed multimammiæ, quam Græci Polymaſton appellant: quam volebant omnium animantium eſſe nutricem, vt indicauit Hieronymus. Nam de templo Epheſiæ Dianæ, toto orbe celebratiſsimo, paſsim etiam Ethnici meminere ſcriptores. Hos curioſarum artium tenebat ſtudium. Vnde legimus, ad prædicationem Apoſtolorum magicos libros ab eis comportatos, igni traditos fuiſſe: et ſupputato pretio, compertũ fuiſſe quinquagies mille

nummûm argenti,ſicvt refertur in Actis cap. xix. Vt igitur à tantis erroribus illos abduceret, triennium apud illos egit, nihil interim non faciens, quod ad illorum ſalutem faciebat, magno ſtudio reclamantibus & obſtrepentibus multis, ſicvt ipſe teſtatur alicvbi: vbi et beſtiis obiectus eſt, quemadmodum ipſe teſtatur in ſecunda ad Corinthios epiſtolà. At diſcedens, Timotheum apud eos remanere iuſsit. Abvndabat autem ea ciuitas, vt curioſis & magiæ deditis, ita doctiſsimis viris. Vnde Paulus, vt ad omnium mores & ingenia ſeſe attemperat, de dæmonibus ac ſpiritibus crebrò meminit, bonorum ac malorum differentiam indicans. Ad hæc retruſa quædam aperit: nec enim eſt vlla epiſtola, quæ tã abditos habeat ſenſus, vt ob hanc potiſsimũ Petrus ſcripſiſſe videatur: Sicvt & chariſsimus frater noſter Paulus, ſecundum datam ſibi ſapientiam ſcripſit vobis, ſicvt in omnibus epiſtolis, loquens in eis de his, in quibus ſunt quædam difficilia intellectu, quæ indocti & inſtabiles deprauant, ſicvt & cæteras ſcripturas, ad ſuam ipſorũ perditionem. Difficultas autem, non tã in verbis ſita eſt, quãquã haud alibi ſermonis phraſis perplexior, quàm in ſenſibus: quod agnoſcit et de diuus Hieronymus in præfatione commentariorũ. Hæc idcirco vniuerſa replicauimus, vt oſten-

dere-

deremus, quare Apoſtolus in hac vel potiſſimùm epiſtola obſcuros ſenſus & ignota ſeculis ſacramenta congeſſerit. Hos igitur, quoniam in fide perſtiterant, hortatur vt pergant, et ad perfectionem proficiant, commonefaciens cuiuſmodi fuerint, cùm vitiis addicti ſeruirent impiis ſpiritibus, & quales nunc facti ſint, inſiti Chriſto: docens interim Euangelij gratiam conſilio diuino, licet Iudæis promiſſam, in gentes quoque rectè propagatam, & huius muneris ſe miniſtrum à Deo conſtitutum. Quoniam autem ſcripſit è carcere, hortatur ne deiiciantur animo ob ipſius afflictiones, verùm eas potiùs ſibi gloriæ ducant. Hæc agit cap. primo & ſecundo: in cæteris tribus, vitæ formam illis præſcribit, demonſtrans quid ſequendum, quid fugiendum: quæ officia maritorum in vxores, vxorum in maritos: quæ parentum in liberos, liberorum in parentes: quæ dominorum in ſeruos, ſeruorum in dominos. Scripta eſt Epiſtola ab vrbe Roma per Tychicum diaconum, cuius meminit in calce, fidelem miniſtrum eum vocans. Ambroſius addit ſcriptã è carcere, cùm Hieroſolymis Romam deductus ſub fideiuſſore degeret extra caſtra in ſuo conducto.

EPISTOLA PAVLI APOSTOLI ad Epheſios.

CAPVT I.

1 Poſt ſalutationem, 4 de gratuita Dei electione, 5 & adoptione diſſerit: 7, 13 à qua ſalus hominum tanquam ex vero et natiuo fonte manat. Et quia tam ſublime arcanum capi non poteſt, 16 precatur, vt ad plenam 20 Chriſti cognitionem Epheſios Deus adducat.

PAVLVS Apoſtolus IE-
SV Chriſti per volunta-
1.Cor.1,1 tem Dei,*Sanctis qui agũt
Epheſi,& fidelibus in Chri
ſto Ieſu:
2 Gratia vobis & pax à
Deo Patre noſtro,& Domino Ieſu Chriſto.
C.1. 3 *Benedictus Deus & Pater Domini no-
ſtri Ieſu Chriſti, qui benedixit nos omni be
2.Cor.1,3 nedictione ſpirituali,in cæleſtibus Chriſto:
1.Pet.1,3 4 †Quemadmodum elegit nos in ipſo,an-
†2. Tim. te quàm iacerentur fundamenta mundi,*vt
1,9 eſſemus ſancti & irreprehẽſibiles coram il-
*Coloſ.1, lo per charitatem.
22 5 Qui prædeſtinauit nos vt adoptaret in
filios per Ieſum Chriſtum in ſeſe, iuxta be-
neplacitum voluntatis ſuæ,

6 Vt

6 Vt laudetur gloria gratiæ ſuæ,qua charos reddidit nos per illum dilectum:
7 Per quem habemus redemptionem per ſanguinem ipſius, remiſsionem peccatorũ, iuxta diuitias gratiæ ſuæ:
8 De qua vbertim nobis impertiuit in omni ſapientia & prudentia:
9 Patefacto nobis arcano voluntatis ſuæ, iuxta beneplacitum ſuum, quod propoſuerat in ſeipſo,
10 Vſque ad diſpenſationem plenitudinis temporum,vt ſummatim inſtauraret omnia per Chriſtum,& quæ in cælis ſunt,& quæ in terra per eundem:
11 Per quem & in ſortẽ aſciti ſumus, prædeſtinati ſecundum propoſitum ipſius, cuius vi ſiunt vniuerſa iuxta decretum voluntatis ipſius:
12 Vt ſimus nos in laudem gloriæ illius,qui priores ſperauimus in Chriſto:
13 In quo ſperatis & vos,audito verbo veritatis,Euangelio ſalutis veſtræ: in quo etiã poſteaquam credidiſtis, obſignati eſtis Spiritu promiſsionis ſancto.
14 Qui eſt arrhabo hæreditatis noſtræ,in redemptionẽ acquiſitæ poſſeſsionis in laudem gloriæ ipſius.
15 Quapropter & ego quum audiſſem eã quæ in vobis eſt fidem in Domino Ieſu, & charitatem in omnes Sanctos: C.2.
16 Nõ deſino gratias agere pro vobis,mẽtionem veſtri faciens in precibus meis,

17 Vt Deus Domini noſtri Ieſu Chriſti, Pa
ter gloriæ, det vobis Spiritum ſapientiæ &
reuelationis, per agnitionem ſui,
18 Illuminatos oculos mentis veſtræ: vt
ſciatis quæ ſit ſpes ad quam ille vocauit, &
quàm opulenta gloria hæreditatis illius in
Sanctis,
19 Et quæ ſit excellens magnitudo poten-
Inf. 3.7 tiæ illius in nos, qui *credimus ſecundum ef-
Col. 2,11 ficaciam roboris fortitudinis eius,
20 Quam exercuit in Chriſto, quum ſuſci
taret eũ ex mortuis, & ſedere fecit ad dex-
teram ſuam in cæleſtibus,
21 Supra omnem Principatum ac Poteſta-
tem & Virtutem, & Dominium, & omne no-
men quod nominatur non ſolùm in ſeculo
hoc, verumetiam in futuro.
Pſal. 2,7 22 *Et omnia ſubiecit ſub pedes illius, & eũ
dedit caput ſuper omnia ipſi Eccleſiæ,
23 Quæ eſt corpus illius, complementum
eius qui omnia in omnibus adimplet.

CAPVT II.

Vt gratiæ magnitudinem ex comparatione amplificet, 1 reducit illis in memoriam, 5 quòd exitio prorſus addicti, 8 gratia ſint ſeruati, 13 et propinqui facti 16 reconciliatione per Chriſtum facta, 17 & per Euangelium publicata.

C. 3. ET *vos quum eſſetis mortui delictis ac
peccatis,
Col. 2,13 2 In quibus aliquando ambulaſtis iuxta
ſecu-

ſeculum mundi huius,*iuxta principem cui Inf. 6,12
poteſtas eſt aeris,& ſpiritus nunc agentis in
filiis contumacibus,
3 Inter quos & nos omnes converſabamur
aliquando in cõcupiſcentiis carnis noſtræ,
facientes quæ carni ac menti libebant: & e-
ramus natura filij iræ, quemadmodum &
cæteri.
4 Sed Deus,qui diues eſt in miſericordia,
propter multam charitatem ſuam qua dile-
xit nos,
5 Etiam quum eſſemus mortui per deli-
cta, conviuificauit nos vnà cum Chriſto,
(per gratiam eſtis ſeruati)
6 Simúlq; cum eo reſuſcitauit, & ſimul cũ
eo ſedere fecit inter cæleſtes in Chriſto Ie-
ſu:
7 Vt oſtenderet in ſeculis ſupervenienti-
bus eminentem opulentiam gratiæ ſuæ, be-
nignitate erga nos per Chriſtum Ieſum.
8 Gratia enim eſtis ſeruati per fidem,ſdq;
non ex vobis:Dei donum eſt,
9 Non ex operibus,ne quis glorietur.
10 Nam ipſius ſumus opus, cõditi in Chri
ſto Ieſu ad opera bona quæ præparauit De-
us vt in eis ambularemus.
11 Quapropter memẽtote quòd vos quõ-
dam Gentes in carne, vocabamini Præpu-
tium ab ea quæ vocatur Circuncíſio in car
ne,[quæ circunciſio]manibus fit:
12 Quòd [inquam] eratis in tempore il-
lo ſine Chriſto, abalienati à Republica

Rō. 9, 4 Iſraelis, & * extranei à teſtamentis promiſ-
ſionis, ſpem non habentes, Deóq; carentes
in mundo.
13 Nunc autem per Chriſtum Ieſum, vos
qui quondam eratis longinqui, propinqui
facti eſtis per ſanguinem Chriſti.
14 Ipſe enim eſt pax noſtra, qui fecit ex v-
triſq; vnum, & interſtitium maceriæ diruit,
ſimultatem per carnem ſuam:
15 Legem mandatorum in decretis [ſitam]
abrogans: vt duos conderet in ſemetipſo in
vnum nouum hominem, faciens pacem.
16 Et vt reconciliaret ambos in vno cor-
pore Deo per crucem, perempta inimicitia
per eam.
17 Et veniens euangelizauit pacem vobis
qui procul aberatis, & iis qui propé.
Rom. 5, 2 18 Quoniam * per illum habemus aditum
vtriq; in vno Spiritu ad Patrem.
19 Iam igitur non eſtis hoſpites & inco-
læ, ſed conciues Sanctorum ac domeſtici
Dei,
20 Superſtructi ſuper fundamentum Apo
ſtolorum ac Prophetarum, ſummo angula-
ri lapide ipſo Ieſu Chriſto:
21 In quo quæcunq; ſtructura coagmen-
tatur, ea creſcit in templum ſanctum in Do
mino.
22 In quo & vos coædificamini in habita-
culum Dei per Spiritum.

CAPVT III.

1 Ideo ſe dicit à Iudæis multa paſſum,
3 quòd myſterium de Gentibus ſeruandis,
8 Dei iuſſu prædicauerit. 13 Deinde rogat
Epheſios, ne ob afflictiones quas patitur, de-
ficiant: 14 ac propterea orat Dominum,
18 vt percipiant quanta ſit Chriſti dile-
ctio.

HVius rei gratia ego Paulus vinctus C. 4.
[ſum] Chriſti Ieſu pro vobis Gentibus.
2 Si quidem audiſtis diſpenſationem gra-
tiæ Dei, quæ data eſt mihi in vos,
3 Quòd ſecundum revelationem notum
mihi fecit myſterium, (quemadmodum an-
tè ſcripſi paucis,
4 Ex quibus poteſtis legentes intelligere
cognitionem meam in myſterio Chriſti)
5 Quod in aliis ætatibus non innotuit fi-
liis hominum, quemadmodum nunc reve-
latum eſt ſanctis Apoſtolis eius & Prophe-
tis, per Spiritum,
6 Vt ſint Gentes cohæredes, & eiuſdẽ cor
poris, conſortéſq; promiſsionis eius in Chri
ſto per Euangelium,
7 Cuius factus ſum miniſter, ſecundum
donum Gratiæ Dei, quod datum eſt mihi
* ſecundum efficaciam potentiæ illius. *Sup. 1,19*
8 † Mihi minimo omnium Sanctorum da † 1, Cor.
ta eſt gratia hæc,* vt inter Gentes euange- 15,9
lizarem imperveſtigabiles diuitias Chri- **Gal. 1,*
ſti, 16

9 Et in lucem proferam omnibus quæ ſit
Rõ.16,25 communio * myſterij quod erat abſcondi-
Col.1,16 tum à ſeculis in Deo, qui vniuerſa condidit
2.Tim.1, per Ieſum Chriſtum,
10 10 Vt nota fiat nunc Principatibus ac po-
Tit.1,2 teſtatibus in cæleſtibus per Eccleſiam vehe
menter varia ſapientia Dei,
1.Pet.1,20 11 Secundum præfinitionem ſeculorum,
quam fecit in Chriſto Ieſu Domino no-
ſtro,
12 Per quem habemus audaciam & aditũ
cum fiducia, quæ eſt per fidem illius.
13 Quapropter peto ne deficiatis ob affli-
ctiones meas [quas] pro vobis [tolero], quæ
eſt gloria veſtra.
C. 5 14 Huius rei gratia flecto genua mea ad
Patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti,
15 Ex quo omnis à communi Patre cogna
tio in cælis & in terra nominatur:
16 Vt det vobis iuxta diuitias gloriæ ſuæ,
vt fortitudine corroboremini per Spiritũ
ſuum in internum hominem,
17 Vt inhabitet Chriſtus per fidem in cor
dibus veſtris, fixis in charitate radicibus, &
fundamento iacto:
18 Vt valeatis aſſequi cum omnibus San-
ctis quæ ſit latitudo & lõgitudo, & profun-
ditas & ſublimitas,
19 Cognoſceréq; præeminẽtem cognitio-
ni dilectionem Chriſti: vt impleamini in o-
mnem plenitudinem Dei.
Rõ.16,25 20 * Ei verò qui poteſt cumulatè facere
vltra

vltra omnia quæ petimus aut cogitamus,
iuxta vim agentem in nobis,
21 Sit gloria in Eccleſia per Chriſtum Ieſum, in omnes ætates ſeculi ſeculorum. Amen.

CAPVT IIII.

Tria vlt. cap. præceptiones de moribus cõtinent. 1 Hortatur ad mutuam coniunctionem: 7 propterea varia dona à Deo conferri, 16 vt ædificetur Eccleſia. 17 Revocat ergo eos ab infidelium vanitate, 25 à mendacio, 29 & ſpurcitie ſermonis.

HOrtor itaq; vos ego vinctus in Domino,* vt ambuletis ita vt dignum eſt vocatione qua vocati eſtis, C. 6 *Philip.* 1, 27
2 Cum omni ſubmiſsione ac manſuetudine, cum animi lenitate, tolerantes vos inuicem per charitatem, *Col.* 1, 10 1. *Theſ.* 2, 12
3 Studentes ſeruare vnitatem Spiritus per vinculum pacis.
4 Vnum corpus & vnus ſpiritus, quemadmodum & vocati eſtis in vna ſpe vocationis veſtræ.
5 Vnus Dominus, vna fides, vnum baptiſma, *Mal.* 2, 10
6 * Vnus Deus & Pater omnium, qui eſt ſuper omnia, & per omnia, & in omnibus vobis. † *Rõ.* 12, 3 1. *Cor.* 12, 11
7 Verùm † vnicuiq; noſtrum data eſt gratia iuxta menſuram donationis Chriſti. 2. *Cor.* 10, 13

Pſ. 67,19 8 Quapropter dicit,* Quum aſcendiſſet
in altum, captiuam duxit captiuitatẽ, & de-
dit dona hominibus.
9 (Cæterùm illud Aſcendit, quid eſt, niſi
quòd etiam deſcẽderat priùs in infimas par
tes terræ?
10 Qui deſcendit, idem ille eſt qui etiam
aſcendit ſupra omnes cælos: vt impleret o-
mnia)
1. Cor. 12, 28 11 Et idem dedit,* alios quidem Apoſto-
los, alios verò Prophetas, alios autem Euan
geliſtas, alios autem Paſtores ac Docto-
res,
12 Ad inſtaurationem Sanctorum in opus
adminiſtrationis, in ædificationem corpo-
ris Chriſti:
13 Donec perveniamus omnes in vnitatẽ
fidei & agnitionis filij Dei, in virum perfe-
ctum, in menſuram ætatis plenè adultę Chri
ſti:
14 Vt non amplius ſimus pueri, qui flu-
ctuemus & circunferamur quovis vento do-
ctrinæ, per verſutiam hominum, per aſtu-
tiam, qua [nos] adoriuntur vt imponant
[nobis].
15 Sed veritatem ſectantes in charitate, a-
doleſcamus in illum per omnia, qui eſt ca-
put, [nempe] Chriſtus.
16 In quo totum corpus, ſi coagmentetur
& compingatur per omnem commiſſuram
ſubminiſtrationis, iuxta actum in menſura
vniuſcuiuſq; partis, incrementũ corporis fa
cit,

cit, in ædificationem ſuiipſius per charita-
tem.
17 Hoc itaq; dico, & teſtor per Dominũ, C. 7
ne poſthac ambuletis, * quemadmodum & Rom.1,21
reliquæ Gentes ambulant, in vanitate men-
tis ſuæ,
18 Dum mentem habent obtenebratam,
abalienati à vita Dei, propter ignorantiam
quæ eſt in illis, & excæcationem cordis eo-
rum.
19 Qui poſteaquam pervenerunt eò vt do
lere deſierint, ſemetipſos dediderunt laſci-
uię, ad patrandam immunditiam omnẽ cum
auiditate.
20 Vos autem non ſic didiciſtis Chriſtũ:
21 Si quidem illum audiſtis, & in eo docti
fuiſtis quemadmodum eſt veritas in Ieſu,
22 * Deponere iuxta priorem converſa- Coloſ.3,8
tionem veterem hominem, qui corrumpi-
tur iuxta concupiſcentias erroris,
23 Renouari verò ſpiritu mentis veſtræ,
24 *Et induere nouum hominẽ, qui iuxta Rõ. 6,4
Deum conditus eſt per iuſtitiam & ſancti- Col.3, 10
tatem veritatis. Heb.12,1
25 Quapropter depoſito mendacio,† lo- 1.Pet,2,1:
quamini veritatẽ quiſq; proximo ſuo: quo- 4,1
niam ſumus invicem membra. †Zach.8,
26 * Iraſcimini, & non peccetis: ſol ne óc- 16
cidat ſuper iram veſtram, *Pſa.4,5
27 † Neq; detis locum calumniatori. †Iac.4,7
28 Qui furabatur, non amplius furetur:
magis autem laboret operando manibus

quod bonum eſt: vt poſsit impertiri ei qui
opus habuerit.

Inf. 5, 3 29 * Omnis ſermo ſpurcus ex ore veſtro
ne procedat: ſed ſiquis eſt bonus ad ędifica-
tionem, quoties opus eſt, vt det gratiam au
dientibus.

30 Et ne cõtriſtetis Spiritum ſanctũ Dei:
per quem obſignati eſtis in diem redem-
ptionis.

31 Omnis amarulentia, & tumor, & ira, &
vociferatio, & maledicentia tollatur à vobis
cum omni malitia.

32 Sitis autem invicem alius in alium co-
mes, miſericordes, largiẽtes vobis invicem,
quemadmodum & Deus per Chriſtum lar-
gitus eſt vobis.

CAPVT V.

3 Ne in vitiis quæ reprehendit, oſci-
tanter ſuas admonitiones excipiant, 5 ſeue-
ra denuntiatione eos terret: 8 ſtimulos e-
tiam adhibet, 15 et à generali morũ paræ-
neſi, 22 ad ſpecialem vxorum, 25 & ma
ritorum deſcendit.

C. 8 SItis igitur imitatores Dei, tanquam filij
dilecti,

Iohã. 13, 2 * Et ambuletis in dilectione, quemad-
34: 15, 12 modum & Chriſtus dilexit nos, & tradidit
1. Iohã. 3, ſemetipſum pro nobis oblationem ac vi-
23 ctimam Deo, in odorem bonæ fragran-
tiæ.

3 † Cæterùm ſcortatio & omnis immun- † *Sup*. 4,
ditia, * aut auaritia ne nominetur quidem 29
inter vos, ſicvt decet ſanctos: **Mar*. 7,
4 Aut obſcœnitas, aut ſtultiloquium, aut 21
vrbanitas, quæ non conveniunt: ſed magis *Coloſ*. 3, 5
gratiarum actio.
5 Nam hoc ſcitis, quòd omnis ſcortator,
aut immundus, aut auarus, qui eſt ſimula-
chrorum cultor, non habet hæreditatem in
regno Chriſti & Dei.
6 *Ne quiſquã vos decipiat inanibus ſer- *Mat*. 24,
monibus: propter hæc enim venire ſolet i- 4
ra Dei in filios inobedientes. *Mar*. 13, 5
7 Ne ſitis igitur conſortes illorum. *Luc*. 21, 8
8 Eratis quondam tenebræ, nunc autem 2. *Theſ*. 2,
lux in Domino: vt filij lucis ambulate: 3
9 (Nam fructus Spiritus ſitus eſt in omni
bonitate & iuſtitia & veritate)
10 Probãtes quid ſit acceptum Domino.
11 Et ne commercium habueritis cum o-
peribus infrugiferis tenebrarum: quin ea
potiùs etiam arguite.
12 Nam quæ ſecretò fiunt ab iſtis, turpe
eſt vel dicere.
13 Sed omnia dum produntur, à luce ma-
nifeſta fiũt. nam quicquid manifeſtum red-
ditur, lumen eſt.
14 Quapropter dicit, Expergiſcere qui
dormis, & ſurge à mortuis: & illuceſcet tibi
Chriſtus.
15 *Videte igitur quomodo circunſpectè *Col*. 4, 5
ambuletis, non vt inſipiẽtes, ſed vt ſapiẽtes.

16 Redimentes occaſionem: quòd dies ma
li ſint.
Rō.12,2 17 Propterea ne ſitis imprudentes: * ſed
1.Theſ.4, intelligentes quæ ſit voluntas Domini.
3 18 Et ne inebriemini vino, in quo luxus
eſt: ſed impleamini Spiritu,
19 Loquentes vobiſipſis per pſalmos, &
hymnos, & cantiones ſpirituales, canen-
tes ac pſallentes in corde veſtro, Domino:
20 Gratias agentes ſemper de omnibus,
in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, Deo
& Patri:
21 Subditi viciſsim alius alij cum timo-
re Dei.
C. 9 22 * Vxores ꝓpriis viris ſubditæ ſitis, vel-
Col. 3,18 uti Domino.
Tit.2,5 23 † Quoniam vir eſt caput vxoris, quem-
1.Pet. 3, 5 admodum & Chriſtus eſt caput Eccleſiæ: &
† 1. Cor. idem eſt qui ſalutem dat corpori.
11,3 24 Itaq; quemadmodum Eccleſia ſubdita
eſt Chriſto, ſic & vxores ſuis viris [ſubditæ
ſint] in omnibus.
Col. 3,19 25 * Viri, diligite vxores veſtras, ſicvt &
Chriſtus dilexit Eccleſiam, & ſemetipſum
expoſuit pro ea;
26 Vt illam ſanctificaret, mundatam laua-
cro aquæ per verbum:
27 Vt adhiberet eam ſibiipſi glorioſam Ec-
cleſiam, non habentem maculam, aut rugã,
aut quicquam eiuſmodi: ſed vt eſſet ſancta
& irreprehenſibilis.
28 Sic debent viri diligere ſuas vxores, vt
ſua

ſua ipſorum corpora: qui diligit ſuam vxo-
rem,ſeipſum diligit.
29 Nullus enim vnquam ſuam ipſius car-
nem odio habuit:imò enutrit ac fouet eam,
ſicvt & Dominus Eccleſiam.
30 Quoniam membra ſumus corporis e-
iuſdem,ex carne eius & ex oſsibus eius.
31 * Huius rei gratia relinquet homo pa- *Gē.2, 24*
trem ac matrem, & adiungetur vxori ſuæ: *Mat.19,5*
atq; è duobus fiet vna caro. *Mar.10,7*
32 Myſterium hoc magnum eſt: verum e- 1. *Cor.6,*
go loquor de Chriſto & de Eccleſia. 16
33 Quanquam & vos ſingulatim hoc præ-
ſtate,vt ſuam quiſq; vxorem diligat tanquā
ſeipſum:vxor autem vt revereatur virum.

CAPVT VI.

1 *Subiicit præcepta de liberorum,* 5 *ſer-
uorum,* 9 *dominorum officiis:* 10 *deinde
proponit, quàm acris pugna fidelibus ſit pro
poſita,* 13 *& quibus armis in ea vtendum:*
21 *poſtremò Tychicum commendat.*

Col. 3,20
FIlij, * obedite parentibus veſtris in Do- †*Ex.* 20,
mino:nam id eſt iuſtum. 12
2 † Honora patrem tuum, & matrē, (qđ *Deu.*5,16
eſt præceptum primum in promiſsione) *Eccli.* 3,9
3 Vt bene tibi ſit, & ſis longæuus in terra. *Mat.*15,4
4 Patres, ne provocetis ad iram liberos *Marc.* 7.
veſtros, ſed educetis eos per eruditionē & 10
correptionem Domini.

Col. 3,22 5 * Serui obedite iis qui Domini ſunt iux-
Tit. 2,9 ta carnē, cum timore ac tremore, cum ſim-
1. *Pet.* 2, plicitate cordis veſtri. tanquam Chriſto:
18 6 Non ad oculum ſeruientes, velut homi-
nibus placere ſtudentes, ſed tanquam ſerui
Chriſti, facientes quæ vult Deus, ex animo:
7 Cum beneuolentia ſeruientes Domino,
& non hominibus:
8 [Illud] ſcientes quòd vnuſquiſque quod
fecerit boni, hoc reportabit à Deo, ſiue ſer
uus fuerit, ſiue liber.
9 Et vos Domini, eadem facite erga illos,
remittentes minas: ſcientes quòd & veſter i-
Deut. 10, pſorum dominus eſt in cælis,* nec perſonæ
17 reſpectus eſt apud illum.
2. *Par.* 19, 10 Quod ſupereſt, fratres mei, ſitis fortes
7 per Dominum, pérq; potentiam roboris il-
Iob 34, lius.
19 11 Induite totam armaturam Dei, vt poſsi-
Sap. 6,8 tis ſtare adverſus aſſultus diaboli.
Eccli. 35, 12 Quoniam non eſt nobis lucta adverſus
16 ſanguinem & carnem, ſed adverſus † Princi-
patus, adverſus Poteſtates, adverſus mundi
Rō. 2,11 dominos. [rectores] tenebrarum ſeculi hu-
Gal. 2, 6 ius, adverſus ſpirituales aſtutias in cæleſti-
Col. 3,25 bus.
Act. 10, 13 Quapropter aſſumite vniuerſam arma-
34 turam Dei, vt poſsitis reſiſtere in die malo,
1. *Pet.* 1, & omnibus peractis ſtare.
17 14 State igitur, lumbis circuncinctis [bal-
† *Sup.* 3,2 teo] per veritatem: & induti thoracem iu-
ſtitiæ,

15 Et calceati pedibus,vt parati ſitis ad Euangelium pacis:
16 Super omnia aſſumpto ſcuto fidei, quo poſsitis omnia iacula Mali illius ignita extinguere.
17 † Galeámque ſalutaris accipite,& gladium Spiritus,qui eſt verbum Dei: *Eſa. 59, 17*
18 In omni deprecatione & obſecratione orantes in omni tempore, in Spiritu, & ad hoc ipſum *vigilantes cum omni ſedulitate & deprecatione pro omnibus Sanctis, *1.Theſ. 5, 8* ** Col. 4,3*
19 † Et pro me, vt mihi detur ſermo in apertione oris mei cum libertate, vt notum faciam myſterium Euangelij, *† 2.Theſ. 3,1*
20 Super quo legatione fungor in catena,vt in eo liberè loquar, ſicvt oportet me loqui.
21 Vt autem ſciatis & vos quæ ad me pertinent,quid agam, de omnibus vos certiores reddet Tychicus dilectus frater & fidus miniſter in Domino:
22 Quem miſi ad vos in hoc ipſum, vt cognoſceretis de rebus noſtris, & conſolaretur corda veſtra.
23 Pax fratribus, & charitas cum fide à Deo patre,& Domino Ieſu Chriſto.
24 Gratia ſit cum omnibus diligentibus Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum cum ſynceritate. Amen.

Miſſa fuit è Roma ad Epheſios per Tychicum.

IN EPISTOLAM AD PHILIPPENSES ARGVmentum, per Eraſmum Roterodamum.

PHilippenſes in prima Macedoniæ parte ſunt, vt narratur in Actis, cap. decimoſexto, colonia oriunda ab vrbe Philippis, dicta à Philippo conditore. Horum metropolis eſt Theſſalonice. Qui quoniam in fide ſemel accepta perſtiterant, non admiſsis pſeudapoſtolis, quibus auſcultarant Corinthij & Galatæ, meritò ab Apoſtolo collaudantur. Ad hos Paulus admonitu ſpiritus profectus, cõplures dies apud illos egit non ſine negotio. Nam hîc flagris cæſus eſt Paulus, et cum Sila cõiectus eſt in carcerem: quo tempore carceris cuſtos cum tota familia baptizatus eſt. Hîc erat et Lydia purpuraria, quæ prima cõuerſa, Paulum excepit hoſpitio. Hîc & milites, cognito quòd Romanus eſſet ciuis, vltrò rogarunt, vt quò vellet abiret: & Chriſti nomen ſatis felicibus auſpiciis inclaruit. Quinetiã cùm Paulus Romæ ageret in vinculis, miſerũt illi quæ ad vitæ neceſsitatẽ pertinebãt, per Epaphroditũ: quod & antè fecerãt, cùm ageret Theſſalonice, ſicvt in hac ipſa teſtatur epiſtola. Collaudatos igitur eos adhortatur, vt perſeuerent ac proficiãt: oſtẽdens glorian-

uiandum etiã in afflictionibus, quæ ad illuſtrandum Christi Euangeliũ facerent: ſe verò vel mortẽ adeò non horrere, vt optet etiã, ſi Chriſto volente contingat. Deinde cumprimis hortatur ad mutuam concordiam, quæ inter elatos eſſe nõ poteſt: & quò æquiore ſint animo, pollicetur Timotheũ, atq; etiã ipſum breuì ad illos rediturum: interim miſſo Epaphrodito, qui ex periculoſiſſima ægrotatione conualuerat. Hæc agit duobus primis capitibus: nam in tertio confirmat animos illorum aduerſus pſeudapoſtolos, ad Iudaiſmũ vbique ſolicitãtes, quos canes appellat, operarios iniquitatis, inimicos crucis Chriſti, et qui uẽtrem Dei loco colerent, nuſquam apertiùs in eos ſtomachatus. Quartũ cõmendationibus & ſalutationibus occupat, niſi quòd monita quædam obiter admiſcet, et Philippẽſibus pro ſua in ſe munificentia gratias agit. Scripſit ex vrbe Roma per Epaphroditum, cùm iterum eſſet in carcere. Nam poſt primã defenſionem rurſus in carcerem ductus eſt: cuius rei meminit ipſe in epiſtola ad Timotheum.

EPISTOLA PAVLI APOSTOLI ad Philippenſes.

CAPVT I.

3 De pio animi ſui erga Philip. affectu teſtatus, 12 de ſe & de ſuis vinculis tractat: 22 & eos ſuo exemplo incitat, 27 hortatúrq; ad vnitatem 28 & patientiam.

PAVLVS ac Timotheus ſerui IESV Chriſti, omnibus Sanctis in Chriſto Ieſu qui ſunt Philippis, vnà cum epiſcopis ac diaconis:
2 Gratia vobis & pax à
Deo patre noſtro, & Domino Ieſu Chriſto.
C. 1 3 Gratias ago Deo meo † in omni memo-
1. Theſ. 1, 2 ria veſtri,
4 (Semper in omni precatione mea pro
omnibus vobis, cum gaudio precationem
faciens)
5 Quòd veneritis in communionem Euã-
gelij, à primo die vſq; ad hoc tempus:
6 Perſuaſum habens hoc ipſum, quòd is
qui cœpit in vobis opus bonum, perficiet
vſque ad diem Ieſu Chriſti:
7 Sicvt iuſtum eſt mihi vt hoc ſentiam de
omnibus vobis: propterea quòd habeam

vos

vos in corde & in vinculis meis & in defen-
ſione & confirmatione Euangelij, quum ſi-
tis omnes mihi conſortes gratiæ.
8 Teſtis enim mihi eſt Deus, quàm deſi-
derem vos omnes in viſceribus Ieſu Chri-
ſti.
9 Et illud oro, vt charitas veſtra adhuc ma
gis ac magis exvberet in agnitione, omnſq;
intelligentia:
10 Vt probetis quæ ſunt præſtantia: vt ſitis
ſynceri, ac tales vt nemini ſitis offendiculo
in diem Chriſti,
11 Impleti fructu iuſtitiæ, qui cõtingit per
Ieſum Chriſtum ad gloriam & laudem Dei.
12 Scire autem vos volo, fratres, quòd quę C. 2
mihi acciderunt, magis ad profectum Euan
gelij evenerunt:
13 Ita vt vincula mea manifeſta facta ſint
in Chriſto in toto Prætorio, ac cæteris o-
mnibus:
14 Vtque plures ex fratribus in Domino,
freti vinculis meis, vberiùs auderent impa-
uidè ſermonem loqui.
15 Nonnulli quidem per invidiam & con-
tentionem, nonnulli verò & propter bonã
voluntatem Chriſtum prædicant:
16 Alij quidem ex contentione Chriſtum
annuntiant, non purè, exiſtimantes ſeſe af-
flictionem addere vinculis meis:
17 Alij rurſus ex charitate, ſcientes quòd
in defenſionem Euangelij conſtitutus ſim.
18 Quid enim? attamen quovis modo ſiue

per occaſionem, ſiue per veritatem, Chri-
ſtus tamen annuntiatur: & in hoc gaudeo,
quinetiam gaudebo.
19 Noui enim quòd hoc mihi cedet in ſa-
lutem per veſtram deprecationem & ſubmi
niſtrationem Spiritus Ieſu Chriſti,
20 Secundum expectationẽ & ſpem meã,
quòd nullà in re pudefiam: ſed cum omni
libertate, vt ſemper, ita nunc quoq; magni-
ficabitur Chriſtus in corpore meo, ſiue per
vitam, ſiue per mortem.
21 Nam mihi vita Chriſtus eſt, & mors lu-
crum.
22 Quòd ſi [contingat] viuere in carne, ea
res mihi fructus eſt operis, & quid eligam
ignoro.
23 Coartor enim ex his duobus, deſiderãs
diſſolui, & eſſe cum Chriſto, multo longéq;
melius eſt:
24 Cæterùm manere in carne, magis ne-
ceſſarium propter vos.
25 Et hoc, certò ſcio quòd manſurus ſim,
& cum omnibus vobis permanſurus ſim, in
veſtrum profectum & gaudium fidei:
26 Vt gloriatio veſtra exuberet per Chri
ſtum Ieſum in me, per meum ad vos reditũ.
27 Tantùm *vt dignũ eſt Euangelio Chri
C. 3 ſti, converſemini: vt ſiue cùm venero, & vi-
Eph. 4, 1 dero vos, ſiue abſens ſim, audiam de rebus
Col. 1, 10 veſtris quòd ſtetis in vno ſpiritu, vna anima,
1. Theſ. 2, adiuuantes decertantem fidem Euangelij.
12. 28 Nec in vllo terreamini ab adverſariis:
quæ

quæ illis quidem eſt cauſa perditionis, vobis autem ſalutis: & hoc à Deo:
29 Quia vobis donatum eſt pro Chriſto, non ſolùm vt in eum credatis, verumetiam vt pro illo patiamini,
30 Idem certamen habentes quale vidiſtis in me, & nunc auditis in me.

CAPVT II.

1 Obteſtatur eos, vt nihil prius habeãt-3 humilitate: 6 ídque exemplo Chriſti. 19 Timotheum ſe illis breuì miſſurum promittit: 25 & moram Epaphroditi excuſat.

SI qua igitur conſolatio in Chriſto, ſi qđ ſolatium dilectionis, ſiqua communio ſpiritus, ſi qua viſcera ac miſerationes,
2 Complete meum gaudium, vt ſimiliter affecti ſitis, eandem charitatem habentes, vnanimes, idem ſentientes.
3 Nequid fiat per contentionem aut per inanem gloriam: ſed per humilitatem animi *alium quiſque ſe præſtantiorem exiſtimet. Rõ.12,10
4 Ne ſua quiſq; ſpectetis: ſed vnuſquiſque quæ ſunt aliorum.
5 Is enim affectus ſit in vobis qui fuit & in Chriſto Ieſu:
6 Qui quum eſſet in forma Dei, non rapinam arbitratus eſt vt eſſet æqualis Deo:

Mat, 20, 28 7 * Sed ſemetipſum inaniuit, forma ſerui ſumpta, in ſimilitudine hominum conſtitutus, & figura repertus vt homo.

Heb, 2, 9 8 * Humilem præbuit ſemetipſum, factus obediens vſque ad mortem, mortem autem crucis.

9 Quapropter & Deus illum in ſummam extulit ſublimitatem, ac donauit illi nomen quod eſt ſupra omne nomen:

Eſa. 45, 23 10 * Vt in nomine Ieſu omne genu ſe flectat, cæleſtium ac terreſtrium & infernorũ:

Rõ. 14, 11 11 Omniſq; lingua confiteatur, * quòd Dominus ſit Ieſus Chriſtus ad gloriam Dei patris.

*Ioh. 13, 13 1. Cor. 8, 6: 12, 5 12 Proinde dilecti mei, quemadmodum ſemper obediſtis, non tanquam in præſentia mea ſolùm, ſed nunc multò magis in abſentia mea, cum timore ac tremore veſtram ipſorum ſalutem operemini.

13 Nam Deus eſt is qui agit in vobis & vt velitis & vt efficiatis, pro bono animi propoſito.

1. Pet. 4, 9 14 * Omnia facite ſine murmurationibus ac diſceptationibus:

15 Tales vt nemo de vobis queri poſsit, ſyncerſq; filij Dei, irreprehenſibiles in me-

Mat. 5, 14 dio nationis prauæ ac tortuoſæ: * inter quos lucete tanquam luminaria in mundo,

16 Sermonem vitæ ſuſtinentes, vt gloriari poſsim in diem Chriſti, quòd non in vanum cucurrerim, nec in vanum laborauerim.

17 Quin-

17 Quinetiam ſi immolor ſuper hoſtia ſa-
crificióq; fidei veſtræ,gaudeo & cõgaudeo
omnibus vobis.
18 Ob idipſum autem & vos gaudetis, &
congaudetis mihi.
19 Spero autem in Domino Ieſu,me *Ti- C. 4
motheum breuì miſſurum vobis, vt & ego Act. 16,1
læto ſim animo,cognito ſtatu veſtro.
20 Neminem enim habeo pari mecum a-
nimo præditum, qui germanè res veſtras
curaturus ſit:
21 * Nam omnes quæ ſua ipſorum ſunt, 1. Cor.
quærunt,non quæ Chriſti Ieſu. 10,24
22 Porrò probationem eius noſtis, quòd
vt filius mecum velvti cum patre ſeruierit
in Euangelium.
23 Hunc igitur ſpero me miſſurum, mox
vbi videro mea negotia.
24 Confido autem in Domino,quòd & i-
pſe breuì venturus ſim.
25 Sed operæpretium arbitratus ſum,Epa
phroditum fratrem & collegam & commi-
litonem meum,veſtrum autem Apoſtolum,
quíq; mihi ſubminiſtrat in neceſsitate mea,
mittere ad vos.
26 Quandoquidem deſiderabat omnes
vos:anxius animi, propterea quòd audiſſe-
tis eum infirmatum fuiſſe.
27 Et certè fuit infirmus, ita vt eſſet vici-
nus morti:ſed Deus miſertus eſt illius,at nõ
illius tantùm,ſed & mei: ne dolorem habe-
rem ſuper dolorem.

28 Studioſiùs itaque miſi illum, vt quum
videretis illum, denuo gaudeatis, & ego ma
gis vacem dolore.
29 Excipite igitur illum in Domino cum
omni gaudio: & qui huiuſmodi ſunt, eos in
pretio habete.
30 Quoniam propter opus Chriſti eò ac-
ceſſit vt morti proximus fuerit, non habita
ratione vitæ, vt suppleret id quod in veſtro
erga me officio fuit diminutum.

CAPVT III.

*2 Refellit inanes pſeudapoſtolorum ia-
ctantias, 7 & illis vnum Chriſtum oppo-
nit: 10 vim & naturam fidei deſcribit,
15 vt poſthabitis omnibus, aſpirent ad com-
municationem crucis Chriſti: 18 cuius ini-
micos notat.*

C. 5 QVod ſupereſt, fratres, gaudete in Do-
mino. Eadem ſcribere vobis, me qui-
dem haud piget, vobis autem tutum eſt.
2 Cauete canes, cauete malos operarios,
cauete conciſionem.
3 Nos enim ſumus Circunciſio, qui ſpiri-
tu Deum colimus, & gloriamur in Chriſto
Ieſu, & non confidimus in carne:
4 Quanquam ego confidam etiam in car
ne. Si quiſquam alius videtur fiduciam habe
2. Cor. 11, 21 re in carne, ego magis habeo,
5 Circunciſus octauo die, Iſrael ex gene-
† Act. 23, 6 re, tribus Beniamin, *Hebræus ex Hebræis:
†iuxta Legem Phariſæus,

6 Iuxta ſtudium perſequens Eccleſiã, iuxta iuſtitiam, quæ eſt in Lege, factus irreprehenſibilis.
7 Sed quæ mihi erant lucra, ea arbitratus ſum propter Chriſtum damnum eſſe.
8 Quinetiam arbitror omnia damnũ eſſe, propter excellentiam cognitionis Chriſti Ieſu Domini mei: propter quem omnia pro damnis duxi, habeóq; pro reiectamentis vt Chriſtum lucrifaciam,
9 Vtque reperiar in illo non habens meã iuſtitiam ex Lege: ſed eam quæ per fidem eſt Chriſti, quæ eſt ex Deo, iuſtitiam ſuper fide:
10 Vt cognoſcam illum, & potentiam reſurrectionis illius, & communionem afflictionum illius, dum conformis fio morti eius,
11 Si quo modo pertingã ad reſurrectionem mortuorum.
12 Non quòd apprehẽderim, aut iam perfectus ſim: ſed ſector ſi etiam apprehendã, quatenus & apprehẽſus ſum à Chriſto Ieſu.
13 Fratres, ego meipſum nondum arbitror aſſequutum eſſe: vnum autem illud [ago] ea quidem quæ à tergo ſunt obliuiſcens, ad ea verò quæ à fronte ſunt, enitens.
14 Iuxta præfixũ ſignũ inſequor ad palmã ſupernæ vocationis Dei per Chriſtũ Ieſum.
15 Quotquot itaq; perfecti ſumus, hoc ſentiamus: & ſiquid aliter ſentitis, hoc quoque vobis Deus revelabit.

16 Attamen ad id quod aſſequuti ſumus,
Rom.15,5 *eadem procedamus regula, vt ſimus con-
1. Cor. 1, cordes.
10 17 Pariter eſtote imitatores mei, fratres,
Rõ.16,17 *& cõſiderate eos qui ſic ambulant, quem-
admodum habetis nos pro exemplari.
18 Nam complures ambulant, (de quibus
ſæpe dixi vobis, nunc autem & flens dico,
inimici crucis Chriſti,
19 Quorum finis perditio eſt, quorum
Deus venter, & gloria in dedecore ipſorũ)
qui terreſtria curant.
20 Nam noſtra converſatio in cælis eſt,
Tit.2,13 ex quo & *Seruatorem expectamus, Domi
num Ieſum Chriſtum.
21 Qui transfigurabit corpus noſtrum hu
mile, vt conforme reddat corpori ſuo glo-
rioſo, ſecundum efficaciam qua poteſt etiã
ſubiicere ſibi omnia.

CAPVT IIII.

1 A particularibus monitis, 4 ad generalia deſcendit. 10 Eorum liberalitate ita quidem ſe fuiſſe exhilaratũ dicit, 12 vt patienter defectum laturus fuerit.

C. 6 PRoinde fratres mei dilecti ac deſidera-
ti, gaudium & corona mea, ſic ſtate in
Domino, dilecti.
2 Euodiam obſecro, & Syntychẽ obſecro,
vt ſint concordes in Domino.
3 Sanè rogo & te compar germana, adiu-
ua eas quę in Euangelio decertarunt mecũ,
vnà

vnà cum Clemente quoq; & reliquis coo-
perariis meis, quorum nomina ſunt in* li- *Apo.* 3,5:
bro vitæ. 20,12:21,
4 Gaudete in Domino ſemper, & iterum 27
dico, Gaudete.
5 Modeſtia veſtra nota ſit omnibus ho-
minibus. Dominus propè eſt.
6 * De nulla re ſoliciti ſitis: ſed in omni Matt. 6,
precatione & obſecratione cum gratiarum 25
actione petitiones veſtrę innoteſcant apud
Deum.
7 Et pax Dei quæ ſuperat omnem intelle-
ctum, cuſtodiet corda veſtra & ſenſus ve-
ſtros per Chriſtum Ieſum.
8 Quod reliquum eſt, fratres, quæcunq;
ſunt vera, quæcunque honeſta, quæcunque
iuſta, quæcunque pura, quæcunque accom
moda, quæcunque boni nominis, ſiqua vir-
tus, & ſiqua laus, hæc cogitate,
9 Quæ & didiciſtis & accepiſtis, & audi-
ſtis & vidiſtis in me: hæc facite, & Deus pa-
cis erit vobiſcum.
10 Gauiſus ſum autē in Domino magno-
pere, quòd iam tandem reviguit veſtra pro
me ſolicitudo, in eo in quo & ſoliciti era-
tis, verùm deerat opportunitas:
11 Non quòd iuxta penuriam loquar: nā
ego didici, in quibus ſum, his cōtentus eſſe.
12 Noui & humilis eſſe, noui & excellere:
vbique & in omnibus inſtitutus ſum, & ſa-
turari & eſurire, & abvndare & penuriam
pati.

13 Omnia poſſum per Chriſtum, qui me corroborat.

14 Attamen rectè feciſtis, quòd ſimul cõmunicaſtis meæ afflictioni.

15 Noſtis autem & vos Philippenſes, quòd in principio Euangelij, quum proficiſcerer à Macedonia, nulla mihi Eccleſia communicauerit in rationem dandi & accipiendi, niſi vos ſoli.

16 Nam & in Theſſalonica quum eſſem, ſemel & iterum qđ opus erat mihi miſiſtis.

17 Non quòd requiram munus, ſed requiro fructum exvberantẽ in rationem veſtrã.

18 Recepi tamen omnia, & abvndo. Expletus ſum poſtea quàm accepi ab Epaphrodito quæ à vobis miſſa fuerant, odorem bonæ fragrantiæ, hoſtiam acceptam gratámque Deo.

19 Deus autem meus ſupplebit quicquid opus fuerit vobis, ſecundum diuitias ſuas, cum gloria per Chriſtum Ieſum.

20 Deo autem & Patri noſtro gloria in ſecula ſeculorum. Amen.

21 Salutate omnem Sanctum in Chriſto Ieſu. Salutant vos qui mecum ſunt fratres.

22 Salutant vos omnes Sancti, maximè verò qui ſunt ex Cæſaris familia.

23 Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti cum omnibus vobis. Amen.

Scripta eſt è Roma per Epaphroditum.

IN EPISTOLAM AD COLOSSENSES ARGVmentum, per Eraſmum Roterodamum.

COloſſenſes in Aſia minore ſunt, finitimi Laodicenſibus: hos non viderat Apoſtolus. Nam Archippi, ſiue, quod addit Ambroſius, Epaphræ, quibus hoc delegatum erat, prædicatione conuerſi ſunt ad Chriſtũ. His vehementer imminebant pſeudapoſtoli, conantes in dogma multò perverſiſsimum inducere, docentes non eſſe filium Dei ſalutis auctorem, ſed per angelos viam patére ad patrem: neq; enim veniſſe filium Dei in hunc mundum, neq; venturũ, cùm in veteri Teſtamẽto per angelos adminiſtrata ſint omnia. Deinde Iudaiſmũ et philoſophiæ ſuperſtitionem cum Chriſti doctrina miſcebant, obſeruantes quædam legis inſtituta: & ſuperſtitioſe obſeruantes Solem, Lunam, ac ſtellas, et elementa huius mundi, quibus docebant nos eſſe obnoxios. Hos igitur ſuæ profeſsionis cõmonefacit, oſtendẽs illos quicquid hactenus aſſecuti ſunt, non angelis debere, ſed Chriſto angelorũ conditori: hunc vnum eſſe caput eccleſiæ, nec ab alio quoquam petendam ſalutem: atq; interim auctoritatẽ ſuam aſſerit. Diligenter autem monet ne pſeudapoſtolorũ

magniloquentia, confictiſq; viſionibus angelorum ſibi imponi paterentur, & vel in Iudaiſmum, vel in philoſophicam ſuperſtitionem prolaberētur. Atq; hæc agit duobus primis capitibus. In reliquis hortatur ad officia pietatis: nominatim præſcribens qualis vxor erga maritum, qualis debeat eſſe maritus in vxorem: qualis parens erga liberos, liberi erga parentes: ſerui erga dominos, domini erga ſeruos. Extrema pars ſalutationibus occupatur, niſi quòd Archippum cōmonet officij ſui. Scripſit aūt è carcere ab Epheſo per Tychicū, quod ipſe palàm teſtatur in huius epiſtolæ capite quarto. Noſtra argumēta addunt Tychico collegam Oneſimū, nec ſatis video quid ſequuta, Græcorū inſcriptiones ex vrbe Roma miſsā teſtātur. Hinc certè remiſit Oneſimum, quem illic in vinculis genuerat Chriſto.

Epiſt.

EPISTOLA
PAVLI APOSTOLI ad Coloſſenſes.

CAPVT I.

1 Poſt inſcriptionem 4 illos laudat, vt
attentos faciat ad ſe audiendũ: 7 teſtimo-
nium doctrinæ, quã ab Epaphra audierant,
reddit. 12 Diuinam erga eos gratiam ſuis
elogiis prædicat, 19 & omnes noſtræ ſalu-
tis partes in ſolo Chriſto omninò ſitas eſſe ex-
ponit.

PAVLVS Apoſtolus IESV
Chriſti per voluntatẽ Dei,
& Timotheus frater,
2 Iis qui ſunt Coloſsis Sã-
ctis ac fidelibus fratribus in
Chriſto, Gratia vobis & pax
à Deo patre noſtro, & Domino Ieſu Chri-
ſto.
3 Gratias agimus Deo & patri Domini no C. 1
ſtri Ieſu Chriſti ſemper de vobis, quũ ora-
mus:
4 Quoniam audiuimus fidem veſtram in
Chriſto Ieſu, & charitatem erga omnes San
ctos:
5 Propter ſpem repoſitam vobis in cælis,
de qua priùs audieratis per ſermonem ve-

racem Euangelij,
6 Quod pervenit ad vos, quemadmodum
& in toto mundo etiam fructificat: ſicut
& in vobis, ex eo die quo audiſtis & cogno-
uiſtis gratiam Dei per veritatem.
7 Quemadmodũ & didiciſtis ex Epaphra
dilecto conſeruo noſtro, qui eſt fidus pro
vobis miniſter Chriſti:
8 Qui & expoſuit nobis veſtram dilectio-
nem in Spiritu.
C. 2 9 Propterea & nos ex quo die audiuimus,
nõ deſinimus pro vobis orare, & poſcere vt
impleamini agnitione voluntatis eius, in o-
mni ſapientia & prudentia ſpirituali:
Eph.4,1 10 * Vt ambuletis dignè Domino, vt per
Philip.1, omnia placeatis, † in omni opere bono fru
27 ctificantes, & creſcentes in agnitionem Dei:
1.*Theſ*.2, 11 Omni robore corroborati, iuxta potẽ-
12 tiam gloriæ illius, ad omnem tolerantiam
ac patientiam cum gaudio:
C. 3 12 Gratias agentes Patri, qui idoneos nos
† 1. *Cor.* fecit ad participationem ſortis Sanctorum
1,5 in lumine.
13 Qui eripuit nos à poteſtate tenebrarũ,
Matt.3, ac tranſtulit in regnum * Filij ſibi dilecti.
17: 17,5 14 Per quem habemus redemptionem per
2.*Pet*.1, ſanguinem ipſius, remiſsionem peccato-
17 rum:
†*Heb*.1,3 15 † Qui eſt imago Dei inconſpicui, pri-
mogenitus vniuerſæ creaturæ:
Iohã.1,3 16 * Quòd per illũ creata ſint omnia quæ
in cælis ſunt & quæ in terra, viſibilia & in-
viſibilia,

viſibilia, ſiue Throni, ſiue Dominationes,
ſiue Principatus, ſiue Poteſtates: omnia per
illum & in illum creata ſunt:
17 Et ipſe eſt ante omnia, & omnia per il-
lum conſiſtunt.
18 Et ipſe eſt caput corporis Eccleſiæ, qui
*eſt principium, primogenitus ex mortuis: 1. Cor. 15,
vt ſit in omnibus ipſe primas tenens. 11
19 Quoniam in illo complacitum eſt Patri Apoc. 1, 5
† vniuerſam plenitudinem inhabitare, † Iohã. 1,
20 Et per eum reconciliare cuncta erga 14
ſe, pacificatis per ſanguinem crucis eius, per Inf. 2, 9
eundem, ſiue quæ in terra ſunt, ſiue quæ in
cælis.
21 Et vos qui quondam eratis abalienati, C. 4
& inimici mente in operibus malis,
22 Nunc tamen reconciliauit in corpore
carnis ſuę per mortem,* vt exhiberet vos Sã Luc. 1, 75
ctos & irreprehenſibiles, & inculpatos in Eph. 1, 4
conſpectu ſuo: 1. Cor. 1, 2
23 † Si quidem permanetis in fide fundati Tit. 2, 11
ac ſtabiles, nec dimouemini à ſpe Euange- † Ioh. 15,
lij, quod audiſtis, quod prædicatũ eſt apud 6
vniuerſam creaturam quæ ſub cælo eſt, cu-
ius factus ſum ego Paulus miniſter.
24 Nunc gaudeo ſuper afflictionibus me- C. 5
is pro vobis, & ſuppleo q̃d deerat afflictio-
num Chriſti in carne mea, pro corpore i-
pſius, quod eſt Eccleſia,
25 Cuius Eccleſiæ factus ſum ego mini-
ſter iuxta diſpenſationem Dei, quæ data eſt
mihi in vos implendi ſermonem Dei,

Rō.16,25 26 * Myſterium quod reconditum fuit à
Eph.3,9 ſeculis & à generationibus: nunc autem pa
2.Tim.1, tefactum eſt ſanctis illius,
10 27 Quibus voluit Deus notum facere quę
Tit.1,2 ſint diuitiæ gloriæ myſterij huius inter Gen
1.Pet.1,20 tes, qui eſt Chriſtus in vobis, † ſpes gloriæ:
† 1. Tim. 28 Quem nos annuntiamus, admonentes
1,1 omnem hominem, & docentes omnem hominem in omni ſapientia : vt exhibeamus omnem hominem perfectum in Chriſto Ieſu:
29 Ad quod etiam enitor, decertans ſecūdum efficaciam eius, agentem in me per virtutem.

CAPVT II.

4 Vanitatis damnat, quicquid eſt extra Chriſtum. 11 Nominatim de Circunciſione, 16 ciborum abſtinentia, 18 Angelorum cultu loquitur. 20 Vnde conſtituit à decretis per Chriſtum liberatos eſſe.

C. 6 NAm volo vos ſcire quantam ſolicitudinem habeam de vobis, & his qui ſunt Laodicię, & quotquot non viderunt faciem meam in carne:
2 Vt conſolationem accipiant corda illorum, quum fuerint compacti in charitate, & in omnem opulentiam certæ perſuaſionis intelligētiæ, in agnitionem myſterij Dei & Patris, & Chriſti:
3 In quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ ac ſcientiæ reconditi.

4 Hoc autem dico, nequis vobis imponat
probabilitate ſermonis.
5 *Etenim quanvis carne ſim abſens, tamē 1.Cor.5,3
ſpiritu vobiſcum ſum, gaudens ac videns ve-
ſtrū ordinem, & ſoliditatem veſtræ in Chri-
ſtum fidei.
6 Quemadmodum igitur accepiſtis Chri
ſtum Ieſum Dominum, ita in eo ambulate,
7 Sic vt radices habeatis in illo fixas, & in
illo ſuperſtruamini, confirmeminſque per
fidem, ſicvt edocti eſtis, *exvberantes in ea 1.Cor.1,5
cum gratiarum actione.
8 Videte nequis ſit qui vos deprædetur
per philoſophiam & inanem deceptionem,
iuxta conſtitutionem hominum, iuxta ele-
menta mundi, & non iuxta Chriſtum.
9 *Quoniam in illo inhabitat omnis ple- C.7
nitudo deitatis corporaliter.
Ioh.1,14
10 Et eſtis in illo completi, qui eſt caput o- Sup.1,19
mnis Principatus ac Poteſtatis.
11 Per quem & circunciſi eſtis circunciſio-
ne, *quæ ſit ſine manibus, dum exuiſtis cor- Rō.2,29
pus peccatorum carnis, per circunciſionem
Chriſti,
12 Conſepulti ſimul cum illo per bapti- Rom.6,4
ſmum, in quo ſimul etiam cum illo reſurre-
xiſtis *per fidem operationis Dei, qui exci- Eph.1,19
tauit illum ex mortuis.
13 *Et vos quum eſſetis mortui, per deli- Eph.2,1
cta & per præputium carnis veſtræ, ſimul cū
illo viuificauit, condonans vobis omnia de-
licta,

14 Deleto quod adverſus nos erat chiro-
grapho, quod erat contrariũ nobis per de-
creta: & illud ſuſtulit è medio, affixũ cruci:
15 Expoliatóſque Principatus ac Poteſta-
tes oſtentauit palàm, triumphãs de illis per
ſemetipſum.
C. 8. 16 Nequis igitur vos iudicet in cibo, aut
potu, aut in parte diei feſti, aut nouilunij,
aut ſabbatorum,
17 Quæ ſunt vmbra rerum futurarum: cor-
pus autem Chriſti.
18 *Nequis vobis palmam intervertat da-
Mat. 24, 4 ta opera per humilitatem & ſuperſtitionem
angelorum, in iis quæ non vidit faſtuoſus
incedens, fruſtra inflatus à mente carnis
ſuæ,
19 Nec obtinens caput, ex quo totũ cor-
pus per commiſſuras & compagines ſubmi-
niſtratum & compactum, augeſcit augmen-
to Dei.
20 Itaque ſi mortui eſtis cum Chriſto ab
elementis mundi: quid quaſi viuentes in mũ
do, decretis tenemini?
21 Ne tetigeris, ne guſtaris, neque contre-
ctaris:
22 Quæ omnia ipſo pereunt abvſu, iuxta
præcepta & doctrinas hominum,
23 Quæ verbo tenus quidem habent ſpe-
ciem ſapientiæ per ſuperſtitionem ac hu-
militatem animi, & læſionem corporis, non
per honorem aliquem ad expletionem car-
nis.

CAPVT III.

1 Terrenis exercitiis quæ pſeudapoſtoli vrgebant, 2 cæleſtia opponit, 5 & à mortificatione carnis orditur: 8 vnde deducit particulares exhortationes, 18 & particularia officia quæ ex ſingulorum vocatione pendent.

ITaque ſi reſurrexiſtis vnà cum Chriſto, ſuperna quærite, vbi Chriſtus eſt ad dexteram Dei ſedens.

2 Superna curate, non terreſtria.

3 Siquidem emortui eſtis, & vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in Deo.

4 Quandocunque Chriſtus manifeſtatus fuerit, vita noſtra, tunc & vos cum illo manifeſtabimini in gloriâ. C.9.

5 *Mortificate igitur membra veſtra terreſtria, ſtuprum, immunditiam, mollitiem, concupiſcentiam malam, & auaritiam, quæ eſt ſimulachrorum cultus, *Eph.5,3*

6 Ob quæ venire ſolet ira Dei in filios intractabiles,

7 Inter quos ambulabatis quondam, quũ viueretis in his.

8 *Nunc autem deponite & vos omnia, iram, indignationem, malitiam, maledicentiam, turpiloquentiam ab ore veſtro. *Rom.6,4. Epheſ.4, 22*

9 Ne mentiamini alius adverſus aliũ, poſtea quàm exuiſtis veterem hominem cum ſa ctis ſuis, *Heb.12,1 1.Pet.2,1:*

10 Et induiſtis nouum, qui renouatur ad *4,1*

Gē.1, 26: agnitionem & * imaginem eius qui condi-
5,1:9,6 dit illum,
11 Vbi non eſt Græcus & Iudæus, Circun-
ciſio & Præputiū, Barbarus, Scytha, ſeruus,
liber: ſed omnia in omnibus Chriſtus.
Eph.6,11. 12 * Sitis igitur induti, (tāquam electi Dei,
ſancti ac dilecti) viſcera miſerationum, co-
mitatem, modeſtiam, manſuetudinem, leni-
tatem:
13 Sufferentes vos invicem, & condonan-
tes vobis mutuò, ſiquis adverſus aliquem ha
buerit querelam: quemadmodum & Chri-
ſtus condonauit vobis, ita & vos.
14 Super omnia autē hæc, charitatem, quæ
eſt vinculum perfectionis,
15 Et pax Dei palmam ferat in cordibus
veſtris, in quam & vocati eſtis in vno corpo-
re, & grati ſitis.
C. 10 16 Sermo Chriſti inhabitet in vobis opu-
lentè cum omni ſapientia. Docetéque & cō-
monete vos invicem, cantionibus, & laudi-
bus, & cantilenis ſpiritualibus cum gratia,
canentes in corde veſtro Domino.
1. Cor. 10, 17 * Et quicquid egeritis ſermone aut fa-
31 cto, omnia in nomine Domini Ieſu facite,
gratias agentes Deo & Patri per illum.
Eph. 5,22 18 * Vxores, ſubditæ eſtote propriis viris,
† Eph. 5, ſicvti convenit, in Domino.
25 19 † Viri, diligite vxores, & ne ſitis amaru-
lenti adverſus illas.
1. Pet. 3,1 20 * Filij, obedite parentibus in omnibus:
* Eph. 6, hoc enim bene placet Domino.
1 21 Pa-

21 Patres,ne provocetis liberos veſtros,
ne deſpondeant animum.
22 * Serui, obedite per omnia iis qui do- *Eph.6,5*
mini ſunt ſecundum carnem,non obſequiis *Tit.2,9*
ad oculum exhibitis, tanquam hominibus *1.Pet.2,*
placere ſtudentes,ſed cum ſimplicitate cor- *18*
dis,timentes Deum.
23 Et quicquid feceritis, ex animo facite,
tanquam Domino & non hominibus,
24 Scientes quòd à Domino recipietis mer
cedem hæreditatis: nam Domino Chriſto
ſeruitis.
25 Cæterùm qui peccarit,reportabit pec-
catum ſuum,* & non eſt perſonarum reſpe- *Deut.10,*
ctus. *17*

CAPVT IIII. *Sap.6,8*

2 Ad generales exhortationes redit, 3 et precandi ſtudium, 6 ac ſermonis ſuauitatem præcipit: 7 poſtremò commendationes & ſalutationes ſubiungit.

Eccli.35,16 *Rō.2,11* *Gal.2,6* *Eph.6,9*

Vos domini,æquitatem & æquabilitatem
ſeruis exhibete,ſcientes quòd & vos ha-
beatis Dominum in cælis.
2 *Obſecrationi inſtate, vigilantes in ea *Luc.18,1*
cum gratiarum actione, *1.Theſ.5,*
3 †Orantes ſimul & pro nobis,vt Deus a- *17*
periat nobis oſtium ſermonis, vt loquamur *† Eph.6,*
myſterium Chriſti,propter quod & vinctus *18*
ſum: *1.Theſ.3,*
4 Vt manifeſtem illud, ſicvt oportet me
loqui.

Eph.5,15 5 *Sapienter ambulate erga extraneos,opportunitatem redimentes.
6 Sermo veſter ſemper cum gratia ſit ſale conditus, vt ſciatis quomodo oporteat vos vnicuique reſpondere.
7 De omnibus rebus meis certiores vos faciet Tychicus dilectus frater, & fidus miniſter,& conſeruus in Domino:
8 Quem miſi ad vos in hoc ipſum vt cognoſcat quid agatis,& conſoletur corda veſtra,
Philē,10 9 *Vnà cum Oneſimo fido & dilecto fratre,qui eſt ex vobis: de omnibus,vobis exponent,quæ hîc agantur.
10 Salutat vos Ariſtarchus concaptiuus meus, & Marcus conſobrinus Barnabæ, de quo accepiſtis mãdata: ſi venerit ad vos,excipite eum:
11 Et Ieſus,qui vocatur Iuſtus: qui ſunt ex Circunciſione:hi ſoli cooperarij ſunt ad regnum Dei,qui fuere mihi ſolatio.
12 Salutat vos Epaphras, qui ex vobis eſt ſeruus Chriſti, ſemper anxiè laborans pro vobis in precationibus, vt ſtetis perfecti & completi in omni voluntate Dei.
13 Teſtimonium enim illi perhibeo,quòd habeat multum ſtudiũ pro vobis, & his qui ſunt Laodiceæ,& his qui Hierapoli.
2.Tim.4,12 14 *Salutat vos Lucas medicus dilectus,& Demas.
15 Salutate fratres qui ſunt Laodiceæ, & Nympham, & quæ in domo illius eſt congre-

gregatio.

16 Et quum recitata fuerit à vobis epiſto-
la, facite vt & in Laodicenſium Eccleſia re-
citetur, & eam quæ ſcripta eſt ex Laodicea,
vt vos quoque legatis.

17 Et dicite Archippo, Vide miniſterium
quod accepiſti in Domino, vt illud impleas.

18 Salutatio, mea manu Pauli. Memores ſi-
tis vinculorum meorum. Gratia vobiſcum.
Amen.

Miſſa è Roma per Tychicum & Oneſimum.

IN EPISTOLAM AD THESSALONICENSES priorem argumentum, per Eraſmum Roterodamum.

THeſſalonica Macedoniæ metropolis eſt: vnde & regionis incolæ Theſſalonicenſes appellati. Hi in fide ſemel accepta, tanta conſtantia perſtiterunt, vt & Pauli exemplo, ciuium ſuorum perſecutiones infracto & alacri pertulerint animo, nec vllo pſeudapoſtolorũ ſuaſu quiuerint ab Euangelica inſtitutione deflecti: quod veritus Paulus, quem non latebat pſeudapoſtolorum improbitas, cùm ipſi non liceret illos inuiſere, miſit Timotheum, ex quo reverſo cùm didiciſſet illorum conſtantiã, collaudat eos, gratias agens Deo: atq; id quidẽ agit cap. j. & ij. In cæteris

duobus inſtituit eos in variis pietatis officiis, ſubindicans eſſe inter eos qui nondum omnino puri eſſent ab omni libidine, nec deeſſe, qui otio dediti grauarent alios: item qui inquieti ipſi, turbarent eccleſiæ tranquillitatem, quos corripi iubet. Præterea qui de reſurrectione nondum ſatis confirmata eſſent opinione, cùm defunctos ita lugerent quaſi periſſent, ac non potiùs ad meliora demigraſſent: hos inſtituit atque confirmat. Rurſus alios diſputaſſe de die adu͂etus Domini, quaſi is præſciri prædicíq; poſsit, cùm incertus ſit omnibus. Verùm eum ait ſubitum, & præter omnium expectationem adfuturum, quò magis ſimus ad omne momentum parati. Scripſit ab Athenis per Tychicum miniſtrum iuxta Græcorum inſcriptionem, cui collegam addunt Oneſimum noſtra argumenta, quæ incerto auctore leguntur in vulgatis exemplaribus.

Epiſt.

EPISTOLA
PAVLI APOSTOLI
AD THESSALONICEN-ſes prima.

CAPVT I.

1 Gratiarum actionem ideo præponit,
4 vt Dei beneficium eſſe admoneat, quicquid prædicat in ipſis laude dignum: 8 & quòd reliquis exemplum facti ſint.

PAVLVS & Siluanus & Timotheus Eccleſiæ Theſſalonicenſium, in Deo patre & Domino IESV Chriſto: gratia vobis & pax à Deo patre noſtro, & Domino Ieſu Chriſto.
2 *Gratias agimus Deo ſemper de omni- C.1
bus vobis, †mentionem veſtri facientes in 2.Theſ.1,
precibus noſtris indeſinenter:
3 Memores veſtri propter opus fidei ac la- 3 † Philip.
borem charitatis, & quòd permaſiſtis in ſpe 1,3
Domini noſtri Ieſu Chriſti, coram Deo &
patre noſtro:
4 Scientes, fratres dilecti, à Deo electionem veſtram:
5 Quoniam Euangelium noſtrum fuit erga vos non per ſermonem ſolum, verumetiam per virtutem & per Spiritum ſanctum, pérque certitudinem multam, quemadmo-

dum noſtis quales fuerimus inter vos, ve-
ſtra cauſa.
6 Et vos imitatores noſtri facti fuiſtis, &
Domini, recipientes ſermonem cum affli-
ctione multa, cum gaudio Spiritus ſancti:
7 Adeò vt fueritis exemplo omnibus cre-
dentibus in Macedonia & Achaia.
8 A vobis enim pertonuit ſermo Domi-
ni, non ſolùm in Macedonia & Achaia, ve-
rumetiam in omni loco fides veſtra quæ eſt
in Deum, dimanauit, vt non ſit nobis neceſ-
ſe loqui quicquam.
9 Siquidem ipſi de vobis annuntiant, qua-
lem ingreſſum habuerimus ad vos, & quo-
modo conuerſi fueritis ad Deum à ſimula-
chris, vt ſeruiretis Deo viuenti & veraci:
10 Et expectaretis Filium eius de cælis,
quem excitauit à mortuis Ieſum, qui liberat
nos ab ira ventura.

CAPVT II.

1 Declarat, quanta fide ipſis Euangelium prædicarit, 5 neq; lucrum, 6 aut gloriam quæſierit: 10 idq; eorum teſtimonio probat: 14 & quòd ipſi infracto animo perſecutiones à ſuis tulerint. 17 Addit ſe magno illos viſendi deſyderio teneri.

NAm ipſi noſtis, fratres, introitum no-
ſtrum ad vos, quòd non fuerit inanis:
2 Sed quòd antè malis afflicti & contume-
Act.16, 22 liis affecti, quemadmodum ſcitis, *Philippis:
audacter egerimus in Deo noſtro ad lo-
quen-

quendum apud vos Euãgelium Dei,in mul-
to certamine.
3 Siquidem exhortatio noſtra non fuit ex
impoſtura,neque ex immũditia,neque cum
dolo,
4 Sed quemadmodum probati fueramus
à Deo, vt nobis committeretur Euangeliũ,
ita loquimur: non vt hominibus placentes,
ſed Deo,qui probat corda noſtra.
5 Neque enim vnquam per ſermonem a-
dulationis verſati ſumus, quemadmodum
noſtis: nec per occaſionem auaritiæ: Deus
eſt teſtis:
6 Neque quærentes ex hominibus gloriã,
nec à vobis,nec ab aliis:
7 Quum poſſemus in auctoritate eſſe,tan
quam Apoſtoli Chriſti: ſed fuimus placidi
in medio veſtri: perinde ac ſi nutrix foueat
ſuos filios.
8 Sic affectu propenſi in vos, animo cu-
piebamus impertire vobis non ſolùm Euan
gelium Dei,verumetiam noſtras ipſorum a-
nimas, propterea quòd chari nobis facti e-
ſtis.
9 Meminiſtis enim, fratres, laboris noſtri
ac ſudoris: *nocte enim ac die opus facien- 1. Cor, 4,
tes,ob id necui veſtrum eſſemus oneri,prę- 12
dicauimus apud vos Euangelium Dei. 2. Theſ. 3.
10 Vos autem teſtes eſtis & Deus,quàm ſan 8
ctè & iuſtè & inculpatè vobiſcum, qui cre-
debatis,verſati fuerimus:
11 Quemadmodum noſtis, vt erga vnum-

quenque veſtrum, tanquam pater erga filios ſuos, fuerimus affecti,
12 Obſecrantes vos, & conſolantes, & ob-
Eph.4,1 teſtãtes, *vt ambularetis dignè Deo, qui vo-
Philip. 1, caſſet vos in ſuum regnum ac gloriam.
27 13 Quapropter & nos gratias agimus Deo
Col.1, 10 indeſinenter, quòd cũ acciperetis ſermonem à nobis, quo Deum diſcebatis, accepiſtis non ſermonem hominum, ſed (ſicvt erat verè) ſermonem Dei, qui & agit in vobis credentibus.
14 Vos enim imitatores facti eſtis, fratres, Eccleſiarum Dei quæ ſunt in Iudæa, in Chriſto Ieſu, quòd eadem paſsi ſitis & vos à propriis contribulibus, quemadmodum & ipſi nos à Iudæis.
15 Qui vt & Dominum occiderunt Ieſum, & proprios Prophetas, ita & nos perſequuti ſunt, & Deo non placent, & omnibus hominibus adverſantur,
16 Qui obſiſtunt nobis ne loquamur Gentibus, quò ſalui fiant, vt expleant ſua peccata ſemper: pervenit autem in illos ira in finem.
C.2. 17 Cæterùm nos, fratres, orbati vobis ad
Rom,1,11 ſpatium temporis, aſpectu, non corde, *vehementiùs ſtuduimus videre faciem veſtrã, cum multo deſiderio.
18 Quapropter voluimus venire ad vos, (ego quidem Paulus) & ſemel & iterum: & obſtitit nobis ſatanas.
19 Nam quæ eſt noſtra ſpes aut gaudium
aut

aut corona gloriationis? annon & vos in cõ
ſpectu Domini noſtri Ieſu Chriſti, in eius
adventu?

20 Vos enim eſtis gloria noſtra & gaudium.

CAPVT III.

1 Deſiderij erga illos ſui fidem facit, quòd Timotheum ad eos miſerit, 6 quòd proſperi eorũ ſtatus nuntio ita ſit affectus, 9 vt r atias agere ſatis non poſsit: 11 itaque in precationem erumpit.

PRoinde quũ non amplius ferremus, viſum eſt nobis vt Athenis reſideremus ſoli.

2 *Ac miſimus Timotheum fratrem noſtrũ, Act.16, 1
ac miniſtrum Dei, & adiutorem operis noſtri in Euangelio Chriſti, vt confirmaret vos
& conſolaretur vos de fide noſtra:

3 Ne quiſquam turbaretur in afflictionibus his: nam ipſi noſtis nos in hunc vſum poſitos eſſe.

4 Etenim quum apud vos eſſemus, prædicebamus vobis fore, vt afflictionem pateremur: quemadmodum & evenit, & noſtis.

5 Quapropter & ego non amplius ferens, miſi ad hoc, vt cognoſcerem fidem veſtram:
nequo pacto tentaſſet vos ille qui tentat, &
inanis factus eſſet labor noſter.

6 Nuper autem quũ veniſſet Timotheus
ad nos à vobis, & annuntiaſſet nobis fidem
ac dilectionem veſtram, & quòd habeatis

memoriam noſtri bonam ſemper, deſiderā-
tes nos videre, quẽadmodũ nos quoq; vos.
7 Idcirco conſolationem accepimus, fra-
tres, per vos ſuper omni afflictione & neceſ
ſitate noſtra, per veſtram fidem.
8 Quoniam nunc viuimus, ſi vos ſtatis in
Domino.
9 Quam enim gratiarum actionem poſſũ
mus Deo rependere de vobis, ſuper omni
gaudio, quo gaudemus propter vos in con-
ſpectu Dei noſtri?
Rō.1,10: 10 * Nocte ac die ſupra modum orantes
15,23 vt videamus veſtram faciem, & ſuppleamus
quæ deſunt fidei veſtræ.
C.3. 11 Ipſe verò Deus & Pater noſter, & Domi
nus noſter Ieſus Chriſtus dirigat viam no-
ſtram ad vos.
12 Vos autem Dominus abvndantes & ex-
vberantes faciat mutua inter vos charitate,
& in omnes, quemadmodum & nos in vos,
1.Cor.1,8 13 *Vt confirmet corda veſtra, irreprehen-
Inf.5.23 ſibilia in ſanctimonia coram Deo & Patre
noſtro, in adventu Domini noſtri Ieſu Chri
ſti cum omnibus Sanctis eius.

CAPVT IIII.

1 Hortatur 3 ad vitæ ſanctitatem, 9 & charitatem mutuam: 13 more infidelium eos triſtari vetat, 15 & hiſtoriam reſurrectionis noſtræ graphicè depingit.

C.4. QVod ſupereſt igitur, fratres, rogamus
vos & adhortamur per Dominum Ie-
ſum,

ſum, quemadmodũ accepiſtis à nobis, quomodo oporteat vos verſari & placere Deo, vt abvndetis magis.
2 Noſtis enim quæ præcepta dederimus vobis per Dominum Ieſum.
3 *Hæc enim eſt voluntas Dei, ſanctificatio veſtra, vt abſtineatis à ſcortatione. Rõ.12,2 Eph.5,17
4 Et ſciat vnuſquiſque veſtrum ſuum vas poſsidere cum ſanctificatione & honore:
5 Non cum affectu cõcupiſcentiæ, quemadmodum & Gentes quæ non nouerunt Deum.
6 *Nequis opprimat ac fraudet in negotio fratrem ſuum: propterea quòd vltor eſt Dominus de omnibus his, quemadmodum & antè diximus vobis, ac teſtati ſumus. 1.Cor. 6, 7
7 *Non enim vocauit nos Deus immunditiæ cauſa, ſed ad ſanctificationem. 1.Cor.1,2
8 Proinde qui reiicit, non reiicit hominem, ſed Deum, * qui dedit Spiritum ſuum ſanctum in vos. 1.Cor. 7, 40
9 Cæterùm de fraterna charitate, non neceſſe habetis vt ſcribam vobis: *ipſi nanque diuinitus docti eſtis, vt diligatis vos inuicem. Iohã.13, 34: 15,12 1.Iohã.2, 8: 4,21
10 Nam & facitis hoc erga cunctos fratres qui ſunt in tota Macedonia: obſecramus autem vos fratres, vt abvndetis magis,
11 *Et in hoc incumbatis vt quieti ſitis, & agatis res proprias, & operemini propriis manibus veſtris: ſicvti vobis præcepimus: 2.Theſ.3, 7

12 Vt vos geratis honeſtè erga extrarios: & nulla re vobis ſit opus.
C.5 13 Cæterùm nolo vos ignorare fratres, de iis qui obdormierunt, ne doleatis, quemadmodum & cæteri non habentes ſpem.
14 Nam ſi credimus quòd Ieſus mortuus eſt & reſurrexit: ſic & Deus eos qui obdormierunt per Ieſum, adducet cum illo.
1.Cor.15, 23 15 *Hoc enim vobis dicimus in verbo Domini, quòd nos qui viuemus & reliqui erimus in adventum Domini, nequaquam pręveniemus eos qui dormiunt.
16 Quoniam ipſe Dominus cum hortatu
Mat.24, 31 & voce Archangeli,* ac tuba Dei, deſcendet de cælo, & mortui in Chriſto reſurgent pri-
1.Cor.15, 52 mùm:
17 Deinde nos qui viuemus, qui reliqui erimus, ſimul cum illis rapiemur in nubibus in occurſum Domini in aera: & ſic ſemper cum Domino erimus.
18 Proinde conſolemini vos mutuò ſermonibus his.

CAPVT V.

1 Curioſam temporum adventus Chriſti inquiſitionem damnans, 6 admonet vt aſsiduè ad eum excipiendum ſint parati. 11 Hinc deſcendit ad varias admonitiones.

C.6 POrrò de temporibus & articulis temporum, fratres, non eſt opus vt vobis ſcribam.

2 Ipſi enim planè ſcitis, quòd * dies ille Do- *Mat.* 24,
mini, vt fur in nocte, ita venturus ſit. 44
3 Quum enim dixerint, Pax, & tuta omnia: 1.*Pet.*3,
tunc repentinus eis imminet interitus, ſicv- 10
ti dolor partus mulieri prægnanti, nec effu- *Apoc.*3,3.
gient. 16,15
4 At vos, fratres, non eſtis in tenebris, vt
dies ille vos, tanquam fur, opprimat.
5 Omnes vos filij lucis eſtis, ac filij diei: nō
ſumus noctis, neque tenebrarum.
6 Proinde ne dormiamus ſicvt & cæteri,
ſed vigilemus & ſobrij ſimus.
7 Nam qui dormiunt, nocte dormiunt: &
qui inebriantur, noctu ſunt ebrij.
8 * At nos qui ſumus diei, ſobrij ſimus, in- *Eſa.*59,
duti thoracem fidei & charitatis: & pro ga- 17
lea ſpem ſalutis. *Epheſ.* 6,
9 Quoniam non conſtituit nos Deus vt i- 17
ram nobis concitemus, ſed vt ſalutem con-
ſequamur per Dominum noſtrum Ieſum
Chriſtum,
10 Qui mortuus eſt pro nobis, vt ſiue vi-
gilemus ſiue dormiamus, ſimul cum illo vi-
uamus.
11 Quapropter adhortemini vos mutuò,
& ædificetis ſinguli ſingulos, ſicvt & facitis.
12 Rogamus autem vos, fratres, vt agno-
ſcatis eos qui laborant inter vos, & qui præ-
ſunt vobis in Domino, & admonent vos:
13 Vt habeatis illos in ſummo pretio per
charitatem, propter opus illorum: pacem
habete cum illis.

14 Obſecramus autē vos,fratres , monetē
inordinatos,conſolamini puſillanimes,ſub-
leuate infirmos,patiētes eſtote erga omnes.
Prou. 17, 15 *Videte nequis malum pro malo cuipiā
13:20,22 reddat, ſed ſemper quod bonū eſt ſectemi-
Mat.5,39 ni,tum erga vos invicem,tum erga omnes.
Rō.12,17 16 Semper gaudete.
1.Pet.3,9 17 †Indeſinenter orate.
†Eccli. 18 In omnibus gratias agite: hæc enim eſt
voluntas Dei per Chriſtum Ieſum erga vos.
18,22
Luc.18,1 19 Spiritum ne extinguatis.
Col.4,2 20 Prophetias ne aſpernemini.
21 Omnia probate: quod bonum fuerit
tenete.
22 Ab omni ſpecie mala abſtinete.
C.7 23 *Ipſe autem Deus pacis ſanctificet vos
1.Cor.1,8 totos: & integer veſter ſpiritus, & anima,&
Sup.4,13 corpus, (ita vt in nullo poſsitis culpari) in
adventu Domini noſtri Ieſu Chriſti ſerue-
tur.
1.Cor.1,9 24 *Fidelis eſt qui vocauit vos, qui idem
efficiet.
25 Fratres,orate pro nobis.
26 Salutate fratres omnes cum oſculo ſan
cto.
27 Adiuro vos per Dominum, vt recite-
tur hæc epiſtola omnibus ſanctis fratribus.
28 Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti ſit
vobiſcum. Amen.

*Ad Theſſalonicenſes prima ſcripta
fuit ex Athenis.*

IN EPISTOLAM AD THESSALONICENSES

poſteriorem argumentum, per Eraſmum Roterodamum.

QVoniam non contigit Paulo facultas reviſendi Theſſalonicenſes, per epiſtolam confirmat illorum animos, vt fortiter ferant illatas ob Chriſtum afflictiones: nec ipſis defuturum præmium, nec adverſariis vindictam. Rurſum de die adventus Domini: de quo nonnihil attigerat in epiſtola ſuperiori, monet, ne quid commouerentur quorundam dictis, qui aſſeuerabant illum iam inſtare, tectè, ſicvti putant, ſignificans, priùs abolendum Romanum imperium, ac deinde venturum Antichriſtum. Attentiùs etiam inculcat coercendos eſſe, qui otio et curioſitate ſua turbarent quietem & ordinem publicum, et ad opus adigendos, cùm ipſe Paulus apud eos manibus ſuis laborarit. Scripſit Athenis per eoſdem, per quos miſit priorem epiſtolam, vt noſtra docent argumenta.

EPISTOLA
PAVLI APOSTOLI
AD THESSALONICEN-
ſes ſecunda.

CAPVT I.

3 Laudat incrementa fidei, charitatis, 4 & tolerantiæ Theſſalonicenſium: 6 & Dei vltionem adverſus piorum oppreſſores deſcribens, 10 fideles docet recumbere in expectationem extremi iudicij.

PAVLVS & Siluanus ac Timotheus Eccleſiæ Theſſalonicenſium, in Deo patre noſtro, & Domino IESV Chriſto:
2 Gratia ſit vobis & pax à Deo patre no-
ſtro, & Domino Ieſu Chriſto.
C.1 3 *Gratias agere debemus Deo ſemper de
1.*Theſ.* 1, vobis, fratres, vt par eſt: quòd vehementer
2 augeſcit fides veſtra, & exvberat mutua ve-
ſtra omnium charitas, cuiuſq; in alterum,
Philem. 3 4 Adeò vt noſipſi de vobis gloriemur in
Eccleſiis Dei, de tolerantia veſtra & fide ſu-
per omnibus perſecutionibus veſtris & af-
flictionibus quas ſuſtinetis:
Iudæ 6 5 * Documentũ iuſti iudicij Dei: in hoc vt
digni habeamini regno Dei, pro quo & pa-
timini.

6 Si

6 Si quidem iuſtum eſt apud Deum, reddere iis qui affligunt vos, afflictionem:
7 Et vobis qui affligimini, relaxationem nobiſcum,* quum revelabitur Dominus Ieſus de cælo, cum angelis potentiæ ſuæ, 1. Theſ. 4, 16
8 Cum incendio flammæ: qui infligit vltionem iis qui non nouerunt Deum, & qui non obediunt Euangelio Domini noſtri Ieſu Chriſti:
9 Qui pœnam luent, interitum æternum, à facie Domini, & à gloria fortitudinis illius,
10 Quum venerit vt glorificetur in Sanctis ſuis, & admirandus fiat in omnibus credentibus. quòd fides habita ſit teſtimonio noſtro erga vos in die illo.
11 Ad quod etiam oramus ſemper pro vobis, vt vos dignos habeat iſta vocatione Deus noſter, & compleat omne bonum propoſitum bonitatis, & opus fidei cum potentia:
12 Vt illuſtretur nomen Domini noſtri Ieſu Chriſti per vos, & vos per illum, iuxta gratiam Dei noſtri, & Domini Ieſu Chriſti.

CAPVT II.

1 Negat venturum Chriſti diem, donec in apoſtaſiam prolapſus fuerit mundus, 3 & revelatus fuerit Antichriſtus: 8 cuius interitum deſcribit: 15 infértque inde exhortationem ad conſtantiam.

Rogamus autem vos, fratres, per adventū Domini noſtri Ieſu Chriſti, & noſtri C. 2.

aggregationem in illum,
2 Ne citò dimoueamini à mente: neque
turbemini, neque per ſpiritum, neque per
ſermonem, neque per epiſtolam, tanquã no
bis auctoribus, quaſi inſtet dies Chriſti.
Eph.5,6 3 *Nequis vos decipiat vllo modo: quo-
niam nõ adveniet Dominus, niſi venerit de-
fectio prius, & revelatus fuerit homo ille
ſceleroſus, filius perditus,
4 Qui eſt adverſarius, & effertur adver-
ſus omnem qui dicitur Deus, aut numen, a-
deo vt in templo Dei ſedeat, oſtentans ſei-
pſum eſſe Deum.
5 An non meminiſtis quòd quum adhuc
eſſem apud vos, hæc dixerim vobis?
6 Et nunc quid detineat ſcitis, nempe vt
ille reveletur in ſuo tempore.
7 Nam myſterium nunc agit iniquitatis,
tantùm qui tenet, in præſentia teneat, donec
è medio tollatur.
Eſa.11,4 8 Et tunc patefiet iniquus ille,* quem Do
minus conficiet Spiritu oris ſui, & abolebit
claritate adventus ſui.
9 Cuius eſt adventus ſecũdum operatio-
nem ſatanæ, cum omni potentia, & ſignis, ac
prodigiis mendacibus,
10 Et cum omni deceptione iniuſtitiæ in
iis qui pereunt: pro eo quòd dilectionem
veritatis non receperunt, in hoc vt ſalui fie-
rent.
11 Et propterea mittet illis Deus efficaciã
illuſionis, vt credant mendacio:
12 Vt

12 Vt iudicẽtur omnes qui non crediderũt
veritati, ſed approbauerunt iniuſtitiam.
13 Nos autem debemus gratias agere Deo
ſemper de vobis, fratres dilecti à Domino,
quòd elegerit vos Deus ab initio in ſalu-
tem, per ſanctificationem Spiritus ac fidem
veritatis.
14 Ad quod vocauit vos per Euangelium
noſtrum, in acquiſitionem gloriæ Domini
noſtri Ieſu Chriſti.
15 Itaque, fratres, ſtate, & tenete inſtitutio-
nes quas didiciſtis ſiue per ſermonem, ſiue
per epiſtolam noſtram.
16 Ipſe verò Dominus noſter Ieſus Chri-
ſtus, & Deus ac Pater noſter, qui dilexit nos,
& dedit cõſolationem æternam, & ſpem bo-
nam per gratiam,
17 Conſoletur veſtra corda, & ſtabiliat vos
in omni ſermone & opere bono.

CAPVT III.

*1 Monet vt piis precibus Euangelij præ-
dicationem promoueant, 6 & ſe ſubdu-
cant ab iis, qui otio, 11 & curioſitate tur-
bant ordinem publicum: 14 quos etiam
à communi fidelium cœtu excludit.*

QVod * ſupereſt, orate, fratres, pro no- *Eph. 6, 19*
bis, vt ſermo Domini currat & glori- *Col. 4, 3*
ficetur, ſicvt & apud vos,
2 Et vt eripiamur ab abſurdis ac perverſis
hominibus. non enim omnium eſt fides:
3 Sed fidelis eſt Dominus, qui ſtabiliet

vos & cuſtodiet à malo.
4 Confidimus autem per Dominũ de vo-
bis, quòd quæ præcipimus vobis, & faciatis
& facturi ſitis:
5 Porrò Dominus dirigat veſtra corda in
dilectionem Dei, & in expectationẽ Chriſti.
6 Præcipimus autem vobis, fratres, per no
men Domini noſtri Ieſu Chriſti, vt ſubduca
tis vos ab omni fratre qui inordinatè ſe ge-
rit, & non iuxta inſtitutionem quam accepit
à nobis.
1. Cor. 11, 1 7 *Nam ipſi ſcitis, quomodo oporteat i-
mitari nos: † quoniam non inordinatè geſ-
† 1. Theſ. 4, 11 ſimus nos inter vos,
8 * Neque gratis panem manducauimus
*Act. 20, 34 à quoquam: ſed cum labore & ſudore nocte
diéque facientes opus, ad hoc ne cui veſtrũ
1. Cor. 4, 28 eſſemus oneri.
9 Non quòd id nobis non liceat, ſed † vt
nosmetipſos formam exhibeamus vobis ad
1. Theſ. 2, 9 imitandum nos.
10 Etenim quum eſſemus apud vos, hoc
† 1. Cor. 11, 1 præcipiebamus vobis, vt ſiquis nollet ope-
rari, is nec ederet.
11 Audiuimus enim quoſdam verſantes in-
ter vos inordinatè, nihil operis facientes,
ſed curioſè agentes.
12 Iis autem qui ſunt iſtiuſmodi, præcipi-
mus & obſecramus per Dominum noſtrum
Ieſum Chriſtum, vt cum quiete operantes,
ſuum ipſorum panem edant.
Gal. 6, 9 13 *Vos autem, fratres, ne defatigemini be-
nefa-

nefaciendo.
14 Quòd ſiquis non obedit ſermoni no-
ſtro, per epiſtolã hunc iudicate, * & ne com Mat.18,
mercium habeatis cum illo, vt pudore ſuf- 17
fundatur: 1.Cor.5,
15 Neque velvt inimicum habeatis, ſed ad- 9
monete vt fratrem.
16 Ipſe autem Dominus pacis det vobis
pacem ſemper omnibus modis. Dominus ſit
cum omnibus vobis.
17 Salutatio, mea manu Pauli, quod eſt ſi-
gnum in omni epiſtola: ita ſcribo.
18 Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti ſit
cum omnibus vobis. Amen.

Miſſa fuit ex Athenis.

IN EPISTOLAM AD TIMOTHEVM PRIOREM argumentum, per Eraſmum Roterodamum.

Timotheum, matre Iudæa, ſed Chriſtiana, patre Græco, Paulus in miniſterium adoptarat, probæ indolis iuuenem, & ſacris literis eruditum: quem tamen ob Iudæos coactus eſt circuncidere. Quoniam autem huic eccleſiarum curam delegarat, ſicvt & Tito, quas ipſe non poterat adire, inſtituit eum in functione epiſcopali, & in diſciplina eccleſiæ, non ſic admonens vt diſcipulum, ſed vt

filium & collegam. Id quò cum maiore faciat auctoritate, ſubinde apoſtolicam auctoritatem ſibi vindicat. Admonet autem, vt reiectis qui Iudaicas fabulas inveherent, ea doceret quæ eſſent fidei & charitatis: deinde principum, licet ethnicorum, auctoritatem (quoniam hinc pendebat ordo ciuitatis, & tranquillitas reipublicæ) adeo non ſpernendã Chriſtianis, vt pro his orari iubeat. Quid viros deceat in cœtu eccleſiaſtico, quid mulieres, præſcribit. Epiſcopũ depingit cum ſua familia. Atque hæc fermè tribus primis capitibus. Deinde admonet, ne recipiat Iudaicas fabulas, de ciborum delectu, de vitando coniugio. Mox docet, qualem ſe præſtare debeat erga grandes natu viros, erga iuuenes, erga anus, erga puellas, erga viduas diuites ac pauperes & eccleſiæ ſtipe alendas, erga adoleſcentiores & ſuſpectæ etiamnum ætatis. Ad hæc præſcribit, quid præcipere debeat dominis, quid ſeruis, quid diuitibus: admonẽs modis omnibus reiiciendas contentioſas quæſtiones ſophiſtarum, inani doctrinæ ſpecie ſeſe venditantiũ. Scribit è Laodicea per Tychicum diaconum.

EPISTOLA
PAVLI APOSTOLI
ad Timotheum prima.

CAPVT I.

1 Abſolutum veri paſtoris exemplar proponens, cùm præcipua eius functio ſit in docendo, 4 monet vt reiectis vanis quæſtionibus ea tradat, 5 quæ charitatem & fidem ſpirent. 12 Ac ne contemptui ſit ſua auctoritas, 14 qualis factus ſit per Dei gratiam, honorificè prædicat.

PAVLVS Apoſtolus IESV Chriſti iuxta delegationem Dei ſeruatoris noſtri, & Domini Ieſu Chriſti,* qui eſt ſpes noſtra: Col.1,18
2 †Timotheo germano filio in fide. Gratia, miſericordia, pax à Deo patre noſtro, & Chriſto Ieſu Domino noſtro. †Act.16,1
3 Quemadmodum rogaui te vt remaneres Epheſi, quum proficiſcerer in Macedoniã, [ita facito], vt denunties quibuſdam, ne diverſam ſequantur doctrinam, C.1.
4 * Nec attendant fabulis & genealogiis nunquam finiendis, † quæ quæſtiones præbent magis quàm ædificationem Dei, quæ eſt per fidem. Inf.4,7 †Tit.1,14 †Inf.6,4
5 Porrò finis præcepti,* eſt charitas ex Rō.13,9

puro corde,& conſcientia bona,& fide non
ſimulata.
6 A quibus quòd aberrarunt quidam,de-
flexerunt ad vaniloquium,
7 Volentes eſſe Legis doctores,non intel
ligentes quæ loquuntur, neque de quibus
aſſeuerant.
Rō.7,12 8 *Scimus autem quòd bona ſit Lex,ſiquis
ea legitimè vtatur,
9 Sciens illud quòd iuſto lex non ſit poſi-
ta, ſed iniuſtis & inobſequentibus, impiis &
peccatoribus, irreverentibus & prophanis,
patricidis & matricidis,homicidis ,
10 Scortatoribus,maſculorũ cōcubitori-
bus,plagiariis,mēdacibus,periuris,& ſiquid
aliud eſt quod ſanæ doctrinæ adverſetur,
11 Secundum Euangeliũ gloriæ beati Dei,
quod concreditum eſt mihi.
C.2. 12 Et gratiam habeo qui me potentem red
didit Chriſto Ieſu Domino noſtro, quia fi-
delem me iudicauit,ponendo in miniſteriũ,
13 Qui priùs erã blaſphemus & perſequu-
tor & violentus : ſed & miſericordiam ade-
ptus ſum, quòd ignorans fecerim per incre-
dulitatem.
14 Exvberauit autem ſupra modum gra-
tia Domini noſtri cũ fide & dilectione quæ
eſt per Chriſtum Ieſum.
15 Certus ſermo, & dignus quem modis
Mat.9,13 omnibus amplectamur: *quòd Chriſtus Ie-
Marc,2, ſus venit in mundum, vt peccatores ſaluos
28 faceret,quorum primus ſum ego.

16 Ve-

16 Verùm ideo miſericordiam ſum adeptus, vt in me primo oſtenderet Ieſus Chriſtus omnem clementiam, ad exprimendum exemplar iis qui credituri eſſent in ipſo in vitam æternam.

17 Regi autem ſeculorum immortali, inviſibili, ſoli ſapienti Deo honor, & gloria in ſecula ſeculorum. Amen.

18 Hoc præceptum commẽdo tibi, fili Timothee, iuxta Prophetias quæ de te præceſſerunt, vt milites in eis bonam militiam, C. 3.

19 Habens fidem * & bonam cõſcientiam: qua repulſa, nonnulli circa fidem naufragiũ fecerunt, *Inf.* 3, 9

20 Quorum de numero eſt Hymenæus & Alexander, * quos tradidi ſatanæ, vt diſcant non maledicere. 1. Cor. 5, 5

CAPVT II.

1 *In precibus publicis vult omnes commendari* Deo, 3, 4 *idque duplici ratione:* 8 *inde omnes cuiuſcunque loci ſint, ad orationem invitat:* 9 *& quo veſtitu,* 11 *quáq; modeſtia mulieres in ſacro cœtu ſe gerere debeant, diſſerit.*

ADhortor igitur vt ante omnia fiãt deprecationes, obſecrationes, interpellationes, gratiarũ actiões pro omnib⁹ hominib⁹, C. 4.

2 Pro regibus & omnibus in eminentia cõſtitutis: vt placidam ac quietam vitam degamus cum omni pietate & honeſtate,

3 Nam hoc bonum eſt & acceptum coram

Seruatore noſtro Deo,

2.Pet,3,9 4 *Qui cunctos homines vult ſaluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire.

5 Vnus enim Deus, vnus etiam conciliator Dei & hominum, homo Chriſtus Ieſus,

6 Qui dedit ſemetipſum pretium redemptionis pro omnibus: vt eſſet teſtimonium temporibus ſuis:

2.Tim. 1, 11 7 *In quod poſitus ſum ego præco & Apoſtolus (veritatē dico in Chriſto, non mentior) doctor Gentium cum fide & veritate.

8 Volo igitur orare viros in omni loco, ſuſtollentes puras manus, abſque ira & diſceptatione.

1.Pet.3,3 9 *Conſimiliter & mulieres in amictu modeſto, cum verecundia & caſtitate ornare ſemetipſas, non tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, aut veſtitu ſumptuoſo:

10 Sed quod decet mulieres profitentes pietatem per opera bona.

C.5 11 Mulier in ſilentio diſcat cum omni ſubiectione.

2.Cor.14, 34 12 *Cæterùm mulieri docere non permitto, neque auctoritatem vſurpare in viros ſed eſſe in ſilentio.

Gen.2,18 13 *Adam enim prior formatus eſt, deinde Eua.

Gen,3,6 14 *Et Adā non fuit deceptus, ſed mulier ſeducta obnoxia facta eſt tranſgreſsioni:

15 Salua tamen fiet per generationem liberorum, ſi manſerit in fide ac dilectione & ſanctificatione, cum caſtitate.

CAPVT III.

2 Epiſcopos, 8 & Diaconos Chriſtianos depingit, cum eorum vxoribus, 12 liberis & familia: 15 & Eccleſiam domum Dei nominat.

INdubitatus ſermo: ſiquis epiſcopi munus appetit, honeſtum opus deſiderat. C.6
2 *Oportet igitur epiſcopum irreprehenſibilem eſſe: vnius vxoris maritum, vigilantem, ſobrium, modeſtum, hoſpitalem, aptum ad docendum, Tit.1,6
3 Non vinolentum, non percuſſorem, nō turpiter lucri cupidum: ſed æquum, alienū à pugnis, alienum ab auaritia,
4 Qui ſuæ domui bene præſit, qui liberos habeat in ſubiectione cum omni reverentia.
5 Quòd ſiquis propriæ domui præeſſe nō nouit, quomodo Eccleſiam Dei curabit?
6 Non nouitium: ne inflatus, in cōdemnationem incidat calumniatoris.
7 Oportet autem illum & bonum habere teſtimonium ab extraneis: ne in probrum incidat & laqueum calumniatoris.
8 Miniſtros itidem compoſitos, nō bilingues, non multo vino deditos, non turpiter lucri auidos:
9 *Tenentes myſteriū fidei cum pura conſcientia. Sup.1,19
10 Atque hi probentur priùs, deinde miniſtrent, ſic vt nemo poſsit illos criminari.

11 Vxores ſimiliter modeſtas, non calu-
mnioſas, ſobrias, fidas in omnibus.
12 Diaconi ſint vnius vxoris mariti: qui li-
beris rectè præſint & propriis familiis.
13 Nam qui bene miniſtrauerint, gradum
ſibi bonum acquirũt, & multam libertatem
in fide quæ eſt in Chriſto Ieſu.
14 Hæc tibi ſcribo, ſperans fore vt veniam
ad te citò:
15 Quòd ſi tardiùs venero, vt noris quo-
modo oporteat in domo Dei verſari, quæ
eſt Eccleſia Dei viuentis, columna & ſtabi-
limentum veritatis.
C.7 16 Et citra cõtroverſiam magnũ eſt pieta-
tis myſteriũ, Deus manifeſtatus eſt in car-
ne, iuſtificatus eſt in Spiritu, viſus eſt Ange-
lis, prædicatus eſt Gentibus, fides illi habita
eſt in mundo, receptus eſt in gloria.

CAPVT IIII.

1 Falſas doctrinas, 3 tam de coniugij & ciborum diſcrimine, 7 quàm profanas damnat: 8 commendat autem pietatis ſtudiũ, 13 & aſsiduã Scripturæ lectionem.

2.Tim. 3, 1 SPiritus *autem certò loquitur, quòd in
poſterioribus temporibus deſciſcẽt qui-
1.Pet.3,1 & 3 dam à fide, attendentes ſpiritibus impoſto-
ribus ac doctrinis dæmoniorum,
Iudæ 18 2 Per ſimulationem falſiloquorum, cau-
terio notatam habentium conſcientiam,
3 Prohibentium contrahere matrimo-
nium, iubẽtium abſtinere à cibis quos Deus
crea-

creauit ad ſumendum cum gratiarũ actione
fidelibus, & iis qui cognouerunt verita-
tem.
4 Quòd quicquid creauit Deus, bonum
ſit: & nihil reiiciendum, ſi cum gratiarum
actione ſumatur.
5 Sanctificatur enim per ſermonem Dei,
ac precationem.
6 De his ſi commonefeceris fratres, bo-
nus eris miniſter Ieſu Chriſti, enutritus in
ſermonibus fidei, bonæq; doctrinæ, quam
vſq; ſecutus es.
7 * Cæterùm prophanas & aniles fabulas C. 8
reiice: quin potiùs exerce temetipſum ad
pietatem. *Sup.* 1, 4
8 Nam corporalis exercitatio paululum *Inf.* 6, 20
habet vtilitatis: at pietas ad omnia vtilis eſt, 2. *Tim.* 2,
vt quæ promiſsiones habeat vitæ præſentis 23
ac futuræ. *Tit.* 3, 9
9 Indubitatus ſermo, dignúſq; qui omni-
bus modis approbetur.
10 Nam in hoc & laboramus, & probris
afficimur: quòd ſpem fixã habeamus in Deo
viuente, qui eſt ſeruator omnium hominũ,
maximè fidelium.
11 Præcipe hæc, & doce.
12 Nemo tuam iuuentutem deſpiciat, ſed C. 9
eſto forma fidelium in ſermone, in conver-
ſatione, in dilectione, in ſpiritu, in fide, in
puritate.
13 Donec venero, attende lectioni, exhor-
tationi, doctrinæ.

14 Ne neglexeris quod in te eſt donum,
quod datum eſt tibi per Prophetiã cum im-
poſitione manuũ, [auctoritate] ſacerdotij.
15 Hæc exerce, in his eſto: vt tuus profe-
ctus manifeſtus ſit in omnibus.
16 Attende tibiipſi & doctrinæ: perſiſte in
his. nam id ſi feceris, teipſum ſeruabis, & eos
qui te audierint.

CAPVT V.

1 Poſtquam modum monendi ſingulos præſcripſit, 5 de viduis agit, quæ tunc in ecclesiæ miniſterium cooptabantur: 17 inde ad presbyteros tranſit, 23 & quædam corporis valetudini ſeruientia admiſcet.

C. 10 SEniorem ne ſæuiùs obiurges, ſed adhor-
tare vt patrem: iuniores, vt fratres:
2 Mulieres natu grandiores, vt matres: iu
niores, vt ſorores, cum omni caſtitate.
C. 11 3 Viduas honora, quæ verè viduæ ſunt.
4 Quòd ſiqua vidua liberos aut nepotes
habet, diſcant primùm propriã domũ piè
tractare, & vicem rependere maioribus.
hoc enim eſt honeſtum & acceptum coram
Deo.
5 Porrò quæ verè vidua eſt ac deſolata,
ſperat in Deo, & perſeuerat in obſecratio-
nibus ac precationibus noctu diéq;.
6 Porrò quæ in deliciis verſatur, ea viuẽs
mortua eſt.
7 Et hæc præcipe, vt irreprehenſibiles
ſint.

8 Quòd

8 Quòd ſiqua ſuis,& maximè familiaribus
nō providet, fidem abnegauit,& eſt infide-
li deterior.
9 Vidua allegatur non minor annis ſexa-
ginta,quæ fuerit vnius viri vxor,
10 In operibus bonis hominum teſtimo-
nio comprobata,ſi filios educauit,ſi fuit ho
ſpitalis, ſi Sanctorum pedes lauit, ſi afflictis
ſubminiſtrauit, ſi in omni opere bono fuit
aſsidua.
11 Porrò iuniores viduas reiice: quum e-
nim laſciuire cœperint adverſus Chriſtum
nubere volunt,
12 Habentes condemnationem,quòd pri-
mam fidem reiecerint.
13 Simul autem & otioſæ diſcunt circum-
ire domos:imò non ſolùm otioſæ,verume-
tiam garrulæ & curioſæ,loquentes quæ nō
oportet.
14 Volo igitur iuniores nubere, liberos
gignere,domum adminiſtrare, nullam oc-
caſionem dare adverſario,vt habeat maledi
cendi cauſam.
15 Iam enim nonnullæ deflexerunt,ſequu
tæ ſatanam.
16 Quòd ſiquis fidelis,aut ſiqua fidelis ha
bet viduas,ſuppeditet illis,& non oneretur
Eccleſia, vt iis quæ verè viduæ ſunt ſuppe-
tat.
17 Qui bene præſunt presbyteri, duplici C. 12
honore digni habeantur: maximè ij qui la-
bórant in ſermone & doctrina.

Deut.25, 18 Dicit enim Scriptura,* Boui trituranti
4 nõ obligabis os. Et,† Dignus eſt operarius
1. Cor. 9, mercede ſua.
9 19 Adverſus presbyterum accuſationem
†Mat.10, ne admiſeris, niſi ſub duobus aut tribus te-
ſtibus.
10 20 Eos qui peccant, coram omnibus ar-
Luc.10,7 gue, vt & cæteri timorem habeant.
Inf.6,13 21 *Obteſtor in conſpectu Dei, & Domini
Ieſu Chriſti, & electorum angelorũ, vt hæc
ſerues ſine præcipitatione iudicij, nihil fa-
ciens iuxta propenſionem animi.
C.13 22 Manus citò necui imponas, neq; com-
munices peccatis alienis: temetipſum purũ
ſerua.
23 Ne poſthac bibas aquam: ſed vino pau-
lulo vtere propter ſtomachum tuum, & cre
bras tuas infirmitates.
C.14 24 Quorundam hominum peccata antè
manifeſta ſunt, præcedentia ad iudicium,
quoſdam verò & ſubſequuntur.
25 Conſimiliter & bona opera antè mani-
feſta ſunt: & ea quæ ſecus habent, occultari
non poſſunt.

CAPVT VI.

1 Docet, quid ſeruos deceat, 10 quàm exi-tioſa peſtis ſit auaritia. 17 Et poſtquam obiter de diuitibus meminit, 20 iterũ prohibet Timotheo, ne ſe inanibus doctrinis impediat.

Qui-

QVicunque ſub iugo ſunt ſerui, ſuos C. 15
dominos omni honore dignos du-
cant: ne nomen Dei & doctrina malè au-
diat.
2 Qui verò fideles habent dominos, ne cō
temnant, quòd fratres ſint: ſed magis inſer-
uiant, quòd fideles ſint ac dilecti, qui bene-
ficentiæ participes ſunt: Hæc doce & ex-
hortare.
3 Siquis diuerſam ſequitur doctrinam, & C. 16
non accedit ſanis ſermonibus Domini no-
ſtri Ieſu Chriſti, & ei quæ ſecundum pieta-
tem eſt doctrinæ:
4 Is inflatus eſt, nihil ſciens, ſed inſaniens
circa quęſtiones ac diſputationum pugnas: *Sup.1,4*
*ex quibus naſcitur invidia, contentio, ma-
ledicentia, ſuſpiciones malæ,
5 Supervacaneæ conflictationes hominū
mente corruptorum, & quibus adempta eſt
veritas, qui exiſtimant quæſtum eſſe pieta-
tem. Sciungere ab iis qui eiuſmodi ſunt.
6 Eſt autem quæſtus magnus, pietas cum
animo ſua ſorte contento.
7 * Nihil enim intulimus in mundum, vi- *Iob* 1,21
delicet nec efferre quicquam poſſumus. *Eccls.*5,
8 † Sed habentes alimenta, & quibus te- 14
gamur, his contenti erimus. † *Prouer.*
9 Cæterùm qui volunt diteſcere, incidūt 27, 26
in tentationem & laqueum & cupiditates & 27
multas, ſtultas ac noxias, quę demergunt ho
mines in exitium & interitum.
10 Siquidem radix omnium malorum eſt

ſtudium pecuniæ: quam quidam dum appe-
tunt, aberrauerunt à fide, & ſeipſos impli-
cuerunt doloribus multis.
C. 17 11 Tu verò homo Dei, iſta fuge: ſectare au
tem iuſtitiam, pietatem, fidem, charitatem,
patientiam, manſuetudinem.
12 Certa bonum certamen fidei, appre-
hende vitam æternam, ad quam & vocatus
es, & profeſſus es bonam profeſsionem co-
ram multis teſtibus.
Sup. 5, 21 13 * Præcipio tibi in conſpectu Dei, qui
†Matth. viuificat omnia, & Ieſu Chriſti, † qui teſtatã
27, 11 fecit ſub Pontio Pilato bonam profeſsio-
Ioh. 18, 37 nem:
14 Vt ſerues præceptum, immaculatus, ir-
reprehenſibilis, vſq; ad apparitionem Domi
ni noſtri Ieſu Chriſti:
15 Quam temporibus ſuis oſtenſurus eſt
Sup. 1, 11 ille beatus & ſolus Princeps,* Rex regnan-
Apoc. 17, tium, & Dominus dominantium,
14: 19, 16 16 Qui ſolus habet immortalitatem, lucẽ
†Ioh. 1, 18 habitans inacceſſam: † quem vidit nemo ho
minum, neq; videre poteſt: cui honor & im
perium ſempiternum. Amen.
C. 18 17 His qui diuites ſunt in præſenti ſeculo,
Marc. 4, præcipe ne elato ſint animo,* neq; ſpem po
19 nant in diuitiis incertis: ſed in Deo viuente,
Luc. 12, 15 qui præbet nobis omnia affatim ad fruen-
dum:
18 Vt bene faciant, vt diuites ſint operibus
bonis, vt faciles ſint ad impertiendum, libẽ-
ter communicantes,

19 *Recődentes ſibiipſis fundamentű bonum in poſterű:vt apprehēdant ęternã vitã. Matt. 6, 20
20 O Timothee, depoſitum ſerua, †devitans prophanas vocum inanitates,& oppoſitiones falſò nominatæ ſcientiæ: Luc.16,9 † Sup. 1, 4 : 4,7
21 Quam nonnulli profitentes, circa fidē aberrauerunt. Gratia ſit tecum. Amen.

Miſſa fuit ex Laodicea, quæ eſt metropolis Phrygiæ Pacatianæ.

IN EPISTOLAM AD TIMOTHEVM POSTERIOREM ARGUMENTUM, PER ERASMUM ROTERODAMUM.

QVoniam in ſuperiori epiſtola ſpem ſui reditus fecerat Timotheo *apud* Epheſios *agenti, nec fuit eius præſtandi facultas, quòd* Romæ *in vinculis haberetur, literis eũ cõfirmat, ne perſecutionũ procellis deiiciatur, ſed ſuo exemplo animum ad martyriũ præparet: inſtare enim tēpora periculoſa ob quoſdam pietatis prætextu veram pietatem ſubvertentes: itaq; ſeſe iactantes, quaſi in verbis ſit Chriſtiana religio, ac nõ potiùs in animi puritate.* Deinde *teſtatus imminere diē obitus ſui, ſéq; iam à pleriſq; deſtitutũ, iubet vt* Timotheus *vnà cum Marco properè ad ſe* Romam *veniat.* Scripſit Romæ, *cùm iterum ad* Neronis *tribunal ſiſteretur.*

EPISTOLA
PAVLI APOSTOLI
ad Timotheum ſecunda.

CAPVT I.

5 *Laudata fide Timothei,* 6 *vt in muнere ſibi commiſſo fideliter pergat, eum hortatur.* 8 *Et ne propter ſua vincula,* 15 *aut aliorum defectiones labaſcat,* 11 *de ſuo Apoſtolatu gloriatur :* 14 *& depoſiti cuſtodiam illi commendat.* 16 *Laudat etiã Oneſimum.*

PAVLVS Apoſtolus IESV
Chriſti per voluntatẽ Dei,
ſecundum promiſsionẽ vitæ
quæ eſt in Chriſto Ieſu,
2 Timotheo dilecto filio:
Gratia, miſericordia, pax à
Deo patre, & Chriſto Ieſu Domino noſtro.
C. 1 3 Gratiam habeo Deo, cui ſeruio à maioribus
cum pura conſcientia, quòd citra vllam
intermiſsionem faciam de te mentionẽ
in precationibus meis noctu diéq;,
4 Deſiderans te videre, memor tuarum lachrymarum:
vt gaudio replear,
5 Vbi commonefactus fuero eius quæ eſt
in te non ſimulatæ fidei, quæ habitauit primùm

mùm in auia tua Loide, & matre tua Euni-
ca; certum autem ſcio quòd in te quoq;.
6 Quam ob cauſam commonefacio te vt
ſuſcites donum Dei quod eſt in te per im-
poſitionem manuum mearum.
7 Non enim dedit nobis Deus ſpiritum ti
miditatis, ſed potentiæ ac dilectionis & ſo-
brietatis.
8 Ne igitur te pudeat teſtimonij Domini
noſtri, neq; te pudeat mei, qui ſum vinctus
illius: ſed eſto particeps afflictionum Euan-
gelij iuxta potentiam Dei:
9 Qui ſaluos fecit nos, * & vocauit voca- 1. *Cor.* 1,2
tione ſancta: † nõ ſecundum opera noſtra, *Epheſ.* 1,3
ſed ſecũdum ſuum propoſitum & gratiam, † *Tit.* 3,5
quæ data quidem eſt nobis per Chriſtum Ie
ſum * ante tempora æterna, Rõ. 16,15
10 Sed palàm facta eſt nunc per appari- *Eph.* 3,9
tionem Seruatoris noſtri Ieſu Chriſti, qui *Col.* 1,16
mortem quidem aboleuit, vitam autem in 1. *Tim.* 1,
lucem produxit ac immortalitatem, per Eu- 10
angelium: *Tit.* 1,2
11 * In quod poſitus ſum ego præco & A- 1. *Pet.* 1,
poſtolus, ac doctor Gentium. 20
12 Quam ob cauſam & hæc patior: attamẽ * 1. *Tim.*
non erubeſco: noui enim, certúſque ſum, ꝙ 2,7
is cui credidi, potens ſit depoſitum meum
cuſtodire in illum diem.
13 Formam habeto ſanorum ſermonum,
quos à me audiſti cum fide & charitate quæ
eſt in Chriſto Ieſu.
14 Egregium depoſitum ſeruato per Spi-

ritum ſanctum qui inhabitat in nobis.
C. 2 15 Noſti hoc, quòd averſati fuerint me omnes qui ſunt in Aſia, quorũ eſt Phygelus & Hermogenes.
Inf. 4,19 16 Det miſericordiam Dominus * Oneſiphori familiæ: quoniam ſæpe me refocillauit, & de catena mea non erubuit:
17 Sed quum eſſet Romæ, ſtudioſiùs quæſiuit me, & invenit.
18 Det ei Dominus vt inveniat miſericordiam apud Dominum in die illo: & in quàm multis Epheſi miniſtrauerit, meliùs tu noſti.

CAPVT II.

1 Vt perſeuerantiam in militia Chriſtiana commendet, 3 ſimilitudines ſumit, 4 à militibus, 6 & ab agricolis. 10 Vincula ſua ſanctis vſui eſſe declarat. 15 Inde monet Timotheũ, vt ſermonem veritatis rectè diſpertiat: 17 & reproborum exempla fugiens, 22 modeſtè omnia agat.

TV igitur, fili mi, fortis eſto in gratia quę eſt per Chriſtum Ieſum.
2 Et quæ audiſti à me per multos teſtes, hæc commenda fidelibus hominibus, qui erunt idonei vt alios quoq; doceant.
3 Tu igitur feras afflictionem vt bonus miles Ieſu Chriſti.
C. 3 4 Nemo qui militat, implicatur vitæ negotiis, vt ei qui ſe in militiam delegit, placeat.

5 Quòd

5 Quòd ſi certet etiam aliquis, non coro-
natur niſi legitimè certauerit.
6 Laborantem agricolam oportet primũ
de fructibus percipere.
7 Cogita quæ dico: det enim tibi Domi-
nus in omnibus intellectum.
8 Memento Ieſum Chriſtum reſurrexiſſe
ex mortuis, ex ſemine Dauid, ſecũdum Eu-
angelium meum,
9 In quo malis affligor, quaſi facinoro-
ſus, vſq; ad vincula: at ſermo Dei non fuit
vinctus.
10 Propterea omnia ſuffero propter e-
lectos, vt & ipſi ſalutem conſequantur,
quæ eſt in Chriſto Ieſu, cum gloria æter-
na.
11 Certus ſermo: *nam ſi commortui ſu- C.4
mus, & conviuemus: *Rom.6,5*
12 Si ſufferimus, & conregnabimus: †ſi ne
gamus, & ille negabit nos:
13 * Si increduli ſumus, ille fidelis manet,
negare ſeipſum non poteſt.
14 Hæc admone, conteſtans coram Domi C.5
no, ne verborum pugnas ſequantur, ad nul- †*Mat.*10,
lam vtilitatem, ad ſubverſionem audien- 33 & 34
tium. *Mar.*8,38
15 Stude teipſum probatũ exhibere Deo, *Luc.*9,
operarium non erubeſcendum, rectè ſecan 26: 12,8
tem ſermonem veritatis.
16 Cæterùm prophanas vocum inanitates *Rõ, 3,3:
prætermittito: ad maiorem enim proficiẽt 9,6
impietatem.

17 Et ſermo illorum, vt cancer morbus,
paſtionem habebit: quorum de numero eſt
Hymenæus & Philetus,
18 Qui circa veritatem aberrarunt, dicen
tes reſurrectionem iam eſſe factam: & ſub-
vertunt quorundam fidem.
19 Solidum tamen fundamẽtum Dei ſtat,
habens ſignaculum hoc, Nouit Dominus
qui ſint ſui: & diſcedat ab iniquitate omnis,
qui nominat nomen Chriſti.
20 Cęterùm in magna domo non tantùm
ſunt vaſa aurea & argentea, verumetiam li-
gnea ac teſtacea: & alia quidem in honorẽ,
alia verò in contumeliam.
21 Siquis igitur expurgarit ſeipſum ab his,
erit vas in honorem ſanctificatum, accom-
modum vſibus Domini, ad omne opus bo-
num præparatum.
22 Iuueniles autem concupiſcentias fuge:
ſectare verò iuſtitiam, fidem, charitatem, pa
1. Cor. 1, 2 cem* cum his qui invocãt Dominum ex pu-
ro corde.
1. Tim. 1, 4: 4, 7 23 * Stultas autem & ineruditas quæſtio-
nes reſpue, ſciens eas párere pugnas.
Tit. 3, 9 24 Porrò ſeruum Domini nõ oportet pu
gnare, ſed placidum eſſe erga omnes, pro-
penſum ad docendum, tolerantem malos:
25 Cum manſuetudine erudientẽ eos qui
obſiſtunt, ſi quando det illis Deus pœniten
tiam ad agnoſcendum veritatem,
26 Et reſipiſcant è diaboli laqueo, capti
ab eo ad ipſius voluntatem.

CAPVT III.

1 Prædicit, quàm infeſta piis tempora immineant: 9 ſed fiducia victoriæ, 10 animat eum ad certamen, 14 exercitationem ſanæ doctrinæ in primis commendans.

ILlud *autem ſcito, quòd in extremis die- C. 6
bus inſtabunt tempora periculoſa.
2 Erunt enim homines ſui amantes, auari, 1. Tim. 4, 1
faſtuoſi, ſuperbi, maledici, parentibus im-
morigeri, ingrati, impij, 2. Pet. 3, 3
3 Carentes affectu, neſcij fœderis, calu- Iudæ 18
mniatores, intemperantes, immites, negli-
gentes bonorum,
4 Proditores, præcipites, inflati, voluptatum amantes potiùs quàm amantes Dei,
5 Habentes formam pietatis, ſed qui vim eius abnegarint. Et iſtos auerſare.
6 Ex his enim ſunt qui ſubeunt in familias, & captiuas ducunt mulierculas oneratas peccatis, quæ ducuntur concupiſcentiis variis,
7 Semper diſcẽtes, nec vnquam ad cognitionem veritatis venire valentes.
8 * Quemadmodum autem Iannes & Exo. 7, 11
Iambres reſiſtebant Moſi, ita & hi reſiſtunt veritati: homines mente corrupti, reprobi circa fidem.
9 Sed nõ proficient amplius: ſiquidem amentia iſtorum evidens erit omnibus, quẽadmodum & illorum fuit.

C. 7 10 Tu verò aſſectatus es doctrinam meã, inſtitutionem, propoſitum, fidem, lenitatẽ, charitatem, patientiam,

11 Perſecutiones, afflictiones, quę mihi acciderũt Antiochiæ, Iconij, Lyſtris: quas perſecutiones ſuſtinuerim, & ex omnibus eripuit me Dominus.

12 Sed & omnes qui volunt piè viuere in Chriſto Ieſu, perſecutionem patientur.

13 Porrò mali homines & impoſtores ꝓficient in peius, dum & in errorem adducunt, & errant ipſi.

14 At tu perſiſtito in his quæ didiciſti, & quæ tibi concredita ſunt, ſciens à quo didiceris:

15 Et quòd à puero Sacras literas noueris, quæ te poſſunt eruditum reddere ad ſalutem, per fidem quæ eſt in Chriſto Ieſu.

2.Pet.1, 20 16 * Omnis Scriptura diuinitus inſpirata, & vtilis ad doctrinam, ad redargutionem, ad correctionem, ad inſtitutionem quæ eſt in iuſtitia:

17 Vt integer ſit Dei homo, ad omne opus bonum apparatus.

CAPVT IIII.

1 Obteſtatur eũ, vt maximè Euangeliũ prædicet, 3 in tam deplorato tẽpore. 6 Sibi in propinquo eſſe mortem: 8 ſed ita vt quaſi victor ad glorioſum triumphum properet. 9 Tandem accerſendi Timotheũ neceſſitatẽ 10 ex præſenti ſuo ſtatu oſtẽdit.

Ob-

OBteſtor igitur ego coram Deo & Do- C. 8
mino Ieſu Chriſto, qui iudicaturus eſt
viuos & mortuos in apparitione ſua & in re
gno ſuo:
2 Prædica ſermonem, inſta tempeſtiuè, in-
tempeſtiuè: argue, increpa: exhortare cum
omni lenitate & doctrina.
3 Nam erit tempus quum ſanam doctri-
nam non ſuſtinebunt: ſed iuxta concupiſcē-
tias ſuas coaccruabunt ſibi doctores, ij qui-
bus pruriunt aures:
4 Et à veritate quidem aures avertent, ad
fabulas verò convertentur.
5 At tu vigila in omnibus, obdura in affli-
ctionibus, opus perage Euangeliſtæ, mini-
ſterium tuum ad plenum probatū reddito.
6 Nam ipſe iam immolor: & tempus meæ C. 9
reſolutionis inſtat.
7 Certamen bonum decertaui, curſum cō-
ſummaui, fidem ſeruaui.
8 Quod ſupereſt, repoſita eſt mihi iuſti-
tiæ corona, quam reddet mihi Dominus in
illo die, qui eſt iuſtus iudex: non ſolùm au-
tem mihi, ſed & omnibus qui diligunt ad-
ventum ipſius.
9 Da operam vt venias ad me citò:
10 Nam Demas me dereliquit, amplexus
præſens ſeculum, & profectus eſt Theſſalo-
nicā, Creſcēs in Galatiā, Titus in Dalmatiā.
11 * Lucas mecum eſt ſolus. Marcū aſſum- Col. 4, 14
ptum adducito vnà tecū: eſt enim mihi per-
vtilis ad miniſterium.

12 Porrò Tychicum miſi Epheſum.
13 Penulam quam reliqui Troade apud
Carpum, quum venies apporta: & libros,
maximè autem membranas.
14 Alexander faber ærarius multis malis
me affecit: reddat illi Dominus iuxta facta
ipſius:
15 Quem & tu caue: vehementer enim re-
ſtitit ſermonibus noſtris.
16 In prima defenſione nemo mihi adfuit,
ſed omnes me deſeruerunt: ne illis impu-
tetur:
17 Sed Dominus mihi adfuit, & corrobo-
rauit me: vt per me præconium expleretur,
& audirent omnes Gentes: & ereptus fui ex
ore leonis.
18 Et eripiet me Dominus ab omni facto
malo, ſeruabítque in regnum ſuum cæleſte:
cui gloria in ſecula ſeculorum. Amen.
Sup. 1,16 19 Saluta Priſcam & Aquilam, & * Oneſi-
phori familiam.
20 Eraſtus manſit Corinthi: Trophimum
autem reliqui in Mileto languentem.
21 Da operam vt venias ante hyemem. Sa-
lutat te Eubulus & Pudens & Linus & Clau
dia & fratres omnes.
22 Dominus Ieſus Chriſtus cum ſpiritu
tuo. Gratia vobiſcum. Amen.

*Scripta è Roma ad Timotheum ſecunda,
quum Paulus iterum ſiſteretur
Cæſari Neroni.*

IN EPISTOLAM AD TITVM ARGVMENTVM,

per Eraſmum Roter.

Titum diſcipulum ſuum ac filij loco habitum, ob eximias dotes, inſulæ nobiliſsimæ Cretæ præfecerat Apoſtolus: & illinc abiens, Archiepiſcopum conſecrarat. Huic ſcribit ex vrbe Nicopoli, quæ eſt in Actiaco littore, rebus, vt apparet, adhuc tranquillioribus: ſiquidem afflictionum aut perſecutionū nulla mentio. Monet aūt, vt quod ipſe apud Cretenſes cœperat, conſummet abſoluátq́;: & per ſingulas ciuitates, quas centum habuiſſe memoratur ea inſula, epiſcopos inſtituat: quos et presbyteros vocat, idonei epiſcopi formā præſcribēs. Et quoniā huc quoq; penetrarant pſeudapoſtoli, qui Iudaiſmum ſuum omnibus ingerebāt: animat eū, vt eos fortiter reiiciat ac refutet. Deinde perſonarum et ætatum præſcribit officia, quemadmodum Timotheo præſcribit: illud addēs, ne quiſquā Chriſtianæ religionis prætextu, principibus aut magiſtratibus reſiſteret, ſuo fungentibus officio, quamvis eſſent à Chriſti fide alieni: quin magis eos leniter ferendos, ſi quādo forte, volente Deo, & illi reſipiſcant. Poſtremò iubet Titum ad ſe venire Nicopolim, ſed non priùs quàm Paulus Arteman aut Tychicū illuc miſiſſet, ne Cretenſes deſtituti viderētur epiſcopi ſolatio.

EPISTOLA
PAVLI APOSTOLI
ad Titum.
CAPVT I.

5 Docẽs quales oporteat Miniſtros eligere: 10 ſimul oſtendit, quomodo vaniloquis os obthurare oportet: 12 hac occaſione perſtringit Cretenſium mores: 14 ac Iudæos, qui in rebus externis ſanctitatem locabant.

PAVLVS ſeruus Dei, Apoſto
lus autem Ieſu Chriſti, iuxta
fidem electorum Dei, & agni
tionẽ veritatis quæ eſt ſecun
dum pietatem,
2 In ſpe vitæ æternæ, quam promiſit is qui
Rō. 16,15 mentiri neſcit, Deus, *ante tempora ęterna.
Eph. 3,9 3 Patefecit autem temporibus ſuis ſermo-
Col. 1, 26 nem ſuum per prædicationem, † quæ com-
2. Tim. 1, miſſa eſt mihi ſecundum delegationem Ser
10 uatoris noſtri Dei:
1. Pet. 1, 4 Tito germano filio iuxta communem
20 fidem, Gratia, miſericordia, pax à Deo pa-
†Gal. 1,1 tre & Domino Ieſu Chriſto ſeruatore no-
ſtro.
C. 1 5 Huius rei gratia reliqui te in Creta, vt
quæ deſunt, pergas corrigere, & conſtituas
oppidatim Presbyteros, ſicvt ego tibi ordi-
naram:

6 Siquis

6 *Siquis eſt inculpatus, vnius vxoris vir, 1. Tim.
liberos habens fideles, non obnoxios cri- 3, 2
mini luxus, aut qui non ſint intractabiles.
7 Oportet enim Epiſcopum inculpatum
eſſe, tanquam Dei diſpenſatorem, non præ-
fractum, non iracundum, non vinoſum, non
percuſſorem, non turpiter lucro deditum:
8 Sed hoſpitalem, bonarum rerum ſtu-
dioſum, ſobrium, iuſtum, pium, temperan-
tem,
9 Tenacem eius qui ſecundum doctrinã
eſt, fidelis ſermonis: vt potens ſit etiam ex-
hortari per doctrinam ſanam, & contradi-
centes convincere.
10 Sunt enim multi intractabiles & vani- C. 2
loqui & mentium ſeductores, maximè ij qui
ſunt ex Circunciſione,
11 Quibus oportet obthurare os: qui totas
domos ſubvertunt, docentes quæ non opor
tet, turpis lucri gratia.
12 Dixit quidam ex iſtis, proprius ipſorũ
propheta, Cretenſes ſemper mendaces, ma-
læ beſtiæ, ventres pigri.
13 Teſtimonium hoc eſt verum. Quam ob
cauſam redarguito illos ſeueriter, vt ſani
ſint in fide,
14 * Non attendentes Iudaicis fabulis, & 1. Tim. 1,
præceptis hominum averſantium verita- 4
tem.
15 *Omnia quidem pura puris: porrò pol Rõ, 14, 20
lutis & infidelibus nihil eſt purum, ſed pol-
luta eſt illorum & mens & conſcientia.

16 Deum profitentur ſe ſcire, cæterùm factis negant: quum ſint abominabiles, & dicto non audientes, & ad omne opus bonum reprobi.

CAPVT II.

2 Perſonarum & ætatum præſcribens officia, 6 iubet vt de moribus doceat Eccleſiã: 11 et à fine redemptionis argumentatur, 12 quem dicit eſſe ſtudium piè & rectè viuendi.

C.3 TV verò loquere quæ decent ſanam doctrinam.

2 Senes, vt ſobrij ſint, graues, modeſti, ſani fide, charitate, patientia.

3 Anus itidem, vt in habitu ſint qui religionem deceat, non calumniatrices, non vino multo ſeruientes, vt honeſta doceant,

4 Quò poſsint modeſtas reddere adoleſcentulas, vt maritos ſuos diligant, vt liberos ament,

5 Vt ſobriæ ſint, puræ, domus cuſtodes, bonæ, * ſubditæ ſuis viris: ne ſermo Dei male audiat. Eph.5,23

6 Adoleſcentes conſimiliter adhortare vt ſobrij ſint:

7 Per omnia temetipſum præbens formã bonorum operũ in doctrina, integritatem, grauitatem,

8 Sermonem ſanum, irreprehenſibilem: vt is qui repugnat, rubore ſuffundatur, nihil habens quod de vobis dicat mali.

9 *Ser-

9 *Seruos hortare vt ſuis dominis pareāt, C. 4
in omnibus illis placeant, non reſponſa- Eph.6,5
tores, Col.3,22
10 Non ſuffurantes, ſed fidem omnem o- 1.Pet.2,
ſtendentes bonam: vt doctrinam Seruatoris 18
noſtri Dei ornent in omnibus.
11 *Illuxit enim gratia Dei, ſalutifera o- 1.Cor.1,1
mnibus hominibus: Col.1,22
12 Erudiens nos vt abnegata impietate &
mundanis concupiſcentiis, ſobriè & iuſtè &
piè viuamus in præſenti ſeculo:
13 *Expectantes beatam illam ſpem & illu Philip. 3,
ſtrationem gloriæ magnī Dei, & Seruatoris 20
noſtri Ieſu Chriſti,
14 Qui dedit ſemetipſum pro nobis: vt re-
dimeret nos ab omni iniquitate, & purifica-
ret ſibiipſi populū peculiarem, ſectatorem
bonorum operum.
15 Hæc loquere & hortare, & argue cum C. 5
omni præcipiendi ſtudio: nemo te deſpi-
ciat.

CAPVT III.

1 Generaliter nunc vult omnes moneri, vt placidè colant ordinem politicum: 3 & memores ſint vitæ priſtinæ: 7 vt iuſtificationem omnem ex gratia eſſe exiſtiment. 9 Quòd ſi quis contentioſus his reclamet, 19 illum iubet omitti.

ADmoneto illos vt *Principatibus ac Po- Rom.13,1
teſtatibus ſubditi ſint, vt Magiſtratibus
pareant, vt ad omne opus bonū ſint parati:

2 Ne de quoquam maledicant, ne ſint pu
gnaces,ſed humani, omnem exhibentes mã
ſuetudinem erga omnes homines.
1. Cor. 6, 3 * Nam eramus quondam & nos ſtulti,
11 inobedientes,errantes,ſeruientes deſideriis
ac voluptatibus variis, in malitia & invidia
degentes,odioſi, invicem odio proſequen-
tes.
4 At poſtquam bonitas & erga homines
amor apparuit Seruatoris noſtri Dei,
2. Tim. 1, 5 * Non ex operibus quæ ſunt in iuſtitia,
9 quæ faciebamus nos,ſed ſecundum ſuam mi
ſericordiam ſaluos nos fecit per lauacrum
regenerationis ac renouationis Spiritus
ſancti,
6 Quem effudit in nos opulentè, per Ie-
ſum Chriſtum Seruatorem noſtrum:
7 Vt iuſtificati illius gratia, hæredes effi-
ceremur iuxta ſpem vitæ æternæ.
8 Indubitatus ſermo:de his volo,vt cõfir-
mes: quò ſoliciti ſint vt bonis operibus
1. Tim. 1, præſint qui crediderũt Deo.hæc enim ſunt
honeſta & vtilia hominibus.
4:4,7 9 * Stultas autem quæſtiones & genealo-
2. Tim. 2, gias & contentiones ac pugnas legales o-
23 mitte: ſunt enim invtiles & ſupervacaneæ.
C. 6 10 Sectarum auctorem hominem, poſt v-
nam & alteram admonitionem fuge:
11 Sciens quòd everſus ſit, qui eiuſmodi
eſt,& peccet per ſe damnatus.
12 Quum autem miſero Arteman ad te,
aut Tychicum, da operam vt venias ad
me

me Nicopolim : nam illic decreui hyber-
nare.
13 Zenam legiſperitum & Apollo ſtudio-
ſè deducito, nequid illis deſit.
14 Diſcant autem & noſtri bonis operi-
bus præeſſe, ad neceſſarios vſus, vt non ſint
infrugiferi.
15 Salutant te, qui mecum ſunt omnes. Sa-
luta eos qui diligunt nos in fide. Gratia
cum omnibus vobis. Amen.

Scripta ex Nicopoli Macedoniæ.

IN EPISTOLAM AD PHILEMONEM ARGVmentum, per Eraſmum Roterodamum.

GRæci tradunt hunc Philemonem genere Phrygem fuiſſe: quam nationem intractabilem ac ſeruilem eſſe, vel Græco prouerbio iactatum eſt: Phryx plagis emendatur: quem tamen Paulus ob pietatem & officia in ſanctos inter præcipuos habuit amicos. Huius ſeruus Oneſimus Romam profugerat non ſine furto, quod ferè ſerui ſolent. Illic audito Paulo, qui tum in vinculis erat, euangelicam doctrinam amplexus eſt, ac Paulo ſeruiuit in carcere. Verùm ne quid herus ob ſerui fugam animo cruciaretur, remittit eum: ſed miro ſtudio, miráq; ciuilitate ſeruum &

*fugitiuum, & compilatorem domino reconci-
lians, ſe interim ſponſorem offerens: depenſu-
rus, ſi quid ille ſuppilaſſet in fuga. Scribit e-
nim è vinculis per dictum Oneſimum, quem
& filium vocat.*

EPISTOLA
PAVLI APOSTOLI
ad Philemonem.

*1 Paulus argumentum humile hîc tra-
ctans, ſuo tamen more ſublimis ad Deum e-
uehitur. 8 Fugitiuum ſeruum & furem
Philemoni remittens, pro illo deprecatur ve-
niam: & grauiter de æquitate Chriſtiana
concionatur.*

PAVLVS vinctus Chriſti Ieſu, & Timotheus frater, Philemoni dilecto & collegæ noſtro,

1.Theſ. 1, 2 — 2 Et Appiæ dilectę, & Ar-
chippo cõmilitoni noſtro,
2.Theſ.1, 3 — & quæ domi tuæ eſt, congregationi:
3 Gratia vobis & pax à Deo patre noſtro,
& Domino Ieſu Chriſto.
C.1 — 4 * Gratias ago Deo meo, ſemper men-
tionem

tionem tui faciens in precibus meis,
5 Quum audiam tuam charitatem ac fidẽ
quam habes erga Dominum Ieſum & erga
omnes Sanctos:
6 Vt communicatio fidei tuæ efficax fiat
in agnitione omnis boni, quod eſt in vobis
erga Chriſtum Ieſum.
7 Gaudium enim habemus multum, & cõ
ſolationem in dilectione tua, quòd viſcera
Sanctorum refocillata ſunt per te frater.
8 Quapropter quamvis multam in Chri-
ſto fiduciam habeam iniungendi tibi id qđ
officij[tui]erat:
9 Tamen propter charitatem potiùs ro-
go. quum talis ſim, nempe Paulus ſenex, nũc
autem etiam vinctus Ieſu Chriſti.
10 Rogo autem pro filio meo quem ge- C. 2
nui in vinculis meis,* Oneſimo: Col. 4, 9
11 Quondam tibi invtili, nunc verò tibi &
mihi pervtili.
12 Quem remiſi: tu autem eum, hoc eſt vi-
ſcera mea, ſuſcipe.
13 Quem ego cupiebam apud me retinere,
vt pro te miniſtraret mihi in vinculis Euan-
gelij:
14 Sed abſq; tua ſententia nihil volui face
re: ne velvt ex neceſsitate bonum tuum eſ-
ſet, ſed ſpontaneum.
15 Nam propterea forſitan ſeceſsit ad tem
pus, vt æternum eum reciperes:
16 Non iam vt ſeruum, ſed ſupra ſeruum,
nempe fratrẽ dilectum, maximè mihi: quãtò

autem magis tibi & in carne & in Domino?
17 Si igitur me habes conſortem, ſuſcipe illum tanquam me.
18 Quòd ſiquid læſit te, aut debet: hoc mihi imputato.
19 Ego Paulus ſcripſi mea manu, ego dependam: vt ne dicam tibi quòd etiam teipſũ mihi inſuper debes.
20 Etiam frater, ego te fruar in Domino: refocilla mea viſcera in Domino.
21 Confiſus de obedientia tua ſcripſi tibi, ſciens quòd etiam vltra quàm dico, facturus ſis.
22 Simul autem etiam præpara mihi hoſpitium: ſpero enim quòd auxilio precum veſtrarum donabor vobis.
23 Salutant te Epaphras concaptiuus meus in Chriſto Ieſu,
24 Marcus, Ariſtarchus, Demas, Lucas, adiutores mei.
25 Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti ſit cũ ſpiritu veſtro. Amen.

Miſſa fuit è Roma per Oneſimum ſeruum.

IN EPISTOLAM AD HEBRÆOS ARGVMENtum, per Eraſmum Roterodamum.

NVlla gens obſtinatioribus animis repugnabat Euangelio Chriſti, quàm Iudæorum, qui Paulo etiam peculiariter erant infenſi, quòd ſe gentium Apoſtolum profiteretur, quas Iudæi, vt profanas & impias, abominabantur: quódq; legem Moſaicã, quam illi ſacroſanctam habebant, & Euangelij vice per vniuerſum orbem ſpargi cupiebant, antiquare videretur, adeò vt eſſent inter hos quoq; qui Chriſti doctrinam receperant, qui putarent legis obſeruationem cum Euangelio miſcendam. Hieroſolymis igitur qui crediderant, varijs calamitatibus afficiebãtur ab iis qui reſiſtebant Euangelio, (nam penes hos erat publica auctoritas) coniiciebantur in vincula, cædebantur, diripiebantur illorũ bona. Hos itaq; cõſolatur Paulus, partim exẽplo veterum ſanctorum, quorum pleriq; ſimilibus, aut grauioribus calamitatibus exerciti ſunt, quò virtus illorũ eſſet exploratior ſpectatiórq;, ac præcipuè exẽplo Chriſti, partim ſpe præmij cæleſtis. Deinde declarat, coruſcãte iam Euangelio Chriſti, ceſſaſſe vmbras legis Moſaicæ, multa repetens ex veteri Teſtamento, & ad Chriſtum accõmodans. Docet

non ex obſeruatione legis ad tempus datæ et imperfectæ, ſperandam eſſe ſalutem: ſed ex fide, qua veteres etiam illi probatæ ſanctimoniæ viri, quorũ memoria Iudæis erat ſacroſancta, Deo potiſsimùm placuiſſent. In fine tradit præcepta quædam ad mores Chriſtianos facientia.

EPISTOLA
PAVLI APOSTOLI
ad Hebræos.

CAPVT I.

1 Vt oſtendat doctrinam à Chriſto allatam primas tenere, quia ſit omnium prophetiarum clauſula: 4 nominatim illum ſuprà Angelos effert, 5 & variis Scripturæ teſtimoniis longè omnibus præcellere probat.

C.1. DEVS olim multifariàm, multíſque modis loquutus Patribus per Prophetas:

2 Extremis diebus hiſce loquutus eſt nobis per Filium: quem conſtituit hæredem omnium, per quem etiam ſecula cõdidit:

Sap.7,26 3 Qui quum ſit ſplendor gloriæ, & * ex-
Col. 1, 15 preſſa imago ſubſtantiæ illius, moderetúr-

que

que omnia verbo potentiæ ſuæ: per ſemet-
ipſum purgatione facta peccatorum no-
ſtrorum, conſedit in dextera maieſtatis in
excelſis,
4 Tantò præſtantior factus angelis, quan
tò excellentius præ illis ſortitus eſt nomen.
5 Nam cui dixit vnquam angelorum, *Fi- C. 2
lius meus es tu, ego hodie genui te? Ac rur- *Pſal.* 2, 7
ſum, † Ego ero ei pater, & ille erit mihi fi- *Infr.* 5, 5
lius. † 2. Reg.
6 Rurſum autem quum inducit primoge 7, 14
nitum in orbem terrarum, dicit, * Et adorēt 1. *Par.* 22,
eum omnes angeli Dei. 10
7 Et ad angelos quidem dicit, † Qui creat *Pſ. 96, 7
angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos i- †Pſ. 103, 4
gnis flammam.
8 Ad Filium autem, * Thronus tuus, Deus, *Pſ.* 44, 7
in ſeculum ſeculi, virga rectitudinis virga re
gni tui.
9 Dilexiſti iuſtitiam & odiſti iniquitatē:
propterea vnxit te Deus, Deus tuus, oleo
exultationis vltra conſortes tuos,
10 * Et tu in initio Domine, terræ funda- *Pſ.* 101, 26
mēta feciſti, & opera manuum tuarum ſunt
cæli.
11 Ipſi peribunt, tu autem permanes, & o-
mnes vt veſtimentum veteraſcent.
12 Ac velut amictum circumvolues eos, & *Pſ. 109, 1
mutabuntur: tu autem idem es, & anni tui 1. *Cor.* 15,
non deficient. 25
13 Ad quem autem angelorum dixit vn- *Inf.* 10, 12
quā, * Sede à dextris meis: Donec poſuero

inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum?
14 Nónne omnes ſunt adminiſtratorij ſpi-
ritus, qui in miniſterium emittũtur propter
eos qui hæredes erunt ſalutis?

CAPVT II.

1 Infert, Chriſti doctrinæ ſolidam audientiam deberi, 11 & eum nobis fratris loco in carne noſtra proponit, vt libentiùs nos totos illi tradamus.

PRopterea oportet nos vehementiùs at-
tendere iis quæ dicta ſunt nobis: nequã-
do perfluamus.
2 Etenim ſi is qui per angelos dictus fue-
rat ſermo, fuit firmus: & omnis tranſgreſsio
& inobedientia iuſtam præmij repenſatio-
nem accepit:
3 Quomodo nos effugiemus, ſi tantam ne-
glexerimus ſalutem? quæ quum primùm e-
narrari cœperit per ipſum Dominum, ab iis
qui audierant, in nos confirmata fuit:
Mar. 16, 20 4 * Atteſtante Deo & ſignis & prodigiis
ſimul, variiſq; virtutibus, & Spiritus ſancti di
ſtributionibus, iuxta ipſius voluntatem.
5 Non enim angelis ſubiecit orbem terræ
futurum, de quo loquimur.
6 Teſtatus eſt autem alicubi quidam, di-
Pſal. 8, 5 cens, * Quid eſt homo quòd memor es e-
ius, aut filius hominis quòd inviſis illum?
7 Feciſti eum pauliſper inferiorem ange-
lis, gloria & honore coronaſti eum, & con-
ſtituiſti eum ſuper opera manuum tuarum.

8 * Omnia

8 * Omnia ſubieciſti ſub pedibus eius. In *Matt.*28,
hoc enim quòd ei ſubiecit omnia, nihil o- 18
miſit illi non ſubiectum: at nondum vide- 1.*Cor.*15,
mus illi omnia eſſe ſubiecta. 27
9 * Eum verò qui pauliſper diminutus fue C.3
rat infra angelos,† cernimus Ieſum, pro-
pter cruciatum mortis,gloria & honore co *Philip.*2,
ronatum:vt per gratiam Dei pro omni gu- 8
ſtaret mortem. †*Philip.*
10 Decebat enim eum propter quem ſunt 2,9
omnia,& per quem ſunt omnia,vt multis fi-
liis in gloriam adductis,principem ſalutis il
lorum per afflictiones perfectum redde-
ret.
11 Quandoquidem & qui ſanctificat & qui
ſanctificantur,ex vno ſunt omnes.quam ob
cauſam non erubeſcit fratres illos vocare,
12 Dicens,* Annuntiabo nomen tuum fra *Pſa.*21,23
tribus meis,in medio Eccleſiæ laudabo te.
13 Et rurſum,* Ego ero fidens in illo. Et *Pſal.*17,3
iterum,†Ecce, ego & pueri quos mihi de- †*Eſa.*8,
dit Deus. 18
14 Poſteaquam igitur pueri commerciũ
habent cum carne & ſanguine, & ipſe ſimi-
liter particeps factus eſt eorundem,*vt per *Oſe.*13,14
mortem aboleret eum qui mortis habebat 1.*Cor.*15,
imperium,hoc eſt diabolum: 55
15 Et liberos redderet eos quicunq; metu
mortis per omnem vitam obnoxij erant ſer
uituti.
16 Non enim videlicet angelos aſſumit:
ſed ſemen Abrahæ aſſumit.

17 Vnde debuit per omnia fratribus ſimi-
lis reddi, vt miſericors eſſet & fidelis ponti-
fex, in his quæ apud Deum forent agenda,
ad expiandum peccata populi.
18 Nam ex hoc quòd ipſi contigit tentatũ
eſſe, poteſt & iis qui tentantur ſuccurrere.

CAPVT III.

*1 Nunc oſtendit, quanto inferior ſit Mo-
ſes Chriſto: 5, 6 nempe quantum diſtat ſer
uus à Domino: 7 inde exhortationes mi-
naſq; admiſcet ex Dauidis teſtimonio, 8 ſi
quis vel contumaciter repugnet, 12 vel ad
obſequendum ſit tardior.*

C. 4 VNde, fratres ſancti, vocationis cæleſtis
participes, conſiderate Apoſtolum &
Pontificẽ cõfeſsionis noſtrę Chriſtũ Ieſum,
2 Quòd fidelis ſit ei qui ipſum conſtituit,
Nũ.12,7 *queẽadmodũ & Moſes in tota domo ipſius.
3 Tantò nanq; maiore gloria quàm Mo-
ſes, hic dignus eſt habitus, quantò maiorem
habet honorem is qui conſtruxit domum,
quàm ipſa domus.
4 Omnis enim domus conſtruitur ab ali-
quo: porrò qui condidit omnia, Deus eſt.
5 Et Moſes quidem fidelis fuit in tota do
mo illius velut miniſter, in teſtimonium eo
rum quæ poſt dicenda erant.
6 At Chriſtus tanquam filius adminiſtra-
uit domum ipſius: cuius domus ſumus nos,
ſi fiduciam & gloriationem ſpei, ad finẽ vſ-
que firmam tenuerimus.

7 Quapropter ſicvt dicit Spiritus ille ſan
ctus,*Hodie ſi vocem eius audieritis, Pſ.94,8
8 Ne obduretis corda veſtra, ſicvt in exa- Inf.4,7
cerbatione in die tentationis in deſerto,
9 Vbi tentauerunt me Patres veſtri: pro-
bauerunt me,& viderunt opera mea
10 Quadraginta annis.quapropter infen-
ſus eram generationi illi, & dicebam, Sem-
per errant corde:ipſi verò non cognouerũt
vias meas.
11 Sicvt iuraui in ira mea,Si ingreſſuri ſunt
in requiem meam.
12 Videte,fratres,ne quando ſit in vllo ve-
ſtrum cor prauum, obnoxium incredulita-
ti,vt deſciſcat à Deo viuente.
13 Sed exhortemini vos invicem quotidie,
quoad appellatur dies hodiernus: nequis
ex vobis induretur ſeductione peccati.
14 Chriſti enim participes facti ſumus, ſi
ſanè initium ſubſtantiæ vſque ad finem fir-
mum tenuerimus:
15 In hoc quod dicitur, Hodie ſi vocem e-
ius audieritis, ne obduretis corda veſtra,
ſicvt in exacerbatione.
16 Nam quidam quum audiſſent, exacer-
bauerunt:at non omnes qui profecti fuerãt
ex Aegypto per Moſen.
17 Quibus autem infenſus fuit quadragin
ta annis?nónne iis qui peccauerant, *quorũ Num.14
membra conciderunt in deſerto? 37
18 Quibus autem iurauit non ingreſſuros
in requiem ſuam,niſi iis qui non obedierãt?

19 Et videmus quòd non potuerint ingre
di propter incredulitatem.

CAPVT IIII.

1 *Adhortationem cõminationi admi-
ſcet; ne quemadmodũ patres, requie ſibi obla
ta priuentur:* 11 *ſed in eam ingredi ſtu-
deant,* 14 *inde initium facit tractan-
di de ſacerdotio Christi.*

C.5 METuamus igitur nequando derelicta
promiſsione introeundi in requiem
eius, videatur aliquis ex vobis fuiſſe fru-
ſtratus.

2 Etenim nobis annuntiatum eſt, quemad
modum & illis: at non profuit illis audiſſe
ſermonem, quòd is non eſſet cum fide con-
iunctus iis qui audierant.

3 Introimus enim in requiem nos qui cre
didimus, quemadmodum dixit, Sicut iuraui
Pſ.94, 11 in ira mea, * Si ingreſſuri ſint in requiem
meam: licet operibus à iactis fundamentis
mundi perfectis.

4 Dixit enim quodam in loco de ſeptimo
Gen.1,2 die ſic, * Et requieuit Deus die ſeptimo ab
Deut.5, omnibus operibus ſuis.
14. 5 Et in hoc rurſum, Si introibunt in re-
quiem meam.

6 Poſteaquam igitur illud reliquum eſt, a-
liquos introire in eam, & quibus priùs an-
nuntiatum fuit, non introierũt propter in-
credulitatem:

7 Rurſum quendã præfinit diem, Hodie,
ita

in Dauid dicens, poſt tãtum temporis, quẽ-
admodum dictum eſt, * Hodie ſi vocem e- Sup.3.7
ius audieritis, ne obduretis corda veſtra.
8 Nam ſi eis Ieſus requiẽ præſtitiſſet, ne-
quaquã de alio poſthac die loquut⁹ fuiſſet.
9 Itaque relinquitur ſabbatiſmus populo
Dei.
10 Nã qui ingreſſus eſt in requiem illius,
& ipſe requieuit ab operibus ſuis, quemad-
modum à ſuis Deus.
11 Studeamus igitur ingredi in illam re- C.6
quiem: nequis eodem cõcidat increduli-
tatis exemplo.
12 Viuus eſt enim ſermo Dei & efficax, &
penetrantior quovis gladio vtrinque inci-
dente, ac pertingens vſque ad diuiſionem a-
nimæ ſimul ac ſpiritus, compagúmq; & me-
dullarum: & diſcretor cogitationum & in-
tentionum cordis,
13 Nec eſt vlla creatura quæ non manife-
ſta ſit in conſpectu illius: ſed omnia nuda &
reſupinata oculis eius, ad quem nobis eſt
ſermo.
14 Habentes igitur Pontificem magnum
qui penetrauit cælos, IESVM filium Dei,
teneamus profeſsionem.
15 Non enim habemus Pontificem qui nõ
poſsit affici ſenſu infirmitatum noſtrarum:
ſed tẽtatum per omnia iuxta ſimilitudinem,
abſque peccato.
16 Accedamus igitur cum fiducia ad thro-
num gratiæ: vt cõſequamur miſericordiam,

& gratiam inveniamus ad opportunum auxilium.

CAPVT V.

1 Primò docet, quodnam ſit ſummi pontificis officium: 5 ſecundò, Chriſtum à Deo noſtrum pontificem conſtitutum eſſe: 7 & verè præſtitiſſe quæ ſummi pontificis erant.

NAm omnis Pontifex qui ex hominibus aſſumitur, pro hominibus conſtituitur in his quæ apud Deum aguntur: vt offerat donaria & victimas pro peccatis.
2 Qui placabilis eſſe poſsit ignorantibus & errantibus: quandoquidem & ipſe circundatus eſt infirmitate.
3 Et propter hanc debet, quemadmodum pro populo, ita & pro ſeipſo immolare pro peccatis.
4 Nemo ſibiipſi vſurpat honorem, ſed qui
1.Par.23, vocatur etiam à Deo, * quemadmodum &
Aaron.
13
5 Ita & Chriſtus non ſemetipſum glorificauit vt fieret Pontifex, ſed is qui dixerat il
Pſal. 2, 7 li, * Filius meus es tu, ego hodie genui te.
Sup.1,5 6 Sicvt & alibi dicit, † Tu es Sacerdos in
†Pſ.109, æternum ſecundum ordinem Melchi-ſedec.
4
Inf. 7, 17 7 Qui in diebus carnis ſuæ, quum & preces & ſupplicationes apud illum qui poterat ipſum à morte ſeruare, cum clamore valido & lachrymis obtuliſſet, & exauditus eſſet pro reverentia,

8 Tam-

8 Tametſi filius erat: tamen didicit ex his
quæ paſſus eſt obedientiam,
9 Ac perfectus redditus, omnibus qui ſi-
bi obedierunt,fuit cauſa ſalutis æternæ:
10 Cognominatus à Deo Pontifex ſecun
dum ordinationem Melchi-ſedec.
11 De quo nobis multa forent dicẽda,eáq; C.7.
difficilia explicatu, quandoquidem ſegnes
facti eſtis auribus:
12 Etenim quum debeatis pro temporis
ratione doctores eſſe,rurſum opus habetis
vt doceamus vos quæ ſint elementa initij
eloquiorum Dei: factíq; eſtis ij quibus la-
cte ſit opus,& non ſolido cibo.
13 Nam quiſquis lactis eſt particeps, is ru-
dis eſt ſermonis iuſtitiæ:infans enim eſt.
14 Porrò perfectorum eſt ſolidus cibus,
nempe horum qui propter aſſuetudinem,
ſenſus habent exercitatos ad diſcretionem
boni pariter ac mali.

CAPVT VI.

*1 Hebræorum puerilem ignauiam per-
ſtringens, 4 ſeuera denuntiatione eos ter-
ret: 7 & maturè proficiendi ſtudium ex-
citat, 9 meliora de ipſis ſperans. 13 Abra-
hæ exemplum citat: 17 fidémq; verbo Deo
innixam, 19 anchoræ comparat.*

QVapropter omiſſo qui in Chriſto ru-
des inchoat,ſermone,ad perfectionem
feramur, non rurſum fundamentum iacien
tes pœnitentiæ ab operibus mortuis, & fi-

dei in Deum,
2 (Baptiſmatum doctrinæ,ac manuum im poſitionis)& reſurrectionis mortuorum, & iudicij æterni.
3 Atque id faciemus,ſi quidem permiſerit Deus.
Mat.12, 45 Inf.10,26 2.Pet,2, 20
4 *Nam fieri non poteſt vt qui ſemel fuerint illuminati, guſtauerintque donum cæleſte,& participes facti fuerint Spiritus ſancti,
5 Guſtauerintque bonum Dei verbum,ac virtutes futuri ſeculi:
6 Si prolabantur, denuò renouentur per pœnitentiam,ab integro crucifigentes ſibimetipſis filium Dei,& ludibrio exponentes.
7 Siquidem terra quæ imbrem ſæpiùs in ſe venientem cõbiberit,& progenuerit herbam accommodam eis opera quorum & colitur,recipit benedictionem à Deo.
8 At quæ produxerit ſpinas & tribulos,reproba eſt,& maledictioni cõfinis,cuius exitus huc tendit vt exvratur.
9 Cæterùm perſuaſimus nobis de vobis dilecti, quæ his ſint meliora & cum ſalute coniuncta,tametſi ſic loquamur.
10 Non enim iniuſtus eſt Deus vt obliuiſcatur operis veſtri, & laboris ex charitate ſuſcepti, quam exhibuiſtis erga nomẽ illius, qui miniſtraſtis Sanctis,& miniſtratis.
11 Cupimus autem vt vnuſquiſque veſtrũ idem præſtet ſtudium ad plenam ſpei certitudinem,vſque ad perfectionem:
12 Ne

12 Ne ſitis imbecilles, ſed imitatores eorũ,
qui per fidem ac patientiã hæreditatem acci
piunt promiſsionis.
13 Deus enim pollicitus Abrahæ, quũ non C.8.
poſſet per quenquam maiorem iurare, iu-
rauit per ſeipſum,
14 Dicens, * Niſi benedicens benedixero Gẽ.12,2:
tibi, & multiplicans multiplicauero te. 17,4: 22,
15 Atque ita quum patienter expectaſſet, 16 & 17
conſequutus eſt promiſſum.
16 Nam homines quidem per eum iurant
qui ſit maior: atq; iiſdẽ omnis controverſiæ
finis eſt, ſi accedat iuriſiurandi confirmatio.
17 Qua in re Deus quum eximiè vellet hæ
redibus promiſsionis oſtendere firmitatem
conſilij ſui, interpoſuit iuſiurandum:
18 Vt per duas res immutabiles (in quibus
fieri non poſſet vt mentiretur Deus) validã
conſolationem haberemus, qui [huc] confu
gimus vt potiamur propoſita ſpe,
19 Quam velut anchorã tenemus animæ,
tum tutam, tum firmam, & introeuntem vſ-
que ad ea quæ ſunt intra velum,
20 Vbi præcurſor pro nobis ingreſſus eſt
Ieſus, iuxta ordinem Melchi-ſedec Pontifex
factus in æternum.

CAPVT VII.

1 *Hactenus ipſos ſtimulauit, vt attentè expenderent, quæ in Melchi-ſedec conſideranda ſunt,* 15 *in quibus ſimilis ſit Chriſtus:* 20 *in ſumma, cur cedere Lex Euangelio debeat.*

C.9 NAm *hic erat Melchi ſedec rex Salem,
Pontifex Dei altiſsimi, qui occurrit A-
Gen. 14. braħæ revertenti à cæde regum, & benedi-
18 xit illi:
2 Cui & decimas ex omnibus impertitus
eſt Abraham: qui primùm quidem ex inter-
pretatione dicitur rex iuſtitiæ: deinde verò
etiam rex Salem, quod eſt rex pacis,
3 Ignoti patris, ignotæ matris, ignoti ge-
neris, nec initium dierum, neque vitæ finem
habens, ſed aſsimilatus filio Dei, manet Sa-
cerdos in perpetuum.
4 Conſiderate verò quantus hic fuerit,
cui etiam decimas dederit Abraham Patriar-
cha de ſpoliis.
5 Atque ij quidem qui [quòd ſint] de nu-
mero filiorum Leui, ſacerdotij functionem
Num. 18, ſumunt, *præceptum habent vt decimas ac-
29 cipiant à populo iuxta Legem, hoc eſt à fra-
Deut. 18, tribus ſuis, licet egreſsis ex lumbis Abrahæ.
1 6 At is cuius genus non recenſetur ex il-
Ioſu. 14, 3 lis, decimas accepit ab Abraham, & habenti
promiſsiones benedixit.
7 Porrò nemo negat quin id quod minus
eſt, ab eo quod maius eſt benedictionem
accipiat.
8 Atque hîc quidem homines qui moriun
tur, decimas accipiunt: illic autem is, de quo
teſtatum eſt quòd viuat.
9 Et, vt ita loquar, in Abraham decimatus
eſt etiam ipſe Leui, qui decimas ſolet acci-
pere.

10 Nã is adhuc in lumbis patris erat, quũ
occurreret Abrahæ Melchi ſedec.
11 Proinde ſi cõſummatio per Leuiticum C.10
Sacerdotium erat,(ſiquidem per hoc populus
Legem acceperat) quid præterea fuit
opus alium exoriri Sacerdotem, qui ſecundum
ordinem Melchi-ſedec, & non ſecundum
ordinem Aaron diceretur?
12 Quandoquidem tranſlato Sacerdotio,
neceſſe eſt vt Legis quoq; translatio fiat.
13 Nam is de quo dicuntur hæc, ad aliam
tribum pertinet. de qua nullus altari aſtitit.
14 Palàm eſt enim quòd è tribu Iuda exortus
ſit Dominus noſter:at nihil loquutus eſt
de Sacerdotio Moſes, quòd ad hanc tribum
pertineat.
15 Idque magis etiam liquet, ſiquidem ad
ſimilitudinem Melchi-ſedec exoritur Sacer
dos alius,
16 Qui non iuxta Legem mandati carnalis
factus ſit, ſed iuxta potentiam vitæ indiſſolubilis.
17 Teſtificatur enim ad hunc modum,*Tu Pſ 109,4
Sacerdos in æternum ſecundum ordinem Sup.5,6
Melchi-ſedec.
18 Abrogatur enim quod præceſsit præceptum
propter imbecillitatem & invtilitatem.
19 Nã nihil ad perfectionem adduxit Lex,
verùm[erat]introductio ad ſpem potiorem,
(per quam appropinquamus Deo)
20 Atq; hoc potiorem, quòd non abſque

iureiurando res acta ſit. nam illi quidem citra iuſiurandum Sacerdotes facti ſunt:

21 Hic verò cum iureiurando, per eum qui

Pſ.109,4. dixit ad illum, *Iurauit Dominus, & nō pœnitebit eum, Tu Sacerdos in æternum ſecū-dum ordinationem Melchi-ſedec.

22 Tantò potioris Teſtamenti ſponſor factus eſt Ieſus.

23 Et illi quidem plures facti fuerunt Sacerdotes, propterea quòd per mortem non ſinerentur permanere.

24 At hic quòd idem maneat in æternum, perpetuum habet Sacerdotium.

25 Vnde & ſaluos facere ad plenum poteſt, qui per ipſum adeunt Deū, ſemper viuens, ad hoc vt interpellet pro illis.

26 Talis enim decebat vt eſſet nobis Pontifex, pius, innocens, impollutus, ſegregatus à peccatoribus, & ſublimior cælis factus:

27 Cui non ſit quotidie neceſſe, quemad-

Leu.16,3 modum illis Pontificibus, * priùs pro propriis peccatis victimas offerre, deinde [pro peccatis] populi. nam id fecit ſemel, quum ſemetipſum obtulit.

28 Siquidem Lex homines conſtituit Pontifices, habentes infirmitatem: porrò ſermo iuriſiurandi, qui ſupra Legem fuit, Filium conſtituit in æternum conſummatum.

CAPVT VIII.

1 *Quò certiùs probet abrogatas eſſe Legis cæremonias,* 5 *ideo inſtitutas eſſe commemo-*

memorat, vt cæleſti prototypo ſeruirent: 8 Ieremiæ locum adducit, 13 vt veteris teſtamenti correctionem probet.

CAeterùm eorum quę dicimus, illud eſt caput, quòd talem habemus Pontificem, qui conſedit ad dexteram throni maieſtatis in cælis,
2 Sanctorum adminiſtrator, ac veri Taber naculi quod fixit Deus, & non homo.
3 Omnis enim Pontifex ad offerendum donaria & victimas conſtituitur. Vnde neceſſe eſt vt hic etiam habeat aliquid quod offerat.
4 Nam ſi eſſet in terra, ne Sacerdos quidẽ eſſet, vbi ſunt Sacerdotes qui offerunt iuxta Legem donaria.
5 Qui quidem exemplari & vmbræ deſeruiunt cæleſtium, quemadmodum oraculo reſponſum eſt Moſi, quum eſſet abſolutu-
rus Tabernaculum. *Nam vide, inquit, vt fa Exo.25,
cias omnia ſecundum exemplar quod oſtẽ- 40
ſum eſt tibi in monte. Act.7,
6 Nunc verò hoc excellentius ſortitus eſt 44
Sacerdotium, quo præſtantioris eſt Teſtamenti interceſſor, quod in præſtantioribus promiſsis ſancitum eſt.
7 Etenim ſi priùs illud tale fuiſſet, vt nihil C.11.
in eo poſſet reprehendi, haudquaquam fuiſ Ier.31,31,
ſet ſecundò quæſitus locus.
8 Nam incuſans eos loquitur illis, * Ecce 32,33,34
dies venient, dicit Dominus, & cõſummabo Rõ.11,27
Inf.10,16

ſuper domum Iſrael & ſuper domum Iuda,
Teſtamentum nouum:
9 Non iuxta Teſtamentum quod feci Pa-
tribus illorum, in die quum apprehēderem
manum illorum vt educerem eos ex Aegy-
pto, quoniam ipſi non perſtiterunt in Teſta
mento meo: & ego neglectui eos habui, di-
cit Dominus.
10 Nam hoc eſt Teſtamentum quod diſ-
ponā domui Iſrael poſt dies illos, dicit Do-
minus: dans Leges meas in mentem illorum,
& in corde illorum inſcribam illas, & ero il-
lis Deus, & ipſi erunt mihi populus.
11 Et non docebunt quiſq; proximū ſuum,
& vnuſquiſq; fratrem ſuū, dicentes, Cogno-
ſce Dominum. quòd omnes cogituri ſint
me, ab eo qui puſillus fuerit inter eos vſque
ad eum qui magnus eſt inter illos:
12 Quoniam placatus ero ſuper iniuſtitiis
illorum & peccatis eorum, & iniquitatum
illorum non recordabor amplius.
13 Per hoc quod dicit nouum, antiquauit
prius. porrò quod antiquatur ac ſeneſcit, in
propinquo eſt vt evaneſcat.

CAPVT IX.

2 Tabernaculi diſpoſitionem, 10 & ritus Legales, 11 ad veritatem in Chriſto exhibitam conferens, 15 concludit non iā amplius alio ſacerdote opus eſſe: 24 quia ipſe Chriſtus ſub nouo teſtamento has partes impleat.

Igi-

IGitur habebat quidem etiam prius illud
iuſtificationes, cultus, ac Sanctum mun-
danum.
2 *Siquidem Tabernaculum factum fuit Exo.26,
primum, in quo erant & lucernæ, & menſa, 1:36,1
& propoſitio panum, quæ vocantur Sancta.
3 Poſt ſecundum autem velum erat taber-
naculum, quod vocatur Sanctum ſanctorũ,
4 Aureum habens thuribulum, & arcam
Teſtamenti vndique circuntectam auro, in
qua vrna aurea habẽs Manna,* & virga Aa- Num.17,
ron quæ germinauerat, & † Tabulæ Teſta- 10
menti. †3.Reg.
5 *Supra hanc autem Cherubim gloriæ, 8,9
obvmbrantia Propiciatoriũ. de quibus non 2.Paral.
eſt nunc dicendum ſingulatim. 5,10
6 His autem ad hunc ordinatis modum, *Exo.25,
in prius quidem Tabernaculum ſemper in- 18,19,20
grediuntur Sacerdotes, qui ſacrorum ritus
peragant.
7 *In ſecundum autem ſemel quotannis Exo.30,
ſolus Pontifex, non ſine ſanguine quem of- 10
fert pro ſeipſo & pro populi ignorantiis: Leu.16,2
8 Illud ſignificante Spiritu ſancto, nondũ C.12.
manifeſtatam eſſe Sanctorum viam, adhuc
priore Tabernaculo conſiſtente.
9 Quæ erat ſimilitudo pro tempore tum
præſente, in quo dona ſacrificiáq; offerun-
tur, quæ non poſsint iuxta conſcientiã per-
fectum reddere cultorem:
10 In cibis duntaxat & potionibus, & di-
verſis ablutionibus ac iuſtificationibus car-

nis vſq; ad tempus correctionis impoſita.
11 At Chriſtus accedens Pontifex futuro-
rum bonorum, per maius & perfectius Ta-
bernaculum non manufactum, hoc eſt, non
huius ſtructuræ,
12 Neque per ſanguinem hircorum ac vi-
tulorum, ſed per proprium ſanguinem in-
greſſus eſt ſemel in Sancta, æterna redem-
ptione reperta.
Leu.16, 13 *Nam ſi ſanguis taurorum & hircorum
14 & cinis iuuencæ aſpergens inquinatos, ſan-
Num.19, ctificat ad carnis purificationem,
4 14 †Quantò magis ſanguis Chriſti qui per
†*1.Pet.1,* Spiritum æternum ſeipſum obtulit immacu-
19 latum Deo, purgabit conſcientiam veſtram
1.Ioh.1,9 à mortuis operibus* ad ſeruiendum Deo vi-
Apoc.1,6 uenti?
**Luc.1,* 15 Et ob id noui Teſtamenti conciliator
eſt, †vt morte intercedente, ad redemptio-
74 nem earũ præuaricationum quæ fuerãt ſub
†*Rõ.5,6* priori Teſtamento, ij qui vocati ſunt pro-
1.Pet.3, miſsionem accipiant æternæ hæreditatis.
18 16 Siquidem vbi Teſtamentum eſt, mors
intercedat neceſſe eſt teſtatoris.
Gal.3,15 17 * Nam teſtamentum in mortuis ratum
eſt: quãdoquidem nondum valet quum vi-
uit teſtator.
18 Vnde ne prius quidem illud abſq; ſan-
guine dedicatum fuit.
19 Quum enim Moſes omne præceptum
iuxta Legẽ expoſuiſſet omni populo, ſum-
pto ſanguine vitulorum & hircorum, cum
aqua

aqua & lana coccina & hyſſopo, ſimul & i-
pſum librum & totum populum aſperſit,
20 Dicens, * Hic eſt ſanguis Teſtamenti Exo.24.
quod mandauit vobis Deus. 8
21 Inſuper autem & Tabernaculum, & o-
mnia vaſa miniſterij, ſanguine conſimiliter
aſpergebat.
22 Et omnia ferè ſecundum Legem ſangui
ne purificantur, & abſque ſanguinis effuſio-
ne non fit remiſsio.
23 Itaque neceſſe eſt vt exemplaria quidē
eorum quæ ſunt in cælis, hiſce rebus purifi-
centur, cæterùm ipſa cæleſtia potioribus,
quàm hæ ſint, victimis mundentur.
24 Non enim in manufacta Sancta ingreſ-
ſus eſt Chriſtus, exemplaria verorum: ſed in
ipſum cælum, vt appareat nunc in conſpe-
ctu Dei pro nobis.
25 Non vt ſæpiùs offerat ſemetipſum, quē-
admodum Pontifex ingreditur in Sancta
ſingulis annis per ſanguinem alienum.
26 Alioqui oportuiſſet illum ſæpiùs paſ-
ſum fuiſſe à condito mundo: nūc autem ſe-
mel ſub conſummationem ſeculorum, ad
profligationem peccati, per immolationem
ſuiipſius apparuit.
27 Et quatenus illud manet homines vt ſe-
mel moriantur, poſt hoc autem, iudicium:
28 Ita & * Chriſtus ſemel oblatus vt mul- Rō.6,10.
torum peccata tolleret, rurſus abſque pec- 1.Pet.3.
cato conſpicietur iis qui illum expectant in 18
ſalutem.

CAPVT X.

1 Legis ſacrificia inde colligit infirma fuiſ-
ſe, 2 quia quotannis repetebantur: 4 Chri-
ſti verò hoſtiam vnicam eſſe, et perpetuam,
Dauidis teſtimonio probat. 19 Hinc ex-
hortationem ſubiiciens, 26 ſeuerè iis mina-
tur, qui Chriſti gratiam abiecerint. 36 Po-
ſtremò tolerantiam, 38 quæ ex fide naſci-
tur, commendat.

Leu.16, NAm*Lex vmbram obtinens futurorum
14 bonorum: nō ipſam imaginem rerum,
his hoſtiis quas ſingulis annis eaſdem con-
tinenter offerunt, nunquam poteſt acceden
tes perfectos reddere.

2 Alioqui nónne deſiiſſent offerri, pro-
pterea quòd nullam iā habuiſſent conſcien-
tiam peccatorum, qui ſacrificaſſent, ac ſe-
mel purgati eſſent.

3 Atqui in iſtis commemoratio fit pecca-
torum quotannis.

C.13. 4 *Non enim poteſt ſanguis taurorum &
Leu.16, hircorum auferre peccata.
5 Quapropter quū ingreſſurus eſſet mun-
14 dum, dicit, †Sacrificium & oblationem nō-
†Pſ.39,7 luiſti: corpus autem aptaſti mihi,
6 Holocautomata & pro peccato non cō
probaſti:
7 Tunc dixi, Ecce adſum: in capite libri
ſcriptum eſt de me vt faciam, Deus, volun-
tatem tuam.
8 Superiùs quū dicit, Sacrificium & obla-
tionem,

tionem, & holocautomata, & pro peccato
noluiſti, neque comprobaſti quæ iuxta Le-
gem offeruntur:
9 Tunc dixit, Ecce adſum vt faciam, Deus,
voluntatem tuam: tollit prius, vt poſterius
ſtatuat.
10 Per quam voluntatem ſanctificati ſu-
mus per oblationem corporis Ieſu Chriſti
ſemel peractam.
11 Et omnis quidem Sacerdos aſsiſtit quo-
tidie, ſacra peragens, & eaſdem ſæpius of-
ferens hoſtias: quæ nunquam poſsint aufer-
re peccata.
12 Hic verò vna pro peccatis oblata victi-
ma, perpetuò *ſedet ad dexteram Dei: *Sup.1,13*
13 Id quod ſupereſt expectans, † donec †*Pſ.109,*
reddantur inimici ipſius ſcabellum pedum *1*
eius.
14 Vnica enim oblatione perfectos effe- *1.Cor.15,*
cit in perpetuum eos qui ſanctificantur. *25*
15 Teſtificatur autem nobis & ipſe Spiri- *Sup.1,13*
tus ſanctus, nimirum quum prædixerit,
16 *Hoc eſt Teſtamentum quod condam *Iere.31,33*
erga illos poſt dies illos, dicit Dominus, dãs *Rõ.11,27*
Leges meas in corde illorum, & in menti- *Sup.8,8*
bus illorum inſcribam eas:
17 Et peccatorum atque iniquitatum illo-
rum non recordabor amplius.
18 Porrò vbi horum eſt remiſsio, non eſt
amplius oblatio pro peccato.
19 Quum igitur, fratres, habeamus liber-
tatem adeundi in Sãcta, per ſanguinem Ieſu,

20 Ea via quam dedicauit nobis recẽtem
ac viuentem, per velamentum, hoc eſt per
carnem ſuam,
21 Quúmque habeamus Sacerdotem ma-
gnum præfectum domui Dei,
22 Accedamus cum vero corde, in certi-
tudine fidei, aſperſi cordibus, ac depulſa
conſcientia mala, & abluti corpore, aqua
pura.
23 Teneamus confeſsionem ſpei, non va-
C.14 cillantem. fidelis enim qui promiſit.
24 Et conſideremus nos invicem, in hoc
vt provocemus ad charitatem & bona o-
pera:
25 Non deſerentes aggregationem noſtri
mutuam, ſicvti mos eſt nonnullis, ſed adhor
tantes invicem: idque hoc magis quòd vi-
detis appropinquantem diem.
Sup.6,4 26 * Nam ſi volentes peccauerimus poſt
acceptam cognitionem veritatis, non vltrà
pro peccatis reliqua eſt hoſtia,
27 Sed formidabilis quædam expectatio
iudicij, & ignis vehementia, qui devoratu-
rus eſt adverſarios.
28 Qui aſpernatus fuerit Moſis Legem,
Deut.19, abſque miſericordia * ſub duobus aut tribus
15 teſtibus moritur.
Mat.18, 29 Quãtò putatis peioribus afficietur ſup-
16 pliciis, qui filium Dei cõculcarit, & ſangui-
Ioh.8,17 nem Teſtamenti ceu rem prophanam ha-
2. Cor.13, buerit, per quem fuerat ſanctificatus, & Spi-
1 ritum gratiæ contumelia affecerit?

30 No-

30 Nouimus enim eum qui dixit, *Meum *Deut.* 32
eſt vlciſci, ego rependam, dicit Dominus. 35
Et rurſum, Dominus iudicabit populum Rō.12,19
ſuum.
31 Horrendum eſt incidere in manus Dei
viuentis.
32 Redeant autem vobis in memoriam ſu C.15.
periores dies, in quibus illuminati ingens
certamen ſuſtinuiſtis afflictionum,
33 Partim quidem dum & probris & preſ-
ſuris affecti, ſpectaculo fuiſtis omnibus, par-
tim dum conſortes ita converſantium facti
eſtis.
34 Siquidem & afflictionum quæ ex vin-
culis meis contigerunt, participes fuiſtis,
& direptionem facultatum veſtrarum cum
gaudio accepiſtis, ſcientes vos habere in vo-
bis potiorem ſubſtantiam in cælis, ac ma-
nentem.
35 Ne abieceritis igitur fiduciam veſtram,
quæ magnam habet præmij retributionem.
36 Nam patientia vobis eſt opus: vt vbi vo
luntatem Dei peregeritis, reportetis pro-
miſsionem.
37 *Adhuc enim perpuſillum temporis, & *Abac.* 2,
qui venturus eſt, veniet, & non tardabit. 4
38 Iuſtus autem ex fide victurus eſt: & ſi ſe Rō.1,17
ſubduxerit, non probabitur animo meo. *Gal*, 3, 11
39 At nos non ſumus qui ſubducamus nos
in perditionem, ſed ad fidem pertinemus in
acquiſitionem animæ.

CAPVT XI.

Tractat vſq; ad finem capitis, non aliunde ſalutem adeptos eſſe patres, quicunq; ab initio mundi Deo probati fuerunt, quàm ex fide, vt ſciant Iudæi hac ſola ſe colligari patribus in ſanctam vnitatem.

C.16 EST autem fides, earum rerũ quæ ſperantur ſubſtantia, argumentum eorum quę non videntur.

2 Per hanc enim teſtimonium meruerunt Seniores.

Gen.1,3 Ioh.1,3 3 Per fidem * intelligimus perfecta fuiſſe ſecula verbo Dei, vt ex his quæ non apparebant, ea quæ videntur fierent.

Gen.4,4 †Matth. 23,35 4 Per fidem vberiorem hoſtiam * Abel obtulit Deo quàm Cain: †per quam teſtimonium meruit quòd eſſet iuſtus, teſtimonium perhibente de donariis illius Deo: & per hanc mortuus adhuc loquitur.

Gē.5,24 Eccli.44, 15: 49,16 5 Per fidem*Enoch fuit translatus, ne videret mortem: nec fuit inventus, propterea quòd tranſtulerat illum Deus. Priuſquam enim transferretur, teſtimonium meruerat quòd placuiſſet Deo.

6 Atqui ſine fide fieri non poteſt vt quis illi placeat: nam qui accedit ad Deum, nunc credere oportet eſſe Deum & eſſe remuneratorem quærentibus ſe.

Gen.6,13 Eccli.44, 17 7 Per fidem admonitus oraculo † Noe, ea quæ nondum videbantur, veritus, apparauit arçam ad ſalutem domus ſuæ: per quam

ſar-

ſarcam]condemnauit mundum,& eius quę
ſecundum fidem eſt iuſtitiæ factus eſt hæ-
res.
8 Per fidem appellatus* Abraham obediit *Gen.12,4*
vt exiret in locum quem accepturus erat in
hæreditatem,& exiuit,neſciens quò eſſet vẽ-
turus.
9 Per fidem commigrauit in terram pro-
miſsionis,velvti peregrinam,quum in taber
naculis habitaſſet cum Iſaac & Iacob cohæ-
redibus eiuſdem promiſsionis:
10 Expectauerat enim habentẽ fundamẽta
ciuitatem,cuius opifex & cõditor eſt Deus.
11 Per fidem & ipſa* Sara vim ad concipien *Gen.17,*
dum ac retinendum ſemen accepit, ac præ- *19: 21,1*
ter ætatis rationem peperit, quòd fidelem *& 2*
iudicaret eum qui promiſerat.
12 Quapropter & ex vno prognati ſunt
poſteri,eóque iam annis effœto, tanto nu-
mero quanto ſunt ſtellæ cæli, & velvt arena
quæ eſt iuxta marginem maris, innumera-
bilis.
13 Iuxta fidem mortui ſunt hi omnes, quũ
non accepiſſent promiſsiones: ſed procul
eas vidiſſent,& credidiſſent, ſalutaſſéntque,
& confeſsi fuiſſent ſe hoſpites atque adve-
nas eſſe in terra.
14 Nam hæc qui dicunt, declarant ſe pa-
triam inquirere.
15 Et ſi illius quidem memores fuiſſent vn-
de fuerant profecti,habebant opportunita-
tem revertendi.

16 Nunc autem meliorem expetunt, hoc
eſt cæleſtem: quapropter non erubeſcit ipſe
Deus vocari Deus illorum: parauerat enim
illis ciuitatem.
Gẽ.22,10 17 Per fidem obtulit* Abraham Iſaac, quũ
Eccli.44, tentaretur, & vnigenitũ obtulit, in quo pro-
21 miſsiones acceperat:
†Gen.21, 18 (Ad quem dictum fuerat, † In Iſaac vo-
cabitur tibi ſemen)
12
Rom.9,7 19 Quum illud ſecum perpendiſſet, Deũ
vel à mortuis excitare poſſe. vnde illum e-
tiam [reſurrectionis] typo reduxit.
*Gẽ.27, 20 Per fidem de futuris benedixit * Iſaac
27 & 39 filio Iacob & Eſau.
†Gẽ.48, 21 Per fidem † Iacob moriens ſingulis filiis
15 Ioſeph benedixit: & * adorauit faſtigium
*Gẽ.47, virgæ illius.
31 22 Per fidem † Ioſeph moriens, de egreſsio-
† Gẽ.50, ne filiorum Iſrael meminit: déque oſsibus
ſuis mandauit.
24
*Exo.2,2 23 Per fidem quum natus eſſet * Moſes, oc
cultatus eſt menſes treis à parentibus ſuis,
Act.7,20 propterea quòd viderent elegantem puel-
†Exo.1, lum. nec veriti ſunt † edictum regis.
17 24 Per fidem * Moſes iam grandis renuit
*Exo.2, vocari filius filiæ Pharaonis:
11 25 Potiùs eligens ſimul malis affici cum po-
pulo Dei, quàm temporariis peccati com-
modis frui:
26 Maiores arbitratus diuitias probrum
Chriſti, quàm Aegyptiorum theſauros: re-
ſpectum enim habebat remunerationis.

27 Per ſidem reliquit Aegyptum, haud ve-
ritus ferociam regis: perinde enim quaſi vi-
diſſet eum qui eſt inviſibilis, ita obdurauit.
28 * Per ſidem fecit Paſcha & effuſionem Exo. 12,
ſanguinis: ne is qui perimebat primogeni- 22
ta, tangeret ipſos.
29 *Per fidem tranſierunt Rubrum mare, Exo. 14,
velvti per ſiccam terram: quod quum tentaſ 22
ſent Aegyptij, abſorpti ſunt.
30 *Per fidem mœnia Hiericho conciderũt, Ioſu. 6, 20
circundata ad dies ſeptem.
31 *Per fidem Rhaab meretrix nõ periit v- Ioſu. 6, 23
nà cum iis qui non obedierant, †quum ex- †Ioſu. 2, 8
cepiſſet hoſpitio exploratores pacificé.
32 Et quid præterea loquor? Deficiet enim
me tempus, cõmemorantem *de Gedeone, Iudic. 6,
†de Barac, &*Sampſone, &†Iephthe, necnõ 11
Dauid & *Samuele ac Prophetis,
33 Qui per fidem expugnauerunt regna, †Iudic.
operati ſunt iuſtitiam, aſſequuti ſunt pro- 4, 6
miſsiones, occluſerunt ora leonum, *Iudic.
34 Extinxerunt vim ignis, effugerũt acies 13, 24
gladij validi facti ſunt ex imbecillitate, effe- †Iudic.
cti ſunt robuſti in bello, incurſiones averte- 11, 1: 12, 7
runt exterorum: *1. Reg.
35 Mulieres acceperunt ex reſurrectione 2, 20: 13,
mortuos ſuos. Alij verò diſtenti ſunt, aſper- 13 & 14
nati redemptionem, vt potiorem ſortiren-
tur reſurrectionem.
36 Alij rurſus ludibriis & flagris explorati
ſunt, inſuper & vinculis & carcere:
37 Lapidati ſunt, diſſecti ſunt, tentati

ſunt, occiſione gladij occubuerunt, oberrarunt in ouillis & caprinis pellibus, deſtituti, preſsi, afflicti:
38 Quibus indigens erat mundus, in deſertis errantes, & montibus, ac ſpeluncis, & cauernis terræ.
39 Atque omnes hi teſtimoniũ promeriti per fidem, non acceperant promiſsionem:
40 Quòd Deus de nobis melius quiddam providerat, ne ſine nobis conſummarentur.

CAPVT XII.

1 Non modò ab eorum patrum, quos recitauit, exemplis hortatur ad patientiam & conſtantiam, 3 ſed etiam ab exemplo Chriſti. 11 Non rectè æſtimatum iri caſtigationes Dei, ex præſenti carnis noſtræ ſenſu.

C.17. PRoinde nos quoque quum tanta ſeptiſimus nube teſtium, * depoſito onere omni & tenaciter inhærente peccato, per tolerantiam curramus in propoſito nobis certamine,
Rom. 6, 4 Col. 3, 8 Eph. 4, 22 1. Pet. 2, 1: 4, 1
2 Reſpicientes ad fidei ducem & conſummatorem Ieſum: qui propoſito ſibi gaudio pertulit crucem, ignominia contempta, & ad dexteram throni Dei conſedit.
3 Reputate enim quòd is talem ſuſtinuerit à peccatoribus adverſus ſe cõtradictionem: ne defatigemini, animis defecti.
4 Nondum vſque ad ſanguinem reſtitiſtis, adverſus peccatum repugnantes:
5 Et obliti eſtis exhortationis quæ vobis

tan-

tanquam filiis loquitur,*Fili mi, ne neglexe *Prou.3,11*
ris correptionem Domini, neque deficias *Apoc.3,*
quum ab eo argueris. 17
6 Quem enim diligit Dominus, corripit:
flagellat autem omnem filiũ quem recipit.
7 Si caſtigationem ſuſtinetis,velvti filiis vo
bis offert ſe Deus.quis enim eſt filius, quem
non caſtigat pater?
8 Quòd ſi alieni eſtis à caſtigatione,cuius
participes ſunt omnes,igitur ſpurij eſtis, nõ
filij.
9 Itaque quum carnis noſtræ patres ha-
buerimus caſtigatores, & reveriti ſimus il-
los: annon multo magis ſubiiciemur patri
ſpirituum, & viuemus?
10 Atque illi quidem ad paucos dies, pro
arbitratu ſuo nos erudiebant: hic autem ad
commodum noſtrum: in hoc vt impertiat
nobis ſanctimoniam ſuam.
11 Omnis autem caſtigatio in præſens qui-
dem,non videtur eſſe gaudij, ſed moleſtiæ:
at poſtea fructum tranquillum iuſtitiæ red-
dit iis qui per illam fuerint exercitati.
12 Quapropter manus remiſſas & genua C.18
ſoluta ſurrigite:
13 Et facite vt recti ſint greſſus pedibus ve-
ſtris:ne claudicatio aberret à via, imò ſane-
tur potiùs.
14 *Pacem ſectemini cũ omnibus & ſancti- Rõ.12,18
moniam,ſine qua nemo videbit Dominum.
15 Curam agentes nequis ſit qui deficiat à
gratia Dei: nequa radix amarulentiæ ſup-

pullulans obturbet, & per hanc inquinentur multi.
16 Nequis ſcortator, aut prophanus, velvt
Gẽ.25,33 Eſau, *qui vnico edulio permutauit ius primogeniti.
Gẽ.27,38 17 †Scitis enim quòd & poſtea quum vellet hæreditario iure benedictionẽ aſſequi, reprobatus ſit: non enim reperit pœnitentiæ locum, tametſi cum lachrymis quæſiuiſſet eam.
C.19. 18 Non enim acceſsiſtis *ad contactũ montem, & incenſum ignem, ac turbinem & caliginem & procellam,
Exo.19, 12.20,21
19 Tubæque ſonitum & vocem verborũ: quam qui audierant, deprecati ſunt ne his adiungeretur oratio.
20 Non enim ferebant quod edicebatur,
Exo.19, 13 *Si beſtia tetigerit montem, lapidabitur aut iaculo configetur.
21 Et adeo terribile erat viſum quod apparebat. Moſes dixit, Expaucfactus ſum ac tremebundus.
22 Sed acceſsiſtis ad montem Sion, & ad ciuitatem Dei viuẽtis, Hieruſalem cæleſtem, & ad innumerabilium angelorum cœtum,
23 Et ad concionem primogenitorum qui conſcripti ſunt in cælis, & ad iudicem vniuerſorum Deum, & ad ſpiritus iuſtorũ perfectorum,
24 Et ad noui Teſtamenti conciliatorem Ieſum: & ad ſanguinem aſperſionis, meliora
Gẽ.4,10 loquẽtem, *quàm loquebatur ſanguis Abel.

25 Vi-

25 Videte ne aſpernemini eum qui loqui-
tur. nam ſi illi non effugerunt qui averſa-
bantur eum qui loquebatur in terra : mul-
tò magis nos, ſi eum qui de cælis eſt aver-
ſemur,
26 Cuius vox tum concuſsit terrã. At nunc
denuntiauit, dicens,*Adhuc ſemel ego cõcu Agg.2,7
tio, non modò terram, verùm etiam cælum.
27 Porrò illud quod dicit, Adhuc ſemel:
ſignificat eorum quæ concutiuntur tranſ-
lationem, vtpote quæ facta ſint: vt maneant
ea quæ non concutiuntur.
28 Quapropter regnum aſſumentes quod
concuti non poſsit, habeamus gratiam, per
quam ita colamus Deum, vt illi placeamus
cum reverentia & religione:
29 * Etenim Deus noſter, conſumens i- *Deut.*4,
gnis eſt. 24

CAPVT XIII.

1 *Præceptiones addit, non tantùm quæ
ad mores,* 7 *ſed etiam quæ ad doctri-
nam pertinent.*

FRaterna *charitas maneat. C.20
2 † Hoſpitalitatis ne ſitis immemores. Rõ.12,10
per hanc enim quidam * inſcientes exce- 1.*Pet.*4,8
perunt angelos hoſpitio. †Rõ.12,
3 Memores eſtote vinctorum, tanquã vnà 13
cum illis vincti: eorum qui affliguntur, velu- 1.*Pet.*4,9
ti ipſi quoque verſantes in corpore. *Gẽ.18,
4 Honorabile eſt inter omnes coniugiũ, 5:19,3
& cubile impollutum. ſcortatores autem &

adulteros iudicabit Deus.
5 Sint mores alieni ab auaritia, contenti
Ioſu.1,5 iis quæ adſunt: ſiquidem ipſe dixit, *Non te
deſero neque derelinquo:
6 Vt fidentes dicamus, Dominus mihi au-
Pſ.117,6 xiliator, * nec timebo quid faciat mihi ho-
mo.
7 Memores eſtote eorum qui præſunt vo-
bis, qui locuti ſunt vobis ſermonẽ Dei: quo-
rum imitemini fidem, conſiderãtes qui fue-
rit exitus converſationis illorum.
8 Ieſus Chriſtus heri & hodie, idem eſt e-
tiam in ſecula.
9 Doctrinis variis ac peregrinis ne circũ-
C.21. feramini. bonum eſt enim gratia conſtabili-
ri cor, non eſcis quæ non profuerũt iis qui
verſati ſunt in illis.
10 Habemus altare de quo non eſt fas e-
dere iis qui Tabernaculo deſeruiunt.
Leuit.6, 11 * Animalium enim quorum ſanguis in-
30:16,27 fertur pro peccato in Sãcta per Pontificem,
horum corpora cremantur extra caſtra.
12 Quapropter & Ieſus vt ſanctificaret per
proprium ſanguinem populum, extra por-
tam paſſus eſt.
13 Exeamus igitur ad eum extra caſtra, op
probrium eius portantes:
14 Non enim habemus hîc manentem ci-
uitatem: ſed futuram inquirimus.
15 Per ipſum igitur offerimus hoſtiam lau
Oſe.14,3 dis ſemper Deo hoc eſt* fructum labiorum
confitentium nomini eius.
16 Ca-

16 Cæterùm beneficentiæ & communica-
tionis ne obliuiſcamini: talibus enim victi-
mis placetur Deo.
17 Parete iis qui præſunt vobis, & conce-
dite: (ſiquidem illi vigilãt pro animabus ve-
ſtris, tanquam rationem reddituri) vt cum
gaudio hoc faciant, & non gementes: nam
id eſt invtile vobis.
18 Orate pro nobis: cõfidimus enim quòd
bonam habemus conſcientiam inter omnes
cupientes honeſtè converſari:
19 Magis autem obſecro vos vt id faciatis,
quò celeriùs reſtituar vobis.
20 Deus autem pacis, (qui reduxit à mor- C. 22.
tuis paſtorem ouium illum magnũ per ſan-
guinem Teſtamenti æterni, Dominum no-
ſtrum Ieſum)
21 Abſolutos vos reddat in omni opere bo
no, ad faciendũ voluntatem ipſius, efficiens
vt quod agitis, acceptũ ſit in conſpectu ſuo
per Ieſum Chriſtum, cui gloria in ſecula ſe-
culorum. Amen.
22 Obſecro vos, fratres, ſufferte ſermo-
nem exhortationis: etenim paucis ſcripſi
vobis.
23 Scitis fratrem noſtrum Timotheum ſo-
lutum eſſe, cum quo, ſi celeriùs venerit, vi-
ſam vos.
24 Salutate omnes qui præſunt vobis, &
omnes Sanctos. Salutant vos Itali.
25 Gratia cum omnibus vobis. Amen.

Miſſa ab Italia, per Timotheum.

VITA SANCTI IACOBI APOSTOLI, PER diuum Hieronymum.

IAcobus, qui appellatur frater Domini, *Apoſtolus, cognomento* Iuſtus *(vt nonnulli exiſtimant,* Ioſeph, *ex alia vxore: vt autem mihi videtur,* Mariæ *ſororis matris* Domini, *cuius* Iohannes *in libro ſuo meminit, filius) poſt paſsionem* Domini, *ſtatim ab* Apoſtolis Hieroſolymorum *epiſcopus ordinatus, vnam tātùm ſcripſit epiſtolam, quæ de ſeptem catholicis eſt: quæ & ipſa ab alio quodam ſub nomine eius edita aſſeritur: licet paulatim tempore procedēte, obtinuerit auctoritatem.* Hegeſippus *vicinus* Apoſtolicorum *temporum, in quinto commentariorum libro, de* Iacobo *narrans, ait: Suſcepit* Eccleſiam Hieroſolymæ *poſt* Apoſtolos *frater* Domini Iacobus, *cognomento* Iuſtus*: multi ſiquidem* Iacobi *vocabātur.* Hic *de vtero matris ſanctus fuit, vinum & ſiceram non bibit, carnem nullam comedit, nunquam attonſus eſt, nec vnctus vnguento, nec vſus balneo.* Huic *ſoli licitum erat ingredi* Sancta *ſanctorum: ſiquidem veſtibus laneis non vtebatur, ſed lineis, ſolúſq; ingrediebatur templum: et fixis genibus, pro populo deprecabatur, in tantum vt camelorum duritiem traxiſſe eius genua crederentur.* Dicit *et alia multa quæ enumerare longum*

gũ eſt. Sed & Ioſephus in viceſimo libro Antiquitatũ refert, (& Clemens in 7. ὑποτυπώσεων) mortuo Feſto, qui Iudæam regebat, miſſum à Nerone eſſe ſucceſſorem eius Albinum: qui quum necdum ad provinciam perveniſſet, Ananus, inquit, Pontifex adoleſcens, Anani filius, de genere ſacerdotali, accepta occaſione ἀναρχίας, conciliũ congregauit: & compellens publicè Iacobum vt Chriſtum Dei Filium denegaret, contradicentem lapidari iuſſit: qui quum præcipitatus de pinna templi, confractis cruribus adhuc ſemiviuus tendens ad cælum manus, diceret, Domine ignoſce eis: quod enim faciunt, neſciunt: fullonis fuſte, quo rudia veſtimenta extorqueri ſolent, in cerebro percuſſus, interiit. Tradit item Ioſephus tantæ eum ſanctitatis fuiſſe, & celebritatis in populo, vt propter eius necem, creditum ſit ſubverſam eſſe Hieroſolymam. Hic eſt de quo Paulus Apoſtolus ſcribit ad Galatas: Alium autem Apoſtolorũ vidi neminem, niſi Iacobum fratrem Domini. Et Apoſtolorũ ſuper hoc crebriùs Acta teſtantur. Euangelium quoq; quod appellatur ſecundum Hebræos (& à me nuper in Græcum, Latinúmq; ſermonem tranſlatum eſt, quo & Origenes ſæpe vtitur, poſt reſurrectionem Saluatoris) refert, Dominus autẽ cum dediſſet ſindonem ſeruo ſacerdotis, iuit ad Iacobum, et apparuit

resurgens a mortuis

ei. Iurauerat enim Iacobus ſe non comeſturum panem ab illa hora, qua biberat calicē Domini, donec videret eum reſurgentem à mortuis. Rurſúſq; poſt paululum, Afferte, ait Dominus, menſam et panem. Statímq; additur, Tulit panem, & benedixit, ac fregit, & dedit Iacobo Iuſto, & dixit ei, Frater mi, comede panem tuum, quia reſurrexit Filius hominis à dormientibus. Triginta itaq; annos Hieroſolymis rexit Eccleſiam, id eſt vſq; ad ſeptimum Neronis annum: & iuxta templū vbi & præcipitatus fuerat, ſepultus eſt. Titulum vſq; ad obſidionem Titi, & vltimam Hadriani, notiſsimum habuit. Quidam è noſtris in Monte-oliueti eum putauerunt conditum: ſed falſa eorum opinio eſt.

IN EPISTOLAM IACOBI ARGVMENTVM, per Eraſmum Roter.

Iacobus quoniam erat Hieroſolymitarum epiſcopus, ſcribit & cæteris Iudæis, qui per omnes nationes ſparſi habitabāt, variis præceptis vitam illorū formans & inſtituens.

EPISTOLA CATHOLICA BEATI Iacobi Apoſtoli.

CAPVT I.

4 Differit de patientia, 6 de fide, 10 de animi modeſtia ad diuites. 13 Deinde oſtendit tentationes ad malum, non ex Deo eſſe: 17 quũ omnis boni auctor ſit. 21 Qualiter recipiendus ſit ſermo vitæ.

IACOBVS Dei ac Domi-
ni Ieſu Chriſti ſeruus, duo-
decim tribubus quæ ſunt
in diſperſione, ſalutem.
2 Pro ſummo gaudio du-
cite, fratres mei, quoties in-
tentationes incideritis varias:
3 [Illud] ſcientes,* quòd exploratio fidei Rom.5,3
veſtræ parit patientiam.
4 Cæterùm patientia opus perfectum ha-
beat, vt ſitis perfecti & integri, nulláque in
parte diminuti.
5 Quòd ſi cui veſtrum deeſt ſapientia, po- C. 1
ſtulet ab eo qui dat, nempe Deo, qui dat, in- Mat.7,7
quam, omnibus ſimpliciter, nec exprobrat: Marc.11,
ac dabitur ei. 24
6 * Sed poſtulet cum fiducia, nihil hæſi- Luc.11,9
tans: nam qui heſitat, is ſimilis eſt fluctui ma- Iohã.14,
ris, qui ventis agitur, & impetu rapitur. 13. 16,23.

7 Neq; enim exiſtimet homo ille, ſe quic-
quam accepturum à Domino.
8 Vir animo duplici, inconſtans eſt in o-
mnibus viis ſuis.
9 Glorietur autem frater qui eſt humi-
lis, in ſublimitate ſua.
10 Contrà, qui diues eſt, in humiliatione
Eccli. 14, 18 ſui:* quoniam velut flos herbæ præteribit.
11 Exortus eſt enim ſol cũ æſtu, & exaruit
Eſa. 40, 6 herba, & flos illius décidit, & decor aſpe-
1. Pet. 1, 24 ctus illius periit: ſic & diues in viis ſuis mar-
ceſcet.
†Iob 5, 17 12 † Beatus vir qui ſuffert tentationem:
quoniam quum probatus erit, accipiet co-
ronam vitæ, quam promiſit Dominus iis à
quibus fuerit dilectus.
13 Nequis quum tentatur, dicat ſe à Deo
tentari: nam Deus vt malis tentari non po-
teſt, ita nec ipſe quenquam tentat.
14 Imò vnuſquiſq; tentatur, dum à propria
concupiſcentia abſtrahitur & ineſcatur.
15 Deinde concupiſcentia poſtea quàm
concepit, parit peccatum: peccatum verò
perfectum, progignit mortem.
16 Ne erretis fratres mei dilecti.
17 Omnis donatio bona, & omne donum
perfectum, è ſupernis eſt, deſcendens à Pa-
tre luminum, apud quem non eſt tranſmu-
tatio, aut converſionis obvmbratio.
18 Is deſtinata voluntate progenuit nos
ſermone veritatis, vt eſſemus primitiæ quę-
dam ſuarum creaturarum.

19 *Itaq; fratres mei dilecti,ſit omnis ho- C. 2
mo velox ad audiendum,tardus ad loquen- Prou. 17,
dum,tardus ad iram:
20 Nam ira viri iuſtitiam Dei non efficit. 27 & 28
21 Quapropter depoſita omni immundi-
tia & redvndantia malitiæ, cum manſuetu-
dine recipite inſitum ſermonem, qui poteſt
ſaluas reddere animas veſtras.
22 *Sitis autem effectores ſermonis,& nõ Matt. 7.
auditores,fallentes voſmetipſos. 24
23 Quoniam ſiquis audiat ſermonẽ, nec Rõ. 2, 13
eum factis exprimat,hic ſimilis eſt viro con
ſideranti faciem natiuitatis ſuæ in ſpeculo:
24 Conſiderauit enim ſeipſum,& abiit:&
continuò oblitus eſt qualis eſſet.
25 At qui proſpexerit in Legem perfectã,
quæ eſt libertatis,& permanſerit:hic quum
non ſit auditor obliuioſus,ſed effector ope
ris,beatus facto ſuo erit.
26 Siquis videtur religioſus eſſe inter vos,
qui non frænat linguam ſuam, ſed aberra-
re ſinit cor ſuum,huius vana eſt religio.
27 Religio pura & immaculata apud Deũ&
Patrẽ hæc eſt: Inviſere orphanos & viduas
in afflictione ſua: immaculatum ſeipſum ſer
uare à mundo.

CAP. II.

1 Perſonarum acceptiones diſcrepare dicit à Chriſti fide: 14 quam non ſatis eſt verbis profiteri, 19 niſi & operibus miſericordiæ & charitatis præſtemus eandem, 21 Abrahæ exemplo.

C. 3 FRatres mei,* ne cum reſpectu perſonarū
habeatis fidem Domini noſtri Ieſu Chri
*Leu.*19,15 ſti,ex opinione.
*Deut.*1, 2 Nam ſi ingrediatur in cœtum veſtrum
17:16,19 vir aureum geſtans annulum, veſte indu-
*Prou.*24, tus ſplendida: ingrediatur autem & pauper
23 in ſordida veſte:
*Eccli.*42, 3 Et reſpexeritis ad illum qui veſtem ge-
8 ſtat ſplendidam, & dixeritis illi,Tu ſede hîc
bene:& pauperi dicatis,Tu ſta illic,aut ſede
hîc ſubter ſcabellum meum:
4 Et non diiudicati eſtis in vobiſipſis, &
facti eſtis iudices cogitationum malarum.
5 Audite fratres mei dilecti, nónne Deus
elegit pauperes mundi huius, diuites in fi-
de,& hæredes regni qđ promiſit iis à qui-
bus dilectus fuerit?
Leui. 19, 6 Vos autem contemptui habuiſtis pau-
18 perem. Nónne diuites tyrannidem exercēt
*Matt.*22, in vos, & iidem trahunt vos ad tribunalia?
39 7 Et iidem malè loquuntur de bono no-
*Marc.*12, mine quod inuocatum eſt ſuper vos?
31 8 Si Legem quidem regiam perficitis iux-
Rō. 13, 9 ta Scripturam,* Diliges proximū tuum,ſic-
*Gal.*5,14 vt teipſum:bene facitis.
†*Leu.*19, 9 Sin verò perſonam reſpicitis, peccatum
19 committitis,& redarguimini à Lege velvti
tranſgreſſores.
*Deut.*1, 10 † Quiſquis enim totam Legē ſeruaue-
17:16,19 rit, offenderit autem in vno, factus eſt o-
**Matt.*5, mnium reus.
19 11 * Nam qui dixit,Nō mœcheris:dixit e-
tiam,

tiam, Ne occídas. Quòd ſi non fueris mœchatus, occideris tamen: factus es tranſgreſſor Legis.
12 Ita loquamini, & ita faciatis, velvti per Legem libertatis iudicandi.
13 Siquidem iudicium abſq; miſericordia erit ei qui non præſtiterit miſericordiam: & gloriatur miſericordia adverſus iudicium.
14 Quæ vtilitas, fratres mei, ſi fidem dicat aliquis habere ſe, facta verò non habeat? nũ poteſt fides ſaluum facere illum? C.4.
15 * Quòd ſi frater aut ſoror nudi fuerint, & egentes quotidiano victu, Luc.3,11 1.Iohã.3,
16 Dicat autem aliquis veſtrum illis, Abite cum pace, caleſcite & ſaturamini: non tamen dederitis illis quæ ſunt neceſſaria corpori: quæ erit vtilitas? 17
17 Sic & fides ſi facta non habuerit, mortua eſt per ſe.
18 Sed dicet aliquis, Tu fidem habes, & ego facta habeo: oſtende mihi fidem tuam ex factis tuis: & ego oſtendam tibi ex factis meis fidem meam.
19 Tu credis quòd Deus vnus eſt: rectè facis. & dæmonia credunt ac contremiſcunt.
20 Vis verò ſcire, ô homo inanis, quòd fides abſq; factis mortua ſit?
21 Abraham pater noſter nónne ex factis iuſtificatus eſt, * cum obtuliſſet Iſaac filium ſuum ſuper altare? Gẽ.22,10
22 Vides quòd fides adiumento fuerit fa-

ctis illius,& ex factis fides perfecta fuerit?

Gen.15,6 23 Et impleta eſt Scriptura quæ dicit,* Cre
Rom.4,3 didit Abraham Deo, & imputatum eſt illi
Gal.3,6 ad iuſtitiam,& amicus Dei vocatus eſt.
24 Videtis igitur quòd ex factis iuſtifice-
tur homo,& non ex fide tantùm.
Ioſ.2,1 25 * Similiter autem & Rhaab meretrix,
annon ex factis iuſtificata eſt, quum exce-
piſſet nuntios,& alia via emiſiſſet?
26 Nam quemadmodum corpus abſq; ſpi
ritu mortuum eſt, ita & fides abſque factis
mortua eſt.

CAPVT III.

2 Vt doceat linguam homini Chriſtiano eſſe coercendam fidei & charitatis ſanctæ repagulis, 9 commoda & incommoda quæ ab ea proveniunt, oſtendit: 15 & quid humana ſapientia, 17 à cæleſti differt.

C.5 NOlite plures magiſtri fieri, fratres mei:
ſcientes quòd maius iudicium ſumptu-
ri ſimus.
Eccli.14, 2 In multis enim labimur omnes. * Si quis
1: 19,16: in ſermone non labitur, hic perfectus eſt
25,11 vir, qui poſsit freno moderari totum etiam
corpus.
3 Ecce, equis fræna in ora immittimus, vt
obediant nobis, & totum corpus illorum
circumagimus.
4 Ecce, naues quoque quum tantæ ſint, &
à ventis ſæuis agantur, circumaguntur à mi
nimo gubernaculo, quocunque impetus
diri-

dirigentis voluerit.
5 Ita & lingua puſillum membrum eſt, &
magna iactat: ecce, exiguus ignis quantam
materiam incendit?
6 Et lingua ignis eſt, mundus iniquitatis.
ſic lingua conſtituitur in membris noſtris,
quæ maculat totum corpus, & inflammat
rotam natiuitatis, & inflammatur à ge-
henna.
7 Omnis enim natura & ferarum & vo-
lucrum, ſerpentiúmq; & marinorum doma-
tur & domita eſt à natura humana:
8 Linguam autem nullus hominum doma-
re poteſt, incoërcibile malum: plena vene-
no mortifero.
9 Per ipſam benedicimus Deo & Patri: &
per ipſam maledicimus hominibus qui ad
ſimilitudinem Dei conditi ſunt.
10 Ex eodem ore procedit benedictio &
maledictio. Non oportet, fratres mei, hæc
ita fieri.
11 Nunquid fons ex eodem foramine e-
mittit dulcem & amaram aquam?
12 Nunquid poteſt, fratres mei, ficus oleas
gignere, aut vitis ficus? Sic nullus fons ſal-
ſam ac dulcem poteſt edere aquam.
13 Quis ſapiens & ſcientia præditus inter
vos? oſtendat ex bona converſatione opera
ſua cum manſuetudine ſapientiæ.
14 Quòd ſi æmulationem amaram habe-
tis, & contentionem in corde veſtro: nolite
gloriari & mendaces eſſe adverſus veritatẽ.

15 Non eſt [enim] iſta ſapientia è ſupernis
deſcendens: ſed terrena, animalis, dæmo-
niaca.
16 Vbi enim æmulatio & contentio, ibi
inconſtantia & omne opus prauum.
17 Quæ autem è ſupernis eſt ſapientia, pri
mum quidem caſta eſt, deinde pacifica, mo-
deſta, tractabilis, plena miſericordia & fru-
ctibus bonis, abſq; diiudicatione, ſine ſimu-
latione.
18 Fructus autem iuſtitiæ in pace ſemina-
tur facientibus pacem.

CAPVT IIII.

1 Enumerat incommoda, quæ ex carnis operibus proveniunt. 7 Animi ſubmiſsionem 8 ſubiungit, & repurgationem 9 à ſuperbia, 10 detractione, 14 & ab obliuione propriæ infirmitatis.

VNde bella & lites in vobis? nónne hinc,
nimirum ex voluptatibus veſtris quæ
militant in membris veſtris?
2 Concupiſcitis: & non habetis. Invidetis
& æmulamini, & non poteſtis adipiſci. Pu-
gnatis & bellatis. Non habetis, propterea
quòd non poſtulatis.
3 Petitis, & non accipitis, eo quòd malè
petatis, vt in voluptatibus veſtris inſuma-
tis.
4 Adulteri & adulteræ, neſcitis quòd a-
micitia mundi, inimicitia eſt cum Deo? Qui-
cunque ergo voluerit amicus eſſe mundi,
ini-

inimicus Dei conſtituitur.
5 An putatis quòd inaniter Scriptura di-
cat? Ad invidiam concupiſcit ſpiritus qui ha
bitauit in nobis?
6 Maiorem autem dat gratiam. Propter-
ea dicit,* Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus *Prou.3,34*
autem dat gratiam. 1.*Pet.*5,5
7 Subditi ergo eſtote Deo, † reſiſtite au- † *Eph.*4,
tem diabolo, & fugiet à vobis. 27
8 Appropinquate Deo, & appropinqua-
bit vobis. Emundate manus, ô peccatores:
& purificate corda duplices animo.
9 Affligimini, & lugete, & plorate: riſus ve
ſter in luctum convertatur, & gaudium in
mœrorem.
10 *Humiles vos reddite in conſpectu Do 1. *Pet*,5,6
mini, & eriget vos.
11 Nolite detrahere vobis invicem fratres:
qui detrahit fratri, quiſque iudicat fratrem
ſuum, detrahit Legi, & iudicat Legem: quòd
ſi iudicas Legem, non es obſeruator Legis,
ſed iudex.
12 Vnus eſt Legiſlator qui poteſt ſeruare
& perdere.* Tu quis es qui iudicas alium? Rõ.14,4
13 Age nunc, qui dicitis, Hodie & cras C. 6
eamus in hanc ciuitatem, & faciamus ibi
annum vnum, & mercemur, & lucrum fa-
ciamus:
14 Qui ignoratis quid futurum ſit poſte-
ro die. quę eſt enim vita veſtra? vapor enim
eſt qui ad exiguũ tempus apparet, & dein-
de evaneſcit.

Act.19,21 15 Pro eo quod dicere debueritis,* Si Do
1. Cor.4, minus voluerit, & ſi vixerimus, faciamus
19 hoc aut illud.
16 Nunc autem exultatis in ſuperbiis ve-
ſtris: omnis exultatio talis mala eſt.
17 Igitur qui nouerit rectè facere, nec fa-
cit, hic peccato tenetur.

CAPVT V.

1 *Diuini iudicij ſeueritatem diuitibus denuntiat, enumerata eorum ſuperbia, 7 vt pauperes audientes diuitum infœlicem exitum, 8 æquo animo afflictiones, 11 vt Iob, 14 etiam cùm infirmantur, ferant.*

AGite nunc diuites, plorate, vlulantes ſu
per miſeriis veſtris quæ advenient vo-
bis.
2 Diuitiæ veſtræ putrefactæ ſunt: veſti-
menta veſtra tineis obnoxia facta ſunt:
3 Aurum & argentum veſtrum ærugine vi
tiatum eſt, & ærugo eorum in teſtimoniū
vobis erit, & exedet carnes veſtras ſicvt i-
Rom. 2,5 gnis: * theſaurum congeſsiſtis in extremis
diebus.
4 Ecce merces operariorum qui meſſue-
runt regiones veſtras, quæ fraude non red-
dita eſt à vobis, clamat: & clamores eorum
qui meſſuerant, in aures Domini Sabaoth
introïerunt.
5 In deliciis vixiſtis ſuper terram, & laſci-
uiſtis: enutriiſtis corda veſtra vt in die occi-
ſionis.

6 Condemnaſtis & occidiſtis iuſtũ,& non
reſiſtit vobis.
7 Patientes igitur eſtote,fratres,vſque ad
adventum Domini. ecce, agricola expectat
pretioſum fructum terræ, patienter expe-
ctans illum,donec accipiat pluuiam tempe-
ſtiuam & ſerotinam.
8 Patientes igitur eſtote & vos,& confir-
mate corda veſtra:quoniam adventus Do-
mini appropinquat.
9 Nolite ingemiſcere alius adverſus aliũ,
fratres: vt ne cõdemnemini.ecce iudex an-
te ianuam aſsiſtit.
10 Exemplum accipite, fratres mei,affli-
ctionis ac patientiæ,Prophetas,qui loquu-
ti ſunt in nomine Domini.
11 Ecce,beatos ducimus eos qui ſuſtinẽt.
tolerantiam Iob audiſtis : & finem Domini
audiſtis, quòd valde miſericors ſit Domi-
nus ac commiſerans.
12 Ante omnia autem,fratres mei,* noli- *Mat.5,34*
te iurare neq; per cælum, neq; per terram,
neq; per aliud quodcunq; iuſiurandum : ſit
autem veſtrum Eſt,eſt: Non, nõ:vt ne in ſi-
mulationem incidatis.
13 Affligitur aliquis inter vos? oret.Aequo
animo eſt aliquis?pſallat.
14 Infirmatur quis inter vos?accerſat preſ-
byteros Eccleſiæ,& orẽt ſuper eum,*vngẽ- *Mar.6,13*
tes eum oleo in nomine Domini:
15 Et obſecratio fidei ſaluum reddet labo
rantẽ,& eriget eum Dominus:& ſi in pecca

tis fuerit, remittentur ei.
16 Confitemini invicem alius alij delicta,
& orate pro vobis invicem, vt ſani ſitis. Mul
tum enim valet deprecatio iuſti efficax.
3.Re.17,1 17 * Elias homo erat ſimiliter obnoxius
Eccli.48, affectionibus vt nos, & precatione preca-
3 tus eſt ne plueret: & non pluit ſuper terrã
Luc.4,25 annos tres & menſes ſex.
18 Et rurſum orauit, & cælum dedit plu-
uiam, & terra produxit fructum ſuum.
Matt. 18, 19 Fratres, *ſiquis inter vos errauerit à
veritate, & converterit quis eum,
15 20 Sciat quòd qui converti fecerit pecca
torem ab errore viæ ſuæ, ſaluam faciet ani-
mam à morte, & operiet multitudinem pec
catorum.

VITA SANCTI PETRI APOSTOLI, PER DIuum Hieronymum.

Simon Petrus filius Ionæ, provinciæ Galilææ, vico Beth-ſaida, frater Andreæ Apoſtoli, & princeps Apoſtolorum, poſt epiſcopatum Antiochenſis Eccleſiæ, & prædicationem diſperſionis eorum qui de circunciſione crediderant, in Ponto, Galatia, Cappadocia, Aſia, & Bithynia, ſecundo Claudij anno, ad expugnandum Simonem Magum; Romam pergit, ibiq; vigintiquinq; annis cathedram *ſacerdo-*

ſacerdotalem tenuit, vſq; ad vltimum annũ Neronis, id eſt decimumquartum. A quo & affixus cruci, martyrio coronatus eſt, capite ad terram verſo, & in ſublime pedibus eleuatis: aſſerens ſe indignum vt ſic crucifigeretur vt Dominus ſuus. Scripſit duas epiſtolas, quæ Catholicæ nominantur: quarum ſecunda à pleriſq; eius eſſe negatur propter ſtyli cum priore diſſonantiam. Sed & Euangelium iuxta Marcum, qui auditor eius & interpres fuit, huius dicitur. Libri autem eius, è quibus vnus Actorum eius inſcribitur, alius Euangelij, tertius Prædicationis, quartus Apocalypſis, quintus Iudicij, inter apocryphas Scripturas reputantur. Sepultus Romæ in Vaticano iuxta viam Triumphalẽ, totius vrbis veneratione celebratur.

IN EPISTOLAM PETRI APOSTOLI PRIOrem argumentum, per Eraſmum Roterodamum.

PEtrus, quemadmodum & Iacobus, Iudæis ſcribit, ſparſim incolentibus gentiũ regiones, epiſtolam profectò dignam Apoſtolorum principe, plenam auctoritatis ac maieſtatis Apoſtolicæ, verbis parcã, ſentẽtiis differtã. Hortatur aũt ad tolerantiã malorũ,

quæ ob Euangelij invidiã perpetiebãtur, ſpe præmiorũ. Ad hæc admonet, vt iuxta prophetiarum oracula, ad tãtam dignitatẽ vocati gratis, vitam præſtent ſua profeſſione dignã. Chriſtianiſmũ enim nõ in titulo, aut baptiſmo tantũ, ſed in morũ innocẽtia ſitum eſſe: alioqui, quòd affliguntur malis, nõ ceſſurum ad gloriã Chriſti, ſi ob malefacta pœnas dare videãtur. Ad hæc admonet, ne freti Chriſtianiſmo, detrectent parêre magiſtratibus, licet ethnicis, ne provocati nec convertantur ad Chriſtum, et acriùs ſæuiãt: item ne ſerui negent officium ſuum heris, licet Ethnicis: Chriſtianæ bonitatis eſſe, omnia perpeti: item ne mulieres Chriſtianæ viros ſuos, licet ethnicos, contemnãt, ſed moribus ſuis ad meliora ſtudeant provocare: Maritos admonet, vt vxoribus ſuis deferant: vt à coitu nonnunquã temperẽt, quò magis vacet orare. Deinde exemplo Chriſti provocat ad tolerantiam malorũ, ne conentur iniuriam iniuria penſare: ſed manſuetudine, & benefactis vincere ſtudeant malè meritos. Atq; hæc agit tribus primis capitibus, & initio quarti. Poſt hæc hortatur ad nouitatẽ vitæ, dehortãs à vitiis gentium. Invitat ad ſobrietatẽ, ad vigilantiã, ad preces aſsiduas: in primis ad mutuã charitatem, ad hoſpitalitatẽ, ad officia mutua: rurſus ad patientiã perſecutionũ ob Chriſti

nomen

nomen illatarum: mox epiſcopos inſtituit, et his ſubditum populum. In calce teſtatur ſeſe et alteram epiſtolam ad eoſdem ſcripſiſſe per Siluanum, quæ intercidit. Hanc ſcriptã apparet ex Babylone: nam huius eccleſiæ verbis iubet eos ſaluere, ſi cui de Roma commentum non probatur.

EPISTOLA CATHOLICA PETRI Apoſtoli prima.

CAPVT I.

2 Magnificè extollit Dei gratiã in Chriſto, 7 quæ fide recipitur, & ſpe poſsidetur: 10 de qua vaticinati ſunt Prophetæ. 13 Inde deducit exhortationem, 15 vt renuntiantes mundo, 23 & priori vitæ, Deo ſe conforment.

PETRVS Apoſtolus Ieſu Chriſti, advenis ſparſim incolentibus Pontum, Galatiam, Cappadociam, Aſiam, & Bithyniam,

2 Delectis iuxta præfinitionem Dei Patris per ſanctificationem Spiritus, in obedientiã & aſperſionem ſanguinis Ieſu Chriſti: gratia vobis & pax multiplicetur.

C. 1
3 * Laudandus eſt Deus & Pater Domini
2.Cor.1,3 noſtri Ieſu Chriſti, qui iuxta copioſam ſuã
Epheſ.1,3 miſericordiam regenuit nos in ſpem viuã,
1.Pet.1,3 per hoc quòd reſurrexit Ieſus Chriſtus ex mortuis,
4 In hæreditatem immortalem & incontaminabilem atq; immarceſsibilem, conſeruatam in cælis erga vos,
5 Qui virtute Dei cuſtodimini per fidem ad ſalutem, quæ in hoc parata eſt vt pateſiat in tempore ſupremo:
6 In quo exultatis nunc ad breue tempus afflicti in variis experimentis, ſi opus ſit:
7 Quò exploratio fidei veſtræ, multò pretioſior auro, (quod perit, & tamen per ignẽ probatur,) reperiatur in laudem & gloriã & honorem, tum quum revelabitur Ieſus Chriſtus:
8 Quem quum non videritis, diligitis: in quem in præſentia, quum non videatis, credentes tamen, exultatis gaudio ineffabili & glorificato,
9 Reportantes finem fidei veſtræ, ſalutem animarum.
10 De qua ſalute exquiſierunt & ſcrutati ſunt Prophetæ, qui de ventura in vos gratia vaticinati ſunt,
11 Scrutantes ad quem, aut cuiuſmodi tẽporis articulum ſignificaret qui in illis erat Spiritus Chriſti: qui priuſquam acciderent, teſtabatur venturas in Chriſtum afflictiones, & quæ eſſent conſecuturæ, glorias.

12 Qui-

12 Quibus & illud revelatũ eſt, quòd haud Luc.12,35
ſibiipſis, imò nobis miniſtrarent hæc, quæ †Lu.1,75
nunc annuntiata ſunt vobis per eos qui vo- *Leu.11,
bis prædicauerunt Euangelium, per Spiritũ 44:19,2:
ſanctum emiſſum è cælo, in quæ deſiderant 20,7
angeli proſpicere.
13 * Quapropter ſuccincti lumbis mentis C. 2
veſtræ, ſobrij, perfectè ſperate in eam quæ
ad vos defertur gratiam, dum vobis patefit †Deu.10,
Ieſus Chriſtus. 17
14 Tanquam filij obedientes, vt non accõ Rom.2,11
modetis vos priſtinis concupiſcentiis, qui- Gal. 2, 6
bus dum adhuc ignoraretis Chriſtum, age- 2. Paral.
bamini.
15 Sed quemadmodum is qui vos vocauit, 19,7
ſanctus eſt, ita ipſi quoq; † ſancti in omni cõ- Act. 10,
verſatione reddamini: 34
16 Propterea quòd ſcriptum eſt, * Sancti * 1. Cor.
eſtote, nam ego ſanctus ſum. 6,20 : 7,
17 Et ſi patrem invocatis † citra perſona- 23
rum reſpectum iudicantem iuxta cuiuſque Heb.9,
opus, videte vt in timore converſantes, inco 14
latus veſtri tempus tranſigatis: 2 Ioh.1,7
18 Quum ſciatis vos, non caducis rebus, Apoc.1,6
velvt argento & auro fuiſſe redemptos à va † Rõ.16,
na veſtra converſatione, quam ex Patrum 25
acceperatis traditione, Eph. 3, 9
19 * Sed pretioſo ſanguine velvt agni im- Col.1,26
maculati & incontaminati Chriſti, 2. Tim.1,
20 † Qui præordinatus quidem fuerat an 10
te quàm conditus eſſet mundus, ſed manife- Tit.1,2
ſtatus fuit extremis tẽporibus propter vos,

21 Qui per illum creditis in Deum qui il-
lum excitauit è mortuis, & gloriam ei de-
dit,vt vos fidem ac ſpẽ haberetis erga Deũ.
22 Qui animas veſtras purificaſtis obediẽ-
Rõ. 12,10 do veritati per Spiritum* cum charitate fra-
Eph. 4,3 terna ab omni ſimulatione aliena, ex puro
Heb. 13,1 corde vos invicem diligite impenſè,
Inf. 2,17 23 Renati non ex ſemine mortali, ſed ex
immortali, per ſermonem viuentis Dei, &
manentis in æternum:
Eccli. 14, 24 Propterea quòd * omnis caro gramẽ
28 ſit, & omnis gloria hominis quaſi flos gra-
Eſa. 40,6 minis: exaruit gramen, & flos décidit.
Iac. 1,10 25 At verbum Domini manet in æternũ:
hoc autem eſt verbum quod per Euange-
lium delatum eſt ad vos.

CAPVT II.

1 Fideles verbo Dei renatos, hortatur ad ducendam vitam quæ genituræ reſpondeat: 6 ac ne titubet eorum fides, allegat quid de Chriſto prædictum fuit: 11 hortatur deinde, vt obedientiam præſtent magiſtratibus, 21 & patienter adverſa ferant, Chriſti exemplo.

C. 3 PRoinde* depoſita omni malitia, & omni
dolo, & ſimulationibus, & invidentiis, &
Rõ. 6,4 omnibus obtrectationibus,
Eph. 4, 2 Vt modò nati infantes, lac illud non cor-
22 poris, ſed animi, quod dolum neſcit, appeti-
Coloſ. 3,8 te: vt per illud ſubolescatis.
Heb. 12,1 3 Si quidem guſtaſtis quòd benignus ſit
Dominus.

4 Ad quem accedentes, qui Lapis eſt vi-
uus, ab omnibus quidem reprobatus, apud
Deum verò electus ac pretioſus.
5 Ipſi quoque, velvti viui lapides, ædifice-
mini, domus ſpiritualis, * ſacerdotium ſan- Apoc. 1, 6
ctum, ad offerendum ſpirituales hoſtias, ac-
ceptabiles Deo per Ieſum Chriſtum.
6 Quapropter & continet Scriptura, * Ec Eſa. 28,
ce pono in Sion lapidem in ſummo ponen- 16
dum angulo, electum, pretioſum: & qui cre Rō. 9, 33
diderit in illo, non pudefiet.
7 Vobis igitur pretioſus eſt, qui creditis:
cæterùm iis qui non credunt, * lapis quem Pſ. 117, 22
reprobauerunt ædificantes, hic [cœpit] eſſe Matt. 21,
caput anguli, 42
8 †Et lapis in quem impingitur, & petra Act. 4, 11
ad quam offendant, nempe iis qui impingũt † Eſa. 8,
in ſermonem, neq; credunt in id ad quod & 14
inſtituti fuerant. Rō. 9, 33
9 Vos autem genus electum, * regale ſa- *Exo. 19,
cerdotium, gens ſancta, populus qui in lu- 6
crum acceſsit, vt virtutes prædicetis illius Apo. 5, 10
qui è tenebris vos vocauit in admirabilem
ſuam lucem.
10 * Qui quondam eratis non populus, Oſe. 2, 23
nunc populus Dei: qui quondam non con- Rō, 9, 25
ſecuti miſericordiam, nunc eſtis miſericor-
diam conſecuti.
11 Dilecti, obſecro tanquam advenas ac
peregrinos, * abſtinete à carnalibus cōcupi- Gal. 5, 16
ſcentiis quæ militant adverſus animam: Rō. 13, 14
12 †Et converſationē veſtram habete ho- † Inf. 3, 12

neſtam inter Gentes:vt in hoc quod obtre-
ctant vobis,quaſi maleficis,ex bonis operi-
Mat.5,16 bus æſtimantes vos, * glorificent Deum in
die viſitationis.
C.4 13 † Proinde ſubditi eſtote cuivis huma-
Rom.13,1 næ creaturæ propter Dominum,ſiue Regi,
tanquam præcellenti:
14 Siue Præſidibus,vt qui per eum mittā-
tur, ad vindictam quidem nocentium,lau-
dem verò rectè agentium.
15 Quoniam ſic eſt voluntas Dei,vt bene-
faciendo obthuretis os hominibus ſtultis &
ignorantibus:
16 Tanquam liberi,& non velvti prętextū
habentes malitiæ libertatem , ſed tanquam
ſerui dei.
Sup.1,22 17 Omnes honorate. * Fraternitatem di-
Rō.12,9 ligite.Deum timete.Regem honorate.
†Eph.6,5 18 † Famuli ſubditi ſint cum timore do-
Col.3,22 minis,non ſolùm bonis ac humanis,verum-
etiam prauis.
2.Cor.7,10 19 * Nam hæc eſt gratia , ſiquis propter
conſcientiam Dei,ſuffert moleſtias, præter
meritum affectus malis.
20 Quæ enim eſt laus,ſi quum peccantes
alapis cædimini,ſufferetis? at ſi quum bene-
facitis,tamen malis afficimini,ſuffertis:hæc
eſt gratia apud Deum.
21 Siquidem in hoc vocati eſtis, quoniam
& Chriſtus afflictus eſt pro nobis:relinquēs
nobis exemplum,vt inſequeremini veſtigia
ipſius.

22 *Qui

22 * Qui peccatum non fecerat:nec invẽ- Eſa. 53,9
tus eſt dolus in ore illius. 1. Ioh. 3,5
23 Qui quum maledictis inceſſeretur, nõ
regeſsit maledicta:quum malis afficeretur,
non minabatur, ſed tradidit vindictam ei
qui iudicat iuſtè.
24 * Qui peccata noſtra ipſe pertulit in Eſa. 53.
corpore ſuo ſuper lignũ:quò peccatis mor- 45
tui, iuſtitiæ viueremus: cuius eiuſdem vibi- Mat.8,17
ce ſanati fuiſtis.
25 Nam eratis velvt oues errantes,ſed cõ-
verſi eſtis nunc ad paſtorem & curatorem
animarum veſtrarum.

CAPVT III.

1 Ne *mulieres Chriſtianæ viros ſuos licet Ethnicos contemnant,* 5 *piarum mulierum exemplum proponit.* 8 *Addit generales præceptiones,* 14 *vt æquis animis ſuſtineant perſecutiones,* 15 *& intrepidè reſpondeant de ſua fide;* 18 *ídque auſpiciis Chriſti.*

SImiliter * vxores ſubditæ ſitis veſtris vi- Col.3,18
ris: vt etiam qui non obtemperant ſer- Eph.5,22
moni, per vxorum converſationem abſque
ſermone lucrifiant,
2 Dum conſiderant cum reverentia cõiun
ctam caſtam converſationem veſtram.
3 *Quarum ornatus ſit non externus,qui 1. Tim.2,
ſitus eſt in plicatura capillorum,& additio- 9
ne auri,aut in palliorum amictu:

4 Verùm occultus qui eſt in corde homo, ſi is careat omni corruptela, ita vt ſpiritus placidus ſit ac quietus, qui in oculis Dei magnifica ac ſumptuoſa res eſt.

5 Nam ad eum modum olim & ſanctæ illę mulieres ſperantes in Deo, comebant ſeſe,

Eph.5,22 * & ſubditæ erant ſuis viris.

Tit.2,5 6 Quemadmodum Sara obediuit Abra-

† Gē. 18, hæ, † dominum illum appellans: cuius factæ

12 eſtis filiæ, dum benefacitis, & non terremini vllo pauore.

1.Cor.7,3 7 *Viri ſimiliter cohabitēt ſecundum ſciētiam, velvt infirmiori vaſi muliebri impertientes honorem, tanquam etiam cohæredes gratiæ vitæ, ne interrumpantur preces veſtræ.

8 In ſumma: omnes ſitis vnanimes, ſimiliter affecti, fraterna præditi charitate, miſericordes, affabiles,

Prou. 17, 9 † Non retaliantes malum malo, aut cō

13: 20, 22 Vitium cōuitio: ſed contrà, benedicētes: ſciē

Mat.5,39 tes vos in hoc vocatos eſſe vt benedictionē

Rō.12,17 hæreditate poſsideatis.

1.Theſ.5, 10 † Nam qui vult vitam diligere, & vi-

15 derę dies bonos, coërceat linguam ſuam à malo, & labia ſua ne loquantur dolum.

†Pſ.33,13 11 * Declinet à malo, & faciat bonū: quæ-

*Eſa.1, rat pacem, & perſequatur eam.

16 12 Quoniam oculi Domini ſuper iuſtos, & aures eius ad deprecationem illorū: rurſus aſpectus Domini ſuper eos qui faciunt mala.

13 Et

13 Et quis eſt qui ſit afflicturus vos, ſi bo-
nitatis æmulatores fueritis?
14 *Imò ſi quid etiam acciderit incommo Mat. 5,12
di propter iuſtitiam, beati tamē eſtis: [cæte-
rùm] terrore illorum ne terreamini, neque
turbemini:
15 Sed Dominū Deum ſanctificate in cor-
dibus veſtris: ſitis autem parati ſemper ad
reſpōdendum cuilibet petenti vt loquami-
ni de ea quæ in vobis eſt ſpe,
16 *Cum manſuetudine & reverentia, cō- Sup. 2,12
ſcientiam habentes bonam: vt in hoc quod
vobis detrahunt tanquam ſceleroſis, pude-
fiant hi qui inceſſunt veſtram bonā in Chri-
ſto converſationem.
17 Præſtat enim vt bene agentes, ſi ita ve-
lit Dei voluntas, malis afficiamini, quàm ma
lè facientes.
18 † Quandoquidem & Chriſtus ſemel Rō. 6,10
pro peccatis paſſus fuit, iuſtus pro iniuſtis: Heb. 9,
vt nos adduceret Deo, mortificatus quidē 28
carne, ſed viuificatus ſpiritu.
19 In quo etiam abiit, & ſpiritibus qui e-
rant in carcere, prædicauit,
20 Qui inobedientes fuerant quondam,
† quum ſemel expectabatur Dei lenitas in Gē. 6,14
diebus Noe, quū apparabatur arca, in qua Mat. 24,
paucæ, hoc eſt octo animæ ſeruatæ fuerant 38
per aquam. Lu. 17,26
21 Cuius figuræ nunc reſpondens bapti-
ſmus, nos quoq; ſaluos reddit: quo non car
nis ſordes abiiciuntur, ſed quo fit vt bona

conſcientia bene reſpondeat apud Deum, per reſurrectionem Ieſu Chriſti,

22 Qui eſt ad dexteram Dei, profectus in cęlum, ſubiectis ſibi Angelis & Poteſtatibus ac Virtutibus.

CAPVT IIII.

1 Longiùs profert Chriſti exemplum, 6 nempe ad carnis mortificationem: 8 charitatem in primis commendans. 12 Redit inde ad patientiæ doctrinam: 17 neceſſe ſcilicet eſſe vt initium correctionis ab Eccleſia fiat.

C. 5 Sup. 2,1 QVum* igitur Chriſtus paſſus ſit pro nobis carne, vos quoq; iuxta eandem cogitationem armemini, quòd qui patiebatur in carne, deſtitit à peccato:

2 In hoc vt iam non concupiſcentiis hominum, ſed voluntati Dei, quod ſupereſt in carne tempus viuat.

Eph. 4,22 3 * Sat enim eſt nobis quòd anteacto vitæ tempore voluntatem Gentium patrauerimus, quum verſaremur in laſciuiis, concupiſcentiis, vinolentiis, comeſſationibus, compotationibus, & nefariis ſimulachrorum cultibus.

4 Atq; id abſurdum illis videtur, quòd nõ accurratis vnà cum ipſis in eandem luxus reſuſionem, qui de vobis malè loquuntur:

5 Qui reddituri ſunt rationem ei qui paratus eſt ad iudicandum viuos & mortuos.

6 Nam

6 Nam in hoc mortuis quoq; prædicatũ
eſt Euangeliũ, vt iudicentur quidem ſecun-
dum homines carne, viuant autẽ iuxta Deũ
ſpiritu.
7 Porrò rerum omnium finis imminet.
Sitis igitur ſobrij & vigilantes ad oran-
dum.
8 * Ante omnia verò charitatẽ inter vos Rõ.12,10
vehementem habentes: nam † charitas ope- †Prou.10,
riet multitudinem peccatorum. 12
9 *Hoſpitales eſtote erga vos invicẽ † ſi- *Rõ.12,
ne murmurationibus: 13
10 * Vt quiſq; accepit donũ, ita alius in a- Heb.13,2
lium illud miniſtrantes, vt boni diſpenſato- † Philip.
res variæ gratiæ Dei. 2,14
11 Siquis loquitur, [loquatur] vt eloquia *Rõ.12,6
Dei. Siquis miniſtrat, [miniſtret] tanquam
ex virtute quam ſuppeditat Deus: vt in o-
mnibus glorificetur Deus per Ieſum Chri-
ſtum, cui eſt gloria & imperium in ſecula ſe
culorum. Amen.
12 Chariſsimi, ne miremini dum per ignẽ C. 6
exploramini, (quæ res ad experimentum ve
ſtri fit) perinde quaſi nouum aliquid vobis
obtingat.
13 Imò in hoc quòd conſortes eſtis affli-
ctionum Chriſti gaudete: vt in revelatione
quoque gloriæ eiuſdem gaudeatis exul-
tantes.
14 * Si probris afficimini in nomine Chri Mat.5,11
ſti, beati eſtis: quoniã gloria & Spiritus Dei
ſuper vos requieſcit. iuxta ipſos quidẽ ma-

ſedictis afficitur:iuxta vos autem glorificatur.

15 Nequis enim veſtrum affligatur vt homicida,aut fur, aut facinoroſus, aut curioſus alienarum rerum.

16 Porrò ſi vt Chriſtianus [affligitur aliquis], ne pudefiat: imò glorificet Deum in parte hac.

17 Quandoquidem & tempus eſt vt incipiat iudicium à domo Dei: * quòd ſi primũ [incipit] à nobis, quis erit finis eorum qui non credunt Dei Euangelio?

Ier.25,29 Lu.23,29

18 * Et ſi iuſtus vix ſaluus efficitur,impius & peccator vbi comparebit?

Prou. 11, 31

19 Proinde qui affliguntur iuxta voluntatem Dei, tanquam apud fidelem conditorẽ deponant animas ſuas benefaciendo.

CAPVT V.

1 Seniores admonet, ne imperium vſurpent in Eccleſiam. *5 Iuuenibus docilitatẽ & modeſtiam commendat: 8 ſobrietatem quoque,& excubias adverſus hoſtem truculentum.*

C. 7

PResbyteros qui inter vos ſunt,obſecro, qui ſum & ipſe presbyter, ac teſtis afflictionum Chriſti, atq; idem conſors gloriæ quæ revelabitur:

2 Paſcite, quantum in vobis eſt, gregem Chriſti,curam illius agentes non coactè,ſed volentes: non turpiter affectantes lucrum, ſed propenſo animo:

3 Neq;

3 Neq; ceu dominium exercentes adver-
ſus cleros,ſed ſic vt ſitis exemplaria gregis.
4 Et quum apparuerit ille paſtorum prin
ceps, reportabitis immarceſsibilem gloriæ
coronam.
5 Similiter iuniores ſubditi eſtote ſenio-
ribus,ſic vt omnes alius alij vicißim ſubii-
ciamini. Humilitatem animi vobis infixam
habete:* propterea quòd Deus ſuperbis re *Iac. 4, 6*
ſiſtit,humilibus autem dat gratiam.
6 * Humiliemini igitur ſub potenti manu *Iac.4,10*
Dei, vt vos extollat quum erit opportu-
num,
7 * Omni cura veſtra coniecta in illum: *Pſ. 54,23*
nam illi cura eſt de vobis. *Sap.12,13*
8 Sobrij eſtote,vigilate,† quoniam adver *Mat.6,25*
ſarius veſter diabolus tanquam leo rugiens *Lu.12,22*
obambulat.quærens quem devoret: *Philip.4,*
9 Cui reſiſtite,ſolidi fide,ſcientes eaſdem *6*
afflictiones veſtræ quæ in mundo eſt frater- *1.Tim.6,*
nitati conſummari. *8*
10 Sed Deus omnis gratiæ qui vocauit *† Luc.22,*
nos ad æternam ſuam gloriam per Chriſtũ
Ieſum, parumper afflictos, idem inſtauret *31*
vos,fulciat,roboret,ſtabiliat.
11 Ipſi gloria, imperium in ſecula ſeculo-
rum,Amen.
12 Per Syluanum vobis fidelem fratrem,
vt arbitror,paucis ſcripſi, adhortans ac te-
ſtificans hanc eſſe veram gratiam Dei in
qua ſtatis,

13 Salutat vos ea quæ eſt in Babylone, veſtræ conſors electionis Eccleſia, & Marcus filius meus.

Rō.16,16 14 * Salutate vos mutuo charitatis oſculo. 1.Cor.16, 20 2.Cor.13, 12 Pax vobis omnibus, qui eſtis in Chriſto Ieſu. Amen.

IN EPISTOLAM PETRI POTERIOREM ARgumentum, per Eraſmum Roterodamum.

Hanc, vt apparet, ſcripſit admodum ſenex, & iam morti vicinus: quandoquidem de obitu ſuo meminit. Scribit autē promiſcuè Chriſtianis omnibus, adhortans ad vitæ puritatem, et veterum exemplis, ac terrore iudicij extremi deterrens à turpibus: vehementer inſectans eos qui ſimplicium animos perverſa doctrina corrumperent, negantes adventurum Chriſtum.

Epiſt.

EPISTOLA
CATHOLICA SE-
cunda Petri Apoſtoli.

CAPVT I.

3 Poſtquam Dei bonitatem, 5 & fidei bona commemorauit, 6 ſanctitatem vitæ illis commendat: 12 & quò plus ponderis habeat monitio, 14 ſe iam morti vicinum indicat: 16 inſuper etiam oculatum teſtem ſe eſſe aſſerit.

SIMEON Petrus ſeruus & Apoſtolus Ieſu Chriſti, iis qui æquè pretioſam nobiſcũ ſortiti ſunt fidem per iuſtitiã Dei noſtri & Seruatoris Ieſu Chriſti:
2 Gratia vobis & pax multiplicetur per a-
gnitionem Dei & Ieſu Domini noſtri:
3 Sicvt eius diuina virtus omnia nobis lar-
gita eſt, quæ ad vitam ac pietatem pertinẽt,
per agnitionem eius qui vocauit nos per
gloriam & virtutem:
4 Per quæ pretioſa nobis ac maxima pro-
miſſa donata ſunt: vt per hæc efficeremini
diuinę conſortes naturę, ſi refugeritis à cor
ruptione quæ eſt in mundo per concupi-
ſcentiam.

5 Sed in hoc ipſum omni adhibito ſtudio,
ſubminiſtrate in fide veſtra virtutem, in vir
tute verò ſcientiam,
6 In ſcientia verò temperantiã, in tempe-
rantia verò patientiã: rurſus in patiẽtia pie-
tatem:
7 In pietate autem fraternã charitatem: in
fraterna verò charitate dilectionem.
8 Hæc enim quum vobis adſint & exvbe-
rent, haud otioſos, nec in irritum laboran-
tes efficiunt, ad Domini noſtri Ieſu Chriſti
cognitionem.
9 Nam cui non adſunt hæc, is cæcus eſt, &
manu viam tentans, oblitus ſeſe à veteribus
peccatis ſuis fuiſſe purgatum.
C. 2 10 Quapropter, fratres, potiùs operam da
te vt vocationem & electionem veſtram fir
mam efficiatis. hæc enim ſi feceritis, non la-
bemini vnquam.
11 Siquidẽ ad hunc modũ abvndè ſubmini
ſtrabitur vobis introitus in æternũ regnum
Domini noſtri & Seruatoris Ieſu Chriſti.
12 Quapropter haud negligam vos ſem-
per cõmonere de his, tametſi ſciatis, & cõ-
firmati ſitis in præſenti veritate.
12 Attamen iuſtum arbitror, quandiu ſum
in hoc tabernaculo, excitare vos per com-
monitionem:
14 Quum ſciam breuì futurum vt depo-
nam hoc tabernaculum meum, † quemad-
Iohã. 21, 19. modum & Dominus noſter Ieſus Chriſtus
ſignificauit mihi.

15 Quum

15 Quin & dabo ſemper operam, vt vos
poſt exitum meum, horum mentionem fa-
cere poſsitis.
16 *Non enim arte compoſitas fabulas ſe- 1. Cor. 1,
quuti, notam vobis fecimus Domini noſtri 17:2,1:4.
Ieſu Chriſti virtutem & adventum: ſed qui 13
oculis noſtris aſpeximus illius maieſtatem.
17 Acceperat enim à Deo patre honorẽ
& gloriam, voce ad eum delata huiuſmodi
à magnifica gloria,* Hic eſt ille filius meus *Mat*. 17, 5
dilectus, in quo mihi complacitum eſt. *Col*. 1, 13
18 Et hanc vocẽ nos audiuimus è cælo de-
latã, quũ eſſem⁹ vnà cũ illo in mõte ſancto.
19 Et habemus firmiorem ſermonem pro-
pheticum: cui dum attenditis, ceu lucernæ
apparenti in obſcuro loco, rectè facitis, do-
nec dies illuceſcat, & lucifer exoriatur in
cordibus veſtris.
20 Si illud priùs noueritis,* quòd omnis 2. *Tim*. 3,
Prophetica Scriptura non ſit priuatæ inter- 16
pretationis.
21 Non enim voluntate hominis allata eſt
olim Prophetia, ſed à Spiritu ſancto impul-
ſi, loquuti ſunt ſancti Dei homines.

CAPVT II.

*1 Exponit, cur hæc monuerit ſuperiùs, ni-
mirum propter falſos doctores, 3 quorum
nefandas artes ac interitũ deſcribit: 12 bru-
tis animalibus, 17 & fontibus ſine aqua,
eos comparat, 20 quòd homines Deo cõſe-
cratos, ad priſtinam immunditiẽ retrahãt.*

C.3 FVerunt autem & pſeudoprophetæ in po
pulo, quemadmodum & inter vos erunt
falſi doctores, qui clàm inducent ſectas per-
nicioſas, etiam Dominum qui illos merca-
tus eſt, abnegantes, accerſentes ſibiipſis ce-
lerem interitum.
2 Et pleriq; ſequentur illorum exitia: per
quos vìa veritatis maledictis afficietur,
3 Et per auaritiam factitiis ſermonibus de
vobis negotiabuntur: quibus iudicium iam
olim non tardat, & perditio illorum nõ dor
mitat.
Iob 4, 18 4 Nam ſi Deus angelis* qui peccauerant
†Iudæ 6 nõ pepercit: †ſed catenis noctis in tartarum
præcipitatos, tradidit ſeruatos in iudicium,
Gen. 7, 23 5 Et priſco mundo non pepercit,* ſed o-
ctauum iuſtitiæ præconem Noe ſeruauit:
diluuio in mundum impiorum inducto:
Gẽ. 19, 24 6 Et* ciuitates Sodomorum ac Gomorrhę
in cinerem redactas, ſubverſione conde-
mnauit, eóſq; fecit exemplum iis qui impiè
forent acturi:
7 Et iuſtum Lot qui opprimebatur à nefa
riis per libidinoſam converſationẽ, eripuit.
8 (Is enim oculis & auribus iuſtus, quum
Pſal. 118, habitaret inter illos,* quotidie animam iu-
158 ſtam iniquis illorum factis excruciabat.)
9 Nouit Dominus pios è tentatione eri-
pere, iniuſtos autem in diem iudicij punien
dos ſeruare:
10 Maximè verò illos qui carnem ſequen
tes, in concupiſcentia pollutionis ambulãt,

ac dominationem contemnũt,audaces,prę-
fracti, qui gloria præcellentes non veren-
tur convitiis inceſſere:
11 Quum ipſi Angeli qui ſunt robore ac
virtute maiores,non ferunt adverſus ſeſe a-
pud Dominum maledicum iudicium.
12 At iſti velvti bruta animãtia,natura ge-
nita in capturam & in perniciem,in his quæ
non intelligunt maledicentes,in perditione
ſua peribunt:
13 Reportantes mercedem iniuſtitiæ, pro
voluptate ducentes,ſi in diem deliciis fruan
tur: labes ac maculæ,qui conviuantes,in er-
roribus ſuis inſultant vobis:
14 Oculos habentes plenos adulteræ, &
qui à peccando ceſſare neſciant, ineſcantes
animas inſtabiles, cor habẽtes exercitatum
rapinis,execrabiles filij:
15 Qui relicta recta via aberrarunt,ſequu-
ti *viam Balaam filij Boſor, qui mercedem *Num.22,*
iniquitatis dilexit, 21
16 Sed redargutus fuit de ſua iniquitate: a- *Iudæ* 11
nimal ſubiugale, mutum, humana voce lo-
quens,prohibuit Prophetæ dementiam.
17 *Iſti ſunt fontes aqua carentes, nebulæ *Iudæ* 12
quæ à procella feruntur: quibus caligo te-
nebrarum in æternum ſeruata eſt.
18 Siquidem vbi vehementer faſtuoſa va-
nitatis verba ſonuerint,ineſcãt homines per
cõcupiſcentias carnis voluptatibus,eos qui
verè aufugerãt ab his qui in errore conver-
ſantur,

19 Dum illis libertatem pollicentur, quũ
Ioh.8,34 ipſi ſerui ſint corruptionis.*Siquidem à quo
Rõ.6,20 quis ſuperatus eſt, huic etiam in ſeruitutem
eſt addictus.
Mat.12, 20 †Nam ſi poſteaquã refugerunt ab in-
45 quinamentis mundi, per agnitionem Domi
Heb. 6, ni,& ſeruatoris Ieſu Chriſti, tamen his rur-
4.10,26 ſum involuti ſuperantur, facta ſunt illis po-
ſtrema peiora primis.
21 Satius enim fuiſſet illis, non cognouiſſe
viam iuſtitiæ, quàm vbi cognouerunt, con-
verti ab eo quod illis traditum fuit, ſancto
præcepto.
22 Verùm accidit illis id quod vero pro-
Prou.26, verbio dici ſolet: * Canis reverſus ad ſuum
11 ipſius vomitum:& Sus lota,[reverſa] ad vo-
lutabrum cœni.

CAPVT III.

1 Oſtendit, non fruſtra hæc repeti: 2 quia ſæpiùs excitandi ſint 3 ob periculũ, quod ab illuſoribus illis impendet: 8 itaque pios monet, ne ex carnis ſenſu 12 diem Domini metiantur, 14 ſed quaſi præſentem ſibi ſtatuant: 15 in qua doctrina Paulum facit ſibi ſocium & ſuffragatorem.

HAſce iam alteras vobis, chariſsimi, ſcribo literas, in quibus extimulo veſtram, per commonitionem, ſynceram mentem,
2 Vt memores ſitis verborum quæ prædi-
cta ſunt à ſanctis Prophetis,& mãdati noſtri,
qui ſumus Apoſtoli Domini & Seruatoris,

3 *Illud

3 Illud primùm ſcientes,*venturos in ex- C.4.
tremis diebus illuſores, qui iuxta proprias 1.Tim.4,
concupiſcentias ambulent, 1
4 Et dicant, Vbi eſt pollicitatio adventus 2.Tim.3,
eius?ſiquidem ex quo [die] Patres obdor- 1
mierunt,ſic omnia permanent ab initio cō- Iudæ 18
ditionis.
5 Nam illud volentes neſciunt, quòd cæli
iam olim fuerint ac terra, ex aqua & per a-
quam conſiſtens Dei ſermone,
6 Per quæ is qui tum erat mundus, aqua
invndatus periit.
7 At qui nunc ſunt cæli ac terra, eiuſdem
ſermone repoſiti ſunt, & ſeruantur igni, in
diem iudicij & perditionis impiorum ho-
minum.
8 Vnum autem hoc ne lateat vos, dilecti,
quòd vnus dies apud Dominum perinde eſt
vt mille anni,& mille anni vt dies vnus.
9 Haud tardat Dominus qui promiſit,
quemadmodum nonnulli tarditatem exiſti-
mant: verùm patiens eſt erga nos, *illum nō Ezech.18,
vult vllos perire,ſed omnes ad pœnitentiam 23. 33.11.
recipere. 1.Tim.2,
10 †Veniet autem dies Domini ſicut fur in 4
nocte,quo cæli,procellæ in morem, tranſi- †Matth.
bunt: elementa verò æſtuātia ſoluentur,ter- 24,44
ráque & quæ in ea ſunt opera,exvrentur. 1.Theſ.5,
11 Quum igitur hæc omnia ſoluātur, qua- 2
les oportet eſſe vos in ſanctis converſatio- Apoc.3,3:
nibus ac pietatibus, 16,15
12 Expectantes & accelerantes adventum

diei Dei, per quem cæli incenſi ſoluentur,
& elementa æſtuantia liqueſcent.
Eſa.65, 17. 66,22 Apo.21, 1. 13 *Sed cælos nouos ac terram nouam iu-
xta promiſſum illius expectamus, in quibus
iuſtitia inhabitat.
14 Quapropter dilecti, hæc expectantes,
date operam vt immaculati & incontami-
nati ab illo reperiamini in pace:
Rom.2,4 15 *Dominíque noſtri patientiam, ſalutem
arbitremini: quemadmodum & dilectus fra
ter noſter Paulus iuxta ſibi datam ſapientiã
ſcripſit vobis,
16 Etiam in omnibus ferè epiſtolis loquẽs
de his: inter quæ ſunt nonnulla difficilia in-
tellectu, quæ indocti parúmque firmi detor
quent, ſicvt & cæteras Scripturas, ad ſuam i-
pſorum perniciem.
17 Vos igitur, dilecti, poſteaquam præmo-
niti eſtis, cauete ne ſimul cum aliis nefario-
rum errore abducti, excidatis à propria ſta-
bilitate:
18 Sed creſcite in gratia, & cognitione Do-
mini noſtri & Seruatoris Ieſu Chriſti. Ipſi
gloria & nunc & in diem æternitatis. Amen.

In

IN EPISTOLAM IOHANNIS PRIOREM ARgumentum, per Eraſmum Roterodamum.

HAnc epiſtolam eſſe Iohãnis Apoſtoli, qui ſcripſit Euangeliũ, vel ipſe ſermonis character arguit. Multus eſt in mentione lucis ac tenebrarum, vitæ ac mortis, odij & charitatis, in iterãdis verbis, vel vt exceptis ex ſermone proximo. Quod genus eſt illud, vt exemplo, quod dicimus, fiat dilucidius: Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo ſunt. Si quis diligit mundum, non eſt charitas patris in eo: quoniã omne quod in mũdo eſt, etc. Ac mox: Non eſt ex patre, ſed ex mundo eſt. Et mundus tranſit. Quoties hîc iteratur mũdus? Poſtremò eſt in toto huius ſermone quiddam minùs aſtrictũ, ac fuſius, quàm in ſermone reliquorum Apoſtolorum. Eſt autem dilucidior epiſtola, quàm vt egeat argumento: quemadmodũ & duæ ſequentes, quæ Iohanni cuidam presbytero, non Apoſtolo tribuuntur.

EPISTOLA
CATHOLICA PRI-
MA IOHANNIS A-
poſtoli.

CAPVT I.

1 Sermonem illum æternum, in quo eſt
vita, 5 & lux, 7 annuntiare ſe te-
ſtatur: 9 & propitium fidelibus Deum fo-
re, ſi gementes ſub vitiorum onere, confugere
diſcant ad ipſius miſericordiam.

C.1. QVOD erat ab initio, quod
audiuimus, quod vidimus o-
culis noſtris, quod perſpexi-
mus, & manus noſtræ cõtre-
ctauerunt, de ſermone vitæ:
2 Et vita manifeſtata eſt, & vidimus, etiam
teſtamur, & annuntiamus vobis vitam æter
nam quæ erat apud Patrem, & manifeſtata
eſt nobis:
3 Quod vidimus & audiuimus, annuntia-
mus vobis: vt & vos ſocietatem habeatis no-
biſcum, & ſocietas noſtra ſit cum Patre & Fi
lio eius Ieſu Chriſto.
4 Et hæc ſcribimus vobis, vt gaudium ve-
ſtrum ſit plenum.
5 Et hæc eſt promiſsio quam audiuimus
Ioh.1,4 ex ipſo, & annũtiamus vobis, * Quòd Deus
lux eſt, & tenebræ in eo non ſunt vllæ.

6 Si

6 Si dixerimus quòd ſocietatem habemus
cum eo, & in tenebris ambulamus: menti-
mur, & veritatem non facimus.
7 Quòd ſi in luce ambulamus, ſicut ipſe eſt
in luce, ſocietatem habemus inter nos mu-
tuam, * & ſanguis Ieſu Chriſti Filij eius emū- Heb.9.
dat nos ab omni peccato. 14
8 †Si dixerimus, Peccatum non habemus: 1.Pet.1,19.
noſipſos fallimus, & veritas in nobis non Apoc.1, 6
eſt. †3.Reg.
9 Si cōfiteamur peccata noſtra, fidelis eſt 8,46
& iuſtus vt remittat nobis peccata noſtra, & 2.Paral.
emundet nos ab omni iniquitate. 6,36
10 Si dixerimus, Non peccauimus: men- Prou.20,
dacem facimus eum, & ſermo eius non eſt 9
in nobis. Eccls.7,5

CAPVT II.

1 Propoſito Chriſto mediatore & advocato, 3 docet in vitæ ſanctimonia ſitam eſſe Dei cognitionem: 12 quam cuiuſvis ætatis & conditionis hominibus communem facit, 14 modò vni Chriſto adhæreant: 15 tandem vbi ad contemptum mundi hortatus eſt, 18 ſuadet Antichriſtos fugiendos eſſe: 24 inhærendum autem agnitæ veritati.

Filioli mei, hæc ſcribo vobis, ne peccetis:
& ſiquis peccauerit, advocatū habemus
apud Patrem, IESVM Chriſtum iuſtum.
2 Et ipſe eſt propitiatio pro peccatis no-
ſtris: non pro noſtris autem tantùm, ſed

etiam pro totius mundi.
3 Et per hoc ſcimus quòd cognouimus eũ, ſi iuſſa illius obſeruamus.
4 Qui dicit, Noui eum: & præcepta eius non ſeruat, mendax eſt, & in eo veritas non eſt.
5 Qui autem ſeruat ſermonem eius, verè in hoc charitas Dei perfecta eſt: per hoc ſcimus, quòd in ipſo ſumus.
6 Qui dicit ſe in eo manere, debet ſicut ille ambulauit & ipſe ambulare.
C. 2. 7 Fratres, non præceptum nouum ſcribo vobis, ſed præceptum vetus, quod habuiſtis ab initio: præceptum vetus, eſt ſermo quem audiſtis ab initio.
8 Rurſum præceptum nouum ſcribo vobis, quod verum eſt in ipſo, [idem verũ eſt] & in vobis: quia tenebræ prætereunt, & verum lumen iam lucet.
9 Qui dicit ſe in luce eſſe, & fratrem ſuum odit: in tenebris eſt vſque adhuc.
Leu. 19, 17 10 * Qui diligit fratrem ſuum, in lumine manet, & offendiculum in eo non eſt.
Inf. 3, 14 11 Qui autem odit fratrem ſuum, in tenebris eſt, & in tenebris ambulat, & neſcit quò eat: quia tenebræ obcæcauerunt oculos eius.
12 Scribo vobis filioli, quoniam remittuntur vobis peccata propter nomen eius.
13 Scribo vobis patres, quoniam cognouiſtis eum qui ab initio eſt. Scribo vobis adoleſcentes, quoniam viciſtis illum Malum.

14 Scri-

14 Scribo vobis filioli, quoniam cognouiſtis Patrem. Scripſi vobis patres, quoniam cognouiſtis eum qui ab initio eſt. Scripſi vobis adoleſcentes, quoniam fortes eſtis, & verbum Dei manet in vobis, & viciſtis illum Malum.
15 Ne diligatis mundum, neque ea quæ in mundo ſunt: ſiquis diligit mundum, non eſt charitas Patris in eo.
16 Quoniam omne quod eſt in mundo, (velvti concupiſcentia carnis, & cõcupiſcentia oculorum, & faſtus vitæ) non eſt ex Patre, ſed ex mundo eſt.
17 Et mundus tranſit & concupiſcentia eius: qui autem facit voluntatem Dei, manet in æternum.
18 Filioli, nouiſsimum tempus eſt: & ſicvt C.3.
audiſtis quòd Antichriſtus venturus ſit, etiã nunc Antichriſti multi cœperunt eſſe: vnde ſcimus nouiſsimum tempus eſſe.
19 E nobis egreſsi ſunt, ſed non erant ex nobis. nã ſi fuiſſent ex nobis, permanſiſſent vtique nobiſcum: ſed vt manifeſti fierent, quòd non ſint omnes ex nobis.
20 Sed vos vnctionem habetis à Sancto illo, & noſtis omnia.
21 Non ſcripſi vobis quaſi ignorãtibus veritatem, ſed tanquam ſcientibus eam: quódque omne mendacium ex veritate non eſt.
22 Quis eſt mendax, niſi is qui negat Ieſum eſſe Chriſtum? hic eſt Antichriſtus qui negat Patrem & Filium.

23 Quiſquis negat Filium, is ne Patrē quidem habet.
24 Vos igitur quod audiſtis ab initio, in vobis permaneat: ſi in vobis permanſerit quod audiſtis ab initio, & vos in Filio & Patre manebitis.
25 Et hæc eſt repromiſsio qua ipſe pollicitus eſt nobis vitam æternam.
26 Hæc ſcripſi vobis de his qui ſeducunt vos:
27 Et vnctio quā vos accepiſtis ab eo, manet in vobis: & non neceſſe habetis vt quiſquam doceat vos: ſed ſicvt ipſa vnctio docet vos de omnibus, & verax eſt, & non eſt mendacium: & ſicvt docuit vos, manete in ea.
28 Et nunc, filioli, manete in eo: vt quum apparuerit, habeamus fiduciam, & non pudefiamus ab eo in adventu eius.
29 Si ſcitis quòd iuſtus eſt, ſcitote quòd omnis qui facit iuſtitiam, ex ipſo natus eſt.

CAPVT III.

1 Inæſtimabilem diuinæ adoptionis honorem commendans, 3 teſtandam eſſe bonis operibus, vitæ nouitatem docet: 14 cuius certum ſymbolum eſt charitas, 19 deinde fiduciam, 22 & Dei invocationem ſubnectit.

Videte qualem charitatē dedit nobis Pater, vt filij Dei nominemur: propter hoc mundus non nouit vos, quia nō nouit eum.

2 Chariſsimi, nunc filij Dei ſumus, & non-
dum apparuit id quod futuri ſumus: ſcimus
autem quòd ſi apparuerit, ſimiles ei erimus:
quoniam videbimus eum ſicvti eſt.
3 Et omnis qui habet hanc ſpem in eo, pu-
rificat ſe ſicvt & ille purus eſt.
4 Omnis qui committit peccatum, idem
& iniquitatem committit: & peccatum eſt i-
niquitas.
5 Et ſcitis quòd ille apparuit vt peccata no
ſtra tolleret,* & peccatum in eo non eſt. *Eſa.53,9*
6 Omnis qui in eo manet, non peccat: o- *1.Pet.1,*
mnis qui peccat, non vidit eum, nec cogno- *22*
uit eum.
7 Filioli, nemo vos ſeducat. qui exercet iu
ſtitiam, iuſtus eſt, ſicvt & ille iuſtus eſt.
8 * Qui committit peccatum, ex diabolo *Ioh.8,44*
eſt: quoniam ab initio diabolus peccat. Ad
hoc apparuit Filius Dei, vt diſſoluat opera
diaboli.
9 Omnis qui natus eſt ex Deo, peccatum
non committit: quoniam ſemen ipſius in eo
manet, & non poteſt peccare, eo quòd ex
Deo natus eſt.
10 In hoc manifeſti ſunt filij Dei & filij dia- C.4
boli: omnis qui non facit iuſtitiam, non eſt
ex Deo, & qui non diligit fratrem ſuum.
11 Quoniam hæc eſt annuntiatio quam
audiſtis ab initio, * vt diligamus nos invi- *Iohã.13,*
cem. 34:15,12
12 Non ſicvt † Cain ex illo Malo erat, & oc † Gẽ.4,8
cidit fratrem ſuum. & propter quid occidit

eum? quia opera eius mala erant: fratris au-
tem eius iuſta.
13 Ne miremini, fratres mei, ſi odit vos
mundus.
14 Nos ſcimus quòd tranſlati ſumus de
Leu.19, morte ad vitã, quia diligimus fratres: * qui
17 non diligit fratrem, manet in morte.
Sup.2,10 15 Omnis qui odit fratrem ſuum, homici-
da eſt: & ſcitis quòd omnis homicida non
habet vitam æternam in ſe manentem.
Ioh.15,13 16 *Per hoc cognouimus charitatem, quo-
Eph.5,2 niam ille animam ſuam pro nobis poſuit: &
nos debemus pro fratribus animas ponere.
Luc.3,11 17 *Qui verò habuerit ſubſtantiam mun-
Iac.2,15 di, & viderit fratrem ſuum egentem, & clau-
ſerit viſcera ſua ab eo, quomodo charitas
Dei manet in eo?
18 Filioli mei, ne diligamus verbo neque
lingua: ſed opere & veritate.
19 Et per hoc cognoſcimus quòd ex veri-
tate ſumus, & in conſpectu eius ſuadebimus
cordibus noſtris.
Mat.21, 20 Quoniam ſi condemnet nos cor no-
22 ſtrum, maior eſt Deus corde noſtro, & no-
Ioh.15,7: uit omnia.
16.23 21 Chariſsimi, ſi cor noſtrum non conde-
Inf.5,14 mnet nos, fiduciam habemus erga Deum.
†Matth. 22 Et* quicquid petierimus, accipimus ab
eo: quoniam præcepta eius cuſtodimus, &
17,5 ea quæ ſunt placita coram eo, facimus.
Iohan.6, 23 †Et hoc eſt præceptum eius, vt creda-
29.17,3 mus nomini filij eius Ieſu Chriſti, & diliga-
mus

mus nos mutuò, ſicvt dedit præceptum.
24 *Et qui ſeruat præcepta eius, in illo ma- Ioh. 13,
net: & ipſe in eo: & per hoc ſcimus quòd ma 14:15,10
net in nobis, è Spiritu quem nobis dedit.

CAPVT IIII.

*1 Vbi quædam inſeruit de probandis ſpi
ritibus: 4 quorũ alij ex mundo, 5 a-
lij ex Deo loquuntur: 7 ad charitatem
redit: 11, 19 & Dei exemplo ad frater-
num amorem hortatur.*

CHariſsimi, ne cuivis ſpiritui credatis:
ſed probate ſpiritus an ex Deo ſint.
quoniam multi pſeudoprophetæ exierunt
in mundum.
2 Per hoc cognoſcite Spiritum Dei: O-
mnis ſpiritus qui cõfitetur Ieſum Chriſtum
in carne veniſſe, ex Deo eſt.
3 Et omnis ſpiritus qui non confitetur Ie-
ſum Chriſtum in carne veniſſe, ex Deo non
eſt: & hic eſt ille [ſpiritus] Antichriſti, de quo
audiſtis quòd venturus ſit, & nunc iam in
mundo eſt.
4 Vos ex Deo eſtis filioli, & viciſtis eos:
quoniam maior eſt qui in vobis eſt, quàm
qui in mundo.
5 Ipſi è mundo ſunt, ideo è mundo loquũ-
tur, & mundus eos audit.
6 Nos ex Deo ſumus, * qui nouit Deum, Ioh. 8,47
audit nos: qui non eſt ex Deo, nõ audit nos.
per hoc cognoſcimus ſpiritum veritatis &
ſpiritum erroris.

C.5. 7 Chariſsimi, diligamus nos invicem: quia
charitas ex Deo eſt: & omnis qui diligit, ex
Deo natus eſt, & cognoſcit Deum.
8 Qui non diligit, non nouit Deum: quo-
niam Deus charitas eſt.
Ioh.3,16 9 *In hoc apparuit charitas Dei in nobis,
quòd Filium ſuum vnigenitum miſit Deus
in mundum, vt viuamus per eum.
10 In hoc eſt charitas, non quòd nos di-
lexerimus Deũ: ſed quòd ipſe dilexerit nos,
& miſerit Filium ſuum propiciationem pro
peccatis noſtris.
11 Chariſsimi, ſi ſic Deus dilexit nos, & nos
debemus nos mutuò diligere.
Ioh.1,12 12 * Deum nemo vidit vnquam. ſi diliga-
1.Tim.6, mus nos invicem, Deus in nobis manet, &
16 charitas eius eſt perfecta in nobis.
13 Ex hoc cognoſcimus, in eo nos mane-
re, & ipſum in nobis, quòd de Spiritu ſuo
dedit nobis.
14 Et nos vidimus, & teſtamur quòd Pater
miſit Filium ſeruatorem mundi.
15 Quiſquis confeſſus fuerit quòd Ieſus eſt
Filius Dei, Deus in eo manet, & ipſe in Deo.
16 Et nos cognouimus & credidimus cha
ritatem quã habet Deus in nobis. Deus cha
ritas eſt: & qui manet in charitate, in Deo
manet, & Deus in eo.
17 In hoc perfecta eſt charitas nobiſcum,
vt fiduciam habeamus in die iudicij, quòd
ſicvt ille eſt, & nos ſumus in mundo hoc.
18 Timor non eſt in charitate, ſed perfe-
cta

cta charitas foras eiicit timorem : quoniam
timor cruciatũ habet. qui autem timet, non
eſt perfectus in charitate.
19 Nos diligimus eum, quoniam ipſe prior
dilexit nos.
20 Siquis dixerit, Diligo Deũ : & fratrem
ſuum oderit, mẽdax eſt. qui enim nõ diligit
fratrem ſuum quem vidit, Deum quem non
vidit, quomodo poteſt diligere?
21 *Et hoc præceptum habemus ab eo, vt Iohã.13,
qui diligit Deum, diligat & fratrem ſuum. 34:15,12

CAPVT V.

1 Oſtendit, fraternum amorem & filem
eſſe res coniunctas: 10 nullam autem ha-
beri poſſe fidem Deo, niſi credẽdo in Chriſtũ:
14 hinc certa eſt invocatio, 16 vt pro fra-
tribus etiam valeant preces noſtræ.

OMnis qui credit Ieſum eſſe Chriſtum,
ex Deo natus eſt : & omnis qui diligit
eum qui genuit, diligit & eum qui natus eſt
ex eo.
2 In hoc cognoſcimus quòd diligamus fi-
lios Dei, quum Deum diligimus, & præce-
pta eius ſeruamus.
3 Hæc eſt enim charitas Dei, vt præcepta
eius ſeruemus, *& præcepta eius grauia nõ Mat.11,
ſunt. 30
4 Quoniam omne quod natũ eſt ex Deo,
vincit mundum : & hæc eſt victoria quæ vi-
cit mundum, fides noſtra. 1.Cor.15,
5 *Quis eſt qui vincit mundum, niſi qui 57

credit quòd Ieſus eſt filius Dei?
6 Hic eſt qui venit, per aquam & ſangui-
nem Ieſus Chriſtus: non per aquam ſolùm,
ſed per aquam & ſanguinem. & Spiritus eſt
qui teſtificatur: quoniam Spiritus eſt ve-
ritas.
7 Quoniam tres ſunt qui teſtimoniũ dant
in cælo, Pater, Sermo, & Spiritus ſanctus: &
hi tres vnum ſunt.
8 Et tres ſunt qui teſtimonium dãt in ter-
ra, Spiritus, & aqua, & ſanguis: & hi tres v-
num ſunt.
9 Si teſtimonium hominum accipimus, te-
ſtimonium Dei maius eſt: quoniam hoc eſt
teſtimonium Dei quod teſtificatus eſt de
Filio ſuo.
Ioh.3,36 10 *Qui credit in Filium Dei, habet teſti-
monium in ſeipſo: qui non credit Deo, men
dacem fecit eum: quia non credit in teſti-
monium quod teſtificatus eſt Deus de Fi-
lio ſuo.
11 Et hoc eſt teſtimonium, quòd vitam æ-
ternam dedit nobis Deus: & hæc vita, in Fi-
lio eius eſt.
12 Qui habet Filium, habet vitam: qui non
Mat.7,7. habet Filium Dei, vitam non habet.
21,22 13 Hæc ſcripſi vobis, qui creditis in nomi-
Marc.11, ne filij Dei: vt ſciatis quòd vitam habetis æ-
24 ternam, & vt credatis in nomine filij Dei.
Luc.11,9 14 Et hæc eſt fiducia quam habemus apud
Iacob.1,5 Deum, * quòd ſiquid petierimus ſecundum
Sup.3,22 voluntatem eius, audit nos.
15 Et

15 Et ſi ſcimus quòd audit nos quicquid pe
tierimus, ſcimus quòd habemus petitiones
quas poſtulauimus ab eo.
16 Siquis viderit fratrem ſuũ peccare pec- C.7
catum non ad mortem:petet, & dabit ei vi-
tam:peccantibus non ad mortem.*Eſt pec- Mat.12,
catum ad mortem: non pro illo dico vt ro- 31
ges. Marc.3,
17 Omnis iniquitas peccatũ eſt:& eſt pec-
catum non ad mortem. 29
18 Scimus quòd omnis qui natus eſt ex Luc.12,10
Deo, non peccat: ſed qui genitus eſt ex
Deo, ſeruat ſeipſum, & Malus ille non tan-
git eum.
19 Scimus quòd ex Deo ſumus,& mundus
totus in malo conſtitutus eſt.
20 Scimus autem quòd Filius Dei venit:
*& dedit nobis mentem vt cognoſcamus il- Luc.24,
lum qui verus eſt: & ſumus in vero, in filio 45
eius Ieſu Chriſto:hic eſt verus Deus, & vita
æterna.
21 Filioli, cauete vobis à ſimulachris. A-
men.

EPISTOLA IOHANNIS ſecunda.

1 *Inſcribitur hæc Epiſtola eximiæ at*
præſtanti dignitate feminæ, 4 *quæ filios*
in Dei timore rectè educatos habebat. 6 *Hãc*
orat, vt in charitate Chriſtiana perſeueret,
7 *ne in Antichriſtos incidat:* 10 *quin po-*
tiùs eos omnino vitet.

SEnior Electæ dominæ & filiis eius, quos ego diligo in veritate: & non ego ſolus, ſed & omnes qui cognouerunt veritatem,

2 Propter veritatem quæ permanet in no-
bis, & nobiſcum erit in æternum:
3 Erit nobiſcum gratia, miſericordia, pax
à Deo Patre, & à Domino Ieſu Chriſto Filio
Patris in veritate & charitate.
C.1. 4 Gauiſus ſum valdè quòd inveni de filiis
tuis ambulantes in veritate, ſicvt præceptũ
accepimus à Patre.
5 Et nunc rogo te, Domina, (non tanquã
mandatum nouum ſcribo tibi, ſed quod ha-
Iohã.13, buimus ab initio)* vt diligamus nos mutuò.
34:15,12 6 Et hæc eſt charitas, vt ambulemus ſecun
dum præceptum eius: hoc eſt præceptum,
quemadmodum audiſtis ab initio, vt in eo
ambuletis.

7 Quo-

7 Quoniá multi ſeductores ingreſsi ſunt
in mundum, qui non cõfitentur Ieſum Chri
ſtum venturum in carne. hic eſt ſeductor &
Antichriſtus.
8 Intuemini voſipſos: ne perdamus quæ
operati ſumus, ſed vt mercedem plenam re-
cipiamus.
9 Omnis qui tranſgreditur, & non manet
in doctrina Chriſti, Deum non habet: qui
manet in doctrina Chriſti, hic & Patrem &
Filium habet.
10 Siquis venit ad vos, & hanc doctrinam
non affert: * ne recipiatis eum in domum, Rõ.16,17
nec Aue ei dixeritis.
11 Qui enim dicit illi aue, communicat o-
peribus eius malis.
12 Quum multa haberem vobis ſcribenda,
nolui per chartam & atramentum: ſed ſpero
me venturum ad vos, & præſentem præſen-
tibus loquuturum: vt gaudium noſtrum ſit
completum.
13 Salutant te filij ſororis tuæ Electæ. A-
men.

EPISTOLA IOHANNIS tertia.

1 *Hoſpitalitatem Gaij laudat,* 9 *& Diotrephis petulantiam accuſans,* 11 *Gaiũ monet, vt in benefaciendo perſeueret:* 12 *poſtremò Demetrium commendat.*

SENIOR Gaio dilecto, quem ego diligo in veritate.
2 Dilecte, de omnibus opto vt proſperè agãt & rectè valeant, ſicvt proſperè agit anima tua.
3 Gauiſus ſum enim valde venientibus fratribus, & teſtimonium reddentibus veritati tuæ, ſicvt tu in veritate ambulas.
4 Maius iis non habeo gaudium, quàm vt audiam filios meos in veritate ambulare.
5 Chariſsime, fideliter facis quicquid operaris in fratres & in hoſpites,
6 Qui teſtimonium reddiderunt charitati tuæ in conſpectu Eccleſiæ: quos bene facies ſi deduxeris dignè Deo.
7 Pro nomine enim eius profecti ſunt, nihil accipientes à Gentibus.
8 Nos ergo debemus recipere huiuſmodi, vt cooperatores ſimus veritati.
9 Scripſi Eccleſiæ, ſed is qui amat primatũ ge-

gerere in eis Diotrephes, non recipit nos.
10 Propter hoc ſi venero, indicabo facta
illius quæ facit, verbis malitioſis garriens in
nos: & nec his contentus, non ſolùm non re-
cipit fratres, verumetiam volentes recipere
prohibet, & è congregatione eiicit.
11 Dilecte, ne imiteris quod malum eſt,
ſed quod bonum eſt. qui benefacit, ex Deo
eſt: qui autem malefacit, non videt Deum.
12 Demetrio teſtimonium redditum eſt ab
omnibus, & ab ipſa veritate: ſed & nos teſti-
monium perhibemus, & noſtis quòd teſti-
monium noſtrum verum eſt.
13 Multa habebam quæ ſcriberem, ſed no-
lo per atramentum & calamum ſcribere ti-
bi.
14 Spero autem protinus me viſurum te,
& præſentes coràm loquemur.
15 Pax tibi. Salutant te amici. Saluta ami-
cos nominatim.

VITA S. IVDAE APOSTOLI, PER DIVVM Hieronymum.

IVdas frater Iacobi paruam quidem, quæ de ſeptem Catholicis eſt, epiſtolã reliquit. Et quia de libro Enoch, qui apocryphus eſt, in ea aſſumit teſtimonium, à pleriſque reiicitur: tamen auctoritatem vetuſtate iam & vſu meruit, & inter Sanctas ſcripturas computatur.

IN EPISTOLAM IVDAE ARGVMENTVM, per Eraſmum Roter.

MVltis verbis deſtomachatur in eos qui cupiditatibus ſuis excæcati, adverſabantur Euangelio. Quod tamen nouum videri non debeat, cum iam olim in hoc deſtinati ſint, & ab Apoſtolis prædictum ſit, id genus homines irrepturos in gregem Chriſtianorũ. Adverſus hos ſic armat eos, vt ſtudeant & illos, vel increpatione coercere, vel admonendo ſeruare. Quod ſi non queant, certè ipſi ſeſe parent in adventum Chriſti.

EPISTOLA CATHOLICA IVDÆ Apoſtoli.

3 Admonet pios, vt ſibi caueant ab eo hominum genere, 4 qui ex Chriſti gratia laſciuiendi prætextum captant: 5 quos non impunè laturos eius gratiæ contemptum, 6, 7 tribus exemplis demonſtrat, 14 & vaticinium Enoch profert. 20 Modum denique piis oſtendit, quo omnes eorum machinas diſiicere queant.

IVdas IESV Chriſti ſeruus, frater Iacobi, iis qui in Deo patre ſanctificati ſunt, quíq; Ieſu Chriſto ſeruati ſunt, vocatis:

2 Miſericordia vobis & pax & charitas multiplicetur.

3 Dilecti, tantum mihi ſtudium fuit ſcri- C.1.
bendi ad vos de communi ſalute, vt non potuerim non ſcribere vobis, obſecrans vt veſtris laboribus adiumento ſitis fidei quę ſemel data eſt Sanctis.

4 Obiter enim ſubierunt quidam homines, qui priùs deſcripti fuerant in hoc iudicium impij, qui Dei noſtri gratiam transferunt ad laſciuiam: ac Deum qui ſolus eſt herus, ac Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum negant.

5 Volo autem vos commonefacere, quum
ſciatis ſemel illud, quòd Dominus poſtea-
quam populum ex Aegypto ſaluum eduxe-
Num.14, rat,*rurſus eos qui nō credebant perdidit.
37 6 †Quódq; Angelos qui non ſeruauerāt
Heb.3,17 ſuam originem, ſed reliquerant ſuum do-
†*Iob 4,* micilium,ad iudicium magni illius diei vin-
18 culis æternis ſub caligine ſeruauit.
2.*Pet.*2,4 7 *Sicvt Sodoma & Gomorrha,& his fini-
**Gē.*19, timæ ciuitates, quæ ad conſimilem modum
24 cum illis, ſtupris inquinatæ fuerant, ac ſe-
quutæ fuerant carnem alienam, propoſi-
tæ ſunt exemplo, ignis æterni pœnam ſuſti-
nentes:
8 Similiter ſanè & hi deluſi inſomniis,car-
nem quidem polluunt, dominos verò ſper-
nunt, in poteſtate præditos maledicta con-
gerunt.
9 At Michael Archangelus, quum adver-
ſus diabolum certans diſceptaret de corpo-
*Gen.*4,8 re Moſis, nō auſus eſt illi impingere notam
†*Nū.*22, maledicti,ſed dixit,Increpet te Dominus.
23 10 At iſti quæ non nouerūt,ea maledictis
2.*Pet.*2, inſectantur:quæ verò natura ceu animantia
15 rationis expertia,ſciunt,in his corrūpuntur.
C.2. 11 Væ illis: quoniam viam * Cain ingreſsi
**Nū.*16,1 ſunt,& deceptione mercedis, †qua deceptꝰ
fuit Balaam,effuſi ſunt, * & contradictione
2.*Pet.*2, Core perierunt.
16 12 Hi ſunt inter charitates veſtras macu-
†2.*Pet.*2, læ,inter ſe conuiuantes,abſq; vllius timore,
17 ſuopte ductu arbitrióque viuentes:†nubes

aquam

aquam nō habentes, quæ à ventis circuma-
guntur: arbores Autumno marceſcētes, in-
frugiferæ, bis emortuæ & eradicatæ:
13 Vndæ efferæ maris, deſpumantes ſua i-
pſorum dedecora: ſtellæ erraticæ, quibus
caligo tenebrarum in æternum ſeruata eſt.
14 Priùs autem his vaticinatus eſt ſepti-
mus ab Adam Enoch, dicens, * Ecce venit *Eſa.*3,14
Dominus in ſanctis milibus ſuis, *Mat.*24,
15 Vt faciat iudicium adverſus omnes, & 30
redarguat omnes ex iis qui ſunt impij, de fa- *Apoc.*1,7
ctis omnibus quæ impiè patrarunt, déque
omnibus duris quæ loquuti ſunt adverſus
eum peccatores impij.
16 Hi ſunt murmuratores, queruli, iuxta
concupiſcentias ſuas ambulantes, *& os il- *Pſ.*16,10
lorum loquitur tumida, admirantes perſo-
nas vtilitatis gratia.
17 Vos autem dilecti, memores eſtis ver- C.3.
borum quæ antehac dicta fuerunt ab Apo-
ſtolis Domini noſtri Ieſu Chriſti,
18 *Quòd dixerunt vobis, in extremo tē- 1.*Tim.*4,
pore futuros illuſores, qui iuxta ſuas impias 1
cupiditates ambularent. 2.*Tim.*3,
19 Hi ſunt qui ſegregant, animales, Spiri- 1
tum non habentes. 2.*Pet.*3,3
20 Vos autem dilecti, ſanctiſsimæ veſtræ
fidei ſuperſtruentes voſipſos, per Spiritum
ſanctum orantes,
21 Vos invicem in charitate Dei ſeruate,
expectantes miſericordiam Domini noſtri
Ieſu Chriſti in vitam æternam

22 Et hos quidem commiſeremini dum di-
iudicamini:
23 Illos autem per timorem ſaluos facite,
ex incendio rapientes: odio proſequentes
& eam quæ in carne eſt maculatã tunicam.
C.4 24 Ei verò qui poteſt illos ſeruare à pecca
to immunes, & ſtatuere in conſpectu glo-
riæ ſuæ, incontaminatos cum exultatione,
25 Soli ſapienti Deo Seruatori noſtro, glo
ria & magnificentia & imperium & poteſtas
nunc & in omnia ſecula. Amen.

APOCALYPSIS IOHANNIS Theologi.

CAPVT I.

1 Indicat doctrinæ genus, quod hîc tractatur: 8 nempe illius, qui eſt principiũ & finis: 12 deinde ſeptem candelabrorum & ſtellarum 20 myſterium explicat.

REuelatio IESV Chriſti, quã
dedit illi Deus vt palàm face-
ret ſeruis ſuis quæ oporteat
fieri citò, & ſignificauit, quũ
miſiſſet mandatum per An-
gelum ſuum ſeruo ſuo Iohanni,
2 Qui teſtificatus eſt ſermonem Dei, & te-
ſtimonium Ieſu Chriſti, & quæcunque vi-
dit.

3 Beatus qui legit & audit verba Prophe-
tiæ, & ſeruat ea quæ in ea ſcripta ſunt: tem-
pus enim propè eſt.
4 Iohannes ſeptem Eccleſiis quæ ſunt in
Aſia, Gratia vobis & pax ab eo, *qui eſt, & Exo.3,10
qui erat, & qui venturus eſt, & à ſeptem ſpi-
ritibus qui in conſpectu throni eius ſunt,
5 Et à Ieſu Chriſto, * qui eſt teſtis fidelis, Pſ.88,38
†primogenitus mortuorum, & princeps re Inf.3,5
gum terræ: ei qui dilexit nos, *& lauit nos à †1.Cor.
peccatis noſtris per ſanguinem ipſius, 15,11
6 Et fecit nos† reges & ſacerdotes Deo & Coloſ.1,
Patri ſuo: ipſi gloria & imperium in ſecula 18
ſeculorum, Amen. *Heb. 9,
7 *Ecce venit cum nubibus, & videbit eũ 14
omnis oculus, & qui eũ cõpunxerunt: & plã 1.Pet.1,
gent ſe ſuper eum omnes tribus terræ, etiã, 19
Amen.
8 †Ego ſum α & ω, principium & finis, 1.Ioh.1,7
dicit Dominus, qui eſt, & qui erat, & qui vẽ- †1.Pet.2,
turus eſt, Omnipotens. 5
9 Ego Iohannes frater veſter, & particeps *Eſa.3,
in afflictione & regno & patientia in Chri- 14
ſto Ieſu, fui in inſula quæ appellatur Pat- Mat. 24,
mos, propter ſermonem Dei & teſtimoniũ 30
Ieſu Chriſti. Iudæ 14
10 Fui in Spiritu in Dominico die, & audi- †Inf.21,
ui poſt me vocem magnam tanquam tubæ, 6:12,13
11 Dicentis, Ego ſum α & ω, primus & no-
uiſsimus: quod vides ſcribe in libro, & mitte
ſeptem Eccleſiis, quæ ſunt in Aſia, Epheſo, &
Smyrnæ, & Pergamo, & Thyatiræ, & Sardis,

&Philadelphiæ,&Laodiciæ.
12 Et converſus ſum vt viderem vocē quæ
loquebatur mecum:& converſus, vidi ſeptē
candelabra aurea,
13 Et in medio ſeptem candelabrorum au-
reorum ſimilem Filio hominis,veſtitum ve-
ſte ad pedes vſque demiſſa, & præcinctum
ad mammillas zona aurea.
14 Caput autem eius & capilli erant cādi-
di,velvt lana alba, & tanquam nix: & oculi
eius tanquam flamma ignis.
15 Et pedes eius ſimiles chalcolibano,vel-
vt in camino ardentes. Et vox illius tāquam
vox aquarum multarum.
16 Et habebat in dextera ſua ſtellas ſeptē:
& de ore eius gladius vtraque parte acutus
exibat. Et facies eius ſicvt ſol lucet in virtu-
te ſua.
17 Et quum vidiſſem eum,cecidi ad pedes
eius tanquam mortuus, & poſuit dexteram
Eſa.41, ſuam ſuper me,dicens mihi,Noli timere,* e-
4:44,6 go ſum primus & nouiſsimus:
18 Et viuus,& fui mortuus, & ecce ſum vi-
uens in ſecula ſeculorum: Amen. & habeo
claues inferorum & mortis.
19 Scribe quæ vidiſti, & quæ ſunt, & quæ
oportet fieri poſt hæc.
20 Sacramentum ſeptem ſtellarum quas
vidiſti in dextera mea,& ſeptem candelabra
aurea. Septem ſtellæ,angeli ſunt ſeptem Ec-
cleſiarum:& candelabra ſeptem quę vidiſti,
ſeptem Eccleſiæ ſunt.

CAPVT II.

Iubetur Iohannes ſcribere, quæ Dominus neceſſaria nouerat Eccleſiis: 1 Epheſiorum, 8 Smyrnenſiũ, 12 Pergamenorũ, 18 Thyatirenſium: 25 vt, quæ ab Apoſtolis acceperunt, teneant.

ANgelo Epheſinæ Eccleſiæ ſcribe, Hæc dicit qui tenet ſeptẽ ſtellas in dextera ſua, qui ambulat in medio ſeptem candelabrorum aureorum,

2 Scio opera tua, & laborem, & patientiã tuam, & quòd non potes ſuſtinere malos, & tentaſti eos qui ſe dicunt Apoſtolos eſſe, & non ſunt, & inveniſti eos mendaces,

3 Et tuliſti, & patientiam habes, & propter nomen meum laboraſti, & non defeciſti.

4 Sed habeo adverſum te, quòd charitatem tuam primam reliquiſti.

5 Memor eſto itaque vnde excideris, & age pœnitentiam, & prima opera fac: ſin minùs, veniam tibi citò, & mouebo candelabrũ tuum de loco ſuo, niſi reſipueris.

6 Sed hoc habes, quia odiſti facta Nicolaitarum, quæ & ego odi.

7 Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Eccleſiis: Vincenti dabo edere de ligno vitæ quod eſt in medio paradiſi Dei.

8 Et Angelo Smyrnæorum Eccleſiæ ſcribe: Hæc dicit primus & nouiſsimus, qui fuit mortuus & viuit,

9 Scio opera tua & afflictionem & pau-

pertatem,(ſed diues es) & blaſphemiam eorũ
qui ſe dicunt Iudæos eſſe, & non ſunt, ſed
ſunt ſynagoga ſatanæ.
10 Nihil horum timeas quæ paſſurus es:
ecce miſſurus eſt diabolus aliquos ex vobis
in carcerem, vt tentemini: & habebitis affli-
ctionem dierum decem, eſto fidelis vſq; ad
mortem, & dabo tibi coronam vitæ.
11 Qui habet aurem, audiat quid Spiritus
dicat Eccleſiis, Qui vicerit, non lædetur à
morte ſecunda.
12 Et Angelo Pergamenſis Eccleſiæ ſcri-
be: Hæc dicit qui habet romphæam vtra-
que parte acutam,
13 Scio opera tua, & vbi habitas, vbi ſedes
eſt ſatanæ, & tenes nomen meum, & non ne-
gaſti fidem meam: & in diebus meis Antipas
teſtis meus fidelis, qui occiſus eſt apud vos,
vbi ſatanas habitat.
14 Sed habeo adverſus te pauca: quia ha-
Num.24, 14:25,2 bes iſtic tenentes doctrinam * Balaam, qui
docebat in Balac mittere ſcandalum coram
filiis Iſrael, edere ex iis quæ ſimulachris im-
molantur, & ſcortari.
15 Ita habes & tu tenentes doctrinam Ni-
colaitarum, quod odi.
16 Reſipiſce: alioqui veniam tibi citò, & pu-
gnabo cum illis gladio oris mei.
17 Qui habet aurem, audiat quid Spiritus
dicat Eccleſiis: Vincenti dabo edere ex man
na abſcondito, & dabo illi calculum candi-
dum, & in calculo nomen nouum ſcriptum,
quod

quod nemo ſcit, niſi qui accipit.
18 Et Angelo Thyatirenſis Eccleſiæ ſcri-
be: Hæc dicit Filius Dei, qui habet oculos tã
quam flammam ignis, & pedes eius ſimiles
chalcolibano,
19 Noui opera tua, & charitatem, & mini-
ſterium, & fidem, & patientiam tuam, & o-
pera tua, & nouiſsima plura prioribus.
20 Sed habeo adverſus te pauca: quia per-
mittis* mulierem Iezabel, quæ ſe dicit pro- 1. Reg. 16,
phetiſſam, docere, & ſeducere ſeruos meos, 31
ſcortari & edere ex iis quæ ſimulachris im-
molantur.
21 Et dedi illi tempus, vt reſipiſceret à ſcor
tatione ſua, nec reſipuit.
22 Ecce, ego mitto eam in lectum: & qui æ-
dulterio miſcentur cũ ea, in afflictionẽ maxi
mã, niſi pœnitentiã egerint ab operib⁹ ſuis:
23 Et filios eius interficiam morte: & ſciẽt
omnes Eccleſiæ quòd ego ſim ille* ſcrutans 1. Sam.
renes & corda: & dabo vnicuique veſtrum 16, 7
ſecundum opera ſua. 1. Paral.
24 Vobis autem dico, & cæteris qui Thya 28, 9
tiræ eſtis, Quicunque non habent doctrinã Pſ. 31, 10
hanc, & qui non cognouerunt profundita- Ier. 11, 20.
tes ſatanæ, quemadmodum dicunt, non mit 17, 10
tam ſuper vos aliud pondus:
25 Tamen id quod habetis, tenete, donec
veniam.
26 Et qui vicerit, & cuſtodierit vſque in fi-
nem opera mea,* dabo illi poteſtatem ſuper Pſal. 2. 8
Gentes,

27 Et reget eas virga ferrea: & tãquam vaſa figuli confringentur.
28 Sicvt & ego accepi à Patre meo, & dabo illi ſtellam matutinam.
29 Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Eccleſiis.

CAPVT III.

1 Sequitur epiſtola quinta ad paſtores eccleſiæ Sardinenſium, 7 Philadelphenſium, 14 & Laodicenſium: 16 ne tepidi ſint, 20 ſed gloriæ Dei promouendæ operam dent.

ET Angelo Eccleſiæ quæ eſt Sardis, ſcribe: Hæc dicit qui habet ſeptem ſpiritus Dei, & ſeptem ſtellas, Scio opera tua: quia nomen habes quòd viuas, & mortuus es.
2 Eſto vigilans, & cõfirma cætera quæ moritura erant: non enim inveni opera tua plena coram Deo.
3 In mente ergo habe qualiter acceperis
1. *Theſ.* 5, 2 & audieris, & ſerua, & reſipiſce.* ſi ergo non
vigilaueris, veniam ad te tãquam fur, & ne-
2. *Pet.* 3, 10 ſcies qua hora veniam ad te.
4 Habes pauca nomina & Sardis, qui non
Inf. 16, 15 inquinauerunt veſtimenta ſua, & ambulabũt mecum in albis: quia digni ſunt.
Philip. 4, 3 5 Qui vicerit, ſic veſtietur veſtimentis albis: & non delebo nomen eius * de libro vi-
Inf. 20, 12; 21, 27 tæ, & confitebor nomen eius coram Patre meo & coram Angelis eius.

6 Qui

6 Qui habet aurem, audiat quid Spiritus
dicat Eccleſiis.
7 Et Angelo Philadelphiẽſis Eccleſiæ ſcri
be: Hæc dicit Sanctus & verax, * qui habet *Eſa*, 22,
clauem Dauid: qui aperit, & nemo claudit: 22
claudit, & nemo aperit:
8 Scio opera tua: ecce, dedi coram te o-
ſtium apertum, & nemo poteſt claudere il-
lud: quia modicam habes virtutem, & ſer-
uaſti ſermonem meum, & non negaſti no-
men meum.
9 Ecce, do de ſynagoga ſatanæ qui dicũt
ſe Iudæos eſſe, & non ſunt, ſed mentiuntur:
ecce, adigam illos vt veniant, & adorent an-
te pedes tuos, & ſciant quòd ego dilexi te.
10 Quoniam ſeruaſti ſermonem patien-
tiæ meæ: & ego ſeruabo te ab hora tenta-
tionis, quæ vẽtura eſt in orbem vniuerſum,
vt tentet habitantes in terra.
11 Ecce, venio citò: tene quod habes, vt
nemo accipiat coronam tuam.
12 Qui vicerit, faciam illum columnam in
templo Dei mei, & foras non egredietur
amplius: & ſcribam ſuper eum nomen Dei
mei, & nomen Ciuitatis Dei mei, nouę Hie-
ruſalem, quæ deſcẽdit de cælo à Deo meo,
& nomen meum nouum.
13 Qui habet aurem, audiat quid Spiritus
dicat Eccleſiis.
14 Et angelo Laodicenſium Eccleſiæ ſcri-
be: Hæc dicit Amen teſtis fidelis & verus,
principium creaturæ Dei:

15 Scio opera tua: quia neque frigidus es,
neque feruidus: vtinam frigidus eſſes, aut
feruidus.
16 Itaq; quoniam tepidus es, & nec frigi-
dus nec feruidus, incipiam te evomere ex
ore meo:
17 Quia dicis, Diues ſum & ditatus ſum,
& nullius egeo: & neſcis quòd tu es miſer
& miſerabilis, & pauper, & cæcus, ac nu-
dus.
18 Suadeo tibi emere à me aurum ignitũ
ex igni, vt locuples fias, & veſtimentis albis
induaris, vt non appareat dedecus nudita-
tis tuæ: & collyrio invnge oculos tuos, vt
videas.
Prou.3,11 19 *Ego quoſcũq; amo, arguo & caſtigo:
Heb.12,5 æmulare ergo, ac reſipiſce.
20 Ecce, ſto ad oſtium, & pulſo: ſiquis au-
dierit vocem meam, & aperuerit ianuã, in-
trabo ad illum, & cœnabo cum illo, & ipſe
mecum.
21 Qui vicerit, dabo ei ſedere mecum in
throno meo: ſicvt & ego vici, & conſedi cũ
Patre meo in throno eius.
22 Qui habet aurem, audiat quid Spiritus
dicat Eccleſiis.

CAPVT IIII.

*1 Alia narratur viſio, 3 diuinæ maie-
ſtatis gloriam continens: 8 quæ à quatuor
animalibus, 10 & viginti quatuor ſenio-
ribus celebratur.*

POſt hæc vidi,& ecce oſtium apertum in
cælo:& vox prima quam audiui, tanquã
tubę loquẽtis mecũ,dicens,Aſcende huc,&
oſtendam tibi quæ oportet fieri poſt hæc.
2 Et ſtatim fui in ſpiritu : & ecce ſedes po-
ſita erat in cælo,& ſupra ſedem ſedens.
3 Et qui ſedebat, ſimilis erat aſpectu lapi-
di iaſpidi & ſardio:& iris erat in circuitu ſe-
dis,ſimilis aſpectu ſmaragdino.
4 Et in circuitu ſedis ſedilia vigintiqua-
tuor : & ſuper thronos vidi vigintiquatuor
Seniores ſedentes , circumamictos ſtolis al-
bis : & habebant in capitibus ſuis coronas
aureas.
5 Et de throno procedebant fulgura & to
nitrua,& voces:& ſeptem lampades ignis ar
dentes ante thronum , quæ ſunt ſeptem ſpi-
ritus Dei.
6 Et in conſpectu ſedis tanquam mare vi-
treum ſimile cryſtallo: & in medio ſedis,&
in circuitu ſedis,quatuor animalia plena o-
culis antè & retrò.
7 Et animal primum ſimile leoni:& ſecun
dum animal ſimile vitulo , & tertium ani-
mal habens faciem velut homo:& quartum
animal ſimile aquilæ volanti.
8 Et quatuor animalia ſingula eorum ha-
bebant alas ſenas in circuitu , & intus ple-
na erant oculis:& requiem non habent die *Eſa.6,3*
ac nocte,dicentia,* Sanctus,ſanctus,ſanctus
Dominus Deus omnipotẽs, qui erat, & qui
eſt,& qui venturus eſt.

9 Et quum darent illa animalia gloriam
& honorem & benedictionem ſedenti ſu-
per thronum, viuenti in ſecula ſeculorum:
10 Prócidunt vigintiquatuor Seniores
ante ſedentem in throno, & adorant viuen-
tem in ſecula ſeculorum, & abiiciunt coro-
nas ſuas ante thronum, dicentes,
Inf. 5, 12 11 * Dignus es Domine accipere gloriam
& honorem & virtutem: quia tu creaſti o-
mnia, & propter voluntatem tuam ſunt, &
creata ſunt.

CAPVT V.

1 *Librum ſeptem ſigillis obſignatū, 3 quē nemo aperire poterat, 6 Agnus ille Dei, 9 dignus qui aperiat, 12 omnium cæleſtiū voce decantatur.*

ET vidi in dextera ſedentis ſuper thro-
num librum ſcriptum intus & in tergo,
ſignatum ſigillis ſeptem.
2 Et vidi angelum fortem prædicantem
voce magna, Quis eſt dignus aperire librū,
& ſoluere ſignacula eius?
3 Et nemo poterat neque in cælo, neque
in terra, neq; ſubter terram, aperire librū,
neq; aſpicere illum.
4 Et ego flebam multum, quòd nemo di-
gnus inventus eſſet aperire & legere librū,
nec videre eum.
5 Et vnus de Senioribus dicit mihi, Ne fle-
ueris: ecce vicit Leo de tribu Iuda, radix Da-
uid, vt aperiat librum, & ſoluat ſeptem ſi-
gna-

gnacula eius.
6 Et vidi, & ecce in medio throni & qua-
tuor animalium, & in medio Seniorum, A-
gnus ſtans tanquam occiſus, habens cornua
ſeptem, & oculos ſeptem, qui ſunt ſeptem
Spiritus Dei miſsi in omnem terram.
7 Et venit, & accepit de dextera ſedentis
in throno librum.
8 Et quum accepiſſet librum, quatuor a-
nimalia, & vigintiquatuor Seniores cecide-
runt coram Agno, habentes ſinguli cytha-
ras & phialas aureas plenas odoramento-
rum, quæ ſunt precationes Sanctorum.
9 Et canunt canticum nouum, dicentes,
Dignus es accipere librum, & aperire ſigna-
cula eius: quoniam occiſus es, & redemiſti
nos Deo per ſanguinem tuum, ex omni tri-
bu, & lingua, & populo, & natione:
10 * Et feciſti nos Deo noſtro reges & ſa- 1. Pet. 2, 9
cerdotes, & regnabimus ſuper terram.
11 Et vidi, & audiui vocem angelorum mul
torum in circuitu throni, & animalium, &
Seniorum, & * milia milium, Dã. 7, 10
12 Dicentia voce magna, †Dignus eſt A- † Sup. 4.
gnus qui occiſus eſt, accipere virtutem & 11
diuitias & ſapientiam & fortitudinem & ho
norem & gloriam & benedictionem.
13 Et omnem creaturam quæ in cælo eſt,
& quæ ſuper terrã & ſub terra & in mari, &
quæ in eis ſunt omnia, audiui dicẽtes, Sedẽ-
ti in throno, & Agno benedictio & honor
& gloria & poteſtas in ſecula ſeculorum.

14 Et quatuor animalia dicebant, Amen:
& vigintiquatuor Seniores ceciderunt in fa
cies ſuas, & adorauerunt viuentem in ſecu-
la ſeculorum.

CAPVT VI.

1 Aperit Agnus primum Libri ſigillum,
3 ſecundũ, 5 tertium, 7 quartũ, 9 quin-
tum, 12 & ſextum: quibus apertis, cædes,
fames, peſtis, ſanctorum querelæ, terræmotus
& varia cæli prodigia oriuntur.

ET vidi, quum aperuiſſet Agnus vnum
de ſigillis, & audiui vnum de quatuor
animalibus, dicens tanquam vocem toni-
trui, Veni, & vide.
2 Et vidi, & ecce equus albus, & qui ſede-
bat ſuper eum, habebat arcum, & data eſt ei
corona, & exiuit vincens, & vt vinceret.
3 Et quum aperuiſſet ſigillum ſecundum,
audiui ſecundum animal dicens, Veni, &
vide.
4 Et exiuit alius equus rufus: & qui ſe-
debat ſuper illum, datum eſt ei vt tolleret
pacem de terra: & vt invicem ſe interficiãt:
& datus eſt ei gladius magnus.
5 Et quum aperuiſſet ſigillum tertium, au
diui tertium animal dicens, Veni, et vide. Et
vidi, et ecce equus niger: et qui ſedebat
ſuper illum, habebat ſtaterem in manu
ſua.
6 Et audiui vocem in medio quatuor a-

nimalium,dicentem, chœnix tritici denario
vno : et tres chœnices hordei denario vno,
et vinum et oleum ne læſeris.
7 Et quum aperuiſſet ſigillum quartum,
audiui vocem quarti animalis, dicẽtem,Ve-
ni, et vide.
8 Et vidi,et ecce equus pallidus:et qui ſe-
debat ſuper eum,nomen illi Mors:et Infer-
nus ſequitur eum : et data eſt illis poteſtas
interficiendi ſuper quartam partem ter-
ræ,gladio,et fame,et morte,et à beſtiis ter-
ræ.
9 Et quum aperuiſſet ſigillum quintum,
vidi ſubter altare animas interfectorũ pro-
pter verbum Dei et propter teſtimonium
quod habebant:
10 Et clamabant voce magna,dicẽtes,Vſ-
quequo Domine, qui es ſanctus et verax,
non iudicas ac vindicas ſanguinem noſtrũ
de his qui habitant in terra?
11 Et datæ ſunt illis ſingulæ ſtolæ albæ, et
dictum eſt illis vt requieſcerent adhuc tem
pus modicum,donec complerentur conſer
ui eorum,et fratres eorum,qui interficien-
di eſſent ſicvt et illi.
12 Et vidi,quum aperuiſſet ſigillum ſextũ,
et ecce terræmotus magnus factus eſt: et
ſol factus eſt niger tanquam ſaccus cilici-
nus, et luna tota facta eſt ſicvt ſanguis.
13 Et ſtellæ de cælo ceciderunt ſuper ter-
ram:ſicvt ficus abiicit groſſos ſuos quum à
vento magno mouetur.

14 Et cælum receſsit ſicvt liber qui circũ-
voluitur: & omnis mons & inſulæ de locis
ſuis motæ ſunt.
15 Et reges terræ, principes & diuites, &
tribuni, & fortes, & omnis ſeruus & liber
abſcõderunt ſe in ſpeluncis & in petris mõ-
tium.
Eſa. 2,19 16 *Et dicunt montibus & petris, Cadite
Oſe. 10,8 ſuper nos, abſcondite nos à facie ſedentis ſu
Luc. 23, per thronum, & ab ira Agni:
30 17 Quoniam venit dies magnus iræ illius:
Inf. 9,6 & quis poterit ſtare?

CAPVT VII.

1 Graſſantes in orbe Angeli, 3 inhibentur, donec Electi Domini, 5 ex omnibus tribubus ſignentur. 13 Deinde eorum qui Chriſti cauſa perſecutionem ſuſtinuerunt, 16 fœlicitas, 17 & gaudium deſcribitur.

POſthęc vidi quatuor angelos ſtantes ſu-
per quatuor angulos terræ, tenentes
quatuor ventos terræ, ne flaret ventus ſuper
terram, neque ſuper mare, neque in vllam
arborem.
2 Et vidi alterum angelum aſcendentem
ab ortu ſolis, habentem ſigillum Dei viui. Et
clamauit voce magna quatuor angelis, qui-
bus datum eſt nocere terræ & mari,
3 Dicens, Nolite nocere terrę, neque ma-
ri, neque arboribus, quoadvſque ſignemus
ſeruos Dei noſtri in frontibus ſuis.
4 Et audiui numerum ſignatorum, centũ
qua-

quadragintaquatuor milia ſignati ex omni
tribu filiorum Iſrael.
5 Ex tribu Iuda, duodecim milia ſignati.
Ex tribu Ruben, duodecim milia ſignati. Ex
tribu Gad, duodecim milia ſignati.
6 Ex tribu Aſer, duodecim milia ſignati.
Ex tribu Nephthalim, duodecim milia ſi-
gnati. Ex tribu Manaſſe, duodecim milia ſi-
gnati.
7 Ex tribu Simeon, duodecim milia ſigna-
ti. Ex tribu Leui, duodecim milia ſignati.
Ex tribu Iſſachar, duodecim milia ſignati.
8 Ex tribu Zabulon, duodecim milia ſi-
gnati. Ex tribu Ioſeph, duodecim milia ſi-
gnati. Ex tribu Beniamin, duodecim milia
ſignati.
9 Poſt hæc vidi, & ecce turba multa, quā
dinumerare nemo poterat, ex omnibus gen
tibus & tribubus & populis & linguis, ſtan-
tes ante thronum, & in conſpectu Agni; a-
micti ſtolis albis, & palmæ in manibus eorū,
10 Et clamabant voce magna, dicentes, Sa
lus ei qui ſedet ſuper thronum Dei noſtri,
& Agno.
11 Et omnes Angeli ſtabant in circuitu
throni, & Seniorum, & quatuor animalium:
& procubuerunt in conſpectu throni in fa-
cies ſuas, & adorauerunt Deum,
12 Dicentes, Amen: benedictio & claritas
& ſapiētia & gratiarum actio, honor & vir-
tus & fortitudo Deo noſtro in ſecula ſecu-
lorum, Amen.

13 Et reſpondit vnus de Senioribus,& di-
xit mihi, Hi qui amicti ſunt ſtolis albis, qui
ſunt,& vnde venerunt?
14 Et dixi illi,Domine,tu ſcis.Et dixit mi-
hi, Hi ſunt qui venerunt ex afflictione ma-
gna:& dilatauerunt ſtolas ſuas,& dealbaue-
runt eas per ſanguinem Agni.
15 Ideo ſunt ante thronum Dei, & ſeruiũt
ei die ac nocte in templo eius: & qui ſedet
in throno,habitabit ſuper illos.
Eſa. 49, 10 16 * Non eſurient neque ſitient amplius,
nec cadet ſuper illos ſol, neque vllus æ-
ſtus:
17 Quoniam Agnus qui in medio throni
eſt,reget illos,& deducet eos ad viuos fon-
Eſa. 25,8 tes aquarum: * & abſterſurus eſt Deus o-
Inf. 21,4 mnem lachrymam ab oculis eorum.

CAPVT VIII.

1 *Septimo ſigillo aperto*, 3 *offeruntur ſanctorum preces per ſuffitus.* 6 *Procedunt ſeptem Angeli cum tubis:* 7 *& quatuor primis clangentibus,ignis décidit,* 8 *mare turbatur,* 10, 11 *aquæ amareſcunt,* 12 *& ſtellæ obtenebrantur.*

ET quum aperuiſſet ſigillum ſeptimum,
factum eſt ſilentium in cælo,media fer-
mè hora.
2 Et vidi ſeptem Angelos ſtantes in con-
ſpectu Dei,& datæ ſunt illis ſeptem tubæ.
3 Et alius Angelus venit, & ſtetit ante al-
tare,habens thuribulum aureũ: & data ſunt
illi

illi incenſa multa, vt daret de precationibus
Sanctorum omnium ſuper altare aureum,
quod eſt ante thronum.
4 Et aſcendit fumus incenſorum de pre-
cibus Sanctorum è manu Angeli coram
Deo.
5 Et accepit Angelus thuribulum, & im-
pleuit illud de igne altaris, & miſit in terrã:
& facta ſunt tonitrua et voces et fulgura et
terræmotus.
6 Et ſeptem Angeli qui habebant ſeptem
tubas, præparauerunt ſe vt tuba canerent.
7 Et primus angelus tuba cecinit: et facta
eſt grando et ignis mixta ſanguine, et miſſa
ſunt in terram, et tertia pars arborum con-
cremata eſt, et omne fœnum viride combv-
ſtum eſt.
8 Et ſecundus Angelus tuba cecinit, et
tanquam mons magnus igne ardens proie-
ctus eſt in mare: et facta eſt tertia pars ma-
ris ſanguis,
9 Et mortua eſt tertia pars creaturarum
quæ erant in mari, quæ habebant animas:
et tertia pars nauium interiit.
10 Et tertius Angelus tuba cecinit: et cé-
cidit è cælo ſtella magna ardens tanquam
facula, et cécidit in tertiam partem flumi-
num, et in fontes aquarum.
11 Et nomen ſtellæ dicitur abſinthium, et
verſa eſt tertia pars in abſinthium: et multi
homines mortui ſunt ex aquis, quia amaræ
factæ ſunt.

12 Et quartus Angelus tuba cecinit:& per-
cuſſa eſt tertia pars ſolis,& tertia pars lunę,
& tertia pars ſtellarum:ita vt obſcuraretur
tertia pars eorum, & diei non luceret pars
tertia,& noctis ſimiliter:
13 Et vidi, & audiui vnum Angelum vo-
lantem per medium cæli,dicentem voce ma
gna,Væ væ væ habitantibus in terra,è cæte-
ris vocibus tubæ trium Angelorum qui e-
rant tuba canturi.

CAPVT IX.

1 Quinto Angelo clangente, 3 locuſtæ vaſtatrices prodeunt. 13 Sextus autē clangens, 16 equites educit, 20 humanum genus devaſtantes.

ET quintus Angelus tuba cecinit: & vidi
ſtellam de cælo cecidiſſe in terram: &
data eſt ei clauis putei abyſsi.
2 Et aperuit puteum abyſsi:& aſcendit fu-
mus putei,ſicvt fumus fornacis magnæ: &
obſcuratus eſt ſol & aer à fumo putei.
3 Et de fumo exierunt locuſtæ in terram:
& data eſt illis poteſtas,ſicvt habent poteſta
tem ſcorpiones terræ.
4 Et præceptum eſt illis ne læderent fœ-
num terræ, neq; omne viride,neque omnē
arborem: niſi tantùm homines qui non ha-
bent ſignum Dei in frontibus ſuis.
5 Et datum eſt illis,ne occiderent eos, ſed
vt cruciarentur menſibus quinque: & cru-
ciatus eorum vt cruciatus ſcorpij quū per-
cuſſerit

cuſſerit hominem.
6 * Et in diebus illis quærẽt homines mor Eſa.2,19
tem, & non invenient eam: & deſiderabunt Oſe.10,8
mori, & fugiet mors ab eis. Luc.23,30
7 † Et ſimilitudines locuſtarum ſimiles Sup.6,16
equis paratis in prælium: & ſuper capita ea- †Sap.16,
rum tanquam coronę ſimiles auro: & facies 9
earum tanquam facies hominum.
8 Et habebant capillos ſicvt capillos mu-
lierum: & dentes earum, quaſi leonum e-
rant.
9 Et habebant loricas ſicvt loricas fer-
reas: & vox alarum earum ſicvt vox curruũ,
equis multis currentibus ad bellum.
10 Et habent caudas ſimiles ſcorpionum:
& aculei erant in caudis earum: & poteſtas
earum nocere hominibus menſibus quin-
que.
11 Et habent ſuper ſe regem Angelum a-
byſsi, cui nomen Hebraicè Abaddon, Græ-
cè autem Apollyon, [id eſt Perdens].
12 Væ vnum abiit, & ecce veniunt adhuc
duo væ poſt hæc.
13 Et ſextus Angelus tuba cecinit: & audi-
ui vocem vnam ex quatuor cornibus alta-
ris aurei, quod eſt ante oculos Dei,
14 Dicentem ſexto Angelo qui habebat
tubam, Solue quatuor Angelos, qui alliga-
ti ſunt in flumine magno Euphrate.
15 Et ſoluti ſunt quatuor Angeli, qui pa-
rati erant in horam & diem & mẽſem & an-
num, vt occiderent tertiam partẽ hominũ.

16 Et numerus equeſtris exercitus vicies
millies decem millia. & audiui numerum
eorum.
17 Et ita vidi equos in viſione : & qui ſe-
debant ſuper eos, habebāt thoraces igneos
& hyacinthinos et ſulphureos, et capita e-
quorum erant tanquam capita leonum : et
de ore ipſorum procedebat ignis et fumus
et ſulphur.
18 Ab his tribus [plagis] occiſa eſt tertia
pars hominum, de igne et de fumo et ſul-
phure, quæ procedebant ex ore ipſorum.
19 Poteſtas enim eorum in ore eorum eſt,
[et in caudis eorum]. nam caudæ eorum ſi-
miles ſerpentibus, habentes capita : et per
hæc nocent.
20 Et cæteri homines qui non ſunt occiſi
his plagis, neq; reſipuerunt ab operibus ma
nuum ſuarum, vt non adorarent dæmonia,
Pſ. 115, 4: * et ſimulachra aurea et argentea, et ærea,
135, 15 et lapidea, et lignea, quæ neque videre poſ-
ſunt, neque audire, neque ambulare.
21 Et non egerunt pœnitentiam ab homi-
cidiis ſuis, neq; à veneficiis ſuis, neque à for-
nicatione ſua, neq; à furtis ſuis.

CAPVT X.

1 *Alius apparet Angelus amictus nu-
be, 2 libellum apertum tenēs: 3 qui incla-
mat: 9 & Ioanni, 8 oraculi iuſſu, devo-
randum tradit.*

1 Et

ET vidi alium Angelum forte deſcenden
tem de cælo, amictum nube: et iris in ca
pite eius, et facies eius erat vt ſol, et pedes
eius tanquam columnæ ignis.
2 Et habebat in manu ſua libellum aper-
tum: et poſuit pedem ſuum dextrum ſuper
mare, ſiniſtrum autem ſuper terram.
3 Et clamauit voce magna, quemadmodũ
quum leo rugit: et quum clamaſſet, locuta
ſunt ſeptem tonitrua voces ſuas.
4 Et quum locuta fuiſſent ſeptẽ tonitrua
voces ſuas, ego ſcripturus eram. et audiui
vocem de cælo, dicentem mihi, Obſigna
quæ loquuta ſunt ſeptem tonitrua, et ne ea
ſcribas.
5 * Et Angelus quem vidi ſtantem ſuper Dã. 12, 7
mare et ſuper terram, leuauit manum ſuam
ad cælum,
6 Et iurauit per viuentem in ſecula ſecu-
lorum, qui creauit cælum et ea quæ in illo
ſunt, et terram et ea quæ in ea ſunt, et mare
et ea quæ in eo ſunt, tempus non fore am-
plius:
7 Sed in diebus vocis ſeptimi Angeli, quũ
cœperit tuba canere, conſummandum eſſe
myſterium Dei, ſicvt euangelizauit ſeruis
ſuis Prophetis.
8 Et audiui vocem de cælo iterum loquẽ-
tem mecum, et dicentem, Vade, et accipe li-
bellum apertum in manu Angeli ſtantis ſu-
per mare et ſuper terram.

9 Et abij ad Angelum, dicens ei vt daret
Ezec. 3, 1 mihi libellum. Et dixit mihi,* Accipe [libel-
lum] & devora illũ: & faciet amaricari ven-
trem tuum, ſed in ore tuo erit dulcis tanquã
mel.
10 Et accepi libellum de manu Angeli, &
devoraui illum, & erat in ore meo tanquam
mel dulcis: & quum devoraſſem eum, ama-
ricatus eſt venter meus.
11 Et dicit mihi, Oportet te iterũ prophe-
tare in populis, gentibus, & linguis, & regi-
bus multis.

CAPVT XI.

1 Templum metiri iubetur. 3 Dominus teſtes duos excitat, 7 quos à beſtia laniatos, 9 nemo terræ mandat: 11 Deus autem in vitam revocatos, 12 ad cælum evocat. 13 Terrentur impij. 15 Et ſeptimi Angeli tuba, reſurrectionis, 18 & iudicij nuntia deſcribitur.

ET datus eſt mihi calamus ſimilis virgæ,
& dictum eſt mihi, Surge, & metire tem-
plum Dei & altare, & adorantes in eo.
2 Et atrium quod intra templum eſt, eiice
foras, & ne metiaris illud: quoniam datum
eſt Gentibus, & Ciuitatem ſanctam calca-
bunt menſibus quadraginta duobus.
3 Et dabo duobus teſtibus meis, & prophe
tabunt diebus mille ducentis ſexaginta, amí
cti ſaccis:
4 Hi ſunt duæ oliuę & duo candelábra in

con-

conſpectu Dei terræ ſtantia.
5 Et ſiquis voluerit eis nocere, ignis exit
de ore eorum,& devorat inimicos eorum:
& ſiquis voluerit eos lædere, ſic oportet eũ
occidi.
6 Hi habent poteſtatem claudendi cælũ,
ne pluat diebus prophetiæ ipſorum: & pote
ſtatem habent ſuper aquas convertendi eas
in ſanguinem, & percutiendi terram omni
plaga, quotieſcunq; voluerint.
7 Et quum finierint teſtimonium ſuum,
beſtia quæ aſcendit de abyſſo faciet adver-
ſus eos bellũ, & vincet illos, & occidet eos.
8 Et corpora eorum iacebunt in plateis
Ciuitatis magnæ, quæ vocatur ſpiritualiter
Sodoma & Aegyptus, vbi & Dominus no-
ſter crucifixus eſt.
9 Et videbunt de tribubus, & populis, &
linguis,& Gẽtibus corpora eorum,per tres
dies & dimidium,& corpora eorum non ſi-
nent poni in monumentis.
10 Et inhabitantes terram gaudebunt ſu-
per illis & lætabuntur, & munera mittent
invicem: quoniam hi duo Prophetæ crucia-
uerunt eos qui habitant ſuper terram.
11 Et poſt dies tres & dimidium, ſpiritus vi
tæ à Deo intrauit in eos, & ſteterunt ſuper
pedes ſuos, & timor magnus cecidit ſuper
eos qui viderunt eos.
12 Et audierunt vocẽ magnã de cælo, dicen
tẽ ipſis, Aſcendite huc. & aſcenderũt in cælũ
in nube: & viderunt illos inimici eorum.

13 Et in illa hora factus eſt terræmotus ma-
gnus, & decima pars Ciuitatis cecidit, & oc-
ciſa ſunt in terræmotu nomina hominũ ſe-
ptem milia, & reliqui territi ſunt, & dederũt
gloriam Deo cæli.
14 Væ ſecundum abiit, & ecce væ tertium
veniet citò.
15 Et ſeptimus Angelus tuba cecinit, & fa-
ctæ ſunt voces magnæ in cælo, dicentes, Fa-
cta ſunt regna huius mundi Domini noſtri
& Chriſti eius, & regnabit in ſecula ſeculo-
rum, [Amen].
16 Et vigintiquatuor Seniores qui in con-
ſpectu Dei ſedent in ſedibus ſuis, ceciderunt
in facies ſuas, & adorauerunt Deum,
17 Dicentes, Gratias agimus tibi Domine
Deus omnipotens, qui es, & qui eras, & qui
venturus es: quia accepiſti virtutem tuã ma-
gnam, & regnaſti.
18 Et iratæ ſunt Gentes, & advenit ira tua,
& tempus mortuorum, vt iudicentur, & red-
das mercedem ſeruis tuis Prophetis & San-
ctis, & timentibus nomen tuũ, puſillis & ma-
gnis, & perdas eos qui perdunt terram.
19 Et apertum eſt templum Dei in cælo,
& viſa eſt Arca teſtamenti eius in tẽplo eius:
& facta ſunt fulgura, & voces, & tonitrua, &
terræmotus, & grando magna.

CAPVT XII.

*1 Mulieris 2 parturientis ſignum ap-
paret: 4 cuius filio inſidiatur Draco. 7 qui*

à Michaële devictus, 9 deiicitur. 13 Et quò magis devincendus excluditur, eò acriùs non deſinit ſuas multiplicare verſutias.

ET ſignum magnum apparuit in cælo, Mulier amicta ſole, & luna ſub pedibus eius: & in capite eius corona ſtellarum duodecim.

2 Et in vtero habens, clamat parturiens, & cruciatur vt pariat.

3 Et viſum eſt aliud ſignum in cælo, & ecce draco magnus rufus habens capita ſeptem & cornua decem, & in capitibus ſuis diademata ſeptem.

4 Et cauda eius trahit tertiam partem ſtellarum cæli, & miſit eas in terram. & draco ſtetit ante mulierem quæ erat paritura: vt quum peperiſſet, filium eius devoraret.

5 Et peperit filium maſculum, qui recturus erat omnes gentes in virga ferrea: & raptus eſt Filius eius ad Deum & ad thronum eius.

6 Et mulier fugit in ſolitudinem, vbi habet locum paratum à Deo: vt ibi paſcant eam diebus mille ducentis ſexaginta.

7 Et factum eſt prælium magnum in cælo: Michael & angeli eius præliabātur cum dracone, & draco pugnabat & angeli eius,

8 Et non valuerunt, neque locus inventus eſt eorum amplius in cælo.

9 Et proiectus eſt draco ille magnus, ſerpens antiquus, qui vocatur diabolus & ſa-

tanas, qui ſeducit totum terrarum orbem,
& proiectus eſt in terram, & angeli eius cũ
illo proiecti ſunt.
10 Et audiui vocem magnam dicentem, In
cælo nunc facta eſt ſalus & virtus, & regnũ
Dei noſtri, & poteſtas Chriſti eius: quia pro
iectus eſt accuſator fratrum noſtrorum, qui
accuſabat illos ante conſpectum Dei noſtri
die ac nocte.
11 Et ipſi vicerunt eum propter ſanguinẽ
Agni, & propter ſermonem teſtimonij ſui,
& non dilexerunt animam ſuam vſque ad
mortem.
12 Propterea lætamini cæli, & qui habita-
tis in eis. væ habitatoribus terræ & maris:
quia deſcendit diabolus ad vos habens iram
magnam, ſciens quòd modicum tempus ha-
bet.
13 Et poſtquam vidit draco quòd proie-
ctus eſſet in terram, perſequutus eſt mulie-
rem quæ peperit maſculum.
14 Et datæ ſunt mulieri alæ duæ aquilæ
magnæ, vt volaret in deſertum in locũ ſuũ,
vbi alitur per tempus & tempora & dimidiũ
temporis à facie ſerpentis.
15 Et eiecit ſerpens ex ore ſuo poſt mulie-
rem aquam tanquam flumen: vt eam faceret
rapi à flumine.
16 Et adiuuit terra mulierem, & aperuit
terra os ſuum, & abſorbuit flumen quod e-
iecerat draco ex ore ſuo.
17 Et iratus eſt draco adverſus mulierẽ, &
abiit

abiit vt faceret prę lium cum reliquis de ſe-
mine eius, qui cuſtodiunt mandata Dei, &
habent teſtimonium Ieſu Chriſti.
18 Et ſteti ſuper arenam maris.

CAPVT XIII.

1 *Deſcribitur beſtia illa multiceps,* 8 *quæ maximam mundi partem in idololatriã ſeducit:* 11 *quæ ab alia beſtia aſcẽdente* 14 *cõfirmatur.*

ET vidi de mari beſtiam aſcendentem, ha
bentem capita ſeptem & cornua decem,
& ſuper cornua eius decem diademata: &
ſuper capita eius nomen blaſphemiæ.
2 Et beſtia quam vidi, ſimilis erat pardo,
& pedes eius ſicvt pedes vrſi, & os eius ſicvt
os leonis. & dedit illi draco virtutem ſuam,
& ſedem ſuam, & poteſtatem magnam.
3 Et vidi vnum de capitibus eius quaſi oc
ciſum in mortem, & plaga mortis eius cura-
ta eſt: & admiratio fuit in vniuerſa terra
poſt beſtiam.
4 Et adorauerunt draconem qui dedit po
teſtatem beſtiæ, & adorauerunt beſtiam, di-
centes, Quis ſimilis beſtiæ? quis poterit pu-
gnare cum ea?
5 Et datum eſt ei os loquẽs magna & bla-
ſphemias, & data eſt ei poteſtas faciendi mẽ
ſes quadragintaduos.
6 Et aperuit os ſuum in convitia ad Deũ,
vt convitiis afficeret nomen eius & taberna
culum eius, & eos qui in cælo habitant.

7 Et eſt datum illi bellum facere cũ San-
ctis,& vincere eos: & data eſt illi poteſtas in
omnem tribum, & populum, & linguam, &
gentem.
Philip.4, 8 Et adorabunt eam omnes qui inhabitāt
terram,† quorum non ſunt ſcripta nomina
3. in libro vitæ Agni,qui occiſus eſt ab origine
Sup.3,5 mundi.
Inf.20, 9 Siquis habet aurem,audiat.
12:21,25 10 Qui in captiuitatem ducit,in captiuita-
** Gen.9,* tem vadit,* qui gladio occiderit, oportet
6. eum gladio occidi. hîc eſt patientia & fides
Matt.26, Sanctorum.
52. 11 Et vidi aliam beſtiam aſcendentem de
terra,& habebat cornua duo, ſimilia Agni,
& loquebatur ſicvt draco.
12 Et poteſtatem prioris beſtiæ omnem fa-
cit in conſpectu eius,& facit terram,& inha-
bitantes in ea,adorare beſtiam primam, cu-
ius curata eſt plaga mortis.
13 Et facit ſigna magna,vt etiam ignem fa-
ceret de cælo deſcendere in terram in con-
ſpectu hominum.
14 Et ſeducit habitantes in terra propter
ſigna quæ data ſunt illi vt faceret in conſpe-
ctu beſtiæ, dicens habitantibus in terra vt fa-
ciant imaginem beſtiæ quæ habet plagam
gladij,& vixit.
15 Et datum eſt illi vt daret ſpiritum imagi-
ni beſtiæ, & vt loquatur imago beſtiæ, et
faciet vt quicunque non adorauerint ima-
ginem beſtiæ,occidantur.

16 Et facit omnes puſillos et magnos, et
diuites et pauperes, et liberos et ſeruos ac-
cipere characterē in manu ſua dextera, aut
in frontibus ſuis:
17 Et nequis poſsit emere aut vendere, ni-
ſi qui habeat characterem, aut nomē beſtiæ,
aut numerum nominis eius.
18 Hic ſapientia eſt. Qui habet intellectum,
computet numerum beſtiæ: numerus enim
hominis eſt, et numerus eius ſexcenti ſexa-
ginta ſex.

CAPVT XIIII.

1 Agno ſtante ſuper monte Sion 4 vnà cū caſtis ſuis cultoribus, 6 Angelus vnus Euangelium nunciat: 8 alius Babylonis caſum prædicit: 9 tertius beſtiam vitari monet. 13 Vox è cælo beatos illos pronūciat, qui Domini cauſa moriuntur. 16 Mittitur poſtea falx Domini in meſſem, 18 & in vindemiam.

ET vidi, et ecce Agnus ſtans ſuper mon-
tem Sion, et cum eo centum quadragin-
taquatuor milia habentia nomen Patris e-
ius ſcriptum in frontibus ſuis.
2 Et audiui vocem de cælo tanquam vo-
cem aquarum multarum, et tāquam vocem
tonitrui magni: et vocem audiui citharœ-
dorum citharizantium citharis ſuis.
3 Et cantant quaſi canticum nouum ante
ſedē, et ante quatuor animalia, et Seniores:
et nemo poterat diſcere canticū, niſi illa cē-

tum quadragintaquatuor milia, qui empti
ſunt de terra.
4 Hi ſunt qui cum mulieribus nõ ſunt co-
inquinati: virgines enim ſunt. hi ſequuntur
Agnum quocunq; ierit: hi empti ſunt ex ho
minibus, primitiæ Deo & Agno,
5 Et in ore eorum non eſt inventus do-
lus: ſine macula enim ſunt ante thronum
Dei.
6 Et vidi alterum Angelum volantem per
medium cæli, habentem Euangelium æter-
num, vt euangelizaret habitantibus ſuper
terram, & omni genti, & tribui, & linguæ, &
populo:
Pſ.145,6 7 Dicentem magna voce, * Timete Deũ,
& date illi honorem: quia venit hora iudi-
Act.14,15 cij eius: & adorate eum † qui fecit cælum &
terram, mare & fontes aquarum.
8 Et alius Angelus ſequutus eſt, dicens,
Eſa.21,9 * Cecidit, cecidit Babylõ ciuitas illa magna,
Ierē.51,8 quia à vino iræ fornicationis ſuæ potauit
Inf.18,2 omnes gentes.
9 Et tertius Angelus ſequutus eſt illos, dĩ
cens voce magna, Siquis adorauerit beſtiã
& imaginem eius, & acceperit characterem
in fronte ſua, aut in manu ſua,
10 Et hic bibet de vino iræ Dei, quod mix-
tum eſt mero in calice iræ ipſius: & crucia-
bitur igne & ſulphure in conſpectu angelo-
rum ſanctorum, & ante conſpectum Agni.
11 Et fumus tormenti eorum aſcendit in ſe
cula ſeculorum: nec habent requiem die ac
nocte,

nocte, qui adorant beſtiam & imaginem e-
ius, & ſiquis acceperit characterem nomi-
nis eius.
12 Hic patientia Sanctorum eſt:hic qui cu
ſtodiunt mandata Dei,& fidem Ieſu.
13 Et audiui vocem de cælo,dicentem mi-
hi,Scribe,Beati mortui qui in Domino mo-
riuntur amodo. Etiam,dicit Spiritus:vt re-
quieſcant à laboribus ſuis, ſed opera illorũ
ſequuntur illos.
14 Et vidi,& ecce nubem candidam,& ſu-
per nubem ſedentem ſimilem Filio homi-
nis,habentem in capite ſuo coronam aureã,
& in manu ſua falcem acutam.
15 * Et alius Angelus exiuit de templo,cla *Matt.13,*
mans voce magna ad ſedentem ſuper nubẽ, *39*
† Mitte falcem tuam,& mete: quia venit ti- †*Ioel.3,*
bi hora vt metas, quoniã aruit meſsis terræ. *23*
16 Et miſit qui ſedebat ſuper nubem, fal-
cem ſuam in terram,& demeſſa eſt terra.
17 Et alius Angelus exiuit de tẽplo quod
eſt in cælo,habens & ipſe falcem acutam.
18 Et alius Angelus exiuit de altari,qui ha
bebat poteſtatem ſupra ignem, & clamauit
voce magna ad eum qui habebat falcem a-
cutam, dicens, Mitte falcem tuam acutam,
& vindemia botros terræ:quoniam maturę
ſunt vuæ eius.
19 Et miſit Angelus falcem ſuam acutam
in terram,& vindemiauit vineam terræ, &
miſit in lacum iræ Dei magnum,
20 Et calcatus eſt lacus extra ciuitatem,&

exiuit ſanguis de lacu vſq; ad frænos equo-
rum,per ſtadia mille ſexcenta.

CAPVT XV.

*1 Apparent ſeptem Angeli habentes ſe-
ptem plagas vltimas. 3 Victores Beſtiæ
Deum laudant. 6 Angelis ſeptem dantur
ſeptem diuini furoris phialæ.*

ET vidi aliud ſignum in cælo magnum &
admirabile, angelos ſeptem, habentes
plagas ſeptem nouiſsimas: quoniam in illis
conſummata eſt ira Dei.
2 Et vidi tanquam mare vitreum mixtum
igni: & eos qui victoriam reportarant de
beſtia,& de imagine eius, & de charactere
eius.& de numero nominis eius,ſtantes ſu-
per mare vitreum,habentes citharas Dei.
3 Et cantant canticum Moſis ſerui Dei, et
canticum Agni, dicentes, Magna et mirabi-
lia ſunt opera tua Domine Deus omnipo-
Pſa.144, 17 tens:* iuſtæ et veræ ſunt viæ tuæ, rex San-
ctorum.
†Ier.10,6 4 † Quis non timebit te Domine, et ma-
gnificabit nomen tuum? quia ſolus plus es:
quoniam omnes gentes venient, et adora-
bunt in conſpectu tuo,quoniam iudicia tua
manifeſtata ſunt.
5 Et poſt hæc vidi,et ecce apertum eſt tem
plum Tabernaculi teſtimonij in cælo.
6 Et exierunt ſeptē Angeli habētes ſeptē
plagas,de tēplo,veſtiti lino mundo et candi
do, et præcincti circa pectora zonis aureis.

7 Et

7 Et vnum ex quatuor animalibus dedit
ſeptem Angelis ſeptem phialas aureas, ple-
nas iracundiæ Dei viuentis in ſecula ſecu-
lorum.
8 Et impletum eſt templum fumo à maie-
ſtate Dei, et de virtute eius: et nemo pote-
rat introire in templum, donec conſumma-
rentur ſeptem plagæ ſeptem Angelorum.

CAPVT XVI.

*2, 17 Effundunt Angeli ſeptem com-
miſſas ſibi diuini furoris phialas: 18 quibus
effuſis variæ plagæ in orbe terrarũ exoriun-
tur ad terrendos impios, 19 & magnæ vr
bis incolas.*

ET audiui vocem magnam de templo, di
centem ſeptem Angelis, Ite, effundite ſe-
ptem phialas iræ Dei in terram.
2 Et abiit primus Angelus, et effudit phia-
lam ſuam in terram: et factũ eſt vulnus ma-
lum ac noxium in homines qui habebãt cha
racterem beſtiæ, et in eos qui adorabant i-
maginem eius.
3 Et ſecundus Angelus effudit phialã ſuã
in mare, et factus eſt ſanguis tãquã mortui,
et omnis anima viuens mortua eſt in mari.
4 Et tertius Angelus effudit phialam ſuã
in flumina, et in fontes aquarum, et factæ
ſunt ſanguis.
5 Et audiui Angelum aquarum dicentem,
Iuſtus es Domine qui es et qui eras, et ſan-
ctus, quia hæc iudicaſti.

6 Quia ſanguinem Sanctorum & Prophe
tarum effuderunt, & ſanguinem eis dediſti
bibere: digni enim ſunt.
7 Et audiui alterum è Sanctuario, dicen-
tem: Etiam Domine Deus omnipotens, vera
& iuſta iudicia tua.
8 Et quartus Angelus effudit phialam ſuã
in ſolem, & datum eſt illi æſtu affligere ho-
mines per ignem.
9 Et æſtuauerunt homines æſtu magno,
& blaſphemauerunt nomen Dei habentis
poteſtatem ſuper has plagas, neq; egerunt
[ſcelerum] pœnitentiam, vt darent illi glo-
riam.
10 Et quintus Angelus effudit phialã ſuã
ſuper ſedem beſtiæ, & factum eſt regnum e-
ius tenebroſum, & commanducauerunt lin
guas ſuas præ dolore.
11 Et convitiis affecerunt Deum cæli præ
doloribus ſuis & vlceribus ſuis: nec reſipue
runt ab operibus ſuis.
12 Et ſextus Angelus effudit phialam ſuã
in flumen illud magnum Euphraten, & ſic-
cata eſt aqua eius, vt præpararetur via regũ
ab Ortu ſolis.
13 Et vidi ex ore draconis & ex ore beſtię
& ex ore pſeudoprophetę, exire ſpiritus tres
immundos in modum ranarum.
14 Sunt enim ſpiritus dæmoniorum faciẽ-
tes ſigna, vt procedant ad reges terræ & to-
tius mundi, ad congregandum illos in præ-
lium diei illius magni Dei omnipotentis.

15 *Ecce

15 * Ecce venio ſicvt fur, beatus qui vigi- Mat. 24.
lat & cuſtodit veſtimenta ſua, ne nudus am- 44
bulet, & videant turpitudinem eius. Luc. 12,
16 Et congregauit illos in locum qui vo- 39
catur Hebraicè Armageddon. Sup. 3, 7
17 Et ſeptimus Angelus effudit phialã ſuã
in aerem: & exiuit vox magna de templo
cæli à throno, dicens, Factum eſt.
18 Et facta ſunt fulgura & voces & toni-
trua, & terræmotus factus eſt magnus, qua-
lis nunquam fuit ex quo homines fuerunt
ſuper terram, talis terræmotus adeò ma-
gnus.
19 Et facta eſt Ciuitas magna in tres par-
tes, & ciuitates Gentium ceciderunt: & Ba-
bylon magna venit in memoriam ante De-
um, * vt daret illi calicem vinĩ indignatio- Ierẽ, 25, 15
nis iræ ſuæ.
20 Et omnis inſula fugit, & montes non
ſunt inventi.
21 Et grando magna ſicvt talentum deſcẽ
dit de cælo in homines: & blaſphemauerunt
Deum homines, propter plagam grandinis:
quoniam magna facta eſt plaga eius vehe-
menter.

CAPVT XVII.

1 Deſcribitur Meretrix illa magna, 2 cũ qua reges terræ ſcortantur, 6 ebria piorum ſanguine: 7 & beſtia, quæ portat illam: 8 myſterium vtriuſq;, 11 & excidiũ: 14 poſtremò Agni victoria.

ET venit vnus de ſeptem Angelis, qui ha-
bebant ſeptem phialas, & loquutus eſt
mecum, dicens mihi, Veni, oſtendam tibi
damnationem meretricis magnæ, quæ ſedet
ſuper aquas multas,
2 Cum qua ſcortati ſunt reges terræ, & in-
ebriati ſunt qui inhabitant terram de vino
proſtitutionis eius.
3 Et abſtulit me ſpiritu in deſertum: & vidi
mulierem ſedētem ſuper beſtiam coccinam,
plenam nominibus maledicentiæ, habētem
capita ſeptem, & cornua decem.
4 Et mulier erat circundata purpura &
coccino, & inaurata auro & lapide pretioſo
& margaritis, habens poculum aureum in
manu ſua plenum abominationibus & im-
munditia libidinis ſuæ.
5 Et in fronte eius nomen ſcriptum My-
ſterium, Babylon magna, mater ſcortationū
& abominationum terræ.
6 Et vidi mulierem ebriam de ſanguine
Sanctorum, & de ſanguine martyrum Ieſu:
et miratus ſum quum viderem illam, admi-
ratione magna.
7 Et dixit mihi Angelus, Quare miraris? e-
go dicam tibi myſterium mulieris, et beſtiæ
quæ portat eam, quæ habet capita ſeptem et
cornua decem.
8 Beſtia quam vidiſti, fuit, et non eſt: et
aſcenſura eſt de abyſſo, et in interitum i-
bit: et mirabuntur inhabitantes terram,
quorum nomina ſcripta non ſunt in libro

vitæ:

vitæ à condito mundo, vidẽtes beſtiam quæ
erat,& non eſt,& tamen eſt.
9 Hîc eſt mens quæ habet ſapientiam. Se-
ptem capita,ſeptem mõtes ſunt, ſuper quos
mulier ſedet,& reges ſeptem ſunt.
10 Quinque ceciderunt: vnus eſt, & alius
nondum venit:& quum venerit, oportet il-
lum breue tempus manere.
11 Et beſtia quæ erat, & non eſt, & ipſe o-
ctauus eſt, & de ſeptem eſt, & in interitum
vadit.
12 Et decem cornua quæ vidiſti, decem re-
ges ſunt, qui regnum nondum acceperunt,
ſed poteſtatem tanquam reges vna hora ac-
cipient cum beſtia.
13 Hi vnum conſilium habent,& virtutem
& poteſtatem ſuam beſtiæ tradent.
14 Hi cum Agno pugnabunt,& Agnus vin-
cet illos:†quoniam Dominus dominorum *1. Tim. 6,*
eſt,& Rex regum: & qui cum illo ſunt, vo- 15
cati,& electi,& fideles. *Inf. 19,*
15 Et dicit mihi, Aquæ quas vidiſti, vbi me- 16
retrix ſedet,populi ſunt,& turbæ, et gentes,
et linguæ.
16 Et decem cornua quæ vidiſti in beſtia,
hi odio proſequentur meretricem, et deſo-
latam facient illam et nudam, et carnes eius
comedent et ipſam igne concremabunt.
17 Deus enim dedit in corda eorum,vt fa-
ciant quod placitum eſt illi, vt vnam faciant
voluntatem, vt dent regnum ſuum beſtiæ,
donec conſummentur verba Dei.

18 Et mulier quam vidiſti, eſt Ciuitas magna quæ habet regnum ſuper reges terræ.

CAPVT XVIII.

2 Horrendum Babylonis excidium proponitur: 11, 16, 18 lugent negotiatores terræ, qui ex pompa & luxu illius ditati ſunt. 20 Exultant omnes Electi ex tam iuſta Dei vltione.

ET poſt hæc vidi alium Angelum deſcendentem de cælo, habentem poteſtatem magnam: & terra illuminata eſt à gloria eius:

2 Et exclamauit per fortitudinem voce ma
Eſa. 21,9 gna, dicens,* Cecidit, cecidit Babylon ma-
Iere. 51,8 gna, & facta eſt habitatio dæmoniorum, &
Sup. 14,8 cuſtodia omnis ſpiritus immundi, & cuſto-
dia omnis volucris immundæ & inviſæ.

3 Quia de vino iræ ſcortationis eius biberunt omnes gentes: & reges terræ cum illa ſcortati ſunt: & mercatores terræ de virtute deliciarum eius diuites facti ſunt.

4 Et audiui aliam vocem de cælo dicentem, Exite de illa populus meus, ne participes ſitis delictorum eius, & de plagis eius ne accipiatis.

5 Quoniam pervenerunt peccata eius vſque ad cælum: & recordatus eſt Deus iniquitatum eius.

6 Reddite illi ſicvt & ipſa reddidit vobis: & duplicate ei duplicia ſecundũ opera eius: in poculo quo miſcuit, miſcete illi duplum.

7 Quan-

7 Quantum glorificauit ſe & in deliciis
fuit;tantum date illi tormentum & luctum:
quia in corde ſuo dicit, * Sedeo regina, & *Eſa.47,8*
vidua non ſum,& luctum non videbo.
8 Ideo in vna die veniēt plagæ eius,mors,
& luctus,& fames:& igne combvretur:quia
fortis eſt Dominus Deus,qui iudicabit illā.
9 Et flebunt illam, & plangent ſe ſuper il-
la reges terræ, qui cum illa ſcortati ſunt, &
in deliciis vixerunt, quum viderint fumum
incendij eius,
10 Longè ſtantes propter timorem tor-
menti eius, dicentes, Væ væ ciuitas illa ma-
gna Babylon,ciuitas illa fortis:quoniam in
vna hora venit iudicium tuum.
11 Et negotiatores terræ flent & lugent
ſuper illa: quoniam merces eorum nemo
emit amplius,
12 Merces auri & argenti & lapidis pre-
tioſi, neque margaritæ & byſsi & purpuræ
& ſerici & coccini: & omne lignum Thyi-
num, & omne vas eburneum & omne vas
de ligno pretioſiſsimo, & ære et ferro et
marmore:
13 Et cinnamomum,et odoramentum, et
vnguentum, et thus, et vinum, et oleum,et
ſimilam,et triticum,et iumenta, et oues, et
equorum,et rhedarum,et mancipiorum, et
animas hominum.
14 Et poma deſiderij animæ tuæ diſceſſe-
runt à te: et omnia pinguia et præclara pe-
rierunt à te:et amplius illa iam nō invenies.

15 Mercatores horũ qui diuites facti ſunt,
ab ea longè ſtabunt propter timorem tor-
menti eius, flentes ac lugentes,
16 Et dicentes, Væ væ Ciuitas illa magna,
quæ amicta erat byſſo, & purpura, & coc-
co, & deaurata erat auro, & lapidę pretio-
ſo, & margaritis:
17 Quoniam vna hora deſtitutæ ſunt tan-
tæ diuitiæ: & omnis gubernator, & omnis
in nauibus verſantiũ turba, & nautæ, & qui
in mari operantur, longè ſteterunt:
18 Et clamauerunt, videntes fumum incen
dij eius, dicentes, Quæ ſimilis Ciuitati huic
magnæ?
19 Et miſerunt puluerem ſuper capita ſua,
& clamauerũt flentes ac lugentes, dicẽtes:
Væ væ Ciuitas illa magna, in qua diuites fa-
cti ſunt omnes qui habebant naues in mari,
de pretiis eius, quoniam vna hora deſola-
ta eſt.
20 Exulta ſuper eam cælum & ſancti Apo
ſtoli & Prophetæ, quoniam iudicauit Deus
iudicium veſtrum de illa.
21 Et ſuſtulit vnus Angelus fortis lapidem
quaſi molarem magnum, & miſit in mare,
dicens, Hoc impetu mittetur Babylon ciui-
tas illa magna: & vltrà iam non invenietur.
22 Et vox citharœdorum & muſicorum,
& tibia canentium & tuba, non audietur in
te amplius: & omnis artifex cuiuſcunq; ar-
tis non invenietur in te amplius: & vox mo
læ non audietur in te amplius.

23 Et lux lucernæ non lucebit in te amplius, & vox ſponſi & ſponſæ non audietur poſthac in te: quia mercatores tui erãt principes terrę, quia in veneficiis tuis errauerũt omnes gentes.
24 Et in ea ſanguis Prophetarum & Sanctorum inventus eſt, & omnium qui interfecti ſunt in terra.

CAPVT XIX.

1 Laudant cæleſtes Deum, quòd vindicauit ſanguinem ſuorum è manu Meretricis.
9 Beati ſcribuntur, qui ad cœnam nuptiarum Agni vocati ſunt. 10 *Adorari ſe Angelus prohibet.* 11 *E cælo ſummus ille rex regum apparet.* 19 *Bellum oritur,* 20 *in quo apprehenditur Beſtia, & in ſtagnum ardentem deiicitur.*

POſt hæc audiui vocem magnam turbæ multæ in cælo dicentis, Hallelu-ia: ſalus, & honor, & gloria, & virtus Domino Deo noſtro eſt:
2 Quia vera & iuſta iudicia eius, quia iudicauit de meretrice magna, quæ corrupit terram proſtitutione ſui, & vindicauit ſanguinem ſeruorum ſuorum de eius manu.
3 Et iterum dixerunt, Hallelu-ia: & fumus eius aſcendit in ſecula ſeculorum.
4 Et ceciderunt vigintiquatuor Seniores, & quatuor animalia, & adorauerunt Deum

ſedentem ſuper thronum, dicentes, Amen,
Hallelu-ia.
5 Et vox de throno exiuit, dicens, Laudē
dicite Deo noſtro omnes Sancti eius, et qui
timetis eum puſilli et magni.
6 Et audiui ſicvt vocem turbæ multæ, et
ſicvt vocem aquarum multarum, et ſicvt vo
cem tonitruorum magnorum, dicentium,
Hallelu-ia: quoniā regnauit Dominus Deus
noſter omnipotens.
7 Gaudeamus et exultemus, et demus glo
riam ei: quia venerunt nuptiæ Agni, et vxor
eius præparauit ſe.
8 Et datum eſt illi vt cooperiat ſe byſsino
puro et ſplendido: byſsinum enim iuſtifica-
tiones ſunt Sanctorum.
Matt.22, 2 & 23 — 9 Et dicit mihi, Scribe, *Beati qui ad cœnā
nuptiarum Agni vocati ſunt. Et dicit mihi,
Sup. 14, 26 — Hæc verba Dei vera ſunt.
10 †Et cecidi ante pedes eius, vt adorarē
†Inf.22,5 — eum. Et dicit mihi, Vide ne feceris: conſer-
uus tuus ſum, et fratrum tuorum habentium
teſtimonium Ieſu: Deum adora: teſtimoniū
enim Ieſu eſt ſpiritus prophetiæ.
11 Et vidi cælum apertum, et ecce equus al
bus: et qui ſedebat ſuper eum, vocabatur Fi-
delis et verax, et per iuſtitiam iudicat et
pugnat.
12 Oculi autem eius ſicvt flamma ignis: et
in capite eius diademata multa, habens
nomen ſcriptum quod nemo nouit, niſi
ipſe.

13 *Et

13 *Et veſtitus erat veſte tincta ſanguine, Eſa. 63,2
et vocatur nomen eius, Sermo Dei.
14 Et exercitus qui ſunt in cælo, ſequeban
tur eum in equis albis, veſtiti byſsino albo
et mundo.
15 Et ex ore eius procedit gladius acutus:
vt eo percutiat gentes,* et ipſe reget eas vir Pſal. 2, 9
ga ferrea: et ipſe calcat torcular vini furoris
et iræ Dei omnipotentis.
16 Et habet in veſtimento et in femore ſuo
nomen ſcriptum:* Rex regum, et Dominus 1. Tim. 6,
dominantium. 15
17 Et vidi vnum Angelum ſtantem in ſo- Sup. 17,
le, et clamauit voce magna, dicens omnibus 14.
auibus quæ volabant per medium cæli, Ve-
nite, et congregamini ad cœnam magni
Dei:
18 Vt edatis carnes regum, et carnes tribu
norum, et carnes fortium, et carnes equorũ,
et ſedẽtium in ipſis, et carnes omnium libe-
rorum ac ſeruorum, et puſillorum ac ma-
gnorum.
19 Et vidi beſtiam et reges terræ, et exer-
citus eorum congregatos ad faciẽdum præ-
lium cum illo qui ſedebat in equo, et cum
exercitu eius.
20 Et apprehẽſa eſt beſtia, & cum illa pſeu
dopropheta, qui fecit ſigna coram ipſa, in
quibus ſeduxit eos qui acceperunt chara-
cterem beſtiæ, & qui adorauerunt imaginẽ
eius: viui coniecti ſunt hi duo in ſtagnum i-
gnis ardens ſulphure:

21 Et cæteri occiſi ſunt gladio ſedentis ſu-
per equum,qui procedit ex ore ipſius: & o-
mnes aues ſaturatæ ſunt carnibus eo-
rum.

CAPVT XX.

1 Angelus 2 Sathanam vinculis con-ſtringit ad mille annos: 8 quibus ſolutus Gog & Magog,id eſt,occultos & apertos ho-ſtes,in ſanctos cōcitat: 9 ſed Domini vin-dicta coërcet illorum inſolentiam. 12 Ape-riuntur libri, ex quibus iudicantur mor-tui.

ET vidi angelum deſcendentem de cœlo,
habentem clauem abyſsi,& catenam ma-
gnam in manu ſua.
2 Et apprehendit draconem ſerpentē an-
tiquum, qui eſt diabolus & ſatanas, & liga-
uit eum per annos mille,
3 Et miſit eum in abyſſum, & clauſit eum:
& ſignauit ſuper illum vt non ſeducat am-
plius gentes, donec conſummentur mille
anni: & poſt hoc oportet illum ſolui modi-
co tempore.
4 Et vidi ſedes, & ſederunt ſuper eas, &
iudicium datum eſt illis: & animas decolla-
torum propter teſtimonium Ieſu & pro-
pter ſermonem Dei, & qui non adoraue-
runt beſtiam,neque imaginem eius,nec ac-
ceperunt characterem eius in frōtibus ſuis
aut in manibus ſuis, & vixerunt & regnaue-
runt cum Chriſto mille annis.

5 Cæ-

5 Cæteri verò mortuorum non revixe-
runt, donec conſummentur mille anni. Hęc
eſt reſurrectio prima.
6 Beatus & ſanctus qui habet partem in
reſurrectione prima : in iis ſecunda mors
non habet poteſtatem : ſed erunt ſacerdo-
tes Dei & Chriſti, & regnabunt cum illo mil
le annis.
7 * Et quum conſummati fuerint mille an Ezec. 39, 2
ni, ſoluetur ſatanas de carcere ſuo,
8 Et exibit vt ſeducat gentes quæ ſunt ſu-
per quatuor angulos terrę, Gog & Magog:
vt congreget eos in prælium, quorum nu-
merus eſt ſicvt arena maris.
9 Et aſcenderunt ſuper latitudinem ter-
ræ, & circumierunt caſtra Sanctorum, & Ci
uitatem dilectam: & deſcendit ignis à Deo
de cælo, & devorauit eos.
10 Et diabolus qui ſeducebat eos, miſſus
eſt in ſtagnum ignis & ſulphuris, vbi & be-
ſtia & pſeudopropheta cruciabuntur die
ac nocte in ſecula ſeculorum.
11 Et vidi thronum magnum candidum,
& ſedentem ſuper eum, à cuius cōſpectu fu-
git terra & cælum, & locus non eſt inven-
tus eis.
12 Et vidi mortuos magnos & puſillos ſtan
tes in conſpectu Dei: & libri aperti ſunt : &
alius liber apertus eſt,* qui eſt vitæ: & iudi- Phili. 4, 3
cati ſunt mortui ex his quæ ſcripta erant Sup. 3, 5
in libris ſecundum opera ipſorum. Inf. 21, 27
13 Et dedit mare mortuos qui in eo erant:

& mors & infernus dederunt eos qui in ipſis
erant mortuos, & iudicatum eſt de ſingulis
ſecundum opera ipſorum.
14 Et infernus & mors coniecti ſunt in ſta
gnum ignis. hæc eſt mors ſecunda.
15 Et qui non invẽtus eſt in libro vitæ ſcri
ptus, coniectus eſt in ſtagnum ignis.

CAPVT XXI.

2 Nouam Ieruſalem deſcẽdentem è cælo,
9 ſponſam vxorem Agni, 12 ac illius ſtru-
cturam deſcribit, 19 pretioſis lapidibus or-
natam: 22 cuius templum eſt Agnus.

Eſa. 65, ET * vidi cælum nouum & terram nouã:
17: 66, † primum enim cælum & prima terra
22 abiit, & mare iam non eſt.
†2.*Pet.*2, 2 Et ego Iohãnes vidi ſanctam ciuitatem
13 Ieruſalem nouam, deſcendentem de cælo,
à Deo paratam, ſicvt ſponſam ornatam vi-
ro ſuo.
3 Et audiui vocem magnã de cælo, dicen-
tem, Ecce tabernaculum Dei cum homini-
bus, & habitabit cum eis: & ipſi populi eius
Eſa. 25,8 erunt, & ipſe Deus cum eis erit eorũ Deus.
*Sup.*7,17 4 *Et abſterſurus eſt Deus omnem lachry
mam ab oculis eorum: & mors vltrà non e-
†*Eſa.* 43, rit: neque luctus, neque clamor, neque do-
19 lor erit vltrà: quia prima abierunt.
2. *Cor.* 5, 5 Et dixit qui ſedebat in throno, †Ecce no
17 ua facio omnia. Et dixit mihi, Scribe: quia
**Sup.*1,8 hæc verba fidelia ſunt & vera.
*Inf.*22,13 6 Et dixit mihi, Factum eſt: *Ego ſum α
&

& ω, initium & finis. Ego ſitienti dabo de fő
te aquæ viuæ gratis.
7 Qui vicerit, poſsidebit omnia: & ero illi
Deus, & ipſe erit mihi filius.
8 Timidis autem, & incredulis, & execra-
tis, & homicidis, & ſcortatoribus, & venefi-
cis, & idololatris, & omnibus mendacibus,
pars illorum erit in ſtagno ardenti igne &
ſulphure: quod eſt mors ſecunda.
9 Et venit ad me vnus de ſeptem angelis
habentibus ſeptem phialas plenas ſeptẽ pla-
gis nouiſsimis: & loquutus eſt mecum, di-
cens, Veni, oſtẽdam tibi ſpõſam vxorẽ Agni.
10 Et ſuſtulit me Spiritu in montem ma-
gnum & altum: & oſtendit mihi ciuitatẽ ma
gnam ſanctam Hieruſalem deſcendentẽ de
cælo à Deo,
11 Habentem claritatem Dei: & lumẽ eius
ſimile lapidi pretioſiſsimo, tanquam lapidi
iaſpidi cryſtallizanti.
12 Et habebat murum magnum & altum,
habentem portas duodecim, & in portis an
gelos duodecim: & nomina inſcripta, quæ
ſunt nomina duodecim tribuũ filiorũ Iſrael.
13 Ab Oriente, portæ tres: ab Aquilone,
portæ tres: ab Auſtro, portę tres: ab Occaſu,
portæ tres.
14 Et murus ciuitatis habens fundamenta
duodecim: & in ipſis duodecim nomina A-
poſtolorum Agni.
15 Et qui loquebatur mecum, habebat mẽ-
ſuram arundineam auream, vt metiretur

Ciuitatem, & portas eius, & murum eius.
16 Et ciuitas in quadro poſita eſt, & lon-
gitudo eius tanta eſt quanta & latitudo. &
menſus eſt Ciuitatem de arundine [aurea]
per ſtadia duodecim milia: & longitudo &
altitudo & latitudo eius æqualia ſunt.
17 Et menſus eſt murum eius centum qua-
draginta quatuor cubitorum, menſura ho-
minis, quæ eſt Angeli.
18 Et erat ſtructura muri eius ex iaſpide:
ipſa verò Ciuitas aurum mundum, ſimilis
vitro mundo.
19 Et fundamenta muri Ciuitatis omni la-
pide pretioſo ornata. fundamentum primũ,
iaſpis: ſecundum, ſapphirus: tertium, calce-
donius: quartum, ſmaragdus:
20 Quintum, ſardonyx: ſextum, ſardius: ſe
ptimum, chryſolithus: octauum, beryllus:
nonum, topazius: decimum, chryſopraſus:
vndecimum, hyacinthus: duodecimum, ame
thyſtus.
21 Et duodecim portæ, duodecim marga-
ritæ ſunt per ſingulas: & ſingulæ portæ ſin-
gulis margaritis. Et platea ciuitatis au-
rum mundum tanquam vitrum perluci-
dum.
22 Et templum non vidi in ea: Dominus e-
nim Deus omnipotens templum illius eſt,
& Agnus.
Eſa. 60, 19 23 *Et Ciuitas non eget ſole neq; luna, vt
luceant in ea: nam claritas Dei illuminauit
eam: & lucerna eius eſt Agnus.

24 *Et

24 *Et ambulabũt gẽtes quæ ſeruatæ fue- Eſa.60,3
runt,in lumine eius: & reges terræ afferent
gloriam ſuam & honorem in illam.
25 *Et portæ eius non claudentur per diẽ: Eſa.60,11
nox enim non erit illic.
26 Et afferent gloriam & honorem Gen-
tium in illam.
27 Non intrabit in eam aliquid quod in-
quinat,aut abominationem facit,& menda-
ciũ:niſi qui ſcripti ſunt* in libro vitæ Agni. Phili.4,3

CAPVT XXII. Sup.3,5: 20,12

1 Oſtenditur aquæ viuæ fluuius, 2 & arbor vitæ. 6, 8 Sequitur prophetiæ huius concluſio,in qua Iohannes oſtendit veriſſima eſſe,quæ hic continentur. 13 Etiam tertiò repetit hoc,Omnia dictata ab eo eſſe, qui eſt α & ω.

ET oſtendit mihi purum fluuium aquæ vi
uæ,ſplendidum tanquam cryſtallũ,pro-
cedentem de ſede Dei & Agni.
2 In medio plateæ eius, & ex vtraq; parte
fluminis,lignum vitæ afferens fructus duo-
decim, per menſes ſingulos reddens fru-
ctum ſuum: & folia ligni ad ſanitatem Gen-
tium.
3 Et omne maledictum non erit amplius,
ſed ſedes Dei & Agni in illa erit, & ſerui e-
ius ſeruient illi.
4 Et videbunt faciem eius, & nomen eius
in frontibus ſuis. Eſa. 60,
5 *Et nox illic non erit, & non egent lu- 19

mine lucernæ, neq; lumine ſolis: quoniam
Dominus Deus illuminat illos, & regnabūt
in ſecula ſeculorum.
6 Et dixit mihi, Hæc verba fidelia ſunt &
vera: & Dominus Deus ſanctorum Prophe-
tarum miſit angelum ſuum oſtendere ſer-
uis ſuis quæ oportet fieri citò.
7 Et ecce venio velociter: beatus qui cu-
ſtodit verba prophetiæ libri huius.
8 Et ego Iohānes qui audiui & vidi hæc.
Sup. 19, Et poſtquam audiſſem & vidiſſem, * cecidi
10 vt adorarē ante pedes angeli, qui mihi hæc
oſtendebat.
9 Et dicit mihi, Vide ne feceris: conſeruus
enim tuus ſum, & fratrum tuorum Prophe-
tarum, & eorum qui ſeruant verba [prophe-
tiæ] libri huius: Deum adora.
10 Et dicit mihi, Ne obſignaueris verba
prophetiæ libri huius: tēpus enim propè eſt.
11 Qui nocet, noceat adhuc: & qui ſordi-
dus eſt, ſordeſcat adhuc. & qui iuſtus eſt,
iuſtificetur adhuc: & ſanctus, ſanctificetur
adhuc.
12 Et ecce venio citò: & merces mea mecū
Rom.2,6 eſt,* vt reddam vnicuiq; vt opus illius erit.
†Eſa.41, 13 †Ego ſum *α* & *ω*, primus & nouiſsimus,
4: 44,6 principium & finis.
Sup. 1, 8: 14 Beati qui ſeruant mandata illius: vt ſit
21,6: 22, poteſtas eorum in ligno vitæ, & per portas
13 intrent in Ciuitatem.
15 Foris autem canes, & venefici, & impu-
dici, & homicidæ, & idolis ſeruientes, & o-

mnis

mnis qui amat & facit mendacium.
16 Ego Ieſus miſi angelum meum, vt teſtificaretur vobis hæc in Eccleſiis. ego ſum radix & genus Dauid, ſtella ſplendida & matutina.
17 Et Spiritus & Spōſa dicunt, Veni. Et qui audit, dicat, Veni. Et qui ſitit, veniat: * & qui vult, accipiat aquam vitæ gratis. *Eſa. 55, 1*
18 Conteſtor enim omni audiēti verba prophetiæ libri huius, ſiquis appoſuerit ad hæc, apponet Deus ſuper illum plagas ſcriptas in libro iſto.
19 Et ſiquis diminuerit de verbis libri prophetiæ huius, auferet Deus partem eius è libro vitæ, & à Ciuitate ſancta, & ex his quæ ſcripta ſunt in libro iſto.
20 Dicit qui teſtimonium perhibet iſtorum, Etiam venio citò: amen. Etiā veni Domine Ieſu.
21 Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti cum omnibus vobis. Amen.

FINIS.

ERRATA PARTIS

Prioris:

fol.5.fac.2.verſu 4 prædicare
8.fa.2.v.27.multiloqui
32.fa.1.v.9.es fra
84.fa.1.v.8.oportuerit
148.fa.2.v.18 pud
187.fac.2.v.27.quiſquam poſ

Poſterioris:

fol.32.fac.2.verſ.27.ſunt fra
72.fac.2.v.3.menſuram
86.fa.2.v.27.& diuus
109.fa.1.v.20.permanſ
111.fa 1.v.10.gratias
120.fa.2.v.17.lis,prædic
148.fac.2.v.4 quibus indignus erat
178 fa.1.v.22.ſororis

Reliqua cuiuſvis animadverſioni ſunt obvia.

BASILEAE, per
THOMAM GVARINVM,
Anno CIↃ. IↃ. LXX.

PALMA GVAR